This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

DIONYSII

HALICARNASSENSIS

OPERA OMNIA.

EDITIO STEREOTYPA.

Digitized by Google

Digitized by Google

DIONYSII
HALICARNASSENSIS
OPERA OMNIA

QUIBUS
ETIAM ACCEDUNT FRAGMENTA
AB
ANGELO MAIO
NUPER REPERTA.

AD
OPTIMORUM LIBRORUM FIDEM
ACCURATE EDITA.

EDITIO STEREOTYPA.

TOMUS II.

LIPSIAE
SUMTIBUS ET TYPIS CAROLI TAUCHNITII.
1829.

Ladenpreis 7 Groschen.

NSPB
Dionys.
Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
792912A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1935 L

Digitized by Google

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΤΟΥ

ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ

ΡΩΜΑΪΚΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Servius Tullius Romanorum REX VI.

Βασιλεὺς μὲν δὴ Ταρκύνιος, οὐ μικρῶν, οὐδὲ ὀλίγων Ῥωμαίοις ἀγαθῶν αἴτιος γενόμενος, ὀκτὼ καὶ τριάκοντα ἔτη τὴν ἀρχὴν κατασχών, οὕτω τελευτᾷ, υἱοὺς τε δύο καταλιπὼν νηπίους, καὶ δύο θυγατέρας ἀνδράσιν ἤδη συνοικούσας. διάδοχος δὲ τῆς ἡγεμονίας ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ γίνεται Τύλλιος, ἐνιαυτῷ τετάρτῳ τῆς πεντηκοστῆς ὀλυμπιάδος, ἣν ἔνικα στάδιον Ἐπιτελίδης Λάκων, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀρχεστρατίδου· περὶ οὗ παιρὸς ἤδη λέγειν, ἃ κατ' ἀρ-

WOR 20JUN 34

Digitized by Google

χὰς παρελίπομεν, ἐξ ὧν τε γονέων ἔφυ, καὶ τίνας ἀπεδείξατο πράξεις ἰδιώτης ὢν ἔτι, καὶ πρὶν ἐπὶ τὴν δυναστείαν παρελθεῖν. τὰ μὲν οὖν περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ λεγόμενα, οἷς μάλιστα ἔγωγε συγκατατίθεμαι, τοιαῦτ' ἐστίν. ἐν Κορνικόλῳ πόλει τοῦ Λατίνων ἔθνους ἀνήρ τις ἐκ τοῦ βασιλέως γένους, Τύλλιος ὄνομα, γυναικὶ συνῆν Ὀκρισίᾳ, καλλίστῃ τε καὶ σωφρονεστάτῃ τῶν ἐν Κορνικύλῳ γυναικῶν. αὐτὸς μὲν ὁ Τύλλιος, ὅθ' ἡ πόλις ὑπὸ Ῥωμαίων κατελαμβάνετο, μαχόμενος ἀποθνήσκει· τὴν δὲ Ὀκρισίαν, ἐγκύμονα οὖσαν, ἐκ τῶν λαφύρων Ταρκύνιος βασιλεὺς ἑλόμενος λαμβάνει, καὶ δίδωσι δωρεὰν τῇ ἑαυτοῦ γυναικί, μαθοῦσα δ' ἐκείνη πάντα τὰ περὶ τὴν ἄνθρωπον, οὐ πολλοῖς χρόνοις ὕστερον ἐλευθέραν ἀφῆσι, καὶ πασῶν μάλιστα γυναικῶν ἀσπαζομένη τε καὶ τιμῶσα διετέλεσεν. ἐκ ταύτης γίνεται τῆς Ὀκρισίας ἔτι δουλευούσης παιδίον, ᾧ τίθεται τραφέντι ἡ μήτηρ τὸ μὲν ἴδιόν τε καὶ συγγενικὸν ὄνομα, Τύλλιον, ἐπὶ τοῦ πατρός· τὰ δὲ κοινὰν καὶ προσηγορικόν, Σερούιον, ἐπὶ τῆς ἰδίας τύχης, ὅτι δουλεύουσα ἔτεκεν αὐτόν. μᾶλλον δ' ἂν ὁ Σερούιος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον μεταβιβαζόμενος, Δούλιος.

II. Φέρεται δέ τις ἐν ταῖς ἐπιχωρίοις ἀναγραφαῖς ἕτερος ὑπὲρ τῆς γενέσεως αὐτοῦ λόγος, ἐπὶ τὸ μυθῶδες ἑκάστοτε τὰ περὶ αὐτὸν, ὃν ἐν πολλαῖς Ῥωμαϊκαῖς ἱστορίαις εὕρομεν, εἰ θεοῖς τε καὶ δαίμοσι λέγεσθαι φίλος τοιούτοις τε ἀπὸ τῆς ἑστίας τῶν βασιλέων, ἐφ' ἧς ἄλλας τε συντελοῦμεν Ῥωμαίοις ἱερουργίας, καὶ τὰς ἀπὸ τῶν δείπνων ἀπαρχὰς ἀγί-

Digitized by Google

ζουσιν, ὑπὲρ τοῦ πυρὸς ἀναστρεῖν λέγουσιν αἰδοῖον ἀνθρός. τοῦτο θεάσασθαι τὴν Ὀκρισίαν πρώιην, φέρουσαν τοὺς εἰωθότας πελάνους ἐπὶ τὸ πῦρ, καὶ αὖτίκα πρὸς τοὺς βασιλεῖς ἐλθοῦσαν εἰπεῖν. τὸν μὲν οὖν Ταρκύνιον, ἀκούσαντά τε καὶ μετὰ ταῦτα ἰδόντα τὸ τέρας, ἐν θαύματι γενέσθαι· τὴν δὲ Τανακυλίδα, τά τε ἄλλα σοφὴν οὖσαν, καὶ δὴ καὶ τὰ μαντικὰ οὐδενὸς χεῖρον Τυῤῥηνῶν ἐπισταμένην, εἰπεῖν πρὸς αὐτὸν, ὅτι γένος ἀπὸ τῆς ἑστίας τῆς βασιλείου πέπρωται γενέσθαι κρεῖσσον, ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν, ἐκ τῆς μιχθείσης τῷ φάσματι γυναικός· τὰ δὲ αὐτὰ καὶ τῶν ἄλλων τερατοσκόπων ἀποφηναμένων, δόξαι τῷ βασιλεῖ, ἢ πρῶτον ἐφάνη τὸ τέρας, εἰς οἰκίαν αὐτῷ συνελθεῖν· καὶ μετὰ τοῦτο τὴν γυναῖκα κόσμησαμένην, οἷς ἔθος ἐστὶ κοσμεῖσθαι τὰς γαμουμένας, κατακλεισθῆναι μόνην εἰς τὸν οἶκον, ἐν ᾧ τὸ τέρας ὤφθη· μιχθέντος δέ τινος αὐτῇ θεῶν ἢ δαιμόνων, καὶ μετὰ τὴν μῖξιν ἀφανισθέντος, εἴτε Ἡφαίστου, καθάπερ οἴονται, εἴτε τοῦ κατ' οἰκίαν ἥρωος, ἐγκύμονα γενέσθαι, καὶ τεκεῖν τὸν Τύλλιον ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις. τοῦτο τὸ μύθευμα, οὐ πάνυ πιστὸν εἶναι δοκοῦν, ἑτέρα τις ἐπιφάνεια γενομένη περὶ τὸν ἄνδρα θαυμαστὴ καὶ παράδοξος ἧττον ἀπιστεῖσθαι ποιεῖ. καθημένου γάρ ποτε αὐτοῦ μεσούσης μάλιστα ἡμέρας ἐν τῇ παστάδι τῶν βασιλέων, καὶ κατενεχθέντος ἐφ' ὕπνον, πῦρ ἀπέλαμψεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ· ἥ τε μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ τοῦ βασιλέως γυνὴ πορευόμεναι διὰ τῆς παστάδος ἐθεάσαντο, καὶ πάντες, ὅσοι

Digitized by Google

ἀὺν ταῖς γυναιξὶν ἐτύγχανον τότε παροῦσαι· καὶ μέχρι τότε διέμενεν ἡ φλὸξ ὅλην αὐτοῦ καταλάμπουσα τὴν κεφαλήν, ἕως ἡ μήτηρ προσδραμοῦσα διανέστησεν αὐτόν, καὶ ἡ φλὸξ ἅμα τῷ ὕπνῳ διασκεδασθεῖσα ἠφανίσθη. τὰ μὲν δὴ περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ λεγόμενα τοιαῦτά ἐστιν.

III. Ἃ δὲ πρὸ τοῦ βασιλεῦσαι διεπράξατο λόγου ἄξια, ἐξ ὧν Ταρκύνιός τε αὐτὸν ἠγάσθη, καὶ ὁ Ῥωμαίων δῆμος τῆς μετὰ βασιλέα ἠξίου τιμῆς, τοιάδε. ἀντίπαις μὲν οὖν ἔτι τῇ πρώτῃ στρατείᾳ, ἣν ἐπὶ Τυρρηνοὺς ὁ Ταρκύνιος ἐστράτευσεν, ἐν τοῖς ἱππεῦσι τεταγμένος, οὕτως ἔδοξεν ἀγωνίσασθαι καλῶς, ὥστε περιβόητος εὐθὺς γενέσθαι, καὶ τὰ ἀριστεῖα πρῶτος ἁπάντων λαβεῖν· ἔπειθ' ἑτέρας γενομένης ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος στρατείας καὶ μάχης καρτερᾶς περὶ πόλιν Ἄρητιαν ἀνδρειότατος ἁπάντων φανείς, στεφάνοις αὖθις ἀριστείας ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐκοσμεῖτο. ἔτη δὲ γεγονὼς ἑπτὰ καὶ δέκα, τῆς συμμαχικῆς στρατηγὸς ἀπεδείχθη δυνάμεως, ἣν Λατῖνοι ἔπεμψαν, καὶ συγκατεκτήσατο βασιλεῖ Ταρκυνίῳ τὴν τῶν Τυρρηνῶν ἀρχήν· ἔν τε τῷ πρὸς Σαβίνους πολέμῳ τῷ πρώτῳ συστάντι, τῶν ἱππέων ἀποδεχθεὶς ἡγεμών, ἐτρέψατο τοὺς τῶν πολεμίων ἱππεῖς, καὶ μέχρι πόλεως Ἀντέμνης ἐλάσας, τὰ ἀριστεῖα καὶ ἐκ ταύτης τῆς μάχης ἔλαβεν· ἑτέρας τε πολλὰς πρὸς τὸ αὐτὸ ἔθνος ἀγωνισάμενος μάχας, τοτὲ μὲν ἱππέων ἡγούμενος, τοτὲ δὲ πεζῶν, ἐν ἅπασαις ἐφάνη ψυχὴν ἄριστος, καὶ πρῶτος ἐστεφανοῦτο τῶν ἄλλων. καὶ ἐπειδὴ παρέστη Ῥωμαίοις εἰς ὑπόταξιν

Digitized by Google

τε καὶ παράδοσιν τῶν πόλεων τὸ ἔθνος, αἰτιώτατος εἶναι δόξας Ταρκυνίῳ καὶ ταύτης τῆς δυναστείας, τοῖς ἐπινικίοις στεφάνοις ἀνεδεῖτο ὑπ' αὐτοῦ, ἦν δὲ καὶ φρονῆσαι τὰ πολιτικὰ συνετώτατος, καὶ λόγῳ τὰ βουλευθέντα ἐξενεγκεῖν οὐδενὸς χείρων, ἁπάσαις τε ἁρμόσαι ταῖς τύχαις καὶ παντὶ συνεξομοιωθῆναι τρόπῳ δυνατώτατος. καὶ διὰ ταῦτα Ῥωμαίοις μὲν αὐτὸν ἐκ τοῦ δήμου μεταγαγεῖν ἠξίωσαν εἰς τοὺς πατρικίους, ψήφους ἐπενέγκαντες, ὥσπερ Ταρκυνιόν τε πρότερον, καὶ ἔτι πρὸ τούτου Νομᾶν Πομπίλιον. ὁ δὲ βασιλεὺς κηδεστὴν ἐποιήσατο, τὴν ἑτέραν τῶν θυγατέρων ἐγγυήσας· καὶ πάνθ' ὅσα διὰ κόσμου ἢ γῆρας ἀδύνατος ἦν ἐπιτελεῖν δι' ἑαυτοῦ, τούτῳ πράττειν ἐπέσκηπτεν· οὐ μόνον τὸν ἴδιον οἶκον ἐπιτρέπων, ἀλλὰ καὶ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως διοικεῖν ἀξιῶν. ἐφ' οἷς ἅπασιν ἐχρήσθη πιστὸς καὶ δίκαιος, καὶ οὐδὲν ὠκτοῦ διαφέρειν οἱ δημόται Ταρκύνιον ἐπιμελεῖσθαι τῶν κοινῶν ἢ Τύλλιον· οὕτως ἐξεθεραπεύθησαν ὑπ' αὐτοῦ ταῖς εὐεργεσίαις.

IV. Φύσεώς τε δὴ μετειληφὼς ἀποχρώντως πρὸς ἡγεμονίαν κατεσκευασμένης ἄρτος ὁ ἀνήρ, καὶ τὰς παρὰ τῆς τύχης εὐκαίρως πολλὰς καὶ μεγάλας ἀφορμὰς, ἐπειδὴ τελευτῆσαι συνέβη Ταρκύνιον, ἐπιβουλευθέντα ὑπὸ τῶν Ἄγκου Μαρκίου παίδων, ἁπασάσθαι τὴν τοῦ πατρὸς ἀρχὴν βουλομένων, ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου δεδήλωκα λόγῳ, δόξας ὑπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐπὶ τὴν βασίλειον καλεῖσθαι ἀρχήν, δραστήριος ὢν ἀνήρ, οὐκ ἀφῆκεν ἐκ τῶν χειρῶν τὸν καιρόν. ἡ δὲ συγκατασκευάσασα τὴν ἡγεμονίαν αὐ-

Digitized by Google

„πόλιν ἐπιτροπεύεσθαι, ὑφ' οὗ πολλάκις ἤδη καὶ
„πρότερον ἐπιτροπεύθη. ὅταν δὲ τὸν παρόντα κίν-
„δυνον διασπεδάσωμεν, οὐδὲν γὰρ ἔτι τῶν ἐχθρῶν
„ἔσται ἰσχυρόν, ζῇν τοῦ βασιλέως ἀγγελλομένου·
„παραλαβὼν σὺ τὰς τε ῥάβδους καὶ τὴν τῶν ὅπλων
„ἐξουσίαν, κάλει τοὺς βουλευτὰς ἀποκτείνας
„Ταρκύνιον ἐπὶ τὸν δῆμον, ἀπὸ τῶν Μαρκίου παι-
„δων ἀρξάμενος, καὶ πρόθες αὐτοῖς δίκας· τιμωρη-
„σάμενος δὲ τούτους ἅπαντας, εἰν μὲν ὑπομείνωσι
„τὰς κρίσεις, θανάτους· ἐὰν δὲ ἐρήμους ἀφῶσιν,
„ὅ μᾶλλον αὐτοὺς οἶμαι ποιήσειν, ἀνταγωγία καὶ δη-
„μεύσει τῶν ὑπαρχόντων, καθίστασο ἤδη τὰ περὶ
„τὴν ἀρχήν, ὁμιλίαις τε φιλανθρώποις ἀναλαμβά-
„νων τὸ πλῆθος καὶ τοῦ μηδὲν ἀδίκημα γενέσθαι
„πολλὴν ἔχων φροντίδα, καὶ τοὺς ἀπόρους τῶν πο-
„λιτῶν εὐεργεσίαις τισὶ καὶ δωρεαῖς ἐπαγόμενος.
„ἐπεὶ δ' ὅταν κατερὸς ἡμῶν εἶναι δοκῇ, τότε λέγωμεν
„ἀποκτεῖναι Ταρκύνιον, καὶ τοιαῦτα αὐτῷ ποι-
„ῶμεν ἀπὸ τοῦ φανεροῦ. δόκιμος δ' εἶ, Τύλλιε, τρα-
„φεὶς τε ὑφ' ἡμῶν καὶ παιδευθείς, καὶ πάντων μετε-
„σχηκὼς ἐφ' ὧν, ὅσων πατὴρ πατρός τε καὶ πα-
„τρὸς υἱὸς μεταλαμβάνουσι, καὶ θυγατρὶ συνοικῶν
„ἡμετέρᾳ· ἐὰν δὴ καὶ βασιλεὺς ἔτι γένῃ Ῥωμαίων,
„ἐμοῦ γε ἕνεκα τῆς εἰς τοῦτό σοι συναγωνισαμένης,
„πατρὸς εὔνοιαν τοῖς παιδίοις τοῖσδε παρασχέσθαι·
„ὅταν δὲ εἰς ἄνδρας ἔλθωσι καὶ τὰ κοινὰ πράττειν
„ἱκανοὶ γένωνται, τὸν πρεσβύτερον αὐτῶν ἀποδεί-
„ξαι Ῥωμαίων ἡγεμόνα."

V. Ταῦτ' εἰποῦσα καὶ τῶν παιδίων ἑκάτερον

Digitized by Google

εἰς τὰς ἀγκάλας ἐμβαλοῦσα τοῦ τε γαμβροῦ καὶ τῆς θυγατρὸς, καὶ πολὺν ἐξάμφοτέρων κινήσασα οἶκτον, ἐπειδὴ καιρὸς ἦν, ἐξῆλθε τοῦ δωματίου, καὶ παρήγγειλε τοῖς ἔνδον εὐτρεπῆ τὰ πρὸς τὴν θεραπείαν ἐπιτήδεια ποιεῖν, καὶ τοὺς ἰατροὺς συγκαλεῖν. διαλιποῦσα δὲ τὴν μεταξὺ νύκτα, τῆς κατόπιν ἡμέρας πολλοῦ πρὸς τὰ βασίλεια συνδραμόντος ὄχλου, προῆλθεν εἰς τοὐμφανὲς ταῖς θυρίσιν ἐπιστᾶσα ταῖς φερούσαις εἰς τὸν πρὸ τῶν θυρῶν στεγανόν, καὶ πρῶτον μὲν ἐδήλωσε τοῖς παροῦσι τοὺς βουλεύσαντας ἐπὶ τῷ βασιλεῖ τὸν φόνον, καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦργον ἀποσταλέντας ὑπ' αὐτῶν δεδεμένους παρήγαγεν· ἔπειθ' ὡς εἶδε πολλοὺς ὀλοφυρομένους τε τὸ πάθος, καὶ τοῖς δεδρακόσιν ἀπεχθανομένους, τελευτῶσα εἶπεν οὐδὲν αὐτοῖς ἐκ τῶν ἀνοσίων ἐπιβουλευμάτων γεγονέναι, οὐ δυνηθεῖσιν ἀποκτεῖναι Ταρκύνιον. ἀγαπητῶς δὲ ἁπάντων τὸν λόγον δεξαμένων, τότε τὸν Τύλλιον αὐτοῖς συνίστησιν, ὡς ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐπίτροπον ἁπάντων τε τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἰδίων ἀποδεικνύμενον, ἕως ἂν αὐτὸς φαίσῃ. ὁ μὲν οὖν δῆμος ἀπῄει περιχαρὴς γενόμενος εἰ μηδὲν πέπονθε κακὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ μέχρι πολλοῦ τὴν δόξαν ἔχων ταύτην διετέλει. ὁ δὲ Τύλλιος ἰσχυρὰν χεῖρα περὶ αὐτὸν ἔχων, καὶ τοὺς ῥαβδούχους ἐπαγόμενος τοὺς βασιλικοὺς, προῆλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ τοὺς Μαρκίους ἐκήρυττεν ἥκειν ὑφέξοντας δίκην· ὡς δ' οὐχ ὑπήκουον, ἐπικηρύξας αὐτοῖς ἀϊδίους φυγὰς, καὶ τὰς οὐσίας ἀναλαβὼν εἰς τὸ δημόσιον, ἀσφαλῶς ἤδη κατέσχε τὴν Ταρκυνίου ἀρχήν.

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
792912A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1935 L

Digitized by Google

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΤΟΥ

ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ

ΡΩΜΑΪΚΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Servius Tullius Romanorum REX VI.

Βασιλεὺς μὲν δὴ Ταρκύνιος, οὐ μικρῶν, οὐδὲ ὀλίγων Ῥωμαίοις ἀγαθῶν αἴτιος γενόμενος, ὀκτὼ καὶ τριάκοντα ἔτη τὴν ἀρχὴν κατασχών, οὕτω τελευτᾷ, υἱοὺς τε δύο καταλιπὼν νηπίους, καὶ δύο θυγατέρας ἀνδράσιν ἤδη συνοικούσας. διάδοχος δὲ τῆς ἡγεμονίας ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ γίνεται Τύλλιος, ἐνιαυτῷ τετάρτῳ τῆς πεντηκοστῆς ὀλυμπιάδος, ἡνίκα στάδιον Ἐπαινετίδης Ἀθηναῖος, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀρχεστρατίδου· περὶ οὗ παιδὸς ἤδη λέγειν, ἃ κατ' ἀρ-

WOR 20JUN 34

Digitized by Google

χὰς παρελίπομεν, ἐξ ὧν τε γονέων ἔφυ, καὶ τίνας ἀπέδειξατο πράξεις ἰδιώτης ὢν ἔτι, καὶ πρὶν ἐπὶ τὴν δυναστείαν παρελθεῖν. τὰ μὲν οὖν περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ λεγόμενα, οἷς μάλιστα ἔγωγε συγκατατίθεμαι, τοιαῦτ ἐστιν. ἐν Κορνικόλῳ πόλει τοῦ Λατίνων ἔθνους ἀνήρ τις ἐκ τοῦ βασιλείου γένους, Τύλλιος ὄνομα, γυναικὶ συνῆν Ὀκρισίᾳ, καλλίστῃ τε καὶ σωφρονεστάτῃ τῶν ἐν Κορνικόλῳ γυναικῶν. αὐτὸς μὲν ὁ Τύλλιος, ᾧθ' ἡ πόλις ὑπὸ Ῥωμαίων κατελαμβάνετο, μαχόμενος ἀποθνήσκει· τὴν δὲ Ὀκρισίαν, ἐγκύμονα οὖσαν, ἐκ τῶν λαφύρων Ταρκύνιος βασιλεὺς ἑλόμενος λαμβάνει, καὶ δίδωσι θεραπαίνην τῇ ἑαυτοῦ γυναικί. μαθοῦσα δ' ἐκείνη πάντα τὰ περὶ τὴν ἄνθρωπον, οὐ πολλοῖς χρόνοις ὕστερον ἠλευθέραν ἀφίησι, καὶ πασῶν μάλιστα γυναικῶν ἀσπαζομένη τε καὶ τιμῶσα διετέλεσεν. ἐκ ταύτης γίνεται τῆς Ὀκρισίας ἔτι δουλευούσης παιδίον, ᾧ τίθεται τραφέντι ἡ μήτηρ τὸ μὲν ἴδιόν τε καὶ συγγενικὸν ὄνομα, Τύλλιον, ἐπὶ τοῦ πατρός· τὸ δὲ κοινὸν καὶ προσηγορικόν, Σερούιον, ἐπὶ τῆς ἰδίας τύχης, ὅτι δουλεύουσα ἔτεκεν αὐτόν. ἦν δ' ἂν ὁ Σερούιος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον μεταβιβαζόμενος Δούλιος.

II. Φέρεται δέ τις ἐν ταῖς ἐπιφορίοις ἀναγραφαῖς ἕτερος ὑπὲρ τῆς γενέσεως αὐτοῦ λόγος, ἐπὶ τὸ μυθῶδες ἑκὰν τὰ περὶ αὐτὸν, ὃν ἐν πολλαῖς Ῥωμαϊκαῖς ἱστορίαις εὕρομεν, εἰ θεοῖς τε καὶ δαίμοσι λέγεσθαι φίλος παιδικὰς τὰς ἀπὸ τῆς ἑστίας τῶν βασιλέων, ἐφ' ἧς ἄλλας τε συντελοῦμι Ῥωμαίοι ἱερουργίας, καὶ τὰς ἀπὸ τῶν δείπνων ἀπάρχας ἀγι-

Digitized by Google

ζουσιν, ὑπὲρ τοῦ πυρὸς ἀνασχεῖν λέγουσιν αἰδοῖον ἀνδρός. τοῦτο θεάσασθαι τὴν Ὀκρισίαν πρώτην, φέρουσαν τοὺς εἰωθότας πελάνους ἐπὶ τὸ πῦρ, καὶ αὐτίκα πρὸς τοὺς βασιλεῖς ἐλθοῦσαν εἰπεῖν. τὸν μὲν οὖν Ταρκύνιον, ἀκούσαντά τε καὶ μετὰ ταῦτα ἰδόντα τὸ τέρας, ἐν θαύματι γενέσθαι· τὴν δὲ Τανακυλίδα, τά τε ἄλλα σοφὴν οὖσαν, καὶ δὴ καὶ τὰ μαντικὰ οὐδενὸς χεῖρον Τυῤῥηνῶν ἐπισταμένην, εἰπεῖν πρὸς αὐτὸν, ὅτι γένος ἀπὸ τῆς ἑστίας τῆς βασιλείου πέπρωται γενέσθαι κρεῖσσον, ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν, ἐκ τῆς μιχθείσης τῷ φάσματι γυναικός· τὰ δὲ αὐτὰ καὶ τῶν ἄλλων τερατοσκόπων ἀποφηναμένων, δόξαι τῷ βασιλεῖ, ἢ πρῶτον ἐφάνη τὸ τέρας, εἰς ὁμιλίαν αὐτῷ συνελθεῖν· καὶ μετὰ τοῦτο τὴν γυναῖκα κόσμησαμένην, ὡς ἦθος ἐστὶ κοσμεῖσθαι τὰς γαμουμένας, κατακλεισθῆναι μόνην εἰς τὸν οἶκον, ἐν ᾧ τὸ τέρας ὤφθη· μιχθέντος δέ τινος αὐτῇ θεῶν ἢ δαιμόνων, καὶ μετὰ τὴν μῖξιν ἀφανισθέντος, εἴτε Ἡφαίστου, καθάπερ οἴονται, εἴτε τοῦ κατ' οἰκίαν ἥρωος, ἐγκύμονα γενέσθαι, καὶ τεκεῖν τὸν Τύλλιον ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις. τοῦτο τὸ μύθευμα, οὐ πάνυ πιστὸν εἶναι δοκοῦν, ἑτέρας τις ἐπιφάνεια γενομένη περὶ τὸν ἄνδρα θαυμαστὴ καὶ παράδοξος ἧττον ἀπιστεῖσθαι ποιεῖ. καθημένου γάρ ποτε αὐτοῦ μεσούσης μάλιστα ἡμέρας ἐν τῇ παστάδι τῶν βασιλέων, καὶ κατενεχθέντος ἐφ' ὑπνον, πῦρ ἀπέλαμψεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ· ἥ τε μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ τοῦ βασιλέως γυνὴ πορευόμεναι διὰ τῆς παστάδος ἐθεάσαντο, καὶ πάντες, ὅσοι

Digitized by Google

σὺν ταῖς γυναιξὶν ἐτύγχανον τότε παρόντες· καὶ μέχρι τότε διέμενεν ἡ φλὸξ ἅλην αὐτοῦ καταλέμπουσα τὴν κεφαλήν, ἕως ἡ μήτηρ προσδραμοῦσα διανέστησεν αὐτὸν, καὶ ἡ φλὸξ ἅμα τῷ ὕπνῳ διασκεδασθεῖσα ἠφανίσθη. τὰ μὲν δὴ περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ λεγόμενα τοιαῦτά ἐστιν.

III. Ἃ δὲ πρὸ τοῦ βασιλεῦσαι διεπράξατο λόγου ἄξια, ἐξ ὧν Ταρκύνιός τε αὐτὸν ἠγάσθη, καὶ ὁ Ῥωμαίων δῆμος τῆς μετὰ βασιλέα ἠξίου τιμῆς, τοιάδε. ἀντίπαις μὲν οὖν ἔτι τῇ πρώτῃ στρατείᾳ, ἣν ἐπὶ Τυρρηνοὺς ὁ Ταρκύνιος ἐστράτευσεν, ἐν τοῖς ἱππεῦσι τεταγμένος, οὕτως ἔδοξεν ἀγωνίσασθαι καλῶς, ὥστε περιβόητος εὐθὺς γενέσθαι, καὶ τὰ ἀριστεῖα πρῶτος ἁπάντων λαβεῖν· ἔπειθ' ἑτέρας γενομένης ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος στρατείας καὶ μάχης καρτερᾶς περὶ πόλιν Ἕρητα, ἀνδρειότατος ἁπάντων φανεὶς, στεφάνοις αὖθις ἀριστείας ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐκοσμεῖτο. ἔτη δὲ γεγονὼς ἕκοσι μάλιστα, τῆς συμμαχικῆς στρατηγὸς ἀπεδείχθη δυνάμεως, ἣν Λατῖνοι ἔπεμψαν, καὶ συγκατεκτήσατο βασιλεῖ Ταρκυνίῳ τὴν τῶν Τυρρηνῶν ἀρχήν· ἔν τε τῷ πρὸς Σαβίνους πολέμῳ τῷ πρώτῳ συστάντι, τῶν ἱππέων ἀποθειχθεὶς ἡγεμὼν, ἐτρέψατο τοὺς τῶν πολεμίων ἱππεῖς, καὶ μέχρι πόλεως Ἀντέμνης ἐλάσας, τὰ ἀριστεῖα καὶ ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ ἔλαβεν· ἑτέρας τε πολλὰς πρὸς τὸ αὐτὸ ἔθνος ἀγωνισάμενος μάχας, τοτὲ μὲν ἱππέων ἡγούμενος, τοτὲ δὲ πεζῶν, ἐν ἁπάσαις ἐφάνη ψυχὴν ἄριστος, καὶ πρῶτος ἐστεφανοῦτο τῶν ἄλλων. καὶ ἐπειδὴ παρέσχε Ῥωμαίοις εἰς ὑπόταξιν

Digitized by Google

τε καὶ παράδοσιν τῶν πόλεων τὸ ἔθνος, αἰτιώτατος εἶναι δόξας Ταρκυνίῳ καὶ ταύτης τῆς δυναστείας, τοῖς ἐπινικίοις στεφάνοις ἀνεδεῖτο ὑπ' αὐτοῦ. ἦν δὲ καὶ φρονῆσαι τὰ πολιτικὰ συνετώτατος, καὶ λόγῳ τὰ βουλευθέντα ἐξενεγκεῖν οὐδενὸς χείρων, ἁπάσαις τε ἁρμόσαι ταῖς τύχαις καὶ παντὶ συνεξομοιωθῆναι τρόπῳ δυνατώτατος. καὶ διὰ ταῦτα Ῥωμαίοις μὲν αὐτὸν ἐκ τοῦ δήμου μεταγαγεῖν ἠξίωσαν εἰς τοὺς πατρικίους, ψήφους ἐπενέγκαντες, ὥσπερ Ταρκύνιόν τε πρότερον, καὶ ἔτι πρὸ τούτου Νομᾶν Πομπίλιον. ὁ δὲ βασιλεὺς κηδεστὴν ἐποιήσατο, τὴν ἑτέραν τῶν θυγατέρων ἐγγυήσας· καὶ πάνθ' ὅσα διὰ κόσους ἢ γῆρας ἀδύνατος ἦν ἐπιτελεῖν δι' ἑαυτοῦ, τούτῳ πράττειν ἐπέσκηπτεν· οὐ μόνον τὸν ἴδιον οἶκον ἐπιτρέπων, ἀλλὰ καὶ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως διοικεῖν ἀξιῶν. ἐφ' οἷς ἅπασιν ἐξητάσθη πιστὸς καὶ δίκαιος, καὶ οὐδὲν ἧττον διαφέρειν οἱ δημόται Ταρκύνιον ἐπιμελεῖσθαι τῶν κοινῶν ἢ Τύλλιον· οὕτως ἐξεθεραπεύθησαν ὑπ' αὐτοῦ ταῖς εὐεργεσίαις.

IV. Φύσεώς τε δὴ μετειληφὼς ἀποχρώντως πρὸς ἡγεμονίαν κατεσκευασμένης οὗτος ὁ ἀνὴρ, καὶ τὰς παρὰ τῆς τύχης εὐκηκοὼς πολλὰς καὶ μεγάλας ἀφορμὰς, ἐπειδὴ τελευτῆσαι συμβη Ταρκύνιον, ἐπιβουλευθέντα ὑπὸ τῶν Ἄγκου Μαρκίου παίδων, ἁμασώσασθαι τὴν τοῦ πατρὸς ἀρχὴν βουλομένους, ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου δεδήλωκα λόγῳ, δόξας ὑπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐπὶ τὴν βασίλειον καλεῖσθαι ἀρχήν, θραστήριος ὢν ἀνὴρ, οὐκ ἀρῆκεν ἐκ τῶν χειρῶν τὸν καιρόν. ἡ δὲ συγκατασκευάσασα τὴν ἡγεμονίαν αὐ-

Digitized by Google

τῷ, καὶ πάντων αἰτία γενομένη τῶν ἀγαθῶν, ἣ τοῦ τετελευτηκότος βασιλέως ἦν γυνὴ, γαμβρῷ τε συλλαμβάνουσα ἰδίῳ, καὶ ἐκ πολλῶν συνεγνωκυῖα θεσφάτων, ὅτι βασιλεῦσαι Ῥωμαίων τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον εἵμαρτο. ἔτυχε δὲ αὐτῇ νεανίας μὲν υἱὸς οὐ πρὸ πολλοῦ τετελευτηκὼς χρόνου, παιδία δὲ ἐξ ἐκείνου δύο νήπια καταλειπόμενα. ἐνθυμουμένη δὲ τὴν περὶ τὸν οἶκον ἐρημίαν, καὶ περιδεὴς οὖσα μὴ κατασχόντες οἱ Μάρκιοι τὴν ἀρχὴν ἀφῶνται τὰ παιδία, καὶ πᾶσαν τὴν βασιλικὴν συγγένειαν ἀφανίσωσι, πρῶτον μὲν τὰς τῶν βασιλείων θύρας ἔκλεισε, καὶ φύλακας ἐπ' αὐτὰς ἐπέστησε, διακελευσαμένη μηδένα παρίέναι μήτε ἔνδον μήτε ἔξω· ἔπειτ' ἐκ τοῦ θωματίου πάντας ἐξελθεῖν κελεύσασα τοὺς ἄλλους, ἐν ᾧ τὸν Ταρκύνιον ἠμιθνῆτα ἔθεσαν, τὴν δὲ Ὀκρισίαν, καὶ τὸν Τύλλιον, καὶ τὴν θυγατέρα τὴν συνοικοῦσαν τῷ Τυλλίῳ, κατασχοῦσα, καὶ τὰ παιδία ὑπὸ τῶν τροφῶν ἐνεχθῆναι κελεύσασα, λέγει πρὸς αὐτούς· „Ταρκύνιος μὲν ἡμῖν, ὦ Τύλλιε, ὁ βασιλεύς, παρ' „ᾧ τραφῆς καὶ παιδείας ἔτυχες, ἁπάντων μάλιστα „φίλων σε καὶ συγγενῶν τιμήσας, ἀνάσια παθὼν ἐκ„πεπληγμένος τὴν ἑαυτοῦ μοῖραν, οὔτε περὶ τῶν ἰδίων „πραγμάτων διαθύμενος οὐδὲν, οὔτε περὶ τῶν κοι„νῶν καὶ πολιτικῶν ἐπισκήψας, ἀλλ' οὐδὲ ἀσπάσα„σθαί τινα ἡμῶν, οὐδὲ προσαγορεῦσαι τοὺς ἐσχάτους „ἀσπασμοὺς δυνηθείς. ἔρημα δὲ καὶ ὀρφανὰ τὰ δύ„στηνα ταυτὶ παιδία καταλείπεται, κίνδυνον οὐ τὸν „ἐλάχιστον ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τρέχοντα· εἰ γὰρ ἐπὶ „Μαρκίοις τοῖς ἀνελοῦσι τὸν πάππον αὐτῶν, τὰ

Digitized by Google

„τῆς πόλεως ἔσται πράγματα, τὸν οἰκιστὴν ἀπο-
„λοῦνται τρόπον ὑπ' αὐτῶν· ἔσται τε οὐδ' ὑμῖν
„ἀσφαλὴς ὁ βίος, οἷς ἐνεγγύησεν ὁ Ταρκύνιος τὰς
„ἑαυτοῦ θυγατέρας, ἐκείνους ὑπεριδὼν, ἐὰν οἱ φο-
„νεύσαντες αὐτὸν τὴν ἀρχὴν κατάσχωσιν, οὐδὲ τοῖς
„ἄλλοις αὐτοῦ φίλοις καὶ συγγενέσιν, οὐδ' ἡμῖν ταῖς
„ἀθλίαις γυναιξίν· ἀλλὰ πάντας ἡμᾶς φανερῶς τε
„καὶ κρύφα πειράσονται διολέσαι. ταῦτα οὖν ἐν-
„θυμουμένους ἡμᾶς δεῖ μὴ περιορᾶν τοὺς ἐκείνου
„ἀποκτείναντας ἄνδρας ἀνοσίους, καὶ πᾶσιν ἡμῖν
„ἐχθροὺς, τοσαύτην ἀρχὴν κτησαμένους, ἀλλ' ἐναν-
„τιοῦσθαι καὶ κωλύειν, μὴ μὲν ἁπάσῃ καὶ δύλῳ
„χρησαμένους· τούτων γὰρ, ἐν τῷ παρόντι δεῖ·
„ὅτιον δὲ τὰ πρῶτα ἡμῖν χρῆσθαι κατὰ νοῦν, τότε
„καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ πᾶσῃ δυνάμει καὶ μετ' ἀπλοΐ-
„αὐτοῖς ἡμᾶς χωρεῖν τε, ἐὰν ἄρα καὶ τούτων δε-
„ήσῃ. ἀλλ' ὦ βάσκοι, βουλευόντων ἡμῶν πράττειν
„νῦν ἃ δεῖ, τίνα δὲ ταῦτ' ἐστί; πρῶτον μὲν κω-
„πτώμεθα τὸν τῆς βασιλείας θάνατον, καὶ πρὸς
„ἅπαντας ἐπιφθόνως παρασκευάσωμεν ὅτι πλεῖστον
„οὐδεμίαν ἔχει καιρίαν· εἴ τι δ' ἰατρὸς ἐπέτρεπεν ἐν
„ὀλίγαις ἡμέραις αὐτὸν ἀποδεῖξαι ὑγιῆ, ἔπειτ' ἐγὼ
„προελθοῦσα εἰς τὸ μεταξὺ ἐρῶ πρὸς τὸν ὄχλον,
„ὡς δὴ Ταρκυνίου μοι ταῦτα εἰπεῖν ἐπισκήψαντος,
„ὅτι πάντων ἐπιδεέστατον ἐπιμελητὴν καὶ φύλακα
„τῶν ἰδίων καὶ τῶν κοινῶν, ἕως ἂν αὐτὸς ὑγιὴς ἐκ
„τῶν τραυμάτων γένηται, τὸν ἕτερον τῶν ἑαυτοῦ
„υἱῶν, τὸ σὸν εἰποῦσα ὄνομα, Ὦ Τύλλιε· ἔσται δὲ
„οὐκ ἄκουσι Ῥωμαίοις, ἀλλὰ βουλομένοις ὑπ' ὀργῆς

„πόλιν ἐπιτροπεύεσθαι, ὑφ' οὗ πολλάκις ἤδη καὶ „πρότερον ἐπετροπεύθη. ὅταν δὲ τὸν παρόντα κίν„δυνον διασκεδάσωμεν, οὐδὲν γὰρ ἔτι τῶν ἐχθρῶν „ἔσται ἰσχυρὸν, ζῆν τοῦ βασιλέως ἀγγελλομένου· „παραλαβὼν σὺ τάς τε ῥάβδους καὶ τὴν τῶν ὅπλων „ἐξουσίαν, κάλει τοὺς βουλεύσαντας ἀποκτεῖναι „Ταρκύνιον ἐπὶ τὸν δῆμον, ἀπὸ τῶν Μαρκίου παί„δων ἀρξάμενος, καὶ πρόθες αὐτοῖς δίκας· τιμωρη„σάμενος δὲ τούτους ἅπαντας, ἐὰν μὲν ὑπομείνωσι „τὰς κρίσεις, θανάτοις· ἐὰν δὲ ἐρήμους ἀφῶσιν, „ὃ μᾶλλον αὐτοὺς οἶμαι ποιήσειν, ἀειφυγίᾳ καὶ δη„μεύσει τῶν ὑπαρχόντων, καθίστασο ἤδη τὰ περὶ „τὴν ἀρχὴν, ὁμιλίαις τε φιλανθρώποις ἀναλαμβά„νων τὸ πλῆθος, καὶ τοῦ μηδὲν ἀδίκημα γενέσθαι „πολλὴν ἔχων φροντίδα, καὶ τοὺς ἀπόρους τῶν πο„λιτῶν εὐεργεσίαις τισὶ καὶ δωρεαῖς ἐπαγόμενος· „ἔπειθ' ὅταν κατρὸς ἡμῖν εἶναι δοκῇ, τότε λέγωμεν „ἀποτεθνηκέναι Ταρκύνιον, καὶ ταφὰς αὐτῷ ποι„ῶμεν ἀπὸ τοῦ φανεροῦ. δίκαιος δ' εἶ, Τύλλιε, τρα„φείς τε ὑφ' ἡμῶν καὶ παιδευθεὶς, καὶ πάντων μετε„σχηκὼς ἀγαθῶν, ὅσων παρὰ μητρός τε καὶ πα„τρὸς υἱοὶ μεταλαμβάνουσι, καὶ θυγατρὶ συνοικῶν „ἡμετέρᾳ, ἐὰν δὴ καὶ βασιλεὺς ἔτι γένῃ Ῥωμαίων, „ἐμοῦ γε ἕνεκα τῆς εἰς τοῦτό σοι συναγωνισαμένης, „πατρὸς εὔνοιαν τοῖς παιδίοις τοῖσδε παρασχέσθαι· „ὅταν δὲ εἰς ἄνδρας ἔλθωσι καὶ τὰ κοινὰ πράττειν „ἱκανοὶ γένωνται, τὸν πρεσβύτερον αὐτῶν ἀποδεῖ„ξαι Ῥωμαίων ἡγεμόνα."

V. Ταῦτ' εἰποῦσα καὶ τῶν παιδίων ἑκάτερον

Digitized by Google

εἰς τὰς ἀγκάλας ἐμβαλοῦσα τοῦ τε γαμβροῦ καὶ τῆς θυγατρὸς, καὶ πολὺν ἐξάμφοτέρων κινήσασα οἶκτον, ἐπειδὴ καιρὸς ἦν, ἐξῆλθε τοῦ δωματίου, καὶ παρήγγειλε τοῖς ἔνδον εὐτρεπῆ τὰ πρὸς τὴν θεραπείαν ἐπιτήδεια ποιεῖν, καὶ τοὺς ἰατροὺς συγκαλεῖν. διαλειποῦσα δὲ τὴν μεταξὺ νύκτα, τῆς κατόπιν ἡμέρας πολλοῦ πρὸς τὰ βασίλεια συνδραμόντος ὄχλου, προῆλθεν εἰς τοὐμφανὲς ταῖς θυρίσιν ἐπιστᾶσα ταῖς φερούσαις εἰς τὸν πρὸ τῶν θυρῶν στενωπόν, καὶ πρῶτον μὲν ἐδήλωσε τοῖς παροῦσι τοὺς βουλεύσαντας ἐπὶ τῷ βασιλεῖ τὸν φόνον, καὶ τοὺς ἐπιτοὺργον ἀποσταλέντας ὑπ' αὐτῶν δεδεμένους παρήγαγεν· ἔπειθ' ὡς εἶδε πολλοὺς ὀλοφυρομένους τε τὸ πάθος, καὶ τοῖς δεδρακόσιν ἀπεχθανομένους, τελευτῶσα εἶπεν οὐδὲν αὐτοῖς ἐκ τῶν ἀνοσίων ἐπιβουλευμάτων γεγονέναι, οὐ δυνηθεῖσιν ἀποκτεῖναι Ταρκύνιον. ἀγαπητῶς δὲ ἁπάντων τὸν λόγον δεξαμένων, τότε τὸν Τύλλιον αὐτοῖς συνίστησιν, ὡς ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐπίτροπον ἁπάντων τε τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἰδίων ἀποδεικνύμενον, ἕως ἂν αὐτὸς ῥᾴσῃ. ὁ μὲν οὖν δῆμος ἀπῄει περιχαρὴς γενόμενος εἰ μηδὲν πέπονθε κακὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ μέχρι πολλοῦ τὴν δόξαν ἔχων ταύτην διετέλει. ὁ δὲ Τύλλιος ἰσχυρὰν χεῖρα περὶ αὑτὸν ἔχων, καὶ τοὺς ῥαβδούχους ἐπαγόμενος τοὺς βασιλικοὺς, προῆλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ τοὺς Μαρκίους ἐκήρυττεν ἥκειν ὑφέξοντας δίκην· ὡς δ' οὐχ ὑπήκουον, ἐπικηρύξας αὐτοῖς ἀϊδίους φυγὰς, καὶ τὰς οὐσίας ἀναλαβὼν εἰς τὸ δημόσιον, ἀσφαλῶς ἤδη κατέσχε τὴν Ταρκυνίου ἀρχήν.

Digitized by Google

Tarquinius an filios superstites reliquerit?

VI. Βούλομαι δ', ἐπιστήσας τὸν ἐξῆς λόγον, ἀποδοῦναι τὰς αἰτίας, δι' ἃς οὔτε Φαβίῳ συγκατεθέμην, οὔτε τοῖς ἄλλοις ἱστορικοῖς, ὅσοι γράφουσιν υἱοὺς εἶναι τοὺς καταλειφθέντας παῖδας ὑπὸ Ταρκυνίου, ἵνα μή τινες τῶν ἐκείνοις ἐντυχόντων ταῖς ἱστορίαις σχεδιάζειν με ὑπολάβωσιν, οὐχ υἱοὺς, ἀλλ' υἱωνοὺς αὐτοῦ γράφοντα τοὺς παῖδας. παντάπασι γὰρ ἀπερισκέπτως καὶ ῥᾳθύμως οἱ συγγράφεῖς περὶ αὐτῶν ταύτην ἐξενηνόχασι τὴν ἱστορίαν, οὐδὲν ἐξετακότες τῶν ἀναιρούντων αὐτὴν ἀδυνάτων τε καὶ ἀτόπων· ὧν ἕκαστον ἐγὼ πειράσομαι ποιεῖν φανερὸν δι' ὀλίγων. Ταρκύνιος ἐκ Τυρρηνίας μετανίσταται τὸν οἶκον μετασκευασάμενος ὅλον, ἐν τῇ κρατίστῃ τοῦ φρονεῖν ὑπάρχων ἡλικίᾳ. πολιτεύεσθαι γὰρ ἤδη καὶ ἄρχειν καὶ τὰ κοινὰ πράττειν ἀξιῶν παραδίδοται, καὶ τὴν ἄπαρσιν ἐκεῖθεν πεποιημένος, διὰ τὸ μηδεμιᾶς ἐν τῇ πόλει τιμῆς μεταλαμβάνειν. ἕτερος μὲν οὖν ἄν τις αὐτὸν ὑπέθετο καὶ τριακοστὸν ἔχοντα τοὔλάχιστον ἔτος, ὅτε ἀπῆρεν ἐκ Τυρρηνίας· ἀπὸ ταύτης γὰρ οἱ νόμοι καλοῦσι τῆς ἡλικίας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοὺς ἄρχειν τε καὶ πράττειν βουλομένους τὰ κοινά· ἐγὼ δ' ἔτι νεώτερον αὐτὸν ὑποτίθεμαι πέντε ὅλοις ἔτεσι, καὶ ποιῶ κατὰ πέμπτον καὶ εἰκοστὸν ἔτος ἀπανιστάμενον. καὶ μὴν ὅτι γυναῖκα Τυρρηνίδα ἐπηγάγετο, ἣν ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς ἔγημεν, ἅπαντες ὁμολογοῦσιν οἱ τὰς Ῥωμαϊκὰς συγγράψαντες ἱστορίας. παραγίνεται δ' εἰς Ῥώμην

Digitized by Google

Ἄγκου Μαρκίου βασιλεύοντος, ὡς μὲν Γέλλιος ἱστορεῖ, κατὰ τὸν πρῶτον ἐνιαυτὸν τῆς βασιλείας· ὡς δὲ Λικίνιος γράφει, κατὰ τὸν ὄγδοον. ἔστω δὲ κατὰ τοῦτον ἐληλυθὼς τὸν ἐνιαυτόν, καθ' ὃν γράφει Λικίνιος, καὶ μὴ πρότερον. ἐν ὑστέρῳ μὲν γὰρ οὐκ ἂν εἴη χρόνῳ παραγεγονώς, εἴγε δὴ κατὰ τὸν ἕνατον ἐνιαυτὸν τῆς Ἄγκου δυναστείας ἱππέων ἡγούμενος ἐπὶ τὸν πρὸς Λατίνους πόλεμον ὑπὸ τοῦ βασιλέως πέμπεται, ὡς ἀμφότεροι λέγουσιν οἱ συγγραφεῖς. εἰ δὴ παρεγένετο μὲν εἰς Ῥώμην οὐ πλείω τῶν πέντε καὶ εἴκοσι γεγονὼς ἐτῶν, Ἄγκῳ δὲ βασιλεῖ κατὰ τὸν ὄγδοον τῆς ἀρχῆς ἐνιαυτὸν φίλος γενόμενος, ἱπτακαίδεκα διέτριψεν ἔτη παρ' αὐτῷ τὰ λοιπά, (τέτταρα γὰρ ἐπὶ τοῖς εἴκοσιν ἐβασίλευσεν Ἄγκος,) ἔτη δὲ ὀκτὼ καὶ τριάκοντα τὴν βασιλείαν κατέσχεν, ὡς ἅπαντες ὁμολογοῦσιν· ὀγδοηκονταέτης ἂν εἴη ὅτε ἐτελεύτα. ἐκ τοῦ συλλογισμοῦ γὰρ τῶν ἐτῶν τοῦτο συνάγεται· τὸ πλῆθος. ἡ γυνὴ δ' εἰ πέντε ἔτεσιν ἦν αὐτῷ νεωτέρα, καθάπερ εἰκός· ἑβδομηκοντοῦτ' ἂν δήπου καὶ πέμπτον εἶχεν ἔτος, ὅτε ἀπέθνησκε Ταρκύνιος· εἰ δὲ δὴ τὸν νεώτερον τῶν υἱῶν ἔτυχεν ἐκγεγηκὼς ἔτος ἔχουσα πεντηκοστόν· προσωτέρω γὰρ οὐκ ἔτι κυΐσκεται τούτου τοῦ χρόνου γυνή, ἀλλ' ἔστιν οὗτος αὐτοῖς τῶν ὠδίνων ὅρος, ὡς οἱ ταῦτ' ἐξητακότες γράφουσιν· οὗτος μὲν [οὖν] οὐκ ἂν ἐλάττων γεγονὼς ἦν ἐτῶν πέντε καὶ εἴκοσι κατὰ τὸν τοῦ πατρὸς θάνατον· ὁ δὲ Λεύκιος ὁ πρεσβύτερος οὐ μείων ἑπτὰ καὶ εἴκοσιν ἐτῶν· οὐκ ἄρα νηπίους κατέλιπεν υἱοὺς ὁ Ταρκύνιος ἐκ ταύτης γεγονότας τῆς γυ-

Digitized by Google

γαικός. ἀλλὰ μὴν εἴ γε ἀνδρῶν ἡλικίαν εἶχον οἱ παῖδες, ὅταν ὁ πατὴρ αὐτῶν ἀπέθνησκεν, οὐκ ἂν ἡ μήτηρ αὐτῶν οὕτως ἦν ἀθλία καὶ θεοβλαβὴς, ὥστ' ἀφαιρεῖσθαι μὲν τῶν ἑαυτῆς τέκνων, ἣν κατέλιπεν ὁ πατὴρ αὐτοῖς, ἀρχὴν, πρὸ δὲ ἀλλοτρίῳ καὶ ἐκ δούλης γεγονότι χαρίζεσθαι· οὔτ' ἂν αὐτοὶ τῆς πατρῴας ἀρχῆς ἀποστερούμενοι φαύλως καὶ ῥᾳθύμως τὸ ἀδίκημα ἔφερον, καὶ ταῦτα ἐν τῇ κρατίστῃ τοῦ λέγειν τε καὶ πράττειν ὄντες ἀκμῇ· οὔτε γὰρ εὐγενείᾳ προεῖχεν αὐτῶν ὁ Τύλλιος, οὔτε ἡλικίας ἀξιώματι παρὰ πολὺ διήλλαττεν, ἀλλὰ τρισὶ μόνον ἔτεσι θατέρου πρεσβύτερος ἦν· ὥστε οὐκ ἄν γε παρεχώρησαν αὐτῷ τῆς βασιλείας ἑκόντες.

VII. Ἔχει δὲ καὶ ἄλλος τινὰς τὸ πρᾶγμα ἀτοπίας, ἃς ἅπαντες ἠγνόησαν οἱ τὰ Ῥωμαϊκὰ συνταξάμενοι, πλὴν ἑνός, οὗ μετὰ μικρὸν ἐρῶ τοὔνομα. ὁμολογῆται γὰρ ὅτι μετὰ τὴν Ταρκυνίου τελευτὴν παραλαβὼν τὴν βασιλείαν Τύλλιος ἐπ' ἔτη τετταράκοντα καὶ τέτταρα κατέσχεν. ὥστε εἰ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἑπτακαιεικοσαέτης ἦν, ὅτε ἀπεστερεῖτο τῆς ἀρχῆς ὁ πρεσβύτερος τῶν Ταρκυνίων, ὑπὲρ ἑβδομήκοντα ἔτη γεγονὼς ἂν ἦν ὅτε τὸν Τύλλιον ἀπέκτεινεν. ἐν κρατίστῃ δέ γε αὐτὸν ἡλικίᾳ τότε ὄντα παραδεδώκασιν οἱ συγγραφεῖς, καί φασιν ὅτι Τύλλιον αὐτὸς ἀράμενος ἐκ τοῦ βουλευτηρίου, καὶ φέρων ἔξω, κατὰ τῶν κρηπίδων ἔξέχεεν· ἥ τε ἐκ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἔκπτωσις γίνεται πέμπτῳ καὶ εἰκοστῷ μετὰ ταῦτα ἔτει. καὶ τούτῳ τῷ ἔτει στρατευόμενος ἐν τῷ πρὸς Ἀρδεάτας εἰσάγεται πολέμῳ, καὶ πάντα τὰ ἔργα δι' ἑαυτοῦ

Digitized by Google

τελῶν. οὐκ ἔχει δὲ λόγον ἐν πολέμοις ἐξετάζεσθαι σῶμα ἀνδρὸς ἓξ καὶ ἐννενήκοντα βεβιωκότος ἔτη. ἐκπεσών τε τῆς ἀρχῆς ἔτι πολεμεῖ Ῥωμαίοις, οὐκ ἔλαττον τεττάρων καὶ δέκα ἐτῶν, αὐτὸς ἐν τοῖς πράγμασιν ἐξεταζόμενος, ὥς φασιν· ὃ παρὰ τὰς κοινὰς τῶν ἁπάντων ἐστὶ δόξας, καὶ ὁ τοῦ βίου χρόνος αὐτῷ πλείων ἀναφαίνεται τῶν ἑκατὸν καὶ δέκα γεγονὼς ἐτῶν· τοῦτο δὲ τὸ μῆκος τῶν βίων οὐ φέρουσιν οἱ καθ' ἡμᾶς τόποι. ταῦτα δὴ τὰ ἄτοπα συνιδόντες τῶν Ῥωμαϊκῶν συγγραφέων τινὲς, ἑτέραις αὐτὰ λύειν ἐπειράθησαν ἀτοπίαις, οὐ Τανακυλίδα ποιοῦντες μητέρα τῶν παιδίων, ἀλλὰ Γεγανίαν τινὰ, περὶ ἧς οὐδεμίαν παρειλήφαμεν ἱστορίαν· ἄωρος δὴ γίνεται πάλιν ὁ γάμος τοῦ Ταρκυνίου μικρὸν ἀπολείποντος ἐτῶν ὀγδοήκοντα· καὶ ἡ τῶν τέκνων γένεσις τοῖς ταύτην ἔχουσι τὴν ἡλικίαν ἄπιστος. οὐδὲ γὰρ ἅπαις ἦν, ὥστε ἐκ παντὸς ἐπιθυμῆσαι τέκνων· ἀλλὰ θυγατέρες ἦσαν αὐτῷ δύο, καὶ ἀξταί γε ἤδη γεγαμημέναι. τούτων δὴ τῶν ἀδυνάτων τε καὶ ἀτόπων ἕκαστα ἐπιλογιζόμενος, οὐχ υἱοὺς εἶναι Ταρκυνίου γράφω τοὺς παῖδας, ἀλλ' υἱωνοὺς, Λευκίῳ Πίσωνι τῷ Φρυγὶ συγκατατιθέμενος. ἐκεῖνος γὰρ ἐν ταῖς ἐνιαυσίοις πραγματείαις τοῦθ' ἱστόρηκε μόνος· εἰ μή γε ἄρα γόνῳ μὲν ἦσαν υἱωνοὶ τοῦ βασιλέως οἱ παῖδες, ποιήσει δὲ υἱοί. καὶ τοῦτ' ἦν αἴτιον τῆς ἀπάτης τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς συγγράψασι τὰς Ῥωμαϊκὰς ἱστορίας. προειρημένων δὲ τούτων, καιρὸς ἐπανάγειν ἐπὶ τὴν ἀπολειπομένην διήγησιν.

Digitized by Google

Tullius e vicario rex factus.

VIII. Ἐπειδὴ δὲ παραλαβὼν τὴν ἐπιτροπὴ
τῆς ἡγεμονίας ὁ Τύλλιος, καὶ τὴν ἑταιρείαν τῶν Μαρ
κίων ἐξελάσας, βεβαίως ἤδη τῆς ἀρχῆς ἐνόμιζε κρα
τεῖν, τόν τε βασιλέα Ταρκύνιον, ὡς ἐκ τῶν τραυμά
των τετελευτηκότα ἔναγχος, ἐκκομιδῇ τε πολυτελ
καὶ μνήματος ἐπισήμου κατασκευῇ, καὶ ταῖς ἄλλα
τιμαῖς ἐκόσμει, καὶ τὸν ἐξ ἐκείνου χρόνον, ὡς ἐπίτροπο
ὢν τῶν ἐκ τοῦ βασιλείου γένους παίδων, τόν τε ἴδιο
αὐτῶν βίον καὶ τὰ κοινὰ πράγματα τῆς πόλεως δ
φυλακῆς τε καὶ φροντίδος ἐποιεῖτο. τοῖς δὲ πατρ
κίοις οὐκ ἦν τὰ γινόμενα καθ' ἡδονὰς, ἀλλ' ἠγαν
κτουν καὶ χαλεπῶς ἔφερον, οὐκ ἀξιοῦντες αὐτὸν ἑαυ
τῷ τινα μηχανήσασθαι βασιλικὴν ἐξουσίαν, μήτ
βουλῆς ψηφισαμένης, μήτε τῶν ἄλλων τῶν κατὰ κ
μον ἐπιτελεσθέντων. συνιόντες τε πολλάκις οἱ πλέ
στον ἐξ αὐτῶν δυνάμενοι, διελέγοντο πρὸς ἀλλήλου
περὶ τῆς καταλύσεως τῆς παρανόμου ἀρχῆς· καὶ
ἐδόκει αὐτοῖς, ἐπειδὰν πρῶτον εἰς τὸ συνέδριον ὑπ
τοῦ Τυλλίου συναχθῶσιν, ἀναγκάσαι τὸν ἄνδρα τὰ
ῥάβδους ἀποθέσθαι καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἀρχῆς σύμ
βολα· ὅταν δὲ τοῦτο γένηται, τοὺς καλουμένους με
σοβασιλεῖς ἀποδεῖξαι, καὶ δι' ἐκείνων ἐλέσθαι τὸ
ἄρξοντα τῆς πόλεως κατὰ νόμον. ταῦτα διανοουμέ
νων αὐτῶν, ἐπιγνοὺς ὁ Τύλλιος, ἐπὶ τὸ δημαγω
γεῖν καὶ θεραπεύειν τοὺς ἀπόρους τῶν πολιτῶ
ἐτρέπετο, δι' ἐκείνων ἐλπίσας τὴν ἀρχὴν καθέξει
καὶ συγκαλέσας τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, τά

Digitized by Google

παιδία προήγαγεν ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ λόγον διεξῆλθε τοιόνδε.

IX. „Πολλή με ἀνάγκη κατείληφεν, ἄνδρες „πολῖται, κήδεσθαι τῶν παιδίων τούτων τῶν νη„πίων. Ταρκύνιος γὰρ ὁ πάππος αὐτῶν ἀπάτορα „καὶ ἄπολιν ὄντα με παραλαβὼν ἐξέθρεψεν, οὐδὲν „ἐνδεέστερον ἄγων τῶν αὐτοῦ τέκνων, καὶ τὴν ἐτέ„ραν τῶν θυγατέρων ἔδωκέ μοι γυναῖκα, καὶ παρὰ „τὸν τοῦ βίου χρόνον ὡς ἐξ αὐτοῦ γεγονότα τιμῶν „καὶ φιλῶν, ὡς καὶ ὑμεῖς ἴστε, διετέλεσε. καὶ ἐπειδὴ „τὰ περὶ τὴν ἐπιβουλὴν αὐτῷ συνέπεσεν, εἴ τι πάθοι „τῶν ἀνθρωπίνων, ἐμοὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν παίδων „ἐπίστευσε. τίς οὖν πρὸς θεοὺς ὅσιον, ἢ πρὸς ἀν„θρώπους δίκαιον ὑπολήψεταί με, ἐὰν ἐγκαταλίπω „καὶ προδῶ τοὺς ὀρφανούς, οἷς τοσαύτας ὀφείλω χά„ριτας; ἀλλ' οὔτε τὴν ἐμαυτοῦ προδώσω πίστιν, οὔτε „τὴν τῶν παίδων ἐρημίαν ἐγκαταλείψω, κατὰ δύνα„μιν τὴν ἐμήν. δίκαιοι δ' ἔσται καὶ ὑμεῖς διαμεμνῆ„σθαι τὰς εὐεργεσίας, ἃς ὁ πάππος αὐτῶν τὸ κοι„νὸν εὐηργέτησεν, ὑποτάξας μὲν ὑμῖν τὰς Λατίνων „τοσαύτας πόλεις ἀντιπιπτούσας τῇ ἀρχῇ, ὑπηκό„ους δὲ ποιήσας Τυρρηνοὺς ἅπαντας μέγιστα τῶν „περιοίκων δυναμένους, ἀναγκάσας δὲ τὸ Σαβίνων „ἔθνος ὑποχείριον ὑμῖν γενέσθαι, μετὰ πολλῶν ἄπαν„τα ταῦτα καὶ μεγάλων κινδύνων κατεργασάμενος. „ὅσον μὲν οὖν αὐτὸς ἔζη χρόνον, ἐπείνῳ προσῆκεν „ὑμᾶς ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν χάριτας εἰδέναι· ἐπεὶ „δὲ τετελεύτηκε τὸν βίον, τοῖς ἐγγόνοις αὐτοῦ τὰς „ἀμοιβὰς ἀποτίνειν, καὶ μὴ συγκατορύττειν ἅμα

Digitized by Google

„τοῖς σώμασι τῶν εὐεργετῶν καὶ τὴν μνήμην τῶν
„ἔργων. δόξατε οὖν κοινῇ πάντες ἐπίτροποι κατα-
„λελεῖφθαι τῶν παιδίων, καὶ βέβαιοῦτε αὐτοῖς ἣν ὁ
„πάππος κατέλιπεν ἀρχήν. οὐδὲν γὰρ ἂν τοσοῦτον
„ἀπολαύσειαν ἐκ τῆς ἐμῆς ἑνὸς ὄντος προστασίας,
„ὅσον ἐκ τῆς κοινῆς ἁπάντων βοηθείας. ταῦτα δ'
„εἰπεῖν ἠνάγκασμαι συνισταμένους τινὰς ἐπ' αὐτοὺς
„αἰσθανόμενος, καὶ τὴν ἀρχὴν ἑτέροις παραδοῦναι
„βουλομένους. ἀξιῶ δὲ ὑμᾶς, ἄνδρες Ῥωμαῖοι, καὶ
„τῶν ἐμῶν μεμνημένους ἀγώνων, οὓς ὑπὲρ τῆς
„ἡγεμονίας ἠγωνισάμην, οὔτε μικρῶν ὄντων, οὔτε
„ὀλίγων, οὓς οὐδὲν δέομαι πρὸς εἰδότας ὑμᾶς λέγειν,
„τὰς ἀντὶ τούτων ὀφειλομένας ἐμοὶ χάριτας τοῖς
„παιδίοις ἀποδοῦναι τούτοις. οὐ γὰρ ἰδίαν ἀρχὴν
„ἐμαυτῷ κατασκευαζόμενος, ἧς οὐδενὸς ἧττον, ἄξιος
„ἦν βουληθεὶς τυγχάνειν, ἀλλὰ τῷ Ταρκυνίου γέν-
„βοηθῶν, τὰ κοινὰ πράττειν προῄρημαι. ἑκέτη
„δὲ ὑμῶν γίγνομαι μήτε τοὺς ὀρφανοὺς ἐγκαταλι-
„πεῖν, νῦν μὲν ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς κινδυνεύοντας· εἰ δὲ
„ἡ πρώτη πεῖρα τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν χωρήσειε κατὰ
„νοῦν, καὶ ἐκ τῆς πόλεως ἐξελαθησομένους. ἀλλ'
„ὑπὲρ μὲν τούτων ὡς ἐγνωκόσιν ὑμῖν τὰ δέοντα, καὶ
„ποιήσουσιν ὅσα προσήκει, οὐδὲν δέομαι πλείω λέ-
„γειν· ἃ δὲ παρεσκεύασμαι ποιεῖν ὑμᾶς αὐτὸς ἀγα-
„θά, καὶ ὧν χάριν τὴν ἐκκλησίαν συνεκάλεσα, ἀκού-
„σατέ μου. ὅσοι μὲν ὑμῶν ὀφείλοντες ἤδη χρέα, διὰ
„πενίαν ἀδύνατοι εἰσιν ἀποδοῦναι, τούτοις βοηθεῖν
„προθυμούμενος, ἐπειδὴ πολῖταί εἰσι, καὶ πολλοὺς
„ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγωνιεῖσθαι πόνους, ἵνα μὴ

Digitized by Google

„τὴν ἰδίαν ἀφαιρεθῶσιν ἐλευθερίαν οἱ τὴν κοινὴν
„βεβαιώσαντες, ἐκ τῶν ἐμαυτοῦ χρημάτων δίδωμι
„διαλύσασθαι τὰ χρέα. ὅσοι δ' ἂν μετὰ ταῦτα δα-
„νείσωνται, τούτους οὐκ ἐάσω πρὸς τὰ χρέα ἀπάγε-
„σθαι, ἀλλὰ καὶ νόμον θήσομαι, μηδένα δανείζειν
„ἐπὶ σώμασιν ἐλευθέροις, ἱκανὸν ἡγούμενος τοῖς
„δανεισταῖς τὰς οὐσίας τῶν συμβαλλόντων κρατεῖν.
„ἵνα δὲ καὶ τὰς εἰς τὸ δημόσιον γινομένας εἰσφορὰς,
„δι' ἃς οἰκέτηνται ἐπιβαροῦνταί τε καὶ ἀναγκάζονται
„δανείσματα ποιεῖν, κουφοτέρως εἰς τὸ λοιπὸν φέ-
„ρητε, τιμήσασθαι τὰς οὐσίας ἅπαντας κελεύσω, καὶ
„ἀπὸ τοῦ τιμήματος ἕκαστον φέρειν τὸ ἐπιβάλλον,
„ὡς ἐν ταῖς μεγίσταις καὶ εὐνομωτάταις πόλεσι πυν-
„θάνομαι γενόμενον· δίκαιόν τε γὰρ καὶ συμφέ-
„ρον τῷ κοινῷ τὸ αὐτὸ ἡγοῦμαι, τοὺς μὲν πολλὰ κε-
„κτημένους πολλὰ εἰσφέρειν, τοὺς δ' ὀλίγα ἔχον-
„τας, ὀλίγα. δοκεῖ δέ μοι καὶ τῆς δημοσίας γῆς,
„ἣν διὰ τῶν ὅπλων κτησάμενοι κατέχετε, μὴ τοὺς
„ἀναιδεστάτους, ὥσπερ νῦν, κρατεῖν, οὔτε χάριτι
„λαβόντας, οὔτε ὠνῇ κτησαμένους, ἀλλὰ τοὺς μηδέ-
„να κλῆρον ἔχοντας ὑμῶν, ἵνα μὴ θητεύητε ὄντες
„ἐλεύθεροι, μήτε τὰς ἀλλοτρίας κτήσεις, ἀλλὰ τὰς
„ἰδίας γεωργῆτε. οὐ γὰρ ἂν γένοιτο φρόνημα εὐγε-
„νὲς ἐν ἀνδράσιν ἀπορουμένοις τῶν καθ' ἡμέραν
„ἀναγκαίων. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα ἔγνων ἰσήν καὶ
„κοινὴν ποιεῖν πολιτείαν, καὶ τὰ δίκαια πᾶσι πρὸς
„ἅπαντας ὅμοια. εἰς τοῦτο γὰρ ἥκουσί τινες αὐθα-
„δίας, ὥστε ὑβρίζειν εἰς τὸ δημοτικὸν ἀξιοῦσι, καὶ
„μηδὲ ἐλευθέρους ἡγεῖσθαι τοὺς πένητας ὑμᾶς. ἵνα

Digitized by Google

„δὲ καὶ λαμβάνωσι τὰ δίκαια καὶ ὑπέχωσιν οἱ μεί-
„ζονες τοῖς ἐλάττοσιν, ἐξ ἴσου νόμους θήσομαι κω-
„λύτὰς μὲν τῆς βίας, φύλακας δὲ τῆς δικαιοσύνης,
„καὶ αὐτὸς οὐδένα χρόνον ἀνήσω τῆς ἁπάντων προ-
„νοούμενος ἰσηγορίας."

X. Ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, πολὺς ἔπαινος ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐγένετο, τῶν μὲν, ὅτι πιστὸς ἦν καὶ δίκαιος περὶ τοὺς εὐεργέτας, ἐπαινούντων· τῶν δ', ὅτι φιλάνθρωπος καὶ μεγαλόψυχος εἰς τοὺς ἀπόρους· τῶν δ', ὡς μέτριος καὶ δημοτικὸς πρὸς τοὺς ταπεινοτέρους· ἁπάντων δ', ὅτι νόμιμος καὶ δίκαιος ἄρχων, ἀγαπώντων τε καὶ θαυμαζόντων. διαλυθείσης δὲ τῆς ἐκκλησίας, ταῖς ἑξῆς ἡμέραις ἀπογράφεσθαι κελεύσας τοὺς ὑποχρέους, ὅσοι τὴν πίστιν ἀδύνατοι ἦσαν φυλάττειν, τίσιν ὀφείλουσι, καὶ πόσον ἕκαστος, ἐπειδὴ τὰς ἀπογραφὰς ἔλαβε, τραπέζας θεὶς ἐν ἀγορᾷ, πάντων ὁρώντων ἀπηρίθμει τοῖς δανεισταῖς τὰ χρέα. ταῦτα διαπραξάμενος ἐξέθηκεν ἐν φανερῷ διάταγμα βασιλικὸν, ἐκχωρεῖν τῆς δημοσίας γῆς τοὺς καρπουμένους τε καὶ ἰδίᾳ κατέχοντας αὐτὴν ἐν ὡρισμένῳ τινὶ χρόνῳ, καὶ τοὺς οὐδένα κλῆρον ἔχοντας τῶν πολιτῶν πρὸς ἑαυτὸν ἀπογράφεσθαι· νόμους τε συνέγραφεν ἐκ τῶν ἀρχαίων καὶ παρημελημένων ἀνανεούμενος, οὓς Ῥωμύλος τε εἰσηγήσατο καὶ Νομᾶς Πομπίλιος, οὓς δὲ αὐτὸς καθιστάμενος. ταῦτα δὲ αὐτοῦ πολιτεύομένου χαλεπῶς ἔφερον οἱ πατρίκιοι, καταλυομένην τὴν δυναστείαν τῆς βουλῆς ὁρῶντες, καὶ λογισμοὺς οὐκ ἔτι τοὺς αὐτοὺς, ἀλλ' ἐναντίους τοῖς προτέροις ἐλάμβα-

Digitized by Google

νον. ἐν ἀρχαῖς μὲν γὰρ ὥρμησαν ἀφελέσθαι τὴν παράτομον αὐτοῦ δυναστείαν, ἀποδειξαντες μεροβασιλεῖς, καὶ δι' ἐκείνων ἕλεσθαι τὸν κατὰ νόμους ἄξοντα τὴν ἀρχήν· τότε δὲ στέργειν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ὤοντο δεῖν, καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν. εἰσπίπτει γὰρ αὐτοῖς λογισμός, ὅτι τῆς μὲν βουλῆς ἂν αὐτὴ προῃρεῖτο παραγούσης ἐπὶ τὰ πράγματα, ὁ δῆμος ἐναντεώσεται τὴν ψῆφον ἀναλαβών· ἐὰν δὲ ἐπὶ τῷ δήμῳ ποιήσωσι τὴν αἵρεσιν τοῦ βασιλέως, ἅπασαι τὸν Τύλλιον ψηφοφορήσουσιν αἱ φρατριαὶ, καὶ περιέσται τῷ ἀνδρὶ τὸ δοκεῖν κατὰ νόμους ἄρχειν. ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς ἄμεινον εἶναι κλέπτοντα τὴν ἀρχὴν τὸν ἄνδρα, καὶ παρακρουόμενον τοὺς πολίτας, μᾶλλον ἢ πείσαντα καὶ φανερῶς λαβόντα κατέχειν. ἀλλ' οὐδὲν αὐτοῖς ἐγένετο προὔργου τῶν λελογισμένων· οὕτω κατεστρατήγησεν αὐτοὺς ὁ Τύλλιος, καὶ κατέσχε τὴν βασιλείαν ἀκόντων ἐκείνων. κατασκευάσας γὰρ ἐκ πολλοῦ φήμας λέγεσθαι κατὰ τὴν πόλιν, ὡς ἐπιβουλευόντων αὐτῷ τῶν πατρικίων, προῆλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἔσθητα πιναρὰν περιβεβλημένος, καὶ κατηφῆ, συνούσης αὐτῷ καὶ τῆς μητρὸς Ὀκρισίας, καὶ τῆς Ταρκυνίου γαμετῆς Τανακυλίδος, καὶ τῆς συγγενείας τῆς βασιλικῆς ὅλης. ὄχλου δὲ συνδραμόντος πολλοῦ πρὸς τὸ παράδοξον τῆς ὄψεως, ἐκκλησίαν συγκαλέσας προῆλθεν ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ διεξῆλθε τοιοῦτόν τινα λόγον.

XI. „Οὐκ ἔτι περὶ τῶν Ταρκυνίου παίδων μόνον ὁ κίνδυνός ἐστιν, ἵνα μηδὲν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν δεινὸν πάθωσιν, ἀλλ' ἤδη καὶ περὶ τῆς ἐμῆς ψυχῆς δέος ἐπεισέρχεται, μὴ πικρὰς ἀμοιβὰς τῆς δικαιο-

Digitized by Google

„σύνης ἁπολάβω. ἐπιβουλεύομαι γὰρ ὑπὸ τῶν πα-
„τρικίων, καὶ μεμήνυταί μοι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀπο-
„κτεῖναί με συνομνύμενοι, ἀδίκημα μὲν οὔτε μεῖζον,
„οὔτε ἔλαττον ἔχοντες ἐγκαλεῖν, ὧν δὲ τὸν δῆμον εὖ
„πεποίηκα καὶ παρεσκεύασμαι ποιεῖν, ἀχθόμενοί τε
„καὶ ἀναξιοπαθοῦντες· οἱ δανεισταὶ μὲν, ὅτι τοὺς
„πένητας ὑμᾶς οὐκ εἴασα τὴν ἐλευθερίαν ἁφαιρε-
„θῆναι, ὑπ' αὐτῶν πρὸς τὰ χρέα ἀχθέντας· οἱ δὲ
„κατανοσφιζόμενοι τὰ δημόσια, καὶ κατέχοντες ἢν
„ὑμεῖς δι' αἵματος ἐκτήσασθε γῆν, ἐκλιπεῖν ἀναγκα-
„ζόμενοι, ὥσπερ τὰ πατρῷα ἀποστερούμενοι· καὶ οἱ
„τὰ ἀλλότρια ἀποδιδόντες οἷδε, ἀνειμένοι τῶν εἰσ-
„φορῶν τῶν εἰς τοὺς πολέμους, ὅτι τιμήσασθαι τοὺς
„βίους ἀναγκασθήσονται, καὶ ἀπὸ τῶν τιμημάτων
„τὰς εἰσφορὰς συνεισφέρειν· κοινῇ δὲ σύμπαντες,
„ὅτι κατὰ νόμους γεγραμμένους ἐθισθήσονται ζῆν,
„τὰ δίκαια ἐξ ἴσου διδόντες ὑμῖν καὶ λαμβάνοντες,
„ἀλλ' οὐχ ὥσπερ ἀργυρωνήτοις παραχρήσονται τοῖς
„πένησιν, ὃ ποιοῦσι νῦν. καὶ ταῦτα δὴ τὰ ἐγκλή-
„ματα συνενέγκαντες εἰς τὸ κοινὸν, βεβούλευνται καὶ
„συνομωμόκασι κατάγειν τοὺς φυγάδας, καὶ τοῖς
„Μαρκίου παισὶ τὴν βασιλείαν ἀποδιδόναι, οὓς
„ὑμεῖς Ταρκύνιον ἀπεκτείνοντας, τὸν βασιλέα ὑμῶν,
„ἄνδρα χρηστὸν καὶ φιλόπολιν, καὶ τηλικοῦτο δια-
„πραξάμενον ἄγος, τάς τε δίκας ἐρήμους ἐκλιπόν-
„τας, καὶ φυγὴν ἑαυτοῖς ταμιευσαμένους, πυρὸς καὶ
„ὕδατος εἴργειν ἐψηφίσασθε· ἔμελλόν τε, εἰ μὴ
„θᾶττον ἐμοὶ περὶ τούτων ἐγένετο μήνυσις, ξενικήν
„τινα δύναμιν ἐπαγόμενοι, νυκτὸς ἔτι πολλῆς εἰς

Digitized by Google

„τὴν πόλιν κατάγειν τοὺς φυγάδας. τὰ μετὰ ταῦτα
„πάντες ἴστε δήπου, κἂν ἐγὼ μὴ λέγω, ὅτι Μάρκιοι,
„συλλαμβανόντων αὐτοῖς τῶν πατρικίων, κατασχόν-
„τες τὰ πράγματα δίχα πόνου, πρῶτον μὲν ἐμὶ τὸν
„φύλακα τῶν βασιλίων, καὶ τὰς κατ' αὐτῶν ἐπιτε-
„λεσάμενον δίκας, ἔμελλον ἀναρπάσασθαι, ἔπειτα
ταυτὶ τὰ παιδία καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς τε καὶ
φίλους Ταρκυνίου πάντας ἀναιρεῖσθαι· γυναῖκας
δ' ἡμῶν καὶ μητέρας καὶ θυγατέρας καὶ πᾶν τὸ
θῆλυ γένος ἐν ἀνδραπόδων ποιήσασθαι λόγῳ, πολὺ
τὸ θηριῶδες ἔχοντες ἐκ τῆ φύσει, καὶ τυραννικόν.
„εἰ μὲν οὖν καὶ ὑμῖν ταῦτα βουλομένοις ἐστὶν, ὦ
„δημόται, τοὺς μὲν ἀνδροφόνους κατάγειν καὶ βα-
„σιλεῖς ἀποδεικνύναι, τοὺς δὲ τῶν εὐεργετῶν παῖδας
„ἐλαύνειν, καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ πάππου καταλειφθεῖ-
„σαν ἀρχὴν ἀφαιρεῖσθαι, στέρξομεν τὴν τύχην. ἀλλὰ
„πρὸς ἁπάντων τε θεῶν καὶ δαιμόνων, ὅσοι τὸν ἀν-
„θρώπινον ἐποπτεύουσι βίον, ἱκέται πάντων ὑμῶν
„γενόμενοι σὺν γυναιξί τε καὶ τέκνοις, ἀντὶ πολλῶν
„μὲν, ὧν ὁ Ταρκύνιος, ὁ τῶν παιδίων πάππος, εὖ
„ποιῶν ὑμᾶς διετέλεσεν, ἀντὶ πολλῶν δὲ ὧν ἐγὼ αὖ-
„τὸς κατὰ τὴν ἐμαυτοῦ δύναμιν ἐγενόμην ὑμῖν χρή-
„σιμος, ἀξιοῦμεν ὑμᾶς μίαν ἡμῖν ταύτην δοῦναι
„δωρεὰν, φανερὰν ποιῆσαι τὴν ὑμῶν αὐτῶν γνώμην.
„εἰ γὰρ ἀξιονικοτέρους τινὰς ἑτέρους ὑπειλήφατε
„ἡμῶν εἶναι ταύτης τῆς τιμῆς τυγχάνειν, τὰ μὲν
„παιδία οἰκήσεται τὴν πόλιν ὑμῖν καταλιπόντα,
„καὶ ἡ ἄλλη Ταρκυνίου συγγένεια· ἐγὼ δὲ ἕτερόν
„τι βουλεύσομαι γενναιότερον ὑπὲρ ἐμαυτοῦ· βεβίω-

Digitized by Google

„ται γὰρ ἤδη μοι καὶ πρὸς ἀρετὴν καὶ πρὸς εὐδο-
„ξίαν ἀποχρώντως, καὶ οὐκ ἂν ἀξιώσαιμι τῆς παρ'
„ὑμῶν εὐνοίας ψευσθεὶς, ἣν ἀντὶ πάντων εἱλόμην
„ἀγαθῶν, ζῆν αἰσχρῶς ἐν ἄλλοις τισί. παραλάβετε
„δὴ τὰς ῥάβδους, καὶ δότε, εἰ βούλεσθε, τοῖς πα-
„τρικίοις· ἐγὼ δ' ὑμῖν οὐκ ἐνοχλήσω παρών."

XII. Ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ καὶ ἀναχωρεῖν οἷον τε ὄντος ἀπὸ τοῦ βήματος, κραυγή τε παρὰ πάντων ἐξαίσιος ἐγένετο, καὶ δεήσεις μεμιγμέναι δάκρυσιν, ἵνα μένῃ τε καὶ διακατέχῃ τὰ πράγματα, μηδένα δεδοικώς. ἔπειτ' ἐγκέλευστοί τινες διέιληφότες τὴν ἀγορὰν, βασιλέα ποιεῖν αὐτὸν ἀνεβόων, καὶ συγκαλεῖν τὰς φράτρας ἠξίουν, ψῆφόν τε ᾔτουν. ἀρξαμένων δὲ τούτων, εὐθὺς ὁ δῆμος ἅπας ἐπὶ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως ἐγεγόνει. τοῦτο καταμαθὼν ὁ Τύλλιος οὐκ ἔτι παρῆκε τὸν καιρὸν, ἀλλὰ πολλὰς αὐτοῖς εἰδέναι φήσας χάριτας, ὅτι μέμνηνται τῶν εὐεργεσιῶν, καὶ ἔτι πλείονα ὑποσχόμενος ἀγαθὰ ποιήσειν, ἐὰν αὐτὸν ἀποδείξωσι βασιλέα, προεῖπεν ἡμέραν ἀρχαιρεσιῶν, εἰς ἣν ἐκέλευσε καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν ἅπαντας παρεῖναι. συνελθόντος δὲ τοῦ δήμου καλῶν τὰς φράτρας, ἀνεδίδου κατὰ μίαν τὰς ψήφους. ἁπάσαις δὲ ταῖς φράτραις κριθεὶς τῆς βασιλείας ἄξιος, πολλὰ χαίρειν τῇ βουλῇ φράσας, ἣ οὐκ ἠξίωσεν ἐπικυρῶσαι τὰ τοῦ δημοτικοῦ πλήθους, ὥσπερ αὐτῇ ποιεῖν ἔθος ἦν, κατέσχε τὴν ἀρχήν. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἐπὶ τὴν βασιλείαν παρελθὼν, πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων πολιτευμάτων εἰσηγητὴς ἐγένετο, μέγαν δὲ καὶ λόγου ἄξιον πρὸς Τυῤῥηνοὺς ἐπολέμησε

Digitized by Google

πόλεμον. ποιήσομαι δὲ περὶ τῶν πολιτευμάτων αὐτοῦ πρῶτον τοὺς λόγους.

Tullius quae egerit in republica.

XIII. Εὐθὺς ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχὴν, διένειμε τὴν δημοσίαν χώραν τοῖς θητεύουσι Ῥωμαίων· ἔπειτα τοὺς νόμους, τούς τε συναλλακτικοὺς, καὶ [illegible]ς περὶ τῶν ἀδικημάτων, ἐπεκύρωσε ταῖς [illegible]ράτραις· ἦσαν δὲ πεντήκοντά που μάλιστα τὸν [illegible]ριθμὸν, ὧν οὐδὲν δέομαι μεμνῆσθαι κατὰ τὸ παρ[illegible]ν. τῇ τε πόλει προσέθηκε δύο λόφους, τόν τε [illegible]ὐϊμινάλιον καλούμενον καὶ τὸν Ἰσκυλῖνον, ὧν ἑκάτερος ἀξιολόγου πόλεως ἔχει μέγεθος. καὶ διένειμεν αὐτοὺς τοῖς ἀνεστίοις Ῥωμαίων οἰκίας κατασκευάσασθαι, ἔνθα καὶ αὐτὸς ἐποιήσατο τὴν οἴκησιν, ἐν τῷ κρατίστῳ τῆς Ἰσκυλίας τόπῳ. οὗτος ὁ βασιλεὺς τελευταῖος ἤυξησε τὸν περίβολον τῆς πόλεως, τοὺς δύο τοῖς πέντε προσθεὶς λόφους, ὀρνιθευσάμενός τε, ὡς νόμος ἦν, καὶ τἄλλα τὰ πρὸς θεοὺς ὅσια διαπραξάμενος. προσωτέρω δὲ οὐκ ἔτι προῆλθεν ἡ κατασκευὴ τῆς πόλεως, οὐκ ἐῶντος, ὥς φασι, τοῦ δαιμονίου· ἀλλ' ἔστιν ἅπαντα τὰ περὶ τὴν πόλιν οἰκούμενα χωρία, πολλὰ ὄντα καὶ μέγαλα, γυμνὰ καὶ ἀτείχιστα, καὶ ῥᾷστα πολεμίοις ἐλθοῦσιν ὑποχείρια γενέσθαι· καὶ εἰ μὲν εἰς ταῦτά τις ὁρῶν, τὸ μέγεθος ἐξετάζειν βουλήσεται τῆς Ῥώμης, πλανᾶσθαί τε ἀναγκασθήσεται, καὶ οὐχ ἕξει βέβαιον σημεῖον οὐδὲν, ᾧ διαγνώσεται, μέχρι ποῦ προβαίνουσα ἡ πόλις ἔτι πόλις ἐστὶ, καὶ πόθεν ἄρχεται μηκέ-

Digitized by Google

τι εἶναι πόλις· οὕτω συνύφανται τῷ ἄστει ἡ χώρα, καὶ εἰς ἄπειρον ἐκμηκυνομένης πόλεως ὑπόληψιν τοῖς θεωμένοις παρέχεται. εἰ δὲ τῷ τείχει, τῷ δυσευρέτῳ μὲν ὄντι διὰ τὰς περιλαμβανούσας αὐτὸ πολλαχόθεν οἰκήσεις, ἴχνη δέ τινα φυλάττοντι κατὰ πολλοὺς τόπους τῆς ἀρχαίας κατασκευῆς, βουληθείη μετρεῖν αὐτὴν κατὰ τὸν Ἀθηναῖον κύκλον τὸν περιέχοντα ἄστυ, οὐ πολλῷ τινι μείζων ὁ τῆς Ῥώμης ἂν αὐτῷ φανείη κύκλος. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τοῦ μεγέθους τε καὶ πάλλους τῆς πόλεως, ὡς κατὰ τὴν ἐμὴν εἶχεν ἡλικίαν, ἕτερος ἔσται τῇ διηγήσει καιρὸς ἐπιτηδειότερος.

XIV. Ὁ δὲ Τύλλιος, ἐπειδὴ τοὺς ἑπτὰ λόφους ἐνὶ τείχει περιέλαβεν, εἰς τέσσαρα μέρη διελὼν τὴν πόλιν, καὶ θέμενος ἐπὶ τῶν λόφων ταῖς μοίραις τὰς ἐπικλήσεις, τῇ μὲν Παλατίνην, τῇ δὲ Σαβωράνην, τῇ τρίτῃ δὲ Κολλίνην, τῇ τετάρτῃ δὲ τῶν μοιρῶν Ἰσκυλίνην, τετράφυλον ἐποίησε τὴν πόλιν εἶναι, τριφύλον οὖσαν τέως, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἔταξε τοὺς ἐν ἑκάστῃ μοίρᾳ τῶν τεττάρων οἰκοῦντας, ὥσπερ κωμήτας, μήτε λαμβάνειν ἑτέραν οἴκησιν, μήτε ἄλλοθί που συντελεῖν τάς τε καταγραφὰς τῶν στρατιωτῶν καὶ τὰς εἰσπράξεις τὰς γινομένας τῶν χρημάτων εἰς τὰ στρατιωτικά, καὶ τὰς ἄλλας χρείας, ἃς ἕκαστον ἔδει τῷ κοινῷ παρέχειν· καὶ οὐκ ἔτι κατὰ τὰς τρεῖς φυλὰς τὰς γενικὰς στρατιωτικά, ὡς πρότερον, ἀλλὰ κατὰ τὰς τέσσαρας τὰς τοπικὰς, καὶ τὰς ὑφ' ἑαυτοῦ διαταχθείσας ἐποιεῖτο, ἡγεμόνας ἐφ' ἑκάστης ἀποδείξας συμμορίας, ὥσπερ φυλάρ-

Digitized by Google

γους ἢ κωμάρχας, οἷς προσέταξεν εἰδέναι ποίαν οἰκίαν ἕκαστος οἰκεῖ· ἔπειτα κατὰ πάντας ἐκέλευσε τοὺς στενωποὺς ἱεροὺς κατασκευασθῆναι καλιάδας ὑπὸ τῶν γειτόνων ἥρωσι προνωπίοις, καὶ θυσίας αὐτοῖς ἐνομοθέτησεν ἐπιτελεῖσθαι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν, πελάνους εἰσφερούσης ἑκάστης οἰκίας. τοῖς δὲ τὰ περὶ τῶν γειτόνων ἱερὰ συντελοῦσιν ἐν τοῖς προνωπίοις, οὐ τοὺς ἐλευθέρους, ἀλλὰ τοὺς δούλους ἔταξε παρεῖναί τε καὶ συνιερουργεῖν, ὰς κεχαρισμένης τοῖς ἥρωσι τῆς τῶν θεραπόντων ὑπηρεσίας· ἣν ἔτι καὶ καθ' ἡμᾶς ἑορτὴν ἄγοντες Ῥωμαῖοι δετέλουν, ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις τῶν Κρονίων, σεμνὴν ἐν ταῖς πάνυ καὶ πολυτελῆ, Κομπιτάλια προσαγορεύοντες αὐτὴν ἀπὸ τῶν στενωπῶν· κομπίτους γὰρ τοὺς στενωποὺς καλοῦσι· καὶ φυλάττουσι τὸν ἀρχαῖον ἐθισμὸν ἐπὶ τῶν ἱερῶν, διὰ τῶν θεραπόντων τοὺς ἥρωας ἱλασκόμενοι, καὶ ἅπαν τὸ δοῦλον αὐτῶν ἀφαιροῦντες ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις· ἵνα τῇ φιλανθρωπίᾳ ταύτῃ τιθασσευόμενοι, μέγα τι καὶ σεμνὸν ἔχουσι, χαριέστεροι γίνωνται περὶ τοὺς δεσπότας, καὶ τὰ λυπηρὰ τῆς ψυχῆς ἧττον βαρύνωνται.

XV. Διεῖλε δὲ καὶ τὴν χώραν ἅπασαν, ὡς μὲν Φάβιός φησιν, εἰς μοίρας ἓξ καὶ εἴκοσιν, ἃς καὶ αὐτὰς καλεῖ φυλάς, καὶ τὰς ἀστικὰς προστιθεὶς αὐταῖς τέτταρας, καὶ τριάκοντα φυλὰς ἀμφοτέρων. Κάτων μὲν τοι τούτων ἐπὶ Τυλλίου τὰς πάσας γενέσθαι λέγει· ὡς δὲ Οὐενώνιος ἱστόρηκεν, εἰς μίαν καὶ τριακοστὰ φυλάς, ἀξιοπιστότερος ὤν, οὐχ ὁρί-

Digitized by Google

ζει τῶν μοιρῶν τὸν ἀριθμόν. διελὼν δ' οὖν ὁ Τύλλιος εἰς ὁπόσας δήποτε μοίρας τὴν γῆν, κατὰ τοὺς ὀρεινοὺς, καὶ πολὺ τὸ ἀσφαλὲς τοῖς γεωργοῖς παρέχειν δυνησομένους ὄχθους, κρησφύγετα κατεσκεύασεν, Ἑλληνικοῖς ὀνόμασιν αὐτὰ καλῶν Πάγους. ἔνθα συνέφευγον ἐκ τῶν ἀγρῶν ἅπαντες, ὁπότε πολεμίων ἔφοδος γένοιτο, καὶ τὰ πολλὰ διενυκτέρευον ἐνταῦθα. ἄρχοντες δὲ καὶ τούτων ἦσαν, οἷς ἐπιμελὲς ἐγίνετο τά τ' ὀνόματα τῶν γεωργῶν εἰδέναι τῶν συντελούντων εἰς τὸν αὐτὸν πάγον, καὶ τὰς κτήσεις, ἐν αἷς ὁ βίος αὐτῶν ἦν· καὶ, ὁπότε χρεία γένοιτο ἐπὶ τὰ ὅπλα τοὺς χωρίτας καλεῖν, ἢ χρημάτων εὐφορίας κατ' ἄνδρα ἐκλέγειν, οὗτοι τά τε σώματα συνῆγον, καὶ τὰ χρήματα εἰσέπραττον. ἵνα δὲ καὶ τούτων ἡ πληθὺς μὴ δυσεύρετος, ἀλλ' εὐλόγιστος ᾖ καὶ φανερὰ, βωμοὺς ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἱδρύσασθαι θεῶν ἐπισκόπων τε καὶ φυλάκων τοῦ πάγου, οὓς ἔταξε θυσίαις κοιναῖς γεραίρειν παθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἅμα συνερχομένους, ἑορτήν τινα, καὶ ταύτην ἐν ταῖς πάνυ τιμίαις, καταστησάμενος, τὰ καλούμενα Παγανάλια· καὶ νόμους ὑπὲρ τῶν ἱερῶν τούτων, οὓς ἔτι διὰ φυλακῆς ἔχουσι Ῥωμαῖοι, συνέγραψεν. εἰς δὲ τὴν θυσίαν ταύτην καὶ τὴν σύνοδον ἅπαντας ἐκέλευσε τοὺς ὁμοπάγους κατὰ κεφαλὴν ὡρισμένον νόμισμά τι συνεισφέρειν, ἕτερον μέν τι τοὺς ἄνδρας, ἕτερον δέ τι τὰς γυναῖκας, ἄλλο δέ τι τοὺς ἀνήβους. ἐξ οὗ συναριθμηθέντος ὑπὸ τῶν ἐφεστηκότων τοῖς ἱεροῖς, φανερὸς ὁ τῶν ἀνθρώπων ἀριθμὸς ἐγίνετο κατὰ γένη τε καὶ καθ' ἡλικίαν. ὡς δὲ Πίσων Λεύ-

Digitized by Google

κιος ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἐνιαυσίων ἀναγραφῶν ἱστορεῖ, βουλόμενος καὶ τῶν ἐν ἄστει διατριβόντων τὸ πλῆθος εἰδέναι, τῶν τε γεγνωμένων καὶ ἀπογινομένων, καὶ τῶν εἰς ἄνδρας ἐγγραφομένων, ἔταξεν ὅσον ἔδει νόμισμα καταφέρειν ὑπὲρ ἑκάστου τοὺς προσήκοντας, εἰς μὲν τὸν τῆς Εἰλειθυίας θησαυρὸν, ἣν Ἰωμαῖοι καλοῦσιν Ἥραν φωσφόρον, ὑπὲρ τῶν γεννωμένων· εἰς δὲ τὸν τῆς Ἀφροδίτης ἐν ἄλσει καθιδρυμένον, ἣν προσαγορεύουσι Λιβιτίνην, ὑπὲρ τῶν ἀπογινομένων· εἰς δὲ τὸν τῆς Νεότητος, ὑπὲρ τῶν εἰς ἄνδρας ἀρχομένων συντελεῖν· ἐξ ὧν ἤμελλε διαγνώσεσθαι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὅσοι τε οἱ σύμπαντες ἦσαν, καὶ τίνες ἐξ αὐτῶν τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν εἶχον. ταῦτα κατασταθμησάμενος ἐκέλευσεν ἅπαντας Ῥωμαίους ἀπογράφεσθαί τε καὶ τιμᾶσθαι τὰς οὐσίας πρὸς ἀργύριον, ὀμόσαντας τὸν νόμιμον ὅρκον, ἢ μὴν ἀληθῆ καὶ ἀπὸ παντὸς τοῦ βελτίστου τετιμῆσθαι, πατέρων τε ὧν εἰσι γράφοντας, καὶ ἡλικίαν ἣν ἔχουσι δηλοῦντας, γυναῖκάς τε καὶ παῖδας ὀνομάζοντας, καὶ ἐν τίνι κατοικοῦσιν ἕκαστοι τῆς πόλεως τόπῳ, ἢ πάγῳ τῆς χώρας, προστιθέντας· τῷ δὲ μὴ τιμησαμένῳ τιμωρίαν ὥρισε τῆς τε οὐσίας στέρεσθαι, καὶ αὐτὸν μαστιγωθέντα πραθῆναι· καὶ μέχρι πολλοῦ διέμεινε παρὰ Ῥωμαίοις οὗτος ὁ νόμος.

XVI. *Τιμησαμένων δὲ πάντων ἀναλαβὼν τὰ γράμματεῖα, καὶ διαγνοὺς τό τε πλῆθος αὐτῶν καὶ τὰ μεγέθη τῶν βίων, σοφώτατον πάντων πολιτευμάτων εἰσηγήσατο, καὶ μεγίστων Ῥωμαίοις ἀγαθῶν*

Digitized by Google

αἴτιον, ὡς τὰ ἔργα ἐδήλωσε. τὸ δὲ πολίτευμα τοιόνδε ἦν· μίαν ἀφεῖλεν ἐξ ἁπάντων μοῖραν, ἧς τὸ μέγιστον τίμημα ἦν τῆς οὐσίας οὐκ ἔλατιον ἑκατὸν μνῶν. τούτους δὲ συντάξας εἰς ὀγδοήκοντα λόχους, ὅπλα φέρειν ἐπέταξεν, ἀσπίδας Ἀργολικὰς καὶ θώρατα, καὶ κράνη χάλκεα, καὶ Θώρακας καὶ κνημίδας καὶ ξίφη. διελὼν δὲ αὐτοὺς διχῇ, τετταράκοντα μὲν ἐποίησε νεωτέρων λόχους, οἷς τὰς ὑπαιθρίους ἀπέδωκε στρατείας, τετταράκοντα δὲ τῶν πρεσβυτέρων, οὓς ἔδει τῆς νεότητος εἰς πόλεμον ἐξιούσης ὑπομένοντας ἐν τῇ πόλει, τὰ ἐντὸς τοῦ τείχους φυλάττειν. αὕτη πρώτη σύνταξις ἦν· χώραν δὲ κατεῖχεν ἡ νεότης ἐν τοῖς πολέμοις τὴν προαγωνιζομένην τῆς φάλαγγος ὅλης. ἔπειτα ἐκ τῶν ὑπολειπομένων ἑτέραν ἀφῄρει μοῖραν, οἷς ἦν ἐντὸς μὲν μυρίων δραχμῶν, οὐ μεῖον δὲ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα μνῶν τὸ τίμημα. συντάξας δὲ αὐτοὺς εἰς εἴκοσι λόχους, τὰ μὲν ἄλλα ὅπλα φορεῖν προσέταξεν, ὅσα τοὺς προτέρους, τοὺς δὲ Θώρακας αὐτῶν ἀφεῖλε, καὶ ἀντὶ τῶν ἀσπίδων ἀνέδωκε θυρεούς. διελὼν δὲ καὶ τούτων τοὺς ὑπὲρ τετταράκοντα καὶ πέντε ἔτη γεγονότας ἀπὸ τῶν ἐχόντων στρατεύσιμον τὴν ἡλικίαν, δέκα μὲν ἐποίησε λόχους νεωτέρων, οὓς ἔδει προπολεμεῖν τῆς πόλεως· δέκα δὲ πρεσβυτέρων, οἷς ἀπέδωκε τειχοφυλακεῖν. αὕτη δευτέρα σύνταξις ἦν· ἐκοσμεῖτο δ' ἐν τοῖς ἀγῶσι μετὰ τοὺς προμάχους. τὴν δὲ τρίτην ἐποίει σύνταξιν ἐκ τῶν ὑπολειπομένων ὅσοι τίμησιν εἶχον ἐλάττονα μὲν τῶν ἑπτακισχιλίων καὶ πεντακοσίων δραχμῶν, οὐ μείονα δὲ μνῶν πεντήκοντα.

Digitized by Google

τούτων δὲ ἐμείωσε τὸν ὁπλισμὸν οὐ μόνον τοῖς ὀφρᾶξιν, ὥσπερ τῶν δευτέρων, ἀλλὰ καὶ ταῖς περικνημίσι. συνέταξε δὲ καὶ τούτους εἰς εἴκοσι λόχους, καὶ διεῖλε τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς πρωτέροις καθ' ἡλικίαν, δέκα λόχους ἀποδοὺς τοῖς νεωτέροις, καὶ δέκα τοῖς πρεσβυτέροις. χώρα δὲ καὶ στάσις ἦν τούτων τῶν λόχων ἐν ταῖς μάχαις, μετὰ τοὺς ἑφεστῶτας τοῖς προμάχοις.

XVII. Ἀφελὼν δὲ πάλιν ἐκ τῶν ὑπολειπομένων τοὺς ἐλάττω πεντακισχιλίων δραχμῶν ἔχοντας οὐσίαν, ἄχρι πέντε καὶ εἴκοσι μνῶν, τετάρτην ἐποιήσατο μοῖραν. διέταξε δὲ καὶ ταύτην εἰς εἴκοσι λόχους· καὶ δέκα μὲν ἐποίησε τῶν ἐν ἀκμῇ, δέκα δὲ τῶν ὑπερηλίκων, κατὰ ταὐτὰ τοῖς πρωτέροις. ὅπλα δὲ φέρειν ἔταξεν αὐτοὺς, θυρεούς τε καὶ ξίφη καὶ δόρατα, καὶ στάσιν ἔχειν ἐν τοῖς ἀγῶσι τὴν ὑστάτην. τὴν δὲ πέμπτην μοῖραν, οἷς ἐντὸς εἴκοσι καὶ πέντε μνῶν ἄχρι δώδεκα καὶ ἡμίσους μνῶν ὁ βίος ἦν, εἰς τριάκοντα συνέταξε λόχους. διῄρητο δὲ καὶ οὗτοι καθ' ἡλικίαν· πεντεκαίδεκα μὲν γὰρ αὐτῶν λόχοι τοὺς πρεσβυτέρους εἶχον, πεντεκαίδεκα δὲ τοὺς νεωτέρους. τούτους ἔταξε σαυνία καὶ σφενδόνας ἔχοντας ἔξω τάξεως στρατεύεσθαι. τέσσαρας δὲ λόχους οὐδὲν ἔχοντας ὅπλον ἀκολουθεῖν ἐκέλευσε τοῖς ἐν ὅπλοις. ἦσαν δὲ τῶν τεττάρων τούτων δύο μὲν, ὁπλοποιῶν τε καὶ τεκτόνων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατασκευαζόντων τὰ εἰς τὸν πόλεμον εὔχρηστα· δύο δὲ, σαλπιστῶν τε καὶ βυκανιστῶν, καὶ τῶν ἄλλοις τισὶν ὀργάνοις ἐπισημαινόντων τὰ παρακλητικὰ τοῦ πολέμου. προσέκειντο

Digitized by Google

δὲ οἱ μὲν χειροτέχναι τοῖς τὸ δεύτερον ἔχουσι τίμημα διῃρημένοι καθ' ἡλικίαν, ὁ μὲν τοῖς πρεσβυτέροις, ὁ δὲ τοῖς νεωτέροις ἀκολουθῶν λόχος. οἱ δὲ σαλπιστα- τε καὶ οἱ βυκανισταὶ τῇ τετάρτῃ συνετάττοντο μοίρᾳ. ἦν δὲ καὶ τούτων εἷς μὲν τῶν πρεσβυτέρων λόχος, εἷς δὲ τῶν νεωτέρων· λοχαγοὶ δ' ἐκ πάντων ἐπιλεχθέν- τες οἱ γενναιότατοι τὰ πολεμικά· τοὺς δ' ἰδίους ἕκα- στοι λόχους εὐπειθεῖς τοῖς παραγγελλομένοις παρεί- χοντο.

XVIII. Αὕτη μὲν ἡ διακόσμησις ἦν ἡ τὸ πεζικὸν ἐκπληροῦσα τῶν τε φαλαγγιτῶν καὶ τῶν ψιλῶν στρά- τευμα· τὸ δὲ τῶν ἱππέων πλῆθος ἐπίλεξεν ἐκ τῶν ἐχόντων τὸ μέγιστον τίμημα καὶ κατὰ γένος ἐπιφα- νῶν· συνέταξε δὲ εἰς ὀκτωκαίδεκα λόχους, καὶ προσ- ένειμεν αὐτοὺς τοῖς πρώτοις τῶν φαλαγγιτῶν ὀγ- δοήκοντα λόχοις. εἶχον δὲ καὶ οὗτοι τοὺς ἐπιφανε- στάτους λοχαγούς. τοὺς δὲ λοιποὺς πολίτας, οἳ τί- μησιν εἶχον ἐλάττονα δώδεκα καὶ ἡμίσους μνῶν, πλείους ἀριθμῷ ὄντας τῶν πρότερον, ἅπαντας εἰς ἓνα συντάξας λόχον, στρατείας τε ἀπέλυσε, καὶ πά- σης εἰσφορᾶς ἐποίησεν ἀτελεῖς. ἐγένοντο δὲ συμμο- ρίαι μὲν ἓξ, ἃς καλοῦσι Ῥωμαῖοι κλάσεις, κατὰ τὰς Ἑλληνικὰς ἐπικλήσεις παρονομάσαντες. ὃ γὰρ ἡμεῖς φῦλα προστακτικῶς σχηματίζοντες ἐκφέρομεν, κάλε τοῦτ' ἐκεῖνοι λέγουσι κάλα. καὶ τὰς καλάσεις ἀρχαῖο ἐκάλουν κλάσεις. λόχοι δέ, οὓς αἱ συμμορίαι περι λάμβανον, ἑκατὸν καὶ ἐννενηκοντατρεῖς. ἐπεῖχον τὴν μὲν πρώτην συμμορίαν ὀκτὼ καὶ ἐννενήκοντα λόχοι αὖν τοῖς ἱππεῦσι· τὴν δὲ δευτέραν, εἴκοσι κα

Digitized by Google

δύο σὺν τοῖς χειροτέχναις· τὴν δὲ τριτην, εἴκοσι· τὴν δὲ τετάρτην, πάλιν εἴκοσι καὶ δύο σὺν τοῖς σαλπισταῖς καὶ βυκανισταῖς· τὴν δὲ πέμπτην, τριάκοντα· τὴν δὲ ἐπὶ πάσαις τεταγμένην, εἷς λόχος ὁ τῶν ἀπόρων.

XIX. Ταύτῃ τῇ διακοσμήσει χρησάμενος, τὰς μὲν τῶν στρατιωτῶν καταγραφὰς κατὰ τὴν διαίρεσιν ἐποιεῖτο τὴν τῶν λόχων, τὰς δὲ τῶν εἰσφορῶν ἐπιταγὰς, κατὰ τὰ τιμήματα τῶν βίων. ὁπότε γὰρ αὐτῷ δέησις μυρίων ἢ δισμυρίων, εἰ τύχοι, στρατιωτῶν, καταδιαιρῶν τὸ πλῆθος εἰς τοὺς ἑκατὸν ἐννενηκοντατρεῖς λόχους, τὸ ἐπιβάλλον ἑκάστῳ λόχῳ ἐκέλευε παρέχειν ἕκαστον λόχον· τὴν δὲ δαπάνην τὴν εἰς τὸν ἐπισιτισμὸν τῶν στρατευομένων καὶ εἰς τὰς ἄλλας χορηγίας τὰς πολεμικὰς ἐπιτελεσθησομένην συμμετρησάμενος ὁπόση τις ἀρκοῦσα ἔσται, διαιρῶν τὸν αὐτὸν τρόπον εἰς τοὺς ἑκατὸν ἐννενηκοντατρεῖς λόχους, τὸ ἐκ τῆς τιμήσεως ἐπιβάλλον ἑκάστῳ διάφορον ἅπαντας ἐκέλευσεν εἰσφέρειν. συνέβαινεν οὖν τοῖς τὰς μεγίστας ἔχουσιν οὐσίας, ἐλάττοσι μὲν οὖσιν, εἰς πλείονας δὲ λόχους μεμερισμένοις, στρατεύεσθαί τε πλείους στρατείας οὐδέποτε ἀναπαυομένους, καὶ χρήματα πλείω τῶν ἄλλων εἰσφέρειν· τοῖς δὲ τὰ μικρὰ καὶ μέτρια κεκτημένοις, πλείοσιν οὖσιν, ἐν ἐλάττοσι δὲ λόχοις, στρατεύεσθαί τε ὀλιγάκις καὶ ἐκ διαδοχῆς, καὶ βραχείας συντελεῖν εἰσφοράς· τοῖς δ' ἐλάττω τῶν ἱκανῶν τετιμημένοις, ἀφεῖσθαι πάντων τῶν ὀχληρῶν. ἐποίει δὲ τούτων ἕκαστον οὔτε ἄτερ αἰτίας, ἀλλὰ πεπεισμένος ὅτι πᾶσιν ἀνθρώποις ἄθλα

Digitized by Google

τῶν πολέμων ἐστὶ τὰ χρήματα, καὶ περὶ τῆς τούτων φυλακῆς ἅπαντες κακοπαθοῦσιν, ὀρθῶς ἔχειν ᾤετο τοὺς μὲν περὶ μειζόνων κινδυνεύοντας ἆθλον, μείζονας ὑπομένειν κακοπαθείας τοῖς τε σώμασι καὶ τοῖς χρήμασι· τοὺς δὲ περὶ ἐλαττόνων, ἧσσον ἐνοχλεῖσθαι κατ' ἀμφότερα· τοὺς δὲ περὶ μηδενὸς δεδοικότας, μηδὲν κακοπαθεῖν, τῶν μὲν εἰσφορῶν ἀπολυομένους διὰ τὴν ἀπορίαν, τῶν δὲ στρατειῶν διὰ τὴν οὐκ εὐσφοράν. οὐ γὰρ ἐλάμβανον ἐκ τοῦ δημοσίου τότε Ῥωμαῖοι στρατιωτικοὺς μισθοὺς, ἀλλὰ τοῖς ἰδίοις τέλεσιν ἐστρατεύοντο. οὔτε δὴ χρήματα συνεισφέρειν τοὺς οὐκ ἔχοντας ὁπόθεν συνεισοίσουσιν, ἀλλὰ τῶν καθ' ἡμέραν ἀναγκαίων ἀπορουμένους ᾤετο δεῖν, οὔτε μηδὲν συμβαλλομένους στρατεύεσθαί τινας ἐκ τῶν ἀλλοτρίων ὀψωνιαζομένους χρημάτων, ὥσπερ τοὺς μισθοφόρους.

XX. Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἅπαν ἐπιθεὶς τὸ βάρος τοῖς πλουσίοις τῶν τε κινδύνων καὶ τῶν ἀναλωμάτων, ὡς εἶδεν ἀγανακτοῦντας αὐτοὺς, δι' ἑτέρου τρόπου τήν τε ἀθυμίαν αὐτῶν παρεμυθήσατο, καὶ τὴν ὀργὴν ἐπράϋνε, πλεονέκτημα δωρησάμενος, ἐξ οὗ πάσης ἔμελλον τῆς πολιτείας ἔσεσθαι κύριοι, τοὺς πένητας ἀπελάσαντες ἀπὸ τῶν κοινῶν· καὶ τοῦτο διαπραξάμενος ἔλαθε τοὺς δημοτικούς. ἦν δὲ τὸ πλεονέκτημα περὶ τὰς ἐκκλησίας, ἐν αἷς τὰ μέγιστα ἐπεκυροῦντο ὑπὸ τοῦ δήμου. εἴρηται δέ μοι καὶ πρότερον ὅτι τριῶν πραγμάτων ὁ δῆμος ἐκ τῶν παλαιῶν νόμων κύριος ἦν, τῶν μεγίστων τε καὶ ἀναγκαιοτάτων, ἀρχὰς ἀποδείξαι τάς τε κατὰ πόλιν καὶ

Digitized by Google

τὰς ἐπὶ στρατοπέδου, καὶ νόμους τοὺς μὲν ἐπικυρῶσαι, τοὺς δὲ ἀνελεῖν, καὶ περὶ πολέμου συνισταμένου τε καὶ καταλυομένου διαγνῶναι. τὴν δὲ περὶ τούτων διάσκεψιν καὶ κρίσιν ἐποιεῖτο κατὰ τὰς φράτρας ψηφηφορῶν· καὶ ἦσαν οἱ τὰ ἐλάχιστα κεκτημένοι τοῖς τὰς μεγίστας ἔχουσιν οὐσίας ἰσόψηφοι· ὀλίγων δὲ ὄντων, ὥσπερ εἰκός, τῶν πλουσίων, οἱ πέντε ἐν ταῖς ψηφηφορίαις ἐπεκράτουν, μακρῷ πλείους ὄντες ἐκείνων. τοῦτο συνιδὼν ὁ Τύλλιος ἐπὶ τοὺς πλουσίους μετέθηκε τὸ τῶν ψήφων κράτος. ὁπότε γὰρ ἀρχὰς ἀποδεικνύειν, ἢ περὶ νόμου διαγινώσκειν, ἢ πόλεμον ἐνφέρειν δόξειεν αὐτῷ, τὴν λοχῖτιν ἀντὶ τῆς φρατρικῆς συνῆγεν ἐκκλησίαν. ἐκάλει δὲ εἰς ἀπόφασιν γνώμης πρώτους μὲν λόχους τοὺς ἀπὸ τοῦ μεγίστου τιμήματος καταγραφέντας, ἐν οἷς ἦσαν οἵτε τῶν ἱππέων ὀκτωκαίδεκα, καὶ οἱ τῶν πεζῶν ὀγδοήκοντα. οὗτοι τρισὶ πλείους τῶν ὑπολειπομένων, εἰ τὸ αὐτὸ φρονήσειαν, ἐκράτουν τῶν ἑτέρων, καὶ τέλος εἶχεν ἡ γνώμη· εἰ δὲ μὴ γένοιντο ἐπὶ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως ἅπαντες οὗτοι, τότε τοὺς ἀπὸ τοῦ δευτέρου τιμήματος καταγραφέντας εἴκοσι καὶ δύο λόχους ἐκάλει. μεριαθεισῶν δὲ καὶ τότε τῶν ψήφων, ταὺς ἀπὸ τοῦ τρίτου τιμήματος ἐκάλει· καὶ τετάρτους, τοὺς ἀπὸ τοῦ τετάρτου τιμήματος. καὶ τοῦτ' ἐποίει μέχρι τοῦ γενέσθαι λόχους ἑπτὰ καὶ ἐνενηκοντα ἰσοψήφους. εἰ δὲ μέχρι τῆς πέμπτης κλήσεως μὴ τύχοι τοῦτο γενόμενον, ἀλλ' εἰς ἴσα μέρη σχισθεῖεν αἱ τῶν ἑκατὸν ἐννενηκοντα, δύο λόχων γνῶμαι, τότε τὸν ἴσχυτον ἐκάλει λόχον, ἐν ᾧ τὸ τῶν ἀπόρων, καὶ διὰ

Digitized by Google

τοῦτ' ἀφειμένων ἁπάσης στρατείας τε καὶ εἰσφορᾶς πολιτῶν πλῆθος ἦν· ὁποτέρᾳ δὲ προσθεῖτο μερέδων ὁ λόχος οὗτος, αὕτη τὸ κράτος ἐλάμβανε. τοῦτο δ' ἦν σπάνιον καὶ οὐ μακρὰν ἀπέχον ἀδυνάτου. τὰ πολλὰ μὲν γὰρ ἐκ τῆς πρώτης κλήσεως τέλος ἐλάμβανεν, ὀλίγα δὲ μέχρι τῆς τετάρτης προὔβαινεν· ἡ δὲ πέμπτη κλῆσις καὶ ἡ τελευταία παρείλκοντο.

XXI. Τοῦτο τὸ πολίτευμα καταστησάμενος καὶ πλεονέκτημα τοῖς πλουσίοις τηλικοῦτον, δεῖλαθε τὸν δῆμον, ὥσπερ ἔφην, καταστρατηγήσας, καὶ τοὺς πένητας ἀπελάσας τῶν κοινῶν. ὑπελάμβανον μὲν γὰρ ἅπαντες ἴσον ἔχειν τῆς πολιτείας μέρος, κατ' ἄνδρα διερωτώμενοι τὰς γνώμας ἐν τοῖς ἰδίοις ἕκαστοι λόχοις. ἐξηπατῶντο δὲ τῷ τε μίαν εἶναι ψῆφον ὅλου τοῦ λόχου, τοῦ τε ὀλίγους ἔχοντος ἐν αὐτῷ πολίτας καὶ τοῦ πάνυ πολλούς· καὶ τῷ πρώτους ἐπιφέρειν ψῆφον τοὺς τὸ μέγιστον ἔχοντας τίμημα λόχους, πλείους μὲν ὄντας τῶν ὑπολειπομένων, ἐλάττονα δὲ ἀριθμὸν ἀνθρώπων ἔχοντας· μάλιστα δὲ τῷ τοὺς ἀπόρους μίαν ψῆφον ἔχειν πολλοὺς ὄντας, καὶ τελευταίους καλεῖσθαι. γενομένου δὲ τούτου, τοῖς μὲν πλουσίοις τοῖς πολλὰ δαπανωμένοις, καὶ μηδεμίαν ἀνάπαυσιν τῶν πολεμικῶν κινδύνων λαμβάνουσιν, ἧττον ἐπῆει βαρύνεσθαι, κυρίοις τε γεγονόσι τῶν μεγίστων, καὶ πᾶν τὸ κράτος ἀφῃρημένοις τῶν μὴ τὰ αὐτὰ ποιούντων· τοῖς δὲ πένησι, τοῖς πολλοστὴν ἔχουσι τῶν πολιτικῶν μοῖραν, εὐλογίστως καὶ πράως φέριν τὴν ἐν τούτοις ἐλάττωσιν, ἀφειμένοις τῶν εἰσφορῶν καὶ τῶν στρατειῶν· τῇ δὲ πόλει, τοὺς εὖ-

Digitized by Google

τοὺς ἔχειν τοὺς βουλευσομένους τε ὑπὲρ αὐτῆς ἃ δεῖ, καὶ τοὺς κινδύνων πλεῖστον τῶν ἄλλων μεταλαχόντας καὶ πράξαντας ὅσα δεῖ. οὗτος ὁ κόσμος τοῦ πολιτεύματος ἐπὶ πολλὰς διέμεινε γενεὰς φυλαττόμενος ὑπὸ Ῥωμαίων· ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς κεκίνηται χρόνοις, καὶ μεταβέβληται εἰς τὸ δημοτικώτερον, ἀνάγκαις τισὶ βιασθεὶς ἰσχυραῖς, οὐ τῶν λόγων. κατακλυσθέντων, ἀλλὰ τῆς κλήσεως αὐτῶν οὐκ ἔτι τὴν ἀρχαίαν ἀκρίβειαν φυλαττούσης, ὡς ἔγνων τοῖς ἡμετέραις αὐτῶν πολλάκις παρών. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων οὐχ ὁ παρὼν καιρὸς ἁρμόττει τοῖς λόγοις.

XXII. Τότε δ' οὖν ὁ Τύλλιος ἐπειδὴ διέταξε τὰ περὶ τὰς τιμήσεις, κελεύσας τοὺς πολίτας ἅπαντας συνελθεῖν εἰς τὸ μέγιστον τῶν πρὸ τῆς πόλεως πεδίων ἔχοντας τὰ ὅπλα, καὶ τάξας τούς τε ἱππεῖς κατὰ τέλη, καὶ τοὺς πεζοὺς ἐν φάλαγγι, καὶ τοὺς ἰστιλμένους ἐς τὸν ψιλικὸν ὁπλισμόν, ἐν τοῖς ἰδίοις ἑκάστους λόχοις, καθαρμὸν αὐτῶν ἐποιήσατο, ταύρῳ καὶ κριῷ καὶ τράγῳ. τὰ δὲ ἱερεῖα ταῦτα τρὶς περιαχθῆναι περὶ τὸ στρατόπεδον κελεύσας, ἕπου τῷ κατίοντι τὸ πεδίον Ἄρει τοῦτον τὸν καθαρμὸν ἔως τῶν κατ' ἐμὲ χρόνων Ῥωμαῖοι καθαίρονται μετὰ τὴν συντέλειαν τῶν τιμήσεων, ὑπὸ τῶν ἐχόντων τὴν ἱερατέαν ἀρχήν, Λοῦστρον ὀνομάζοντες. ἐγίνετο δὲ ὁ σύμπας τῶν τιμησαμένων τοὺς βίους Ῥωμαίων ἀριθμός, ὡς ἐντοῖς τιμητικοῖς φέρεται γράμμασιν, ἐπὶ μυριάσιν ὀκτὼ χιλιάσιν πέντε, τριακοσίων ἀποδέουσαι. ἐποιήσατο δὲ καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ πολιτικοῦ συντάγματος οὐ μικρὰν πρόνοιαν οὗτος ὁ βασιλεύς.

Digitized by Google

πρᾶγμα συνιδών, ὃ παρέλιπον ἅπαντες οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τοὺς ξένους ὑποδεχόμενοι, καὶ μεταδιδόντες τῆς ἰσοπολιτείας, φύσιν δὲ ἣ τύχη οὐδεμίαν ἀπαξιοῦντες, εἰς πολυανθρωπίαν προήγαγον τὴν πόλιν. ὁ δὲ Τύλλιος καὶ τοῖς ἐλευθερουμένοις τῶν θεραπόντων, ἐὰν μὴ θέλωσιν εἰς τὰς ἑαυτῶν πόλεις ἀπιέναι, μετέχειν τῆς ἰσοπολιτείας ἐπέτρεψε. κελεύσας γὰρ ἅμα τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐλευθέροις καὶ τούτους τιμήσασθαι τὰς οὐσίας, εἰς φυλὰς κατέταξεν αὐτοὺς τὰς κατὰ πόλιν τέτταρας ὑπαρχούσας, ἐν αἷς καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων τεττόμενον διατέλει τὸ τῶν ἐξελευθερικῶν φῦλον ὅσον ἂν ᾖ· καὶ πάντων ἀπέδωκε τῶν κοινῶν αὐτοῖς μετέχειν, ὧν καὶ τοῖς ἄλλοις δημοτικοῖς.

XXIII. Ἀχθομένων δὲ τῶν πατρικίων ἐπὶ τῷ πράγματι καὶ δυσανασχετούντων, συγκαλέσας τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, „Πρῶτον μὲν θαυμάζειν ἔφη τῶν „ἀγανακτούντων, εἰ τῇ φύσει τὸ ἐλεύθερον οἴονται „τοῦ δούλου διαφέρειν, ἀλλ' οὐ τῇ τύχῃ· ἔπειτα εἰ μὴ „τοῖς ἤθεσι καὶ τοῖς τρόποις ἐξετάζουσι τοὺς ἀξίους „τῶν καλῶν, ἀλλὰ ταῖς συντυχίαις, ὁρῶντες ὡς ἀστά„θητόν ἐστιν εὐτυχία πρᾶγμα καὶ ἀγχίστροφον, καὶ „οὐδενὶ ῥᾴδιον εἰπεῖν οὐδὲ τῶν πάνυ μακαρίων μέχρι „τέλους αὐτῷ παρέστηκε χρόνου. ἠξίουτε αὐτοὺς σκο„πεῖν ὅσαι μὲν ἤδη πόλεις ἐκ δουλείας μετέβαλον εἰς „ἐλευθερίαν, βάρβαροί τε καὶ Ἕλληνίδες, ὅσαι δ' εἰς „δουλείαν ἐξ ἐλευθερίας· εὐηθειάν τε αὐτῶν πολλὴν „κατεγίνωσκεν, εἰ τῆς ἐλευθερίας τοῖς ἀξίοις τῶν θε„ραπόντων μεταδιδόντες, τῆς πολιτείας φθονοῦσι.

Digitized by Google

„συνεβούλευέ τε αὐτοῖς, εἰ μὲν πονηροὺς νομίζουσι,
„μὴ ποιεῖν ἐλευθέρους. εἰ δὲ χρηστοὺς, μὴ περιορᾶν
„ὄντας ἀλλοτρίους· ἄτοπόν τε πρᾶγμα ποιεῖν αὐτοὺς
„ἔφη καὶ ἄμαθὲς, ἅπασι μὲν τοῖς ξένοις ἐπιτρέποντας
„τῆς πόλεως μετέχειν, μὴ διακρίνοντας αὐτῶν τὰς τύ-
„χας, μηδ' εἴ τινες ἐκ δούλων ἐγένοντο ἐλεύθεροι πο-
„λυπραγμονοῦντας· τοὺς δὲ παρὰ σφίσι διδουλευκό-
„τας ἀναξίους ἡγουμένους ταύτης τῆς χάριτος· φρο-
„νήσει τε διαφέρειν οἰομένους τῶν ἄλλων, οὐδὲ τὰ ἐν
„ποσὶ καὶ κοινότητι ὁρᾶν ἔφασκεν, ἃ καὶ τοῖς φαυλο-
„τάτοις εἶναι πρόδηλα, ὅτι τοῖς μὲν δεσπόταις πολλὴ
„φρονεῖς ἔσται τοῦ μὴ προχείρως τινὰς ἐλευθεροῦν,
„ὡς τὰ μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν οἷς ἔτυχε
„δωρησομένοις· τοῖς δὲ δούλοις ὅτι μείζων ὑπάρξει
„προθυμία χρηστοῖς εἶναι περὶ τοὺς δεσπότας, ἐὰν
„μάθωσιν ὅτι τῆς ἐλευθερίας ἄξιοι κριθέντες εὐδαίμο-
„νος εὐθέως ἔσονται καὶ μεγάλης πόλεως πολῖται,
„καὶ ταῦθ' ἕξουσιν ἅμφοτερα παρὰ τῶν δεσποτῶν
„τἀγαθά. τελευτῶν δὲ τὸν περὶ τοῦ συμφέροντος εἰσ-
„ηγήσατο λόγον, τοὺς μὲν ἐπισταμένους ὑπομιμνή-
„σκων, τοὺς δὲ ἀγνοοῦντας διδάσκων, ὅτι πόλει δυνα-
„στείας ἐφιεμένῃ, καὶ μεγάλων πραγμάτων ἑαυτὴν
„ἀξιούσῃ, οὐδενὸς οὕτω δεῖ πράγματος ὡς πολυαν-
„θρωπίας, ἵνα διαρκὴς ᾖ πρὸς πάντας τοὺς πολέμους
„οἰκείοις ὅπλοις χρωμένῃ, καὶ μὴ ξενικοῖς στρατεύμασι
„καταμισθοφορουμένῃ συνεξαναλωθῇ τοῖς χρήμασι·
„καὶ διὰ τοῦτο ἔφη τοὺς προτέρους βασιλεῖς ἅπασι
„μεταδεδωκέναι τῆς πολιτείας τοῖς ξένοις. εἰ δὲ καὶ
„τοῦτον καταστήσονται τὸν νόμον, πολλὴν αὐτοῖς ἄλ-

Digitized by Google

„γεν ἐκ τῶν ἐλευθερουμένων ἐπιτραφήσεσθαι νεότητα,
„καὶ οὐδέποτε ἀπορήσειν τὴν πόλιν οἰκείων ὅπλων,
„ἀλλ' ἕξειν δυνάμεις ἄγειν διαρκεῖς πᾶν πρὸς πάντας
„ἀνθρώπους ἀναγκασθῇ πολεμεῖν. χωρὶς δὲ τοῦ κα-
„νῆ χρησίμου, καὶ ἰδίᾳ πολλὰ ὠφεληθήσεσθαι τοὺς
„εὐπορωτάτους Ῥωμαίων, ἐὰν τοὺς ἀπελευθέρους
„ἐῶσι τῆς ἐκκλησίας μετέχειν, ἐν ἐκκλησίαις τε καὶ
„ψηφηφορίαις καὶ ταῖς ἄλλαις πολιτικαῖς χρείαις τοὺς
„χαρίτας ἐν οἷς μάλιστα δέονται πραγμασι κομιζομέ-
„νους, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀπελευθέρων γινομένους πελά-
„τας τοῖς ἐκγόνοις αὐτῶν καταλιπόντας." Τοιαῦτα λέ-
γοντος αὐτοῦ συνεχώρησαν οἱ πατρίκιοι τὸ ἔθος εἰς
τὴν πολιτείαν παρελθεῖν, καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς
χρόνων ὡς ἔν τι τῶν ἱερῶν καὶ ἀκινήτων νομίμων
διατελεῖ τοῦτ' ἐν τῇ πόλει φυλαττόμενον.

XXIV. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τοῦτο γέγονα τὸ μέρος
τοῦ διηγήματος, ἀναγκαῖον εἶναί μοι δοκεῖ διελθεῖν
ὡς εἶχε τότε Ῥωμαίοις τὰ περὶ τοὺς δούλους ἔθη,
ἵνα μήτε τὸν βασιλέα τὸν πρῶτον ἐπιχειρήσαντα τῷ
τοὺς δεδουλευκότας ἀστοὺς ποιεῖν, μήτε τοὺς παρα-
δεξαμένους τὸν νόμον, ἐναίτιάς σχῇ τις, ὡς ῥιπτοῦν-
τας εἰκῆ τὰ καλά. ἐτύγχανον δὴ τοῖς Ῥωμαίοις αἱ
τῶν θεραπόντων κτήσεις κατὰ τοὺς δικαιοτάτους γι-
νόμεναι τρόπους. ἢ γὰρ ὠνησάμενοι παρὰ τοῦ δημο-
σίου τοὺς ὑπὸ δόρυ πωλουμένους ἐκ τῶν λαφύρων,
ἢ τοῦ στρατηγοῦ συγχωρήσαντος ἅμα ταῖς ἄλλαις
ὠφελείαις καὶ δορυαλώτους τοῖς λαβοῦσιν ἔχειν, ἢ
πριάμενοι παρ' ἑτέρων κατὰ τοὺς αὐτοὺς τρόπους
κυρίων γενομένων, ἐκέκτηντο τοὺς δούλους. σὺδὲ δὴ

Digitized by Google

πρᾶγμα ποιεῖν αἰσχύνης ἢ βλάβης κοινῆς ἄξιον οὔτε ὁ Τύλλιος ὃ καταστησάμενος τὸ ἔθος, οὔτε οἱ παραδεξάμενοι καὶ διασφυλάξαντες ὥοντο, εἰ τοῖς ἀφαιρεθεῖσιν ἐν πολέμῳ τὴν τε πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν, χρηστοῖς γενομένοις περὶ τοὺς τὸ πρῶτον αὐτοὺς καταδουλωσαμένους, ἢ περὶ τοὺς ἀπ' ἐκείνων αὐτοὺς πριαμένους, ἀμφότερα ταῦτα παρ' αὐτῶν ὑπάρξει αὖθις τῶν κτησαμένων αὐτοὺς εἰς δουλείαν. ἐτύγχανον δὲ τῆς ἐλευθερίας οἱ μὲν πλεῖστοι προῖκα, διὰ καλοκἀγαθίαν· καὶ κράτιστος ἀπαλλαγῆς δεσποτῶν τρόπος οὗτος ἦν· ὀλίγοι δέ τινες λύτρα κατατιθέντες ἐξ ἀσίων καὶ δικαίων ἐργασιῶν συναχθέντα. ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις οὕτω ταῦτ' ἔχει, ἀλλ' εἰς τοσαύτην σύγχυσιν ἦκει τὰ πράγματα, καὶ τὰ καλὰ τῆς Ῥωμαίων πόλεως οὕτως ἄτιμα καὶ ὑποπρὰ γίγονεν, ὥσθ' οἱ μὲν ἀπὸ ληστείας, καὶ τοιχωρυχίας, καὶ πορνείας, καὶ παντὸς ἄλλου πονηροῦ πόρου χρηματισάμενοι, τούτων ὠνοῦνται τῶν χρημάτων τὴν ἐλευθερίαν, καὶ αὐθὺς εἰσι Ῥωμαῖοι· οἱ δέ, συνίστορες καὶ συνεργοὶ τοῖς δεσπόταις γενόμενοι φαρμακειῶν καὶ ἀνδροφονιῶν, καὶ τῶν εἰς τοὺς θεοὺς ἢ τὸ κοινὸν ἀδικημάτων, ταύτας φέρονται παρ' αὐτῶν τὰς χάριτας· οἱ δὲ, ἵνα τὸν δημοσίως διδόμενον σῖτον λαμβάνοντες κατὰ μῆνα, καὶ εἴ τις ἄλλη παρὰ τῶν ἡγουμένων γίγνοιτο τοῖς ἀπόροις τῶν πολιτῶν φιλανθρωπία, φέρωσι τοῖς δεδωκόσι τὴν ἐλευθερίαν· οἱ δὲ, διὰ κουφότητα τῶν δεσποτῶν καὶ κενὴν δοξοκοπίαν. ἔγωγ' οὖν ἐπίσταμαί τινας ἅπασι τοῖς δούλοις συγκεχωρηκότας εἶναι ἐλευθέρους, μετὰ τὰς ἑαυ-

Digitized by Google

τῶν τελευτάς, ἵνα χρηστοὶ καλῶνται νεκροί, καὶ πολλοὶ ταῖς κλίναις αὐτῶν ἐκπομιζομέναις παρακολουθῶσι τοὺς πίλους ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς ἔχοντες· ἐν οἷς ἐπόμπευόν τινες, ὡς ἦν παρὰ τῶν ἐπισταμένων ἀκοῦσιν, ἐκ τῶν δεσμωτηρίων ἐξεληλυθότες κακοῦργοι ἀρτίως, μυρίων ἄξια διαπεπραγμένοι θανάτων. εἰς τούτους μέντοι τοὺς δυσεκκαθάρτους σπίλους ἐκ τῆς πόλεως ἀποβλέποντες οἱ πολλοὶ δυσχεραίνουσι, καὶ προβέβληται τὸ ἔθος, ὡς οὐ πρέπον ἡγεμονικῇ πόλει, καὶ παντὸς ἄρχειν ἀξιούσῃ τόπου, τοιούτους πολίτας ποιεῖσθαι. ἔχοι δ' ἄν τις πολλὰ καὶ ἄλλα διαβάλλειν ἔθη, καλῶς μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐπινοηθέντα, κακῶς δ' ὑπὸ τῶν νῦν ἐπιτριβόμενα. ἐγὼ δὲ τὸν νόμον οὐκ οἶδμαι τοῦτον δεῖν ἀναιρεῖν, μὴ τι μεῖζον ἐναγῇ τῷ κοινῷ δι' αὐτοῦ κακόν· ἐπανορθοῦσθαι μέντοι φημὶ δεῖν τὰ δυνατά, καὶ μὴ περιορᾶν ὀνείδη μεγάλα καὶ ῥύπους δυσεκκαθάρτους εἰς τὴν πόλιτείαν εἰσαγομένους. καὶ μάλιστα μὲν τοὺς τιμητὰς ἀξιώσαιμι ἂν τούτου τοῦ μέρους προνοεῖν· εἰ δὲ μή, τοὺς ὑπάτους· δεῖ γὰρ ἀρχῆς τινος μεγάλης οἵ τοὺς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐλευθέρους γινομένους ἐξετάσωσι, τίνες ὄντες, καὶ διὰ τί, καὶ πῶς ἠλευθερώθησαν· ὥσπερ τοὺς τῶν ἱππέων καὶ τοὺς τῶν βουλευτῶν βίους ἐξετάζουσιν· ἔπειθ' οὓς μὲν ἂν εὕρωσιν ἀξίους τῆς πόλεως ὄντας, εἰς φυλὰς καταγράψωσι, καὶ μένειν ἀφήσωσιν ἐν τῇ πόλει· τὸ δὲ μιαρὸν καὶ ἀκάθαρτον φῦλον ἐκβάλωσιν ἐκ τῆς πόλεως, εὐπρεπὲς ὄνομα τῷ πράγματι θέντες, ἀποικίαν. ταῦτα μὲν οὖν τῆς ὑποθέσεως ἀπαιτούσης, ἀναγκαῖόν

Digitized by Google

τε καὶ δίκαιον ἔδοξεν εἶναί μοι πρὸς τοὺς ἐπιτιμῶντας τοῖς Ῥωμαίων ἔθεσιν εἰπεῖν.

XXV. Ὁ δὲ Τύλλιος οὐκ ἐν μόνοις τούτοις τοῖς πολιτεύμασι δημοτικὸς ὢν ἐδήλωσεν, ἐν οἷς ἐδόκει τὴν τε τῆς βουλῆς ἐξουσίαν καὶ τὴν τῶν πατρικίων δυναστείαν ἐλαττοῦν, ἀλλὰ καὶ ἐν οἷς τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν ἐμείωσε, τὴν ἡμίσειαν τῆς ἐξουσίας αὐτὸς ἀφελόμενος. τῶν γὰρ πρὸ αὐτοῦ βασιλέων ἁπάσας ἀξιούντων ἐφ' ἑαυτοὺς ἄγειν τὰς δίκας, καὶ πάντα τὰ ἐγκλήματα τά τε ἴδια καὶ τὰ κοινὰ πρὸς τὸν ἑαυτῶν τρόπον δικαζόντων, ἐκεῖνος διελὼν ἀπὸ τῶν ἰδιωτικῶν τὰ δημόσια, τῶν μὲν εἰς τὸ κοινὸν φερόντων ἀδικημάτων αὐτὸς ἐποιεῖτο τὰς διαγνώσεις, τῶν δὲ ἰδιωτικῶν ἰδιώτας ἔταξεν εἶναι δικαστάς, ὅρους αὐτοῖς καὶ κανόνας τάξας οὓς αὐτὸς ἔγραψε νόμους. ἐπεὶ δὲ αὐτῷ τὰ ἐν τῇ πόλει πράγματα τὸν κράτιστον εἰλήφει κόσμον, εἰς ἐπιθυμίαν ἦλθε διαφανές τι διαπραξάμενος, αἰώνιον αὑτοῦ μνήμην τοῖς ἐπιγενομένοις καταλιπεῖν. ἐφιστὰς δὲ τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὰ τῶν ἀρχαίων βασιλέων τε καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν μνημεῖα, ἐξ ὧν εἰς ὀνόματα καὶ δόξας προῆλθον, οὔτε τοῦ Βαβυλωνίου τείχους ἐμακάρισα τὴν Ἀσσυρίαν ἐκείνην γυναῖκα, οὔτε τῶν ἐν Μέμφει πυραμίδων τοὺς Αἰγύπτου βασιλεῖς, οὔτε εἴ τις ἄλλη πλούτου καὶ πολυχειρίας ἐπίδειξις ἦν, οὐκ ἀνδρὸς ἡγεμόνος· ἀλλὰ ταῦτα πάντα μικρὰ καὶ ὀλιγοχρόνια, καὶ οὐκ ἄξια σπουδῆς ἡγησάμενος, ὄψεώς τε ἀπάτας, οὐκ εἰς βίους καὶ πραγμάτων ὠφελείας, ἐξ ὧν μακαρισμοὶ τοῖς κατασκευασαμένοις ἠκολούθουν μόνον·

Digitized by Google

ἐπαίνου δὲ καὶ ζήλου ἄξια τὰ τῆς γνώμης ἔργα ὑπολαβὼν, ἧς πλεῖστοί τε ἀπολαύουσι καὶ ἐπὶ μήκιστον χρόνον καρποῦνται τὰς ὠφελείας, πάντων μάλιστα τῶν τοιούτων ἔργων τὴν Ἀμφικτύονος τοῦ Ἕλληνος ἐπίνοιαν ἠγάσθη, ὃς ἀσθενὲς ὁρῶν καὶ ῥᾴδιον ὑπὸ τῶν περιοικούντων βαρβάρων ἐξαναλωθῆναι τὸ Ἑλληνικὸν γένος, εἰς τὴν ἐπ' ἐκείνου κληθεῖσαν Ἀμφικτυονικὴν σύνοδον καὶ πανήγυριν αὐτὸ συνήγαγε, νόμους καταστησάμενος, ἔξω τῶν ἰδίων, οὓς ἑκάστη πόλις εἶχε, τοὺς κοινοὺς ἅπασιν, οὓς καλοῦσιν Ἀμφικτυονικούς, ἐξ ὧν φίλοι μὲν ὄντες ἀλλήλοις διετέλουν, καὶ τὸ συγγενὲς φυλάττοντες ἔργοις μᾶλλον ἢ λόγοις, λυπηροὶ δὲ τοῖς βαρβάροις καὶ φοβεροί. παρ' οὗ τὸ παράδειγμα λαβόντες Ἴωνές τε οἱ μεταθέμενοι τὴν οἴκησιν ἐκ τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ παραθαλάττια μέρη τῆς Καρίας, καὶ Δωριεῖς οἱ περὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους τὰς πόλεις ἐνιδρυσάμενοι, ἱερὰ κατεσκεύασαν ἀπὸ κοινῶν ἀναλωμάτων· Ἴωνες μὲν, ἐν Ἐφέσῳ, τὸ τῆς Ἀρτέμιδος· Δωριεῖς δ', ἐν Τριοπίῳ, τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος· ἔνθα συνιόντες γυναιξὶν ὁμοῦ καὶ τέκνοις κατὰ τοὺς ἀποδειχθέντας χρόνους, συνέθυόν τε καὶ συνεπανηγύριζον, καὶ ἀγῶνας ἐπετέλουν ἱππικοὺς καὶ γυμνικοὺς, καὶ τῶν περὶ μουσικὴν ἀκουσμάτων, καὶ τοὺς θεοὺς κοινοῖς ἀναθήμασιν ἐδωροῦντο. θεωρήσαντες δὲ καὶ πανηγυρίσαντες, καὶ τὰς ἄλλας φιλοφροσύνας παρ' ἀλλήλων λαβόντες, εἴ τι πρόσφορον πρὸς πόλιν ἐγεγόνει, δικασταὶ καθεζόμενοι διῄτων, καὶ περὶ τοῦ πρὸς βαρβάρους πολέμου καὶ περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμοφροσύνης κοινῆς

Digitized by Google

ἐποιοῦντο βουλάς. ταῦτα δὴ καὶ τὰ ὅμοια τοῖσδε παραδείγματα λαβὼν, προθυμίαν ἔσχε καὶ αὐτὸς τὰς πόλεις τοῦ Λατίνων γένους συσπᾶσαι καὶ συναγαγεῖν, ἵνα μὴ, στασιάζουσαι καὶ πολεμοῦσαι πρὸς ἀλλήλας, ὑπὸ τῶν προσοικούντων βαρβάρων τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθῶσι.

XXVI. Γνοὺς δὲ ταῦτα, τοὺς κρατίστους ἄνδρας ἐξ ἑκάστης πόλεως συνεκάλει, περὶ μεγάλων καὶ κοινῶν φήσας πραγμάτων συμβούλους αὐτοὺς συγκαλεῖν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, συναγαγὼν τήν τε Ῥωμαϊκὴν βουλὴν καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν πόλεων ἥκοντας, λόγον διεξῆλθε παρακλητικὸν ὁμονοίας, διδάσκων ὡς καλὸν μὲν χρῆμα, πολλαὶ πόλεις μιᾷ χρώμεναι γνώμῃ· αἰσχρὸν δὲ, ὄψις συγγενῶν ἀλλήλοις διαφερομένων. αἴτιόν τε ἰσχύος μὲν ταῖς ἀσθενέσιν ἀποφαίνων ὁμοφροσύνην, ταπεινότητος δὲ καὶ ἀσθενείας καὶ ταῖς ἰσχυροτάταις ἀλληλοφθορίαν. μετὰ ταῦτ' ἐδίδασκεν αὐτοὺς, ὡς χρὴ Λατίνους μὲν τῶν προσοίκων ἄρχειν, καὶ τὰ δίκαια προστάττειν, Ἕλληνας ὄντας, βαρβάροις· Ῥωμαίους δὲ τὴν ἁπάντων Λατίνων ἔχειν προστασίαν, μεγέθει τε πόλεως προὔχοντας, καὶ πραγμάτων ὄγκῳ, καὶ τῇ προνοίᾳ τοῦ δαιμονίου κρεῖττον πεφρονήσαντας ἐκείνων, δι' ἣν εἰς τοσαύτην ἐπιφάνειαν προῆλθον. τοιαῦτα διεξελθὼν, συνεβούλευεν αὐτοῖς ἱερὸν ἄσυλον ἀπὸ κοινῶν ἀναλωμάτων ἐν Ῥώμῃ κατασκευάσασθαι, ἐν ᾧ θύσουσί τε αἱ πόλεις συνερχόμεναι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἰδίας τε καὶ κοινὰς θυσίας, καὶ πανηγύρεις ἄξουσιν, ἐν οἷς ἂν ὁρίσωσι χρόνοις· καὶ εἴ τι

Digitized by Google

γίνοιτο αὐτοῖς πρόσκρουσμα πρὸς ἀλλήλας, ἐκ τῶν ἱερῶν τούτων διαλύσονται, ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ἐπιτρέψασαι διαγωνᾶσαι τὰ ἐγκλήματα. ταῦτα διεξιών τε καὶ ὅσα ἄλλα ἔξοδον ἀγαθὰ βουλευτήριον ἐγκατασκησάμενοι, πάντας ἔπεισε τοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ παρόντας· καὶ μετὰ τοῦτο κατεσκεύασεν ἐξ ὧν ἅπασαι συνήνεγκαν αἱ πόλεις χρημάτων, τὸν τῆς Ἀρτέμιδος ναόν, τὸν ἐπὶ τοῦ μεγίστου τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ λόφων ἱδρυμένον, Αὐεντίνου· καὶ τοὺς νόμους συνέγραψε ταῖς πόλεσι πρὸς ἀλλήλας, καὶ τἆλλα τὰ περὶ τὴν ὁρτὴν καὶ πανήγυριν ὃν ἐπιτελεσθήσεται τρόπον ἔταξεν. ἵνα δὲ μηδεὶς χρόνος αὐτοὺς ἀφανίσῃ, στήλην κατασκευάσας χαλκῆν, ἔγραψεν ἐν ταύτῃ τά τε δόξαντα τοῖς συνέδροις, καὶ τὰς μετασχούσας τῆς συνόδου πόλεις. αὕτη διέμεινεν ἡ στήλη μέχρι τῆς ἐμῆς ἡλικίας ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερῷ κειμένη, γραμμάτων ἔχουσα χαρακτῆρας Ἑλληνικῶν, οἷς τὸ παλαιὸν ἡ Ἑλλὰς ἐχρᾶτο. ὃ καὶ αὐτὸ ποιήσαιτ' ἄν τις οὐ μικρὸν τεκμήριον τοῦ μὴ βαρβάρους εἶναι τοὺς οἰκίσαντας τὴν Ῥώμην. οὐ γὰρ ἂν Ἑλληνικοῖς ἐχρῶντο γράμμασιν, ὄντες βάρβαροι. πολιτικαὶ μὲν δὴ πράξεις τοῦ βασιλέως τούτου σὺν ἄλλαις πολλαῖς ἐλάττοσί τε καὶ ἀμαυροτέραις, αἳ μίγισται καὶ λαμπρότατοι αὗται μνημονεύονται. πολεμικαὶ δὲ αἱ πρὸς ἓν τὸ τῶν Τυῤῥηνῶν ἔθνος γενόμεναι, περὶ ὧν μέλλω νῦν διεξιέναι.

Bello quae gesserit Tullius.

XXVII. Μετὰ τὴν τοῦ Ταρκυνίου τελευτὴν

αἱ παραδοῦσαι τὴν ἡγεμονίαν ἐκείνῳ πόλεις οὐκ ἔτι φυλάττειν ἐβούλοντο τὰς ὁμολογίας, Τυλλίῳ τε οὐκ ἀξιοῦσαι ταπεινῷ κατὰ γένος ὄντι ὑπακούειν, καὶ τὴν διαφορὰν τῶν πατρικίων τὴν πρὸς τὸν ἡγεμόνα γενομένην μεγάλην σφίσιν ὠφέλειαν παρέξειν νομίζουσαι. ἤρξαντο δὲ τῆς ἀποστάσεως οἱ καλούμενοι Οὐϊεντανοὶ, καὶ τοῖς ἐλθοῦσι παρὰ τοῦ Τυλλίου πρεσβευταῖς ἀπεκρίναντο, μηδεμίαν εἶναι σφίσι πρὸς ἐκεῖνον μήθ' ὑπὲρ ἡγεμονίας παραχώρησιν, μήτε περὶ φιλίας καὶ συμμαχίας συνθήκην. ἀρξάντων δὲ τούτων, Καιρητανοί τε ἠκολούθησαν, καὶ Ταρκυνίται, καὶ τελευτῶσα ἐν ὅπλοις ἦν ἅπασα ἡ Τυρρηνία. οὗτος ὁ πόλεμος εἴκοσι διέμεινεν ἔτη συνεχῶς πολεμούμενος, εἰσβολάς τε πολλὰς ἀμφοτέρων μεγάλοις στρατεύμασι ποιουμένων εἰς τὴν ἀλλήλων, καὶ παρατάξεις ἄλλας ἐπ' ἄλλαις συνισταμένων. ἐν ἁπάσαις δὲ ταῖς μάχαις κατορθῶν ὁ Τύλλιος, ὅσας κατὰ πόλεις τε καὶ πρὸς ὅλον τὸ ἔθνος αὐτῷ συνέστησαν, καὶ τρισὶν ἐπιφανεστάτοις κοσμηθεὶς θριάμβοις, τελευτῶν ἠνάγκασε τοὺς οὐκ ἀξιοῦντας ἄρχεσθαι, τὸν χαλινὸν ἐπόντας λαβεῖν. εἰκοστῷ δ' οὖν ἔτει συνελθοῦσαι πάλιν αἱ δώδεκα πόλεις, ἐξαπηλωμέναι τῷ πολέμῳ τά τε σώματα καὶ τὰ χρήματα, γνώμην ἔσχον παραδοῦναι Ῥωμαίοις τὴν ἡγεμονίαν, ἐφ' οἷς πρότερον ἐψηφίσαντο. καὶ παρῆσαν ἐξ ἁπάσης πόλεως οἱ προχειρισθέντες σὺν ἱκετηρίαις, ἐπιτρέποντες Τυλλίῳ τὰς πόλεις, καὶ μηδὲν ἀνήκεστον βουλεύσασθαι περὶ αὐτῶν ἀξιοῦντες. Τύλλιος δὲ τῆς μὲν ἀφροσύνης ἕνεκα, καὶ τῶν εἰς τοὺς θεοὺς

Digitized by Google

ἀθετημάτων, οὓς ἐγγυητὰς ποιησάμενοι τῶν ὁμολογιῶν, παρέβησαν τὰ συγκείμενα, πολλῶν αὐτοὺς ἔφη τιμωριῶν ἀξίους εἶναι καὶ μεγάλων· τῆς δὲ Ῥωμαίων ἐπιεικείας καὶ μετριότητος, ἐπειδὴ συγγνόντες ἀδικεῖν, στέμμασι καὶ λιτανείαις παρῃτοῦντο τὴν ὀργήν, οὐδ' ἐν τῷ παρόντι ἀτυχήσειν. ταῦτα εἰπὼν, καταλύεται τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον, ταῖς μὲν ἄλλαις πόλεσιν ἁπλῶς καὶ δίχα ὀργῆς μνησικάκου πολιτεύεσθαί τε ἀποδοὺς, ὡς πρότερον, καὶ τὰ ἴδια καρποῦσθαι, μενούσαις ἐν ταῖς γραφείσαις πρὸς αὐτὰς συνθήκαις ὑπὸ βασιλέως Ταρκυνίου· τρεῖς δὲ ἐξ αὐτῶν πόλεις, αἳ προεξανίστησάν τε καὶ τὰς ἄλλας ὑπηγάγοντο κατὰ Ῥωμαίων ἐξενεγκεῖν τὸν πόλεμον, Καιρητανῶν καὶ Ταρκυνιτῶν καὶ Οὐιεντανῶν, ταύτας ἀφαιρέσει χώρας τιμωρησάμενος, ἣν κατεκληρούχησε Ῥωμαίων τοῖς νεωστὶ προσεληλυθόσι πρὸς τὴν πολιτείαν. ταῦτα διαπραξάμενος ἐν εἰρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους, καὶ ναοὺς δύο κατασκευασάμενος Τύχης, ᾗ παρὰ πάντα τὸν βίον ἔδοξεν ἄγαθῇ κεχρῆσθαι, τὸν μὲν ἐν ἀγορᾷ τῇ καλουμένῃ Βοαρίᾳ, τὸν δ' ἕτερον ἐπὶ ταῖς ἠιόσι τοῦ Τιβέριος, ἣν ἀνδρείαν προσηγόρευσεν, ὡς καὶ νῦν ὑπὸ Ῥωμαίων καλεῖται· ἡλικίας τε προβεβηκὼς ἐπὶ πολὺ, καὶ τῆς κατὰ φύσιν τελευτῆς οὐ μακρὰν ἀπέχων, ἐπιβουλευθεὶς ὑπό Ταρκυνίου τε τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς ἑαυτοῦ θυγατρὸς ἀποθνήσκει. διηγήσομαι δὲ καὶ τῆς ἐπιβουλῆς τὸν τρόπον, μικρὰ τῶν ἔμπροσθεν γενομένων ἀναλαβών.

XXVIII. Ἦσαν δὴ Τυλλίῳ δύο θυγατέρες ἐκ

Digitized by Google

γυναικὸς γενόμεναι Ταρκυνίας, ἣν ἐνεγγύησεν αὐτῷ βασιλεὺς Ταρκύνιος. ταύτας τὰς κόρας ἐπιγάμους γενομένας ἐκδίδοσαι τοῖς ἀδελφιδοῖς τῆς μητρὸς αὐτῶν, υἱωνοῖς τε Ταρκυνίου, τῷ πρεσβυτέρῳ τὴν πρεσβυτέραν ἁρμόσας, καὶ τῷ νεωτέρῳ τὴν νεωτέραν· σῦτως οἰόμενος αὐτοῖς μᾶλλον συνοίσεσθαι τοῖς λαβοῦσιν. ἔτυχε δὲ τῶν γαμβρῶν ἑκάτερος ἐναντίᾳ συναφθεὶς τύχῃ, κατὰ τὴν αὐχ ὁμοτροπίαν· Λευκίῳ μὲν γὰρ τῷ πρεσβυτέρῳ, τολμηρῷ καὶ αὐθάδει καὶ τυραννικῷ τὴν φύσιν ὄντι, χρηστὴ καὶ σώφρων καὶ φιλοπάτωρ συνῆλθε γυνή· Ἀρούντια δὲ τῷ νεωτέρῳ, πολὺ τὸ πρᾶον ἔχοντι καὶ εὐλόγιστον, ἀνοσία καὶ μισοπάτωρ καὶ πάντολμος ἦν ἡ γαμετή. συνέβαινε δὲ τῶν ἀνδρῶν ἑκάτερον φέρεσθαι μὲν ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, μετάγεσθαι δὲ ὑπὸ τῆς γυναικὸς ἐπὶ τἀναντία· ὁ μέν γε πονηρὸς, ἐκβαλεῖν τῆς βασιλείας τὸν κηδιστὴν προθυμούμενος, καὶ πάντα μηχανώμενος εἰς τοῦτο, ὑπὸ τῆς γυναικὸς μετεπείθετο ἀντιβολούσης τε καὶ ὀδυρομένης· ὁ δ' ἐπιεικὴς, οὐδὲν οἰόμενος δεῖν ἐξαμαρτάνειν εἰς τὸν πενθερὸν, ἀλλὰ περιμένειν ἕως ἡ φύσις αὐτὸν ἐκ τοῦ ζῆν ἐξαγάγοι, καὶ τὸν ἀδελφὸν οὐκ ἐᾶν πράττειν τὰ μὴ δίκαια, ὑπὸ τῆς ἀνοσίας γυναικὸς εἰς τἀναντία μετήγετο, νουθετούσης τε καὶ λοιδορουμένης, καὶ τὴν ἀνανδρίαν κακιζούσης· ὡς δ' οὐδὲν ἐπέραινον οὔτε αἱ τῆς σώφρονος λιτανεῖαι, τὰ πράτιστα τὸν οὐ δίκαιον ἄνδρα πειθούσης, οὔτε αἱ τῆς μιαρᾶς παραινέσεις, ἐπὶ τὰς ἀνοσίους πράξεις τὸν οὐ πονηρὸν εἶναι πεφυκότα παρακαλούσης, ἀλλ' ἑκάτερος ἐπὶ τὴν

Digitized by Google

ἑαυτοῦ φύσιν ἐφέρετο, καὶ λυπηρὰν ἡγεῖτο τὴν μὴ τὰ ὅμοια βουλομένην, τῇ μὲν, ὀδυρεσθαί τε καὶ φέρειν τὸν ἑαυτῆς δαίμονα περιῆν· τῇ δὲ παντόλμῳ, χαλεπαίνειν καὶ ἀπαλλαγῆναι ζητεῖν ἀπὸ τοῦ συνοικοῦντος. ἔπειτα δ' ἡ κακὴ φύσιν ἀπονοηθεῖσα, καὶ νομίσασα τοῖς ἑαυτῆς τρόποις ὁρμότατον μάλιστα τὸν τῆς ἀδελφῆς ἄνδρα, μεταπέμπεταί τε αὐτὸν, ὡς ὑπὲρ ἀναγκαίου πράγματος διαλεξομένη.

XXIX. Καὶ ἐπειδὴ παρεγένετο, μεταναστῆναι κελεύσασα τοὺς ἔνδον, ἵνα μόνη διαλεχθείη πρὸς μόνον, „Ἆρ', ἔφη, ὦ Ταρκύνιε, μετὰ παῤῥησίας „ἔξεστί μοι καὶ ἀκινδύνως ἅπαντα εἰπεῖν ὅσα φρο„νῶ περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων; καὶ καθέξεις „οὓς ἂν ἀκούσῃς λόγους; ἢ σιωπᾷν ἄμεινόν ἐστ' „μοι, καὶ μὴ φέρειν εἰς μέσον βουλὰς ἀποῤῥήτους;" κελεύσαντος δὲ τοῦ Ταρκυνίου λέγειν ὃ βούλεται, καὶ περὶ τοῦ καθέξειν ἐν ἑαυτῷ τοὺς λόγους πίστεις ἐπιθέντος δ' ὅρκων, οὓς ἐκείνη προῃρεῖτο, οὐδὲν ἔτι αἰσχυνθεῖσα λέγει πρὸς αὐτόν· „Μέχρι τίνος, „ὦ Ταρκύνιε, τῆς βασιλείας ἀποστερούμενος ἀνέ„χεσθαι διανοῇ; πότερον ἐκ ταπεινῶν καὶ ἀσήμων „ἔφυς προγόνων, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀξιοῖς ἐπὶ σε„αυτῷ μέγα φρονεῖν; ἀλλὰ πάντες ἴσασιν ὅτι τοῖς „μὲν ἀρχαίοις προγόνοις ὑμῶν Ἕλλησιν οἷσι, καὶ „ἀφ' Ἡρακλέους γεγονόσι, τῆς εὐδαίμονος ἄρξαι „Κορίνθου τὴν αὐτοκράτορα ὑπῆρξεν ἀρχὴν ἐπὶ „πολλὰς, ὡς ἀκούω, γενεάς· τῷ δὲ πάππῳ σου Τα„ρκυνίῳ, μεταθεμένῳ τὴν οἴκησιν ἐκ Τυῤῥηνῶν, ταύ„της τῆς πόλεως βασιλεῦσαι ἐξεγένετο δι' ἀρετήν·

Digitized by Google

„οὖ σὺ κληρονομεῖν οὐ μόνον τῶν χρημάτων, ἀλλὰ
„καὶ τῆς βασιλείας ὀφείλεις, πρεσβύτερος υἱωνὸς
„ὤν. ἢ σώματος οὐκ ἔτυχες ἱκανοῦ πράττειν ἅσα
„βασιλεῖ προσῆκε, διὰ ἀσθένειάν τε καὶ ἀμορφίαν;
„ἀλλὰ σοί γε καὶ φωνὴ πάρεστιν, οἵα τοῖς κράτιστα
„πεφυκόσι, καὶ μορφὴ τοῦ βασιλείου γένους ἀξία.
„ἢ τοὐτων μὲν οὐδὲ ἕτερον· ἡ δὲ ἀσθενὴς ἔτι καὶ
„πολὺ ἀπέχουσα τοῦ φρονεῖν τὰ πράσσοντα νεό-
„της μεθέλκει σε. διὰ ἣν οὐκ ἀξιοῖς τὰ πολιτικὰ
„πράττειν, ὃς οὐ πολὺ ἀποδεὴς πεντηκονταέτης εἶναι;
„πράτιστα δὲ ἄνθρωποι φρονεῖν πεφύκασιν οἱ περὶ
„ταύτην μάλιστα γενόμενοι τὴν ἡλικίαν. φέρε, ἀλλ'
„ἦ τοῦ κατέχοντος τὰ πράγματα εὐγένεια, καὶ ἡ
„πρὸς τοὺς κρατίστους τῶν πολιτῶν ἐπιτηδειότης,
„δι' ἣν οὐκ ἐπιχειρητός ἐστιν, ἀνέχεσθαί σε ἀναγ-
„κάζει; ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἀμφότερα κακῶς ἔχοντα αὐ-
„τῷ τυγχάνει· καὶ οὐδ' αὐτὸς αὑτὰ γε ἀγνοεῖ.
„καὶ μὴν ἡ τεκμήρια καὶ τὰ φιλόκινδυνον ἔνεστί σοι
„τοῖς τρόποις, ὧν μάλιστα τῷ βασιλεύειν μέλλοντι
„δεῖ. ὑπάρχει δέ σοι καὶ πλοῦτος ἱκανὸς, καὶ φίλοι
„πολλοὶ, καὶ ἄλλαι ἀφορμαὶ πρὸς τὰ πράγματα πολ-
„λαὶ καὶ μεγάλαι· τί οὖν ἔτι μέλλεις, καὶ τὸν αὐτό-
„ματον ἐνδέχῃ καιρὸν, ὃς ἥξει σοὶ φέρων τὴν βασι-
„λείαν μηδὲν εἰς τοῦτο πραγματευσαμένῳ; μετὰ
„τὴν τοῦ Τυλλίου δήπου τελευτήν, ὥσπερ ἀναμε-
„νούσης τῆς τύχης ἀνθρωπίνας μελλήσεις, ἢ τῆς φύ-
„σεως ἡμῶν καθ' ἡλικίαν τὰς τελευτὰς φερούσης,
„ἀλλ' οὐκ ἐν ἀδήλῳ καὶ δυστεκμάρτῳ κεῖται πάντων
„τῶν ἀνθρωπίνων κειμένων. ἐρῶ δὲ μετὰ παῤῥη-

Digitized by Google

„σίας, καὶ εἴ με φήσεις θρασεῖαν, τὸ δοκοῦν αἴτιον
„εἶναί μοι τοῦ μηδεμιᾶς ὀρέγεσθαί σε μήτε φιλο-
„τιμίας, μήτε δόξης. γυνὴ σοι σύνεστι μηδὲν ἐοικυῖα
„τοῖς σοῖς τρόποις, ἣ σε κηλοῦσα καὶ κατάδουσα
„μαλθακὸν ἀπεδείξατο, καὶ λήσεις ἐξ ἀνδρὸς γενό-
„μενος ἐξ ἀνδρὸς τὸ μηδέν· ὥσπερ κἀμοὶ γοφοδεὴς
„καὶ οὐδὲν ἔχων ἀνδρὸς ἀνὴρ, ὃς με ταπεινὴν ποιεῖ
„μεγάλων οὖσαν ἀξίαν, καὶ καλὴν τὸ σῶμα, μεφαν-
„θεῖσαν δὲ ὑπ' αὐτοῦ. εἰ δ' ἐξεγένετό σοι λαβεῖν με
„γυναῖκα, κἀμοί σου τυχεῖν ἀνδρὸς, οὐκ ἂν ἐν ἐδε-
„ώτῃ βίῳ τοσοῦτον διεζήσαμεν χρόνον. τί οὖν οὐκ
„ἐπανορθούμεθα τὸ τῆς τύχης ἐλάττωμα ἡμῖν; μετα-
„θέμενοι τοὺς γάμους, καὶ σὺ μὲν ἀπαλλάττεις
„τοῦ βίου τὴν σαυτοῦ γυναῖκα; ἐγὼ δὲ τὸ αὐτὸ
„διανθήσω τὸν ἐμὸν ἄνδρα. ὅταν δὲ τοῦτων διαχυ-
„ρισθέντων συνέλθωμεν εἰς τὸ αὐτὸ, ἀσφαλῶς ἤδη τὰ
„λοιπὰ βουλεύσομεν, ἐκποδὼν παποιημένοι τὰ λυ-
„ποῦντα ἡμᾶς. καὶ γὰρ ἐὰν τἆλλα τις ἀδικεῖν ὀκνῇ,
„βασιλείας γε χάριν οὐ νέμεσις ἅπαντα τολμᾶν."

XXX. Τοιαῦτα τῆς Τυλλίας λεγούσης, ἀσμέ-
νως δέχεται τὰς αἰρέσεις ὁ Ταρκύνιος, καὶ αὐτίκα
δοὺς αὐτῇ πίστεις καὶ λαβὼν, καὶ τὰ προτέλεια τῶν
ἀνοσίων γάμων διαπραξάμενος, ἀπέρχεται. διελ-
θόντος δὲ οὐ πολλοῦ μετὰ ταῦτα χρόνου, τοῖς αὐ-
τοῖς πάθεσιν ἀποθνήσκουσιν ἥ τε πρεσβυτέρα τῶν
Τυλλίου θυγατέρων καὶ ὁ νεώτερος τῶν Ταρκυνίων.
ἐνταῦθα πάλιν ἀναγκάζομαι μεμνῆσθαι Φαβίου,
καὶ τὸ ῥᾴθυμον αὐτοῦ περὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν χρό-
νων ἐλέγχειν. ἐπὶ γὰρ τῆς Ἀρσύντα τελευτῆς γενό-

Digitized by Google

μους, οὗ καθ' ὧν ἁμαρτάνει μόνον, ὃ καὶ πρότερον ἔφην, ὅτι γέγραφεν υἱὸν εἶναι Ταρκυνίου τὸν Ἀρούνταν· ἀλλὰ καὶ καθ' ἕτερον, ὅτι φησὶν ἀποθανόντα ὑπὸ τῆς μητρὸς Τανακυλίδος τεθάφθαι, ἣν ἀμήχανον ἔτι κατ' ἐκείνους περιεῖναι τοὺς χρόνους. ἐβεβίωκει γὰρ ἐν ἀρχαῖς ἑβδομηκοστὸν ἔχουσα καὶ πέμπτον ἔτος ἡ Τανακυλὶς, ὅτε βασιλεὺς Ταρκύνιος ἐτελεύτα· προστεθέντων δὲ τοῖς ἑβδομήκοντα καὶ πέντε ἔτεσιν ἑτέρων τετταράκοντα ἐτῶν· ἐν γὰρ ταῖς ἐνιαυσίοις ἀναγραφαῖς κατὰ τὸν τεσσαρακοστὸν ἐνιαυτὸν τῆς Τυλλίου ἀρχῆς τὸν Ἀρούνταν τελευτηκότα παρειλήφαμεν· ἐτῶν ἡ Τανακυλὶς ἔσται πεντεκαίδεκα πρὸς τοῖς ἑκατόν. οὕτως ὀλίγον ἐστὶν ἐν ταῖς ἱστορίαις αὐτοῦ τὸ περὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀληθείας εὐταλαίπωρον. Μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον οὐδὲν ἧττι διαμελλήσας ὁ Ταρκύνιος ἐπάγεται γυναῖκα τὴν Τυλλίαν, οὔτε τοῦ πατρὸς αὐτῆς βεβαιοῦντος τὸν γάμον, οὔτε τῆς μητρὸς συνευδοκούσης, ἀλλ' αὐτὴν παρ' ἑαυτῆς λαβών. ὡς δὲ συνεκεράσθησαν ἀνόσιοι καὶ ἀνδροφόνοι φύσεις, ἐκβάλλειν ἐκ τῆς βασιλείας τὸν Τύλλιον, εἰ μὴ βούλοιτο ἑκὼν παραδοῦναι τὴν ἀρχὴν, ἐμηχανῶντο, ἑταιρίας τε συνάγοντες, καὶ τῶν πατρικίων τοὺς ἀλλοτρίως ἔχοντας πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὰ δημοτικὰ πολιτεύματα παρακαλοῦντες, ἔκ τε τοῦ δημοτικοῦ πλήθους τοὺς ἀπορωτάτους, οἷς οὐδενὸς τῶν δικαίων φροντὶς ἦν, χρήμασιν ἐξωνούμενοι, καὶ οὐδὲ ἀφανῶς ἕκαστα τούτων πράττοντες. ταῦτα ὁρῶν ὁ Τύλλιος ἤχθετο μὲν καὶ περὶ ἑαυτοῦ δεδιὼς εἴ τι παίσεται προκαταληφθείς·

Digitized by Google

ἠναγκάκτει δὲ οὐχ ἥκιστα, εἰ θυγατρὶ καὶ γαμβρῷ πολεμεῖν ἀναγκασθήσεται, καὶ τιμωρίας, ὡς παρ' ἐχθρῶν, λαμβάνειν· καὶ πολλάκις μετὰ τῶν φίλων προσκαλούμενος εἰς λόγους τὸν Ταρκύνιον, καὶ τὰ μὲν ἐγκαλῶν, τὰ δὲ νουθετῶν, τὰ δὲ πείθων μηδὲν εἰς αὐτὸν ἐξαμαρτάνειν, ὡς οὐ προσεῖχεν αὐτῷ τὴν διάνοιαν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς βουλῆς ἔφη τὰ δίκαια πρὸς αὐτὸν ἐρεῖν, συγκαλέσας τὸ συνέδριον· „Ἄνδρες, „ἔφη, βουλευταὶ, Ταρκύνιος ἑταιρίας ἐπ' ἐμὲ συνα„γαγὼν, καὶ προθυμούμενος ἐκβαλεῖν με τῆς ἀρ„χῆς κατοφανὴς γέγονεν ἐμοί. βούλομαι δὲ, πάν„των ὑμῶν παρόντων, μαθεῖν παρ' αὐτοῦ τί πεπον„θὼς ἰδίᾳ κακὸν, ἢ τί τὴν πόλιν ὁρῶν ἀδικου„μένην ὑπ' ἐμοῦ, ταῦτ' ἐπ' ἐμοὶ μηχανᾶται. ἀπό„κριναι δή, Ταρκύνιε, μηδὲν ἀποκρυψάμενος, τί „μου κατηγορεῖν ἔχεις; ἐπειδὴ τούτους ἠξίωσας „ἀκοῦσαι."

XXXI. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Ταρκύνιος· „Βρα„χὺς ἐστιν ὁ παρ' ἐμοῦ λόγος, ὦ Τύλλιε, καὶ δίκαιος· „καὶ διὰ τοῦτο προειλόμην αὐτὸν εἰς τούτους ἐκφέ„ρειν. Ταρκύνιος ἐμὸς ὢν πάππος ἐκτήσατο τὴν „Ῥωμαίων ἀρχὴν, πολλοὺς καὶ μεγάλους ἀγῶνας „ὑπὲρ αὐτῆς ἀράμενος· ἐκείνου δὲ τελευτήσαντος, „ἐγὼ διάδοχός εἰμι, κατὰ τοὺς ἅπάντων κοινοὺς Ἑλ„λήνων τε καὶ βαρβάρων νόμους· καὶ προσήκει „μοι, καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς διαδεχομένοις „τὰ παππῷα, μὴ μόνον τῶν χρημάτων, ἀλλὰ καὶ „τῆς βασιλείας αὐτοῦ κληρονόμον γενέσθαι. σὺ δὲ τὰ „μὲν χρήματα τὰ καταλειφθέντα ὑπ' αὐτοῦ παραδέ-

Digitized by Google

„δωκάς μοι, τὴν δὲ βασιλείαν ἀποστερεῖς με, καὶ
„τοσοῦτον ἤδη κατέχεις χρόνον, οὐκ ἐκ τοῦ δικαίου
„λαβών· οὔτε γὰρ μεσοβασιλεῖς σε ἀπέδειξαν, οὔτε
„ἡ βουλὴ ψῆφον ὑπέρ σου διήνεγκεν, οὔτ' ἀρχαιρε-
„σίαις νομίμοις τῆς ἐξουσίας ταύτης ἔτυχες, ὡς ὁ
„πάππος οὑμός, καὶ πάντες οἱ πρὸ αὐτοῦ γενόμενοι
„βασιλεῖς· ἀλλὰ τὸ ἄνεστιον καὶ ἄπορον, καὶ πρὸς
„καταδίκας ἡ χρέα τὴν ἐπιτιμίαν ἀπολωλεκὸς φῦλον,
„ᾧ τῶν κοινῶν οὐδενὸς ἔμελε, καταμισθοδοτήσας καὶ
„πάντα τρόπον διαφθείρας, καὶ οὐδὲ τότε μέντοι
„σαυτῷ πράττειν τὴν δυναστείαν λέγων, ἀλλ' ἡμῖν
„φυλάξειν σκηπτόμενος ὀρφανοῖς οὖσι καὶ νηπίοις,
„ἐπὶ τὰ πράγματα παρῆλθες, καὶ πάντων ἄκουόν-
„των ὁμολογεῖς, ὅταν ἀνδρωθῶμεν ἡμεῖς, ἐμοὶ πα-
„ραδώσειν, ὄντι πρεσβυτέρῳ, τὴν ἀρχήν. ἐχρῆν μὲν
„οὖν σε, εἰ τὰ δίκαια ποιεῖν ἤθελες, ὅτε μοι τὸν
„οἶκον παρεδίδως τοῦ πάππου, ἅμα τοῖς χρήμασι
„καὶ τὴν βασιλείαν ἀποδεδωκέναι, παραδείγμασι
„χρώμενον τοῖς τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἐπιτρόπων
„ἔργοις, ὅσοι βασιλικοὺς παῖδας ὀρφανοὺς πατέρων
„λαβόντες εἰς ἄνδρας ἐλθοῦσιν ὀρθῶς καὶ δικαίως
„τὰς πατρῴας καὶ προγονικὰς παρέδωκαν ἀρχάς. εἰ
„δὲ μήπω σοι φρονεῖν τὰ καθήκοντα ἐφαινόμην,
„ἀλλ' ἔτι διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας οὐχ ἱκανὸς εἶναι
„πόλιν τηλικαύτην διοικεῖν, ὅτε χ' εἰς τὴν κρατίστην
„παρεγενόμην τοῦ σώματος καὶ τῆς φρονήσεως ἀκ-
„μήν, τριάκοντα γεγονὼς ἐτῶν, μετὰ τοῦ γάμου τῆς
„θυγατρὸς ἔδει καὶ τὰ τῆς πόλεως ἐγχειρίσαι πρά-
„γματα· ταύτην γε τὴν ἡλικίαν ἔχων καὶ σὺ τὸν

Digitized by Google

„τε οἶκον τὸν ἡμέτερον ἐπιτροπεύειν ἤρξω, καὶ τῆς „βασιλείας ἐπιμελεῖσθαι.

XXXII. „Περιῆν γὰρ ἂν σοι ταῦτα πράξαντι „πρῶτον μὲν εὐσεβεῖ καὶ δικαίῳ λέγεσθαι, ἔπειτα „συμβουλεύειν ἐμοὶ καὶ πάσης μετέχειν τιμῆς, εὐερ„γέτην τε καὶ πατέρα, καὶ σωτῆρα, καὶ πάντα, ὅσα „τιμιώτατα ὀνόματα ὑπ' ἀνθρώπων ἐπὶ καλοῖς κεῖ„ται πράγμασιν, ἀκούειν, καὶ μὴ τέταρτον ἤδη τοῦ„το καὶ τεσσαρακοστὸν ἔτος ἀποστερεῖν με τῶν ἐμῶν, „οὔτε σώματος ἀναπήρου τυχόντα, οὔτε διανοίας „ἠλιθίου. ἔπειτα ἐρωτᾷν με τολμᾷς, τί παθὼν δει„νὸν ἐχθρὸν ἡγοῦμαί σε, καὶ διὰ τί σου κατηγορῶ. „σὺ μὲν οὖν ἀπόκριναί μοι, Τύλλιε, τίνος αἰτίας „χάριν οὐκ ἀξιοῖς με τῶν τοῦ πάππου τιμῶν κλη„ρονομεῖν, καὶ τίνα πρόφασιν εὑρεῖν εὐπρεπῆ τῆς „ἀποστερήσεως σκηπτόμενος; πότερον οὐχ ἡγοῦμέ„νος ἐξ ἐκείνου γένος εἶναί με γνήσιον, ἀλλ' ὑποβο„λιμαῖόν τινα καὶ νόθον; τί οὖν ἐπιτρόπευες τὸν „ἀλλότριον τοῦ γένους, καὶ τὸν οἶκον ἀνδρωθέντι „ἀπεδίδους; ἀλλ' ἔτι νομίζων με ὀρφανὸν εἶναι „παῖδα, καὶ τὰ κοινὰ πράττειν ἀδύνατον, ὃς οὐ „πολὺ ἀπέχω πεντηκονταετίας; κατάβαλε οὖν τὴν „εἰρωνείαν τῶν ἀναισχύντων ἐρωτημάτων, καὶ παῦ„σαί ποτε ἤδη πονηρὸς ὤν· καὶ εἴ τι δίκαιον ἔχεις „πρὸς ταῦτα εἰπεῖν, ἕτοιμός εἰμι τούτοις ἐπιτρέπειν „δικασταῖς, ὧν οὐκ ἂν ἔχοις ἑτέρους εἰπεῖν ἄνδρας „ἐν τῇ πόλει κρείττους· ἐὰν δ' ἐντεῦθεν ἀποδιδρά„σκων, ὅπερ ἐστὶν ἀεὶ ποιεῖν σοι σύνηθες, ἐπὶ τὸν „ἐκδημαγωγούμενον ὑπό σου καταφύγῃς ὄχλον, οὐκ

Digitized by Google

„ἐπιτρέψω σοι· παρεσκεύασμαι γὰρ καὶ τὰ δίκαια
„ἐρῶν, καὶ εἰ μὴ πείθοιο, τὰ δίκαια πράξων.“

XXXIII. Παυσαμένου δὲ αὐτοῦ, παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ Τύλλιος ἔλεξεν ὧδε· „Ἅπαντα μέν, ὡς „ἔοικεν, ἄνθρωπον ὄντα δεῖ προσδοκᾶν, ὦ βουλή, τὰ „παράδοξα, καὶ μηδὲν ἡγεῖσθαι ἄτοπον, ὅπου γε „καμὲ Ταρκύνιος οὑτοσὶ τῆς ἀρχῆς παῦσαι πρόθυμός „ἐστιν· ὃν ἐγὼ γήπαον παραλαβών, καὶ ἐπιβουλευόμε„νον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἔσωσα καὶ ἐξέθρεψα, καὶ εἰς „ἄνδρας ἐλθόντα, κηδεστὴν ἠξίωσα λαβεῖν· καὶ, εἴ „τι πάθοιμι, διάδοχον ἔμελλον καταλείψειν ἁπάντων „τῶν ἐμῶν. ἐπειδὴ δὲ παρὰ γνώμην ἅπαντα ἀπήν„τηκέ μοι, καὶ ὥσπερ ἀδικῶν αὐτὸς ἐγκαλοῦμαι, „τὴν ἐμὴν τύχην ὕστερον ἀνακαλύσασθαι· τὰ δὲ δί„καια καὶ νῦν πρὸς αὐτὸν ἐρῶ. ἐγὼ τὴν ἐπιτροπίαν „ὑμῶν ἔλαβον, ὦ Ταρκύνιε, νηπίων καταλειφθέν„των, οὐχ ἑκών, ἀλλ' ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἀναγκα„σθείς· ἐπειδὴ τὸν μὲν πάππον ὑμῶν οἱ τῆς βασι„λείας ἀντιποιούμενοι φανερῶς ἀπέκτειναν· ὑμῖν δὲ „καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ συγγενέσιν ἐπιβουλεύειν „ἐλέγοντο ἀφανῶς· καὶ πάντες τοῦτο οἱ προσήκον„τες ὑμῖν ὡμολόγουν, ὅτι κρατήσαντες ἐκεῖνοι τῆς „ἀρχῆς οὐδὲ σπέρμα καταλείψουσι τοῦ Ταρκυνιείου „γένους. κηδεμὼν δὲ καὶ φύλαξ οὐδεὶς ὑμῶν ἕτερος „ἦν, ὅτι μὴ γυνὴ, πατρὸς μήτηρ, καὶ αὐτὴ διὰ γῆ„ρας ἑτέρων διομένη κηδεμόνων· ἀλλ' ἐν ἐμοὶ κατ„ελείφθητε μόνῳ φύλακι τῆς ἐρημίας, ὃν νῦν ἄλλο„τριον καὶ οὐδὲν προσήκοντα ἀποκαλεῖς. τούτοις „μέντοι τοῖς πράγμασιν ἐπιστὰς ἐγὼ τούς τε ἀπο-

Digitized by Google

„κτείναντας τὸν πάππον ὑμῶν ἐτιμωρησάμην, καὶ „ὑμᾶς εἰς ἄνδρας ἤγαγον, καὶ, γενιᾶς ἄρρενος οὐχ „ὑπαρχούσης, τῶν ἐμαυτοῦ κυρίους προεκαλόμην „ποιῆσαι· ἔχεις τὸν τῆς ἐπιτροπῆς λόγον, ὦ Ταρκύ„νιε, καὶ οὐκ ἂν ἐπιχειρήσειας εἰπεῖν ὡς ψεύδομαί „τι τούτων.

XXXIV. „Περὶ δὲ τῆς βασιλείας, ἐπειδὴ τοῦτ' „ἔστιν ὃ κατηγορεῖς μου, ἄκουσον ὅπως τε αὐτῆς „ἔτυχον, καὶ δι' ἃς αἰτίας οὔθ' ὑμῖν, οὔτ' ἄλλῳ τινὶ „μεθίεμαι. ὅτε τὴν ἐπιμέλειαν τῆς πόλεως παρελα„βον, αἰσθόμενος ἐπιβουλάς τινας κατ' ἐμαυτοῦ γι„νομένας, παραδοῦναι τὰ πράγματα τῷ δήμῳ ἐβου„λήθην· καὶ συναγαγὼν ἅπαντας εἰς ἐκκλησίαν, „ἀπεδίδουν αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν ἀντὶ τῆς ἐπιφθόνου „ταύτης καὶ πλείω τὰ λυπηρὰ τῶν ἡδέων ἐχούσης „ἡγεμονίας τὴν ἀκίνδυνον ἀντικαταλλασσόμενος ἡσυ„χίαν. οὐκ ἀνέσχοντο δὲ Ῥωμαῖοι ταῦτά μου πρᾶτ„τειν βουλόμενον, οὐδ' ἠξίωσαν ἕτερόν τινα τῶν „κοινῶν ἀποδεῖξαι κύριον, ἀλλ' ἐμὲ κατέσχον, καὶ „τὴν βασιλείαν ἔδωκάν μοι, ψῆφον ἐπενέγκαντες, „τὴν ἑαυτῶν, Ταρκύνιε, κτῆσιν, οὐ τὴν ὑμετέραν· „ὥσπερ γε καὶ τὸν πάππον ὑμῶν παρήγαγον ἐπὶ τὰ „πράγματα, ξένον ὄντα καὶ οὐδὲν προσήκοντα τῷ „προτέρῳ βασιλεῖ· καίτοι παῖδάς τε ἄρρενας Ἄγκος „Μάρκιος ὁ βασιλεὺς κατέλιπε καὶ ἀμφιζοντας οὐχ „υἱωνοὺς καὶ νηπίους, ὥσπερ ὑμᾶς Ταρκύνιος· εἰ δὲ „κοινὸς ἁπάντων ἦν νόμος τοὺς διαδεχομένους τὴν „τε φύσιν καὶ τὰ χρήματα τῶν ἐκλειπόντων βασι„λέως, σὺν τούτοις καὶ τὰς βασιλείας αὐτῶν παρα-

Digitized by Google

„λαμβάνειν, οὐκ ἂν Ταρκύνιος ὁ πάππος ὑμῶν τὴν
„ἡγεμονίαν παρέλαβεν Ἄγκου τελευτήσαντος, ἀλλ' ὁ
„πρεσβύτερος τῶν ἐκείνου παίδων. ἀλλ' ὁ δῆμος
„Ῥωμαίων οὐ τὸν διάδοχον τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ τὸν
„ἄξιον τῆς ἀρχῆς, ἐπὶ τὰ πράγματα ἐκάλει· ἦγεῖτο
„γὰρ τὰ μὲν χρήματα τῶν κτησαμένων εἶναι, τὴν
„βασιλείαν δὲ τῶν δεδωκότων· καὶ τὰ μὲν, ὅταν τι
„πάθωσιν οἱ κύριοι, τοῖς κατὰ γένος ἢ κατὰ δια-
„θήκην διαδόχους προσήκειν λαμβάνειν· τὴν δ',
„ὅταν ἐκλείπωσιν οἱ λαβόντες, τοὺς δεδωκότας
„ἔχειν· εἰ μή τι τοιοῦτον δίκαίωμα ἔχεις φέρειν, ὅτι
„τὴν βασιλείαν ὁ πάππος ὑμῶν ἐπὶ ῥητοῖς τισι παρ-
„έλαβεν, ὥστε καὶ αὐτὸς ἔχειν ἀναφαίρετον, καὶ
„ὑμῖν τοῖς ἐγγόνοις καταλιπεῖν, καὶ ὁ δῆμος οὐ κύ-
„ριος ἦν ἀφελόμενος αὐτὴν ὑμῶν ἐμοὶ δοῦναι, εἰ γάρ
„τι τοιοῦτον εἰπεῖν ἔχεις, τί οὐ φέρεις τὰς συνθήκας
„εἰς μέσον; ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις. εἰ δὲ οὐ κατὰ τὸν
„βέλτιστον ἔτυχον αὐτῆς ἐγὼ τρόπον, ὡς λέγεις, μὴ
„ὑπὸ τῶν μεσορβασιλέων αἱρεθεὶς, μήτε τῆς βουλῆς
„μοι παραδούσης τὰ πράγματα, μήτε τῶν ἄλλων
„γνωμόνων τῶν κατὰ τὸν νόμον, τούτους ἀδικῶ δή-
„που, καὶ οὐχί σε· καὶ ὑπὸ τούτων παυσθῆναι δί-
„καιός εἰμι τῆς ἀρχῆς, οὐχ ὑπὸ σου. ἀλλ' οὔτε τού-
„τους, οὔτε ἄλλον ἀδικῶ. μάρτυς δὲ τῆς ἐμ δικαίου
„μοι καὶ τότε δοθείσης καὶ νῦν ὑπαρχούσης ἐξουσίας
„ὁ χρόνος, ἐν ᾧ τετταρακονταετεῖ γεγονότι, Ῥω-
„μαίων οὐδεὶς ἠγήσατό με πώποτε ἀδικεῖν· οὐδ'
„ἐκβαλεῖν με τῆς ἀρχῆς ἐπεχείρησεν οὔτε ὁ δῆμος,
„οὔτε ἡ βουλή.

Digitized by Google

XXXV. „Ἀλλ' ἵνα ταῦτα πάντ' ἀφῶ, καὶ „δμόσε χωρήσω τοῖς σοῖς λόγοις, εἴ σε παρακατα„θήκης παππῴας ἄπεστέρουν, καὶ παρὰ πάντα τὰ „ἐν ἀνθρώποις δίκαια τὴν σὴν βασιλείαν κατεῖχον, „ἐχρῆν σε παραγενόμενον ἐπὶ τοὺς δεδωκότας μοι „τὴν ἐξουσίαν, ἀγανακτεῖν καὶ κατηγορεῖν ἐμοῦ τε, „ὅτι μὴ τὰ προσήκοντα κατέχω, καὶ τῶν δεδωκό„των, ὅτι ἄλλότρια ἐχαρίσαντό μοι· ῥᾳδίως γὰρ ἂν „ἔπεισας αὐτούς, εἴ τι δίκαιον εἶχες λέγειν. εἰ δὲ „τούτῳ μὲν οὐκ ἐπίστευες τῷ λόγῳ, οὐ δικαίως δὲ „ἤρχεσθαι τὴν πόλιν ἐνόμιζες ὑπ' ἐμοῦ, καὶ σεαυτὸν „ἐπιτηδειότερον εἶναι τὴν ἐπιμέλειαν τῶν κοινῶν πα„ραλαβεῖν, ἐκεῖνα ποιεῖν σε προσῆκεν, ἐξέτασιν τῶν „ἐμῶν ποιησάμενον ἁμαρτημάτων, καὶ τὰς σαυτοῦ „πράξεις ἀριθμησάμενον, καλεῖν με εἰς διαδικασίαν „ὧν οὐδέτερον ἐποίησας, ἀλλὰ τοσούτοις χρόνοις „ὕστερον, ὥσπερ ἐκ μακρᾶς ἀναπήψας μέθης, νῦν „ἥκεις μου κατηγορῶν, καὶ οὐδὲ νῦν ὅπου δεῖ. οὐ „γὰρ ἐνθάδε σοι ταῦτα προσήκει λέγειν· καὶ μηδὲν „ἀχθεσθῇτέ μοι ταῦτα λέγοντι, ὦ βουλή· οὐ γὰρ „ὑμῶν ἀφαιρούμενος τὴν διάγνωσιν, ἀλλὰ τὴν τοῦ „συκοφαντίαν ἐπιδείξασθαι βουλόμενος, λέγω „ταῦτα· προεῖπόντα δέ μοι τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν „συναγαγεῖν, ἐκεῖ μου κατηγορεῖν. πλὴν ἐπεὶ σὺ „τοῦτο πέφευγας, ἐγὼ περὶ σου ποιήσω, καὶ συγκα„λέσας τὸν δῆμον, παρέξομαί σοι δικαστὴν ὧν ἄν „μου κατηγορήσῃς, καὶ ἀποδώσω πάλιν αὐτῷ διαγνῶ„ναι, πότερος ἡμῶν ἐπιτηδειότερός ἐστιν ἔχειν τὴν „ἀρχήν· καὶ ὅ τι ἂν ἅπαντες οὗτοι γνῶσί με πρᾶτ-

Digitized by Google

„σειν, ποιήσω. καὶ πρὸς μὲν σὲ ταῦθ' ἱκανά· ἐν „ὅσῳ γάρ ἐστι τά τε πολλὰ δίκαια πρὸς τοὺς ἀγνώ„μονας ἀντιδίκους λέγειν, καὶ τὰ ὀλίγα· τὸ γὰρ „πεῖσον αὐτοὺς εἶναι χρηστοὺς οὐ πεφύκασι φέρειν.

XXXVI. „Τιμῶν δὲ τεθαύμακα, ὦ βουλή, εἴ „τινές εἰσι τῆς ἀρχῆς με ἀπαλλάξαι βουλόμενοι, καὶ „μετὰ τοῦτον συνιστηκότες ἐπ' ἐμέ· ἡδέως δ' ἂν „πυθοίμην παρ' αὐτῶν τίνος ἀδικήματος ἕνεκα πο„λεμοῦσί μοι, καὶ ἐπὶ τίνι τῶν ἐμῶν ἔργων ἀχθό„μενοι· πότερον ὅτι πολλοὺς ἔσασιν ἐπὶ τῆς ἐμῆς „ἀρχῆς ἀκρίτους ἀπολωλότας, ἢ τῆς πατρίδος στε„ρουμένους, ἢ τὰς οὐσίας ἀπολωλεκότας, ἢ ἄλλῃ τινὶ „συμφορᾷ κεχρημένους ἀδίκῳ; ἢ τούτων μὲν τῶν „τυραννικῶν ἀδικημάτων οὐδὲν ἔχουσιν εἰπεῖν ὑπ' „ἐμοῦ γεγονός, ὕβρεις δέ μοι τινὰς συνοίδασιν εἰς „γυναῖκας γαμετὰς, ἢ προπηλακισμοὺς εἰς θυγατέ„ρας παρθένους, ἢ ἄλλην τινὰ περὶ σῶμα ἐλεύθερον „ἀκολασίαν; δίκαιον μέντ' ἂν, εἴ τι μοι τοιοῦτον „ἡμάρτηται, τῆς ἀρχῆς τε ἅμα καὶ τῆς ψυχῆς ἀπο„στερηθῆναι. φέρε εἰπεῖν ἀλλ' ὑπερήφανός εἰμι, καὶ „διὰ βαρυτῆτα ἐπαχθής, καὶ τὴν αὐθάδειαν, ᾗ κέ„χρημαι περὶ τὴν ἀρχὴν, οὐδεὶς φέρειν δύναταί „μου; τίς μέντοι τῶν πρὸ ἐμοῦ βασιλέων οὕτω μέ„τριος ἐν ἐξουσίᾳ διετέλεσε, καὶ φιλάνθρωπος, πᾶσι „τοῖς πολίταις, ὡς πατὴρ πρᾶος υἱοῖς αὐτοῦ, χρώ„μενος; ὃς γε καὶ τὴν ἐξουσίαν, ἣν ὑμεῖς ἐδώκατέ „μοι, πατέρων φυλάττοντες παραδοχὰς, οὐχ ἅπασαν „ἠβουλόμην ἔχειν, ἀλλὰ νόμους τε ὑπὲρ τῶν κυριω„τάτων καταστησάμενος, οὓς ἅπαντες ἐπεκυρώσατε,

Digitized by Google

„κατὰ τούτους ὑμῖν ἀπέδωκα διδόναι τὰ δίκαια καὶ „λαμβάνειν, καὶ αὐτὸς ἐξηταζόμην πρῶτος, οἷς ὥρισα „κατὰ τῶν ἄλλων δικαίοις, ὥσπερ ἰδιώτης, πειθόμε„νος· τῶν τε ἀδικημάτων οὐχ ἁπάντων ἐγενόμην „δικαστὴς αὐτὸς, ἀλλὰ τὰ ἰδιωτικὰ ὑμῖν ἀπέδωκα „διαγινώσκειν, ὃ τῶν ἔμπροσθεν οὐδεὶς ἐποίησε βα„σιλέων. ἀλλ' ἔοικεν ἀδίκημα μὲν οὐδὲν εἶναι, δι' ὃ „θυσχεραίνουσί μοί τινες· αἱ δ' εἰς τὸ δημοτικὸν „πλῆθος εὐεργεσίαι λυποῦσιν ὑμᾶς ἀδίκως; περὶ ὧν „πολλάκις ἀπολελόγημαι πρὸς ὑμᾶς. ἀλλ' οὐδὲν δεῖ „τούτων νυνὶ τῶν λόγων. εἰ δὲ δοκεῖ κρεῖττον ἐπι„μελήσεσθαι τῶν κοινῶν Ταρκύνιος οὗτοσὶ τὰ „πράγματα παραλαβὼν, οὐ φθονῶ τῇ πόλει βελτίο„νος ἡγεμόνος· ἀποδοὺς δὲ τὴν ἀρχὴν τῷ δεδωκότι „μοι δήμῳ, καὶ γενόμενος ἰδιώτης, πειράσομαι ποιῆ„σαι πᾶσι φανερὸν ὅτι καὶ ἄρχειν ἐπίσταμαι καλῶς, „καὶ ἄρχεσθαι σωφρόνως δύναμαι."

XXXVII. Τοιαῦτα διαλεχθεὶς, καὶ εἰς πολλὴν αἰδῶ καταστήσας τοὺς συνιστάμενους ἐπ' αὐτῷ, διέλυσε τὸν σύλλογον· καὶ μετὰ τοῦτο τοὺς κήρυκας ἀνακαλεσάμενος ἐκέλευσε διὰ πάντων τῶν στενωπῶν διεξιόντας τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν συγκαλεῖν. συνδραμόντος δ' εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ κατὰ τὴν πόλιν ὄχλου, προελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα μακρὰν καὶ συμπαθῆ διεξῆλθε δημηγορίαν, τάς τε πολεμικὰς ἑαυτοῦ πράξεις ἐξαριθμούμενος, ἃς Ταρκυνίου τε ζῶντος διεπράξατο, καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν, καὶ τῶν πολιτευμάτων καθ' ἓν ἕκαστον ἐπιλεγόμενος, ἐξ ὧν πολλὰς καὶ μεγάλας ἔδοξεν ἐσχηκέναι τὸ κοινὸν

Digitized by Google

ὠφελείας. πολλοῦ δὴ ἐφ' ἑκάστου τῶν λεγομένων ἀπαντῶντος ἐπαίνου, καὶ πάντων σπουδὴν ἐχόντων μαθεῖν τίνων ἕνεκα ταῦτα λέγει, τελευτῶν ἔφησεν, ὅτι Ταρκύνιος αὐτὸν αἰτιᾶται τὴν βασιλείαν οὐ δικαίως κατέχειν ἑαυτῷ προσήκουσαν· κατάλιπεῖν γὰρ αὐτῷ τὸν πάππον ἀποθνήσκοντα σὺν τοῖς χρήμασι καὶ τὴν ἀρχήν, τὸν δὲ δῆμον οὐκ εἶναι κύριον τὰ ἀλλότρια ἑτέρῳ διδόναι. κραυγῆς δὲ καὶ ἀγανακτήσεως ἐξ ἁπάντων ἐπὶ τούτῳ γενομένης, σιωπῆσαι κελεύσας αὐτοὺς ἠξίου μηδὲν ἄχθεσθαι μηδ' ἀγανακτεῖν πρὸς τὸν λόγον· ἀλλ' εἴ τι δίκαιον εἰπεῖν ἔχει Ταρκύνιος, καλεῖν αὐτόν, καὶ διδαχθέντας, ἐάν τε ἀδικούμενον εὕρωσιν, ἐάν τε ἐπιτηδειότερον ἄρχειν, ἐκείνῳ παραδοῦναι τὴν τῆς πόλεως προστασίαν· αὐτὸς δὲ τῆς ἀρχῆς ἔφησεν ἀφίστασθαι, καὶ ἀποδιδόναι τοῖς κυρίοις, ἀφ' ὧν αὐτὴν ἔλαβε. ταῦτα λέξαντος αὐτοῦ, καταβαίνειν τε ἀπὸ τοῦ βήματος βουλομένου, κραυγή τε ἐξ ἁπάντων ἐγένετο, καὶ δεήσεις πολλαὶ σὺν οἰμωγαῖς, ὑπὲρ τοῦ μηδενὶ παραχωρεῖν τῆς ἀρχῆς· τινὲς δ' ἐξ αὐτῶν καὶ βάλλειν τὸν Ταρκύνιον ἐβόων. ἐκεῖνος μὲν οὖν δείσας τὴν ἐκ χειρὸς δίκην, ὁρμῆς ἤδη γινομένης τῶν ὄχλων ἐπ' αὐτόν, ᾤχετο φεύγων ἅμα τοῖς ἑταίροις. τὸν δὲ Βύλλιον ἡ πληθὺς ἅπασα μετὰ χαρᾶς καὶ κρότου καὶ εὐφημίας παραπέμπουσα μέχρι τῆς οἰκίας, αὐτῆς κατέστησεν.

XXXVIII. Ὡς δὲ καὶ ταύτης διήμαρτε τῆς πείρας ὁ Ταρκύνιος, ἀδημονῶν ἐπὶ τῷ μηδεμίαν αὐτῷ βοήθειαν παρὰ τῆς βουλῆς, ἣ μάλιστα ἐπε-

Digitized by Google

ποιῆσει, γίνεσθαι, χρόνον μέν τινα διέτριβε κατ' οἰκίαν, τοῖς ἑταίροις μόνοις διαλεγόμενος· ἔπειτα γνώμην ἀποδειξαμένης τῆς γυναικός, μηδὲν ἔτι μαλακίζεσθαι, μηδὲ κατοκνεῖν, ἀλλὰ καταβαλόντα τοὺς λόγους ἐπὶ τὰ ἔργα χωρεῖν, διαλλαγὰς πρῶτον εὑρόμενον διὰ φίλων πρὸς τὸν Τύλλιον, ἵνα πιστεύσας ὡς φίλῳ γεγονάτι, ἧττον αὐτὸν φυλάττοιτο· δόξας [δὲ] αὐτὴν κράτιστα ὑποθέσθαι, μετανοεῖν τε περὶ τῶν γεγονότων ἐσκήπτετο, καὶ πολλὰ διὰ φίλων λιπαρῶν τὸν Τύλλιον ἠξίου συγγνώμονα γενέσθαι· ῥᾷστα δὲ πείσας τὸν ἄνδρα, φύσει τ' εὐδιάλλακτον ὄντα, καὶ οὐκ ἀξιοῦντα πόλεμον ἄσπιστον θυγατρὶ καὶ γαμβρῷ πολεμεῖν· ἐπειδὴ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἔλαβε, διεσκεδασμένου τοῦ δήμου κατὰ τοὺς ἀγροὺς ἐπὶ τὴν τῶν καρπῶν συλλογήν, ἐξῆλθε μετὰ τῶν ἑταίρων ἐχόντων ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς ξίφη, τούς τε πελέκεις ὑπηρέταις τισὶν ἀναδοὺς, καὶ αὐτὸς τὴν βασιλικὴν ἐσθῆτα ἀναλαβών, καὶ τἆλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς ἐπαγόμενος· ἐλθὼν δ' εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ πρὸ τοῦ βουλευτηρίου στὰς, ἐκέλευσε τῷ κήρυκι τοὺς βουλευτὰς καλεῖν εἰς τὸ συνέδριον. ἦσαν δ' ἐκ παρασκευῆς ἕτοιμοι περὶ τὴν ἀγορὰν οἱ συνειδότες αὐτῷ τὴν πρᾶξιν καὶ παρορμῶντες ἐκ τῶν πατρικίων σὺν χοι. οἱ μὲν δὴ συνῆσαν· τῷ δὲ Τυλλίῳ λέγει τις ἐλθὼν ὅτι κατ' οἰκίαν, ὅτι Ταρκύνιος ἐν ἐσθῆτι βασιλικῇ προελήλυθε, καὶ καλεῖ τοὺς βουλευτὰς εἰς τὸ συνέδριον. ὁ δὲ, θαυμάσας τὴν τόλμαν αὐτοῦ, τάχιον ἢ φρονιμώτερον προῆλθεν ἐκ τῆς οἰκίας, οὐ πολλοὺς περὶ αὑτὸν ἔχων. ἐλθὼν δὲ εἰς τὸ συνέδριον,

Digitized by Google

καὶ τὸν Ταρκύνιον ἰδὼν ἐπὶ τῆς βασιλικῆς καθήμενον καθέδρας, καὶ τὸν ἄλλον βασίλειον ἔχοντα κόσμον· „Τίς, εἶπεν, ὦ μιαρώτατε ἀνθρώπων, τοῦτό „σοι τὸ σχῆμα συνεχώρησε λαβεῖν; “ καὶ ὃς, ὑπολαβών· „Ἡ σὴ τόλμα καὶ ἀναίδεια, ὦ Τύλλιε, ὃς οὐδὲ „ἐλεύθερος ὢν, ἀλλὰ δοῦλος ἐκ δούλης, ἣν ὠμὸς „ἐκτήσατο πάππος ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, ἐτόλμησας „βασιλέα Ῥωμαίων σεαυτὸν ἀναδεῖξαι.“ ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσεν ὁ Τύλλιος, ἐκπικρανθεὶς ἐπὶ τῷ λόγῳ, παρὰ τὸ συμφέρον ὥρμησε πρὸς αὐτὸν ὡς ἐξαναστήσων τῆς ἕδρας. καὶ ὁ Ταρκύνιος ἄσμενος τοῦτο ἰδὼν, ἀναπηδᾷ τε ἀπὸ τοῦ δίφρου, καὶ συναρπάσας τὸν γέροντα κεκραγότα καὶ τοὺς ὑπηρέτας ἐπικαλούμενον ἔφερε. γενόμενος δ' ἔξω τοῦ βουλευτηρίου, μετέωρον ἐξαρπάσας αὐτὸν, ἀκμάζων τὸ σῶμα καὶ ῥωμαλέος, ἀναῤῥίπτει κατὰ τῶν κρηπίδων τοῦ βουλευτηρίου τῶν εἰς τὸ ἐκκλησιαστήριον φερουσῶν. μόγις δ' ἐκ τοῦ πτώματος ἀναστὰς ὁ πρεσβύτης, ὡς εἶδε μεστὰ τὰ πέριξ ἅπαντα τῆς περὶ τὸν Ταρκύνιον βοηθείας, τῶν δὲ αὐτοῦ φίλων πολλὴν ἐρημίαν, ἀπῆει στένων, κρατούντων καὶ παραπεμπόντων αὐτὸν ὀλίγων, αἵματι πολλῷ περιῤῥεόμενος, καὶ κακῶς ὅλον ἑαυτὸν ἐκ τοῦ πτώματος ἔχων.

Tullius occiditur.

XXXIX. Τὰ μετὰ ταῦτα δὲ δεινὰ μὲν ἀκουσθῆναι, θαυμαστὰ δὲ καὶ ἄπιστα πραχθῆναι, τῆς ἀνοσίας αὐτοῦ θυγατρὸς ἔργα παραδίδοται. πεπυσμένη γὰρ τὴν εἰς τὸ βουλευτήριον τοῦ πατρὸς ἔσο-

Digitized by Google

δον, καὶ σπουδὴν ἔχουσα μαθεῖν οἷόν τι λήψεται τὰ πράγματα τέλος, ἐπὶ τῆς ἀπήνης καθεζομένη παρῆν εἰς τὴν ἀγοράν. μαθοῦσα δὲ τὰ γενόμενα, καὶ τὸν Ταρκύνιον ἐπὶ τῆς κρηπίδος ἑστῶτα τοῦ βουλευτηρίου θεασαμένη, βασιλέα τε αὐτὸν ἠσπάσατο πρώτη μεγάλῃ τῇ φωνῇ, καὶ τοῖς θεοῖς εὔξατο ἐπὶ τῷ συμφέροντι τῆς Ῥωμαίων πόλεως τὴν ἀρχὴν αὐτὸν κατάσχεῖν. ἀσπασαμένων δὲ καὶ τῶν ἄλλων αὐτὸν ὡς βασιλέα, τῶν συγκατασκευασάντων τὴν ἀρχήν, λαβοῦσα μόνον αὐτὸν ἔφη· „Τὰ μὲν πρῶτα, ὦ Τάρ„κυνιε, πέπρακταί σοι κατὰ τὸ δέον· βεβαίως δὲ „τὴν βασιλείαν ἕξειν Τυλλίου περιόντος οὐκ ἔνεστί „σοι. ἐκθημαγωγήσει γὰρ αὖθις ἐπί σοι τὸν ὄχλον, „ἐὰν καὶ ὁπόσονοῦν ταύτης τῆς ἡμέρας περιγένηται „χρόνον· ἐπίστασαι δ' ὡς εὔνουν ἐστὶν αὐτῷ τὸ „δημοτικὸν ἅπαν. ἀλλὰ πρὶν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτὸν „εἰσελθεῖν, ἀποστείλας τοὺς διαχρησομένους, ἐκπο„δὼν ποίησον.“ Ταῦτα εἰποῦσα, καὶ καθεζομένη πάλιν ἐπὶ τῆς ἀπήνης, ᾤχετο. Ταρκύνιος δὲ καὶ ταῦτα ὀρθῶς δόξας τὴν ἀνοσιωτάτην γυναῖκα ὑποτίθεσθαι, πέμπει τινὰς τῶν θεραπόντων ἐπ' αὐτὸν ἔχοντας ξίφη· οἳ, τάχει πολλῷ τὴν μεταξὺ διανύσαντες ὁδόν, ἐγγὺς ὄντα τῆς οἰκίας ἤδη τὸν Τύλλιον καταλαβόντες, κατέσφαξαν. ἔτι δὲ νεοσφαγοῦς ἐῤῥιμμένου τοῦ σώματος καὶ σπαίροντος, ἡ θυγάτηρ παρῆν. στενοῦ δὲ ὄντος πάνυ τοῦ στενωποῦ, δι' οὗ τὴν ἀπήνην ἔδει διελθεῖν, αἱ ἡμίονοι τὸ πτῶμα ἰδοῦσαι διεταράχθησαν, καὶ ὁ προηγούμενος αὐτῶν ὀρεωκόμος παθών τι πρὸς τὸ τῆς ὄψεως ἐλεεινὸν, ἔπέστη,

Digitized by Google

καὶ πρὸς τὴν δέσποιναν ἀπέβλεψε. πυνθανομένης δ' ἐκείνης, τί παθὼν οὐκ ἄγει τὸ ζεῦγος· „Οὐχ „ὁρᾷς, εἶπεν, ὦ Τυλλία, τὸν πατέρα σου νεκρὸν κεί„μενον, καὶ πάροδον οὐκ οὖσαν ἄλλην, εἰ μὴ διὰ τοῦ „πτώματος;" ἡ δ' ἐκπικρανθεῖσα, καὶ ἀπὸ τῶν ποδῶν τὸ βάθρον ἁρπάσασα, βάλλει τὸν ὀρεωκόμον, καί φησιν· „Οὐκ ἄξεις, ἀλιτήριε, καὶ διὰ τοῦ νε„κροῦ;" κἀκεῖνος ἐπὶ τῷ πάθει μᾶλλον ἢ τῇ πληγῇ στενάξας, ἄγει βίᾳ τὰς ἡμιόνους κατὰ τοῦ πτώματος. οὗτος ὁ στενωπὸς, ὄλβιος καλούμενος πρότερον, ἐξ ἐκείνου τοῦ [illegible]ινοῦ καὶ μυσαροῦ πάθους ἀσεβὴς ὑπὸ Ῥωμαίων κατὰ τὴν πάτριον γλῶτταν καλεῖται.

XL. Τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχε Τύλλιος, ἔτη τετταράκοντα τὴν βασιλείαν κατασχών. τοῦτον τὸν ἄνδρα λέγουσι Ῥωμαῖοι πρῶτον τὰ πάτρια ἔθη καὶ νόμιμα κινῆσαι, τὴν ἀρχὴν λαβόντα οὐ παρὰ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, καθάπερ οἱ πρὸ αὐτοῦ πάντες, ἀλλὰ παρὰ μόνου τοῦ δήμου, δεκασμοῖς καὶ δωροδοκίαις, καὶ ἄλλαις πολλαῖς κολακείαις ἐκθεραπεύσαντα τοὺς ἀπόρους· καὶ ἔχει τἀληθὲς οὕτως. ἐν γὰρ τοῖς πρότερον χρόνοις, ὁπότε βασιλεὺς ἀποθάνοι, τὴν μὲν ἐξουσίαν ἐδίδου ὁ δῆμος τῷ συνεδρίῳ τῆς βουλῆς, οἵαν προείλοιτο καταστήσασθαι πολιτείαν· ἡ δὲ βουλὴ μεσοβασιλεῖς ἀπεδείκνυεν· ἐκεῖνοι δὲ τὸν ἄριστον ἄνδρα, εἴτ' ἐκ τῶν ἐπιχωρίων, εἴτ' ἐκ τῶν πολιτῶν, εἴτ' ἐκ τῶν ξένων, βασιλέα καθίστασαν. εἰ μὲν οὖν ἡ τε βουλὴ τὸν αἱρεθέντα ὑπ' αὐτῶν ἐδοκίμασε, καὶ ὁ δῆμος ἐπεψήφισε, καὶ τὰ μαντεύματα ἐπεκύρωσε, παρελάμβανεν οὗτος τὴν ἀρχήν·

Digitized by Google

ἐλλείποντος δέ τινος τούτων, ἕτερον ὠνόμαζον, καὶ τρίτον, εἰ μὴ συμβαίη τῷ δευτέρῳ τά τε παρὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἀνεπίληπτα. ὁ δὲ Τύλλιος ἐπιτρόπου βασιλικοῦ σχῆμα κατ' ἀρχὰς λαβών, ὡς εἴρηταί μοι πρότερον, ἔπειτα φιλανθρωπίαις τισὶ τὸν δῆμον οἰκειωσάμενος, ὑπ' ἐκείνου βασιλεὺς ἀπεδείχθη μόνου. ἐπιεικὴς δὲ καὶ μέτριος ἀνὴρ γενόμενος, ἔλυσε τὰς ἐπὶ τῷ μὴ πάντα κατὰ τοὺς νόμους πρᾶξαι διαβολάς, τοῖς μετὰ ταῦτα ἔργοις, παρέσχέ τε πολλοῖς ὑπόληψιν ὡς, εἰ μὴ θᾶττον ἀνῃρέθη, μεταστήσων τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας εἰς δημοκρατίαν. καὶ ἐπὶ ταύτῃ μάλιστα λέγεται τῇ αἰτίᾳ τῶν πατρικίων αὐτῷ τινας συνεπιβουλεῦσαι· ἀδυνάτους δὲ ὄντας δι' ἑτέρου τρόπου τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ καταλῦσαι, καὶ Ταρκύνιον ἐπὶ τὰ πράγματα παραλαβεῖν, καὶ συγκατασκευάσαι τὴν ἀρχὴν ἐκείνῳ, κακῶσαί τε βουλομένους τὸ δημοτικόν, ἰσχύος γε οὐ μικρᾶς ἐπειλημμένον ἐκ τῆς Τυλλίου πολιτείας, καὶ τὴν ἰδίαν ἀξίωσιν, ἣν εἶχον πρότερον, ἀναλαβεῖν. θορύβου δὲ γενομένου πολλοῦ ἐπὶ τὴν πόλιν ὅλην, καὶ οἰμωγῆς ἐπὶ τῷ Τυλλίου θανάτῳ, δείσας ὁ Ταρκύνιος εἰ διὰ τῆς ἀγορᾶς ὁ νεκρὸς φέροιτο, ὡς ἔστι Ῥωμαίοις ἔθος, τόν τε βασίλειον κόσμον ἔχων, καὶ τἄλλα, ὅσα νόμος ἐπὶ ταῖς ταφαῖς, μή τις εἰς αὐτὸν ὁρμὴ γένηται τοῦ δημοτικοῦ, πρὶν ἢ βεβαίως κρατύνασθαι τὴν ἀρχήν, οὐκ εἴασε τῶν νομίμων οὐδὲν αὐτῷ γενέσθαι· ἀλλ' ἡ γυνὴ τοῦ Τυλλίου σὺν ὀλίγοις τισὶ τῶν φίλων, Ταρκυνίου θυγάτηρ οὖσα τοῦ πρώτου βασιλέως, γυπτὸς ἐκκομίζει τὸ σῶμα τῆς

Digitized by Google

πόλεως, ὡς τῶν ἐπιτυχόντων τινός· καὶ πολλὰ μὲν τὸν ἑαυτῆς καὶκείνου δαίμονα κατοδυρομένη, μυρίας δὲ κατάρας τῷ τε γαμβρῷ καὶ τῇ θυγατρὶ καταρασαμένη, κρύπτει γῇ τὸ σῶμα. ἀπελθοῦσα δὲ ἀπὸ τοῦ σήματος οἴκαδε, καὶ μίαν ἡμέραν ἐπιβιώσασα μετὰ τὴν ταφὴν, τῇ κατόπιν νυκτὶ ἀποθνήσκει. τοῦ θανάτου δὲ ὁ τρόπος ὅστις ἦν ἠγνοεῖτο τοῖς πολλοῖς. ἔλεγον δὲ οἱ μὲν, ὑπὸ λύπης αὐτοχειρίᾳ τὸ ζῆν προεμένην αὐτὴν ἀποθανεῖν· οἱ δὲ, ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς θυγατρὸς ἀναιρεθῆναι, τῆς εἰς τὸν ἄνδρα συμπαθείας τε καὶ εὐνοίας ἕνεκα. ταφῆς μὲν οὖν βασιλικῆς καὶ μνήματος ἐπιφανοῦς διὰ ταύτας τὰς αἰτίας οὐκ ἐξεγένετο τυχεῖν τῷ Τυλλίου σώματι, μνήμης δὲ αἰωνίου τοῖς ἔργοις αὐτοῦ παρὰ πάντα τὸν χρόνον ὑπάρχει τυγχάνειν. ἐδήλωσε δέ τι καὶ ἄλλο δαιμόνιον ἔργον, ὅτι θεοφιλὴς ἦν ὁ ἀνὴρ, ἐξ οὗ καὶ ἡ περὶ τῆς γενέσεως αὐτοῦ μυθικὴ καὶ ἄπιστος ὑπόληψις, ὥσπερ εἰρηταί μοι πρότερον, ἀληθὴς εἶναι ὑπὸ πολλῶν ἐπιστεύθη. ἐν γὰρ τῷ ναῷ τῆς Τύχης, ὃν αὐτὸς κατεσκεύασεν, εἰκὼν αὐτοῦ κεμένη ξυλίνη κατάχρυσος, ἐμπρήσεως γενομένης, τῶν ἄλλων πάντων διαφθαρέντων, μόνη διέμεινεν οὐδὲν λωβηθεῖσα ὑπὸ τοῦ πυρός. καὶ ἔτι καὶ νῦν ὁ μὲν νεὼς καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα ὅσα μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἀπετελέσθη, φανερὰ πᾶσιν ὅτι τῆς καινῆς ἐστι τέχνης· ἡ δ' εἰκὼν, οἵα πρότερον ἦν, ἀρχαϊκὴ τὴν κατασκευὴν διαμένει ἔτι σεβασμοῦ τυγχάνουσα ὑπὸ Ῥωμαίων. καὶ περὶ μὲν τοῦ Τυλλίου τοσαῦτα παρελάβομεν.

Digitized by Google

L. Tarquinius Superbus Romanorum REX VII.

XLI. Μετὰ δὲ τοῦτον παραλαμβάνει Λεύκιος Ταρκύνιος τὴν Ῥωμαίων δυναστείαν, οὐ κατὰ νόμους, ἀλλὰ διὰ τῶν ὅπλων κατασχών, κατὰ τὸν τέταρτον ἐνιαυτὸν τῆς ἑξηκοστῆς καὶ πρώτης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Ἀγάθαρχος, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Θηρικλέους. οὗτος ὑπεριδὼν μὲν τοῦ πλήθους τοῦ δημοτικοῦ, ὑπεριδὼν δὲ τῶν πατρικίων, ὑφ' ὧν ἐπὶ τὴν δυναστείαν προήχθη, ἔθη τε καὶ νόμους καὶ πάντα τὸν ἐπιχώριον κόσμον, ᾧ τὴν πόλιν ἐκόσμησαν οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς, συγχέας καὶ διαφθείρας, εἰς ὁμολογουμένην τυραννίδα μετέστησε τὴν ἀρχήν. καὶ πρῶτον μὲν φυλακὴν κατεστήσατο περὶ ἑαυτὸν ἀνθρώπων θρασυτάτων, ξίφη τε καὶ λόγχας φερόντων, ἐπιχωρίων καὶ ἀλλοδαπῶν, οἳ νυκτὸς περὶ τὴν βασίλειον αὐλιζόμενοι αὐλήν, καὶ μεθ' ἡμέραν ἐξιόντι παρακολουθοῦντες ὅποι πορεύοιτο, πολλὴν τὴν ἀπὸ τῶν ἐπιβουλευσόντων ἀσφάλειαν παρείχοντο. ἔπειτα τὰς ἐξόδους οὔτε συνεχεῖς, οὔτε τεταγμένας, ἀλλὰ σπανίους καὶ ἀπροσδοκήτους ἐποιεῖτο. ἐχρημάτιζέ τε περὶ τῶν κοινῶν, κατ' οἶκον μὲν τὰ πολλά, καὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαιοτάτων συμπαρόντων· ὀλίγα δ' ἐν ἀγορᾷ. προσελθεῖν δὲ οὐδενὶ τῶν βουλομένων ἐπέτρεπεν, εἰ μή τινα καλέσειεν αὐτός· οὔτε τοῖς προσιοῦσιν εὐμενὴς, οὔτε πρᾷος ἦν, ἀλλ' οἷα δὴ τύραννος, βαρὺς, καὶ χαλεπὸς ὀργὴν, καὶ φοβερὸς μᾶλλον ἢ φαιδρὸς ὀφθῆναι· καὶ τὰς περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων συμβολαίων ἐπικρίσεις οὐκ

Digitized by Google

ἐπὶ τὰ δίκαια καὶ τοὺς νόμους, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς ἑαυτοῦ τρόπους ἀναφέρων, ἐποιεῖτο. διὰ ταῦτα ἐπωνυμίαν τίθενται αὐτῷ Ῥωμαῖοι τὸν Σοῦπερβον. τοῦτο δὲ δηλοῦν βούλεται κατὰ τὴν ἡμετέραν γλῶτταν τὸν ὑπερήφανον. τὸν δὲ πάππον αὐτοῦ Πρίσκον ἐκάλουν· ὡς δὲ ἡμεῖς ἂν εἴποιμεν, τὸν προγενέστερον· ὁμώνυμος γὰρ ἦν τῷ νεωτέρῳ κατ' ἄμφω τὰ ὀνόματα.

XLII. Ἐπεὶ δ' ἐγκρατῶς ἤδη κατέχειν ὑπελάμβανε τὴν ἀρχήν, παρασκευάσας ἐκ τῶν ἑταιριῶν τοὺς πονηροτάτους, δι' ἐκείνων ἦγεν εἰς ἐγκλήματα καὶ θανάτου δίκας πολλοὺς τῶν ἐπιφανῶν· πρώτους μὲν τοὺς ἐχθρῶς διακειμένους πρὸς αὐτόν, οἷς οὐκ ἦν βουλομένοις Τύλλιον ἐκπεσεῖν τῆς ἀρχῆς· ἔπειτα καὶ τῶν ἄλλων οὓς ὑπελάμβανε βαρεῖαν ἡγουμένους τὴν μεταβολήν, καὶ οἷς πολὺς πλοῦτος ἦν. οἱ δ' ὑπάγοντες αὐτοὺς εἰς τὰς δίκας, ἄλλους ἐπ' ἄλλαις ψευδέσιν αἰτίαις, μάλιστα δ' ἐπιβουλεύειν αἰτιώμενοι τῷ βασιλεῖ, κατηγόρουν ἐπ' αὐτῷ δικαστῇ. ὁ δὲ τῶν μὲν θάνατον κατεδίκαζε· τῶν δὲ φυγήν, καὶ τὰ χρήματα τούς τε ἀναιρουμένους καὶ ἐξελαυνομένους ἀφαιρούμενος, τοῖς μὲν κατηγόροις μικράν τινα μοῖραν ἀπένειμεν, αὐτὸς δὲ τὰ πλείω κατεῖχεν. ἦμελλον δὲ ἄρα τῶν δυνατῶν πολλοὶ, πρὶν ἁλῶναι ταῖς ἐπαγομέναις σφίσι δίκαις, εἰδότες ὧν ἕνεκα ἐπεβουλεύοντο, καταλείψειν τῷ τυράννῳ ἐκόντες τὴν πόλιν, καὶ πολλῷ πλείονες ἐγένοντο τῶν ἑτέρων. ἦσαν δέ τινες οἳ καὶ ῥύφα διεφθάρησαν ὑπ' αὐτοῦ, κατ' οἰκίας τε καὶ ἀπ' ἀγρῶν ἁρπαζόμενοι, λόγου ἄξιοι ἄνδρες, ὧν οὐδὲ τὰ σώματα ἀφάνη. ἐπεὶ δὲ

Digitized by Google

διέφθειρε τὸ κράτιστον τῆς βουλῆς μέρος, θανάτοις τε καὶ ἀειφυγίαις, ἑτέραν βουλὴν αὐτὸς κατεστήσατο, παραγαγὼν εἰς τὰς τῶν ἐκλιπόντων τιμὰς τοὺς ἰδίους ἑταίρους. καὶ οὐδὲ τούτοις μέντοι τοῖς ἀνδράσιν οὔτε πράττειν ἐπέτρεπεν οὐδὲν, οὔτε λέγειν, ὅ τι μὴ κελεύσειεν αὐτός. ὥστε ὁπόσοι κατελείφθησαν ἐν τῷ συνεδρίῳ βουλευταὶ τῶν ἐπὶ Τυλλίου καταλεγέντων, διάφοροι τοῖς δημοτικοῖς τέως ὄντες, καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς πολιτείας ἐπὶ τῷ σφετέρῳ νομίζοντες ἀγαθῷ γενήσεσθαι· τοιαύτας γὰρ αὐτοῖς ὑπέτεινεν ὁ Ταρκύνιος τὰς ὑποσχέσεις, ἐξαπατῶν καὶ φενακίζων· τότε μαθόντες ὅτι τῶν κοινῶν οὐδὲν ἔτι μετεῖχον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν παῤῥησίαν ἅμα τοῖς δημοτικοῖς ἀφῃρέθησαν, ὠδύροντο μὲν, καὶ τὰ μέλλοντα τῶν παρόντων δεινότερα ὑπώπτευον, στέργειν δὲ τὰ παρόντα ἠναγκάζοντο, δύναμιν οὐκ ἔχοντες κωλύειν τὰ πραττόμενα.

XLIII. Ταῦτα δὲ ὁρῶντες οἱ δημοτικοὶ, δίκαια πάσχειν αὐτοὺς ὑπελάμβανον, καὶ ἐπῄεσαν ὑπ' εὐθείας, ὡς ἐκείνους μόνους τῆς τυραννίδος βαρείας ἐσομένης, σφίσι δ' αὐτοῖς ἀκινδύνου. ἦκε δὲ καὶ κείνους οὐ μετὰ πολὺν χρόνον ἔτι πλείω τὰ χαλεπά. τούς τε γὰρ νόμους τοὺς ὑπὸ Τυλλίου γραφέντας, καθ' οὓς ἐξ ἴσου τὰ δίκαια παῤ ἀλλήλων ἐλάμβανον, καὶ οὐδὲν ὑπὸ τῶν πατρικίων, ὡς πρότερον, ἐβλάπτοντο περὶ τὰ συμβόλαια, πάντας ἀνεῖλε· καὶ οὐδὲ τὰς σανίδας, ἐκ τῆς ἦσαν γεγραμμένοι, κατέλιπεν· ἀλλὰ καὶ ταύτας ἀναιρεθῆναι κελεύσας ἐκ τῆς ἀγορᾶς, διέφθειρεν. ἔπειτα κατέλυσε τὰς ἀπὸ τῶν τιμη-

Digitized by Google

μέτων εἰσφορὰς, καὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς τρόπον ἀποκατέστησε· καὶ ὁπότε δεήσειεν αὐτῷ χρημάτων, τὸ ἴσον διάφορον ὁ πενέστατος τῷ πλουσίῳ κατέφερε. τοῦτο τὸ πολίτευμα πολὺ τοῦ δημοτικοῦ πλήθους ἀπανάλωσεν, ἐπὶ τῆς πρώτης εὐθὺς εἰσφορᾶς ἀναγκαζομένου κατὰ κεφαλὴν ἑκάστου δραχμὰς δέκα εἰσφέρειν. συνόδους τε συμπάσας, ὅσαι πρότερον ἐγίνοντο κωμητῶν ἢ φρατριαστῶν ἢ γειτόνων ἔν τε τῇ πόλει καὶ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ἐφ' ἱερὰ καὶ θυσίας πάσας κοινὰς, προεῖπε μηκέτι συντελεῖν, ἵνα μὴ συνιόντες εἰς τὸ αὐτὸ πολλοὶ βουλὰς ἀποῤῥήτους μετ' ἀλλήλων ποιῶνται περὶ κατάλυσεως τῆς ἀρχῆς. ἦσαν δ' αὐτῷ πολλαχῇ διεσπαρμένοι κατόπται τινὲς καὶ διερευνηταὶ τῶν λεγομένων τε καὶ πραττομένων, λεληθότες τοὺς πολλούς, οἳ συμπαθέντες εἰς ὁμιλίαν τοῖς πέλας, καὶ ἔστιν ὅτε κατὰ τοῦ τυράννου λέγοντες αὐτοὶ, πεῖραν τῆς ἑκάστου γνώμης ἐλάμβανον· ἔπειτα οὓς ἤῢθοντο τοῖς καθεστηκόσι πράγμασιν ἀχθομένους, κατεμήνυον πρὸς τὸν τύραννον· αἱ δὲ τιμωρίαι κατὰ τῶν ἐλεγχθέντων ἐγίνοντο πικραὶ καὶ ἀπαραίτητοι.

XLIV. Καὶ οὐκ ἀπέχρη ταῦτα μόνον εἰς τοὺς δημοτικοὺς αὐτῷ παρασκευῆν, ἀλλ' ἐπιλέξας ἐκ τοῦ πλήθους ὅσον ἦν πιστὸν ἑαυτῷ, καὶ εἰς τὰς πολεμικὰς χρείας ἐπιτήδειον, τὸ λοιπὸν ἠνάγκαζεν ἐργάζεσθαι τὰς κατὰ πόλιν ἐργασίας, μέγιστον οἰόμενος εἶναι κίνδυνον τοῖς μοναρχαῖς, ὅταν οἱ πονηρότατοι τῶν πολιτῶν καὶ ἀπορώτατοι σχολὴν ἄγωσι· καὶ ἅμα προθυμίαν ἔχων ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς τὰ καταλειφθέντα ἡμίεργα ὑπὸ τοῦ πάππου τελειῶσαι, τὰς

Digitized by Google

μὲν ἐξαγωγίμους τῶν ὑδάτων τάφρους, ἃς ἐκεῖνος ὀρύττειν ἦρξατο, μέχρι τοῦ ποταμοῦ καταγαγεῖν· τὸν δὲ ἀμφιθέατρον ἱππόδρομον, οὐδὲν ἔξω τῶν κρηπίδων ἔχοντα, παστάσιν ὑποστύγιος περιλαβεῖν· εἰς ταῦτα δὴ πάντες οἱ πένητες εἰργάζοντο, σῖτα παρ' αὐτοῦ μέτρια λαμβάνοντες· οἱ μὲν ὑλοτομοῦντες, οἱ δὲ τὰς κομιζούσας ταῦτα ἁμάξας ἄγοντες, οἱ δ' ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοὶ τὰ ἄχθη φέροντες. μεταλλεύοντές τε ὑπονόμους καὶ σήραγγας ἕτεροι, καὶ πλάττοντες τὰς ἐν αὐτοῖς καμάρας, καὶ παστάδας ἐγείροντες; καὶ τοῖς ταῦτα πράττουσι χειροτέχναις ὑπηρετοῦντες χαλκοτύποι τε καὶ τέκτονες καὶ λιθουργοί, τῶν ἰδιωτικῶν ἔργων ἀφεστῶτες, ἐπὶ ταῖς δημοσίαις κατείχοντο χρείαις. περὶ ταῦτα δὴ τὰ ἔργα τριβόμενος ὁ λεὼς, οὐδεμίαν ἀνάπαυσιν ἐλάμβανεν· ὥστε οἱ πατρίκιοι τὰ τούτων κακὰ καὶ τὰς λατρείας ὁρῶντες, ἔχαιρόν τ' ἐν μέρει, καὶ τῶν ἰδίων ἐπελανθάνοντο ἀλγεινῶν· κωλύειν μὲν γὰρ οὐδέτεροι τὰ γινόμενα ἐπεχείρουν.

XLV. *Λογιζόμενος δὲ ὁ Ταρκύνιος, ὅτι τοῖς μὴ κατὰ νόμον λαβοῦσι τὰς θυγατρείας, ἀλλὰ διὰ τῶν ὅπλων κτησαμένοις, οὐ μόνον ἐπιχωρίου δεῖ φυλακῆς, ἀλλὰ καὶ ξενικῆς, τὸν ἐπιφανέστατον ἐκ τοῦ Λατίνων ἔθνους, καὶ πλεῖστον ἁπάντων δυνάμενον, ἐσπούδασε φίλον ποιήσασθαι, τῷ γάμῳ συζεύξας τῆς θυγατρὸς, ὃς ἐκαλεῖτο Ὀκτάϊος Μαμίλιος. ἀνέφερε δὲ τὸ γένος εἰς Τηλέγονον τὸν ἐξ Ὀδυσσέως καὶ Κίρκης, κατῴκει δ' ἐν πόλει Τύσκλῳ. ἐδόκει δὲ τὰ πολιτικὰ συνετὸς ἐν ὀλίγοις εἶναι, καὶ πο-*

Digitized by Google

λέμους στρατηγεῖν ἑκατόν. τοῦτον τὸν ἄνδρα φίλον ἔχων, καὶ δι' αὐτοῦ τοὺς ἀρίστους ἐν ἑκάστῃ πόλει τῶν τὰ κοινὰ πραττόντων προσλαβών, τότε δὴ τῶν ὑπαιθρίων ἐπεχείρει πειρᾶσθαι πολέμων, καὶ στρατιὰν ἐπὶ Σαβίνους ἐξάγειν, οὐ βουλομένους ὑπηκόους εἶναι τοῖς ἐπισάγμασιν, ἀλλ' ἀπηλλάχθαι τῶν ὁμολογιῶν οἰομένους, ἐξ οὗ Τύλλιος ἐτελεύτησε, πρὸς ὃν ἐποιήσαντο τὰς ὁμολογίας. γνοὺς δὲ ταῦτα, προεῖπε δι' ἀγγέλων ἥκειν εἰς τὴν ἐν Φερεντίνῳ γενομένην ἀγορὰν τοὺς εἰωθότας ὑπὲρ ταῦ κοινοῦ τῶν Λατίνων συνεδρεύειν· ἡμέραν τινὰ ὁρίσας, ὡς περὶ κοινῶν καὶ μεγάλων πραγμάτων σὺν αὐτοῖς βουλευσόμενος. οἱ μὲν δὴ παρῆσαν· ὁ δὲ Ταρκύνιος ὁπλίσας αὐτοὺς ὑπέμεν. ὡς δὲ πολὺς ἐγένετο καθημένοις χρόνος, καὶ ἐδόκει τοῖς πλείοσιν ὕβρις εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἀνήρ τις ἐν πόλει οἰκῶν Κορίλλη, δυνατὸς δὲ καὶ χρήμασι καὶ φίλοις, καὶ τὰ πολεμικὰ ἄλκιμος, πολιτικόν τε λόγον εἰπεῖν οὐκ ἀδύνατος, Τύρνος Ἑρδόνιος ὄνομα, Μαμιλίῳ τε διάφορος ὢν διὰ τὴν πρὸς τὰ κοινὰ φιλοτιμίαν, καὶ Ταρκυνίῳ διὰ τὸν Μαμίλιον ἀπεχθόμενος, ὅτι κηδεστὴν ἑκεῖνον ἠξίωσε λαβεῖν ἀνθ' ἑαυτοῦ, πολλὴν ἐποιεῖτο τοῦ Ταρκυνίου κατηγορίαν, τά τε ἄλλα διεξιὼν ἔργα τοῦ ἀνδρός, οἷς αὐθάδειά τις ἐδόκει προσεῖναι καὶ βαρύτης, καὶ τὸ μὴ παρεῖναι πρὸς τὸν σύλλογον, αὐτὸν μακρηκότα, τῶν ἄλλων ἁπάντων παρόντων. ἀπολογουμένου δὲ τοῦ Μαμιλίου, καὶ εἰς ἀναγκαίους τινας ἀναφέροντος αἰτίας τὸν τοῦ Ταρκυνίου χρονισμόν, ἀναβάλλεσθαί τε ἀξιοῦντος τὸν σύλλογον εἰς τὴν ἐπιοῦσαν

Digitized by Google

ἡμέραν, πεισθέντες οἱ πρόεδροι τῶν Λατίνων ἀνεβάλοντο τὴν βουλήν.

XLVI. Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Ταρκύνιος, καὶ συναχθέντος τοῦ συλλόγου, μικρά τε ὑπὲρ τοῦ χρονισμοῦ προεἰπών, ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας εὐθὺς ἐποιεῖτο τοὺς λόγους, ὡς κατὰ τὸ δίκαιον αὐτῷ προσηκούσης, ἐπειδὴ Ταρκύνιος αὐτὴν κατέσχεν ὁ πάππος αὐτοῦ, πολέμῳ κτησάμενος, καὶ τὰς συνθήκας παρείχετο τὰς γενομένας ταῖς πόλεσι πρὸς ἐκεῖνον. πολὺν δὲ λόγον ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ τῶν ὁμολογιῶν διεξελθών, καὶ μεγάλα τὰς πόλεις εὐεργετήσειν ὑποσχόμενος, ἂν ἐν τῇ φιλίᾳ διαμείνωσι, τελευτῶν ἔπειθεν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ Σαβίνων ἔθνος συστρατεύειν. ὡς δ' ἐπαύσατο λέγων, παρελθὼν ὁ Τύρνος καὶ τὸν ὄψιμον αὐτοῦ διαβαλών, οὔτε εἴα τοὺς συνέδρους παραχωρεῖν τῷ ἀνδρὶ τῆς ἀρχῆς, ὡς οὔτε κατὰ τὸ δίκαιον αὐτῷ προσηκούσης, οὔτ' ἐπὶ τῷ συμφέροντι τῶν Λατίνων δοθησομένης· καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ἀμφοτέρων διεξῆλθε λόγους· τὰς μὲν συνθήκας, ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τὸν πάππον αὐτοῦ, παραδιδόντες τὴν ἡγεμονίαν, λελῦσθαι λέγων μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον, διὰ τὸ μὴ προσγεγράφθαι ταῖς ὁμολογίαις, τὴν αὐτὴν εἶναι δωρεὰν καὶ τοῖς Ταρκυνίου ἐγγόνοις· τὸν δὲ ἀξιοῦντα τῶν τοῦ πάππου δωρεῶν πληρονομεῖν, ἁπάντων ἀνθρώπων παρανομώτατον ἀποφαίνων καὶ πονηρότατον· καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ διεξιών, ἃς ἐπὶ τῷ κατασχεῖν τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἀπετελέσατο. διεξελθὼν δὲ πολλὰς καὶ δεινὰς αὐτοῦ κατηγορίας, τελευτῶν ἐδίδασκεν ὡς οὐδὲ τὴν

Digitized by Google

βασιλείαν εἶχε τῶν Ῥωμαίων κατὰ νόμους παρ' ἐκόντων λαβών, ὥσπερ οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς· ὅπλοις δὲ καὶ βίᾳ κατισχύσας, τυραννικήν τε μοναρχίαν καταστησάμενος, τοὺς μὲν ἀποκτείνοι τῶν πολιτῶν, τοὺς δὲ ἐξελαύνοι τῆς πατρίδος, τῶν δὲ περιοὐσιοι τὰς οὐσίας, ἁπάντων δὲ ἅμα τὴν παῤῥησίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιροῖτο· πολλῆς τε μωρίας ἔφη καὶ θυμοβλαβείας εἶναι, παρὰ πονηροῦ καὶ ἀνοσίου τρόπου χρηστόν τι καὶ φιλάνθρωπον ἐλπίζειν, καὶ νομίζειν ὃς ὁ τῶν συγγενεστάτων καὶ ἀναγκαιοτάτων μὴ φεισάμενος, τῶν ἀλλοτρίων φείσεται· παρήνει τε ἕως οὔπω τὸν χαλινὸν εἰλήφασι τῆς δουλείας, περὶ τοῦ μὴ λαβεῖν αὐτὸν διαμάχεσθαι, ἐξ ὧν ἕτεροι πεπόνθασι δεινῶν πεκμαιρομένους ἃ συμβήσεται παθεῖν αὐτοῖς.

XLVII. Τοιαύτῃ καταῤῥομῇ τοῦ Τύρνου χρησαμένου, καὶ τῶν πολλῶν σφόδρα κινηθέντων ὑπὸ τῶν λόγων, αἰτησάμενος εἰς ἀπολογίαν ὁ Ταρκύνιος τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, καὶ λαβών, ὡς ὁ σύλλογος διελύθη, παρακαλέσας τοὺς ἀναγκαιοτάτους, ἐσκόπει μετ' ἐκείνων τίνα χρηστέον τοῖς πράγμασι τρόπον. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τοὺς λόγους, οὓς ἦν αὐτῷ λεκτέον ἐπὶ τῆς ἀπολογίας, ὑπετίθεντο, καὶ τοὺς τρόπους, οἷς ἔδει τὸ πλῆθος ἀποθεραπεύειν, ἀπελογίζοντο. αὐτὸς δ' ὁ Ταρκύνιος τούτων μὲν οὐδενὸς ἔφη δεῖν τοῖς πράγμασιν, ἰδίαν δὲ γνώμην ἀπεδείκνυ, τοῦ μὴ τὰ κατηγορηθέντα λύειν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν κατηγορήσαντα ἀναιρεῖν. ἐπαινεσάντων δὲ τὴν γνώμην ἁπάντων, συνταξάμενος μετ' αὐτῶν, τῷ κατὰ τὴν

Digitized by Google

ἐπίθεσιν πράγματι ἐπιχείρησεν, ἥκιστα δυναμένῳ πεισεῖν εἰς πρόνοιαν ἀνθρωπίνην καὶ φυλακήν. τῶν γὰρ παρακομιζόντων τά τε ὑποζύγια καὶ τὴν ἀποσκευὴν τοῦ Τύρρου θεραπόντων τοὺς πονηροτάτους ἐξευρὼν καὶ διαφθείρας χρήμασιν, ἔπειθεν ὑπὸ νύκτα ξίφη πολλὰ παρ' αὐτοῦ λαβόντας εἰσενεγκεῖν εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ δεσπότου, καὶ ἀποθέσθαι κρύψαντας ἐν τοῖς σκευοφόροις. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ συναχθείσης ἐκκλησίας παρελθὼν, ὑπὲρ μὲν τῶν κατηγορηθέντων βραχεῖαν εἶναι τὴν ἀπολογίαν ἔλεγε, καὶ δικαστὴν ἁπάντων τῶν ἐγκλημάτων ἐποιεῖτο αὐτὸν τὸν κατήγορον. „Οὗτος γὰρ Τύρρος, ἔφη, „ὦ σύνεδροι, τούτων, ὧν νυνὶ μου κατηγορεῖ, πάν„των δικαστὴς γενόμενος αὐτὸς ἀπέλυσέ με, ὅτε τὴν „θυγατέρα τὴν ἐμὴν ἐβούλετο λαβεῖν γυναῖκα. ἐπεὶ „δὲ ἀπηξιώθη τῶν γάμων κατὰ τὸ εἰκός· τίς γὰρ „ἂν τῶν νοῦν ἐχόντων Μαμίλιον τὸν εὐγενέστατόν „τε καὶ κράτιστον Λατίνων ἀπώσατο, τοῦτον δὲ „κηδεστὴν ἠξίωσε λαβεῖν, ὃς οὐδὲ εἰς τρίτον πάπ„πον ἀνενεγκεῖν ἔχει τὸ γένος; ἀγανακτῶν ἐπὶ τού„τῳ νῦν ἥκει μου κατηγορῶν· ἔδει δὲ αὐτὸν, εἰ μὲν „ἦθέ με τοιοῦτον ὄντα, οἷον νῦν αἰτιᾶται, μὴ προ„θυμεῖσθαι λαβεῖν τότε πενθερόν· εἰ δὲ χρηστὸν „ἐνόμιζεν, ὅτε τὴν θυγατέρα με ᾔτειτο, μηδὲ νῦν ὡς „πονηροῦ κατηγορεῖν. καὶ περὶ μὲν ἐμαυτοῦ τοσαῦ„τα λέγω. ὑμῖν δέ, ὦ σύνεδροι, κινδύνων τὸν μέγι„στον τρέχουσιν, οὐ περὶ ἐμοῦ σκεπτέον ἐστὶ νυνὶ, „πότερον χρηστός ἢ πονηρός εἰμι· τοῦτο γὰρ ἐξέ„σται καὶ μετὰ ταῦθ' ὑμῖν σκοπεῖν· ἀλλὰ περὶ τῆς

Digitized by Google

„ὑμῶν αὐτῶν ἀσφαλείας, καὶ περὶ τῆς τῶν πατρι-
„δων ἐλευθερίας. ἐπιβουλεύονται γὰρ οἱ κορυφαιό-
„τατοι τῶν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τὰ κοινὰ πράττοντες
„ὑπὸ τοῦ καλοῦ τούτου δημαγωγοῦ, ὃς παρεσκεύ-
„ασταί τε, τοὺς ἐπιφανεστάτους ὑμῶν ἀποκτείνας,
„ἐπιθήσθαι τῇ τῶν Λατίνων ἀρχῇ· καὶ ἐπὶ τοῦθ'
„ἥκει. ταῦτα δ' οὐκ εἰκάζων, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐπιστά-
„μενος λέγω, μηνύσεώς μοι γενομένης ἐν τῇ παρελ-
„θούσῃ νυκτὶ ὑπό τινος τῶν συμμετεσχηκότων τῆς
„συνωμοσίας. τεκμήριον δὲ ὑμῖν παρέξομαι τῶν λό-
„γων ἔργον ἀναμφίλεκτον, ἐὰν θελήσητε ἐλθεῖν ἐπὶ
„τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ, τὰ κεκρυμμένα ἐν αὐτῇ δεί-
„ξας ὅπλα."

XLVIII. Ὡς δὲ ταῦτα εἶπεν, ἀνεβόησάν τε πάν-
τες, καὶ περὶ ἑαυτοῖς δεδιότες, ἐλέγχειν τὸ πρᾶγμα
καὶ μὴ φενακίζειν ἠξίουν. καὶ ὁ Τύρνος, οἷα τὴν
ἐπιβουλὴν οὐ προεγνωκὼς, ἅσμενος τὴν ἐξέτασιν
ἔφη δέχεσθαι, καὶ τοὺς προέδρους ἐπὶ τὴν ἔρευναν
τῆς καταλύσεως ἐκάλει, καὶ δυοῖν γενέσθαι, θάτε-
ρον ἔφη θεῖν, ἢ αὐτὸν ἀποθανεῖν, ἐὰν εὑρεθῇ παρ-
εσκευασμένον ὅπλα ἔξω τῶν ἐνοδίων, ἢ τὸν καταψευσά-
μενον αὐτοῦ δίκην ὑποσχεῖν. ἐδόκει ταῦτα. καὶ
οἱ προειρημένοι ἐπὶ τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ καταλαμ-
βάνουσιν ἐν τοῖς σκευοφόροις τὰ κατακρυφθέντα
ὑπὸ τῶν θεραπόντων ξίφη. μετὰ τοῦτο τὸν μὲν Τύρ-
νον οὐκ ἔτι λόγου τυχεῖν ἐάσαντες, εἰς βάραθρόν τι
καταβάλλουσι, καὶ ἐπικατασκάψαντες ἔτι ζῶντι τὴν
γῆν, διαφθείρουσι παραχρῆμα. τὸν δὲ Ταρκύνιον
ἀναγείραντες ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, ὡς κοινὸν εὐεργέτην

Digitized by Google

τῶν πόλεων, ἐπὶ τῷ σεσωκέναι τοὺς ἀρίστους ἄνδρας, ἡγεμόνα ποιοῦνται τοῦ ἔθνους, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς δικαίοις, ἐφ' οἷς Ταρκύνιόν τε τὸν πάππον αὐτοῦ πρότερον ἐποιήσαντο, καὶ μετὰ ταῦτα Τύλλιον· συνθήκας τε γράψαντες ἐν στήλαις, καὶ περὶ φυλακῆς τῶν συγκειμένων ὅρκια τελέσαντες, διέλυσαν τὸν σύλλογον.

XLIX. Τυχὼν δὲ τῆς Λατίνων ἡγεμονίας ὁ Ταρκύνιος ἐπρεσβεύσατο πρὸς τὰς Ἑρνίκων πόλεις, καὶ πρὸς τὰς Οὐολούσκων, προκαλούμενος κἀκείνας εἰς φιλίαν τε καὶ συμμαχίαν. ἐκ μὲν οὖν τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους δύο πόλεις ἐδέξαντο μόναι τὰς προκλήσεις, Ἔκετρανοί τε καὶ Ἀντιάται· Ἕρνικες δὲ ἅπαντες ἐψηφίσαντο ποιεῖν τὴν συμμαχίαν. τοῦ δὲ μένειν εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον τὰ συγκείμενα ταῖς πόλεσι πρόνοιαν ὁ Ταρκύνιος λαμβάνων, ἱερὸν ἔγνω κοινὸν ἀποδεῖξαι Ῥωμαίων τε καὶ Λατίνων καὶ Ἑρνίκων, καὶ Οὐολούσκων τῶν ἐγγραψαμένων εἰς τὴν συμμαχίαν, ἵνα συνερχόμενοι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὸν ἀποδειχθέντα τόπον πανηγυρίζωσι καὶ συνεστιῶνται, καὶ κοινῶν ἱερῶν μεταλαμβάνωσιν. ἀγαπητῶς δὲ πάντων τὸ πρᾶγμα δεξαμένων, τόπον μὲν ἀπέδειξεν ἔνθα ποιήσονται τὴν σύνοδον, ἐν μέσῳ μάλιστα τῶν ἐθνῶν κείμενον, ὄρος ὑψηλόν, ὃ τῆς Ἀλβανῶν ὑπέρκειται πόλεως, ἐν ᾧ πανηγύρεις τε ἀνὰ πᾶν ἔτος ἄγεσθαι, καὶ ἐκεχειρίας εἶναι πᾶσι πρὸς πάντας ἐνομοθέτησε, θυσίας τε συντελεῖσθαι κοινὰς τῷ καλουμένῳ Λατιαρίῳ Διΐ καὶ συνεστιάσεις, τάξας ἃ δεῖ παρέχειν ἑκάστην πόλιν εἰς τὰ ἱερά,

Digitized by Google

καὶ μοῖραν, ἣν ἑκάστην δεήσει λαμβάνειν. αἱ δὲ μετασχοῦσαι τῆς ἑορτῆς τε καὶ τῆς θυσίας πόλεις, τριῶν δέουσαι, πεντήκοντα ἐγένοντο. ταύτας τὰς ἑορτάς τε καὶ τὰς θυσίας μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων τελοῦσι Ῥωμαῖοι, Λατίνας καλοῦντες· καὶ φέρουσιν εἰς ταύτας αἱ μετέχουσαι τῶν ἱερῶν πόλεις, αἱ μὲν ἄρνας, αἱ δὲ τυροὺς, αἱ δὲ γάλακτός τι μέτρον, αἱ δὲ ὁμοιόν τι τούτοις πιλάνου γένος· ἐνὸς δὲ ταύρου κοινῶς ὑπὸ πασῶν θυομένου μέρος ἑκάστη τὸ τεταγμένον λαμβάνει. θύουσι δὲ ὑπὲρ πάντων, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἱερῶν ἔχουσι Ῥωμαῖοι.

Bello quae gesserit Tarquinius.

L. Ὡς δὲ καὶ ταύταις ἐκράτυνατο τὴν ἀρχὴν ταῖς συμμαχίαις, στρατὸν ἐξάγειν ἐπὶ Σαβίνους ἔγνω. Ῥωμαίων δὲ αὐτῶν ἐπιλέξας οὓς ἥκιστα ὑπώπτευεν, εἰ κύριοι τῶν ὅπλων γένοιντο, ἐλευθερίας μεταποιήσεσθαι, καὶ τὴν παρὰ τῶν συμμάχων ἀφιγμένην δύναμιν προσλαβὼν πολλῷ πλείονα τῆς πολιτικῆς ὑπάρχουσαν, δηώσας τε αὐτῶν τοὺς ἀγροὺς, καὶ τοὺς ὁμόσε χωρήσαντας μάχῃ νικήσας, ἐπὶ τοὺς καλουμένους Πωμεντίνους ἦγε τὴν δύναμιν, οἳ πόλιν μὲν Σούεσσαν ᾤκουν, εὐδαιμονέστατοι δ' ἁπάντων ἐδόκουν εἶναι τῶν πλησιοχώρων, καὶ διὰ τὴν πολλὴν εὐτυχίαν ἅπασι λυπηροὶ καὶ βαρεῖς· ἐγκαλῶν αὐτοῖς ἁρπαγὰς καὶ λῃστείας τινὰς, ὑπὲρ ὧν αἰτούμενοι δίκας, αὐθάδεις ἔδοσαν ἀποκρίσεις· καὶ ἦσαν ἕτοιμοι, προσδεχόμενοι τὸν πόλεμον, καὶ

Digitized by Google

ἐν τοῖς ὅπλοις. συνάψας δ' αὐτοῖς μάχην περὶ τὰ μεθόρια, καὶ πολλοὺς μὲν ἀποκτείνας, τοὺς δὲ λοιποὺς τρεψάμενος καὶ κατακλείσας εἰς τὸ τεῖχος, ὡς οὐκ ἔτι προήεσαν ἐκ τῆς πόλεως, παραστρατοπεδεύσας αὐτοῖς ἀπετάφρευέ τε καὶ περιεχαράκου, καὶ προσβολὰς ἐποιεῖτο τοῖς τείχεσι συνεχεῖς. οἱ δ' ἔνδον τέως μὲν ἀπεμάχοντο, καὶ πολὺν ἀντέσχον τῇ ταλαιπωρίᾳ χρόνον· ὡς δὲ ὑπέλιπεν αὐτοὺς τὰ ἐπιτήδεια, ἐξασθενοῦντες τὰ σώματα, καὶ οὔτ' ἐπικουρίαν οὐδεμίαν προσλαβόντες, οὔτ' ἀναπαύσεως τυγχάνοντες, ἀλλὰ καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ αὐτοὶ ταλαιποροῦντες, ἁλίσκονται κατακράτος. γενόμενος δὲ τῆς πόλεως ἐγκρατὴς, τοὺς μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις διέφθειρε, γυναῖκας δὲ αὐτῶν καὶ τέκνα, καὶ τοὺς ὑπομείναντας αἰχμαλώτους γενέσθαι, καὶ τὸ τῶν θεραπόντων πλῆθος οὐδὲ ἀριθμηθῆναι ῥᾴδιον, τοῖς στρατιώταις ἐπέτρεψεν ἀπάγεσθαι· τήν τε ἄλλην τῆς κτήσεως ἄγειν καὶ φέρειν, ᾗ τις ἐπιτύχοι, τήν τε ἐντὸς τοῦ τείχους καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ἀγρῶν, ἀφῆκεν· ἄργυρον δὲ καὶ χρυσὸν, ὅσος εὑρέθη, συναγαγὼν εἰς ἓν χωρίον, καὶ τὴν δεκάτην ἐξελόμενος εἰς κατασκευὴν ἱεροῦ, τὰ λοιπὰ χρήματα τοῖς στρατιώταις διεῖλεν. οὕτω δὲ ἄρα πολὺς ὃ καταληφθεὶς ἄργυρός τε ἦν καὶ χρυσὸς, ὥστε τῶν μὲν στρατιωτῶν ἕκαστον πέντε μνᾶς ἀργυρίου λαβεῖν, τὸ δὲ τοῖς θεοῖς δεκατευθὲν ἀργύριον τετρακοσίων οὐ μεῖον γενέσθαι ταλάντων.

LI. Ἔτι δ' ἐν τῇ Σουέσσῃ διατρίβοντος αὐτοῦ, παρῆν τις ἀγγέλλων, ὅτι Σαβίνων ἡ κρατίστη νεό-

Digitized by Google

της ἐξελήλυθε, καὶ δυσὶν εἰς τὴν Ῥωμαίων στρατεύμασιν ἐμβαλοῦσα λεηλατεῖ τοὺς ἀγροὺς, ἡμὲν Ἡρήτου πλησίον θεμένη τὸν χάρακα, ἢ δὲ περὶ Φιδήνην· καὶ εἴ μή τις αὐτοῖς δύναμις ἐναντιωθήσεται, πάντα οἰχήσεται τἀκεῖ. ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσεν, ἐν μὲν τῇ Σουέσσῃ βραχύ τι καταλείπει μέρος τῆς στρατιᾶς, τά τε λάφυρα καὶ τὴν ἀποσκευὴν φυλάττειν παρακελευσάμενος· τὴν δὲ ἄλλην δύναμιν εὐζώνων ἀναλαβὼν, ἦγεν ἐπὶ τοὺς πρὸς Ἡρήτῳ κατεστρατοπεδευκότας, καὶ τίθεται χάρακα μετέωρον, ὀλίγον τὸ μεταξὺ χωρίον καταλιπών. δόξαν τε τοῖς ἡγεμόσι τῶν Σαβίνων μάχην ἔωθεν τίθεσθαι, μεταπεμψαμένους τὸ ἐν Φιδήνῃ στράτευμα, μαθὼν τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὁ Ταρκύνιος· ἑάλω γὰρ ὁ τὰ γράμματα κομίζων παρὰ τῶν αὐτόθεν ἡγεμόνων πρὸς τοὺς ἐκεῖ· σοφίᾳ πρὸς τὸ συμβὰν ἀπὸ τύχης ἐχρήσατο τοιᾷδε. νείμας τὴν δύναμιν διχῇ, τὴν μὲν ἑτέραν ὑπὸ νύκτα πέμπει, λαθὼν τοὺς πολεμίους, ἐπὶ τὴν φέρουσαν ἀπὸ Φιδήνης ὁδόν· τὴν δ' ἑτέραν, ὅμα τῷ λαμπρὰν ἡμέραν γενέσθαι συντάξας, προῆγεν ἐκ τοῦ χάρακος ὡς εἰς μάχην· καὶ οἱ Σαβῖνοι τεθαῤῥηκότες ἀντιπεξῆσαν, τούς τε πολεμίους οὐ πολλοὺς ὁρῶντες, καὶ τὴν ἑαυτῶν δύναμιν τὴν ἀπὸ Φιδήνης ὅσον οὔπω νομίζοντες παρέσεσθαι. οὗτοι μὲν δὴ καταστάντες ἐμάχοντο, καὶ ἦν ἰσόῤῥοπος αὐτοῖς ἐπὶ πολὺν χρόνον ὁ ἀγών· οἱ δὲ προαποσταλέντες ὑπὸ Ταρκυνίου νύκτωρ, ὑποστρέψαντες ἐκ τῆς ὁδοῦ, καὶ γενόμενοι κατὰ νώτου τῶν Σαβίνων ἐπῆσαν. τούτους ἰδόντες οἱ Σαβῖνοι, καὶ γνωρίσαντες ἀπὸ τῶν

Digitized by Google

ὅπλων καὶ τῶν σημείων, ἐξέστησαν τῶν λογισμῶν, καὶ τὰ ὅπλα ῥίψαντες ἐπειρῶντο σώζειν ἑαυτούς. ἦν δὲ ἄπορος ἡ σωτηρία τοῖς πολλοῖς, περιεχομένους κύκλῳ ὑπ' ἐχθρῶν· καὶ τῶν Ῥωμαίων ἡ ἵππος ἐπικειμένη πανταχόθεν αὐτοὺς ἀπέκλεισεν· ὥστε ὀλίγοι μέν τινες ἐσώθησαν, τὰ δεινὰ ὑπεκδύντες· οἱ δὲ πλείους κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἢ παρέδοσαν ἑαυτούς. ἀντέσχον δὲ οὐδ' οἱ καταλειφθέντες ἐπὶ τοῦ χάρακος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔρυμα ἐάλω τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ· ἔνθα σὺν τοῖς ἰδίοις τῶν Σαβίνων χρήμασι καὶ τὰ Ῥωμαίων ἅπαντα σὺν πολλοῖς αἰχμαλώτοις ἔτι ἀκέραια ὄντα τοῖς ἀπολωλεκόσιν ἀνεσώθη.

LII. Ὡς δὲ ἡ πρώτη πεῖρα τῷ Ταρκυνίῳ κατὰ νοῦν ἐχώρησεν, ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν, ἦκεν ἐπὶ τοὺς ἐν Φιδήνῃ ἑστρατοπεδευκότας τῶν Σαβίνων, οἷς οὔπω ὄῆλος ἦν ὁ τῶν σφετέρων ὄλεθρος. ἔτυχον δὲ κἀκεῖνοι προεληλυθότες ἐκ τοῦ χάρακος, καὶ ἤδη ὄντες ἐν ὁδῷ· ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο, καὶ εἶδον ἐπὶ δορατίων ἀναπεπηγυίας τὰς κεφαλὰς τῶν σφετέρων ἡγεμόνων· προὔτεινον γὰρ αὐτὰς καταπλήξεως τῶν πολεμίων ἕνεκα οἱ Ῥωμαῖοι· μαθόντες ὅτι διέφθαρται αὐτῶν τὸ ἕτερον στράτευμα, οὐδὲν ἔτι ἀπεδείξαντο γενναῖον ἔργον, ἀλλ' εἰς ἱκεσίας καὶ δεήσεις τραπόμενοι, παρεδίδοσαν ἑαυτούς. οὕτω δὲ αἰσχρῶς καὶ κακῶς ἀμφοτέρων τῶν στρατοπέδων ἀναρπασθέντων, εἰς στενὰς ἐλπίδας οἱ Σαβῖνοι κατακεκλεισμένοι, καὶ περὶ τῶν πόλεων μὴ ἐξ ἐφόδου καταληφθῶσι δεδιότες, ὑπὲρ εἰρήνης διεπρεσβεύον-

Digitized by Google

το, παραδιδόντες σφᾶς αὐτοὺς ὑπηκόους εἶναι Ταρκυνίου, καὶ φόρων τὸ λοιπὸν ὑποτελεῖς. σπεισάμενος δὲ πρὸς αὐτοὺς τὸν πόλεμον, καὶ ἐπὶ ταῖς αὐταῖς συνθήκαις παραλαβὼν τὰς πόλεις, ἐπὶ Σούεσσαν ᾤχετο. ἐκεῖθεν δὲ τήν τε καταλειφθεῖσαν δύναμιν, καὶ τὰ λάφυρα, καὶ τὴν ἄλλην ἀποσκευὴν ἀναλαβών, εἰς Ῥώμην ἀπῆει, πλουτοῦσαν τὴν στρατιὰν ἀπάγων. ἐποιήσατο δὲ καὶ μετὰ ταῦτα πολλὰς ἐξόδους ἐπὶ τὴν Οὐολούσκων χώραν, τοτὲ μὲν ἀπράκτῳ τῇ δυνάμει, τοτὲ δὲ μέρει τινὶ καὶ λείας πολλῆς ἐγένετο κύριος. ἤδη δὲ τῶν πλείστων αὐτῷ κατὰ νοῦν χωρούντων, πόλεμος ἐκ τῶν ὁμόρων ἀνέστη, χρόνῳ τε μακρὸς· ἔτη γὰρ ἑπτὰ συνεχῶς ἐπολεμήθη· καὶ παθήμασι χαλεποῖς καὶ ἀπροσδοκήτοις μέγας. ἀφ' ὧν δὲ αἰτιῶν ἤρξατο, καὶ τελευτῆς ὁποίας ἔτυχεν, ἐπειδὴ δολίῳ τε ἁπάτῃ καὶ στρατηγήματι παραδόξῳ κατειργάσθη, δι' ὀλίγων ἐρῶ.

LIII. *Πόλις ἦν τοῦ Λατίνων γένους, Ἄλβανῶν ἀπόκτισις, ἀπέχουσα τῆς Ῥώμης σταδίους ἑκατὸν, ἐπὶ τῆς εἰς Πραίνεστον φερούσης ὁδοῦ κειμένη. Γαβίους ταύτην ἐκάλουν· νῦν μὲν οὐκέτι συνοικουμένη πᾶσα, πλὴν ὅσα μέρη πανδοκεύεται κατὰ τὴν ὁδόν· τότε δὲ πολυάνθρωπος, καὶ, εἴ τις ἄλλη, μεγάλη. τεκμήραιτο δ' ἄν τις αὐτῆς τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀξίωσιν, ἐρείπια θεασάμενος οἰκιῶν πολλαχῇ, καὶ τείχους κύκλον· ἔτι γὰρ ἕστηκεν αὐτοῦ τὰ πλεῖστα. εἰς ταύτην συνερρύησαν Πωμεντίνων τε τῶν ἐκ Σουέσσης διαφυγόντων τινὲς, ὅτε τὴν πόλιν αὐτοῖς Ταρκύνιος κατελάβετο, καὶ τῶν ἐκ*

Digitized by Google

Ῥώμης φυγάδων συχνοί· οὗτοι δεόμενοι καὶ λιπαροῦντες τιμωρῆσαι σφίσι τοὺς Γαβίους, καὶ πολλὰς ὑπισχνούμενοι δωρεὰς εἰ κατέλθοιεν ἐπὶ τὰ σφέτερα, τήν τε κατάλυσιν τοῦ τυράννου δυνατὴν ἀποφαίνοντες καὶ ῥᾳδίαν, ὡς καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει συλλήψομένων, ἔπεισαν αὐτούς, συμπροθυμηθέντων καὶ Οὐολούσκων· ἐπρεσβεύσαντο γὰρ κἀκεῖνοι δεόμενοι συμμαχίας· τὸν κατὰ τοῦ Ταρκυνίου πόλεμον ἀναλαβεῖν. ἐγένοντο δὴ μετὰ ταῦτα μεγάλοις στρατεύμασιν εἰς τὴν ἀλλήλων γῆν εἰσβολαὶ καὶ καταδρομαί, μάχαι τε, ὥσπερ εἰκός, τοτὲ μὲν ὀλίγοις πρὸς ὀλίγους, τοτὲ δὲ πᾶσι πρὸς πάντας, ἐν αἷς πολλάκις μὲν οἱ Γάβιοι, τοὺς Ῥωμαίους τρεψάμενοι μέχρι τῶν πυλῶν, καὶ πολλοὺς καταβαλόντες, ἀδεῶς τὴν χώραν ἐπόρθουν· πολλάκις δὲ οἱ Ῥωμαῖοι, τοὺς Γαβίους ὠσάμενοι καὶ κατακλείσαντες εἰς τὴν πόλιν, ἀνδράποδα καὶ λείαν αὐτῶν πολλὴν ἀπήγαγον.

LIV. Συνεχῶς δὲ τούτων γινομένων, ἠναγκάζοντο ἀμφότεροι, τῆς χώρας ὅσα ἦν ἐρημία τειχίζοντες, φρουρὰν ἐν αὐτοῖς καθιστάναι, καταφυγὴν τῶν γεωργῶν ἕνεκα· ὅθεν ὁρμώμενοι τά τε ληστήρια, καὶ εἴ τι ἀποσπασθὲν ἴδοιεν μέρος ὀλίγον ἀπὸ πολλοῦ στρατοῦ, καὶ, ῥᾳδία εἰκὸς ἐν προνομαῖς, ἀσυντάκτων διὰ καταφρόνησιν, κατιόντες ἀθρόοι διέφθειρον· καὶ τῶν πόλεων ὅσα ἦν ἐπίμαχα καὶ ῥᾴδια ληφθῆναι διὰ κλιμάκων, ἐξοικοδομεῖν τε καὶ ἀποταφρεύειν, δεδοικότες τὰς αἰφνιδίους ἀλλήλων ἐφόδους· μᾶλλον δὲ περὶ ταῦτα ὁ Ταρκύνιος ἐνεργὸς ἦν, καὶ τῆς πόλεως τὰ πρὸς τοὺς Γαβίους φι-

Digitized by Google

ροντα τοῦ περιβόλου, διὰ παντὸς ἐχώρουν, τάφρον ὀρυξάμενος εὐρυτέραν, καὶ τεῖχος ἀνεγείρας ὑψηλότερον, καὶ πύργοις διαλαβὼν τὸ χωρίον πυκνοτέροις· κατὰ τοῦτο γὰρ ἐδόκει μάλιστα τὸ μέρος ἡ πόλις ἀνώχυρος εἶναι, πάντα τὸν ἄλλον περίβολον ἀσφαλῆς οὖσα ἐπιεικῶς, καὶ δυσπρόσοδος. ἔμελλε δέ, ὃ πάσαις φίλει ταῖς πόλεσι συμβαίνειν ἐν τοῖς μακροῖς πολέμοις, δηλουμένης διὰ τὰς συνεχεῖς τῶν πολεμίων εἰσβολὰς τῆς χώρας καὶ μηκέτι τοὺς καρποὺς ἐκφερούσης, σπάνις ἁπάσης τροφῆς ἐν ἀμφοτέραις ἔσεσθαι, καὶ δεινὴ περὶ τοῦ μέλλοντος ἀθυμία· κάκιον δὲ τοὺς Ῥωμαίους ἐπίεζεν, ἢ τοὺς Γαβίους, ἡ τῶν ἀναγκαίων ἔνδεια, καὶ οἱ πενέστατοι αὐτῶν μᾶλλον τὰ κάμνοντες δημολογίας ᾤοντο δεῖν ποιήσασθαι πρὸς τοὺς Γαβίους, καὶ τὸν πόλεμον ἐφ' οἷς ἂν ἐκεῖνοι θέλωσι διαλύσασθαι.

LV. Ἀδημονοῦντος δ' ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι τοῦ Ταρκυνίου, καὶ οὔτε διαλύσασθαι τὸν πόλεμον αἰσχρῶς ὑπομένοντος, οὔτε ἀντέχειν ἔτι δυναμένου, πάσας δὲ πεῖρας ἐπιτεχνωμένου, καὶ δόλους παντοδαπούς συντιθέντος, ὁ πρεσβύτατος αὐτοῦ τῶν υἱῶν κοινωσάμενος τὴν γνώμην τῷ πατρὶ μόνῳ, Σέξτος ὄνομα, καὶ δόξας τολμηρῷ μὲν ἐπιχειρεῖν πράγματι, καὶ μέγαν ἔχοντι κίνδυνον, οὐ μὴν ἀδυνάτῳ γε, συγχωρήσαντος τοῦ πατρὸς ποιεῖν ὅσα βούλεται, σκήπτεται διαφορὰν πρὸς τὸν πατέρα περὶ τῆς καταλύσεως τοῦ πολέμου· μαστιγωθεὶς δὲ ὑπ' αὐτοῦ ῥάβδοις ἐν ἀγορᾷ, καὶ ταῦλα περιυβρισθεὶς, ὥστε περιβόητον γενέσθαι τὸ πρᾶγμα, πρῶτον μὲν ἐκ

Digitized by Google

τῶν ἑταίρων τοὺς πιστοτάτους ἔπεμπεν ὡς αὐτομόλους, φράσοντας τοῖς Γαβίοις διὰ ἀποῤῥήτων, ὅτι πολεμεῖν τῷ πατρὶ διέγνωκεν, ὡς αὐτοὺς ἀφικόμενος, εἰ λάβοι πίστιν ὅτι φυλάξουσιν αὐτὸν ὥσπερ καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκ Ῥώμης φυγάδας, καὶ οὐκ ἐκδώσουσι τῷ πατρὶ, τὰς ἰδίας ἔχθρας ἐλπίσαντες ἐπὶ τῷ σφετέρῳ συμφέροντι διαλύσασθαι. ἀσμένως δὲ τῶν Γαβίων τὸν λόγον ἀκουσάντων, καὶ μηδὲν εἰς αὐτὸν παραναμήσειν διομολογησαμένων, παρῆν ἑταίρους τε πολλοὺς καὶ πελάτας ἐπαγόμενος ὡς αὐτομόλους· ἵνα δὴ μᾶλλον αὐτῷ πιστεύσειαν ἀληθεύειν τὴν ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἀπόστασιν, ἀργύριόν τε καὶ χρυσίον πολὺ κομίζων. ἐπισυνέῤῥεόν τε αὐτῷ πολλοὶ μετὰ ταῦτα τῶν ἐκ τῆς πόλεως, φεύγειν τὴν τυραννίδα σκηπτόμενοι· καὶ χεὶρ ἦν ἤδη περὶ αὐτὸν καρτερά. δόξαντες δὲ οἱ Γάβιοι μέγα προσγενέσθαι σφίσι πλεονέκτημα, πολλῶν ὡς αὐτοὺς ἀφικομένων, καὶ οὐ διὰ μακροῦ τὴν Ῥώμην ὑποχείριον ἕξειν ἐλπίσαντες, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐξαπατηθέντες ὑφ' ὧν ἔπραττεν ὁ τοῦ πατρὸς ἀποστάτης, συνεχῶς ἐπὶ τὴν χώραν ἐξιὼν, καὶ πολλὰς περιβαλλόμενος ὠφελείας· παρεσκεύασε γὰρ αὐτῷ ὁ πατὴρ, προειδὼς εἰς οὓς παρέσται τόπους, τήν τε λείαν ἄφθονον καὶ τὰ χωρία ἀφύλακτα, καὶ τοὺς ἀπολουμένους [ὑπ' αὐτῷ συνεχῶς ἔπεμπεν, ἐπιλεγόμενος ἐκ τῶν πολιτῶν οὓς ἐν ὑποψίαις εἶχεν· ἐξ ἁπάντων δὲ τούτων δόξαντες εἶναι φίλον πιστὸν σφίσι τὸν ἄνδρα, καὶ στρατηλάτην ἀγαθὸν, πολλοὶ δὴ καὶ χρήμασι δωροδοκηθέντες, ἐπὶ τὴν αὐτοκράτορα παράγουσιν ἀρχήν

Digitized by Google

LVI. Τοσαύτης δὲ γενόμενος ἐξουσίας ὁ Σέξτος κύριος, δι' ἀπάτης καὶ φενακισμοῦ, τῶν θεραπόντων τινὰ, λαθὼν τοὺς Γαβίους, πέμπει πρὸς τὸν πατέρα, τήν τε ἐξουσίαν, ἣν εἰληφὼς ἦν, δηλώσοντα, καὶ πεῦσόμενον τί χρὴ ποιεῖν. ὁ δὲ Ταρκύνιος, οὐδὲ τὸν θεράποντα γνώσκειν βουλόμενος ἃ τὸν υἱὸν ἐκέλευσε ποιεῖν, ἄγων τὸν ἄγγελον προῆλθεν εἰς τὸν προσκείμενον τοῖς βασιλείοις κῆπον· ἔτυχον δὲ μήκωνες ἐν αὐτῷ πεφυκυῖαι, πλήρεις ἤδη τοῦ καρποῦ, καὶ συγκομιδῆς ὥραν ἔχουσαι· διειὼν δὴ διὰ τούτων, τῆς ὑπερεχούσης ἀεὶ μήκωνος τῷ σκήπωνι πάλλων, τὴν κεφαλὴν ἀπήραττε. ταῦτα ποιήσας ἀπέλυσε τὸν ἄγγελον, οὐδὲν ἀποκρινόμενος πολλάκις ἐπερωτῶντι τὴν Θρασυβούλου τοῦ Μιλησίου διάνοιαν, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, μιμησάμενος· καὶ γὰρ ἐκεῖνος Περιάνδρῳ ποτὲ τῷ Κορινθίων τυράννῳ διὰ τοῦ πεμφθέντος ἀγγέλου, πῶς ἂν ἐγκρατέστατα τὴν ἀρχὴν κατάσχοι, λόγον μὲν οὐδένα ἀπέστειλεν, ἀκολουθεῖν δὲ τὸν ἥκοντα παρ' αὐτοῦ κελεύσας, ἦγε δι' ἀρούρας σιτοσπόρου, καὶ τοὺς ὑπερέχοντας τῶν σταχύων ἀποθραύων, ἐῤῥίπτει χαμαί· διδάσκων ὅτι δεῖ τῶν ἀστῶν τοὺς δοκιμωτάτους κολούειν καὶ διαφθείρειν. τὸ παραπλήσιον δὴ καὶ τοῦ Ταρκυνίου τότε ποιήσαντος, συνεὶς τὴν διάνοιαν τοῦ πατρὸς ὁ Σέξτος, ὅτι κελεύει τοὺς ὑπερέχοντας τῶν Γαβίων ἀναιρεῖν, συγκαλέσας εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος, καὶ πολὺν ὑπὲρ αὑτοῦ λόγον διαθέμενος, ὅτι καταπεφευγὼς εἰς τὴν ἐκείνων πίστιν ἅμα τοῖς ἑταίροις, συνδυνεύει συλληφθεὶς ὑπό τινων τῷ πατρὶ παρα-

Digitized by Google

δοθῆναι, τὴν τε ἀρχὴν ἕτοιμος ἦν ἀποθέσθαι, καὶ, πρὶν ἢ παθεῖν τι δεινόν, ἀπαλλαγῆναι ἐκ τῆς πόλεως ἐβούλετο, ὀμκρούων ἅμα καὶ τὴν ἑαυτοῦ τύχην κατολοφυρόμενος, ὥσπερ οἶκαν ἀληθείαν ὑπὲρ ψυχῆς ἀγωνιῶντες.

LVII. Ἡρεθισμένου δὲ τοῦ πλήθους, καὶ μετὰ πολλῆς προθυμίας πυνθανομένου τίνες εἰσὶν οἱ μέλλοντες αὐτὸν προδιδόναι, τὸν ἐπιφανέστατον τῶν Γαβίων Ἀντίστιον Πέτρωνα ὠνόμασεν, ὃς ἐν εἰρήνῃ τε πολλὰ καὶ σπουδαῖα πολιτευσάμενος, καὶ στρατηγίας δὲ πολλὰς τετελεκὼς, ἐπιφανέστατος ἁπάντων ἐγεγόνει. ἀπολογουμένου δὲ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ διὰ τὸ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδέναι, πᾶσαν ἐξέτασιν ὑπομένοντος, ἔφη βούλεσθαι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διερευνήσασθαι πέμψας ἑτέρους, αὐτὸς δ' ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας μὲν ἐκείνῳ, ἕως ἂν οἱ πεμφθέντες ἔλθωσι, μένειν. ἔτυχε δὲ διεφθαρκὼς τῶν θεραπόντων τινὰς αὐτοῦ ἀργυρίῳ, τὰς ἐπὶ τὸν ὄλεθρον Πέτρωνος κατασκευασθείσας ἐπιστολὰς σεσημειωμένας τῇ τοῦ πατρὸς σφραγῖδι λαβόντας ἔνδον [τῆς οἰκίας] ἀποθέσθαι. ὡς δ' οἱ πεμφθέντες ἐπὶ τὴν ἔρευναν οὐδὲ γὰρ ἀντεῖπεν ὁ Πέτρων, ἀλλ' ἀφῆκε τὴν οἰκίαν ἐρευνᾶν εὗρόντες ἔνθα ἦν ἀποκεκρυμμένα τὰ γράμματα, παρῆσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἄλλας τε πολλὰς φέροντες ἐπιστολὰς ἐπισεσημασμένας, καὶ τὴν πρὸς Ἀντίστιον γραφεῖσαν, ἐπιγινώσκειν φήσας τὴν σφραγῖδα τοῦ πατρὸς ὁ Σέξτος ἔλυσε, καὶ τῷ γραμματεῖ θεὸς ἐκέλευσεν ἀναγινώσκειν. ἐγέγραπτο δ' ἐν αὐτῇ, μάλιστα μὲν ζῶντα παραδοῦναι τὸν υἱὸν αὐτῷ· εἰ δὲ

δὲ ἀδύνατος ᾖ, τὴν κεφαλὴν ἀποτεμόντα πέμψαι [αὐτῷ] ταῦτα δὲ ποιήσαντι αὐτῷ τε καὶ τοῖς συλλαβομένοις τοῦ ἔργου, χωρὶς τῶν ἄλλων μισθῶν, οὓς πρότερον ὑπέσχετο, πολιτείαν τε τὴν ἐν Ῥώμῃ δώσειν ἔφη, καὶ τῷ πατρικίων ἀριθμῷ ἅπαντας ἐγγράψειν, οἰκίας τε καὶ κλήρους καὶ ἄλλας δωρεὰς πολλὰς ἐπιθήσειν καὶ μεγάλας. ἐφ' οἷς ἐρεθισθέντες οἱ Γάβιοι τὸν μὲν Ἀντίστιον ἐκπέπληγότα ἐπὶ τῇ παραδόξῳ συμφορᾷ, καὶ οὐδὲ φωνὴν ἀπὸ τοῦ κακοῦ ῥῆξαι δυνάμενον ἀποκτείνουσι, βάλλοντες λίθοις· τὴν δὲ κατὰ τῶν ἄλλων ζήτησίν τε καὶ τιμωρίαν τῶν ταὐτὰ τῷ Πέτρωνι βουλευσαμένων ἐπέτρεψαν τῷ Σέξτῳ ποιήσασθαι. ὁ δὲ τοῖς ἰδίοις ἑταίροις τὴν φυλακὴν ἐπιτρέψας τῶν πυλῶν, ἵνα μὴ διαφύγοιεν αὐτὸν οἱ ἐν ταῖς αἰτίαις, πέμπων ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν, ἀπέκτεινε πολλοὺς τῶν Γαβίων καὶ ἀγαθούς.

LVIII. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, θορύβου κατὰ τὴν πόλιν ὄντος, ὡς ἐπὶ τοσούτῳ κακῷ, μαθὼν τὰ γενόμενα ὁ Ταρκύνιος διὰ γραμμάτων, παρῆν ἄγων τὴν δύναμιν, καὶ πρὸ μέσης νυκτὸς ἀγχοῦ γενόμενος τῆς πόλεως, ἀνοιχθεισῶν τῶν πυλῶν ὑπὸ τῶν ἐπὶ τούτῳ παρεσκευασμένων, εἰσελθὼν δίχα πόνου κύριος ἐγεγόνει τῆς πόλεως. ὡς δ' ἐγνώσθη τὸ πάθος, ἅπάντων κατοδυρομένων ἑαυτούς, οἵας πείσονται σφαγὰς καὶ ἀνδραποδισμούς, καὶ πάντα ὅσα καταλαμβάνει δεινὰ τοὺς ὑπὸ τυράννων ἁλόντας, προσδοκώντων· εἰ δὲ τὰ κράτιστα πράξειαν, δουλείας τε καὶ χρημάτων ἀφαιρέσεις, καὶ τὰ ὅμοια

Digitized by Google

τούτοις κατεψηφισμένων, οὐδὲν ὁ Ταρκύνιος ὧν προσεδόκων τε καὶ ἐδεδοίκεσαν, καίτοι πονηρὸς ὢν καὶ περὶ τὰς τιμωρίας τῶν ἐχθρῶν ἀπαραίτητος, ἔδρασεν. οὔτε γὰρ ἀπέκτεινεν οὐδένα Γαβίων, οὔτ' ἐξήλασε τῆς πόλεως, οὔτ' εἰς ἀτιμίαν ἢ χρημάτων ζημίαν ἐνέβαλε· συγκαλέσας δ' εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος, καὶ βασιλικὸν ἐκ τυραννικοῦ τρόπον μεταλαβών, τήν τε πόλιν αὐτοῖς ἔφη τὴν ἰδίαν ἀποδιδόναι, καὶ τὰς οὐσίας ἃς ἔχουσι συγχωρεῖν· καὶ σὺν τούτοις τὴν Ῥωμαίων ἰσοπολιτείαν ἅπασι χαρίζεσθαι, οὐ δι' εὔνοιαν τὴν πρὸς τοὺς Γαβίους, ἀλλ' ἵνα σὺν τούτοις τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἐγκρατέστερον κατέχοι, ταῦτα πράττων· κρατίστην ἡγούμενος ἔσεσθαι φυλακὴν ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν παίδων, τὴν ἐκ τῶν παρ' ἐλπίδα σεσωσμένων καὶ τὰ ἴδια πάντα κεκομισμένων πίστιν. καὶ ἵνα μηδὲν αὐτοῖς δεῖμα περὶ τοῦ μέλλοντος ὑπάρχῃ χρόνου, μηδ' ἐνδοιάζωσι, βέβαια δὲ ταῦτα σφίσι διαμένῃ, γράψας ἐφ' οἷς ἔσονται δικαίοις φίλοι, τὰ περὶ τούτων ὅρκια συνετέλεσεν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας παραχρῆμα, καὶ διωμόσατο κατὰ τῶν σφαγίων. τούτων ἔστι τῶν ὅρκιων μνημεῖον ἐν Ῥώμῃ κείμενον ἐν ἱερῷ Διὸς Πιστίου, ὃν Ῥωμαῖοι Σάγκτον καλοῦσιν, ἀσπὶς ξυλίνη βύρσῃ βοείᾳ περίτονος τοῦ σφαγιασθέντος ἐπὶ τῶν ὅρκιων τότε βοός, γράμμασιν ἀρχαϊκοῖς ἐπιγεγραμμένη τὰς γενομένας αὐτοῖς ὁμολογίας. ταῦτα πράξας, καὶ βασιλέα τῶν Γαβίων τὸν υἱὸν Σέξτον ἀποδείξας, ἀπῆγε τὴν δύναμιν. ὁ μὲν δὴ πρὸς Γαβίους πόλεμος τοιοῦτον τετύχηκε τέλους.

Digitized by Google

Templa aedificat et Sibyllinos libros emit.

LIX. Ταρκύνιος δὲ μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον ἀναπαύσας τὸν λεὼν τῶν στρατειῶν καὶ πολέμων, περὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ἱερῶν ἐγίνετο, τὰς τοῦ πάππου προθυμούμενος εὐχὰς ἐπιτελέσαι. ἐκεῖνος γὰρ, ἐν τῷ τελευταίῳ πολέμῳ μαχόμενος πρὸς Σαβίνους, εὔξατο τῷ Διΐ καὶ τῇ Ἥρᾳ καὶ τῇ Ἀθηνᾷ, ἐὰν νικήσῃ τῇ μάχῃ, ναοὺς αὐτοῖς κατασκευάσειν· καὶ τὸν μὲν σκόπελον ἔνθα ἱδρύσεσθαι ἔμελλε τοὺς θεούς, ἀναλήμμασί τε καὶ χώμασι μεγάλοις ἐξειργάσατο, καθάπερ ἔφην ἐν τῷ πρὸ τούτου λόγῳ· τὴν δὲ τῶν ναῶν κατασκευὴν οὐκ ἔφθη τελέσαι. τοῦτο δὴ τὸ ἔργον ὁ Ταρκύνιος ἀπὸ τῆς δεκάτης τῶν ἐκ Σουέσσης λαφύρων ἐπιτελέσαι προαιρούμενος, ἅπαντας τοὺς τεχνίτας ἐπίστησε ταῖς ἐργασίαις. ἔνθα δὴ λέγεται τέρας τι θαυμαστὸν ὑπόγειον, ὀρυττομένων τῶν θεμελίων, καὶ τῆς ὀρυγῆς εἰς πολὺ βάθος ἤδη παρούσης, εὑρῆσθαι κεφαλὴν νεοσφαγοῦς ἀνθρώπου, τό τε πρόσωπον ἔχουσαν τοῖς ἐμψύχοις ὅμοιον, καὶ τὸ καταφερόμενον ἐκ τῆς σφαγῆς αἷμα θερμὸν ἔτι καὶ παρόν. τοῦτο τὸ τέρας ἰδὼν ὁ Ταρκύνιος, τοῦ μὲν ὀρύγματος ἐπισχεῖν ἐκέλευσε τοὺς ἐργαζομένους· συγκαλέσας δὲ τοὺς ἐπιχωρίους μάντεις, ἐπυνθάνετο παρ' αὐτῶν, τί βούλεται σημαίνειν τὸ τέρας. οὐδὲν δ' αὐτῶν ἀποφαινομένων, ἀλλὰ Τυῤῥηνοῖς ἀποδιδόντων τὴν περὶ τῶν τοιούτων ἐπιστήμην, ἐξετάσας παρ' αὐτῶν καὶ μαθὼν τὸν ἐπιφανέστατον τῶν ἐν Τυῤῥηνοῖς τρατοσκόπων ὅστις ἦν, πέμπει τῶν ἀστῶν τοὺς δοκιμωτάτους πρέσβεις πρὸς αὐτόν.

Digitized by Google

LX. Τούτοις τοῖς ἀνδράσιν ἀφικομένοις εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ τερατοσκόπου περιτυχχάνει τι μειράκιον ἐξιόν· ᾧ φράσαντες ὅτι Ῥωμαίων εἰσὶ πρέσβεις τῷ μάντει βουλόμενοι συντυχεῖν, παρεκάλουν ἀπαγαγεῖν πρὸς αὐτόν. καὶ ὃ νεανίας, „Πατήρ ἐστιν „ἐμός, ἔφησεν, ᾧ βούλεσθε συντυχεῖν· ἀσχολεῖται „δὲ κατὰ τὸ παρόν· ἔσται δ' ὑμῖν ὀλίγου χρόνου „παρελθεῖν πρὸς αὐτόν. ἐν ᾧ δ' ἐκεῖνον ἐκδέχεσθε, „πρὸς ἐμὲ διηλώσατε περὶ τίνος ἥκετε. περιέσται γὰρ „ὑμῖν, εἴ τι μέλλετε διὰ τὴν ἀπειρίαν σφάλλεσθαι „κατὰ τὴν ἐρώτησιν, ὑπ' ἐμοῦ διδαχθεῖσιν μηδὲν „ἐξαμαρτεῖν· μοῖρα δ' οὐκ ἐλαχίστη τῶν ἐν μαντικῇ „θεωρημάτων ἐρώτησις ὀρθή." ἐδόκει τοῖς ἀνδράσιν οὕτω ποιεῖν· καὶ λέγουσιν αὐτῷ τὸ τέρας. ὁ δὲ ὡς ἤκουσε, μικρὸν ἐπισχὼν χρόνον, „Ἀκούσατε, „ἔφη, ὦ ἄνδρες Ῥωμαῖοι· τὸ μὲν τέρας ὑμῖν ὁ πα„τὴρ διελεῖται, καὶ οὐδὲν ψεύσεται· μάντει γὰρ οὐ „θέμις. ἃ δὲ λέγοντες ὑμεῖς καὶ ἀποκρινόμενοι πρὸς „τὰς ἐροιτήσεις, ἀναμάρτητοι καὶ ἀψευδεῖς ἔσεσθε· „διαφέρει γὰρ ὑμῖν προεγνωκέναι ταῦτα παρ' ἐμοῦ „μάθετε. ὅταν ἀφηγήσησθε αὐτῷ τὸ τέρας, οὐκ „ἀκριβῶς μανθάνειν φήσας ὅ, τι λέγετε, περιγράψει „τῷ σκήπωνι τῆς γῆς μέρος ὅσον δή τι· ἔπειθ' ὑμῖν „ἐρεῖ, τουτὶ μέν ἐστιν ὁ Ταρπήϊος λόφος, μέρος δὲ „αὐτοῦ τουτὶ μὲν πρὸς τὰς ἀνατολὰς βλέπον, τουτὶ „δὲ πρὸς τὰς δύσεις, βόρειον δὲ αὐτοῦ τόδε, καὶ „τοὐναντίον. ταῦτα τῷ σκήπωνι δείκνυς, πεύσεται „παρ' ὑμῶν, ἐπὶ ποίον τῶν μερῶν τούτων εὑρέθη „ἡ κεφαλή. τί οὖν ὑμῖν ἀποκρίνασθαι παραινῶ; μὴ

Digitized by Google

„συγχωρεῖν ἐν μηδενὶ τῶν τόπων, οὓς ἂν ἐκεῖνος τῷ „σκήπωνι δεικνὺς πυνθάνηται, τὸ τέρας εὑρεθῆναι, „ἀλλ' ἐν Ῥώμῃ φανῆναι παρ' ὑμῖν ἐν Ταρπηΐῳ „λόφῳ. ταύτας ἐὰν φυλάττητε τὰς ἀποκρίσεις, καὶ „μηδὲν παράγησθε ὑπ' αὐτοῦ, συγγνοὺς ὅτι τὸ „χρεὼν οὐκ ἔνεστι μετατεθῆναι, διελεῖται τὸ τέρας „ὑμῖν ὅ, τι βούλεται σημαίνειν, καὶ οὐκ ἀπο„κρύψεται."

LXI. Ταῦτα μαθόντες οἱ πρέσβεις, ἐπειδὴ σχολὴν ὁ πρεσβύτης εἶχε, καὶ προσῆλθέ τις αὐτοὺς μετιών, εἰσελθόντες φράζουσι τὸ τέρας τῷ μάντει. σοφιζομένου δ' αὐτοῦ καὶ διαγράφοντος ἐπὶ τῆς γῆς περιφερεῖς τε γραμμὰς, καὶ ἑτέρας αὖθις εὐθείας, καὶ καθ' ἓν ἕκαστον χωρίον ποιουμένου τὰς ὑπὲρ τῆς εὑρέσεως ἐρωτήσεις, οὐδὲν ἐπιταραττόμενοι τὴν γνώμην οἱ πρέσβεις, τὴν αὐτὴν ἐφύλαττον ἀπόκρισιν, ὥσπερ αὐτοῖς ὁ τοῦ μάντεως ὑπέθετο υἱὸς, τὴν Ῥώμην καὶ τὸν Ταρπήϊον ὀνομάζοντες ἀεὶ λόφον, καὶ τὸν ἐξηγητὴν ἀξιοῦντες μὴ σφετερίζεσθαι τὸ σημεῖον, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ κρατίστου καὶ δικαιοτάτου λέγειν. οὐ δυνηθεὶς δὲ παρακρούσασθαι ὁ μάντις τοὺς ἄνδρας, οὐδὲ σφετερίσασθαι τὸν οἰωνὸν, λέγει πρὸς αὐτοὺς, „Ἄνδρες Ῥωμαῖοι, λέγετε πρὸς τοὺς „ἑαυτῶν πολίτας, ὅτι κεφαλὴν εἵμαρται γενέσθαι „συμπάσης Ἰταλίας τὸν τόπον τοῦτον ἐν ᾧ τὴν κε„φαλὴν εὕρετε." ἐξ ἐκείνου καλεῖται Καπιτωλῖνος ὁ τόπος, ἀπὸ τῆς εὑρεθείσης ἐν αὐτῷ κεφαλῆς· κάπιτα γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσι τὰς κεφαλάς. ταῦτα παρὰ τῶν πρεσβευσάντων ἀκούσας ὁ Ταρκύνιος,

Digitized by Google

ἐπέστησε τοῖς ἔργοις τοὺς τεχνίτας· καὶ τὰ μὲν πολλὰ ἐξειργάσατο τοῦ ναοῦ, τελειῶσαι δ' οὐκ ἔφθασεν ἅπαν τὸ ἔργον, ἐκπεσὼν τάχιον ἐκ τῆς δυναστείας· ἀλλ' ἐπὶ τῆς τρίτης ὑπατείας ἡ Ῥωμαίων πόλις αὐτὸν εἰς συντέλειαν ἐξειργάσατο. ἐποιήθη δ' ἐπὶ κρηπίδος ὑψηλῆς βεβηκὼς, ὀκτάπλεθρος τὴν περίοδον, διακοσίων ποδῶν ἔγγιστα τὴν πλευρὰν ἔχων ἑκάστην· ὀλίγον δέ τι τὸ διαλλάττον εὕροι τὶς ἂν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ μήκους πάρα τὸ πλάτος, οὐδ' ὅλων πεντεκαίδεκα ποδῶν. ἐπὶ γὰρ τοῖς αὐτοῖς θεμελίοις ὁ μετὰ τὴν ἔμπρησιν οἰκοδομηθεὶς κατὰ τοὺς πατέρας ἡμῶν εὑρέθη, τῇ πολυτελείᾳ τῆς ὕλης μόνον διαλλάττων τοῦ ἀρχαίου, ἐκ μὲν τοῦ κατὰ πρόσωπον μέρους πρὸς μεσημβρίαν βλέποντος, τριπλῷ περιλαμβανόμενος στίχῳ κιόνων, ἐκ δὲ τῶν πλαγίων, διπλῷ· ἐν δὲ αὐτῷ, τριῶν ἕνεισι σηκοὶ παράλληλοι, κοινὰς ἔχοντες πλευράς. μέσος μὲν, ὁ τοῦ Διός· παρ' ἑκάτερον δὲ τὸ μέρος, ὅ,τε τῆς Ἥρας καὶ ὁ τῆς Ἀθηνᾶς, ὑφ' ἑνὸς ἄστεως καὶ μιᾶς στέγης καλυπτόμενοι.

LXII. *Λέγεται δέ τι καὶ ἕτερον ἐπὶ τῆς Ταρκυνίου βασιλείας πάνυ θαυμαστὸν εὐτύχημα τῇ Ῥωμαίων ὑπάρξαι πόλει, εἴτε θεῶν τινος, εἴτε δαιμόνων εὐνοίᾳ δωρηθέν· ὅπερ οὐ πρὸς ὀλίγον καιρὸν, ἀλλ' εἰς ἅπαντα τὸν βίον πολλάκις αὐτὴν ἔσωσεν ἐκ μεγάλων κακῶν. γυνή τις ἀφίκετο πρὸς τὸν τύραννον, οὐκ ἐπιχωρία, βίβλους ἐννέα μεστὰς Σιβυλλείων χρησμῶν ἀπεμπολῆσαι θέλουσα. οὐκ ἀξιοῦντος δὲ τοῦ Ταρκυνίου τῆς αἰτηθείσης τιμῆς πρίασθαι τὰς*

Digitized by Google

βίβλους, ἀπελθοῦσα τρεῖς ἐξ αὐτῶν κατέκαυσε· καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον τὰς λοιπὰς ἐνέγκασα, τῆς αὐτῆς ἐπώλει τιμῆς. δόξασα δ' ἄφρων τις εἶναι, καὶ γελασθεῖσα ἐπὶ τῷ τὴν αὐτὴν τιμὴν αἰτεῖν περὶ τῶν ἐλαττόνων, ἣν οὐδὲ περὶ τῶν πλειόνων ἐδυνήθη λαβεῖν, ἀπελθοῦσα πάλιν τὰς ἡμισείας τῶν ἀπολειπομένων κατέκαυσε, καὶ τὰς λοιπὰς τρεῖς ἐνέγκασα τὸ ἴσον ἤτει χρυσίον. θαυμάσας δὲ τὸ βούλευμα τῆς γυναικὸς ὁ Ταρκύνιος, τοὺς οἰωνοσκόπους μετεπέμψατο, καὶ διηγησάμενος αὐτοῖς τὸ πρᾶγμα, τί χρὴ πράττειν ἤρετο. κἀκεῖνοι διὰ σημείων τινῶν μαθόντες ὅτι θεόπεμπτον ἀγαθὸν ἀπεστράφη, καὶ μεγάλην συμφορὰν ἀποφαίνοντες, τὸ μὴ πάσας αὐτὸν τὰς βίβλους πρίασθαι, ἐκέλευσαν ἀπαριθμῆσαι τῇ γυναικὶ τὸ χρυσίον ὅσον ἤτει, καὶ τοὺς περιόντας τῶν χρησμῶν λαβεῖν· ἡ μὲν οὖν γυνὴ τὰς βίβλους δοῦσα, καὶ φράσασα τηρεῖν ἐπιμελῶς, ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη. ὁ δὲ Ταρκύνιος τῶν ἀστῶν ἄνδρας ἐπιφανεῖς δύο προχειρισάμενος, καὶ δημοσίους αὐτοῖς δύο θεράποντας παραζεύξας, ἐκείνοις ἀπέδωκε τὴν τῶν βιβλίων φυλακήν, ὧν τὸν ἕτερον Μάρκον Ἀτίλιον, ἀδικεῖν τι δόξαντα περὶ τὴν πίστιν, καὶ μηνυθέντα ὑφ' ἑνὸς τῶν δημοσίων, ὡς πατροκτόνον, εἰς ἀσκὸν ἐῤῥάψας βόειον, ἔῤῥιψεν εἰς τὸ πέλαγος. μετὰ δὲ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων ἡ πόλις ἀναλαβοῦσα τὴν τῶν χρησμῶν προστασίαν, ἄνδρας τοὺς ἐπιφανεστάτους ἀποδείκνυσιν αὐτῶν φύλακας, οἳ διὰ βίου ταύτην ἔχουσι τὴν ἐπιμέλειαν, στρατειῶν ἀφειμένοι καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὴν πόλιν πραγματειῶν,

Digitized by Google
792912 A

καὶ δημοσίους αὐτοῖς παρακαθέστησιν, ὧν χωρὶς οὐκ ἐπιτρέπει τὰς ἐπισκέψεις τῶν χρησμῶν τοῖς ἀνδράσι ποιεῖσθαι. συνελόντι δ' εἰπεῖν, οὐδὲν οὕτω Ῥωμαῖοι φυλάττουσιν, οὔτε ὅσιον κτῆμα οὔτε ἱερόν, ὡς τὰ Σιβύλλεια θέσφατα. χρῶνται δ' αὐτοῖς ὅταν ἡ βουλὴ ψηφίσηται, στάσεως καταλαβούσης τὴν πόλιν, ἢ δυστυχίας τινὸς μεγάλης συμπεσούσης κατὰ πόλεμον, ἢ τεράτων τινῶν καὶ φαντασμάτων μεγάλων καὶ δυσευρέτων αὐτοῖς φανέντων, οἷα πολλὰ συνέβη. οὗτοι διέμειναν οἱ χρησμοὶ μέχρι τοῦ Μαρσικοῦ κληθέντος πολέμου, κείμενοι κατὰ γῆς, ἐν τῷ ναῷ τοῦ Καπιτωλίνου Διός, ἐν λιθίνῃ λάρνακι, ὑπ' ἀνδρῶν δέκα φυλαττόμενοι. μετὰ δὲ τὴν τρίτην ἐπὶ ταῖς ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν ὀλυμπιάσιν ἐμπρησθέντος τοῦ ναοῦ, εἴτ' ἀπὸ ταὐτομάτου, σὺν τοῖς ἄλλοις ἀναθήμασι τοῦ Θεοῦ καὶ οὗτοι διεφθάρησαν ὑπὸ τοῦ πυρός. οἱ δὲ νῦν ὄντες, ἐκ πολλῶν εἰσι συμφόρητοι τῶν τόπων· οἱ μὲν ἐκ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων κομισθέντες· οἱ δ' ἐξ Ἐρυθρῶν τῶν ἐν Ἀσίᾳ, κατὰ δόγμα βουλῆς ἀποσταλέντων πρεσβευτῶν ἐπὶ τὴν ἀντιγραφήν· οἱ δ', ἐξ ἄλλων πόλεων, καὶ παρ' ἀνδρῶν ἰδιωτῶν μεταγραφέντες· ἐν οἷς εὑρίσκονταί τινες ἐμπεποιημένοι τοῖς Σιβυλλείοις, ἐλέγχονται δὲ ταῖς καλουμέναις ἀκροστιχίσι· λέγω δὲ ἃ Τερέντιος Οὐάρρων ἱστόρηκεν ἐν τῇ θεολογικῇ πραγματείᾳ.

Colonias deduxit.

LXIII. Ταῦτα διατραξάμενος ἐν εἰρήνῃ τε καὶ

Digitized by Google

κατὰ πολέμους ὁ Ταρκύνιος, καὶ δύο πόλεις ἀποικίσας, τὴν μὲν καλουμένην Σιγναίαν, οὐ κατὰ προαίρεσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ αὐτομάτου· χειμασάντων ἐν τῷ πεδίῳ τῶν στρατιωτῶν, καὶ κατασκευασαμένων τὸ στρατόπεδον, ὡς μηδὲν διαφέρειν πόλεως· Κιρκαίαν δὲ κατὰ λόγισμόν, ὅτι τοῦ Πωμεντίνων πεδίου μεγίστου τῶν περὶ τῇ Λατίνῃ, καὶ τῆς συναπτούσης αὐτῷ θαλάσσης, ἔκειτο ἐν καλῷ· ἔστι δὲ χερσοειδὴς σκόπελος ὑψηλὸς ἐπιεικῶς ἐπὶ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους κείμενος. ἔνθα λόγος ἔχει Κίρκην τὴν Ἡλίου θυγατέρα κατοικῆσαι· καὶ τὰς ἀποικίας ἀμφοτέρας δυσὶ τῶν παίδων οἰκισταῖς ἀναθεῖς, Κιρκαίαν μὲν Ἄρεντι, Σιγναίαν δὲ Τίτῳ, δέος οὐδὲν ἔτι περὶ τῆς ἀρχῆς ἔχων, διὰ γυναικὸς ὕβριν, ἣν ὁ πρεσβύτατος αὐτοῦ τῶν παίδων Σέξτος διέφθειρεν, ἐξελαύνεται τῆς τ' ἀρχῆς καὶ τῆς πόλεως, προθεσπίσαντος αὐτῷ τοῦ δαιμονίου τὴν μέλλουσαν γενήσεσθαι περὶ τὸν οἶκον συμφορὰν, πολλοῖς μὲν καὶ ἄλλοις οἰωνοῖς, τελευταίῳ δὲ τῷδε. ἄετοὶ συνιόντες εἰς τὸν παρακείμενον τοῖς βασιλείοις τόπον ἔαρος ὥρᾳ, νεοσσιὰς ἔπλαττον ἐπὶ κορυφῇ φοίνικος ὑψηλοῦ. τούτων δὲ τῶν ἀετῶν ἀπτῆνας ἔτι τοὺς νεοττοὺς ἐχόντων, γῦπες ἀθρόοι προσπεσάσθέντες τὴν νεοττιὰν διέφθειραν, καὶ τοὺς νεοσσοὺς ἀπέκτειναν, καὶ τοὺς ἀετοὺς προσιόντας ἀπὸ τῆς νομῆς νύττοντές τε καὶ παίοντες τοῖς ταρσοῖς, ἀπὸ τοῦ φοίνικος ἀπήλασαν. τούτους τοὺς οἰωνοὺς ἰδὼν ὁ Ταρκύνιος, καὶ φυλασσόμενος εἴ πως δύναιτο διακρούσασθαι τὴν μοῖραν, οὐκ ἴσχυσε νικῆσαι τὰ χρεών, ἀλλ' ἐπιθεμένων αὖ-

Digitized by Google

τῷ τῶν πατρικίων, καὶ τοῦ δήμου συμφρονήσαντος, ἐξέπεσε τῆς δυναστείας. οἵ τινες δ' ἦσαν οἱ τῆς ἐπαναστάσεως ἄρξαντες, καὶ δι' οἵων τρόπων ἦλθον ἐπὶ τὰ πράγματα, δι' ὀλίγων πειράσομαι διελθεῖν.

Conspiratio in Tarquinium facta.

LXIV. Ἀρδεατῶν πόλιν ὁ Ταρκύνιος ἐπολέμει, πρόφασιν μὲν ποιούμενος, ὅτι τοὺς ἐκ Ῥώμης φυγάδας ὑπεδέχετο, καὶ συνέπραττεν αὐτοῖς περὶ καθόδου· ὡς δὲ τάληθὲς εἶχεν, ἐπιβουλεύων αὐτῇ διὰ τὸν πλοῦτον, εὐδαιμονούσῃ μάλιστα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων. γενναίως δὲ τῶν Ἀρδεατῶν ἀπομαχομένων, καὶ πολυχρονίου τῆς πολιορκίας γενομένης, οἵ τ' ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου κάμνοντες ἐπὶ τῇ τριβῇ τοῦ πολέμου, καὶ οἱ κατὰ πόλιν ἀπειρηκότες ταῖς εἰσφοραῖς, ἕτοιμοι πρὸς ἀποστασίαν ἦσαν, εἴ τις ἀρχὴ γένοιτο. ἐν τούτῳ δὴ τῷ καιρῷ Σέξτος ὁ πρεσβύτατος τῶν Ταρκυνίου παίδων ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰς πόλιν, ἣ ἐκαλεῖτο Κολλάτεια, χρείας τινὰς ὑπερητήσων στρατιωτικάς, παρ' ἀνδρὶ κατήχθη συγγενεῖ Λευκίῳ Ταρκυνίῳ τῷ Κολλατίνῳ προσαγορευομένῳ. τοῦτον τὸν ἄνδρα Φάβιος μὲν υἱὸν εἶναί φησιν Ἠγερίου, περὶ οὗ δεδήλωκα πρότερον, ὅτι Ταρκυνίου τοῦ πρότερον βασιλεύσαντος Ῥωμαίων ἀδελφοῦ παῖς ἦν, καὶ Κολλατείας ἡγεμὼν ἀποδειχθείς, ἀπὸ τῆς ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει διατριβῆς αὐτός τε Κολλατῖνος ἐκλήθη, καὶ τοῖς ἐγγόνοις ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν αὐτὴν κατέλιπεν ἐπίκλησιν· ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτον υἱωνὸν εἶναι τοῦ Ἠγερίου πείθομαι, εἴ γε

Digitized by Google

τὴν αὐτὴν εἶχε τοῖς Ταρκυνίου παισὶν ἡλικίαν, ὡς Φάβιός τε καὶ οἱ πολλοὶ συγγραφεῖς παραδεδώκασιν· ὁ γὰρ χρόνος ταύτην μοι τὴν ὑπόληψιν βεβαιοῖ. ὁ μὲν οὖν Κολλατῖνος ἐπὶ στρατοπέδου τότε ὢν ἐτύγχανεν· ἡ δὲ συνοικοῦσα αὐτῷ γυνὴ Ῥωμαία, Λουκρητίου θυγάτηρ, ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς, ἐξένιζεν αὐτὸν, ὡς συγγενῆ τοῦ ἀνδρὸς, πολλῇ προθυμίᾳ τε καὶ φιλοφροσύνῃ. ταύτην τὴν γυναῖκα καλλίστην τῶν ἐν Ῥώμῃ γυναικῶν καὶ σωφρονιστάτην ἐπιχείρησεν ὁ Σέξτος διαφθεῖραι, παλαίτερον μὲν ἐπειγόμενος, ἐπότε κατάγοιτο παρὰ τῷ συγγενεῖ, τότε δὲ καιρὸν ἁρμόττοντα οἰόμενος ἔχειν. ὡς δὲ μετὰ τὸ δεῖπνον ἀπῆλθε κοιμησόμενος, ἐπισχὼν τῆς νυκτὸς πολὺ μέρος, ἐπειδὴ καθεύδειν ἅπαντας ἐνόμιζεν, ἀναστὰς ἦκεν ἐπὶ δωμάτιον, ἐν ᾧ τὴν Λουκρητίαν ᾔδει καθεύδουσαν, καὶ λαθὼν τοὺς παρὰ ταῖς θύραις τοῦ δωματίου κοιμωμένους, εἰσέρχεται ξίφος ἔχων.

LXV. Ἐπιστὰς δὲ τῇ κλίνῃ, διεγερθείσης ἅμα τῷ συνιέναι τὸν ψόφον τῆς γυναικὸς, καὶ πυνθανομένης ὅστις εἴη, φράσας τοὔνομα, σιωπᾷν ἐκέλευσε καὶ μένειν ἐν τῷ δωματίῳ, σφάξειν αὐτὴν ἀπειλήσας, ἐὰν ἐπιχειρήσῃ φεύγειν ἢ βοᾶν. τούτῳ καταπληξάμενος τῷ τρόπῳ τὴν ἄνθρωπον, αἱρέσεις αὐτῇ δύο προὔτεινεν· ὧν ὁποτέραν αὐτὴ προῄρειτο λαβεῖν ἤξιου, θάνατον μετ' αἰσχύνης, ἢ βίον μετ' εὐδαιμονίας. „Εἰ μὲν γὰρ ὑπομενεῖς, ἔφη, χαρίσασθαί μοι, „γυναῖκά σε ποιήσομαι, καὶ βασιλεύσεις σὺν ἐμοὶ, „νῦν μὲν ἧς ὁ πατὴρ ἔδωκέ μοι πόλεως, μετὰ δὲ τὴν

Digitized by Google

„ἐκείνου τελευτήν, Ῥωμαίων τε καὶ Λατίνων καὶ „Τυρρηνῶν, καὶ τῶν ἄλλων ὅσων ἐκεῖνος ἄρχει. ἐγὼ „γάρ οἶδ' ὅτι παραλήψομαι τὴν τοῦ πατρὸς βασι„λείαν, ὥσπερ ἐστὶ δίκαιον, τῶν υἱῶν αὐτοῦ πρεσ„βύτατος ὤν. ὅσα δὲ ὑπάρχει τοῖς βασιλεύσιν ἄγα„θά, ὧν ἁπάντων ἔσῃ σὺν ἐμοὶ κυρία, τί δεῖ σε κα„λῶς ἐπισταμένην διδάσκειν; εἰ δ' ἀντιπράττειν „ἐπιχειρήσεις, σώζειν βουλομένῃ τὸ σῶφρον, ἀπο„πτυστῶ σε, καὶ τῶν θεραπόντων ἐπικατασφάξας ἕνα, „θήσω τὰ σώματα ὑμῶν ἅμα, καὶ φήσω κατειλη„φὼς ἀσχημονοῦσάν σε μετὰ τοῦ δούλου τετιμωρῆ„σθαι, τὴν τοῦ συγγενοῦς ὕβριν μετερχόμενος· ὥστ' „αἰσχρὰν καὶ ἀποκείδιστόν σου γενέσθαι τὴν τελευ„τήν, καὶ μηδὲ ταφῆς τὸ σῶμά σου τυχεῖν, μηδ' „ἄλλων νομίμων μηδενός." Ὡς δὲ πολὺς ἦν ἀπει„λῶν τε ἅμα καὶ ἀντιβολῶν καὶ διομνύμενος ἀληθεύ„ειν τῶν λεγομένων ἕκαστον, εἰς ἀνάγκην ἦλθεν ἡ Λουκρητία, φοβηθεῖσα τὴν περὶ τὸν θάνατον ἀσχη„μοσύνην, εἶξαί τε καὶ πειθῆναι αὐτὸν ἃ προῄρητο διαπραξάμενον.

LXVI. Ἡμέρας δὲ γενομένης, ὁ μὲν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀπῄει, πονηρὰν καὶ ὀλέθριον ἐπιθυμίαν ἐκπεπληρωκώς· ἡ δὲ Λουκρητία, δεινῶς φέρουσα τὸ συμβεβηκός, ὡς εἶχε τάχους ἐπιβᾶσα τῆς ἀπήνης, εἰς Ῥώμην ᾤχετο, μίλαιναν ἐσθῆτα περι„βαλομένη, καὶ ξιφίδιόν τι κρύπτουσα ὑπὸ τῇ στολῇ, οὔτε προσαγορεύρυσα κατὰ τὰς συναντήσεις οὐδένα τῶν προσαγορευόντων, οὔτ' ἀποκρινομένη τοῖς μαθεῖν βουλομένοις ὅ τι πέπονθεν, ἀλλὰ σύννους

Digitized by Google

καὶ πατηφὴς, καὶ μεστοὺς ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρύων. ὡς δὲ τὴν οἰκίαν εἰσῆλθε τοῦ πατρὸς· ἔτυχον δὲ συγγενεῖς ὄντες τινὲς παρ' αὐτῷ· τῶν γονέων αὐτοῦ λαβομένη καὶ περιπεσοῦσα, τέως μὲν ἔκλαιε, φωνὴν οὐδεμίαν προϊεμένη· ἔπειτ' ἀνιστάντος αὐτὴν τοῦ πατρὸς, καὶ τί πέπονθεν ἀξιοῦντος λέγειν· „Ἱκέτις, ἔφη, γίνομαί σου, πάτερ, δεινὴν „καὶ ἀνήκεστον ὑπομείνασα ὕβριν, τιμωρῆσαί μοι, „καὶ μὴ περιίδεῖν τὴν σαυτοῦ θυγατέρα θανάτου „χείρονα πάθοῦσαν.“ Θαυμάσαντος δ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, καὶ τίς ὕβριεν αὐτὴν, καὶ ποταπὴν ὕβριν, ἀξιοῦντος λέγειν· „Ἄκουσῃ τὰς ἐμὰς „συμφορὰς, ἔφη, ὦ πάτερ, οὐκ εἰς μακρόν· χάρισαι „δέ μοι ταύτην, πάτερ, πρῶτον αἰτουμένῃ τὴν χά„ριν· κάλεσον ὅσους δύνασαι φίλους τε καὶ συγγε„νεῖς, ἵνα παρ' ἐμοῦ τῆς τὰ δεινὰ παθούσης ἀκού„σωσι, καὶ μὴ παρ' ἑτέρων. ὅταν δὲ μάθῃς τὰς πα„θοῦσας αἰσχρὰς καὶ δεινὰς ἀνάγκας, βουλεύσῃ „μετ' αὐτῶν ὅντινα τιμωρήσεις ἐμοί τε καὶ σεαυτῷ „τρόπον· καὶ μὴ πολὺν ποίει χρόνον τὸν διὰ μέσου.“

LXVII. Ταχείᾳ δὲ καὶ κατεσπουδασμένῃ παρακλήσει τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν εἰς τὴν οἰκίαν συνελθόντων, ὥσπερ ἠξίου, πρὸς αὐτοὺς λέγει ἅπαν τὸ πρᾶγμα, ἐξ ἀρχῆς ἀναλαβοῦσα. καὶ μετὰ τοῦτο ἀσπασαμένη τὸν πατέρα, καὶ πολλὰς λιτανείας ἐκείνου τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ παρόντων ποιησαμένη, θεοῖς τε καὶ δαίμοσιν εὐξαμένη ταχεῖαν αὐτῇ δοῦναι τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βίου, σπάσασα τὸ ξιφίδιον, ὃ κατέκρυπτεν ὑπὸ τοῖς πέπλοις, καὶ μίαν ἐνέγκασα

Digitized by Google

διὰ τῶν στέρνων πληγὴν, ἕως τῆς καρδίας ὠθεῖ τὸ ξίφος. κραυγῆς δὲ καὶ θρήνου καὶ τυπετοῦ γυναικείου τὴν οἰκίαν ὅλην κατασχόντος, ὁ μὲν πατὴρ περιχυθεὶς τῷ σώματι περιέβαλλε καὶ ἀνεκαλεῖτο, καὶ ὡς ἀνοίσουσαν ἐκ τοῦ τραύματος ἐτημελεῖτο. ἡ δ' ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτοῦ σπαίρουσα καὶ ψυχορραγοῦσα ἀποθνήσκει. τοῖς δὲ παροῦσι Ῥωμαίων οὕτω δεινὸν ἔδοξεν εἶναι καὶ ἐλεεινὸν τὸ πάθος, ὥστε μίαν ἁπάντων γενέσθαι φωνὴν, ὡς μυριάκις αὐτοῖς κρεῖττον εἴη τεθνᾶναι περὶ τῆς ἐλευθερίας, ἢ τοιαύτας ὕβρεις ὑπὸ τῶν τυράννων γινομένας περιορᾶν. ἦν δέ τις ἐν αὐτοῖς Ποὔπλιος Οὐαλέριος, ἐνὸς τῶν ἅμα τῷ Ταρκυνίῳ παραγενομένων εἰς Ῥώμην Σαβίνων ἀπόγονος, ὁραστήριος ἀνὴρ καὶ φρόνιμος. οὗτος ἐπὶ τὸ στρατόπεδον πέμπεται ὑπ' αὐτῶν, τῆ τ' ἀνδρὶ τῆς Λουκρητίας τὰ συμβεβηκότα φράσων, καὶ σὺν ἐκείνῳ πράξων ἀπόστασιν τοῦ στρατιωτικοῦ πλήθους ἀπὸ τῶν τυράννων. ἅρτι δ' αὐτῷ τὰς πύλας ἐξεληλυθότι συναντᾷ κατὰ δαίμονα παραγινόμενος εἰς τὴν πόλιν ὁ Κολλατῖνος ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου, τῶν κατεσχημότων τὴν οἰκίαν αὐτοῦ κακῶν οὐδὲν εἰδώς· καὶ σὺν αὐτῷ Λεύκιος Ἰούνιος, ᾧ Βροῦτος ἐπώνυμον ἦν· εἴη δ' ἂν ἑρμηνευόμενος ὁ Βροῦτος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον, ἠλίθιος. ὑπὲρ οὗ μικρὰ προειπεῖν ἀναγκαῖον, ἐπειδὴ τοῦτον ἀποφαίνουσι Ῥωμαῖοι τῆς καταλύσεως τῶν τυράννων γενέσθαι αἰτιώτατον, τίς τ' ἦν καὶ ἀπὸ τίνων, καὶ διὰ τί τῆς ἐπωνυμίας ταύτης ἔτυχεν οὐδὲν αὐτῷ προσηκούσης.

Digitized by Google

LXVIII. Τῷ ἀνδρὶ τούτῳ πατὴρ μὲν ἦν Μάρκος Ἰούνιος, ἐνὸς τῶν σὺν Αἰνείᾳ τὴν ἀποικίαν στειλάντων ἀπόγονος, ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν Ῥωμαίων ἀριθμούμενος· δὲ ἀρετὴν· μήτηρ δὲ Ταρκυνία, ταῦ πρότερον βασιλέως Ταρκυνίου θυγάτηρ· αὐτὸς δὲ τροφῆς τε καὶ παιδείας πάσης τῆς ἐπιχωρίου μετέλαβε, καὶ φύσιν εἶχε πρὸς οὐδὲν τῶν καλῶν ἀντιπράττουσαν. ἐπεὶ δὲ Τύλλιον ἀποκτείνας Ταρκύνιος, σὺν ἄλλοις ἀνδράσι πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς καὶ τὸν ἐκείνου πατέρα διεχρήσατο ἀφανεῖ θανάτῳ· δι' οὐδὲν μὲν ἀδίκημα, τοῦ δὲ πλούτου προαχθεὶς εἰς ἐπιθυμίαν, ὃν ἐκ παλαιοῦ τε καὶ προγονικῆς παραλαβὼν εὐτυχίας ἐκέκτητο· καὶ σὺν αὐτῷ τὸν προσβύτατον υἱὸν εὐγενές τι φρόνημα διαφαίνοντα, καὶ τὸ μὴ τιμωρῆσαι τῷ θανάτῳ τοῦ πατρὸς οὐκ ὂν ὑπομείναντα· νέος ὢν ὁ Βροῦτος ἔτι καὶ κομιδῇ βοηθείας συγγενικῆς ἔρημος, ἔρχον ἐπιχείρησε ποιῆσαι πάντων φρονιμώτατον, ἐπίθετον ἑαυτοῦ καταψεύσασθαι μωρίαν· καὶ διέμεινεν ἅπαντα τὸν ἐξ ἐκείνου χρόνον, ἕως οὗ τὸν ἐπιτήδειον ἔδοξε καιρὸν ἔχειν, φυλάττων τὸ προσποίημα τῆς ἀνοίας· ἐξ οὗ δὲ ταύτης ἔτυχε τῆς ἐπωνυμίας, τοῦτ' αὐτὸν ἐρρύσατο μηδὲν ὑπὸ τοῦ τυράννου παθεῖν, πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἀπολλυμένων.

LXIX. Καταφρονήσας γὰρ ὁ Ταρκύνιος τῆς δοκούσης εἶναι περὶ αὐτὸν, ἀλλ' οὐ κατ' ἀλήθειαν ὑπαρχούσης μωρίας, ἀφελόμενος ἅπαντα τὰ πατρῷα, μικρὰ δ' εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον ἐπιχορηγῶν, ὡς παῖδα ὀρφανὸν ἐπιτρόπων δεόμενον ἐφύλαττεν ὑφ'

Digitized by Google

ἑαυτῷ, διαιτᾶσθαί τε μετὰ τῶν οἰκείων παίδων ἐπέτρεπεν, οὐ διὰ τιμὴν, ὡς ἐσκήπτετο πρὸς τοὺς πέλας, οἷα δὴ συγγενὴς, ἀλλ' ἵνα γέλωτα παρέχῃ τοῖς μειρακίοις, λέγων τ' ἀνόητα πολλὰ, καὶ πράττων ὅμοια τοῖς κατ' ἀλήθειαν ἠλιθίοις. καὶ δὴ καὶ ὅτε τῷ Δελφικῷ μαντείῳ χρησομένους ἀπέστελλε τῶν παίδων τοὺς δύο, Ἄροντα καὶ Τίτον, ὑπὲρ τοῦ λοιμοῦ· κατέσκηψε γάρ τις ἐπὶ τῆς ἐκείνου βασιλείας οὐκ εἰωθυῖα νόσος εἰς παρθένους τε καὶ παῖδας, ὑφ' ἧς πολλὰ διεφθάρη σάματα, χαλεπωτάτη δὲ καὶ δυσίατος εἰς τὰς κυούσας γυναῖκας, αὐτοῖς βρέφεσιν ἀποκτείνουσα τὰς μητέρας ἐν ταῖς ἀγοραῖς· τήν τ' αἰτίαν τῆς νόσου γνῶναι παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ τὴν λύσιν βουλόμενος, συνέπεμψε κἀκεῖνον ἅμα τοῖς μειρακίοις δεηθεῖσιν, ἵνα κατασκώπτειν τε καὶ περιυβρίζειν ἔχοιεν. ὡς δὲ παρεγενήθησαν εἰς τὸ μαντεῖον οἱ νεανίσκοι, καὶ τοὺς χρησμοὺς ἔλαβον ὑπὲρ ὧν ἐπέμφθησαν, ἀναθήμασι δωρησάμενοι τὸν θεὸν, καὶ τοῦ Βρούτου πολλὰ καταγελάσαντες, ὅτι βακτηρίαν ξυλίνην ἀνέθηκε τῷ Ἀπόλλωνι· ὁ δὲ διατρήσας ὅλην ὥσπερ αὐλὸν, χρυσῆν ῥάβδον ἀνέθηκεν οὐδενὸς ἐπισταμένου· καὶ μετὰ τοῦτ' ἠρώτων τὸν θεὸν, τίνι πέπρωται τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν παραλαβεῖν· ὁ δὲ θεὸς αὐτοῖς ἀνεῖλε, τῷ πρώτῳ τὴν μητέρα φιλήσαντι. οἱ μὲν οὖν νεανίσκοι, τοῦ χρησμοῦ τὴν διάνοιαν ἀγνοήσαντες, συνέθεντο πρὸς ἀλλήλους ἅμα φιλῆσαι τὴν μητέρα, βουλόμενοι κοινῇ τὴν βασιλείαν κατασχεῖν. ὁ δὲ Βροῦτος συνεὶς ὃ βούλεται δηλοῦν ὁ θεὸς, ἐπειδὴ τάχιστα τῆς Ἰταλίας ἐπέβη,

Digitized by Google

προκύψας κατεφίλησε τὴν γῆν, ταύτην οἰόμενος ἁπάντων εἶναι μητέρα. τὰ μὲν οὖν προγεγενημένα τῷ ἀνδρὶ τούτῳ τοιαῦτα ἦν.

LXX. Τότε δ' ὡς ἤκουσε τοῦ Οὐαλερίου τὰ συμβάντα τῇ Λουκρητίᾳ καὶ τὴν ἀναίρεσιν αὐτῆς διηγουμένου, τὰς χεῖρας ἀνατείνας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· „Ὦ Ζεῦ καὶ θεοὶ πάντες, ὅσοι τὸν ἀνθρώ„πινον ἐπισκοπεῖτε βίον, ἆρά γε ὁ καιρὸς ἐκεῖνος „ἦκει νῦν, ὃν ἐγὼ περιμένων ταύτην τοῦ βίου τὴν „προσποίησιν ἐφύλαττον; ἆρα πέπρωται Ῥωμαίοις „ὑπ' ἐμοῦ καὶ δι' ἐμὲ τῆς ἀπορρήτου τυραννίδος „ἀπαλλαγῆναι;" Ταῦτα εἰπὼν ἐχώρει κατὰ σπουδὴν ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἅμα τῷ Κολλατίνῳ τε καὶ Οὐαλερίῳ. ὡς δ' εἰσῆλθον, ὁ μὲν Κολλατῖνος ἰδὼν τὴν Λουκρητίαν ἐν τῷ μέσῳ κειμένην, καὶ τὸν πατέρα περικείμενον αὐτῇ, μέγα ἀνοιμώξας καὶ περιλαβὼν τὴν νεκρὰν κατεφίλει, καὶ ἀνεκαλεῖτο, καὶ διελέγετο ὡς πρὸς ζῶσαν, ἔξω τοῦ φρονεῖν γεγονὼς ὑπὸ τοῦ κακοῦ. πολλὰ δ' αὐτοῦ κατολοφυρομένου, καὶ τοῦ πατρὸς ἐν μέρει, καὶ τῆς οἰκίας ὅλης κλαυθμῷ καὶ θρήνῳ κατεχομένης βλέψας εἰς αὐτοὺς ὁ Βροῦτος λέγει· „Μυρίους ἕξετε καιροὺς, ὦ Λουκρήτιε καὶ „Κολλατῖνε, καὶ ἅπαντες ὑμεῖς οἱ τῇ γυναικὶ προσ„ήκοντες, ἐν οἷς αὐτὴν κλαύσετε. νυνὶ δὲ ὡς τιμω„ρήσομεν αὐτῇ μελετῶμεν· τοῦτο γὰρ ὁ παρὼν καιρὸς ἀπαιτεῖ." Ἐδόκει τὰ εἰκότα λέγειν· καὶ καθεζόμενοι καθ' ἑαυτοὺς, τὸν οἰκετικὸν ὄχλον ἐκ ποδῶν μεταστήσαντες, ἐβουλεύοντο τί χρὴ πράττειν. πρῶτος δὲ ὁ Βροῦτος ἀρξάμενος ὑπὲρ ἑαυτοῦ λέγειν,

Digitized by Google

ὅτι τὴν δοκοῦσαν τοῖς πολλοῖς μωρίαν οὐκ εἶχεν ἀληθινήν, ἀλλ' ἐπίθετον, καὶ τὰς αἰτίας εἰπὼν, δι' ἃς τὸ προσποίημα τοῦτο ὑπέμεινεν, καὶ δόξας ἁπάντων ἀνθρώπων εἶναι φρονιμώτατος, μετὰ τοῦτ' ἔπειθεν αὐτοὺς τὴν αὐτὴν γνώμην ἅπαντας λαβόντας, ἐξελάσαι Ταρκύνιόν τε καὶ τοὺς παῖδας ἐκ τῆς πόλεως, πολλὰ καὶ ἐπαγωγὰ εἰς τοῦτο διαλεχθείς. ἐπεὶ δὲ πάντας εἶδεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς γνώμης ὄντας, οὐ λόγων ἔφη, δεῖν, οὐχ ὑποσχέσεων, ἀλλ' ἔργων, εἴ τι τῶν δεόντων μέλλει γενήσεσθαι· ἄρξειν δὲ τούτων αὐτὸς ἔφη. Ταῦτ' εἰπὼν, καὶ λαβὼν τὸ ξιφίδιον, ᾧ διεχρήσατο ἑαυτὴν ἡ γυνὴ, καὶ τῷ πτώματι προσελθὼν αὐτῆς· ἔτι γὰρ ἔκειτο ἐν τῷ φανερῷ θέαμα οἰκτιστον· ὤμοσε τόν τ' Ἄρην καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς, πάντα καθ' ὅσον δύναται πράξειν ἐπὶ καταλύσει τῆς Ταρκυνίου δυναστείας· καὶ οὔτ' αὐτὸς διαλλαγήσεσθαι πρὸς τοὺς τυράννους, οὔτε τοῖς διαλλαττομένοις ἐπιτρέψειν, ἀλλ' ἐχθρὸν ἡγεῖσθαι τὸν μὴ ταὐτὰ βουλόμενον, καὶ μέχρι θανάτου τῇ τυραννίδι καὶ τοῖς συναγωνιζομένοις αὐτῇ διεχθρεύσειν. εἰ δὲ παραβαίη τὸν ὅρκον, τοιαύτην αὐτῷ τελευτὴν ἠράσατο τοῦ βίου γενέσθαι καὶ τοῖς αὐτοῦ παισὶν, οἵας ἔτυχεν ἡ γυνή.

LXXI. Ταῦτ' εἰπὼν ἐκάλει καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἐπὶ τὸν αὐτὸν ὅρκον. οἱ δ' οὐδὲν ἔτι ἐνδοιάσαντες ἀνίσταντο, καὶ τὸ ξίφος δεχόμενοι παρ' ἀλλήλων, ὤμνυον. γενομένων δὲ τῶν ὅρκων, μετὰ τοῦτ' ἐζήτουν τίς αὐτοῖς ὁ τῆς ἐπιχειρήσεως ἔσται πρόπος. καὶ ὁ Βροῦτος αὐτοῖς ὑποτίθεται τοιαῦτα

Digitized by Google

„Πρῶτον μὲν διὰ φυλακῆς τὰς πύλας ἔχωμεν, ἵνα „μηδὲν τῶν ἐν τῇ πόλει λεγομένων τε καὶ πραττο- „μένων κατὰ τῆς τυραννίδος αἴσθηται Ταρκύνιος, „πρὶν ἢ τὰ παρ' ἡμῶν εὐτρεπῆ γενέσθαι. ἔπειτα „κομίσαντες τὸ σῶμα τῆς γυναικὸς, ὡς ἔστιν αἵματι πε- „φυρμένον, εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ προθέντες ἐν φα- „νερῷ, συγκαλῶμεν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν. ὅταν „δὲ συνέλθῃ, καὶ πλήθουσαν ἴδωμεν τὴν ἀγορὰν, „προελθὼν Δουκρήτιός τε καὶ Κολλατῖνος, ἀποδυ- „ράσθωσαν τὰς ἑαυτῶν τύχας, ἅπαντα τὰ γενόμενα „φράσαντες. ἔπειτα τῶν ἄλλων ἕκαστος παριὼν κατ- „ηγορείτω τῆς τυραννίδος, καὶ τοὺς πολίτας ἐπὶ τὴν „ἐλευθερίαν παρακαλείτω. ἔσται δὲ πᾶσι Ῥωμαίοις „κατ' εὐχὴν, ἐὰν ἴδωσιν ἡμᾶς τοὺς πατρικίους ἄρ- „χοντας τῆς ἐλευθερίας· πολλὰ γὰρ καὶ δεινὰ πε- „πόνθασιν ὑπὸ τοῦ Ταρκυνίου, καὶ μικρᾶς ἀφορ- „μῆς δέονται. ὅταν δὲ λάβωμεν τὸ πλῆθος ὡρμη- „μένον καταλῦσαι τὴν μοναρχίαν, ψῆφόν τ' αὐτοῖς „ἀναδῶμεν ὑπὲρ τοῦ μηκέτι Ῥωμαίων Ταρκύνιον „ἄρξειν, καὶ τὸ περὶ τούτου δόγμα πρὸς τοὺς ἐπὶ „στρατοπέδου διαπεμψώμεθα ἐν τάχει. καὶ γὰρ οἱ „τὰ ὅπλα ἔχοντες, εἰ μάθοιεν ὅτι τὰ ἐν τῇ πόλει „πάντα τοῖς τυράννοις ἐστὶν ἀλλότρια, πρόθυμοι „περὶ τὴν τῆς πατρίδος ἐλευθερίαν γενήσονται, οὔ- „τε δωρεᾶς ἔτι κατιχόμενοι, οὔτε τὰς ὕβρεις τῶν „Ταρκυνίου παίδων τε καὶ κολάκων φέρειν δυνάμε- „νοι." Ταῦτα λέξαντος αὐτοῦ, παραλαβὼν τὸν λό- γον Οὐαλέριος, „Ἄλλα μὲν, ἔφη, ὀρθῶς ἐπιλογί- „ζεσθαί μοι δοκεῖς, Ἰούνιε· περὶ δὲ τῆς ἐκκλησίας

Digitized by Google

„ἔτι βούλομαι μαθεῖν, τίς ὁ καλέσων ἔσται αὐτὴν „κατὰ νόμους, καὶ τὴν ψῆφον ἀναδώσων ταῖς φρά- „τραις. ἄρχοντι γὰρ ἀποδέδοται τοῦτο πράττειν· „ἡμῶν δὲ οὐδεὶς αὐθεμίαν ἀρχὴν ἔχει.“ Ὁ δὲ ὑπο- λαβών· „Ἐγώ, φησὶν, Οὐαλέριε. τῶν γὰρ Κελ- „ρίων ἄρχων εἰμί· καὶ ἀποδέδοταί μοι κατὰ νό- „μους ἐκκλησίαν, ὅτε βουλοίμην, συγκαλεῖν. ἔδωκέ μοι „τὴν ἀρχὴν ταύτην ὁ Ταρκύνιος, μεγίστην οὖσαν, ὡς „ἠλιθίῳ, καὶ οὔτ' αἰσθησομένῳ τῆς δυνάμεως αὐτῆς, „οὔτ', εἰ γνοίην, χρησομένῳ· καὶ τὸν κατὰ τοῦ τυ- „ράννου λόγον πρῶτος ἐγὼ διαθήσομαι.“

LXXII. Ὡς δὲ τοῦτ' ἤκουσαν, ἅπαντες ἐπή- νεσάν τε καὶ ὡς ἀπὸ καλῆς ὑποθέσεως ἀρξάμενον καὶ νομίμου, καὶ τἆλλα λέγειν αὐτὸν ἠξίουν. κἀκεῖ- νος εἶπεν, „Ἐπειδὴ ταῦτα οὕτω πράττειν ἡμῖν δο- „κεῖ, σκοπώμεθα πάλιν τίς ἡ τὴν πόλιν ἐπιτροπεύ- „ουσα ἀρχὴ γενήσεται μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν βα- „σιλέων, καὶ ὑπό τίνος ἀποδειχθεῖσα ἀνδρός, καὶ „ἔτι πρότερον, ὅστις ἔσται πολιτείας λόγος, ὃν ἀπαλ- „λαττόμενοι τοῦ τυράννου καταστησόμεθα. βεβου- „λεῦσθαι γὰρ ἅπαντα βέλτιον, πρὶν ἐπιχειρεῖν ἔρ- „γῳ τηλικῷδε, καὶ μηδὲν ἀνεξέταστον ἀφεῖσθαι, „μηδ' ἀπροβούλευτον. ἀποφαινέσθω δὲ περὶ τού- „των ἕκαστος ὑμῶν ἃ φρονεῖ.“ Μετὰ τοῦτ' ἐλέχθη- σαν πολλοὶ καὶ παρὰ πολλῶν λόγοι. ἐδόκει δὲ τοῖς μὲν, βασιλικὴν αὖθις καταστήσασθαι πολιτείαν, ἐξαριθμουμένοις ὅσα εἰς τὴν πόλιν ἐποίησαν ἀγα- θὰ πάντες οἱ πρότερον βασιλεῖς· τοῖς δὲ, μηκέτι ποιεῖν ἐφ' ἑνὶ δυνάστῃ τὰ κοινὰ, τὰς τυραννικὰς

Digitized by Google

διεξιοῦσι παρανομίας, αἷς ἄλλοι τε πολλοὶ κατὰ τῶν ἰδίων πολιτῶν ἐχρήσαντο, καὶ Ταρκύνιος τελευτῶν· ἀλλὰ τὸ συνέδριον τῆς βουλῆς ἁπάντων ἀποδεῖξαι κύριον, ὡς ἐν πολλαῖς τῶν Ἑλληνίδων πόλεων· οἱ δὲ, τούτων μὲν οὐδετέραν προηροῦντο τῶν πολιτειῶν, δημοκρατίαν δὲ συνεβούλευον, ὥσπερ Ἀθήνῃσι, καταστῆσαι, τὰς ὕβρεις καὶ τὰς πλεονεξίας τῶν ὀλίγων προφερόμενοι. καὶ τὰς στάσεις τὰς γινομένας τοῖς ταπεινοῖς πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας· ἐλευθέρᾳ δὲ πόλει τὴν ἰσονομίαν ἀποφαίνοντες ἀσφαλεστάτην οὖσαν καὶ πρεπωδεστάτην τῶν πολιτειῶν.

LXXIII. Χαλεπῆς δὲ καὶ δυσκρίτου τῆς αἱρέσεως ἅπασι φαινομένης διὰ τὰς παρακολουθούσας ἑκάστῃ τῶν πολιτειῶν κακίας, τελευταῖος παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ Βροῦτος εἶπεν· „Ἐγὼ δ', ὦ Λουκρήτιε καὶ Κολλατῖνε, καὶ πάντες ὑμεῖς οἱ παρόντες ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ ἐξ ἀγαθῶν, καινὴν μὲν οὐδεμίαν ἡμᾶς οἶμαι δεῖν καθίστασθαι πολιτείαν κατὰ τὸ παρόν· ὅ τε γὰρ καιρὸς, εἰς ὃν συνήγμεθα ὑπὸ τῶν πραγμάτων βραχὺς, ἐν ᾧ μεθαρμόσασθαι πόλεως κέαμον οὐ ῥᾴδιον· ἥ τε πεῖρα τῆς μεταβολῆς, κἂν τὰ κράτιστα τύχωμεν περὶ αὐτῆς βουλευσάμενοι, ἀφαλερὰ καὶ οὐκ ἀκίνδυνος. ἐξέσται δ' ἡμῖν ὕστερον ὅταν ἀπαλλαγῶμεν τῆς τυραννίδος, μετὰ πλείονος ἐξουσίας καὶ κατὰ σχολὴν βουλευσαμένοις τὴν κρείττονα πολιτείαν ἀντὶ τῆς χείρονος ἑλέσθαι· εἰ δή τις ἄρα ἐστὶ κρείττων, ἧς Ῥωμύλος τε καὶ Νομπίλιος καὶ πάντες οἱ μετ'

Digitized by Google

„ἐκείνους βασιλεῖς καταστησάμενοι παρέδοσαν ἡμῖν,
„ἐξ ἧς μεγάλη καὶ εὐδαίμων καὶ πολλῶν ἄρχουσα
„ἀνθρώπων ἡ πόλις ἡμῶν διετέλεσεν. ἃ δὲ παρα-
„κολουθεῖν εἴωθε ταῖς μοναρχίαις δεινά, ἐξ ὧν εἰς
„τυραννικὴν ὠμότητα περιίστανται, καὶ δι' ἃ δυσ-
„χεραίνουσιν ἅπαντες πρὸς αὐτάς, ταῦθ' ὑμῖν ἐπαν-
„ορθώσασθαί τε τὰ νῦν, καὶ ἵνα μηδ' ἐξ ὑστέρου
„γένηταί ποτε, φυλάξασθαι παραικῶ. τίνα δέ ἐστι
„ταῦτα; πρῶτον μέν, ἐπειδὴ τὰ ὀνόματα τῶν πρα-
„γμάτων οἱ πολλοὶ σκοποῦσι, καὶ ἀπὸ τούτων ἤ
„προσίενταί τινα τῶν βλαβερῶν, ἢ φεύγουσι τῶν
„ὠφελίμων, ἐν οἷς καὶ τὴν μοναρχίαν εἶναι συμβέ-
„βηκε, μεταθέσθαι τοῦνομα τῆς πολιτείας ὑμῖν παρ-
„αινῶ, καὶ τοὺς μέλλοντας ἕξειν τὴν ἁπάντων ἐξου-
„σίαν, μήτε βασιλεῖς ἔτι μήτε μονάρχους καλεῖν,
„ἀλλὰ μετριωτέραν τινὰ καὶ φιλανθρωποτέραν αὐ-
„τοῖς θέσθαι προσηγορίαν. ἔπειτα μὴ ποιεῖν γνώ-
„μην μίαν ἁπάντων κυρίαν, ἀλλὰ δυσὶν ἐπιτρέπειν
„ἀνδράσι τὴν βασιλικὴν ἀρχήν, ὡς Λακεδαιμονίους
„πυνθάνομαι ποιεῖν ἐπὶ πολλὰς ἤδη γενεάς, καὶ διὰ
„τοῦτο τὸ σχῆμα τοῦ πολιτεύματος ἁπάντων μάλι-
„στα τῶν Ἑλλήνων εὐκομεῖσθαί τε καὶ εὐδαιμονεῖν·
„ἧττον γὰρ ὑβρισταὶ καὶ βαρεῖς ἔσονται, διαιρε-
„θείσης τῆς ἐξουσίας διχῇ, καὶ τὴν αὐτὴν ἰσχὺν
„ἐχόντων ἑκατέρων· αἰδώς τ' ἀλλήλων καὶ κώλυσις
„τοῦ καθ' ἡδονὴν ζῆν, φιλοτιμία τε πρὸς ἀρετὴν δό-
„κησιν, ἐκ ταύτης γένοιτ' ἂν τῆς ἰσοτίμου δυναστεί-
„ας μάλιστα.

LXXIV. „Τῶν τε παρανόμων, ἃ τοῖς βασι-

Digitized by Google

„λεῦσι παραδέδοται, πολλῶν ὄντων, εἴ τινα λυπηρὰς „ὄψεις καὶ ἐπιφθόνους τοῖς πολλοῖς παρέχεται, τὰ „μὲν μειῶσαι, τὰ δ' ἀφελεῖν οἶομαι δεῖν· τὰ σκή„πτρα ταυτὶ λέγω, καὶ τοὺς χρυσοῦς στεφάνους, καὶ „τὰς ἁλουργεῖς καὶ χρυσοσήμους ἀμπεχόνας, πλὴν „εἰ μὴ κατὰ καιροὺς τινας ἑορταίους, καὶ ἐν πομ„παῖς θριάμβων, ὅτε αὐτὰ τιμῆς θεῶν ἕνεκα λήψον„ται. λυπήσει γὰρ οὐδένα, ἐὰν γένωνται σπάνια· „θρόνον δὲ τοῖς ἀνδράσιν ἐλεφάντινον, ἐν ᾧ καθε„ζόμενοι δικάσουσι, καὶ λευκὴν ἐσθῆτα περιπόρ„φυρον, καὶ τοὺς προηγουμένους ἐν ταῖς ἐξόδοις „ὠὠδεκα πελέκεις καταλιπεῖν. ἔτι πρὸς τούτοις, „ὃ πάντων οἶομαι τῶν εἰρημένων χρησιμώτατον ἔσε„σθαι, καὶ τοῦ μὴ πολλὰ ἐξαμαρτάνειν τοὺς παρα„ληψομένους τὴν ἀρχὴν αἰτιώτατον, τὸ μὴ διὰ βίου „τοὺς αὐτοὺς ἐᾶν ἄρχειν· χαλεπὴ γὰρ ἅπασιν ἀόρι„στος ἀρχή, καὶ μηδεμίαν ἐξέτασιν διδοῦσα τῶν πρατ„τομένων, ἐξ ἧς φύεται τυραννίς· ἀλλ' εἰς ἐνιαυσι„αν χρόνον, ὡς παρ' Ἀθηναίοις γίνεται, τὸ κράτος „τῆς ἀρχῆς συνάγειν. τὸ γὰρ ἐν μέρει τὸν αὐτὸν ἄρχειν „τε καὶ ἄρχεσθαι, καὶ πρὸ τοῦ διαφθαρῆναι τὴν δίά„νοιαν ἀφίστασθαι τῆς ἐξουσίας, συστέλλει τὰς αὐθά„δεις φύσεις, καὶ οὐκ ἐᾷ μεθύσκεσθαι ταῖς ἐξουσίαις τὰ „ἤθη. Ταῦθ' ἡμῖν καταστησαμένοις ὑπάρξει τὰ „μὲν ἀγαθὰ καρποῦσθαι τῆς βασιλικῆς πολιτείας, „τῶν δὲ παρακολουθούντων αὐτῇ κακῶν ἀπηλλά„χθαι. ἵνα δὲ καὶ τοὔνομα τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας „πάτριον ὑπάρχον ἡμῖν, καὶ σὺν οἰωνοῖς αἰσίοις „θεῶν ἐπικνρωσάντων παρεληλυθὸς εἰς τὴν πόλιν,

Digitized by Google

„αὐτῆς ἕνεκα τῆς ὁσίας φυλάττηται, ἱερῶν ἀποδει-
„κνύσθω τις ἀεὶ-βασιλεὺς, ὁ τὴν τιμὴν ταύτην
„ἔξων διὰ βίου, πάσης ἀπολελυμένος πολεμικῆς
„ἀσχολίας, ἓν τοῦτο μόνον ἔχων ἔργον, ὥσπερ ὁ βα-
„σιλεὺς, τὴν ἡγεμονίαν τῶν θυηπολιῶν, ἄλλο δ' οὐδέν.

LXXV. „Ὃν δὲ τρόπον ἔσται τούτων ἕκαστον,
„ἀκούσατέ μου· συνάξω μὲν ἐγὼ τὴν ἐκκλησίαν,
„ὥσπερ ἔφην, ἐπειδὴ συγκεχώρηταί μοι κατὰ νόμον,
„καὶ γνώμην εἰσηγήσομαι· φεύγειν Ταρκύνιον ἅμα
„τοῖς παισὶ καὶ τῇ γυναικὶ, πόλεώς τε καὶ χώρας
„τῆς Ῥωμαίων ἐργομένους τὸν ἀεὶ χρόνον, καὶ γέ-
„νος τὸ ἐξ αὐτῶν· ὅταν δ' ἐπιψηφίσωσι τὴν γνώ-
„μην οἱ πολῖται, δηλώσας αὐτοῖς ἣν διανοούμεθα
„πολιτείαν καταστήσασθαι, μεσοβασιλέα ἑλοῦμαι
„τὸν ἀποδείξοντα τοὺς παραληψομένους τὰ κοινὰ,
„καὶ αὐτὸς ἀποθήσομαι τὴν τῶν Κελερίων ἀρχήν.
„ὁ δὲ καταστασθεὶς ὑπ' ἐμοῦ μεσοβασιλεὺς, συναγα-
„γὼν τὴν λοχῖτιν ἐκκλησίαν, ὀνομασάτω τε τοὺς
„μέλλοντας ἔξειν τὴν μέλλουσαν βασιλείαν, καὶ ψῆ-
„φον ὑπὲρ αὐτῶν τοῖς πολίταις δότω· ἐὰν δὲ τοῖς
„πλείοσι δόξῃ λόχοις κυρίαν εἶναι τὴν τῶν ἀνδρῶν
„αἵρεσιν, καὶ τὰ μαντεύματα γένηται περὶ αὐτῶν
„καλὰ, τοὺς πελέκεις οὗτοι παραλαβόντες καὶ τὰ
„λοιπὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας σύμβολα, πραττέτωσαν
„ὅπως ἐλευθέραν οἰκήσομεν τὴν πατρίδα, καὶ μηκέτι
„κάθοδον ἔξουσιν εἰς αὐτὴν Ταρκύνιοι· πειράσονται
„γάρ, εὖ ἴστε, καὶ πειθοῖ καὶ βίᾳ καὶ δόλῳ, καὶ παν-
„τὶ ἄλλῳ τρόπῳ παρελθεῖν πάλιν ἐπὶ τὴν δυναστείαν,
„ἐὰν μὴ φυλαττώμεθα αὐτούς. Ταυτὶ μὲν οὖν ἐστι

Digitized by Google

„τὰ μέγιστα καὶ κυριώτατα ὧν ὑμῖν ἐν τῷ παρόντι „λέγειν ἔχω καὶ παραινεῖν· τὰ δὲ κατὰ μέρος, πολ„λὰ ὄντα καὶ οὐ ῥᾴδια νῦν δι' ἀκριβείας ἐξετασθῆ„ναι· συνήγμεθα γὰρ εἰς ὀξὺν καιρόν· ἐπ' αὐτοῖς „οἴομαι δεῖν ποιῆσαι τοῖς παραληψομένοις τὴν ἀρχήν. „σκοπεῖσθαι μέντοι φημὶ χρῆναι τοὺς ἄνδρας ἅπαν„τα μετὰ τοῦ συνεδρίου τῆς βουλῆς, ὥσπερ οἱ βα„σιλεῖς ἐποίουν, καὶ μηδὲν πράττειν δίχα ἡμῶν, καὶ „τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ φέρειν εἰς τὸν δῆμον, ὡς τοῖς „προγόνοις ἡμῶν ἔθος ἦν, μηδενὸς ἀφαιρουμένους „αὐτὸν, ὧν ἐν τοῖς προτέροις καιροῖς κύριος ἦν. οὕ„τω γὰρ αὐτοῖς ἀσφαλέστατα καὶ κάλλιστα ἕξει τὰ „τῆς ἀρχῆς."

LXXVI. *Ταύτην ἀποδειξαμένου τὴν γνώμην Ἰουνίου Βρούτου, πάντες ἐπῄνεσαν, καὶ αὐτίκα περὶ τῶν παραληψομένων τὴν ἡγεμονίαν ἀνδρῶν βουλευόμενοι, μεσοβασιλέα μὲν ἔκριναν ἀποδειχθῆναι Σπόριον Λουκρήτιον, τὸν πατέρα τῆς διαχρησαμένης ἑαυτήν· ὑπ' ἐκείνου δὲ τοὺς ἕξοντας τὴν τῶν βασιλέων ἡγεμονίαν ἐξετασθῆναι, Λεύκιον Ἰούνιον Βροῦτον, καὶ Λεύκιον Ταρκύνιον Κολλατῖνον. τοὺς δ' ἄρχοντας τούτους ἔταξαν καλεῖσθαι κατὰ τὴν ἑαυτῶν διάλεκτον, κωνσούλας. τοῦτο μεθερμηνευόμενον εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν τοὔνομα, συμβούλους ἢ προβούλους δύναται δηλοῦν· κωνσίλια γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὰς συμβουλὰς καλοῦσιν· ὕπατοι δὲ ὑφ' Ἑλλήνων ἀνὰ χρόνον ὠνομάσθησαν ἐπὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἐξουσίας, ὅτι πάντων τ' ἄρχουσι, καὶ τὴν ἀνωτάτω χώραν ἔχουσι. τὸ γὰρ ὑπερέχον καὶ*

Digitized by Google

ἄκρον, ὕπατον ἐκάλουν οἱ παλαιοί. ταῦτα βουλευσάμενοί τε καὶ καταστησάμενοι, καὶ τοὺς θεοὺς εὐξαμένους λιτανεύσαντες συλλαβέσθαι σφίσιν ὁσίων καὶ δικαίων ἔργων ἐφιεμένοις, ἐξήεσαν εἰς τὴν ἀγοράν. ἠκολούθουν δ' αὐτοῖς οἱ θεράποντες ἐπὶ κλίνης μίλασιν ἔμφιοις ἐστρωμένης κομίζοντες ἀθεράπευτόν τε καὶ πεφυρμένην αἵματι τὴν νεκράν· ἣν πρὸ τοῦ βουλευτηρίου τεθῆναι κελεύσαντες ὑψηλήν καὶ περιφανῆ, συνεκάλουν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν. ὄχλου δὲ συναχθέντος οὐ μόνον τοῦ κατ' ἀγορὰν τότε ὄντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατὰ τὴν πόλιν ἅπαν· διεξήεσαν γὰρ οἱ κήρυκες διὰ πάντων στενωπῶν τὸν δῆμον εἰς τὴν ἀγορὰν καλοῦντες· ἀναβὰς ὁ Βροῦτος ἔνθα τοῖς συνήγουσι τὰς ἐκκλησίας δημηγορεῖν ἔθος ἦν, καὶ τοὺς πατρικίους παραστησάμενος, ἔλεξε τοιάδε.

LXXVII. „Τὰ περὶ ἀναγκαίων καὶ καλῶν πραγμάτων τοὺς λόγους μέλλων πρὸς ὑμᾶς ποιεῖσθαι, ἄνδρες πολῖται, περὶ ἐμαυτοῦ πρῶτον ὀλίγα βούλομαι προειπεῖν· ἴσως γάρ τισιν ὑμῶν, μᾶλλον δ' ἀκριβῶς οἶδα ὅτι πολλοῖς τεταράχθαι δόξω τὴν διάνοιαν. ἀνὴρ οὐ φρενήρης, περὶ τῶν μεγίστων ἐπιχειρῶν λέγειν, ᾧ κηδεμόνων, οὐχ ὑγιαίνοντι, δῆτα δὴ τὴν κοινὴν ὑπόληψιν, ἣν περὶ ἐμοῦ πάντες ἔχετε ὡς ἠλιθίου, ψευδῆ γενομένην, καὶ οὐχ ὑπ' ἄλλου τινὸς κατασκευασθεῖσαν, ἀλλ' ὑπ' ἐμοῦ. ὃ δ' ἀναγκάσας με μήθ' ὡς φύσις ἠξίου, μήθ' ὡς θεμιστέ μοι ζῆν, ἀλλ' ὡς Ταρκυνίῳ τ' ἦν βουλομένῳ, καμοὶ συνοίσειν ἔδοξεν, ὁ περὶ τῆς ψυχῆς φόβος ἦν· πατέρα γάρ μου Ταρκύνιος ἀποκτείνας.

Digitized by Google

„ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχὴν, ἵνα τὴν οὐσίαν αὐ-
„τοῦ κατάσχῃ πολλὴν σφόδρα οὖσαν. καὶ ἀδελφὸν
„πρεσβύτερον, ὃς ἔμελλε τιμωρήσειν τῷ θανάτῳ τοῦ
„πατρὸς, εἰ μὴ γένοιτο ἐκ ποδῶν, ἀφανεῖ θανάτῳ
„διαχρησάμενος, οὐδ' ἐμοῦ δῆλος ἦν φεισόμενος ἐρή-
„μου τῶν ἀναγκαιοτάτων γεγονότος, εἰ μὴ τὴν ἐπί-
„θετον ἐσκηψάμην μωρίαν. τοῦτό με τὸ πλάσμα,
„πιστευθὲν ὑπὸ τοῦ τυράννου, μὴ ταὐτὰ παθεῖν
„ἐκείνοις ἐῤῥύσατο, καὶ μέχρι τοῦ παρόντος διασέσωκε
„χρόνου· νῦν δ' αὐτὸ πρῶτον· ἧκε γὰρ ὁ καιρὸς,
„ὃν εὐχόμην τε καὶ προσεδεχόμην· πέμπτον ἤδη
„τοῦτο καὶ εἰκόστὸν ἔτος φυλάξας, ἀποτίθεμαι. καὶ
„τὰ μὲν περὶ ἐμοῦ τοσαῦτα.

LXXVIII. „Τὰ δὲ κοινὰ, ὑπὲρ ὧν ὑμᾶς εἰς
„ἐκκλησίαν συνεκάλεσα, ταῦτ' ἐστί. Ταρκύνιον, οὔ-
„τε κατὰ τοὺς πατρίους ἡμῶν ἐθισμοὺς καὶ νόμους
„τὴν δυναστείαν κατασχόντα, οὔτ' ἐπειδὴ κατέσχεν
„ὅπως δή ποτε λαβὼν, καλῶς αὐτῇ καὶ βασιλικῶς
„χρώμενον, ἀλλ' ὑπερβεβληκότα πάντας ὕβρει τε
„καὶ παρανομίᾳ τοὺς ὅπου δή ποτε γενομένους τυ-
„ράννους, ἀφελέσθαι τὴν ἐξουσίαν βεβουλεύμεθα
„νῦν συνελθόντες οἱ πατρίκιοι· πάλαι μὲν δέον,
„νῦν δ' ἐν καιρῷ τοῦτο ποιοῦντες ἐπιτηδείῳ, ὑμᾶς
„τ', ὦ δημόται, συνεκαλέσαμεν, ἵνα τὴν προαίρεσιν
„ἀποδειξάμενοι τὴν ἑαυτῶν, συναγωνιστὰς ἀξιώσω-
„μεν ἡμῖν γενέσθαι, πράττοντας ἐλευθερίαν τῇ πα-
„τρίδι, ἧς οὔτε πρότερον ἡμῖν ἐξεγένετο μεταλαβεῖν,
„ἐξ οὗ Ταρκύνιος τὴν ἀρχὴν κατέσχεν, οὔθ' ὕστε-
„ρον, ἐὰν νῦν μαλακισθῶμεν, ἐξέσται. εἰ μὲν οὖν

Digitized by Google

„χρόνον, ὅσον ἐβουλόμην, εἶχον, ἢ πρὸς ἄγνοιάν τινας „ἤμελλον λήγειν, ἁπάσας διεξῆλθον ἂν τὰς τοῦ τυ„ράννου παρανομίας, ἐφ' αἷς οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ πολ„λάκις εἴη ἅπασι δίκαιος ἀπολωλέναι. ἐπειδὴ δ' ὁ „καιρός, ὃν τὰ πράγματα δίδωσί μοι, βραχύς, ἐν ᾧ „λέγειν μὲν ὀλίγα δεῖ, πράττειν δὲ πολλά, καὶ πρὸς „εἰδότας τὸν λόγον ποιοῦμαι, ὀλίγα τὰ μέγιστα „καὶ φανερώτατα τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ ἀπολο„γίας μηδεμιᾶς δεόμενα τυγχεῖν, ταῦθ' ὑμᾶς ὑπο„μνήσω.

LXXIX. „Οὗτός ἐστιν, ἄνδρες πολῖται, Τα„ρύνιος ὁ πρὸ τοῦ λαβεῖν τὴν ἀρχήν, Ἀρούντιον, τὸν „ἴδιον ἀδελφόν, ὅτι πονηρὸς οὐκ ἐβούλετο γενέσθαι, „φαρμάκοις διαχρησάμενος, συνεργὸν εἰς τοῦτο τὸ „μῦσος λαβὼν τὴν ἐκείνου γυναῖκα, τῆς δ' αὐτῷ „συνοικούσης ἀδελφήν, ἣν ἐμοίχευεν ὁ Θεὸς ἐχθρὸς „ἔτι καὶ πάλαι. οὗτος ὁ τὴν γαμετὴν, γυναῖκα σώ„φρονα καὶ τέκνων κοινωνὸν γεγονυῖαν, ἐν ταῖς αὐ„ταῖς ἡμέραις καὶ διὰ τῶν αὐτῶν φαρμάκων ἀποστεί„νας· ὃς οὐδ' ἀφοσιώσασθαι τῶν φαρμακειῶν ἐμ„φοτέρων τὰς διαβολὰς, ὡς οὐχ ὑφ' ἑαυτοῦ γενομέ„νων, ἠξίωσεν, ἑλεεινῷ χρησάμενος σχήματι, καὶ „μικρᾷ προσποιήσει πένθους· ἀλλ' εὐθὺς ἅμα τῷ „αὐτὰ διαπράξασθαι τὰ θαυμαστὰ ἔργα, πρὶν ἢ „μαρανθῆναι τὰς ὑποδεξαμένας τὰ δύσκηνα σώματα „πυρὰς, φίλους εἱστία, καὶ γάμους ἐπιτέλει, καὶ „τὴν ἀνδροφόνον νύμφην ἐπὶ τὸν τῆς ἀδελφῆς θά„λαμον ἦγετο, τὰς ἀποφήτους πρὸς αὐτὴν ἐμπεδῶν „ὁμολογίας· ἀνθύσια καὶ ἐξάγιστα, καὶ οὐδ' Ἑλλά-

Digitized by Google

„δος οὔτε βαρβάρου γῆς οὐδαμόθι γινόμενα, πρῶ-
„τος εἰς τὴν Ῥωμαίων πόλιν εἰσάγων, καὶ μόνος.
„οἷα δ' ἐξεργάσατο, ὦ δημόται, τὰ περιβάλτα καὶ
„δεινὰ περὶ τοὺς κηδεστὰς ἀμφοτέρους ἐπιχειρήμα-
„τα, ἐπὶ ταῖς θυσμαῖς ὄντας ἤδη τοῦ βίου; Σερούϊον
„μὲν Τύλλιον τὸν ἐπιεικέστατον τῶν βασιλέων, καὶ
„πλεῖστα ὑμῖν εὖ ποιήσαντα, φανερῶς ἀποσφάξας,
„καὶ οὔτε κομιδῆς, οὔτε ταφῆς νομίμου τὸ σῶμα
„ἰάσας τυχεῖν· Τερκυνίαν δὲ τὴν ἐκείνου γυναῖκα,
„ἣν πρασσῆκεν αὐτῷ τιμᾶν ὥσπερ μητέρα, πατρὸς
„ἀδελφὴν οὖσαν, καὶ σπουδαίαν περὶ αὐτὸν γενο-
„μένην, πρὶν ἢ πενθῆσαι καὶ τὰ νομιζόμενα τῷ κα-
„τὰ γῆς ἄνθρωπ ποιῆσαι, τὴν ἀθλίαν ἀγχόνῃ διαχρη-
„σάμενος, ὑφ' ὧν ἐσώθη, καὶ παρ' οἷς ἐτράφη, καὶ
„οὓς διαδέξεσθαι μετὰ τὴν τελευτὴν ἔμελλεν, ὀλίγοι
„ἀναμείναο, ἕως ὁ κατὰ φύσιν αὐτοῖς παραγένηται
„θάνατος.

LXXX. „Ἀλλὰ τί τούτους ἐπιτιμῶ, τοσαύτας
„ἔχων αὐτὸς παρανομίας κατηγορεῖν, ἔξω τῶν εἰς
„τοὺς συγγενεῖς καὶ κηδεστὰς γενομένων, τὰς εἰς τὴν
„πατρίδα καὶ πάντας ἡμᾶς ἐπιτελεσθείσας, εἰ δὴ δεῖ
„καὶ παρανομίας αὐτὰς καλεῖν, ἀλλ' οὐκ ἀναιροπὰς
„καὶ ἀφανισμοὺς ἁπάντων τῶν ἐθῶν καὶ τῶν νόμων.
„αὐτίκα τὴν ἡγεμονίαν, ἵν' ἀπὸ ταύτης ἄρξωμαι,
„πῶς παρέλαβεν; ἆρά γε ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ γενόμενοι
„βασιλεῖς; πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. ἐκεῖνοι μέν
„γε ἅπαντες ὑφ' ἡμῶν ἐπὶ τὰς δυναστείας παρήγον-
„το κατὰ τοὺς πατρίους ἐθισμοὺς καὶ νόμους· πρῶ-
„τον μὲν ψηφίσματος ὑπὸ τῆς βουλῆς γραφέντος,

Digitized by Google

„ἧ περὶ πάντων ἀποδέδοται τῶν κοινῶν προβου-
„λεύειν· ἔπειτα μεσοβασιλέων αἱρεθέντων, οἷς ἐπι-
„τρέπει τὸ συνέδριον ἐκ τῶν ἀξίων τῆς ἀρχῆς δια-
„γνῶναι τὸν ἐπιτηδειότατον· μετὰ ταῦτα ψῆφον
„ἐπενέγκαντος ἐν ἀρχαιρεσίαις τοῦ δήμου, μέθ' ἧς
„ἅπαντα ἐπικυροῦσθαι βούλεται τὰ μέγιστα ὁ νό-
„μος· ἐφ' ἅπασι δὲ τούτοις, οἰωνῶν, σφαγίων, καὶ
„τῶν ἄλλων σημείων καλῶν γενομένων· ὧν χωρὶς
„οὐθὲν ἂν γένοιτο τῆς ἀνθρωπίνης σπουδῆς καὶ
„προνοίας ὄφελος. φέρε δὴ τίς ὑμῶν τι τούτων οἶδε
„γενόμενον, ὅτε τὴν ἀρχὴν Ταρκύνιος ἐλάμβανε;
„ποῖον προβούλευμα συνεδρίου; τίνα μεσοβασιλέων
„διάγνωσιν; ποίαν δήμου ψηφηφορίαν; ποίους
„οἰωνοὺς αἰσίους; οὐ λέγω ταῦτα πάντα, καίτοι
„δέον, εἰ γοῦν ἔμελλεν ἕξειν καλῶς, μηδὲν τῶν ἐν
„ἔθει κατὰ τοὺς νόμους παραλελεῖφθαι· ἀλλ' ἐάν
„τις ἓν μόνον ἔχῃ τούτων ἐπιδεῖξαι γεγονός, οὐκ
„ἀξιῶ τὰ παραλειφθέντα συκοφαντεῖν. πῶς οὖν παρ-
„ῆλθεν ἐπὶ τὴν δυναστείαν; ὅπλοις, καὶ βίᾳ, καὶ
„πονηρῶν ἀνθρώπων συνωμοσίαις, ὡς τυράννοις
„ἔθος, ἀκόντων ἡμῶν καὶ δυσχεραινόντων. φέρε,
„ἀλλ' ἐπειδὴ κατέσχε τὴν δυναστείαν ὅπως ποτὲ
„λαβὼν, ἆρα βασιλικῶς κέχρηται ταύτῃ, ζηλῶν τοὺς
„προτέρους ἡγεμόνας, οἳ λέγοντές τε καὶ πράττοντες
„τοιαῦτα διετέλουν ἐξ ὧν εὐδαιμονεστέραν τε καὶ
„μείζω τὴν πόλιν τοῖς ἐπιγινομένοις παρέδοσαν, ἧς
„αὐτοὶ παρέλαβον; καὶ τίς ἂν ὑγιαίνων ταῦτα
„φράσειεν, ὁρῶν ὡς οἰκτρῶς καὶ κακῶς ἅπαντες ὑπ'
„αὐτοῦ διατεθείμεθα;

Digitized by Google

LXXXI. „Τὰς μὲν οὖν ἡμετέρας τῶν πατρι-„κίων συμφορὰς, ἃς καὶ τῶν πολεμίων ἄν τις μα-„θὼν δακρύσειε, σιωπῶ, οἵ γε ὀλίγοι μὲν ἐκ πολλῶν „λελείμμεθα, ταπεινοὶ δ' ἐκ μεγάλων γεγόναμεν, „εἰς πενίαν δὲ καὶ μεγάλην ἀπορίαν ἥκομεν ἐκ πολ-„λῶν καὶ μυρίων ἐκπεσόντες ἀγαθῶν. οἱ λαμπροὶ δ' „ἐκεῖνοι καὶ δεινοὶ καὶ μεγάλοι, δι' οὓς ἐπιφανὴς ἡ „πόλις ἡμῶν ποτ' ἦν, οἱ μὲν ἀπολώλασιν, οἱ δὲ „φεύγουσι τὴν πατρίδα. ἀλλὰ τὰ ὑμέτερα πράγματα, „ὦ δημόται, πῶς ἔχει; οὐκ ἀφῄρηται μὲν ὑμῶν τοὺς „νόμους; ἀφῄρηται δὲ τὰς ἐφ' ἱερὰ καὶ θυσίας συν-„όδους, πέπαυκε δὲ τοὺς ἀρχαιρεσιάζοντας, καὶ „ψηφηφοροῦντας, καὶ περὶ τῶν κοινῶν ἐκκλησιάζον-„τας; ἀναγκάζει δ' ἅσα δοῦλοις ἀργυρωνήτοις „αἰσχύνης ἄξια ταλαιπωρεῖν, λατομοῦντας, ὑλοτο-„μοῦντας, ἁχθοφοροῦντας, ἐν ταρτάροις καὶ βαρά-„θροις δαπανωμένους, ἀνάπαυσιν τῶν κακῶν οὐδὲ „τὴν ἐλαχίστην λαμβάνοντας. τίς οὖν ὅρος ἔσται „τῶν συμφορῶν; καὶ μέχρι τίνος χρόνου ταῦτα „πάσχοντες ὑπομενοῦμεν; καὶ πότε τὴν πάτριον „ἐλευθερίαν ἀνακτησόμεθα; ὅταν ἀποθάνῃ Ταρ-„κύνιος; νὴ Δία. καὶ τί πλέον ἡμῖν ἔσται πότε; τί „δ' οὐ χεῖρον; τρεῖς γὰρ ἐξ ἑνὸς Ταρκυνίους ἕξομεν „πολλῷ μιαρωτέρους τοῦ πατρός. ὅπου γὰρ ὁ γεγό-„μενος ἐξ ἰδιώτου τύραννος, καὶ ὑψὲ ἀρξάμενος πο-„νηρὸς εἶναι, πᾶσαν ἀκριβῶς διεξῆλασε τὴν τυραννι-„κὴν κακίαν, ποταποὺς χρὴ νομίζειν ἔσεσθαι τοὺς „ἐξ ἐκείνου φύντας, οἷς πονηρὸν μὲν γένος, πονηραὶ „δὲ τροφαὶ, πολιτικὸν δὲ καὶ μέτριον οὐδὲν οὔτ'

Digitized by Google

„ἰδεῖν ἐξεγένετο πώποτε πραττόμενον, οὔτε μαθεῖν; „ἵνα δὲ μὴ μαντεύησθε τὰς καταράτους αὐτῶν φύ„σεις, ἀλλ' ἀκριβῶς μάθητε οἵους σκύλακας ἡμῖν ἡ „Ταρκυνίου τυραννὶς ὑποτρέφει, θεάσασθε ἔργον „ἑνὸς αὐτῶν τοῦ πρεσβυτάτου.

LXXXII. „Λύτη Σπορίου μὲν ἐστι τοῦ Λου„κρητίου θυγάτηρ, ὃν ἀπέδειξε τῆς πόλεως ἔπαρχον „ὁ τύραννος ἐξιὼν ἐπὶ τὸν πόλεμον, Ταρκυνίου δὲ „Κολλατίνου γυνὴ, τοῦ συγγενοῦς τῶν τυράννων, „καὶ πολλὰ ὑπὲρ αὐτῶν κακοπαθήσαντος. αὕτη μέν„τοι σωφρονεῖν βουλομένη, καὶ τὸν ἄνδρα τὸν ἑαυ„τῆς φιλοῦσα, ὥσπερ ἀγαθῇ προσήκει γυναικὶ, ξε„νιζομένου παρ' αὐτῇ Σέξτου, διὰ τὴν συγγένειαν, „τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ, Κολλατίνου δὲ τότ' ἀποδη„μοῦντος ἐπὶ στρατοπέδου, τὴν ἀκόλαστον ὕβριν „τῆς τυραννίδος οὐκ ἠδυνήθη διαφυγεῖν· ἀλλ' ὥσ„περ αἰχμάλωτος ὑπ' ἀνάγκης κρατηθεῖσα ὑπέμεινεν „ὅσα μὴ θέμις ἐλευθέρᾳ γυναικὶ παθεῖν. ἐφ' οἷς „ἄγανακτοῦσα, καὶ ἀφόρητον ἡγουμένη τὴν ὕβριν, „ἐπειδὴ πρὸς τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς „τὰς καταχούσας αὐτὴν διεξῆλθε τύχας, πολλὰς „ποιησαμένη δεήσεις καὶ ἀρὰς, ἵνα τιμωροὶ τοῖς κα„κοῖς αὐτῆς γένοιντο, τὸ κεκρυμμένον ὑπὸ τοῖς „κόλποις ξίφος σπασαμένη, τοῦ πατρὸς ὁρῶντος, ᾧ „δημότι, διὰ τῶν ἑαυτῆς σπλάγχνων ἔβαψε τὸν „σίδηρον. ὦ θαυμαστὴ σὺ καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἀξία „τῆς εὐγενοῦς προαιρέσεως. οὐχὶ, ἀπόλωλας, οὐχ „ὑπομείνασα τὴν τυραννικὴν ὕβριν, ἁπάσας ὑπερι„δοῦσα τὰς ἐν τῷ ζῆν ἡδονὰς, ἵνα σοι μηδὲν ἔτι

Digitized by Google

„τοιοῦτον συμβῆ παθεῖν. ἔπειτα σὺ μέν, ὦ Λουκρη-
„τία, γυναικείας τυχοῦσα φύσεως, ἀνδρὸς εὐγενοῦς
„φρόνημα ἔσχες· ἡμεῖς δ' ἄνδρες γενόμενοι γυναι-
„κῶν χείρους ἀριτῆ γενησόμεθα; καὶ σοὶ μέν, ὅτι
„μίαν ἐτυραννήθης νύκτα τὴν ἀμίαντον ἀφαιρεθεῖ-
„σα αἰδῶ μετὰ βίας, ἡδίων καὶ μακαριώτερος ἔδοξεν
„ὁ θάνατος εἶναι τοῦ βίου· ἡμῖν δ' ἆρα οὐ παρα-
„στήσεται τὸ αὐτὸ τοῦτο ὑπολαβεῖν, ὧν Ταρκύνιος
„οὐ μίαν ἡμέραν, ἀλλὰ πέμπτον καὶ εἰκοστὸν ἔτος
„ἤδη τυραννῶν, πάσας τὰς ἐλπίδας ἀφῄρηται, ἐλευ-
„θερίαν ἀφελόμενος; οὐκ ἔστιν ἡμῖν, ὦ δημόται,
„βιωτὸν ἐν τοιούτοις καλινδουμένοις κακοῖς, ἐκείνων
„τῶν ἀνδρῶν οὖσιν ἀπογόνοις, οἳ τὰ δίκαια τάττειν
„ἠξίουν τοῖς ἄλλοις, καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ
„δόξης ἤραντο κινδύνους· ἀλλὰ δυοῖν θάτερον
„ἅπασιν αἱρετέον, ἢ βίον ἐλεύθερον, ἢ θάνατον
„ἔνδοξον. ἥκει δὲ καιρὸς οἷον εὐχόμεθα, μεθεστηκό-
„τος μὲν ἐκ τῆς πόλεως Ταρκυνίου, ἡγουμένων δὲ
„τῆς ἐπιχειρήσεως τῶν πατρικίων, οὐδενὸς δ' ἡμῖν
„ἐλλείποντος, ἐὰν ἐκ προθυμίας χωρήσωμεν ἐπὶ τὰ
„ἔργα, οὐ σωμάτων, οὐ χρημάτων, οὐχ ὅπλων, οὐ
„στρατηγῶν, οὐ τῆς ἄλλης τῆς εἰς τὰ πολεμικὰ πα-
„ρασκευῆς· μεστὴ γὰρ ἁπάντων ἡ πόλις· αἰσχρόν γε
„εἴη Οὐολούσκων, καὶ Σαβίνων, καὶ ἄλλων μυρίων
„ἄρχειν ἀξιοῦντας, αὐτοὺς δουλεύοντας ἑτέροις
„ὑπομένειν· καὶ περὶ μὲν τῆς Ταρκυνίου πλεονεξίας
„πολλοὺς ἀναιρεῖσθαι πολέμους, περὶ δὲ τῆς ἑαυτῶν
„ἐλευθερίας οὐδένα.

LXXXIII. „Τίσιν οὖν ἀφορμαῖς εἰς τὰ πρά-

Digitized by Google

„γματα χρησόμεθα, καὶ ποίαις συμμαχίαις; τοῖ τὸ
„γὰρ λοιπὸν εἰπεῖν. πρῶτον μὲν ταῖς παρὰ τῶν θεῶν
„ἐλπίσιν, ὧν ἱερὰ καὶ τεμένη καὶ βωμοὺς μιαίνει
„Ταρκύνιος ταῖς αἱμοφύρτοις χερσὶ καὶ παντὸς
„ἐμφυλίου γεμούσαις ἄγους, θυσιῶν καὶ σπονδῶν
„καταρχόμενος· ἔπειτα ταῖς ἐξ ἡμῶν αὐτῶν, οὔτ'
„ὀλίγων ὄντων, οὔτ' ἀπείρων πολέμου· πρὸς δὲ
„τούτοις, ταῖς παρὰ τῶν συμμάχων ἐπικουρίαις, οἳ
„μὴ καλούντων μὲν ἡμῶν, οὐδὲν ἀξιώσουσι πολυ-
„πραγμονεῖν· ἐὰν δ' ἀρετῆς ὀρῶσι μεταποιουμέ-
„νους, ἅσμενοι συναροῦνται τοῦ πολέμου. τυραννὶς
„γὰρ πᾶσιν ἐχθρὰ τοῖς βουλομένοις ἐλευθέροις εἶναι.
„εἰ δέ τινες ὑμῶν τοὺς ἐπὶ στρατοπέδου συνόντας
„ἅμα Ταρκυνίῳ πολίτας δεδοίκασιν, ὡς ἐκείνῳ μὲν
„συναγωνιουμένους, ἡμῖν δὲ πολεμήσοντας, οὐκ
„ὀρθῶς δεδοίκασι. βαρεῖα γὰρ καὶ κείνοις ἡ τυραννὶς,
„καὶ ἔμφυτος πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ τῆς ἐλευθερίας
„πόθος, καὶ πᾶσα μεταβολῆς πρόφασις τοῖς δι'
„ἀνάγκην ταλαιπωροῦσιν ἱκανή· οὓς, εἰ ψηφίσησθε
„τῇ πατρίδι βοηθεῖν, οὐ φόβος ὁ καθέξων ἔσται
„παρὰ τοῖς τυράννοις, οὐ χάρις, οὐχ ἕτερόν τι τῶν
„βιαζομένων ἢ πειθόντων ἀνθρώπους τὰ μὴ δίκαια
„πράττειν. εἰ δέ τισιν αὐτῶν ἆρα διὰ κακὴν φύσιν
„ἢ πονηρὰς τροφὰς τὸ φιλοτύραννον ἐμπέφυκεν, οὐ
„πολλοῖς οὖσι μὰ Δία, μεγάλαις καὶ τούτους ἀνάγ-
„καις ζεύξομεν, ὥστ' ἐκ πονηρῶν γενέσθαι χρηστούς.
„ὅμηρα γὰρ αὐτῶν ἔχομεν ἐν τῇ πόλει τέκνα, καὶ
„γυναῖκας, καὶ γονεῖς· ἃ τιμιώτερα τῆς ἰδίας ἐστὶν
„ἑκάστῳ ψυχῆς. ταῦτά τ' οὖν αὐτοῖς ἀποδώσειν,

Digitized by Google

„δὲν ἀποστῶσι τῶν τυράννων, ὑπισχνούμενοι, καὶ
„ἄδειαν ὧν ἥμαρτον ψηφιζόμενοι, ῥᾳδίως πείσομεν
„ὥστε θαῤῥοῦντες, ὦ δημόται, καὶ ἀγαθὰς ἔχοντες
„ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἐλπίδας, χωρεῖτε πρὸς τὸν
„ἀγῶνα, κάλλιστον ὧν πώποτε ἤρασθε πόλεμον τόνδε
„ὑποστησόμενοι. ὑμεῖς μὲν οὖν, ὦ θεοὶ πατρῷοι,
„φύλακες ἀγαθοὶ τῆσδε τῆς γῆς, καὶ δαίμονες, οἳ
„τοὺς πατέρας ἡμῶν ἐλόγχατε, καὶ πόλις θεοφιλε-
„στάτη πόλεων, ἐν ᾗ γενέσεώς τε καὶ τροφῆς ἐτύ-
„χομεν, ὑμνοῦμεν ὑμῖν καὶ γνώμῃ, καὶ λόγοις, καὶ
„χρῆσι, καὶ ψυχαῖς, καὶ πάσχειν ἕτοιμοι πᾶν ὅ τι ἂν
„ὁ δαίμων καὶ τὸ χρεὼν φέρῃ. μαντεύομαι δὲ καλοῖς
„ἐγχειρήμασιν εὐτυχὲς ἀκολουθήσειν τέλος. εἰ δὲ
„ταύτοις ὄπισθε τὸ αὐτὸ λαβοῦσι θάρσος, καὶ μιᾷ
„γνώμῃ χρησαμένοις, σώζειν θ' ἡμᾶς, καὶ σώζεσθαι
„ὑφ' ἡμῶν."

LXXXIV. Τοιαῦτα τοῦ Βρούτου δημηγοροῦντος, ἀναβοήσεις τε συνεχεῖς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν λεγομένων ἐκ τοῦ πλήθους ἐγένοντο, διασημαίνουσαι τὸ βουλόμενόν τε καὶ ἐπικελευόμενον. τοῖς δὲ πλείοσιν αὐτῶν καὶ δάκρυα ὑφ' ἡδονῆς ἔῤῥει, θαυμαστῶν καὶ ἀπροσδοκήτων ἀκούοντες λόγων· πάθη τε ποικίλα τὴν ἑκάστου ψυχὴν κατελάμβανεν οὐδὲν ἀλλήλοις ὁμοιότατα· λύπαις τε γὰρ καὶ ἡδοναῖς ἐκέκραντο· αἷς μέν, ἐπὶ τοῖς προγεγονόσι θεινοῖς· αἷς δ', ἐπὶ τοῖς παρασδοκωμένοις ἀγαθοῖς· καὶ θυμοὶ συνεξέπιπτον φόβοις, οἳ μὲν ἐπὶ τῷ κακῶς δράσουσι τὰ μισούμενα, τῆς ἀσφαλείας ὑπερορῶν ἐπαίροντες· οἳ δὲ κατὰ λογισμὸν τοῦ μὴ ῥᾴδιαν εἶναι τὴν καθαί-

Digitized by Google

ρεσιν τῆς τυραννίδος, ὄκνον ταῖς ἐπιβολαῖς ἐπιφέροντες. ἐπεὶ δ' ἐπαύσατο λέγων, ὥσπερ ἐξ ἑνὸς στόματος ἅπαντες τὴν αὐτὴν φωνὴν ἀνέκραγον, ἄγειν σφᾶς ἐπὶ τὰ ὅπλα. καὶ ὁ Βροῦτος ἡσθεὶς, „Ἐὰν γε „πρότερον, ἔφη, τὰ δόξαντα τῷ συνεδρίῳ μαθόντες, „ἐπικυρώσητε τὸ ταχθέν. δέδοκται γὰρ ἡμῖν φεύγειν „Ταρκυνίους πόλιν τε τὴν Ῥωμαίων, καὶ χώραν, „ὅσης ἄρχουσι Ῥωμαῖοι, καὶ γένος τὸ ἐξ αὐτῶν „ἅπαν· καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι περὶ καθόδου Ταρκυνίων „μήτε πράττειν μηδὲν, μήτε λέγειν· ἐὰν δέ τις παρὰ „ταῦτα ποιῶν εὑρίσκηται, τεθνᾶναι. ταύτην εἰ βου„λομένοις ὑμῖν ἐστι τὴν γνώμην εἶναι κυρίαν, δια„στάντες κατὰ φράτρας ψῆφον ἐπενέγκατε. τοῦτο „γὰρ ὑμῖν πρῶτον ἀρξάτω τὸ δίκαιον τῆς ἐλευθε„ρίας.“ Ἐγίνετο ταῦτα· καὶ ἐπειδὴ πᾶσαι τὴν φυ γὴν τῶν τυράννων αἱ φράτραι κατεψηφίσαντο, παρελθὼν πάλιν ὁ Βροῦτος λέγει· „Ἐπειδὴ τὰ πρῶτα „ἡμῖν κεκύρωται κατὰ τὸ δέον, ἀκούσατε καὶ τὰ „λοιπὰ ὅσα βεβουλεύμεθα περὶ τῆς πολιτείας. ἡμῖν „σκοπουμένοις τίς ἀρχὴ γενήσεται τῶν κοινῶν κυρία, „βασιλείαν μὲν οὐκέτι καταστήσασθαι δοκεῖ, ἄρχον„τας δὲ δύο καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποδεικνύναι „βασιλικὴν ἐξουσίαν ἔχοντας, οὓς ἂν ὑμεῖς ἐν ἀρχαι„ρεσίαις ἀποδείξητε, ψῆφον ἐπιφέροντες κατὰ λό„χους. εἰ δὴ καὶ ταῦτα βουλομένοις ἐστὶν ὑμῖν, „ψηφίσατε.“ Ἐπῆνει καὶ ταύτην τὴν γνώμην ὁ δῆμος, καὶ ψῆφος οὐδεμία ἐγένετο ἐναντία. μετὰ τοῦτο παρελθὼν ὁ Βροῦτος ἀποδείκνυσι μεσοβασιλέα, τὸν ἐπιμελησόμενον τῶν ἀρχαιρεσιῶν κατὰ τοὺς πα-

Digitized by Google

τρίους νόμους, Σπόριον Λουκρήτιον. κἀκεῖνος ἀπολύσας τὴν ἐκκλησίαν, ἐκέλευσεν ἅπαντας ἥκειν εἰς τὸ πεδίον, ἔνθα σύνηθες ἦν αὐτοῖς ἀρχαιρεσιάζειν, ἔχοντας τὰ ὅπλα ἐν τάχει. ἀφικομένων δ' αὐτῶν, ἄνδρας αἱρεῖται δύο τοὺς πράξοντας ὅσα τοῖς βασιλεῦσιν ἔξῆν, Βροῦτόν τε καὶ Κολλατῖνον· καὶ ὁ δῆμος καλούμενος κατὰ λόχους ἐπεκύρωσε τοῖς ἀνδράσι τὴν ἀρχήν. καὶ τὰ μὲν κατὰ πόλιν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ πραχθέντα τοιαῦτα ἦν.

Tarquinio tyranno exacto regium imperium tollitur.

LXXXV. Βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ὡς ἤκουσε παρὰ τῶν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀγγέλων οἷς ἐξεγένετο πρώτοις, πρὶν ἢ κλεισθῆναι τὰς πύλας, διαδρᾶναι, τοσοῦτον μόνον ἀπαγγελλόντων, ὅτι Βροῦτος κατέχει τὴν ἐκκλησίαν δημάγωγῶν, καὶ τοὺς πολίτας ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν παρακαλῶν, οὐδενὶ τῶν ἄλλων φράσας ἠπείγετο, τοὺς υἱοὺς ἀναλαβὼν καὶ τῶν ἑταίρων τοὺς πιστοτάτους, ἐλαύνων τοὺς ἵππους ἀπὸ φυτῆρος, ὡς φθάσων τὴν ἀπόστασιν. εὑρὼν δὲ κεκλεισμένας τὰς πύλας, καὶ μεστὰς ὅπλων τὰς ἐπάλξεις, ᾤχετο πάλιν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ὡς εἶχε τάχους, οἰμώζων καὶ δεινοπαθῶν. ἔτυχε δὲ κἀκεῖ τὰ πράγματα ἤδη διεφθαρμένα. οἱ γὰρ ὕπατοι, ταχεῖαν αὐτοῦ τὴν παρουσίαν ἐπὶ τὴν πόλιν προσδοκῶμενοι, πέμπουσι γράμματα καθ' ἑτέρας ὁδοὺς πρὸς τοὺς ἐπὶ στρατοπέδου, παρακαλοῦντες αὐτοὺς ἀποστῆναι τοῦ τυράννου, καὶ τὰ δόξαντα τοῖς ἐν ἄστει ποιοῦν-

Digitized by Google

τες φανερά. ταῦτα τὰ γράμματα λαβόντες οἱ καταλειφθέντες ὑπὸ τοῦ τυράννου εἰς τὸ στρατόπεδον, Τίτος Ἑρμήνιος καὶ Μάρκος Ὁράτιος, ἀνέγνωσαν ἐν ἐκκλησίᾳ· καὶ γνώμας διερωτήσαντες κατὰ λόχους ὅ τι χρὴ ποιεῖν, ἐπειδὴ πᾶσιν ἐφάνη κύριοι ἡγεῖσθαι τὰ κριθέντα ὑπὸ τῆς πόλεως, οὐκέτι προσδέχονται παραγενηθέντα τὸν Ταρκύνιον. ἀπωσθεὶς δὲ καὶ ταύτης ὁ βασιλεὺς τῆς ἐλπίδος, φεύγει σὺν ὀλίγοις εἰς Γαβίων πόλιν, ἧς βασιλέα τὸν πρεσβύτερον υἱὸν ἀπέδειξε Σέξτον, ὡς καὶ πρότερον ἔφην· ἡλικίαν μὲν ἤδη πολιός, ἔτη δὲ πέντε καὶ εἴκοσι τὴν βασιλείαν κατασχών. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἑρμήνιόν τε καὶ Ὁράτιον ἀνοχὰς τοῦ πολέμου κατασησάμενοι πρὸς τοὺς Ἀρδεάτας πεντεκαιδεκαετεῖς, ἀπήγαγον ἐπ' οἶκον τὰς δυνάμεις. ἡ μὲν δὴ βασιλικὴ πολιτεία διαμείνασα μετὰ τὸν οἰκισμὸν τῆς Ῥώμης, ἐτῶν τεττάρων καὶ τετταράκοντα καὶ διακοσίων ἀριθμὸν, ἐπὶ δὲ τοῦ τελευταίου βασιλέως τυραννὶς γενομένη, διὰ ταύτας τὰς προφάσεις, καὶ ὑπὸ τούτων κατελύθη τῶν ἀνδρῶν.

Digitized by Google

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

Primi Coss. creati L. Iunius Brutus et L. Tarquinius Collatinus.

Ἡ μὲν δὴ βασιλικὴ Ῥωμαίων πολιτεία διαμείνασα μετὰ τὸν οἰκισμὸν τῆς Ῥώμης, ἐτῶν τεττάρων καὶ τετταράκοντα καὶ διακοσίων ἀριθμὸν, ἐπὶ δὲ τοῦ τελευταίου βασιλέως τυραννὶς γενομένη, διὰ ταύτας τὰς προφάσεις ὑπὸ τούτων κατελύθη τῶν ἀνδρῶν, ὀλυμπιάδος μὲν ὀγδόης καὶ ἑξηκοστῆς ἑνεστώσης, καθ' ἣν ἐνίκα στάδιον Ἰσχόμαχος Κροτωνιάτης· Ἀθήνῃσι δὲ τὴν ἐνιαύσιον ἀρχὴν ἔχοντος Ἰσαγόρου. ἀριστοκρατίας δὲ γενομένης οἱ πρῶτοι τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν παραλαβόντες ὕπατοι, τεττάρων μηνῶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ὑπολειπομένων, Λεύκιος

Digitized by Google

Ἰούνιος Βροῦτος, καὶ Λεύκιος Ταρκύνιος Κολλατῖνος, οὓς καλοῦσι Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν ἑαυτῶν διάλεκτον, ὥσπερ ἔφην, προβούλους, ἑτέρους παραλαβόντες πολλοὺς ἐλθόντας εἰς τὴν πόλιν τῶν ἐπὶ στρατοπέδου, μετὰ τὰς σπονδὰς τὰς γενομένας αὐτοῖς πρὸς Ἀρδεάτας, ὀλίγαις ἡμέραις ὕστερον τῆς ἐκβολῆς τοῦ τυράννου, συγκαλέσαντες τὸν θῆμον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ὁμονοίας λόγους ποιησάμενοι, ψηφίσματι πάλιν ἐπεκύρωσαν ἑτέρῳ, περὶ ὧν οἱ κατὰ πόλιν ὄντες πρότερον ἐψηφίσαντο, φυγὴν Ταρκυνίοις ἐπιβαλόντες ἀΐδιον· καὶ μετὰ τοῦτο καθαρμοὺς τῆς πόλεως ποιησάμενοι, καὶ ὅρκια τεμόντες, αὐτοί τε πρῶτοι στάντες ἐπὶ τῶν τομίων, ὤμοσαν, καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας ἔπεισαν ὀμόσαι, μὴ κατάξειν ἀπὸ τῆς φυγῆς βασιλέα Ταρκύνιον, μήτε τοὺς παῖδας αὐτοῦ, μήτε τοὺς ἐξ ἐκείνων γεγησομένους· βασιλέα τε τῆς Ῥωμαίων πόλεως μηκέτι καταστήσειν μηδένα, μήτε τοῖς καθιστάνειν βουλομένοις ἐπιτρέψειν. ταῦτα μὲν περὶ ἑαυτῶν τε καὶ τῶν τέκνων καὶ τοῦ μετ' ἐκείνους γένους ὤμοσαν. ἐπειδὴ δὲ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγαθῶν αἴτιοι γενόμενοι τοῖς κοινοῖς πράγμασιν ἔδοξαν οἱ βασιλεῖς, φυλάττειν τοὔνομα τῆς ἀρχῆς, ὅσον ἂν ἡ πόλις διαμένῃ χρόνον, βουλόμενοι, τοὺς ἱεροφάντας τε καὶ οἰωνομάντεις ἐκέλευσαν ἀποδεῖξαι τὸν ἐπιτηδειότατον τῶν πρεσβυτέρων, ὃς οὐδενὸς ἥμελλεν ἕξειν ἑτέρου, πλὴν τῶν περὶ τὰ θεῖα σεβασμάτων, τὴν προστασίαν, ἁπάσης λειτουργίας πολεμικῆς ἀφειμένος, ἱερῶν καλούμενος βασιλεύς· καὶ καθίσταται πρῶτος

Digitized by Google

ἱερῶν βασιλεὺς Μάνιος Παπίριος, ἐκ τῶν πατρικίων ἀνὴρ ἡσυχίας φίλος.

II. Ὡς δὲ κατεστήσαντο ταῦτα, δείσαντες, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μὴ δόξα τοῖς πολλοῖς ἐγγένηται περὶ τῆς καινῆς πολιτείας οὐκ ἀληθής, ὅτι δύο βασιλεῖς κύριοι γεγόνασι τῆς πόλεως ἀνὰ ἕνὸς, ἑκατέρου τῶν ὑπάτων τοὺς δώδεκα πελέκεις ἔχοντος, ὥσπερ εἶχον οἱ βασιλεῖς, ἔκριναν τό τε δέος ἀφελέσθαι τῶν πολιτῶν, καὶ τῆς ἐξουσίας μειῶσαι τὸν φθόνον, τοῦ μὲν ἑτέρου τῶν ὑπάτων τοὺς δώδεκα καταλάξαντες ἡγεῖσθαι πελέκεις, τοῦ δ' ἑτέρου, δώδεκα ὑπηρέτας ῥάβδους ἔχοντας μόνον· ὡς δέ τινες ἱστοροῦσι, καὶ πορώνας γίνεσθαι δὲ τῶν πελέκεων τὴν παράληψιν ἐκ περιτροπῆς, ἕνα μῆνα κατέχοντος αὐτοὺς παραλλὰξ ἑκατέρου. τοῦτο δὴ τὸ πολίτευμα καταστησάμενοι, πρόθυμον ἐποίησαν τὴς τὴν διαμονὴν τῶν πραγμάτων τὴν δημότην καὶ ταπεινὸν ὄχλον, καὶ ἄλλα τούτοις παραπλήσια οὐκ ὀλίγα. καὶ γὰρ τοὺς νόμους τοὺς περὶ τῶν συμβολαίων τοὺς ὑπὸ Τυλλίου γραφέντας, φιλανθρώπους καὶ δημοτικοὺς εἶναι δοκοῦντας, οὓς ἅπαντας κατέλυσε Ταρκύνιος, ἀνενεώσαντο· καὶ τὰς θυσίας τὰς τε κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὰς ἐπὶ τῶν ἀγρῶν, ὅσ' ἐποιοῦντο κοινῇ συνιόντες οἱ δημόται καὶ οἱ φυλέται, πάλιν προσέταξαν ἐπιτελεῖσθαι, ὡς ἐπὶ Τυλλίου συνετελοῦντο· ἐκκλησίαν τε καὶ αὐτοῖς ἀπέδοσαν ὑπὲρ τῶν μεγίστων, καὶ ψῆφον ἐπιφέρειν, καὶ τἆλλα πράττειν ὅσα κατὰ τοὺς προτέρους ἐθισμοὺς ἔπραττον. τοῖς μὲν οὖν πολλοῖς καὶ ἡδονὴν τὰ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν ἦν,

Digitized by Google

ἐκ πολυχρονίου δουλείας εἰς ἀνέλπιστον ἀριγμένους ἐλευθερίαν· εὑρέθησαν δέ τινες ἐξ αὐτῶν ὅμως, οἷς πόθος ἦν δι' εὐήθειαν τῶν ἐν τυραννίδι κακῶν, ἢ καὶ διὰ πλεονεξίαν, ἄνδρες οὐκ ἀφανεῖς, οἳ συνώμοσαν ἐπὶ προδομίᾳ τῆς πόλεως, Ταρκύνιόν τε καταδέξασθαι συνθέμενοι, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀποκτεῖναι. ἡγεμόνες δ' αὐτῶν οἵτινες ἐγένοντο, καὶ δι' οἵας ἐξηλέγχθησαν ἀνελπίστους συντυχίας, καίτοι πάντας ἀνθρώπους λελῃθέναι δοκοῦντες, μικρὰ τῶν ἔμπροσθεν γενομένων ἀναλαβών, λέξω.

Tarquinii regno expulsi machinamenta.

III. Ταρκύνιος ἐπειδὴ τῆς βασιλείας ἐξέπεσε, χρόνον μέν τινα οὐ πολὺν ἐν πόλει Γαβίοις διέτριβε, τούς τε συνιόντας ἐκ τῆς πόλεως πρὸς αὐτὸν ὑποδεχόμενος, οἷς ἦν ἡ τυραννὶς ἀσπαστότερον χρῆμα ἐλευθερίας, καὶ ταῖς Λατίνων ἐλπίσιν ἐπέχων, ὡς δι' ἐκείνων καταχθησόμενος ἐπὶ τὴν ἀρχήν. ὡς δ' οὐ προσεῖχον αὐτῷ τὸν νοῦν αἱ πόλεις, οὐδ' ἐβούλοντο πόλεμον ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἐκφέρειν, ἀπογνοὺς τὰς παρὰ τούτων ἐπικουρίας, εἰς Ταρκυνίους Τυρρηνικὴν καταφεύγει πόλιν, ἐξ ἧς τὸ πρὸς μητρὸς αὐτῷ γένος ἦν. πείσας δὲ γένος τῶν Ταρκυνιτῶν ὠφελεῖς, καὶ δι' ἐκείνων ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν παραχθείς, τήν τε συγγένειαν ἀνενεώσατο τὴν ὑπάρχουσαν αὐτῷ πρὸς τὴν πόλιν, καὶ τὰς εὐεργεσίας διεξῆλθεν, ἃς ὁ πάππος αὐτοῦ πᾶσαις ἐχαρίσατο ταῖς ἐν Τυρρηνίᾳ πόλεσι, καὶ τὰς συνθήκας ὑπεμίμνησκεν, ἃς ἦσαν πεποιημένοι πρὸς αὐ-

Digitized by Google

τόν. ἐπὶ δὲ τούτοις ἅπασι, τὰς κατειληφυίας αὐτὸν ὠδῖνας τύχας, ὡς ἐκ μεγάλης ἐκπεσὼν εὐδαιμονίας ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, πλάνης καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐνδεὴς σὺν υἱοῖς τρισὶν, ἐπὶ τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ ποτε γενομένους ἠναγκάσθη καταφυγεῖν. διεξελθὼν δὲ τοιαῦτα μετὰ πολλῶν οἴκτων τε καὶ δακρύων, ἔπεισε τὸν δῆμον πρέσβεις ἀποστεῖλαι πρῶτον εἰς Ῥώμην, συμβατηρίους φέροντας ὑπὲρ αὐτοῦ λόγους, ὡς δὴ συμπρασσόντων αὐτῷ τῶν δυνατῶν ἐκεῖθεν, καὶ συλληψομένων τῆς καθόδου. ἀποδειχθέντων δὲ τῶν πρεσβευτῶν, ὃν αὐτὸς προείλετο, καὶ διδάξας ἃ χρὴ λέγειν τε καὶ πράττειν τοὺς ἄνδρας, καὶ παρὰ τῶν σὺν αὐτῷ φυγάδων γράμματα δοὺς δεήσεις ἔχοντα πρὸς τοὺς οἰκείους αὐτῶν καὶ φίλους, ἀπέστειλε φέροντάς τι καὶ χρυσίον.

IV. Οὗτοι οἱ ἄνδρες, εἰς τὴν Ῥώμην ἐλθόντες, ἔλεγον ἐπὶ τῆς βουλῆς, „Ὅτι Ταρκύνιος ἀξιοῖ λα„βὼν ἄδειαν ἐλθεῖν σὺν ὀλίγοις, πρῶτον μὲν ἐπὶ τὸ „συνέδριον, ὥσπερ ἐστι δίκαιον· ἔπειτα ἂν λάβῃ „παρὰ τῆς βουλῆς τὸ συγχώρημα, τότε καὶ ἐπὶ τὴν „ἐκκλησίαν ἐλθεῖν, λόγον ὑφέξων ὑπὲρ ἁπάντων ὧν „ἔπραξεν, ἀφ' οὗ τὴν ἀρχὴν ἔλαβε, καὶ δικασταῖς „χρησόμενος, ἐάν τις αὐτοῦ κατηγορήσῃ, πᾶσι Ῥω„μαίοις. ἀπολογηθεὶς δὲ, καὶ πείσας ἅπαντας ὡς „οὐδὲν ἄξιον εἰργασται φυγῆς, ἐὰν μὲν ἀποδῶσιν „αὐτῷ τὴν βασιλείαν, αὖθις ἄρξειν ἐφ' οἷς ἂν ὁρίσω„σιν οἱ πολῖται δικαίοις· ἐὰν δὲ μηκέτι βασιλεύε„σθαι προαιρῶνται, καθάπερ ἔμπροσθεν, ἄλλ' ἑτέραν „τινα καταστήσασθαι πολιτείαν, μένων ἐν τῇ πόλει „πατρίδι οὔσῃ, καὶ τὸν ἴδιον οἶκον ἔχων, πολιτεύ-

Digitized by Google

„σεσθαι μετὰ πάντων ἐξ ἴσου, φυγῆς δ' ἀπηλλά-„χθαι καὶ πλάνης." ταῦτα διεξελθόντες, ἐδέοντο τῆς βουλῆς, μάλιστα μὲν διὰ τὸ δίκαιον, ὃ πᾶσιν ἀνθρώποις καθέστηκε, μηδένα λόγου καὶ κρίσεως ἀποστερεῖν, „συγχωρῆσαι τῷ ἀνδρὶ τὴν ἀπολογίαν, „ἧς αὐτοὶ γενήσονται δικασταί· εἰ δ' ἐκείνῳ ταύ-„την οὐ βούλονται δοῦναι τὴν χάριν, τῆς δεομένης „ὑπὲρ αὐτοῦ πόλεως ἕνεκα, μετρίασαι, δωρεὰν αὐ-„τῇ διδόντας, ἐξ ἧς οὐδὲν αὐτοὶ βλαπτόμενοι „μεγάλην δόξουσι τιμὴν κατατίθεσθαι τῇ λαμβα-„νούσῃ· ἀνθρώπους δ' ὄντας, μηδὲν ὑπὲρ τὴν ἀν-„θρωπίνην φύσιν φρονεῖν, μηδ' ἀθανάτους ἔχειν „τὰς ὀργὰς ἐν θνητοῖς σώμασιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ „γνώμην τι πράττειν ἐπιεικὲς ὑπομεῖναι, τῶν δεομέ-„νων χάριν· ἐνθυμηθέντας ὅτι φρονίμων μὲν ἀν-„θρώπων ἔργον ἐστὶ ταῖς φιλίαις χαρίζεσθαι τὰς „ἔχθρας, ἀνοήτων δὲ καὶ βαρβάρων, τοῖς ἐχθροῖς "συναναιρεῖν τοὺς φίλους."

V. Τοιαῦτα λεξάντων αὐτῶν, ἀναστὰς ὁ Βροῦ-τος ἔφη· „Περὶ μὲν εἰσόδου Ταρκυνίων εἰς τήνδε „τὴν πόλιν παύσασθε, ἄνδρες Τυρρηνοί, τὰ πλείω „λέγοντες. ἐπῆκται γὰρ ἤδη ψῆφος ἄῤῥιπτον κατ' αὐ-„τῶν ὁρίζουσα φυγήν, καὶ θεοὺς ὁμωμόκαμεν ἅπαν-„τες μήτ' αὐτοὶ κατάξειν τοὺς τυράννους, μήτε τοῖς „κατάγουσιν ἐπιτρέψειν· εἰ δέ τινος ἄλλου δεῖσθε τῶν „μετρίων, ἃ μήτ' ὅρκοις μήτε νόμοις κεκωλύμεθα δρᾶν, „λέγετε." Μετὰ τοῦτο παρελθόντες οἱ πρέσβεις λέ-γουσι· „Παράδοξα μὲν ἡμῖν ἀπήντηται τὰ πρῶτα· „πρεσβευσάμενοι γὰρ ὑπὲρ ἀνδρὸς ἐκείνου λόγον ὑμῖν

Digitized by Google

„ὑποσχεῖν ἄξιοῦντος, καὶ τὸ κοινὸν ἁπάντων δίκαιον
„εἰς ἐδίαν αἰτούμενοι χάριν, οὐ δεδυνήμεθα τούτου
„τυχεῖν. ἐπεὶ δ' οὕτως ὑμῖν δοκεῖ, περὶ μὲν εἰσόδου
„Ταρκυνίων οὐδὲν ἔτι λιπαροῦμεν· πρεσβευσόμεθα
„δ' ὑμᾶς εἰς ἕτερόν τι δίκαιον, ὑπὲρ οὗ τὰς ἐντολὰς
„ἡμῖν ἔδωκεν ἡ πατρὶς, καὶ οὔτε νόμος ὁ κωλύσων
„αὐτὸ ποιεῖν ὑμᾶς ἐστιν, οὔτ' ὅρκος, ἀποδοῦναι τῷ
„βασιλεῖ τὴν οὐσίαν, ἣν ὁ πάππος αὐτοῦ πρότερον
„ἐκέκτητο, οὐθὲν τῶν ὑμετέρων οὔτε βίᾳ κατασχών,
„οὔτε λάθρᾳ, παρὰ δὲ τοῦ πατρὸς διαδεξάμενος, καὶ
„πρὸς ὑμᾶς μετενέγκας. ἀπόχρη γὰρ αὐτῷ τὰ ἑαυτοῦ
„κομισαμένῳ ζῆν ἑτέρωθί που μακαρίως, μηδὲν ἐνο-
„χλοῦντι ὑμῖν." Τοιαῦτα μὲν οἱ πρέσβεις διαλεχθέν-
τες ἐξῆλθον. τῶν δ' ὑπάτων Βροῦτος μὲν κατέχειν τὰ
χρήματα συνεβούλευσε, τιμωρίας τε χάριν, ἐκ' ὧν οἱ
τύραννοι τὸ κοινὸν ἠδίκησαν πολλῶν ἄντων καὶ με-
γάλων, καὶ τοῦ συμφέροντος ἕνεκεν, ἵνα μὴ γένοιτο
αὐτοῖς ἀφορμὴ πρὸς τὸν πόλεμον, διδάσκων ὡς οὐκ
ἀγαπήσουσι Ταρκύνιοι τὰς οὐσίας ἀπολαβόντες, οὐδ'
ὑπομενοῦσιν ἰδιώτην βίον ζῆν, ἀλλὰ πόλεμον ἐπά-
ξουσι Ῥωμαίοις ἀλλοεθνῆ, καὶ βίᾳ πειράσονται κατ-
ελθεῖν ἐπὶ τὴν ἀρχήν. Κολλατῖνος δὲ τἀναντία
παρῄνει, λέγων ὡς οὐδὲν τὰ χρήματα τῶν τυράν-
νων ἠδίκει τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὰ σώματα, φυλάττε-
σθαι τ' αὐτοὺς ἀξιῶν ἀμφότερα, μὴ δόξης τε πονη-
ρᾶς παρὰ πάντων τύχωσιν, ὡς διὰ τὸν πλοῦτον
ἐξελιλιγμένοι ἐκ τῆς ἀρχῆς Ταρκυνίους, καὶ πρόφα-
σιν πολέμου δικαίαν παράσχωσιν αὐτοῖς, ὡς ἀπο-
στερουμένοις τῶν ἰδίων· ἄδηλον μὲν εἶναι φάσκων

Digitized by Google

εἰ κομισάμενοι τὰ χρήματα πολεμεῖν ἐπιχειρήσουσιν ἔτι πρὸς αὐτοὺς περὶ τῆς καθόδου. πρόθηλον δὲ θάτερον, ὡς οὐκ ἀξιώσορσιν εἰρήνης ἄγειν τὰς οὐσίας ἀφαιρεθέντες.

Coniuratio urbana.

VI. Ταῦτα τῶν ὑπάτων λεγόντων καὶ πολλῶν συναγορευόντων ἀμφοτέροις, ἀποροῦσα ὅ τι χρὴ πράττειν ἡ βουλὴ, καὶ ἐφ᾽ ἡμέρας συχνὰς σκοποῦσα, ἐπεὶ συμφορώτερα μὲν ὁ Βροῦτος ἐδόκει λέγειν, δικαιότερα δ᾽ ὁ Κολλατῖνος παρῄνει, τελευτῶσα διέγνω τὸν δῆμον εἶναι τοῦ τε συμφέροντος καὶ τοῦ δικαίου κριτήν. πολλῶν δὲ λεχθέντων ὑφ᾽ ἑκατέρου τῶν ὑπάτων, ἀναλαβοῦσαι ψῆφον αἱ φράτραι τριάκοντα οὖσαι τὸν ἀριθμὸν, οὕτω μικρὰν ἐποίησαντο τὴν ἐπὶ θάτερα ῥοπὴν, ὥστε μιᾷ ψήφῳ πλείους γενέσθαι τῶν κατέχειν τὰ χρήματα βουλευομένων τὰς ἀποδιδόναι κελευούσας. λαβόντες δὲ παρὰ τῶν ὑπάτων τὰς ἀποκρίσεις οἱ Τυῤῥηνοὶ, καὶ πολλὰ τὴν πόλιν ἐπαινέσαντες, ὅτι τὰ δίκαια πρὸ τῶν συμφερόντων εἵλοντο, Ταρχυνίῳ μὲν ἐπέστειλαν τοὺς ἀπολησομένους τὰ χρήματα πέμπειν, αὐτοὶ δ᾽ ἐπέμειναν ἐν τῇ πόλει, συναγωγήν τε τῶν ἐπίπλων, καὶ διάθεσιν τῶν μὴ δυναμένων ἄγεσθαί τε καὶ φέρεσθαι σκηπτόμενοι· ὡς δὲ τἀληθὲς εἶχε, πράττοντές τε καὶ σκευωρούμενοι τὰ κατὰ τὴν πόλιν, ὡς ὁ τύραννος αὐτοῖς παρήγγειλε. τάς τε γὰρ ἐπιστολὰς τὰς παρὰ τῶν φυγάδων τοῖς ἐπιτηδείοις αὐτῶν ἀπεδίδουν, καὶ παρ᾽ ἐκείνων ἑτέρας πρὸς τοὺς φυγάδας ἐλάμβανον. συνιόντες δὲ πολλοῖς εἰς ὁμιλίαν, καὶ

Digitized by Google

διάπειραν αὐτῶν τῆς προαιρέσεως λαμβάνοντες, οὓς εὑρίσκοιεν ἂν εὐαλώτους δι' ἀσθένειαν γνώμης, ἢ βίου σπάνιν, ἢ πόθον τῶν ἐν τῇ τυραννίδι πλεονεξιῶν, ἐλπίδας τε χρηστὰς ὑποτείνοντες αὐτοῖς, καὶ χρήματα διδόντες, ἐπεχείρουν διαφθείρειν. ἔμελλον δὲ, ὥσπερ εἰκὸς ἐν πόλει μεγάλῃ καὶ πολυόχλῳ οὐδὲν φανήσεσθαί τινες οἱ τὴν χεῖρω πολιτείαν αἱρησόμενοι πρὸ τῆς κρείττονος, οὐ τῶν ἀσήμων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιφανῶν, ἐν οἷς ἦσαν Ἰούνιοί τε δύο, Τίτος καὶ Τιβέριος, Βρούτου παῖδες, τοῦ ὑπατεύοντας, ἀρτίως ἀρχόμενοι γενειᾶν· καὶ σὺν αὐτοῖς Γέλλιοί τε δύο, Μάρκος καὶ Μάνιος, ἀδελφοὶ τῆς Βρούτου γυναικὸς, ἱκανοὶ τὰ κοινὰ πράττειν· καὶ Κολλατῖνον θατέρου τῶν ὑπάτων ἀδελφῆς υἱοὶ δύο, Λεύκιος καὶ Μάρκος Ἀκυήλιοι, τὴν αὐτὴν ἔχοντες τοῖς Βρούτου παισὶν ἡλικίαν, παρ' οἷς αἱ σύνοδοι τὰ πολλὰ ἐγίνοντο, πατρός γ' οὐκέτι περιόντος αὐτοῖς, καὶ τὰ περὶ τῆς καθόδου τῶν τυράννων βουλεύματα συνετίθεντο.

VII. Ἐκ πολλῶν μὲν οὖν καὶ ἄλλων ἔδοξέ μοι τὰ Ῥωμαίων πράγματα προνοίᾳ θεῶν εἰς τοσαύτην παρελθεῖν εὐδαιμονίαν, οὐχ ἥκιστα δ' ἐκ τῶν τότε γενομένων. τοσαύτη γὰρ ἄνοια καὶ θεοβλάβεια τοὺς δυστήνους ἐκείνους κατέσχεν, ὥσθ' ὑπέμειναν ἐπιστολὰς γράψαι πρὸς τὸν τύραννον αὐτογράφους, δηλοῦντες αὐτῷ τό τε πλῆθός τε τῶν μετεχόντων τῆς συνωμοσίας, καὶ χρόνον ἐν ᾧ τὴν κατὰ τῶν ὑπάτων ἔμελλον ποιήσεσθαι ἐπίθεσιν, πεισθέντες ὑπὸ τῶν ἀφικομένων ὡς αὐτοὺς παρὰ τοῦ τυράννου γραμμά-

Digitized by Google

των, ὅτι βούλεται προειδέναι τίνας αὐτῷ Ῥωμαίων προσήκει εὖ ποιεῖν κατασχόντι τὴν ἀρχήν. τούτων δ' ἐγένοντο τῶν ἐπιστολῶν ἐγκρατεῖς οἱ ὕπατοι κατὰ τοιάνδε τινὰ συντυχίαν. παρ' Ἀκυηλίοις τοῖς ἐκ τῆς Κολλατίνου γεγονόσιν ἀδελφῆς οἱ κορυφαιότατοι τῶν ἐν τῇ συνωμοσίᾳ κατήγοντο, παρακληθέντες ὡς ἐφ' ἱερὰ καὶ θυσίαν. μετὰ δὲ τὴν ἑστίασιν ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ συμποσίου κελεύσαντες τοὺς διακόνους, καὶ πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ ἀνδρῶνος ἀπελθεῖν, διεφέροντο πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ τῆς καταγωγῆς τῶν τυράννων, καὶ τὰ δόξαντα εἰς ἐπιστολὰς κατεχώριζον αὐτογράφους, ἃς ἔδει τοὺς Ἀκυηλίους λαβόντας, ἀποδοῦναι τοῖς ἐκ Τυῤῥηνίας πρέσβεσιν, ἐκείνους δὲ Ταρκυνίῳ. ἐν τούτῳ δὴ τῷ χρόνῳ τῶν θεραπόντων τὶς οἰνοχόος, ἐκ πόλεως Καινίνης αἰχμάλωτος, ὄνομα Οὐϊνδίκης, ὑποπτεύσας τι τοὺς ἄνδρας βουλεύειν πονηρὸν τῇ μεταστάσει τῶν διακόνων, ἔμεινε μόνος ἔξω παρὰ ταῖς θύραις, καὶ τούς τε λόγους παρ' αὐτῶν ἠκροάσατο, καὶ τὰς ἐπιστολὰς εἶδεν ὑπὸ πάντων γραφομένας, ἁρμῷ τινι τῆς θύρας διαφανεῖ τὴν ὄψιν προσβαλών. ἐξελθὼν δὲ πολλῆς ἔτι νυκτὸς οὔσης, ὡς ἀπεσταλμένος ὑπὸ τῶν δεσποτῶν ἐπὶ χρείαν τινὰ, πρὸς μὲν τοὺς ὑπάτους ὤκνησεν ἐλθεῖν, δεδιὼς μὴ τὸ πρᾶγμα συγκρύψαι βουλόμενοι διὰ τὴν εὔνοιαν τῶν συγγενῶν, τὸν μηνύσαντα τὴν συνωμοσίαν ἀφανίσωσιν· ἀφικόμενος δ' εἰς Πόπλιον Οὐαλέριον, ὃς ἐν τοῖς πρώτοις τέσσαρσιν ἦν τῶν τὴν τυραννίδα καταλυσάντων, δεξιὰν δίδωσι, καὶ δι' ὅρκων τὸ πιστὸν παρ' αὐτοῦ λαβὼν ὑπὲρ ἀσφαλείας

Digitized by Google

τῆς ἑαυτοῦ, μηνυτὴς ὢν τ' ἤκουσε καὶ ὧν εἶδε γινεται. ὁ δ' ὡς ἔμαθεν, οὐδεμίαν ἀναβολὴν ποιησάμενος, ἐπὶ τὴν οἰκίαν τῶν Ἀκυηλίων σὺν χειρὶ πολλῇ πελατῶν τε καὶ φίλων παραγίνεται περὶ τὸν ὄρθρον. καὶ παρελθὼν εἴσω τῶν θυρῶν ὡς ἐπ' ἄλλην τινὰ χρείαν παρὼν, ἀκωλύτως, κατ' οἶκον ἔτι τῶν μειρακίων ὄντων, ἐγκρατὴς γίνεται τῶν ἐπιστολῶν, καὶ τοὺς νεανίσκους αὐλλαβὼν καθίστησιν ἐπὶ τοὺς ὑπάτους.

VIII. Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἔργα θατέρου τῶν ὑπάτων Βρούτου μεγάλα καὶ θαυμαστὰ λέγειν ἔχων, ἐφ' οἷς μέγιστα φρονοῦσι Ῥωμαῖοι, δέδοκα μὴ σκληρὰ καὶ ἄπιστα τοῖς ἄλλοις Ἕλλησι δόξω λέγειν· ἐπειδὴ πεφύκασιν ἅπαντες ἀπὸ τῶν οἰκείων τὰ περὶ τῶν ἄλλων λεγόμενα κρίνειν, καὶ τὸ πιστὸν ἢ ἄπιστον ἐφ' ἑαυτοῖς ποιεῖν· ἐρῶ δ' οὖν ὅμως. ἐπειδὴ γὰρ ἡμέρα τάχιστα ἐγένετο, καθίσας ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ τὰς ἐπιστολὰς τῶν ἐν τῇ συνωμοσίᾳ διασκεπτόμενος, ὡς εὗρε τὰς ὑπὸ τῶν υἱῶν γραφείσας, ταῖς σφραγίσιν ἑκατέραν γνωρίσας, μετὰ τὸ λῦσαι τὰ σημεῖα [τοῖς χειρογράφοις,] ἀναγνωσθῆναι πρῶτον ἐκέλευσεν ἀμφοτέρας ὑπὸ τοῦ γραμματέως, εἰς τὴν ἁπάντων τῶν παρόντων ἀκοήν· ἔπειτα λέγειν ἐκέλευσε τοῖς παισὶν εἴ τι βούλονται. ὡς δ' οὐκ ἐτόλμησεν αὐτῶν οὐδέτερος πρὸς ἄρνησιν ἀναιδῆ τραπέσθαι πάλαι κατεψηφικότες ἑαυτῶν, ἔκλαιον δ' ἀμφότεροι, ὀλίγον ἐπισχὼν χρόνον ἀνίστατο, καὶ σιωπὴν προκηρύξας, ἐκδεχομένων ἁπάντων τί τὸ τέλος ἔξοισει, θάνατον ἔφη καταδικάζειν τῶν τέκνων· ἐφ' ᾧ πάντες ἀνέκραγον, οὐκ ἀξιοῦντες τοιοῦτον ἄνδρα ζημιω-

Digitized by Google

θῆναι τέκνων θανάτῳ, καὶ χαρίζεσθαι τὰς ψυχὰς τῶν μειρακίων ἐβούλοντο τῷ πατρί. ὁ δ' οὔτε τὰς φωνὰς αὐτῶν, οὔτε τὰς οἰμωγὰς ἀνεχόμενος, ἐπέλευσε τοῖς ὑπηρέταις ἀπάγειν τοὺς νεανίσκους ὀλοφυρομένους καὶ ἀντιβαλοῦντας καὶ ταῖς φιλτάταις αὐτὸν ἀνακαλουμένους προσηγορίαις. θαυμαστὸν μὲν καὶ τοῦτο ἅπασιν ἐφάνη, τὸ μηδὲν ἐνδοῦναι τὸν ἄνδρα μήτε πρὸς τὰς δεήσεις τῶν πολιτῶν, μήτε πρὸς τοὺς οἰκτους τῶν τέκνων. πολλῷ δ' ἔτι τούτου θαυμασιώτερον τὸ περὶ τὰς τιμωρίας αὐτῶν ἀμείλικτον. οὔτε γὰρ ἄλλοθί που συνεχώρησεν ἀπαχθέντας τοὺς υἱοὺς ἔξω τῆς ἁπάντων ὄψεως ἀποθανεῖν, οὔτ' αὐτὸς ἐκ τῆς ἀγορᾶς παρεχώρησεν ἕως ἐκεῖνοι κολασθῶσι, τὴν δεινὴν θέαν ἐκτρεπόμενος, οὔτ' ἄνευ προπηλακισμοῦ ἀφῆκεν αὐτοὺς τὴν ἐψηφισμένην ἐκπληρῶσαι μοῖραν· ἀλλὰ πάντα τὰ περὶ τὴν τιμωρίαν ἔθη καὶ νόμιμα φυλάττων, ὅσα τοῖς κακούργοις ἀπόκειται παθεῖν, ἐν ἀγορᾷ πάντων ὁρώντων, ἀκισθέντας τὰ σώματα πληγαῖς, αὐτὸς ἅπασι τοῖς γινομένοις παρὼν, τότε συνεχώρησε τοὺς αὐχένας τοῖς πελέκεσιν ἀποκοπῆναι. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ τὰ παράδοξα καὶ θαυμαστὰ τοῦ ἀνδρὸς, τὸ ἀτενὲς τῆς ὄψεως καὶ τὸ ἄτεγκτον ἦν· ὅσοι τῶν ἄλλων ἁπάντων ὅσοι τῷ πάθει παρεγένοντο κλαιόντων, μόνος οὔτ' ἀνακλαυσάμενος ὤφθη τὸν μόρον τῶν παίδων, οὔτ' ἀποιμώξας ἑαυτὸν τῆς καθεξούσης τὸν οἶκον ἐρημίας, οὔτ' ἄλλο μαλακὸν οὐθὲν ἐνδοὺς, ἀλλ' ἄδακρύς τε καὶ ἀστένακτος καὶ ἀτενὴς διαμένων, εὐκαρδίως ἤνεγκε τὴν συμφοράν. οὕτως ἰσχυρὸς ἦν

τὴν γνώμην καὶ βέβαιος τὰ κριθέντα διατηρεῖν, καὶ τῶν ἐπιπαραττόντων τοὺς λογισμοὺς παθῶν καρτερός.

IX. Ἀποκτείνας δὲ τοὺς υἱοὺς, εὐθὺς ἐκάλει τοὺς ἀδελφιδοῦς τοῦ συνάρχοντος Ἀκυηλίους, παρ' οἷς αἱ σύνοδοι τῶν κατὰ τῆς πόλεως συνομοσαμένων ἐγίνοντο· καὶ τὰς ἐπιστολὰς αὐτῶν ἀναγνῶναι τῷ γραμματεῖ κελεύσας, ὥστε πάντας ἀκούειν τοὺς παρόντας, ἀπολογίαν ἔφησεν αὐτοῖς διδόναι. ὡς δὲ προῆχθησαν οἱ νεανίσκοι πρὸς τὸ βῆμα, εἶθ' ὑποθεμένου τινὸς τῶν φίλων, εἴτ' αὐτοὶ συμφρονήσαντες, τοῖς γόνασι τοῦ θείου προσπίπτουσιν, ὡς δι' αὐτοῦ σωθησόμενοι. κελεύσαντος δὲ τοῦ Βρούτου τοῖς ῥαβδούχοις ἀποσπᾶν αὐτοὺς καὶ ἀπάγειν ἐπὶ τὸν θάνατον, εἰ μὴ βούλοιντο ἀπολογεῖσθαι, μικρὸν ἐπισχεῖν τοῖς ὑπηρέταις ὁ Κολλατῖνος εἶπὼν, ἕως τῷ συνάρχοντι διαλεχθῇ, λαβὼν τὸν ἄνδρα κατὰ μόνας, πολλὰς ἐξέτεινεν ὑπὲρ τῶν μειρακίων δεήσεις· τὰ μὲν, ἀπολογούμενος, ὡς διὰ νεότητος ἄγνοιαν καὶ πονηρὰς φίλων ὁμιλίας εἰς ταύτην ἐμπεσόντων τὴν φρενοβλάβειαν· τὰ δὲ παρακαλῶν αὐτῷ χαρίσασθαι τῶν συγγενῶν τὰς ψυχάς, μίαν αἰτουμένῳ ταύτην δωρεὰν, καὶ περὶ οὐδενὸς ἔτι διενοχλήσοντι ἑτέρου· τὰ δὲ, διδάσκων ὅτι συνταραχθῆναι κίνδυνος ὅλην τὴν πόλιν, ἐὰν ἅπαντας ἐπιχειρῶσι θανάτῳ ζημιοῦν τοὺς δόξαντάς τι συμπράττειν τοῖς φυγάσιν ὑπὲρ τῆς καθόδου· πολλοὺς γὰρ εἶναι, καὶ οὐκ ἀσήμων οἰκιῶν ἐνίους. ὡς δ' οὐκ ἔπειθε, τελευτῶν ἠξίου μὴ θάνατον, ἀλλὰ μετρίαν κατ' αὐτῶν ὁρίσαι κόλασιν· ἄτοπον εἶναι λέγων, τοὺς μὲν τυράννους φυγαῖς ζη-

Digitized by Google

μιῶσθαι, τοὺς δὲ τῶν τυράννων φίλους θανάτῳ. ἀντιλέγοντος δὲ καὶ πρὸς τὴν ἐπιείκειαν τῆς κόλάσεως τοῦ ἀνδρὸς, καὶ οὐδ' εἰς ἕτέρους ἀναβαλέσθαι χρόνους τὰς κρίσεις τῶν ἐν ταῖς αἰτίαις βουλομένου· τελευταία γὰρ αὕτη τοῦ συνάρχοντος ὑδησις ἦν· ἀλλ' αὐθημερὸν ἀποκτείνειν ἅπαντας ἀπειλοῦντος καὶ διομνυμένου, ἀδημονῶν ὁ Κολλατῖνος ἐπὶ τῷ μηδενὸς ὧν ἠξίου τυγχάνειν, „Τοιγαροῦν, ἔφησεν, ἐπεὶ σκαιὸς εἶ καὶ πικρὸς, „ἐγὼ τὰ μειράκια καὶ ἀφαιροῦμαι, τῆς αὐτῆς ἐξου„σίας, ἧς σὺ, κύριος ὤν." καὶ ὁ Βροῦτος ἐκπικραν-θεὶς, „Οὐκ ἐμοῦ γ', ἔφη, ζῶντος, ὦ Κολλατῖνε, τοὺς „προδότας τῆς πατρίδος ἰσχύσεις ἐξελέσθαι· ἀλλὰ „καὶ σὺ δώσεις δίκας ἃς σοὶ προσῆκον οὐκ εἰς μακράν."

X. Ταῦτα εἰπὼν καὶ φυλακὴν τῆς μειρακίοις ἐπιστήσας, ἐκάλει τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν. πληρω-θείσης δὲ τῆς ἀγορᾶς ὄχλου· περιβόητον γὰρ ἀνὰ τὴν πόλιν ὅλην τὸ περὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ πάθος ἐγεγόνει. προελθών τε καὶ τοὺς ἐντιμοτάτους τῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ παραστησάμενος, ἔλεξε τοιάδε· „Ἔβου„λόμην μὲν δή, ὦ ἄνδρες πολῖται, Κολλατῖνον τοῦ„τονὶ τὸν ἄνδρα, συνάρχοντα ὄντα, περὶ ἁπάντων „μοὶ τὰ αὐτὰ φρονεῖν, καὶ μὴ τῷ λόγῳ μόνον, ἀλλὰ „καὶ τοῖς ἔργοις μισεῖν τοὺς τυράννους καὶ πολεμεῖν. „ἐπειδὴ δὲ τἀναντία φρονῶν γέγονέ μοι καταφανὴς, „καὶ ἔστιν οὐ μόνον χῇ φύσει Ταρκυνίων συγγενὴς, „ἀλλὰ καὶ τῇ προαιρέσει, διαλλαγάς τε πράττων πρὸς „αὐτοὺς, καὶ ἀντὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων τὸ ἑαυτοῦ „σκοπῶν λυσιτελὲς, αὐτός τε κωλύειν αὐτὸν παρε„σκεύασμαι πράττειν ἃ κατὰ νοῦν ἔχει, πονηρὰ ὄντα,

Digitized by Google

„καὶ ὑμᾶς ἐπὶ τοῦτο παρακαλῶ. φράσω δ' ὑμῖν πρῶ-
„τον ἐν οἷς ἐγένετο κινδύνοις τὰ πράγματα τῆς πό-
„λεως, ἔπειτα πῶς αὐτοῖς ἑκάτερος ἡμῶν κέχρηται.
„τῶν πολιτῶν τινες συνελθόντες εἰς τὴν Ἀκυηλίων
„οἰκίαν τῶν ἐκ τῆς Κολλατίνου γεγονότων ἀδελφῆς,
„ἐν οἷς ἦσαν οἵ τ' ἐμοὶ παῖδες ἀμφότεροι, καὶ οἱ
„τῆς γυναικὸς ἀδελφοὶ τῆς ἐμῆς, καὶ ἅμα τινὲς
„ἄλλοι σὺν τούτοις οὐκ ἀφανεῖς, συνθήκας ἐποιή-
„σαντο πρὸς ἀλλήλους, καὶ συνώμοσαν, ἀποκτεί-
„ναντες ἐμέ, Ταρκύνιον ἐπὶ τὴν ἀρχὴν καταγαγεῖν·
„ἐπιστολάς τε περὶ τούτων γράψαντες αὐτογράφους,
„καὶ ταῖς ἑαυτῶν σφραγῖσι κατασημηνάμενοι, πέμ-
„πειν πρὸς τοὺς φυγάδας ἔμελλον. ταῦθ' ἡμῖν θεῶν
„τινος εὐνοίᾳ καταφανῆ γέγονεν ὑπὸ τοῦδε μη-
„νυθέντος τοῦ ἀνδρός· ἔστι δ' Ἀκυηλίων δοῦλος,
„παρ' οἷς καταγόμενοι τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ τὰς
„ἐπιστολὰς ἔγραψαν· καὶ τῶν γραμμάτων αὐτῶν
„γεγόναμεν ἐγκρατεῖς. Τίτον μὲν οὖν ἐγὼ καὶ Τι-
„βέριον τοὺς ἐμοὺς παῖδας τετιμώρημαι· καὶ οὐδὲν
„καταλέλυται διὰ τὴν ἐμὴν ἐπιείκειαν, οὔτε νόμος,
„οὔθ' ὅρκος· Ἀκυηλίους δὲ Κολλατίνος ἀφαιρεῖται
„μου, καί φησιν οὐκ ἐᾶσειν ὁμοια τοῖς ἐμοῖς παισὶ
„βουλεύσαντας τῶν ὁμοίων ἐκείνοις τυχεῖν. εἰ δ'
„οὗτοι μηδεμίαν ὑφέξουσι δίκην, οὐδὲ τοὺς ἀδελ-
„φοὺς τῆς ἐμῆς γυναικὸς, οὐδὲ τοὺς ἄλλους προδό-
„τας τῆς πατρίδος ἐξέσται μοι κολάσαι. τί γὰρ δὴ
„δικαιότερον πρὸς αὐτοὺς ἔχω λέγειν, ἂν τούτους
„ἀφῶ; τίνος οὖν ταῦτα μηνύματα ἡγεῖσθε; πότερα
„τῆς πρὸς τὴν πόλιν εὐνοίας, ἢ τῶν πρὸς τοῦς τυ-

Digitized by Google

„ράνους διαλλαγῶν; καὶ πότερα τῆς ἐμπεδώσεως
„τῶν ὅρκων, οὓς ἀφ' ἡμῶν ἀρξάμενοι πάντες ὠμό-
„σατε, ἢ τῆς συγχύσεώς τε καὶ ἐπιορκίας; καὶ εἰ μὲν
„ἔλαθεν ἡμᾶς, ταῖς ἀραῖς ἔνοχος ἂν ἦν, καὶ θεοῖς
„ὑπίσχνο, οὓς ἐπιορκεῖ, δίκας. ἐπειδὴ δὲ καταφανὴς
„γέγονεν, ὑφ' ἡμῶν αὐτὸν προσήκει κολασθῆναι·
„ὃς γε ὀλίγαις μὲν ἡμέραις πρότερον τὰ χρήματα
„τοῖς τυράννοις ὑμᾶς ἔπεισε παραδοῦναι, ἵνα μὴ
„κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἡ πόλις αὐτοῖς ἔχῃ χρῆσθαι πρὸς
„τὸν πόλεμον, ἀλλὰ κατὰ τῆς πόλεως οἱ ἐχθροί. νῦν
„δὲ τοὺς ἐπὶ καθόδῳ τοῖς τυράννοις συνομοσαμέ-
„νους ἀφεῖσθαι τῆς τιμωρίας οἴεται δεῖν, ἐκείνοις
„αὐτοῖς δηλονότι χαριζόμενος, ἵν' ἐὰν ἄρα κατέλθω-
„σιν εἴτ' ἐκ προδοσίας εἴτε πολέμῳ, ταύτας προφε-
„ρόμενος τὰς χάριτας, ἁπάντων, ὡς φίλος, ὅσων ἂν
„αἱρῆται, παρ' αὐτῶν τυγχάνῃ. ἔπειτα ἐγὼ τῶν
„ἐμῶν οὐ φεισάμενος τέκνων, σοῦ φείσομαι, Κολλα-
„τῖνε, ὃς τὸ μὲν σῶμα παρ' ὑμῖν ἔχεις, τὴν δὲ ψυχὴν
„παρὰ τοῖς πολεμίοις· καὶ τοὺς μὲν προδότας τῆς
„πατρίδος σώζεις, ἐμὲ δὲ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνιζό-
„μενον ἀποκτείνεις; πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ἀλλ'
„ἵνα μηδὲν ἔτι τοιοῦτον ἐξεργάσῃ, τὴν μὲν ἀρχὴν
„ἀφαιροῦμαί σε, καὶ πόλιν ἑτέραν κελεύω μεταλα-
„βεῖν. ὑμῖν δ', ὦ πολῖται, ψῆφον ἀναδώσω, καλέ-
„σας αὐτίκα μάλα τοὺς λόχους, ἵνα διαγνῶτε εἰ χρὴ
„ταῦτ' εἶναι κύρια. εὖ δ' ἴστε [ὅτι] δυοῖν θάτερον,
„ἢ Κολλατῖνον ἕξοντες ὕπατον, ἢ Βροῦτον."

XI. Τοιαῦτα δὲ λέγοντος αὐτοῦ, βοῶν καὶ
θεινοπαθῶν ὁ Κολλατῖνος, ἐπίβουλόν τε καὶ πρὸ-

Digitized by Google

δότην τῶν φίλων αὐτὸν παρ' ἕκαστα ἀποκαλῶν, καὶ τὰ μὲν ὑπὲρ τῶν αὐτοῦ διαβολῶν ἀπολογούμενος, τὰ δ' ὑπὲρ τῶν ἀδελφιδῶν δεόμενος, ψῆφόν τε καθ' ἑαυτοῦ τοῖς πολίταις οὐκ ἐῶν ἀναδοῦναι, χαλεπώτερον ἐποίει τὸν δῆμον, καὶ δεινοὺς ἤγειρεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς λεγομένοις θορύβους. ἠγριωμένων δὲ τῶν πολιτῶν πρὸς αὐτὸν, καὶ οὔτ' ἀπολογίαν ὑπομενόντων, οὔτε δέησιν προσιεμένων, ἀλλὰ τὰς ψήφους ἀναδοθῆναι σφίσι κελευσάντων, δι' εὐλαβείας τὸ πρᾶγμα ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ λαβὼν Σπόριος Λουκρήτιος, ἀνὴρ τῷ δήμῳ τίμιος, μὴ μεθ' ὕβρεως τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς πατρίδος ἐκπέσῃ, λόγον αἰτησάμενος παρ' ἀμφοτέρων τῶν ὑπάτων, καὶ τυχὼν τῆς ἐξουσίας ταύτης πρῶτος, ὡς φασιν οἱ Ῥωμαίων συγγραφεῖς, οὔπω τότε Ῥωμαίοις ὄντος ἐν ἔθει δημηγορεῖν ἰδιώτην ἐν ἐκκλησίᾳ, κοινὴν ἐποιήσατο δέησιν ἀμφοτέρων τῶν ὑπάτων. Κολλατίνῳ μὲν παραινῶν μὴ θυμομαχεῖν, μηδ' ἀκόντων κατέχειν τῶν πολιτῶν τὴν ἀρχὴν, ἣν παρ' ἑκόντων ἔλαβεν, ἀλλ' εἰ δοκεῖ τοῖς δοῦσιν αὐτὴν ἀπολαβεῖν, ἑκόντα καταθέσθαι, καὶ μὴ τοῖς λόγοις ἀπολύεσθαι τὰς καθ' ἑαυτοῦ διαβολὰς, ἀλλὰ τοῖς πράγμασι· μεταθέσθαι δὲ τὴν οἴκησιν ἐτέρωθί γε ποί ποτε γῆς πάντα τὰ ἑαυτοῦ λαβόντα, ἕως ἂν ἐν ἀσφαλείᾳ γένηται τὰ κοινά· ἐπεὶ τοῦτο δοκεῖ τῷ δήμῳ συμφέρειν· ἐνθυμούμενον ὅτι τοῖς μὲν ἄλλοις ἀδικήμασι γενομένοις ὀργίζεσθαι πεφύκασιν ἅπαντες, προδοσίας δ' ὑποπτευομένης, σωφρονίστερον ἡγοῦνται καὶ διὰ κενῆς φοβηθέντας αὐτὴν φυλάξασθαι, μᾶλλον, ἢ κατα-

Digitized by Google

φρονήσεως ἐπιτρέψαντας ἀνατραπῆναι· Βροῦτον δὲ πείθων μὴ μετ' αἰσχύνης καὶ προπηλακισμοῦ τὸν συνάρχοντα τῆς πόλεως ἐκβάλλειν, μεθ' οὗ τὰ κράτιστα τῇ πατρίδι ἐβουλεύσεν· ἀλλ' ἐὰν αὐτὸς ὑπομείνῃ τὴν ἀρχὴν ἀποθέσθαι, καὶ παραχωρῇ τῆς πατρίδος ἑκών, τήν τ' οὐσίαν αὐτῷ πᾶσαν ἐπιτρέψαι κατὰ σχολὴν μετασκευάσασθαι, καὶ ἐκ τοῦ δημοσίου προσθεῖναί τινα δωρεάν, ἵνα παραμύθιον ἔχῃ τῆς συμφορᾶς τὴν ἀπὸ τοῦ δήμου χάριν.

Collatinus magistratu se abdicat, et P. Valerius in ejus locum subrogatur.

XII. Ταῦτα τοῦ ἀνδρὸς ἀμφοτέρωθεν παραινοῦντος, καὶ τῶν πολιτῶν ἐπαινεσάντων τὸν λόγον, ὁ μὲν Κολλατῖνος πολλὰ κατολοφυρόμενος ἑαυτὸν, εἰ διὰ συγγενῶν ἔλεος ἐκλιπεῖν ἀναγκασθήσεται τὴν πατρίδα μηδὲν ἀδικῶν, ἀποτίθεται τὴν ἀρχήν. ὁ δὲ Βροῦτος ἐπαινέσας αὐτὸν ὡς τὰ κράτιστα καὶ συμφέροντα ἑαυτῷ τε καὶ τῇ πόλει βεβουλευμένον, παρεκάλει μήτ' αὐτῷ, μήτε τῇ πατρίδι μηχανᾶσθαι ἑτέραν δὲ καταλαβόντα οἴκησιν, τὴν καταλειπομένην πατρίδα ἡγεῖσθαι, μηδενὸς μήτε λόγου, μήτ' ἔργου κοινωνοῦντα τοῖς ἐχθροῖς κατ' αὐτῆς· τὸ δ' ὅλον ἀποδημίαν ὑπολαβόντα τὴν μετανάστασιν, οὐκ ἐξορισμὸν, οὐδὲ φυγὴν, τὸ μὲν σῶμα παρὰ τοῖς ὑποδεξαμένοις ἔχειν, τὴν δὲ ψυχὴν παρὰ τοῖς προπέμπουσι. ταῦτα δ' ὑποθέμενος τῷ ἀνδρὶ, πείθει τὸν δῆμον εἴκοσι τάλαντον δοῦναι αὐτῷ δωρεάν, καὶ αὐτὸς πέντε τάλαντα προστίθησιν ἐκ τῶν ἰδίων.

Digitized by Google

Ταρκύνιος μὲν δὴ Κολλατῖνος τοιαύτῃ τύχῃ περιπεσὼν, εἰς Λανούϊνιον ᾤχετο τὴν μητρόπολιν τοῦ Λατίνων γένους, ἐν ᾗ γηραιὸς ἐτελεύτησε. ὁ δὲ Βροῦτος οὐκ ἀξιῶν μόνος ἄρχειν, οὐδ' εἰς ὑπόνοιαν ἐλθεῖν τοῖς πολίταις, ὅτι μοναρχίας ὑπαχθεὶς πόθῳ τὸν συνύπατον ἐξήλασεν ἐκ τῆς πατρίδος, καλέσας τὸν δῆμον αὖθις εἰς τὸ πεδίον, ἔνθα σύνηθες ἦν αὐτοῖς τοὺς τε βασιλεῖς καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς καθιστάναι, συνάρχοντα αἱρεῖται Πούπλιον Οὐαλέριον [συνυπατεύειν], ἀπόγονον, ὡς καὶ πρότερον εἶπον, τοῦ Ποπλικόλα γένους, ἄνδρα καὶ πολλῶν μὲν ἄλλων ἐπιτηδευμάτων χάριν ἐπαινεῖσθαί τε καὶ θαυμάζεσθαι ἄξιον, μάλιστα δὲ τῆς αὐταρκείας τοῦ βίου. φιλοσοφίᾳ γάρ τις αὐτοδίδακτος ἐγίνετο περὶ αὐτὸν, ἣν ἐν πολλοῖς ἀπεδείκνυτο πράγμασιν, ὑπὲρ ὧν ὀλίγον ὕστερον ἐρῶ.

Res urbanae.

XIII. Κατὰ ταῦτ' ἤδη μιᾷ γνώμῃ περὶ πάντων χρώμενοι, τοὺς μὲν ἐπὶ τῇ καθόδῳ τῶν φυγάδων συνομοσαμένους ἅπαντας ὀπίπτευον παραχρῆμα, καὶ τῶν μηνύσαντα τὴν συνωμοσίαν δοῦλον ἐλευθερίας τε καὶ πολιτείας μεταδόσει ἐτίμησαν, καὶ πολλοῖς χρήμασιν. ἔπειτα τρία πολιτεύματα πάλιστα καὶ συμφορώτατα τῷ κοινῷ καταστησάμενοι, τούς τ' ἐν τῇ πόλει πένητας ὁμονοεῖν παρεσκεύασαν, καὶ τὰς τῶν ἐνδόξων ἑταιρίας ἐμείωσαν. ἦν δὲ τὰ πολιτεύματα τῶν ἀνδρῶν τοιάδε. πρῶτον μὲν ἐκ τῶν δημοτικῶν τοὺς πρεσβυτάτους ἐπιλέξαντες, πατρικίους

ἐποίησαν, καὶ συνεπλήρωσαν ἐξ αὐτῶν τὴν βουλὴν εἰς τριακοσίους. ἔπειτα τὰς οὐσίας τῶν τυράννων εἰς τὸ κοινὸν πᾶσι τοῖς πολίταις φέροντες ἔθεσαν, συγχωρήσαντες ὅσον ἂν λάβοι τις ἐξ αὐτῶν, ἔχειν καὶ τὴν αὐτῶν γῆν ὅσην ἐκέκτηντο, τοῖς μηδένα κλῆρον ἔχουσι διένειμαν, ἓν μόνον ἐξελόμενοι πεδίον, ὃ κεῖται μεταξὺ τῆς τε πόλεως καὶ τοῦ ποταμοῦ. τοῦτο δ' Ἄρεος ὑπάρχειν ἱερὸν οἱ πρότερον ἐψηφίσαντο, ἵπποις τε λειμῶνα, καὶ νέοις ἄσκουσι τὰς ἐνοπλίους μελέτας γυμνάσιον ἐπιτηδειότατον· ὅτι δὲ καὶ πρὸ τούτου ἱερὸν ἦν τοῦ Θεοῦ τοῦδε, Ταρκύνιος δὲ σφετερισάμενος ἔσπειρεν αὐτό, μέγιστον δὴ ἡγοῦμαι τούτου τεκμήριον εἶναι τὸ πραχθὲν ὑπὸ τῶν ὑπάτων τότε περὶ τοὺς ἐν αὐτῷ καρπούς. ἅπαντα γὰρ ἐπιτρέψαντες τῷ δήμῳ τὰ τῶν τυράννων ἄγειν τε καὶ φέρειν, τὸν ἐν τούτῳ γενόμενον τῷ πεδίῳ σῖτον, τὸν μὲν ἐπὶ ταῖς ἅλωσιν ἔτι κείμενον, τὸν δ' ἐπὶ ταῖς καλάμαις καὶ τὸν ἤδη κατειργασμένον, οὐκ ἐπέτρεψαν οὐδενὶ φέρειν, ἀλλ' ὡς ἐξαίρετόν τε καὶ οὐδαμῶς ἐπιτήδειον εἰς οἰκίας εἰσενεχθῆναι, εἰς τὸν ποταμὸν καταβαλεῖν ἐψηφίσαντο. καὶ ἔστι νῦν μνημεῖον ἐμφανὲς τοῦ τότε ἔργου, νῆσος εὐμεγέθης Ἀσκληπιοῦ ἱερά, περίκλυστος ἐκ τοῦ ποταμοῦ, ἣν φασιν ἐκ τοῦ σωροῦ τῆς καλάμης σαπείσης, καί τε καὶ τοῦ ποταμοῦ προσλιπαίνοντος αὐτήν, νῆσον γενέσθαι. καὶ τοῖς μετὰ τοῦ τυράννου πεφευγόσι Ῥωμαίων κάθοδον εἰς τὴν πόλιν ἐπ' ἀδείᾳ τε καὶ ἀμνηστίᾳ παντὸς ἁμαρτήματος ἔδωκαν, χρόνον ὁρίσαντες ἡμερῶν εἴκοσιν· εἰ δὲ μὴ κατέλθοιεν ἐν τούτῳ

Digitized by Google

τῇ προθεσμίᾳ, τιμωρίας αὐτοῖς ὥρισαν ἀδίκους χρήγας, καὶ κτημάτων, ὧν ἐκέκτηντο, δημεύσεις. ταῦτα τῶν ἀνδρῶν τὰ πολιτεύματα τοὺς μὲν ἀπολαύσαντας ἐκ τῆς οὐσίας τῶν τυράννων ὅτου δή τινος, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀφαιρεθῆναι πάλιν, ὡς ἔσχον, ὠφελείας, πάντα κινδυνον ἐποίησαν ὑπομένειν· τοὺς δὲ κατὰ δέος ὧν παρενόμησαν ἐπὶ τῆς τυραννίδος, μὴ ἀναγκασθεῖεν ὑποσχεῖν τιμὴν, ἑαυτοὺς τιμησαμένους, ἀπαλλαγέντας τοῦ φόβου, μηκέτι τὰ τῶν τυράννων, ἀλλὰ τὰ τῆς πόλεως φρονεῖν.

Res bellicae.

XIV. Διαπραξάμενοι δὲ ταῦτα, καὶ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον εὐτρεπισάμενοι, τέως μὲν ὑπὸ τῇ πόλει τὰς δυνάμεις συνεῖχον ἐν τοῖς πεδίοις ὑπὸ σημείοις τε καὶ ἡγεμόσι τεταγμένας, καὶ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἀσκούσας· πυνθανόμενοι τοὺς φυγάδας ἐξ ἁπασῶν τῶν πόλεων τῶν ἐν Τυρρηνίᾳ ἀγείρειν ἐπὶ σφᾶς στρατόν, καὶ δύο μὲν πόλεις ἐκ τοῦ φανεροῦ συλλαμβάνειν αὐτοῖς τῆς καθόδου, Ταρκυνίτας τε καὶ Οὐϊεντανούς, ἀξιοχρέοις δυνάμεσιν ἀμφοτέρας, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων ἐθελοντάς τινας, οὓς μὲν ὑπὸ φίλων παρασκευασθέντας, οὓς δὲ μισθοφόρους. ἐπεὶ δ' ἔμαθον ἐξεληλυθότας ἤδη τοὺς πολεμίους, ἅπαντᾶν αὐτοῖς ἔγνωσαν, καὶ πρὶν ἐκείνους διαβῆναι τὸν ποταμὸν, αὐτοὶ τὰς δυνάμεις διαβιβάσαντες, ἐχώρουν πρόσω, καὶ καταστρατοπεδεύσαντες πλησίον Τυρρηνῶν ἐν λειμῶνι καλουμένῳ Οὐϊνίᾳ, παρὰ δρυμὸν ἱερὸν ἥρωος Θράσου. ἐτύγχανον δὲ πλήθει τε

Digitized by Google

ἀγχόμαλοι μάλιστα αἱ δυνάμεις αὐτῶν οὖσαι, καὶ προθυμίᾳ ὁμοίᾳ χωροῦσαι πρὸς τὸν ἀγῶνα ἀμφότεραι. πρῶτον μὲν οὖν ἐγένετο τῶν ἱππέων μάχη βραχεῖά τις, εὐθὺς ἅμα τῷ συνιδεῖν ἀλλήλους, πρὶν ἢ τοὺς πεζοὺς καταστρατοπεδεύεσθαι· ἐν ᾗ διάπειραν ἀλλήλων λαβόντες, καὶ οὔτε νικήσαντες, οὔτε λειφθέντες, πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ἑκάτεροι χάρακας ἀνεχώρουν. ἔπειτα οἱ δ' ὁπλῖται καὶ οἱ ἱππεῖς ἀφ' ἑκατέρων συνῄεσαν ταξάμενοι τὸν αὐτὸν ἀλλήλοις τρόπον, μέσην μὲν τὴν φάλαγγα τῶν πεζῶν ποιήσαντες, ἐπὶ δὲ τῶν κεράτων ἀμφοτέρων τὴν ἵππον στήσαντες. ἡγεῖτο δὲ τοῦ μὲν δεξιοῦ τῶν Ῥωμαίων κέρατος Οὐαλέριος ὁ προσαιρεθεὶς ὕπατος, ἐναντίαν στάσιν ἔχων Οὐϊεντανοῖς· τοῦ δ' εὐωνύμου Βροῦτος, καθ' ὃ μέρος ἡ Ταρκυνιτῶν δύναμις ἦν· ἡγεμόνες δ' αὐτὴν ἐκόσμουν οἱ Ταρκυνίου τοῦ βασιλέως παῖδες.

XV. Μελλόντων δ' αὐτῶν εἰς χεῖρας ἰέναι, προελθὼν ἐκ τῆς τάξεως τῶν Τυῤῥηνῶν ὁ εἷς τῶν Ταρκυνίου παίδων, Ἀρόντας τοὔνομα, μορφήν τε κάλλιστος, καὶ ψυχὴν λαμπρότατος τῶν ἀδελφῶν, ἐγγὺς τῶν Ῥωμαίων ἐλάσας τὸν ἵππον, ὅθεν τὴν φωνὴν πάντες ἔμελλον αὐτοῦ συνήσειν, λόγους ὑβριστὰς εἰς τὸν Ῥωμαίων ἡγεμόνα Βροῦτον ἀπεῤῥίπτει, θηρίον ἄγριον ἀποκαλῶν καὶ τέκνων αἵματι μιαρὸν, ἀνανδρίαν τ' ἐν ταὐτῷ καὶ δειλίαν ὀνειδίζων, καὶ τελευτῶν εἰς τὸν ὑπὲρ ἁπάντων ἀγῶνα προκαλεῖται μόνος αὐτῷ συνοισόμενος. κἀκεῖνος οὐκ ἀξιῶν τοὺς ὀνειδισμοὺς ὑπομένειν, ἤλαυνε τὸν ἵππον ἐκ τῆς τά-

Digitized by Google

ξεως, ὑπεριδὼν τῶν ἀποτρεπόντων φίλων, ἐπὶ τὸν κατεψηφισμένον ὑπὸ τῆς μοίρας θάνατον καρτερῶς ἐπειγόμενος. ὁμοίῳ δ' ἀμφότεροι θυμῷ φερόμενοι, καὶ λογισμὸν οὐχ ὧν πείσονται λαβόντες, ἀλλ' ὧν ἐβούλοντο δρῶσαι, συναράττουσι τοὺς ἵππους ἐξ ἐναντίας ἐλαύνοντες, καὶ φέρουσι ταῖς σαρίσσαις κατ' ἀλλήλων ἀμφότεροι πληγὰς ἀφύκτους, δι' ἀσπίδων τε καὶ θωράκων, ὁ μὲν εἰς τὰς πλευρὰς βάψας τὴν αἰχμὴν, ὁ δ' εἰς τὰς λαγόνας· καὶ οἱ ἵπποι αὐτῶν ἐμπλέξαντες τὰ στήθη τῇ ῥύμῃ τῆς φορᾶς, ἐπὶ τοῖς ὀπισθίοις ἀνίστανται ποσὶν, καὶ τοὺς ἐπιβάτας ἀναχαιτίσαντες ἀπροσείονται. οὕτω μὲν δὴ πεσόντες ἔκειντο, πολὺ διὰ τῶν τραυμάτων ἐκβαλόντες αἷμα καὶ ψυχορραγοῦντες. αἱ δ' ἄλλαι δυνάμεις ὡς τοὺς ἡγεμόνας εἶδον πεσόντας, ὠθοῦνται σὺν ἀλαλαγμῷ καὶ πατάγῳ, καὶ γίνεται μέγιστος ἁπάντων ἀγὼν πεζῶν τε καὶ ἱππέων· καὶ τύχη περὶ ἀμφοτέρους ὁμοία. Ῥωμαίων τε γὰρ οἱ τὸ δεξιὸν κέρας ἔχοντες, ἐφ' οὗ τεταγμένος ἦν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Οὐαλέριος, ἐνίκων τοὺς Οὐϊεντανοὺς, καὶ μέχρι τοῦ στρατοπέδου διώξαντες, ἐπλήρωσαν νεκρῶν τὸ πεδίον· Τυῤῥηνῶν δ' οἱ τὴν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος ἔχοντες στάσιν, ὧν ἡγοῦντο Τῖτος καὶ Σέξτος, οἱ Ταρκυνίου τοῦ βασιλέως παῖδες, ἐτρέψαντο τοὺς ἐπὶ τοῦ λαιοῦ ὄντας Ῥωμαίων κέρατος· καὶ πλησίον τοῦ χάρακος αὐτῶν γενόμενοι, πείρας μὲν οὐκ ἀπέστησαν εἰ δύναιντο ἑλεῖν τὸ ἔρυμα ἐξ ἐφόδου· πολλὰς δὲ πληγὰς λαβόντες, ὑποστάντων αὐτοὺς τῶν ἔνδον, ἀνετρέποντο. ἦσαν δ' αὐτοῦ φύλακες οἱ τριάριοι λεγόμε-

Digitized by Google

νοι, παλαιοί τε καὶ πολλῶν ἔμπειροι πολέμων, οἷς ἐσχάτοις, ὅταν ἀπογνωσθῇ πᾶσα ἐλπὶς, εἰς τοὺς περὶ τῶν μεγίστων ἀγῶνας καταχρῶνται.

XVI. Ἤδη δὲ περὶ κατάφορὰν ὄντος ἡλίου, πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ἀνέστρεψαν ἑκάτεροι χάρακας, οὐ τοσοῦτον ἐπὶ τῇ νίκῃ χαίροντες, ὅσον ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἀπολωλότων ἀχθόμενοι, καὶ εἰ δεήσειεν αὐτοῖς ἑτέρας μάχης, οὐχ ἱκανοὺς ἡγούμενοι τὸν ἀγῶνα ἄρασθαι τοὺς περιλειπομένους σφῶν, τραυματίας τοὺς πολλοὺς ὄντας. πλείων δ' ἦν περὶ τοὺς Ῥωμαίους ἀθυμία καὶ ἀπόγνωσις τῶν πραγμάτων διὰ τὸν τοῦ ἡγεμόνος θάνατον· καὶ λογισμὸς εἰσήει πολλοῖς, ὡς ἄμεινον εἴη σφίσιν ἐκλιπεῖν τὸν χάρακα πρὶν ἡμέραν γενέσθαι. τοιαῦτα δ' αὐτῶν διανοουμένων καὶ διαλεγομένων πρὸς ἀλλήλους, περὶ τὴν πρώτην που μάλιστα φυλακὴν, ἐκ τοῦ δρυμοῦ, παρ' ὃν ἐστρατοπεδεύσαντο, φωνή τις ἠκούσθη ταῖς δυνάμεσιν ἀμφοτέραις γεγονυῖα, ὥσθ' ἅπαντας αὐτῆς ἀκούειν, εἴτε τοῦ κατέχοντος τὸ τέμενος ἥρωος, εἴτε τοῦ καλουμένου Φαύνου. τοῦτο γὰρ ἀνατιθέασι τῷ δαίμονι Ῥωμαῖοι τὰ παυικὰ καὶ ὅσα φάσματα ἄλλοτε ἀλλοίας ἔχοντα μορφὰς εἰς ὄψιν ἀνθρώποις ἔρχονται, δείματα φέροντα, ἢ φωναὶ δαιμόνιοι ταράττουσαι τὰς ἀκοάς, τούτου φασὶν εἶναι τοῦ θεοῦ τὸ ἔργον. ἡ δὲ τοῦ δαίμονος φωνὴ θαῤῥεῖν παρεκελεύετο τοῖς Ῥωμαίοις ὡς νενικηκόσιν, ἐπὶ πλείονας εἶναι τοὺς τῶν πολεμίων ἀποφαίνουσα νεκρούς. ταύτῃ λέγουσι τῇ φωνῇ τὸν Οὐαλέριαν ἐπαρθέντα, ἔτι πρωΐας ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Τυῤῥηνῶν

Digitized by Google

ὤσασθαι, καὶ πολλοὺς μὲν ἀποκτείναντα ἐξ αὐτῶν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐκβαλόντα, κρατῆσαι τοῦ στρατοπέδου.

Bruti funus et laudes.

XVII. Τοιοῦτο μὲν ἡ μάχη τέλος ἔλαβεν· τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ σκυλεύσαντες οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς τῶν πολεμίων νεκροὺς, καὶ τοὺς ἑαυτῶν θάψαντες, ἀπῄεσαν. τὸ δὲ Βρούτου σῶμα ἀράμενοι μετὰ πολλῶν ἐπαίνων τε καὶ δακρύων, εἰς τὴν Ῥώμην ἀπεκόμιζον οἱ κράτιστοι τῶν ἱππέων, στεφάνοις κεκοσμημένον ἀριστείας. ὑπήντα δ' αὐτοῖς ἥ τε βουλὴ, θριάμβου καταγωγῇ ψηφισαμένη κοσμῆσαι τὸν ἡγεμόνα, καὶ ὁ δῆμος ἅπας κρατῆρσι καὶ τραπέζαις ὑποδεχόμενος τὴν στρατιάν. ὡς δ' εἰς τὴν πόλιν ἀφίκοντο, πομπεύσας ὁ ὕπατος, ὡς τοῖς βασιλεῦσιν ἔθος ἦν, ὅτε τὰς τροπαιοφόρους πομπάς τε καὶ θυσίας ἐπιτελοῖεν, καὶ τὰ σκύλα τοῖς θεοῖς ἀναθεὶς, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἱερὰν ἦγε, καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πολιτῶν ἑστίασιν προθεὶς ὑπεδέχετο. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ φαιὰν ἐσθῆτα λαβὼν, καὶ τὸ Βρούτου σῶμα προθεὶς ἐν ἀγορᾷ κεκοσμημένον ἐπὶ στρωμνῆς εὐπρεποῦς, συνεκάλει τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ προελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα, τὸν ἐπιτάφιον ἔλεξεν ἐπ' αὐτῷ λόγον. εἰ μὲν οὖν Οὐαλέριος πρῶτος κατεστήσατο τὸν νόμον τόνδε Ῥωμαίοις, ἣ κείμενον ὑπὸ τῶν βασιλέων παρέλαβεν, οὐκ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν. ὅτι δὲ Ῥωμαίων ἐστὶν ἀρχαῖον εὕρεμα, τὸ παρὰ τὰς ταφὰς τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν ἐπαίνους τῆς ἀρετῆς αὐτῶν λέγεσθαι, καὶ οὐχ Ἕλληνες αὐτὸ κατεστή-

Digitized by Google

σαντο πρῶτοι, παρὰ τῆς κοινῆς ἱστορίας οἶδα μαθὼν, ἣν ποιητῶν τε οἱ παλαιότατοι καὶ συγγραφέων οἱ λογιώτατοι παραδιδώκασιν. ἀγῶνας μὲν γὰρ ἐπιταφίους πιθεμένους ἐπὶ τοῖς ἐνδόξοις ἀνδράσι γυμνικούς τε καὶ ἱππικοὺς ὑπὸ τῶν προσηκόντων ἱστορήκασιν, ὡς ὑπὸ τ' Ἀχιλλέως ἐπὶ Πατρόκλῳ, καὶ ἔτι πρότερον ὑφ' Ἡρακλέους ἐπὶ Πέλοπι· ἐπαίνους δὲ λεγομένους ἐπ' αὐτοῖς οὐ γράφουσιν ἔξω τῶν Ἀθήνησι τραγῳδοποιῶν, οἳ κολακεύοντες τὴν πόλιν, ἐπὶ τοῖς ὑπὸ Θησέως θαπτομένοις καὶ τοῦτο ἐμύθευσαν. ὀψὲ γὰρ ποτ' Ἀθηναῖοι προσέθεσαν τὸν ἐπιτάφιον ἔπαινον τῷ νόμῳ, εἴτ' ἀπὸ τῶν ἐπ' Ἀρτεμισίῳ καὶ περὶ Σαλαμῖνα καὶ ἐν Πλαταιαῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀποθανόντων ἀρξάμενοι, εἴτ' ἀπὸ τῶν περὶ Μαραθῶνα ἔργων. ὑστερεῖ δὲ καὶ τὰ Μαραθώνια τῆς Βρούτου ταφῆς, εἰ δὴ ἀπὸ τούτων πρώτων ἤρξαντο οἱ ἔπαινοι λέγεσθαι τοῖς ἀποχενομένοις, ἑκκαίδεκα ἔτεσιν. εἰ δέ τις, ἐάσας σκοπεῖν οἵ τινες ἦσαν οἱ πρῶτοι τοὺς ἐπιταφίους ἐπαίνους καταστησάμενοι, τὸν νόμον αὐτὸν ἐφ' ἑαυτοῦ βουληθείη καταμαθεῖν παρ' ὁποτέροις ἄμεινον ἔχει, τοσούτῳ φρονιμώτερον εὑρήσει παρὰ τοῖσδε κείμενον αὐτὸν, ἢ παρ' ἐκείνοις, ὅσῳ γ' Ἀθηναῖοι μὲν ἐπὶ τοῖς ἐκ τῶν πολέμων θαπτομένοις καταστήσασθαι τοὺς ἐπιταφίους ἀγορεύεσθαι λόγους δοκοῦσιν, ἐκ μιᾶς τῆς περὶ τὸν θάνατον ἀρετῆς, κἂν τἄλλα φαῦλος γένηταί τις, ἐξετάζειν οἰόμενοι δεῖν τοὺς ἀγαθούς. Ῥωμαῖοι δ' ἐφ' ἅπασι τοῖς ἐνδόξοις ἀνδράσιν, ἐάν τε πολέμων ἡγεμονίας λαβόν-

Digitized by Google

τὰς, ἐάν τε πολίτων ἔργων πρόνοιαν συνετὰ βουλεύμενοι καὶ πράξεις ἀποδείξωνται καλὰς, ταύτην ἔπαθλον εἶναι τὴν τιμὴν, οὐ μόνον τοῖς κατὰ πόλεμον ἀποδεικνυμένοις ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλῃ ὁτῳοῦν χρησαμένοις τοῦ βίου εὐλογίᾳ· ἐξ ἀνάγκης τῆς περὶ τὸν βίον ἀφειδῶς ἔχοντας ἀπαλλάττεσθαι τοὺς ἀγαθοὺς, οὐκ ἐκ μιᾶς τῆς παρὰ τὸν θάνατον εὐκλείας.

XVIII. Ταύτας μὲν δὴ Βρούτου, ὁ τὴν βασιλέων ἐκβαλὼν, καὶ πρῶτος ἀποδειχθεὶς ὕπατος, ὑφὰ μὲν εἰς ἐπιφάνειαν προελθὼν, ἐκαρπώσατο δὲ χρόνον ἀνθήσας ἐν αὐτῇ· Ῥωμαίων ἁπάντων κράτιστος φανεὶς, τοιαύτῃ τελευτῇ ἔτυχε, γενέσθαι οὔτ' ἄφθονα καταλιπὼν οὔτε θήλεσιν· ὡς οἱ τὰ Ῥωμαίων σαφέστατα ἐξητακότες χρήφουσιν, ἐκ μὲν ἀνδρὸς καὶ πολλὰ τούτου φέροντες, ὑπὲρ ἅπαντα δ', ὃ δυσαπολόγητόν ἐστιν, ὅτι τοῦ καπιτωλίου γάνους ἐκεῖνος ἦν· οἱ δ' ἀπ' ἐκείνης ἑαυτοὺς λέγοντες τῆς οἰκίας εἶναι, Ἰούνιοί τε καὶ Βροῦτοι, πάντες ἦσαν πλήθιοι, καὶ τὰς ἀρχὰς μετῆσαν, ἕως τοῖς θηλυτικοῖς μετεῖναι νόμος εἶν, ἀγορανομίας τε καὶ δημαρχίας· ὑπατείας δ' οὐδεὶς, ἧς οὐδενὶ πλὴν ἢ τοῖς πατρικίοις μετῆν. ὑφὰ δὲ ποτε καὶ τούτης ἔτυχον τῆς ἀρχῆς, ὅτε συνεχωρήθη καὶ τοῖς δημοτικοῖς αὐτὴν λαβεῖν. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων οἷς μέλει τε καὶ διαφέρει τὸ σαφὲς εἰδέναι, παρίημι σκοπεῖν.

Valerius adscitis sibi collegis quæ instituerit in republica.

XIX. Μετὰ δὲ τὴν Βρούτου τελευτὴν, ὁ συνύπατος αὐτοῦ Οὐαλέριος ὕπατος γίνεται τοῖς δημο-

Digitized by Google

τικοῖς, ὡς βασιλείαν κατασκευαζόμενος· πρῶτον μὲν, ὅτι μόνος κατέσχε τὴν ἀρχὴν, θέσιν εὐθὺς ἐλέσθαι τὸν συνύπατον, ὥσπερ ὁ Βροῦτος ἐποίησε, Κολλατῖνον ἐκβαλών· ἔπειθ' ὅτι τὴν οἰκίαν ἐν ἐπιφθάνῳ τόπῳ κατεσκευάσατο, λόφου ὑπερκείμενον τῆς ἀγορᾶς ὑψηλὸν ἐπιεικῶς καὶ περίπαμον, ὃν καλοῦσι Ῥωμαῖοι Ἑλίαν, ἐκλεξάμενος· πυθόμενος δὲ παρὰ τῶν ἐπιτηδείων, ὅτι ταῦτα λυπεῖ τὸν δῆμον, ἀρχαιρεσιῶν προθεὶς ἡμέραν, ὕπατον αἱρεῖται τὸν Σπύριον Λουκρήτιον, ὃς οὐ πολλὰς ἡμέρας κατασχὼν τὴν ἀρχὴν ἀποθνήσκει. εἰς δὲ τὴν ἐκείνου τόπον καθίστησι Μάρκον Ὁράτιον, καὶ τὴν οἰκίαν ἀπὸ τοῦ λόφου μετατίθεται κάτω, ἵνα ἐξῇ Ῥωμαίοις, ὡς αὐτὸς ἐκλαιάζων ἔφη, βάλλειν αὐτὸν ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ μετεώρου τοῖς λίθοις, εἴ τι λάβωσιν ἀδικοῦντα. βεβαίαν τε πίστιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοὺς δημοτικοὺς λαβεῖν βουλόμενος, ἀφεῖλεν ἀπὸ τῶν ῥάβδων τοὺς πελέκεις, καὶ κατεστήσατο τοῖς ἐπ' αὐτὸν ὑπάτοις ἔθος, ὃ καὶ μέχρι τῆς ἐμῆς διέμεινεν ἡλικίας, ὅταν ἔξωθεν τῆς πόλεως γένωνται, χρῆσθαι τοῖς πελέκεσιν, ἔνδον δὲ τοῖς ῥάβδοις κοσμεῖσθαι μόναις· νόμους τε φιλανθρωποτάτους ἔθετο, βοηθείας ἔχοντας τοῖς δημοτικοῖς· ἕνα μὲν, ἐν ᾧ διαρρήδην ἀπεῖπεν, ἄρχοντα μηδένα εἶναι Ῥωμαίων, ὃς ἂν μὴ παρὰ τοῦ δήμου λάβῃ τὴν ἀρχὴν, θάνατον ἐπιθεὶς ζημίαν ἐάν τις παρὰ ταῦτα ποιῇ, καὶ τὸν ἀποκτείναντα τούτων τινὰ ποιῶν ἀθῷον· ἕτερον δὲ, ἐν ᾧ γέγραπται, „Ἐάν τις ἄρχων Ῥωμαίων τινὰ ἀποκτείνειν, ἢ μαστιγοῦν, ἢ ζημιοῦν εἰς

Digitized by Google

„χρήματα θείη, ἐξεῖναι τῷ ἰδιώτῃ προκαλεῖσθαι
„τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τὴν τοῦ δήμου κρίσιν, πάσχειν δ'
„ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ μηδὲν ὑπὸ τῆς ἀρχῆς, ἕως ἂν
„ὁ δῆμος ὑπὲρ αὐτοῦ ψηφίσηται." ἐκ τούτων γίνεται
τῶν πολιτευμάτων τίμιος τοῖς δημοτικοῖς, καὶ τι-
θενται αὐτῷ ἐπώνυμον Ποπλικόλαν· τοῦτο κατὰ
τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον βούλεται δηλοῦν δημο-
κηδῆ. καὶ τὰ μὲν ἐν ἐκείνῳ τῷ ἐνιαυτῷ συντελε-
σθέντα ὑπὸ τῶν ὑπάτων τοιάδε ἦν.

XX. Τῷ δ' ἑξῆς αὐτός τε πάλιν ἀποδείκνυται
Οὐαλέριος τὸ δεύτερον ὕπατος, καὶ σὺν αὐτῷ Λου-
κρήτιος, ἐφ' ὧν οὐδὲν ἄλλο ἄξιον ἐπράχθη λόγου·
τιμήσεις δ' ἐγίνοντο τῶν βίων καὶ τάξεις τῶν εἰς
τοὺς πολέμους εἰσφορῶν, ὡς Τύλλιος ὁ βασιλεὺς
ἐνομοθέτησεν, πάντα τὸν ἐπὶ τῆς Ταρκυνίου δυνα-
στείας χρόνον ἀφειμένας, τότε δὲ πρῶτον ὑπὸ τού-
των ἀνανεωθεῖσαι· ἐξ ὧν εὑρέθη τῶν ἐν ἥβῃ Ῥω-
μαίων περὶ τρισκαίδεκα μυριάδας. καὶ εἰς χωρίον
Συγκήριον καλούμενον, Ῥωμαίων ἀπιστάλη στρα-
τιά, διὰ φυλακῆς ἔχουσα τὸ φρούριον ἐπὶ ταῖς Λα-
τίνων τε καὶ Ἑρνίκων πόλεσι κείμενον, ὅθεν τὸν
πόλεμον προσεδέχοντο.

Porsena ad restituendos exsules bellum parat Romanis.

XXI. Ποπλίου Οὐαλερίου τοῦ προσαγορευ-
θέντος Ποπλικόλα, τὸ τρίτον ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἀπο-
δειχθέντος ἀρχήν, καὶ σὺν αὐτῷ Μάρκου Ὁρατίου
τὸ δεύτερον, βασιλεὺς Κλουσιανῶν τῶν ἐν Τυρρη-

Digitized by Google

νίᾳ, Λάρος ὄνομα, Πορσίνος ἐπίκλησιν, καταφυγόντων ἐπ' αὐτὸν τῶν Ταρκυνίων, ὑποσχόμενος αὐτοῖς θύσιν θάτερον ἢ διαλλάξειν αὐτοὺς πρὸς τοὺς πολίτας ἐπὶ καθόδῳ καὶ ἀναλήψει τῆς ἀρχῆς, ἢ τὰς οὐσίας ἀνακομισάμενος, ἃς ἐφῆρέθησαν, ἀποδώσειν, ἐπειδὴ πρίσβεις ἀποστείλας εἰς τὴν Ῥώμην ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ, μεμιγμένας ἀπειλαῖς ἐπικλήσεις κομίζοντας, οὔτε διαλλαγὰς εὗρατο τοῖς ἀνδράσι καὶ κάθοδον, αἰτιωμένης τῆς βουλῆς τὰς ἀρὰς καὶ τοὺς ὅρκους τοὺς γενομένους κατ' αὐτῶν, οὔτε τὰς οὐσίας ἀνεπράξατο αὐτοῖς, τῶν διανειμαμένων καὶ κατακληρουχησάντων αὐτὰς οὐκ ἀξιούντων ἀποδιδόναι· ὑβρίζεσθαι φήσας ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ δεινὰ πάσχειν, ὅτι τῶν ἀξιουμένων οὐδετέρου παρ' αὐτῶν ἔτυχεν, ἀνὴρ αὐθάδης καὶ διεφθαρμένος τὴν γνώμην ὑπό τε πλούτου καὶ ἀρχῆς μεγέθους καὶ χρημάτων, ἀφορμὰς ὑπέλαβεν ἔχειν καλὰς καταλῦσαι τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν, παλαίτερον ἤτι τοῦτο βουλόμενος· καὶ προεῖπεν αὐτοῖς τὸν πόλεμον. συνῄρατο δ' αὐτῷ τοῦ πολέμου πᾶσαν προθυμίαν ἀποδείξαι βουλόμενος ὁ Ταρκυνίου γαμβρός, Ὀκταούϊος Μαμίλιος, ἐκ πόλεως ὁρμώμενος Τούσκλου, Καμερινοῦς μὲν καὶ Ἀντεμνάτας, οἳ τοῦ Λατίνων μετεῖχον γένους, ἅπαντας ἐπαγόμενος, ἀφεστηκότας ἤδη Ῥωμαίων ἐκ τοῦ φανεροῦ· παρὰ δὲ τῶν ἄλλων ὁμοεθνῶν, οἷς οὐκ ἦν βουλομένοις πολεμεῖν ἀναφανδὸν ἐνσπόνδῳ καὶ μεγάλην ἐχούσῃ ἰσχὺν τῇ πόλει, διὰ προφάσεις οὐκ ἀναγκαίας, ἑθελοντὰς συχνοὺς, ἰδίᾳ πεπεικὼς χάριτι.

Digitized by Google

XXII. *Ταῦτα μαθόντες οἱ τῶν Ῥωμαίων ὑπατοι, πρῶτον μὲν τὰ ἐκ τῶν ἀγρῶν χρήματά τε, καὶ βοσκήματα, καὶ ἀνδράποδα μετάγειν τοῖς γεωργοῖς ἐκέλευσαν εἰς τὰ πλησίον ὄρη, φρούρια κατασκευάσαντες ἐπὶ τοῖς ἐρυμνοῖς, ἱκανὰ σώζειν τοὺς εἰς αὐτὰ καταφυγόντας. ἔπειτα τὸν καλούμενον Ἰανίκολον ὄχθον· ἔστι δὲ ταῦτο τὸ ὄρος ὑψηλὸν, ἄγχοῦ σῆς Ῥώμης πέραν τοῦ Τιβέριος ποταμοῦ κείμενον· ὀχυρωτέραις ἐκρατύναντο κατασκευαῖς τε καὶ φυλακαῖς, περὶ παντὸς ποιούμενοι μὴ γενέσθαι τοῖς πολεμίοις ἐπίκαιρον [χωρίον] ἐπιτείχισμα κατὰ τῆς πόλεως, καὶ τὰς εἰς τὸν πόλεμον παρασκευὰς ἐνταῦθ' ἀπέθεντο. τά τ' ἐντὸς τειχους ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον καθίστασαν, πολλὰ πολιτευόμενοι φιλάνθρωπα πρὸς τοὺς πένητας, ἵνα μὴ μεταβάλλοιντο πρὸς τοὺς τυράννους, ἐπὶ τοῖς ἰδίοις κέρδεσι πεισθέντες προδοῦναι τὸ κοινόν. καὶ γὰρ ἀτελεῖς αὐτοὺς ἁπάντων ἐψηφίσαντο εἶναι τῶν κοινῶν τελῶν, ὅσα βασιλευομένης τῆς πόλεως ἐτέλουν, καὶ ἀνεισφόρους τῶν εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ τοὺς πολέμους ἀναλισκομένων ἐποίησαν· μέγα κέρδος ἡγούμενοι τῷ κοινῷ, εἰ τὰ σώματα μόνον αὐτῶν ἔξουσι προκινδυνεύοντα τῆς πατρίδος. τήν τε δύναμιν ἠσκημένην ἐκ πολλοῦ καὶ παρεσκευασμένην ἔχοντες, ἐν τῷ προκειμένῳ τῆς πόλεως ἐστρατοπεδεύοντο πεδίῳ. βασιλεὺς δὲ Πορσῖνος ἄγων τὴν στρατιὰν, τὸν μὲν Ἰανίκολον ἐξ ἐφόδου καταλαμβάνεται, κατακληξάμενος τοὺς φυλάττοντας αὐτὸν, καὶ φρουρὰν Τυῤῥηνῶν ἐν αὐτῷ καθίστησιν. ἐπὶ δὲ τὴν πόλιν ἐλαύνων, ὡς καὶ αὐτὴν*

Digitized by Google

δίχα πόνου παραστησόμενος, ἐπειδὴ πλησίον τῆς γεφύρας ἐγένετο, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐθεάσατο προκαθημένους τοῦ ποταμοῦ, παρεσκευάζετό τι πρὸς μάχην, ὡς ἀναρπασόμενος αὐτοὺς πλήθει καὶ ἐπήμαχε σὺν πολλῇ καταφρονήσει τὴν δύναμιν. εἶχον δὲ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ μὲν ἀριστεροῦ κέρως οἱ Ταρκυνίου παῖδες, Τίτος καὶ Σέξτος, Ῥωμαίων τε τοὺς φυγάδας ἄγοντες, καὶ ἐκ τῆς Γαβίων πόλεως τὸ ἀκμαιότατον, ξένων τε καὶ μισθοφόρων χεῖρα οὐκ ὀλίγην· τοῦ δὲ δεξιοῦ Μαμίλιος ὁ Ταρκυνίου κηδεστής, ἐφ' οὗ Λατίνων οἱ ἀποστάντες Ῥωμαίων ἐτάξαντο· βασιλεὺς δὲ Πορσῖνος κατὰ μέσην τὴν φάλαγγα ἐτέτακτο. Ῥωμαίων δὲ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας Σπόριος Λάρκιος καὶ Τίτος Ἑρμήνιος κατεῖχον, ἐναντίοι Ταρκυνίοις· τὸ δ' ἀριστερὸν, Μάρκος Οὐαλέριος, ἀδελφὸς θατέρου τῶν ὑπάτων Ποπλικόλα, καὶ Τίτος Λουκρήτιος, ὁ τῷ πράσθεν ὑπατεύσας ἔτει, Μαμιλίῳ καὶ Λατίνοις συνοισόμενοι· τὰ δὲ μέσα τῶν κεράτων οἱ ὕπατοι κατεῖχον ἀμφότεροι.

XXIII. Ὡς δὲ συνῆλθον εἰς χεῖρας, ἐμάχοντο γενναίως ἀμφότεροι, καὶ πολὺν ἀντεῖχον χρόνον· ἐμπειρίᾳ μὲν καὶ καρτερίᾳ κρείττους ὄντες οἱ Ῥωμαῖοι τῶν Λατίνων καὶ Τυῤῥηνῶν, πλήθει δὲ κρατοῦντες τῶν Ῥωμαίων οἱ Τυῤῥηνοὶ καὶ Λατῖνοι μακρῷ. πολλῶν δὲ πεσόντων ἀφ' ἑκατέρων, θεὸς εἰσέρχεται Ῥωμαίοις, πρῶτον μὲν τοὺς κατέχοντας τὸ ἀριστερὸν κέρας, ἐπειδὴ τοὺς ἡγεμόνας ἐθεάσαντο Οὐαλερίου τε καὶ Λουκρήτιον τραυματίας ἀποκομισθέντας ἐκ τῆς μάχης· ἔπειτα καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ

δεξιοῦ κέρατος τεταγμένους, νικῶντας ἤδη τὴν σὺν Ταρκυνίοις δύναμιν, τὸ αὐτὸ καταλαμβάνει πάθος, ὁρῶντας τὴν τροπὴν τῶν ἑταίρων. φυγόντων δ' εἰς τὴν πόλιν ἁπάντων, καὶ διὰ μιᾶς γεφύρας βιαζομένων ἄθρόων, ὁρμὴ γίνεται τῶν πολεμίων ἐπ' αὐτοὺς μεγάλη· ὀλίγου τε πόλιν ἐδέησεν ἡ πόλις ἁλῶναι κατὰ κράτος, ἀτείχιστος οὖσα ἐκ τῶν παρὰ τὸν ποταμὸν μερῶν, εἰ συνεισέπεσον εἰς αὐτὴν ἅμα τοῖς φεύγουσιν οἱ διώκοντες. οἱ δὲ τὴν ὁρμὴν τῶν πολεμίων ἐπισχόντες καὶ διασώσαντες ὅλην τὴν στρατιάν, τρεῖς ἄνδρες ἐγένοντο, Σπάριος Λάρκιος καὶ Τίτος Ἑρμήνιος, οἱ τὸ δεξιὸν ἔχοντες κέρας ἐκ τῶν πρεσβυτέρων· Πόπλιος δὲ Ὁράτιος, ὁ καλούμενος Κύκλης, ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ὄψιν ἐλαττώματος, ἐκκοπεὶς ἐν μάχῃ τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν, ἐκ τῶν νεωτέρων, μορφῇ τε κάλλιστος ἀνθρώπων καὶ ψυχὴν ἄριστος, οὗτος ἀδελφιδοῦς μὲν ἦν Ὁρατίου Μάρκου, θατέρου τῶν ὑπάτων, τὸ δ' εὐγενὲς κατῆγεν ἀφ' ἑνὸς τῶν τριδύμων Ὁρατίου Μάρκου, τοῦ νικήσαντος τοὺς Ἀλβανοὺς τριδύμους, ὅτε περὶ τῆς ἡγεμονίας αἱ πόλεις εἰς πόλεμον κατεστᾶσαι, συνέβησαν μὴ πᾶσαις ἀποκινδυνεῦσαι ταῖς δυνάμεσιν, ἀλλὰ τρισὶν ἀνδράσιν ἀφ' ἑκατέρας, ὡς ἐν τοῖς πρότερος δεδήλωται λόγοις. οὗτοι δὴ μόνοι κατὰ νώτου λαβόντες τὴν γέφυραν, εἶργον τοὺς πολεμίους τῆς διαβάσεως μέχρι πολλοῦ, καὶ διέμενον ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως βαλλόμενοί τε ὑπὸ πολλῶν παντοδαποῖς βέλεσι, καὶ ἐκ χειρὸς παιόμενοι τοῖς ξίφεσιν, ἕως ἅπασα ἡ στρατιὰ διῆλθε τὸν ποταμόν.

Digitized by Google

Horatii Coclitis virtus.

XXIV. Ὡς δ' ἐν ἀσφαλεῖ τοὺς σφετέρους ἔδοξαν γεγονέναι, δύο μὲν ἐξ αὐτῶν, Ἑρμήνιός τε καὶ Ἅδριος, διεφθαρμένων αὐτοῖς ἤδη τῶν σκεπαστηρίων διὰ τὰς συνεχεῖς πληγάς, ἐχώρουν ἐπὶ πόλιν. Ὁρατίου δὲ μόνου, ἀνακαλουμένων αὐτὸν ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν τε ὑπάτων καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν, καὶ περὶ παντὸς ποιουμένων σωθῆναι τοιοῦτον ἄνδρα τῇ πατρίδι καὶ τοῖς γεναμένοις, οὐκ ἐπείσθη, ἀλλ' ἔμενεν ἔνθα καὶ τὸ πρῶτον ἔστη, κελεύσας τοῖς περὶ τὸν Ἑρμήνιον λέγειν πρὸς τοὺς ὑπάτους, ὃς αὐτοῦ φράζοντος, ἀποκόπτειν τὴν γέφυραν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐν τάχει· ἣν δὲ μία κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ξυλόφρακτος, ἄνευ σιδήρου δεδεμένη ταῖς σανίσιν αὐταῖς, ἣν καὶ μέχρις ἐμοῦ τοιαύτην φυλάττουσι Ῥωμαῖοι· ἐπιστέλλας δὲ τοῖς ἀνδράσιν, ὅταν τὰ πλείω τῆς γεφύρας λυθῇ, καὶ βραχὺ τὸ λειπόμενον ᾖ μέρος, φράσαι πρὸς αὐτὸν σημείοις τισίν, ἢ φωνῇ γεγωνοτέρᾳ· τὰ λοιπὰ λέγων ἐαυτῷ μελήσειν. ταῦτ' ἐπικελευσάμενος τοῖς δυσὶν, ἐπ' αὐτῆς ἵστατο τῆς γεφύρας, καὶ τῶν ὁμόσε χωρούντων οὓς μὲν τῷ ξίφει παίων, οὓς δὲ τῷ θυρεῷ περιτρέπων, πάντας ἀνίστειλε τοὺς ὁρμῶντας ἐπὶ τὴν γέφυραν· οὐκέτι γὰρ εἰς χεῖρας αὐτῷ χωρεῖν ἐτόλμων οἱ διώκοντες, ὡς μεμηνότι καὶ θανατῶντι· καὶ ἅμα οὐδὲ ῥᾴδιον αὐτῷ προσελθεῖν ὑπῆρχον, ἐξ εὐωνύμων μὲν καὶ δεξιῶν ἔχοντι πρόβλημα τὸν ποταμὸν, ἐκ δὲ τοῦ κατὰ πρόσωπον, ὅπλων τε καὶ νεκρῶν σωρόν· ἀλλ' ἀπο-

Digitized by Google

θεν ἀθρόοι ἐστῶτες, λόγχαις τε καὶ σαυνίοις καὶ λίθοις χειροπληθέσιν ἔβαλλον· οἷς δὲ μὴ παρείη ταῦτα, τοῖς ξίφεσι καὶ ταῖς ἀσπίσι τῶν νεκρῶν. ὁ δ' ἠμύνετο, τοῖς ἐκείνων χρώμενος ὅπλοις κατ' αὐτῶν· καὶ ἔμελλεν, ὥσπερ εἰκὸς, εἰς ἀθρόους βάλλων, ἀεί τινος τεύξεσθαι σκοποῦ. ἤδη δὲ καταβεληὶς ὤν, καὶ τραυμάτων πλῆθος ἐν πολλοῖς μέρεσι τοῦ σώματος ἔχων, μίαν δὲ πληγὴν λόγχης, ἣ διὰ θατέρου τῶν γλουτῶν ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς τοῦ μηροῦ ἀντία ἐνεχθεῖσα, ἐκάκωσεν αὐτὸν ὀδύναις, καὶ τὴν βάσιν ἔβλαπτεν, ἐπεὶ ἐκ τῶν κατόπιν ἤκουσεν ἐμβοησάντων λαῦσθαι τῆς γεφύρας τὸ πλεῖον μέρος, καθάλλεται σὺν τοῖς ὅπλοις εἰς τὸν ποταμόν· καὶ διανηξάμενος τὸ ῥεῦμα χαλεπῶς πάνυ· περὶ γὰρ τοῖς ὑπερείσμασι τῶν σανίδων σχιζόμενος ὁ ῥοῦς ὀξὺς ἦν, καὶ δίνας ἐποίει μεγάλας· ἐξεκολύμβησεν εἰς τὴν γῆν, οὐδὲν τῶν ὅπλων ἐν τῷ νεῖν ἀπορβαλών.

XXV. Τοῦτο τὸ ἔργον ἀθάνατον αὐτῷ δόξαν εἰργάσατο. παραχρῆμά τε γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι στεφανώσαντες αὐτόν, ἀπέφερον εἰς τὴν πόλιν ὑμνοῦντες, ὡς τῶν ἡρώων ἕνα. καὶ πᾶς ὁ κατοικίδιος ὄχλος ἐξεχεῖτο ποθῶν αὐτοῦ, ἕως ἔτι περιῆν, θεάσασθαι τὴν τελευταίαν πρόσοψιν· ἐδόκει γὰρ ὑπὸ τῶν τραυμάτων οὐκ εἰς μακρὰν διαφθαρήσεσθαι. καὶ ἐπειδὴ διέφυγε τὸν θάνατον, εἰκόνα χαλκῆν ἔνοπλον ὁ δῆμος ἔστησεν αὐτοῦ, τῆς ἀγορᾶς ἐν τῷ κρατίστῳ· καὶ χώραν ἐκ τῆς δημοσίας ἔδωκεν, ὅσην αὐτὸς ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ζεύγει βοῶν περιαρόσειε, χωρὶς δὲ τῶν δημοσίᾳ δοθέντων, κατὰ κεφαλὴν ἕκαστος ἀνδρῶν τε καὶ

Digitized by Google

γυναικῶν, ὅτε μάλιστα δεινὴ σπάνις τῶν ἀναγκαίων ἐπιτηδείων ἅπαντας κατεῖχε, μιᾶς ἡμέρας τροφὴν ἐχαρίσαντο, μυριάδες ἀνθρώπων αἳ σύμπασαι πλείους ἢ τριάκοντα. Ὁράτιος μὲν δὴ τοιαύτην ἀποδειξάμενος ἀρετὴν ἐν τῷ τότε χρόνῳ, ζηλωτὸς μὲν, εἰ καί τις ἄλλος Ῥωμαίων, ἐγένετο, ἄχρηστος δ' εἰς τὰ λοιπὰ πράγματα τῆς πόλεως, διὰ τὴν πήρωσιν τῆς βάσεως· καὶ διὰ τὴν συμφορὰν ταύτην οὔτε ὑπατείας, οὔτ' ἄλλης ἡγεμονίας στρατιωτικῆς οὐδεμιᾶς ἔτυχεν. οὗτος μὲν δὴ θαυμαστὸν ἔργον ἀποδειξάμενος ἐν τῷ τότε ἀγῶνι Ῥωμαίοις, ἄξιος, εἴπερ τις καὶ ἄλλος τῶν ἐπ' ἀνδρείᾳ διονομασθέντων, ἐπαινεῖσθαι· καὶ ἔτι πρὸς τούτῳ, Γάϊος Μούκιος, ᾧ Κόρδος ἐπώνυμον ἦν, ἀνὴρ ἐπιφανῶν πατέρων, καὶ αὐτὸς ἐγχειρήματι ἐπιβαλόμενος μεγάλῳ, περὶ οὗ μικρὸν ὕστερον ἐρῶ, διηγησάμενος πρῶτον ἐν οἷς ἡ πόλις τότε δεινοῖς ἦν.

XXVI. Μετὰ γὰρ τὴν μάχην ἐκείνην ὁ μὲν Τυρρηνῶν βασιλεὺς ἐν τῷ πλησίον ὄρει καταστρατοπεδευσάμενος, ὅθεν τὴν Ῥωμαίων φρουρὰν ἐξέβαλε, τῆς ἐπέκεινα τοῦ Τιβέριος ποταμοῦ χώρας ἅπάσης ἐκράτει. οἱ δὲ Ταρκυνίου παῖδες καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ Μαμίλιος, σχεδίαις τε καὶ σκάφαις διαβιβάσαντες τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις ἐπὶ θάτερα μέρη τοῦ ποταμοῦ, τὰ πρὸς Ῥώμην φέροντα, ἐν ὄχυρῷ τίθενται χωρίῳ τὸν χάρακα· ὅθεν ὁρμώμενοι τῶν τε Ῥωμαίων ἐδῄουν τὴν γῆν καὶ τὰς αὐλὰς κατέσκαπτον, καὶ τοῖς ἐπὶ νομὰς ἐξιοῦσιν ἐκ τῶν ἐρυμάτων βοσκήμασιν ἐπετίθεντο. κρατουμένης δὲ τῆς

Digitized by Google

ὑπαιθρίου πάσης ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ οὔτ' ἐκ γῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσκομιζομένων τῶν ἀγορῶν, οὔτε μὴν διὰ τοῦ ποταμοῦ καταγομένων ὅτι μὴ σπανίων, τάχεῖα τῶν ἀναγκαίων σπάνις ἐγίνετο μυριάσι πολλαῖς τὰ παρασκευασθέντα οὐ πολλὰ ὄντα δαπανώσαις. καὶ μετὰ τοῦθ' οἱ θεράποντες πολλοὶ καταλιπόντες τοὺς δεσπότας, ἠὐτομόλουν ἡμέραι, καὶ ἐκ τοῦ δημοτικοῦ πλήθους οἱ πονηρότατοι πρὸς τοὺς τυράννους ἀφίσταντο· ταῦθ' ὁρῶσι τοῖς ὑπάτοις ἔδοξε, Λατίνων μὲν θεῖσθαι τῶν ἔτι αἰδουμένων τὸ συγγενὲς, καὶ μένειν δοκούντων ἐν τῇ φιλίᾳ, συμμαχίας σφίσι πέμψαι διὰ ταχέων· εἰς δὲ τὴν Καμπανίδα Κύμην καὶ τὰς ἐν τῷ Πωμεντίνῳ πεδίῳ πόλεις ἀποστεῖλαι πρέσβεις, ἀξιώσοντας αὐτὰς σφίσι σίτου ἐξαγωγὴν ἐπιτρέψαι. Λατῖνοι μὲν οὖν διεπρούσαντο τὴν ἐπικουρίαν, ὡς οὐχ ὅσιον αὐτοῖς ὂν οὔτε Ταρκυνίῳ πολεμεῖν οὔτε Ῥωμαίοις, ἐπειδὴ κοινῇ συνέθεντο πρὸς ἀμφοτέρους τὰ περὶ τῆς φιλίας ὅρκια. ἐκ δὲ τοῦ Πωμεντίνου πεδίου Λάρκιός τε καὶ Ἑρμήνιος οἱ πεμφθέντες ἐπὶ τὴν παρακομιδὴν τοῦ σίτου πρέσβεις, πολλὰς γεμίσαντες σκάφας παντοίας τροφῆς, ἀπὸ θαλάττης ἀνὰ τὸν ποταμὸν, ἐκ νυκτὸς ἄσελήνου, λαθόντες τοὺς πολεμίους, διεκόμισαν. ταχὺ δὲ καὶ ταύτης ἐξαπιναίως θείσης τῆς ἀγορᾶς, καὶ τῆς αὐτῆς κατασχούσης τοὺς ἀνθρώπους ἀπορίας, μαθὼν παρὰ τῶν αὐτομόλων ὁ Τυρρηνὸς ὅτι κάμνουσιν ἀπὸ τοῦ λιμοῦ οἱ ἔνδον, ἐπεκηρυκεύσατο πρὸς αὐτοὺς, ἐπιτάττων δέχεσθαι τὸν Ταρκύνιον, εἰ βούλοιντο πολέμου καὶ λιμοῦ ἀπηλλάχθαι.

Digitized by Google

C. Mucii Cordi egregium facinus.

XXVII. *Οὐκ ἀνεχομένων δὲ Ῥωμαίων τὰς ἐπιταγὰς, ἀλλὰ πάντα τὰ δεινὰ ὑπομένειν βουλομένων, καταμαθὼν ὁ Μούκιος ὅτι δυοῖν θάτερον αὐτοῖς συμβήσεται, ἢ μὴ διαμεῖναι πολὺν ἐν τοῖς λελογισμένοις χρόνον ὑπὸ τῆς ἀπορίας τῶν ἀναγκαίων ἐκβιασθεῖσιν, ἢ φυλάττουσι βεβαίας τὰς κρίσεις, τὸν οἰκτιστον ἀπολέσθαι μόρον, δεηθεὶς τῶν ὑπάτων τὴν βουλὴν αὐτῷ συναγαγεῖν, ὡς μέγα τι καὶ ἀναγκαῖον ἐξοίσων πρὸς αὐτὴν, ἐπειδὴ συνῆχθη, λέγει τοιάδε·* „Ἄνδρες πατέρες, ἐγχείρημα τολμᾷν διανοού„μενος, ὑφ᾽ οὗ τῶν παρόντων ἀπαλλαγήσεται κακῶν „ἡ πόλις, τῷ μὲν ἔργῳ πάνυ θαῤῥῶ, καὶ ῥᾳδίως αὐ„τοῦ κρατήσειν οἶμαι· περὶ δὲ τῆς ἐμαυτοῦ ψυχῆς, „εἰ περιέσται μοι μετὰ τὸ ἔργον, οὐ πολλὰς ἐλπίδας „ἔχω, μᾶλλον δ᾽, εἰ χρὴ τἀληθὲς λέγειν, οὐδεμίαν. εἰς „τοσοῦτον δὲ κίνδυνον ἐμαυτὸν καθιέναι μέλλων, „οὐκ ἀξιῶ λαθεῖν ἅπαντας αἰωρηθεὶς ὑπὲρ μεγά„λων, ἐὰν ἄρα συμβῇ μοι διαμαρτεῖν τῆς πείρας, „ἀλλ᾽ ἐπεὶ καλοῖς ἔργοις μεγάλων ἐπαίνων τυγχάνειν, „ἐξ ὧν ἀντὶ θνητοῦ σώματος ἀθάνατον ὑπάρξει μοι „κλέος. φήμῃ μὲν οὖν φράζειν ἃ διανοοῦμαι πράτ„τειν, οὐκ ἀσφαλὲς, μή τις ἴδια κέρδη περιβαλόμε„νος πρὸς τοὺς πολεμίους αὐτὰ ἐξενέγκῃ, δέον αὖ„θις ὥσπερ μυστηρίου ἀπορῥήτου φυλακῆς· ὑμῖν „δὲ, οὓς καθέξειν αὐτὰ πεπίστευκα ἐγκρατῶς, πρώ„τοις τε καὶ μόνοις ἐκφέρω· παρ᾽ ὑμῶν δὲ οἱ ἄλλοι „πολῖται ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ μαθήσονται. τὸ*

Digitized by Google

„δ' ἐχειρημά μου τοιόνδ' ἐστίν. αὐτομόλου σχῆμα „μέλλω λαβὼν, ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Τυρρηνῶν πο„ρεύεσθαι. ἐὰν μὲν οὖν ἀπιστηθεὶς πρὸς αὐτῶν ἀπο„θάνω, ἑνὶ πολίτῃ μόνῳ ἐλάττους οἱ λοιποὶ γενή„σεσθε· ἐὰν δὲ παρελθεῖν εἴσω τοῦ χάρακος ἐκγέ„νηταί μοι, τὸν βασιλέα τῶν πολεμίων ἀποκτείνειν „ὑμῖν ὑπισχνοῦμαι· ἀποθανόντος δὲ Πορσίνου, κα„ταλυθήσεται μὲν ὑμῖν ὁ πόλεμος. ἐγὼ δ' εἰ, ὅ τι „ἂν τῷ δαιμονίῳ δόξῃ, τοῦτο πείσομαι, τούτων συν„ίστορας ὑμᾶς ἔχων καὶ μάρτυρας πρὸς τὸν δῆμον, „ἄπειμι τὴν κρείττονα τύχην τῆς πατρίδος ἡγεμόνα „τῆς ὁδοῦ ποιησάμενος."

XXVIII. Ἐπαινεθεὶς δ' οὖν ὑπὸ τῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ, καὶ λαβὼν οἰωνοὺς αἰσίους τῆς πράξεως, διαβαίνει τὸν ποταμόν. καὶ παραγενηθεὶς ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Τυρρηνῶν, εἰσέρχεται, παρακρουσάμενος τοὺς φυλάττοντας τὰς πύλας, ὡς τῶν ὁμοεθνῶν τις, ὅπλων τ' οὐδὲν φανερὸν ἔχων, καὶ γλώττῃ Τυρρηνικῇ διαλεγόμενος, ἣν ἐξέμαθεν ἔτι παῖς ὤν, ὑπὸ τροφοῦ Τυρρηνίδος τὸ γένος ἐκδιδαχθείς. ὡς δ' ἐπὶ τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ στρατήγιον ἀφίκετο, ἄνδρα ὁρᾷ μεγέθει σώματος καὶ ῥώμῃ διαφέροντα, ἐσθῆτα πορφύρας ἐνδεδυκότα, καθήμενον ἐπὶ τοῦ στρατηγικοῦ βήματος, καὶ περὶ αὐτὸν ἑστῶτας ἐνόπλους συχνούς. διαμαρτὼν δὲ τῆς δόξης, οἷα δὴ μηδέποτε τὸν βασιλέα τῶν Τυρρηνῶν θεασάμενος, τοῦτον τὸν ἄνδρα ὑπέλαβε Πορσῖνον εἶναι· ὁ δ' ἦν ἄρα γραμματεὺς τοῦ βασιλέως, ἐκάθητο δ' ἐπὶ τοῦ βήματος διαριθμῶν τοὺς στρατιώτας, καὶ διαγράφων αὐτοῖς

Digitized by Google

τοὺς ὀφωνιασμούς. ἐπὶ τοῦτον δὴ τὸν γραμματέα χωρήσας διὰ τοῦ περιεστηκότος ὄχλου, καὶ ἀναβὰς, ὡς ἄνοπλος ὑπ' οὐδενὸς κωλυόμενος, ἐπὶ τὸ βῆμα, σπᾶται τὸ ξιφίδιον, ὃ ἐντὸς τῆς περιβολῆς ἔκρυπτε, καὶ παίει τὸν ἄνδρα κατὰ τῆς κεφαλῆς. ἀποθανόντος δὲ τοῦ γραμματέως πληγῇ μιᾷ, συλληφθεὶς εὐθὺς ὑπὸ τῶν περὶ τὸ βῆμα, πρὸς τὸν βασιλέα, πεπυσμένον ἤδη τὴν τοῦ γραμματέως ἀναίρεσιν, ἀπάγεται. ὁ δ' ὡς εἶδεν αὐτὸν, „Ὦ μιαρώτατε πάντων, „εἶπεν, ἀνθρώπων, καὶ δίκας ὑφέξων οὐκεὶς μακράν, „ὧν ἄξιος εἶ. λέγε τίς εἶ, καὶ πόθεν ἀφιγμένος, καὶ „τίνι βοηθείᾳ πεποιθὼς, ἐπεχείρησας ἔργῳ τηλικῷδε· „καὶ πότερον τὸν γραμματέα τὸν ἐμὸν ἀποκτεῖναί „σοι προὔκειτο μόνον, ἢ καὶ τινας ἄλλους ἔχεις κοι„νωνοὺς τῆς ἐπιβουλῆς; ἀπόκρυψαι δὲ μηδὲν τῶν ἀλη„θῶν, ἵνα μὴ βασανιζόμενος ἀναγκασθείης λέγειν."

XXIX. Καὶ ὁ Μούκιος οὔτε μεταβολῇ χρώματος, οὔτε συγκοπῇ προσώπου τὸν ὀρρωδοῦντα διασημήνας, οὔτ' ἄλλο παθὼν οὐδέν, ὧν φιλοῦσι πάσχειν οἱ μέλλοντες ἀποθνήσκειν, λέγει πρὸς αὐτόν· „Ἐγὼ μὲν Ῥωμαῖός εἰμι, καὶ οὐ τῶν ἐπιτυχόντων „ἕνεκά του, ἐλευθερῶσαι δὲ τὴν πατρίδα βουληθεὶς „τοῦ πολέμου, ἦλθον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ὑμῶν, ὡς „τῶν αὐτομόλων εἷς, ἀποκτεῖναί σε βουλόμενος· „οὐκ ἀγνοῶν μὲν ὅτι καὶ κατορθώσαντι καὶ διαμαρ„τόντι τῆς ἐλπίδος, ἀποθανεῖν ὑπάρχει μοι, χαρί„σασθαι δὲ τῇ γειναμένῃ τὴν ἐμαυτοῦ ψυχὴν προ„αιρούμενος, καὶ ἀντὶ τοῦ γεννητοῦ σώματος ἀθά„νατον δόξαν καταλιπεῖν· ψευσθεὶς δὲ τῆς ἐλπίδος,

Digitized by Google

„ἀντί σου τὸν γραμματέα, ὃν οὐδὲν ἐδεήμην, ἀνήρη-
„κα, τῇ τε πορφύρᾳ καὶ τῷ δίφρῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις
„τῆς ἐξουσίας συμβόλοις πλανηθείς. τὸν μὲν οὖν
„θάνατον, ὃν αὐτὸς ἑμαυτοῦ κατεψηφισάμην, ὅτ'
„ἐπὶ τὴν πρᾶξιν ἔμελλον ὁρμᾶν, οὐ παραιτοῦμαι·
„βασάνους δὲ καὶ τὰς ἄλλας ὕβρεις εἴ μοι παρείης,
„πίστεις δοὺς ἐπὶ θεῶν, ὑπισχνοῦμαί σοι μέγα πρᾶ-
„γμα δηλώσειν, καὶ πρὸς τὴν σωτηρίαν ἀνῆκόν σοι."
Ὁ μὲν δὴ ταῦτ' ἔλεγε, στρατηγῆσαι τὸν ἄνδρα διανοούμενος. ὁ δ' ἔξω τοῦ φρονεῖν γεγονὼς, καὶ ἅμα κινδύνους ἐκ πολλῶν μαντευόμενος ἀνθρώπων οὐκ ἀληθεῖς, δίδωσιν αὐτῷ δὲ ὅρκων τὸ πιστόν. μετὰ δὲ τοῦτο, καινότατον ἐνθυμηθεὶς ὁ Μούκιος ἀπάτης τρόπον, ᾗς ἐν ἀφανεῖ τὸν ἔλεγχον εἶχε, λέγει πρὸς αὐτόν· „Ὦ βασιλεῦ, Ῥωμαίων ἄνδρες τριακό-
„σιοι τὴν αὐτὴν ἔχοντες ἡλικίαν, ἐκ τοῦ γένους τῶν
„πατρικίων ἅπαντες, ἐβουλευσάμεθα συνελθόντες
„ἀποκτεῖναί σε, καὶ τὸ πιστὸν ὅρκοις παρ' ἀλλήλων
„ἐλάβομεν. ἔδοξε δ' ἡμῖν βουλευσαμένοις ὅστις
„ἦν ὁ τῆς ἐπιβουλῆς τρόπος, μήτε ἅπαντας ἅμα χω-
„ρεῖν ἐπὶ τὸ ἔργον, ἀλλὰ καθ' ἕνα, μήτε φράζειν ἕτε-
„ρον ἑτέρῳ, πότε καὶ ποῦ καὶ πῶς, καὶ τίσιν ἀφορ-
„μαῖς χρησάμενος ἐπιθήσεταί σοι· ἵνα φᾷον ἡμῖν
„ὑπάρχῃ τὸ λαθεῖν. ταῦτα διανοηθέντες, ἐκληρω-
„σάμεθα, καὶ πρῶτος ἄρξαι τῆς πείρας ἔλαχον ἐγώ.
„προειδὼς οὖν ὅτι πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ τὴν αὐτὴν
„ἐξουσίαν ἐπιθυμίαν δόξης, ὧν ἴσως καὶ εἷς τις ἀμεί-
„νονι τύχῃ χρήσεται τῆς ἐμῆς, σκόπει τίς ἔσταί σοι
„πρὸς πάντας ἀρκοῦσα φυλακή."

Digitized by Google

XXX. Ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς, ἐκεῖνον μὲν ἀπαγαγόντας τοὺς δορυφόρους ἐκέλευσε δῆσαι, καὶ φυλάττειν ἐπιμελῶς· αὐτὸς δὲ τοὺς πιστοτάτους τῶν φίλων παραλαβὼν, καὶ τὸν υἱὸν Ἄροντα παρακαθισάμενος, μετ' ἐκείνων ἐσκόπει τί ποιῶν τὰς ἐπιβουλὰς αὐτῶν διακρούσεται. τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἕκαστος εὐήθεις ἀσφαλείας λόγων, ἐδόκει τῶν δεόντων φρονεῖν οὐδέν· ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ τελευταίαν ἀπεφήνατο γνώμην πρεσβυτέραν τῆς ἡλικίας, ἀξιῶν αὐτὸν μὴ σκοπεῖν τίσι φυλακαῖς χρώμενος οὐδὲν πείσεται δεινὸν, ἀλλὰ τί ποιῶν οὐ δεήσεται φυλακῆς· θαυμασάντων δὲ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πάντων, καὶ πῶς ἂν τοῦτο γένοιτο μαθεῖν βουλομένων, „Εἰ „φίλους ἀπτὶ πολεμίων, ἔφη, ποιήσαιο τοὺς ἄνδρας, „τιμιωτέραν ἡγησάμενος τὴν σαυτοῦ ψυχὴν τῆς καθ„ὁδὸν τῶν σὺν Ταρκυνίοις φυγάδων.“ Καὶ ὁ βασιλεὺς τὰ κράτιστα μὲν ἔφησεν αὐτὸν λέγειν, βουλῆς δ' εἶναι ἄξιον τὸ πρᾶγμα, πῶς εὐπρεπεῖς γενήσονται πρὸς αὐτοὺς αἱ διαλλαγαί· μεγάλην αἰσχύνην φάσκων εἶναι, εἰ κρατήσας αὐτῶν μάχῃ, καὶ τειχήρεις ἔχων, ἀπελεύσεται, μηδὲν ὧν Ταρκυνίοις ὑπέσχετο διαπραξάμενος, ὥσπερ ἡττημένος ὑπὸ τῶν νενικημένων, καὶ περφυγὼν τοὺς μηδ' ἐκ τῶν πυλῶν ὑπομένοντας ἔτι προελθεῖν· μίαν δὲ μόνην ἔσεσθαι ὑποφαίνων καλὴν τῆς ἔχθρας λύσιν, εἰ παρὰ τῶν πολεμίων παραγένοιντό τινες πρὸς αὐτὸν περὶ φιλίας διαλεξόμενοι.

XXXI. Ταῦτα μὲν τότε πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τοὺς παρόντας εἶπεν· ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις αὐτὸς

Digitized by Google

ἠναγκάσθη πρότερος ἄρχειν λόγων διαλλακτηρίων, διὰ τοιαύτην αἰτίαν· ἐσκεδασμένων ἀνὰ τὴν χώραν τῶν στρατιωτῶν, καὶ τὰς ἀγομένας εἰς τὴν πόλιν ἀγορὰς ἀφαιρουμένων, καὶ τοῦτο ποιούντων συνεχῶς, οἱ τῶν Ῥωμαίων ὕπατοι λοχήσαντες αὐτοὺς ἐν καλῷ χωρίῳ, διαφθείρουσί τε συχνοὺς, καὶ ἔτι πλείους τῶν ἀναιρεθέντων αἰχμαλώτους λαμβάνουσιν. ἐφ' ᾧ χαλεπαίνοντες οἱ Τυῤῥηνοὶ, διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους κατὰ συστροφὰς, δι' αἰτίας τόν τε βασιλέα καὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας ἔχοντες ἐπὶ τῇ τριβῇ τοῦ πολέμου, καὶ ἀπαλλάττεσθαι ποθοῦντες ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, δόξας οὖν ἅπασι κεχαρισμένας φανήσεσθαι τὰς διαλλαγὰς, ἀποστέλλει πρεσβευτὰς ἐκ τῶν οἰκείων φίλων τοὺς ἀναγκαιοτάτους. τινὲς μὲν οὖν φασι καὶ τὸν Μούκιον ἅμα τούτοις ἀποσταλῆναι, δόντα πίστιν τῷ βασιλεῖ δι' ὅρκων ὑπὲρ τοῦ πάλιν ἐλεύσεσθαι· οἱ δὲ λέγουσιν ὕμηρον, ἕως ἂν διαλλαγαὶ γένωνται, τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐν τῷ στρατοπέδῳ φυλάττεσθαι· καὶ τάχ' ἂν εἴη τοῦτ' ἀληθέστερον. ἐντολαὶ δ' ἦσαν, ἃς ἔδωκε τοῖς πρεσβευταῖς ὁ βασιλεὺς, τοιαίδε· „Περὶ μὲν καθόδου Ταρκυνίων μη-„δένα ποιεῖσθαι λόγον, τὰ δὲ χρήματα αὐτοῖς ἀξι-„οῦν ἀποδοθῆναι, μάλιστα μὲν ἅπαντα, ὅσα Ταρ-„κύνιός τε ὁ πρεσβύτατος κατέλιπεν, καὶ αὐτοὶ σὺν „τῷ δικαίῳ κτησάμενοι κατέσχον· εἰ δὲ μή γε, ὅσα „δυνατὰ, ἀγρῶν τε καὶ οἰκιῶν καὶ βασκημάτων, καὶ „ὧν ἐκ γῆς ἀνήρηνται καρπῶν τὰς ἀξίας, ὁποτέρως „ἂν αὐτοῖς δόξῃ συμφέρειν, ἐάν τε τοὺς κατέχον-„τας αὐτὰ καὶ καρπουμένους εἰσφέρειν, ἐάν τ' ἐκ

Digitized by Google

„τοῦ δημοσίου διαλύειν. ταῦτα μὲν ὑπὲρ ἐκείνων, „ἑαυτῷ δὲ αἰτεῖσθαι διαλυομένῳ τὴν ἔχθραν, τοὺς „καλουμένους Ἑπτὰ πάγους· αὕτη Τυῤῥηνῶν ἡ „χώρα τὸ ἀρχαῖον ἦν, Ῥωμαῖοι δ' αὐτὴν κατέσχον „πολέμῳ, τοὺς ἔχοντας ἀφελόμενοι· καὶ ἵνα μένωσι „Ῥωμαῖοι Τυῤῥηνοῖς βέβαιοι φίλοι, παῖδας ἐκ τῶν „ἐπιφανεστάτων οἰκιῶν τοὺς ὁμηρεύσοντας ὑπὲρ „τῆς πόλεως αἰτεῖν παρ' αὐτῶν."

XXXII. Ἀφικομένων δὲ τῶν πρέσβεων εἰς Ῥώμην, ἡ βουλὴ μὲν ἐψηφίσατο, Ποπλικόλᾳ θατέρῳ τῶν ὑπάτων παυσαμένῃ, πάντα συγχωρεῖν, ὅσα ὁ Τυῤῥηνὸς ἠξίου, κάμνειν τὸν δῆμον καὶ τὸν ἄπορον ὄχλον οἰομένη τῇ σπάνει τῶν ἐπιτηδείων, καὶ ἀγαπητῶς δέξεσθαι τὴν τοῦ πολέμου λύσιν, ἐφ' οἷς ἂν γένηται δικαίοις. ὁ δὲ δῆμος τὰ μὲν ἄλλα τοῦ προβουλεύματος ἐψηφίσατο κύρια εἶναι, τὴν δ' ἀπόδοσιν τῶν χρημάτων οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλὰ τἀναντία ἔγνω, μήτ' ἐκ τῶν κοινῶν, μήτ' ἐκ τῶν ἰδίων τοῖς Ταρκυνίοις μηδὲν ἀποδοῦναι, πρεσβευτὰς δὲ περὶ τούτων πρὸς βασιλέα Πορσῖνον ἀποστεῖλαι, οἵτινες ἀξιώσουσιν αὐτὸν τὰ μὲν ἅμηρα καὶ τὴν χώραν παραλαβεῖν· περὶ δὲ τῶν χρημάτων αὐτὸν δικαστὴν γενόμενον Ταρκυνίῳ τε καὶ Ῥωμαίοις, ὅταν ἀμφοτέρων ἀκούσῃ, κρῖναι τὰ δίκαια δοκοῦντα, μήτε χάριτι, μήτ' ἔχθρᾳ παραχθέντα. ἀπῆισαν οἱ Τυῤῥηνοὶ τὰς ἀποκρίσεις ταύτας κομίζοντες πρὸς βασιλέα, καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ καταστα θέντες ὑπὸ τοῦ δήμου πρέσβεις, ἄγοντες ἐκ τῶν πρώτων οἰκιῶν εἴκοσι παῖδας, οὓς ἔδει περὶ τῆς πατρίδος ὁμηρεῦσαι, τῶν ὑπάτων

Digitized by Google

πρώτων τὰ τέκνα ἐκδόντων, Μάρκου μὲν Ὁρατίου τὸν υἱὸν, Ποπλίου δὲ Οὐαλερίου τὴν θυγατέρα γάμων ἔχουσαν ὥραν. ἀφικομένων δὲ τούτων ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, ἡσθεὶς ὁ βασιλεὺς καὶ πολλὰ τοὺς Ῥωμαίους ἐπαινέσας, ἀνοχὰς σπένδεται πρὸς αὐτοὺς εἰς ὡρισμένον τινὰ ἡμερῶν ἀριθμὸν, καὶ τὴν δίκην ἀναδέχεται δικάσειν. Ταρκύνιοι δ' ἤχθοντο μὲν ἀπὸ μειζόνων ἐκπεσόντες ἐλπίδων, ἃς εἶχον ἐπὶ τῷ βασιλεῖ, καταχθῆναι δόξαντες ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὑπ' ἐκείνου· στέργειν δὲ ὅμως τὰ παρόντα ἠναγκάζοντο, καὶ τὰ δεδομένα δέχεσθαι. ἀφικομένων δ' εἰς τὸν ὁρισθέντα χρόνον ἐκ τῆς πόλεως τῶν ἀπολογησομένων τὴν δίκην, καὶ ἀπὸ τῆς βουλῆς τῶν πρεσβυτάτων, καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν φίλων, καὶ τὸν υἱὸν συνδικάζειν κελεύσας, ἐπέδωκεν αὐτοῖς λόγον.

XXXIII. Ἔτι δὲ τῆς δικαιολογίας γινομένης, ἦκέ τις ἀπαγγέλλων τὴν φυγὴν τῶν ὁμηρευουσῶν παρθένων. δεηθεῖσαι γὰρ τῶν φυλαττόντων, ἵνα συγχωρήσωσιν αὐταῖς λούσασθαι παραγενομέναις εἰς τὸν ποταμὸν, ἐπειδὴ τὸ συγχώρημα ἔλαβον, ἀπέχειν μικρὸν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τοῖς ἀνδράσιν εἰποῦσαι, ἕως ἂν ἀπολούσωνται, καὶ τὰς ἐσθῆτας ἀπολάβωσιν, ἵνα μὴ γυμνὰς ὁρῶσιν αὐτάς· ποιησάντων καὶ τοῦτο τῶν ἀνδρῶν, παρακελευσαμένης αὐταῖς τῆς Κλοιλίας, καὶ πρώτης καταρχούσης, διανήξασθαι τὸν ποταμὸν, εἰς τὴν πόλιν ἀπῆλθον. ἔνθα δὴ πολὺς ὁ Ταρκύνιος ἦν ἐπιορκίαν καὶ ἀπιστίαν τοῖς Ῥωμαίοις ἐγκαλῶν,

Digitized by Google

καὶ τὸν βασιλέα παροξύνων, ὡς ἐξαπατώμενον ὑπ' ἀνθρώπων δολίων, μηδὲν προσέχειν αὐτοῖς. ἀπολογουμένου δὲ τοῦ ὑπάτου, καὶ τὸ ἔργον ἐξ αὐτῶν λέγοντος εἶναι τῶν παρθένων, δίχα τῆς ἐπιταγῆς τῶν πατέρων, καὶ τὸ πιστὸν σὺν εἰς μακρὰν παρέξεσθαι λέγοντος, ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ἐξ ἐπιβουλῆς ὑφ' ἑαυτῶν πεπρᾶχθαι, πεισθεὶς ὁ βασιλεὺς, συνεχώρησεν αὐτῷ πορευθέντι τὰς παρθένους ἀγαγεῖν, ὡς ὑπισχνεῖτο. Οὐαλέριος μὲν δὴ τὰς παρθένους ἄξων ᾤχετο· Ταρκύνιος δὲ καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ τῶν δικαίων ὑπεριδόντες, πράγματι ἐπεβούλευσαν ἀνοσίῳ, λόχον ὑποπέμψαντες εἰς τὴν ὁδὸν ἱππέων, τάς τε παρθένους ἁρπάσαι τὰς ἀγομένας, καὶ τὸν ὕπατον καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐρχομένους συλλαβεῖν, φύσια καθέξοντες ἀνθ' ὧν Ταρκύνιον ἀφείλοντο Ῥωμαῖοι χρημάτων, τὰ σώματα ταῦτα, καὶ τὸ τέλος τῆς δίκης οὐκέτι περιμενοῦντες. οὐκ εἴασε δὲ κατὰ νοῦν αὐτοῖς χωρῆσαι τὴν ἐπιβουλὴν τὸ δαιμόνιον. ἐν ὅσῳ γὰρ ἐκ τοῦ Λατίνων χάρακος ἐξῄεσαν οἱ μέλλοντες τοῖς παραγινομένοις ἐπιθέσθαι, φθάσας ὁ τῶν Ῥωμαίων ὕπατος, ἦκεν ἄγων τὰς κόρας· καὶ πρὸς αὐταῖς ἤδη ταῖς πύλαις τοῦ Τυρρηνοῦ χάρακος ὤν, ὑπὸ τῶν ἐπιδιωξάντων ἐκ τῆς ἑτέρας στρατοπεδείας καταλαμβάνεται. ἔνθα τῆς συμπλοκῆς αὐτῶν γενομένης, ταχεῖα τοῖς Τυρρηνοῖς αἴσθησις ἐγένετο. καὶ κατὰ σπουδὴν ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς ἅλην ἱππέων λαβὼν, ἐβοήθει, καὶ ἐκ τῶν πεζῶν οἱ προκαθήμενοι τοῦ χάρακος συνέδραμον.

Digitized by Google

Porsena, repudiatis Tarquiniis, magnifice cum Romanis agit.

XXXIV. Ἐφ' οἷς ἀγανακτῶν ὁ Πορσῖνος, εἰς ἐκκλησίαν τοὺς Τυῤῥηνοὺς συνεκάλει· καὶ διεξελθὼν, ὡς ἐπιτρεψάντων αὐτῷ δίκας Ῥωμαίων δικάσαι περὶ ὧν ἐνεκαλοῦντο ὑπὸ Ταρκυνίου, πρὶν ἐπιτελεσθῆναι τὴν δίκην, εἰς ἱερὰ σώματα πρόσβειών τε καὶ ὁμήρων παρανομεῖν ἐν σπονδαῖς ἐπεχείρησαν οἱ δικαίως ὑπ' αὐτῶν ἐξελαθέντες· ὅθεν Τυῤῥηνοὶ Ῥωμαίους μὲν ἀπολύουσι τῶν ἐγκλημάτων, Ταρκυνίων δὲ καὶ Μαμιλίου διαλύονται τὴν ξενίαν, καὶ προεῖπον αὐθημερὸν ἐκ τοῦ χάρακος ἀπιέναι. Ταρκύνιοι μὲν οὖν ἐν ἐλπίσι χρησταῖς γενόμενοι κατ' ἀρχὰς, ὡς ἢ συραννήσοντες αὖθις τὴν πόλιν, Τυῤῥηνῶν σφίσι βοηθούντων, ἢ τὰ χρήματα κομιούμενοι, διὰ τὴν εἰς τοὺς πρέσβεις καὶ τὰ ὅμηρα παρανομίαν, ἀμφοτέρων διαμαρτόντες ἀπῆλθον ἐκ τοῦ στρατοπέδου σὺν αἰσχύνῃ τε καὶ μύσει. ὁ δὲ τῶν Τυῤῥηνῶν βασιλεὺς τὰ ὅμηρα τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τὸ βῆμα προαχθῆναι κελεύσας, ἀποδίδωσι τῷ ὑπάτῳ, εἰπὼν ὅτι πάσης ὁμηρείας κρεῖττονα ἡγεῖται τὴν πίστιν τῆς πόλεως. μίαν δὲ παρθένον, ὑφ' ἧς ἐπείσθησαν αἱ λοιπαὶ διανήξασθαι τὸν ποταμὸν, ἐπαινέσας ὡς κρεῖττον ἔχουσαν φρόνημα τῆς τε φύσεως καὶ τῆς ἡλικίας, καὶ τὴν πόλιν μακαρίσας ἐπὶ τῷ μὴ μόνον ἄνδρας ἀγαθοὺς ἐκτρέφειν, ἀλλὰ καὶ παρθένους ἀνδράσιν ὁμοίας, δωρεῖται τὴν κόρην ἵππῳ πολεμιστῇ φαλάροις κεκοσμημένῳ διαπρεπῆ. μετὰ δὲ τὴν ἐκκλησίαν, τὰ περὶ εἰρήνης καὶ φιλίας ὅρκια

Digitized by Google

πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν Ῥωμαίων ποιησάμενος, καὶ ξενίσας αὐτοὺς, δῶρα τῇ πόλει φέρεσθαι δίδωσι ταὺς αἰχμαλώτους ἅπαντας ἄνευ λύτρων, συχνοὺς πάνυ ὄντας· καὶ τὸ χωρίον, ἐν ᾧ κατεστρατοπεδευκὼς ἦν, οὐχ ὡς στρατόπεδον ἐν ξένῃ γῇ πρὸς ὀλίγον καιρὸν, ἀλλ' ὡς πόλιν ἰδίως τε καὶ δημοσίως ἀποκρώντως κοσμήσας, οὐκ ὄντος τοῖς Τυρρηνοῖς ἔθους, ὁπότε ἀναστρατοπεδεύοιεν ἐκ πολέμιας, ὀρθὰς καταλείπειν τὰς κατασκευὰς, ἀλλὰ κατασείειν, οὐ κατέκαυσεν, ἀλλ' ἀφῆκεν οὕτω μένειν· οὐ μικρὰν τῇ πόλει χαρισάμενος εἰς χρημάτων λόγον ὠφελίαν. ἐδήλωσε δ' ἡ πρᾶσις, ἣν ἐποιήσαντο μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βασιλέως οἱ ταμίαι. ὁ μὲν δὴ πόλεμος ὁ συστὰς Ῥωμαίοις πρὸς Τυρρηνούς τε καὶ βασιλέα Κλουσινῶν Λάρον Πορσῖνον, εἰς κινδύνους μεγάλους ἄγαγὼν τὴν πόλιν, τοιούτου τέλους ἔτυχεν.

XXXV. Ἡ δὲ τῶν Ῥωμαίων βουλὴ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Τυρρηνῶν συνελθοῦσα, ἐψηφίσατο Πορσίνῳ μὲν πέμψαι θρόνον ἐλεφάντινον, καὶ σκῆπτρον, καὶ στέφανον χρύσεον, καὶ θριαμβικὴν ἐσθῆτα ὑφ' ἧς οἱ βασιλεῖς ἐκοσμοῦντο· Μουκίῳ δὲ τῷ προελομένῳ περὶ τῆς πατρίδος ἀποθανεῖν, αἰτιωτάτῳ δόξαντι γεγονέναι τῆς καταλύσεως τοῦ πολέμου, χαρίσασθαι χώραν ἐκ τῆς δημοσίας, πέραν τοῦ Τιβέριος ποταμοῦ, τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅνπερ Ὁρατίῳ, τῷ πρὸ τῆς γεφύρας ἀγωνισαμένῳ πρότερον, ὅσην ἂν ἀρότρῳ περιλαβεῖν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ δύνηται. οὗτος ὁ χῶρος, ἕως τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, Μουκίου

λειμῶνες καλοῦνται. ταῦτα μὲν τοῖς ἀνδράσι· Κλοιλίᾳ δὲ τῇ παρθένῳ στάσιν εἰκόνος χαλκῆς ἔδοσαν, ἣν ἀνέθεσαν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, τῆς ἐς τὴν ἀγορὰν φερούσης, οἱ τῶν παρθένων πατέρες. ταύτην ἡμεῖς μὲν οὐκ ἔτι κειμένην εὕρομεν· ἐλέγετο δὲ ὅτι ἐμπρήσεως περὶ τὰς πλησίον οἰκίας γενομένης ἠφανίσθη. κατὰ τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν ὁ νεὼς τοῦ Καπιτωλίου Διὸς εἰς συντέλειαν ἐξείργασται, περὶ οὗ τὰ κατὰ μέρος ἐν τῷ πρὸ τούτου δεδήλωκα λόγῳ. τὴν δ' ἀνιέρωσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ἔλαβε Μάρκος Ὁράτιος ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, φθάσας τὴν παρουσίαν τοῦ συνάρχοντος. ἐτύγχανε δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον Οὐαλέριος τῆς πόλεως προεξεληλυθὼς κατὰ τῆς δυνάμεως ἐπὶ τὴν βοήθειαν τῆς χώρας. ἄρτι γὰρ τῶν ἀνθρώπων καταλιπόντων τὰ ἐρύματα, καὶ συνιόντων εἰς τοὺς ἀγροὺς, λῃστήρια πέμπων Μαμίλιος, μεγάλα τοὺς γεωργοὺς ἔβλαπτε. ταῦτα ἐπὶ τῆς τρίτης ὑπατείας ἐπράχθη.

Sp. Largius et T. Herminius coss.

XXXVI. Οἱ δὲ τὸν τέταρτον ἐνιαυτὸν ἄρξαντες ὕπατοι, Σπόριος Λάρκιος καὶ Τίτος Ἑρμήνιος, ἄνευ πολέμου τὴν ἀρχὴν διεπέλεσαν. ἐπὶ τούτων Ἄρρος ὁ Πορσίνου τοῦ Τυῤῥηνῶν βασιλέως υἱὸς, τὴν Ἀρικηνῶν πόλιν δεύτερον ἔτος ἤδη πολεμῶν, ἐτελεύτησεν. εὐθὺς γὰρ ἅμα τῷ κτᾶσθαι τὰς Ῥωμαίων σπονδὰς, τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς μοῖραν παρὰ τοῦ πατρὸς λαβὼν ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς Ἀρικηνοὺς, ἰδίαν κατασκευαζόμενος ἀρχήν. μικροῦ δὲ

Digitized by Google

δείσας τὴν πόλιν ἐλεῖν, ἐλθόντας τοῖς Ἀριμηνοῖς ἐπικουρίας ἔκ τ' Ἀντίας καὶ Τούσκλου καὶ τῆς Καμπανίδος Κύμης, παρατεταγμένος ἐλάττονι δυνάμει πρὸς μείζονα, τοὺς μὲν ἄλλους ἐτρέψατο, καὶ μέχρι τῆς πόλεως ἤλασεν· ὑπὸ δὲ Κυμαίων, οὓς ἦγεν Ἀριστόδημος ὁ Μαλακὸς ἐπικαλούμενος, νικηθεὶς ἀποθνήσκει· καὶ ἡ στρατιὰ τῶν Τυρρηνῶν, μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν οὐκέτι ὑπομείνασα, τρέπεται πρὸς φυγήν. πολλοὶ μὲν δὴ αὐτῶν διωκόμενοι ὑπὸ τῶν Κυμαίων διεφθάρησαν· ἄλλοι δὲ πλείους σκεδασθέντες ἀνὰ τὴν χώραν εἰς τοὺς ἀγροὺς τῶν Ῥωμαίων οὐ πολὺ ἀπέχοντας κατέφυγον, ὅπλα τ' ἀπολωλεκότες, καὶ ὑπὸ τῶν τραυμάτων ἀδύνατοι ὄντες ἐπὶ τὰ προσωτέρω χωρεῖν. οὓς ἐκ τῶν ἀγρῶν οἱ Ῥωμαῖοι κατακομίζοντες εἰς τὴν πόλιν ἁμάξαις τε καὶ ἀπήναις καὶ τοῖς ἄλλοις ὑποζυγίοις ἡμιθνῆτας ἐνίους, καὶ φέροντες εἰς τὰ ἑαυτῶν, οἰκείαις τροφαῖς τε καὶ θεραπείαις καὶ ταῖς ἄλλαις φιλανθρωπίαις πολὺ τὸ συμπαθὲς ἐχούσαις ἀνελάμβανον· ὥστε πολλοὺς αὐτῶν, ταῖς χάρισι ταύταις ὑπαχθέντας, μηκέτι τῆς οἰκαδε ἀφίξεως πόθον ἔχειν, ἀλλὰ παρὰ τοῖς εὐεργέταις σφῶν βούλεσθαι καταμένειν· οἷς ἔδοκεν ἡ βουλὴ χώραν τῆς πόλεως, ἔνθα οἰκίας ἔμελλον κατασκευάσασθαι, τὸν μεταξὺ τοῦ τε Παλατίου καὶ τοῦ Καπιτωλίου, τέτταρσι μάλιστα μηνυθμενον σταδίοις αὐλῶνα· ὃς καὶ μέχρις ἐμοῦ Τυρρηνῶν οἴκησις ὑπὸ Ῥωμαίων καλεῖται κατὰ τὴν ἐπιχώριον διάλεκτον· ἡ φέρουσα δίοδος ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ τὸν μέγαν ἱππόδρομον. ἂν' ὧν εὗρον παρὰ τοῦ

Digitized by Google

βασιλέως αὐτῶν δωρεὰν οὐ τὴν ἐλαχίστην ἄξιαν, ἀλλ' ἐφ' ᾗ μάλιστα ἥσθησαν, τὴν πέραν τοῦ ποταμοῦ χώραν, ἧς ἀπέστησαν ὅτε διελύοντο τὸν πόλεμον· καὶ θυσίας ἀπέδοσαν τοῖς θεοῖς ἀπὸ χρημάτων πολλῶν, ἃς εὐξάντο γενόμενοι πάλιν τῶν Ἑπτὰ πύργων κύριοι συντελέσειν.

M. Valerio et P. Postumio coss. bellum Sabinum exortum est.

XXXVII. Ἐνιαυτῷ δεκάτῳ μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων, ὀλυμπιὰς μὲν ἦν ἐννάτη καὶ ἑξηκοστή, ἧν ἔνικα στάδιον Ἰσχόμαχος Κροτωνιάτης, Ἀθήνησι δὲ τὸ δεύτερον ἄρχων Ἀνεστορίδης, ὕπατοι δὲ Ῥωμαίων Μάρκος Οὐαλέριος, ἀδελφὸς Οὐαλερίου Ποπλικόλα, καὶ Πόπλιος Ποστούμιος Τούβερτος ἐπικαλούμενος. ἐπὶ τούτων ἕτερος ἐξεδέξατο Ῥωμαίους πόλεμος ἐκ τῶν ἐγγιστα οἰκούντων, ὃς ἤρξατο μὲν ἀπὸ λῃστηρίων, προῦβη δ' εἰς πολλοὺς καὶ μεγάλους ἀγῶνας· ἐχώρησε μέντοι τελευτῶν εἰς διαλλαγὰς εὐπρεπεῖς, ἐπὶ τῆς τεσσαρτης μετὰ τούτους τοὺς ἄνδρας ὑπατείας, πάντα τὸν μεταξὺ χρόνον πολεμηθείς. Σαβίνων γάρ τινες καταγνάψαντες τῆς πόλεως ἀσθένειαν ἐκ τοῦ Τυρρηνικοῦ πταίσματος, ὡς οὐκέτι τὴν ἀρχαίαν ἀξίωσιν ἀναληψομένης, ἐπετίθεντο τοῖς εἰς τὴν χώραν κατοῦσιν ἐκ τῶν ἐρυμάτων λῃστήρια καταστησάμενοι, καὶ πολλὰ τοὺς γεωργοὺς ἔβλαπτον. ὑπὲρ ὧν ἀποστείλαντες οἱ Ῥωμαῖοι πρεσβείαν, πρὶν ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρῆσαι, δίκης ἤτουν, καὶ διδόναι λόγον ἠξίουν, καὶ μηδὲν εἰς

Digitized by Google

τοὺς ἐργαζομένους τὴν γῆν παρανομεῖν· αὐθάδεις τε λαβόντες ἀποκρίσεις, προεῖπον αὐτοῖς τὸν πόλεμον. καὶ γίνεται ἡ μὲν πρώτη ἔξοδος ἐνὸς τῶν ὑπάτων Οὐαλερίου, σὺν ἱππεῦσι καὶ ψιλῶν τοῖς ἀκμαιοτάτοις αἰφνίδιος ἐπὶ τοὺς ληΐζομένους τὰ χωρία, καὶ φόνος τῶν καταληφθέντων ἐν ταῖς προνομαῖς συχνῶν ὄντων πολύς, οἷα εἰκὸς ἦν, ἀνθρώπων ἄσυντάκτων τε καὶ οὐ προησθημένων τὴν ἔφοδον. ἔπειτα τῶν Σαβίνων πολλὴν ἀποστειλάντων ἐπ' αὐτοὺς στρατιὰν ὑφ' ἡγεμόνι τεταγμένῃ ἐμπείρῳ πολέμου, ἑτέρα γίνεται ἐπ' αὐτοὺς ἔξοδος Ῥωμαίων, σὺν πάσαις ταῖς δυνάμεσιν, ἀμφοτέρων ἀγόντων τῶν ὑπάτων. Ποσθούμιος μὲν οὖν πλησίον τῆς Ῥώμης ἐν ὀρεινοῖς τόποις κατεστρατοπέδευσε, δεδιὼς μή τις ἔφοδος ἐκ τῶν φυγάδων γένηται ἐπ' αὐτὴν αἰφνίδιος. Οὐαλέριος δ' ἐγγὺς τῶν πολεμίων, παρὰ ποταμὸν Ἀνίηνα, ὃς ἐκ πόλεως μὲν Τιβύρων καθ' ὑψηλοῦ πολὺς ἐκχεῖται ἀκοπέλου, φέρεται δὲ διὰ τῆς Σαβίνων καὶ Ῥωμαίων πεδιάδος, ὁρίζων τὴν ἑκατέρων χώραν· συνάπτει δὲ τὰ ῥεῦμα τῷ Τιβέρει ποταμῷ, καλὸς μὲν ὀφθῆναι, γλυκὺς δὲ πίνεσθαι.

XXXVIII. Ἐκ δὲ τῶν ἑτέρων τοῦ ποταμοῦ μερῶν ἡ τῶν Σαβίνων ἔκειτο παρεμβολή, τοῦ ῥεύματος οὐδ' αὐτὴ πολὺν ἀπέχουσα τόπον, ἐπὶ γεωλόφου τινὸς ἠρέμα κατακλινοῦς, οὐ σφόδρα ἐχυροῦ. κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν δι' εὐλαβείας εἶχον ἀλλήλους ἑκάτεροι, καὶ μάχης ἄρχειν διαβάντες τὸν ποταμὸν ὤκνουν. χρόνῳ δ' ὕστερον οὐ κατὰ λογισμὸν καὶ πρόνοιαν τοῦ συμφέροντος, ἀλλ' ὑπ' ὀργῆς καὶ φι-

Digitized by Google

λονεικίας ἐξαφθέντες, συνάπτουσι μάχην. ὑδρευόμενοί τε γὰρ καὶ τοὺς ἵππους ἄγοντες ἐπὶ τὸν πότον, ἐνέβαινον ἐπὶ πολὺ τοῦ ποταμοῦ· βραχὺς δ' ἐρρύη τηνικαῦτα, οὕπω τοῖς χειμερινοῖς ὕδασι πληθύων· ὥστ' ὀλίγον ὑπὲρ τοῦ γάνατος ἔχοντες αὐτὸν ἐπεραιοῦντο. συμπλοκῆς δέ τινος πρώτον ὀλίγοις πρὸς οὐ πολλοὺς γινομένης, ἐξέδραμόν τινες ἐπικουροῦντες τοῖς σφετέροις ἐξ ἑκατέρου χάρακος· ἔπειθ' ἕτεροι πάλιν ἀμύνοντες τοῖς κατισχυομένοις ἑκατέρου. καὶ τοτὲ μὲν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Σαβίνους ἀνέστελλον ἀπὸ τοῦ νάματος. τοτὲ δὲ οἱ Σαβῖνοι τοὺς Ῥωμαίους ἐξεῖργον τοῦ ποταμοῦ. πολλῶν δὲ φόνων καὶ τραυμάτων γινομένων, καὶ φιλονεικίας ἅπασιν ἐμπεσούσης, οἷα περὶ τὰς ἀψιμαχίας τὰς ἐκ καιροῦ συμπεσούσας γίνεσθαι φιλεῖ, προθυμία τοῖς ἡγεμόσι τῶν στρατοπέδων ὁμοία παρέστη διαβαίνειν τὸν ποταμόν. ἔφθασε δὲ πρῶτος ὁ τῶν Ῥωμαίων ὕπατος, καὶ διαβιβάσας τὸν στρατὸν, ἔτι τῶν Σαβίνων ἐπιζομένων τε καὶ εἰς τάξιν καθισταμένων, ἐν χερσὶν ἦν. οὐ μὴν ἐμέλλησάν γ' οὐδ' ἐκεῖνοι θέσθαι μάχην, καταφρονήσει πολλῇ ἐπαρθέντες, ὅτι οὔτε πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς ὑπάτους, οὔτε πρὸς ἅπασαν τὴν Ῥωμαίων δύναμιν ἔμελλον ἀγωνιεῖσθαι· καὶ συῤῥάξαντες ἐμάχοντο, πᾶσαν εὐτολμίαν καὶ προθυμίαν ἐνδεικνύμενοι.

XXXIX. Ἀγῶνος δὲ καρτεροῦ γενομένου, καὶ τοῦ δεξιοῦ τῶν Ῥωμαίων κέρατος, ἔνθα ἦν ὁ ὕπατος Ποστούμιος, ἐπιβαίνοντος τοῖς ἐναντίοις, καὶ προσωτέρω χωροῦντος, τοῦ δ' εὐωνύμου κάμνοντος

Digitized by Google

ἤδη, καὶ πρὸς τῶν πολεμίων ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐξωθουμένου, μαθὼν τὸ γινόμενον ὁ τὴν ἑτέραν τῶν Ῥωμαίων παρεμβολὴν κατέχων ὕπατος, ἐξῆγε τὴν στρατιάν. αὐτὸς μὲν οὖν τὴν φάλαγγα τῶν πεζῶν ἐπαγόμενος, βάδην ἠκολούθει· τὸν δὲ πρεσβύτερον Σπόριον Λάρκιον, τὸν ὑπατεύσαντα τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ, τοὺς ἱππεῖς ἄγοντα πέμπει κατὰ σπουδὴν, ὃς ἀπὸ ῥυτῆρος τοὺς ἵππους ἐλαύνων, τόν τε ποταμὸν διαπεραιοῦται κωλύοντος οὐδενὸς εὐπετῶς, καὶ κατὰ τὸ δεξιὸν τῶν πολεμίων κέρας περιϊππεύσας, ἐνσείει πλαγίοις τοῖς ἱππεῦσι τῶν Σαβίνων· καὶ γίνεται μέγας αὐτόθι τῶν ἱππέων ἑκατέρων συστάδην μαχομένων ἐπὶ χρόνον πολὺν ἀγών. ἐν δὲ τούτῳ καὶ ὁ Ποστούμιος τοὺς πεζοὺς ἄγων, πλησίον αὐτῶν ἐγένετο· καὶ συῤῥάξας τοῖς πεζοῖς, ἀποκτείνει τε πολλοὺς μαχόμενος, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξωθεῖ τῆς τάξεως. εἰ δὲ μὴ νὺξ ἐπέλαβεν, ἅπαντες ἂν οἱ Σαβῖνοι κυκλωθέντες ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἱπποκρατούντων ἤδη, πασσυδεὶ διεφθάρησαν. νῦν δὲ τὸ σκότος τοὺς διαφυγόντας ἐκ τῆς μάχης, ὄντας ἀνόπλους καὶ οὐ πολλοὺς, ἐῤῥύσατο καὶ διέσωσεν εἰς τὰ οἰκεῖα. τῆς δὲ παρεμβολῆς αὐτῶν οἱ ὕπατοι χωρὶς ἀγῶνος ἐκράτησαν, ἐκλειφθείσης ὑπὸ τῶν ἔνδον ἅμα τῷ θεάσασθαι τὴν τροπὴν τῶν σφετέρων· ἐξ ἧς πολλὰς ὠφελείας λαβόντες, ἃς τοῖς στρατιώταις ἄγειν τε καὶ φέρειν ἐπέτρεψαν, ἀπῆγον ἐπ᾽ οἴκου τὰς δυνάμεις. τότε πρῶτον ἡ πόλις ἀναλαβοῦσα ἑαυτὴν ἐκ τοῦ Τυῤῥηνικοῦ πταίσματος, εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀποκατέστη φρόνημα, καὶ τῆς ἡγεμονίας τῶν περιοίκων, ὡς πρό-

Digitized by Google

τερον, ἐθάῤῥησεν ἀντιποιεῖσθαι, καὶ ψηφίζεται κοινῇ μὲν ἀμφοτέροις τοῖς ὑπάτοις θριάμβου καταγωγὴν, ἰδίᾳ δὲ θατέρῳ τῶν ἀνδρῶν Οὐαλερίῳ δωρεὰν τόπον εἰς οἴκησιν ἐν τῷ κρατίστῳ τοῦ Παλατίου [τόπῳ] δοθῆναι, καὶ τὰς εἰς τὴν κατασκευὴν δαπάνας ἐκ τοῦ δημοσίου χορηγεῖσθαι. ταύτης τῆς οἰκίας, παρ' ἣν ὁ χαλκοῦς ἕστηκε ταῦρος, αἱ κλισιάδες θύραι μόναι τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ δημοσίων τε καὶ ἰδιωτικῶν οἴκων εἰς τὸ ἔξω μέρος ἀνοίγονται.

Cos. P. Valerio Poplicola IV. et T. Lucretio II. bellum Sabinum recrudescit.

XL. Παρὰ δὲ τούτων τῶν ἀνδρῶν ἐκδέχονται τὴν ὕπατον ἀρχὴν Πόπλιος Οὐαλέριος ὁ κληθεὶς Ποπλικόλας, τὸ τέταρτον ἄρχειν αἱρεθείς, καὶ Τίτος Λουκρήτιος τὸ δεύτερον τῷ Οὐαλερίῳ συνάρχων. ἐφ' ὧν ἅπαντες οἱ Σαβῖνοι, κοινὴν ποιησάμενοι τῶν πόλεων ἀγορὰν, ἐψηφίσαντο Ῥωμαίοις πολεμεῖν, ὡς λελυμένων σφίσι τῶν σπονδῶν, ἐπειδὴ βασιλεὺς Ταρκύνιος ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς, πρὸς ἃς ἐποιήσαντο τοὺς ὅρκους· πεισθέντες ὑπὸ Σέξτου, θατέρου τῶν Ταρκυνίου παίδων, ὃς αὐτοὺς ἰδίᾳ θεραπεύων καὶ λιπαρῶν τοὺς δυνατοὺς ἑξ ἑκάστης πόλεως, ἐξεπολέμωσε κοινῇ [πρὸς] πάντας· καὶ προσηγάγετο δύο πόλεις, Φιδήνην καὶ Καμερίαν, Ῥωμαίων μὲν ἀποστήσας, ἐκείνοις δὲ συμμαχεῖν πείσας· ἀνθ' ὧν αὐτὸν αἱροῦνται στρατηγὸν αὐτοκράτορα, καὶ δυνάμεις ἐπιτρέπουσιν ἐξ ἁπάσης πόλεως καταγράφειν, ὡς ἐν τῇ προτέρᾳ μάχῃ δι' ἀσθένειαν δυνάμεως καὶ στρατη-

Digitized by Google

γοῦ μωρίαν σφαλέντες. οἱ μὲν δὴ περὶ ταῦτα ἦσαν. τύχη δέ τις, ἐξισῶσαι βουλομένη ταῖς βλάβαις τῶν Ῥωμαίων τὰς ὠφελείας, ἀντὶ τῶν καταλιπόντων αὐτοὺς συμμάχων ἑτέραν οὐκ ἠλπισμένην ἐκ τῶν πολεμίων βοήθειαν προσέθηκε τοιάνδε. ἀνήρ τις ἐκ τοῦ Σαβίνων ἔθνους, πόλιν οἰκῶν Ῥήγιλλον, εὐγενὴς καὶ χρήμασι δυνατὸς, Τίτος Κλαύδιος, αὐτομολεῖ πρὸς αὐτοὺς, συγγένειάν τε μεγάλην ἐπαγόμενος, καὶ φίλους καὶ πελάτας συχνοὺς αὐτοῖς μεταναστάντας ἐφεστίοις, οὐκ ἐλάττους πεντακισχιλίων τοὺς ὅπλα φέρειν δυναμένους. ἡ δὲ καταλαβοῦσα αὐτὸν ἀνάγκη μετενέγκασθαι τὴν οἴκησιν εἰς Ῥώμην, τοιαύτη λέγεται γενέσθαι. οἱ δυναστεύοντες ἐν ταῖς ἐπιφανεστάταις πόλεσιν ἀλλοτρίως ἔχοντες πρὸς τὸν ἄνδρα, τῆς εἰς τὰ κοινὰ ἀφιλοτιμίας εἰς δίκην αὐτὸν ἐπῆγον αἰτιασάμενοι προδοσίαν, ὅτι τὸν κατὰ Ῥωμαίων πόλεμον ἐκφέρειν οὐκ ἦν πρόθυμος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κοινῷ μόνος ἀντέλεγε τοῖς ἀξιοῦσι τὰς σπονδὰς λελῦσθαι, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας οὐκ εἴα κύρια εἶναι τὰ δόξαντα τοῖς ἄλλοις ἡγεῖσθαι. ταύτην ὀῤῥωδῶν τὴν δίκην· ἔδει γὰρ αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἄλλων δικασθῆναι πόλεων· ἀναλαβὼν τὰ χρήματα καὶ τοὺς φίλους, τοῖς Ῥωμαίων προστίθεται πολίταις, ῥοπήν τε οὐ μικρὰν εἰς τὰ πράγματα παρέσχε, καὶ τοῦ κατορθωθῆναι τόνδε τὸν πόλεμον ἁπάντων ἔδοξεν αἰτιώτατος γενέσθαι· ἀνθ' ὧν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος εἴς τε τοὺς πατρικίους αὐτὸν ἐνέγραψε, καὶ τῆς πόλεως μοῖραν εἴασεν ὅσην ἐβούλετο εἰς κατασκευὴν οἰκιῶν· χώραν τ' αὐτῷ προσέθηκεν ἐκ τῆς

Digitized by Google

δημοσίας τὴν μεταξὺ Φιδήνης καὶ Πικεντίας, ἃς ἔχοι διαιρεῖται κλήρους ἅπασι τοῖς περὶ αὐτὸν, ἀφ' ὧν καὶ φυλὴ τις ἐγένετο σὺν χρόνῳ, Κλαυδία καλουμένη, καὶ μέχρις ἐμοῦ διέμεινε τὸ αὐτὸ φυλέτουσα ὄνομα.

XLI. Ἐπεὶ δὲ παρεσκεύαστο ἄπαντα ἀμφοτέροις, πρῶτον μὲν ἐξῆγον οἱ Σαβῖνοι τὰς δυνάμεις, καὶ ποιοῦνται δύο παρεμβολάς, μίαν μὲν ὕπαιθρον, οὗ πρόσω Φιδήνης, ἑτέραν δ' ἐν αὐτῇ Φιδήνῃ, φυλακῆς τε τῶν ἔνδον ἕνεκα, καὶ καταφυγῆς τῶν ἔξω στρατοπεδευόντων, ἤν τι γένηται πταῖσμα περὶ αὐτούς. ἔπειτα οἱ τῶν Ῥωμαίων ὕπατοι, μαθόντες τὴν τῶν Σαβίνων ἐπὶ σφᾶς ἔλασιν, καὶ αὐτοὶ πάντας ἄγοντες τοὺς ἐν ἀκμῇ, στρατοπεδεύουσι χωρὶς ἀλλήλων. Οὐαλέριος μὲν ἄγχοῦ τῆς ὑπαίθρου τῶν Σαβίνων παρεμβολῆς, Λουκρήτιος δ' ὀλίγον ἄποθεν, ἐπ' ὄχθου τινός, ὅθεν ἦν ὁ ἕτερος χάραξ καταφανής. ἡ μὲν οὖν τῶν Ῥωμαίων ὑπόληψις ἦν, ὡς ἐν ἀγῶνι φανερῷ τοῦ πολέμου τοχείαν ἕξοντος τὴν κρίσιν, συμβαλεῖν τοῖς πολεμίοις αὐτίκα· ὁ δὲ τῶν Σαβίνων στρατηγός, ἀρρώδων ἐκ τοῦ φανεροῦ συμφέρεσθαι πρὸς εὐτολμίαν τε καὶ καρτερίαν ἀνθρώπων ἅπαντα τὰ δεινὰ ὑπομένειν ἑτοίμων, νύκτωρ ἐπιχειρεῖν αὐτοῖς ἔγνω· καὶ παρασκευασάμενος τάφρου τε χώσει καὶ χάρακος ἐπιβάσει ἃ πρόσφορα εἶναι ἔμελλεν, ἐπεὶ πάντα ἐγένετο τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα εὐτρεπῆ, μετὰ τὸν πρῶτον ὕπνον ἀναστήσας τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ μέρος, ἄξειν ἐπὶ τὸ τῶν Ῥωμαίων ἔμελλεν ἔρυμα. τοῖς τ' ἐν Φιδήνῃ κατεστρατοπεδευκόσι

Digitized by Google

παρήγγειλεν, ἐπειδὰν ἐξεληλυθότας αἴσθωνται τοὺς σφετέρους, ἐξιέναι καὶ αὐτοὺς ἐκ τῆς πόλεως, κούφῃ ἐσταλμένους ὁπλίσει. ἔπειτα λοχήσαντας ἐκ χωρίου ἐπιτηδείου ἐκέλευσεν, εἴ τινες ἐπίκουροι τοῖς περὶ τὸν Οὐαλέριον ἐκ τῆς ἑτέρας στρατιᾶς ἐπίοιεν, ἀναστάντας καὶ κατὰ νώτου γενομένους, σὺν βοῇ τε καὶ πατάγῳ πολλῷ χωρεῖν ἐπ' αὐτούς. ὁ μὲν οὖν Σέξτος ταῦτα βουλευσάμενος καὶ τοῖς λοχαγοῖς φράσας, ἐπειδὴ κἀκείνοις ἦν βουλομένοις, περιέμενε τὸν καιρόν. αὐτόμολος δέ τις ἐλθὼν εἰς τὸν χάρακα τῶν Ῥωμαίων, μηνύει τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πρὸς τὸν ὕπατον. καὶ μετ' οὐ πολὺ τῶν ἱππέων τινὲς ἦκον ἄγοντες αἰχμαλώτους τῶν Σαβίνων, οὓς ἐπὶ ξυλισμὸν ἐξεληλυθότας συνέλαβον. οὗτοι χωρὶς ἀλλήλων ἀναπρινόμενοι, τί παρασκευάζεται πράττειν σφῶν [αὐτῶν] ὁ στρατηγός, λέγουσιν ὅτι κλίμακας τεκταίνεται καὶ διαβάθρας· ὅπου δὲ αὐταῖς καὶ ὁπότε μέλλοι χρῆσθαι, οὐκ ἔφασαν εἰδέναι. ταῦτα μαθὼν Οὐαλέριος, ἀποστέλλει τὸν προσβαντὴν Μάρκον εἰς τὸν ἕτερον χάρακα, τήν τε διάνοιαν τῶν πολεμίων ἀπαγγελοῦντα τῷ κατέχοντι τὴν παρεμβολὴν ἐκείνην Λουκρητίῳ, καὶ τίνα χρὴ τρόπον ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις ὑποθησόμενον. αὐτὸς δὲ τοὺς ταξιάρχους καὶ λοχαγοὺς καλέσας, καὶ φράσας ὅσα τοῦ τ' αὐτομόλου καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἤκουσε, καὶ παρακαλέσας ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι, καιρὸν εἰληφέναι νομίσαντας εὐχῆς ἄξιον, ἐν ᾧ δίκας λήψονται παρὰ τῶν ἐχθρῶν καλὰς, ἅ τε δίοι πράττειν ἑκάστοις ὑποθέμενος, καὶ τὸ σύνθημα δοὺς, ἀπέλυσεν ἐπὶ τὰς τάξεις.

Digitized by Google

XLII. Οὔπω μέσαι νύκτες ἦσαν, καὶ ὁ τῶν Σαβίνων ἡγεμὼν ἀναστήσας τοὺς στρατιώτας, ἦγεν ἐξ αὐτῶν τὸ κράτιστον μέρος ἐπὶ τὸν χάρακα, σιωπᾷν ἅπασι παραγγείλας, καὶ μὴ ποιεῖν τῶν ὅπλων ψόφον, ἵνα μὴ γνοῖεν ἥκοντας αὐτοὺς οἱ πολέμιοι, πρὶν ἐπὶ τῷ ἐρύματι γένωνται. ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο τοῦ χάρακος οἱ πρῶτοι πορευόμενοι, καὶ οὔτε φέγγη λαμπτήρων ἑώρων, οὔτε φωνὰς φυλάκων κατήκουον, πολλὴν μωρίαν τῶν Ῥωμαίων καταγνόντες, ὡς ἀφεικότων ἐρήμους τὰς φυλακὰς, καὶ ἐντὸς τοῦ χάρακος καθευδόντων, ἐνεπίμπλασαν ὕλης τὰς τάφρους κατὰ πολλὰ μέρη, καὶ διέβαινον οὐδενὸς σφίσιν ἐμποδὼν γινομένου. περιεκάθηντο δὲ μεταξὺ τῶν τάφρων καὶ τῶν περισταυρωμάτων οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ σπείρας, ἀφανεῖς διὰ τὸ σκότος, καὶ τοὺς διαβαίνοντας αὐτῶν, ὅτε γένοιντο ἐν χερσὶν [αὐτῶν,] ἐφόνευον. μέχρι μὲν οὖν τινος ἐλάνθανε τοὺς ὑστέρους προσιόντας ὁ τῶν προηγουμένων ὄλεθρος· ἐπεὶ δὲ φῶς ἐγένετο σελήνης ἀνισχούσης, οἱ πλησιάζοντες τῇ τάφρῳ, σωρούς τε ὁρῶντες τῶν οἰκείων νεκρῶν παρ' αὐτῇ, καὶ στίφη πολεμίων καρτερὰ ὁμόσε χωροῦντα, ῥίψαντες τὰ ὅπλα, τρέπονται πρὸς φυγήν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι μέγα ἀναβοήσαντες· ἦν δὲ τοῦτο τὸ σύνθημα τοῖς ἐπὶ τῆς ἑτέρας παρεμβολῆς· ἐκτρέχουσιν ἐπ' αὐτοὺς ἅπαντες ἀθρόοι. καὶ ὁ Λουκρήτιος ὡς ἤκουσε τῆς κραυγῆς, τοὺς ἱππεῖς προαποστείλας διερευνησομένους μή τις ἐγκάθηται πολεμίων λόχος, ὀλίγον ὕστερον ἠκολούθει, τοὺς ἀκμαιοτάτους τῶν πεζῶν ἐπαγόμενος. καὶ κατὰ τὸν

Digitized by Google

αὐτὸν χρόνον, οἵ τε ἱππεῖς τοῖς ἐκ τῆς Φιδήνης λοχῶσι περιτυχόντες, τρέπουσιν εἰς φυγὴν, καὶ οὐ πεζοὶ τοὺς ἐπὶ τὴν παρεμβολὴν σφῶν ἀφικομένους κτείνοντες ἐδίωκον, οὔτε ὅπλα, οὔτε κόσμον σώζοντας. ἐν ταύταις ταῖς μάχαις Σαβίνων τε καὶ τῶν συμμάχων ἀπέθανον μὲν ἀμφὶ τοὺς μυρίους καὶ τρισχιλίους, αἰχμάλωτοι δ' ἐλήφθησαν τετρακισχίλιοι καὶ διακόσιοι· καὶ ὁ μὲν χάραξ αὐθημερὸν ἑάλω.

Sabinis caesis Fidenae captae.

XLIII. Ἡ δὲ Φιδήνη πολιορκηθεῖσα οὐ πολλαῖς ἡμέραις, καθ' ὃ μάλιστα δυσάλωτος εἶναι μέρος ἐδόκει, καὶ ὑπ' ὀλίγων ἐφυλάσσετο, κατὰ τοῦτο ἑλήφθη. οὐ μὴν ἀνδραποδισμοῦ γ' ἢ κατασκαφῆς ἐπειράθη, φόνος τ' ἀνθρώπων οὐ πολὺς ἐγένετο μετὰ τὴν ἅλωσιν· ἀποχρῶσα γὰρ ἐφάνη ζημία τοῖς ὑπάτοις πόλεως ὁμοεθνοῦς ἁμαρτοῦσης ἁρπαγῆ χρημάτων τε καὶ ἀνδραπόδων, καὶ ὁ τῶν κατὰ τὴν μάχην ἀπολομένων ὄλεθρος· τοῦ δὲ μὴ προχείρως ἔτι τοὺς ἁλωκότας ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρῆσαι, φυλακὴ γενήσεσθαι μετρία, καὶ ἡ συνήθης Ῥωμαίοις, ἡ τῶν αἰτίων τῆς ἀποστάσεως κόλασις. συγκαλέσαντες δὲ Φιδηναίων τοὺς ἁλόντας εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ πολλὰ τῆς ἀνοίας αὐτῶν κατηγορήσαντες, ἄξίους τ' εἶναι φήσαντες ἅπαντας ἠβηδὸν ἀπολωλέναι, μήτε ταῖς εὐεργεσίαις χάριν εἰδότας, μήτε τοῖς κακοῖς σωφρονιζομένους, ῥᾳδίοις εἰκισμένοὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους, πάντων ὁρώντων ἀπέκτειναν· τοὺς δὲ λοιποὺς

Digitized by Google

εἶασαν οἰκεῖν ὡς πρότερον ἔχουν, φρουροὺς συγκατοικίσαντες αὐτοῖς οὓς ἔκρινεν ἡ βουλή· καὶ τῆς χώρας ἀφελόμενοί τινα μοῖραν, τοῖς φρουροῖς ἔδωκαν. ταῦτα διαπραξάμενοι, τὴν δύναμιν ἀπῆγον ἐκ τῶν πολεμίων, καὶ τὸν ὑπὸ τῆς βουλῆς ψηφισθέντα θρίαμβον κατήγαγον. ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς τούτων ὑπατείας ἐπράχθη.

P. Postumius Tubertus II. et Agr. Menenius Lanatus coss.

XLIV. *Ποπλίου δὲ Ποστουμίου, τοῦ καλουμένου Τουβέρτου, τὸ δεύτερον ἄρχειν αἱρεθέντος, καὶ Ἀγρίππα Μενηνίου Λανάτου, τρίτη γίνεται Σαβίνων εἰσβολὴ μείζονι στρατιᾷ, πρὶν αἰσθέσθαι Ῥωμαίους αὐτῶν τὴν ἔξοδον, καὶ μέχρι τοῦ τείχους τῆς Ῥώμης ἔλασις· ἐν ᾗ πολὺς ἐγένετο Ῥωμαίων φόνος, οὐ μόνον τῶν γεωργῶν, οἷς οὐδὲν προσδεχομένοις αἰφνιδίως ἐπέστη τὸ δεινὸν, πρὶν εἰς τὰ φρούρια τὰ πλησίον ἑκάστους προσφυγεῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν κατὰ πόλιν τηνικαῦτα διατριβόντων. ὁ γὰρ ἕτερος τῶν ὑπάτων Ποστούμιος, οὐκ ἀνεκτὴν εἶναι τὴν ὕβριν τῶν πολεμίων ἡγησάμενος, ἐξεβοήθει κατὰ σπουδήν, τοὺς ἐπιτυγχάνοντας ἄγων προχειροτέρους μᾶλλον ἢ φρονιμωτέρους. οὓς ἰδόντες οἱ Σαβῖνοι σὺν πολλῇ καταφρονήσει χωροῦντας ἐπὶ σφᾶς, ἀσυντάκτους τε καὶ διεσπασμένους ἀπ' ἀλλήλων, ἔτι μᾶλλον αὐξῆσαι τὸ καταφρονοῦν αὐτῶν βουλόμενοι, θᾶττον ἢ βάδην ἀνεχώρουν, ὡς δὴ φεύγοντες ὄπισω, ἕως εἰς δρυμοὺς ἀφίκοντο βαθεῖς, ἔνθα ὁ λοιπὸς*

Digitized by Google

στρατὸς αὐτῶν ὑπεπάθητο· ἔπειθ' ὑποστρέψαντες ἐχώρουν τοῖς διώκουσιν ὁμόσε, καὶ οἱ ἐκ τοῦ θρυμοῦ μέγα ἀλαλάξαντες ἔκτο ἐπ' αὐτούς. ἀσυντάκτους δ' ἀνθρώπους καὶ τεταραγμένους καὶ ὑπὸ τοῦ δρόμου συγκεκομμένους τὰ πνεύματα, πολλοὶ καὶ [πολλῷ] σὺν κόσμῳ ἐπελθόντες, καταβάλλουσί τε τοὺς ὁμόσε χωροῦντας, καὶ τοὺς λοιποὺς εἰς φυγὴν ὁρμήσαντας, ὑποτεμόμενοι τὰς εἰς τὴν πόλιν φερούσας ὁδούς, εἰς ὀρεινήν τινα κατακλείουσι ῥάχιν ἔρημον. θέμενοι δὲ πλησίον αὐτῶν τὰ ὅπλα· νὺξ γὰρ ἦδη κατέλαβε· φυλακὰς ἐποιοῦντο δι' ὅλης νυκτός, ἵνα μὴ λάθοιεν σφᾶς ἀποδράντες. ὡς δ' εἰς τὴν Ῥώμην τὸ πάθος ἀπηγγέλθη, ταραχή τ' ἦν πολλὴ καὶ δρόμος ἐπὶ τὰ τείχη, καὶ δέος ἁπάντων, μὴ διὰ νυκτὸς εἰς τὴν πόλιν ἔλθοιεν οἱ πολέμιοι τῷ κατορθώματι ἐπαρθέντες, τῶν τ' ἀπολωλότων οἶκτος καὶ τῶν περιλειπομένων ἔλεος, ὡς ἁναρπασθησομένων αὐτίκα μάλα δὲ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων, εἰ μή τις αὐτοῖς ἐπικουρίᾳ ἔλθοι ταχεῖα. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν νύκτα πονήρας ἔχοντες τὰς ψυχάς, ἄγρυπνοι διῆγον· τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Μενήνιος, πάντας τοὺς ἐν ἀκμῇ καθοπλίσας, ἦγεν ἐπικούρους τοῖς ἐν τῷ ὄρει, κόσμον καὶ τάξιν φυλάττοντας. ἰδόντες δ' αὐτοὺς οἱ Σαβῖνοι προσιόντας, οὐκέτι παρέμειναν, ἀλλ' ἀναστήσαντες τὸν αὐτῶν στρατηγὸν ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἀπῆγον, ἀποχρῆν οἰόμενοι σφίσι τὴν παροῦσαν εὐτυχίαν· καὶ οὐ πολὺν ἔτι διατρίψαντες χρόνον, ἀπῆσαν ἐπὶ τὰ σφέτερα σὺν ἀσχήματι μεγά-

Digitized by Google

λεω, βοσκημάτων τε καὶ ἀνδραπόδων καὶ χρημάτων ἀφθόνους ἄγοντες ὠφελείας.

XLV. Ῥωμαῖοι δ' ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, καὶ τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων Ποστούμιον ἐν αἰτίαις ἔχοντες, ἔγνωσαν ἅπασαις δυνάμεσι στρατεύειν κατὰ τάχος ἐπὶ τὴν Σαβίνων γῆν, τήν τε ἥτταν αἰσχρὰν καὶ ἀνέλπιστον γενομένην ἐπανορθῶσαι προθυμούμενοι, καὶ ἐπὶ τῇ νεωστὶ ἀφικομένῃ παρὰ τῶν πολεμίων πρεσβείᾳ, πολλὴν ὕβριν ἐχούσῃ καὶ αὐθάδειαν, ἐκτόπως ἀχθόμενοι. ὡς γὰρ δὴ κρατοῦντες [αὐτῶν] ἦδη, καὶ δίχα πόνου τὴν Ῥώμην αἱρήσοντες, μὴ βουλομένων τὰ κελευόμενα ποιεῖν, Ταρκυνίοις τε διδόναι τὴν κάθοδον ἐκέλευον, καὶ τῆς ἡγεμονίας σφίσι παραχωρεῖν, πολιτείαν τε καταστήσασθαι καὶ νόμους οὓς ἂν οἱ κεκρατηκότες τάξωσιν. ἀποκρινάμενοι δὲ τοῖς πρέσβεσιν ἀπαγγέλλειν πρὸς τὸ κοινὸν, ὅτι Ῥωμαῖοι κελεύουσι Σαβίνους, ὅπλα τ' ἀποθέσθαι καὶ παραδοῦναι σφίσι τὰς πόλεις, ὑπηκόους τ' εἶναι πάλιν, ὥσπερ πρότερον ἦσαν, ταῦτα δὲ ποιήσαντας αὐτοὺς ἥκειν τότε περὶ ὧν ἠδίκησαν ἢ κατέβλαψαν αὐτοὺς ἐν ταῖς πρότερον εἰσβολαῖς δεησομένους, εἰ βούλοιντο τυχεῖν εἰρήνης καὶ φιλίας· εἰν δὲ μὴ ποιῶσι τὰ κελευόμενα, προσδέχεσθαι τὸν πόλεμον ἥκοντα ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτῶν οὐκ εἰς μακράν. τοιαῦτα ἐπιταχθέντες καὶ ἐπιτάξαντες ἀλλήλοις, ἐπειδὴ ἅπασιν ἐξηρτύσαντο τοῖς εἰς τὸν ἀγῶνα ἐπιτηδείοις, ἐξῆγον τὰς δυνάμεις. Σαβῖνοί τε τὴν κρατίστην ἐξ ἁπάσης πόλεως νεότητα ὅπλοις ἐκπρεπέσι κεκοσμημένην ἐπαγόμενοι, Ῥω-

Digitized by Google

μαῖοί τε πᾶσαν τὴν δύναμιν τήν τε κατὰ πόλιν, καὶ τὴν ἐν τοῖς ῥοὐρίοις ἀναλαβόντες, ἱκανοὺς οἰόμενοι τοὺς ὑπὲρ τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν γεγονότας, καὶ τὸν οἰκετικὸν ὄχλον, τήν τε πόλιν καὶ τὰ ἐπὶ τῆς χώρας ἐρύματα φυλάττειν. καὶ συνελθόντες ὁμόσε, τίθενται τοὺς χάρακας ἀμφότεροι μικρὸν ἀπέχοντας ἀλλήλων, Ἡρήτου πόλεως, ἣ τοῦ Σαβίνων ἐστὶν ἔθνους, οὐ πρόσω.

XLVI. Ὡς δὲ συνῖδον ἀμφότεροι τὰ τῶν πολεμίων πράγματα, τῷ τε μεγέθει τῶν στρατοπέδων εἰκάσαντες, καὶ παρ' αἰχμαλώτων ἀκούσαντες, τοῖς μὲν Σαβίνοις θάρσος παρέστη, καὶ καταφρόνησις τῆς τῶν πολεμίων ὀλιγότητος, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις δέος, πρὸς τὸ τῶν ἀντιπολεμούντων πλῆθος· ἐθάῤῥησαν δὲ, καὶ μικρὰς ἐλπίδας ὑπὲρ τῆς νίκης ἔλαβον, ἄλλων τε σημείων γενομένων σφίσι θεοπέμπτων, καὶ δὴ καὶ τελευταίου φάσματος, ὅτε παρατάττεσθαι ἔμελλον, τοιοῦδε. ἐκ τῶν καταπεπηγμένων παρὰ ταῖς σκηναῖς ὑσσῶν· ἔστι δὲ ταῦτα βέλη Ῥωμαίων, ἃ συνιόντες εἰς χεῖρας ἐξακοντίζουσι, ξύλα προμήκη τε καὶ χειροπληθῆ, τριῶν οὐχ ἧττον ποδῶν σιδηροῦς ὀβελίσκους ἔχοντα προΐχοντας κατ' εὐθεῖαν ἐκ θατέρου τῶν ἄκρων, μετρίοις ἀκοντίοις ἴσα σὺν τῷ σιδήρῳ. ἐκ τούτων δὴ τῶν ὑσσῶν περὶ τοῖς ἄκροις τῶν ὀβελίσκων φλόγες ἀνήπτοντο, καὶ δι' ὅλου τοῦ στρατοπέδου σέλας ἦν, ὥσπερ ἀπὸ λαμπάδων, καὶ κατέσχε τῆς νυκτὸς ἐπὶ πολύ. ἐκ τούτου κατέλαβον τοῦ φάσματος, ὥσπερ οἱ τερατοσκόποι ἀπέφαινον, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις συμβάλλειν οὐ χαλεπὸν ἦν, ὅτι νίκην

Digitized by Google

αὐτοῖς ταχεῖαν καὶ λαμπρὰν σημαίνει τὸ δαιμόνιον· ἐπειδήπερ ἅπαν εἶκει τῷ πυρὶ, καὶ οὐδέν ὅ τι οὐχ ὑπὸ τοῦ πυρὸς διαφθείρεται. τοῦτο δ' ὅτε ἐκ τῶν ἀμυντηρίων αὐτοῖς ὅπλων ἀνήφθη, μετὰ πολλοῦ θάρσους προῆεσαν ἐκ τοῦ χάρακος, καὶ συρράξαντες τοῖς Σαβίνοις ἐμάχοντο πολλαπλασίοις ἐλάττους, ἐν τῷ θαρρεῖν τὸ πιστὸν ἔχοντες· καὶ ἡ ἐμπειρία δὲ, σὺν τῷ φιλοπόνῳ πολλὴ αὐτοῖς παροῦσα, παντὸς ἐπήγετο δεινοῦ καταφρονεῖν. πρῶτος μὲν οὖν ὁ Ποστούμιος τὸ εὐώνυμον ἔχων κέρας, ἀναῤῥύσασθαι τὴν προτέραν ἧττταν προθυμούμενος, τὸ δεξιὸν τῶν πολεμίων ἐξωθεῖ κέρας, πρόνοιαν οὐδεμίαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς παρὰ τὸ νικᾶν ποιούμενος. ἀλλ' ὥσπερ οἱ μεμηνότες καὶ θανατῶντες, εἰς μέσους τοὺς πολεμίους ῥίπτων ἑαυτόν· ἔπειτα καὶ οἱ σὺν τῷ Μενινίῳ θάτερον ἔχοντες κέρας, κάμνοντες ἤδη καὶ ἐξωθούμενοι τῆς στάσεως, ὡς ἔμαθον ὅτι νικῶσι τοὺς κατὰ σφᾶς οἱ τοῦ Ποστουμίου, θαῤῥήσαντες εἰς ἀντίπαλα χωροῦσι· καὶ γίνεται τῶν κεράτων ἀμφοτέρων τοῖς Σαβίνοις ἐγκλιπάντων τροπὴ παντελής. οὐδὲ γὰρ οἱ ἐν μέσῃ τῇ φάλαγγι ταχθέντες ἐψιλωμένων ἔτι τῶν ἄκρων παρέμειναν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἵππου τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξελαυνούσης κατὰ τέλη βιασθέντες ἀνεστάλησαν. φυγῆς δὲ πάντων γενομένης ἐπὶ τοὺς χάρακας, ἀκολουθήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι καὶ συνεισπεσόντες ἀμφότερα λαμβάνουσιν αὐτῶν τὰ ἐρύματα. τοῦ δὲ μὴ πασσυδεὶ τὸν τῶν πολεμίων διαφθαρῆναι στρατὸν ἢ τε νὺξ αἰτία ἐγένετο, καὶ τὸ ἐν οἰκείᾳ γῇ τὸ πάθος αὐτοῖς συμβῆναι· ῥᾷον γὰρ οἱ φεύγοντες

Digitized by Google

ἐπὶ τὰ σφέτερα ἐσώζοντο διʼ ἐμπειρίαν τῶν τόπων, ἢ οἱ διώκοντες κατελάμβανον διʼ ἀπειρίαν τῶν διεξόδων.

De Sabinis triumphus duplex.

XLVII. Τῇ δʼ ἑξῆς ἡμέρᾳ καύσαντες τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς οἱ ὕπατοι, καὶ τὰ σκῦλα συλλέξαντες· ἐάλω δέ τινα καὶ ἀπὸ τῶν ζώντων ἁλόντων ἐν τῇ φυγῇ τὰ ὅπλα· ἄνδρας τʼ αἰχμαλώτους ἄγοντες οὐκ ὀλίγους, οὓς ἔλαβον καὶ χρήματα, χωρὶς ὧν οἱ στρατιῶται διήρπασαν· τούτων δὲ πραθέντων δημοσίᾳ, τὰς κατʼ ἄνδρα γενομένας εἰσφορὰς, αἷς ἔστειλαν τοὺς στρατιώτας, ἅπαντες ἐκομίσαντο· [καὶ] ἀπήγαγον ἐπʼ οἴκου λαμπροτάτην ἀνηρημένοι νίκην. καὶ θριάμβοις ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐκοσμοῦντο ἀμφότεροι· Μινίνιος μὲν, τῷ μείζονι καὶ τιμιωτέρῳ, παρεμβεβηκὼς ἐφʼ ἁρματίου δίφρου βασιλικοῦ· Ποστούμιος δʼ, ἐν τῷ ἐλάσσονι καὶ ὑποδεεστέρῳ, ὃν καλοῦσιν εὐάστην, παρεκκλίνοντες τοὔνομα Ἑλληνικὸν ὑπάρχον εἰς τὸ ἀσαφές. τὸ γὰρ πρῶτον εὐάστης οὕτως ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος ἐλέγετο, ὡς αὐτός τε εἰκάζω, καὶ ἐν πολλαῖς εὑρίσκω γραφαῖς ἐπιχωρίοις φερόμενον. τότε πρῶτον, ὡς Λικίννιος ἱστορεῖ, τοῦτον ἐξευρούσης τὸν θρίαμβον τῆς βουλῆς. διαφέρει δὲ θατέρου, πρῶτον μὲν, ὅτι πεζὸς εἰσέρχεται μετὰ τῆς στρατιᾶς προηγούμενος ὁ τὸν εὐάστην κατάγων θρίαμβον, ἀλλʼ οὐκ ἐφʼ ἅρματος, ὥσπερ ἐκεῖνος· ἔπειθʼ ὅτι οὐ τὴν ποικίλην καὶ χρυσόσημον ἀμφιέννυται στολὴν, ἣ κοσμεῖται ὁ ἕτερος, οὐδὲ τὸν χρυ-

Digitized by Google

σεον ἔχει στέφανον, ἀλλὰ περιπόρφυρον λευκὴν περιβέβληται τήβενναν, τὸ ἐπιχώριον τῶν ὑπάτων τε καὶ στρατηγῶν φόρημα, στέφανον δ' ἐπίκειται δάφνης, μεμείωται δὲ καὶ τοῦ σκήπτρου τῇ φορήσει παρὰ τὸν ἕτερον. τὰ δ' ἄλλα πάντα ταὐτὰ ἔχει. αἴτιον δὲ τῷ ἀνδρὶ Ποστουμίῳ τῆς ἐλάττονος τιμῆς ἐγένετο, καίτοι λαμπροτάτῳ πάντων γενομένῳ κατὰ τὴν μάχην, τὸ πρότερον πταῖσμα ἐν τῇ ἐπιδρομῇ μέγα καὶ σὺν αἰσχύνῃ γενόμενον, ἐξ οὗ τῆς τε δυνάμεως πολλοὺς ἀπώλεσε, καὶ αὐτὸς ὀλίγου ἐδέησε σὺν τοῖς περιλειφθεῖσιν ἐκ τῆς τροπῆς αἰχμάλωτος γενέσθαι.

P. Valerii Poplicolae obitus, funus, laudes.

XLVIII. Ἐπὶ δὲ τῆς τούτων ἀρχῆς Πόπλιος Οὐαλέριος, Ποπλικόλας ἐπικαλούμενος, νοσήσας ἐτελεύτα, κράτιστος τῶν τότε Ῥωμαίων κατὰ πᾶσαν ἀρετὴν νομισθείς. τὰ μὲν οὖν ἄλλα τοῦ ἀνδρὸς ἔργα, δι' ἃ θαυμάζεσθαί τε καὶ μνήμης τυγχάνειν ἄξιός ἐστιν, οὐδὲν δέομαι λέγειν. ἐν ἀρχῇ γὰρ τοῦ λόγου ποῦδε τὰ πολλὰ εἴρηται. ὃ δ' ἁπάντων ἐστὶ τῶν τοῦ ἀνδρὸς ἐγκωμίων θαυμασιώτατον, καὶ οὔπω τέτευχε λόγου, τοῦτ' οἶομαι δεῖν μὴ παρελθεῖν, πάντος μάλιστα τοῦτο νομίζων προσήκειν τοῖς γράφουσιν ἱστορίας, μὴ μόνον τὰς πολεμικὰς πράξεις τῶν ἐπισήμων ἡγεμόνων διεξιέναι, μηδ' εἴ τι πολίτευμα καλὸν καὶ σωτήριον ταῖς πόλεσιν ἀπεδείξαντο ἐξευρόντες, ἀλλὰ καὶ τοὺς βίους αὐτῶν, εἰ μέτριοι καὶ σώφρονες, καὶ μένοντες ἐπὶ τοῖς πατρίοις ἔθεσι καὶ ἐπιτηδεύμασιν

Digitized by Google

διατέλεσαν, ἐπιδεικνυσθαι. ἐκείνας τοίνυν ὁ ἀνὴρ συγκαταλύσας μὲν τοὺς βασιλεῖς ἐν τρίς πρώτοις τέσσαρσι πατρικίοις, καὶ δημεύσας αὐτῶν τὰς ὑπάρξεις, τετράκις δὲ τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας γενόμενος κύριος, μεγίστους δὲ δύο γικήσας πολέμους, καὶ Θριάμβους καταγαγὼν ἀπ' ἀμφοτέρων, τὸν μὲν πρῶτον ἀπὸ τοῦ Τυρρηνῶν ἔθνους, τὸν δὲ δεύτερον ἀπὸ Σαβίνων, τοιαύτας ἀφορμὰς χρηματισμοῦ λαβών, ἃς οὐδεὶς ὡς αἰσχρὰς ἂν καὶ ἀδίκους διέβαλεν, οὐχ ἑαλὼ τῇ πάντας καταδουλουμένῃ καὶ ἀσχημονεῖν ἀναγκαζούσῃ φιλοχρηματίᾳ· ἀλλ' ἐπὶ τῇ μικρᾷ καὶ πατροπαραδότῳ διεμεινεν οὐσίᾳ, σώφρονα καὶ αὐτάρκη καὶ πάσης ἐπιθυμίας κρείττονα βίον ζῶν, καὶ παῖδας ἐπὶ τοῖς ὀλίγοις χρήμασιν ἐθρέψατο, τοῦ γένους ἀξίους· καὶ δῆλον ἐποίησε πᾶσιν, ὅτι πλούσιος οὐχ ὁ πολλὰ κεκτημένος ἐστὶν, ἀλλὰ ὁ μικρῶν δεησόμενος. πίστις δ' ἀκριβὴς καὶ ἀναμφίλεκτος τῆς αὐταρκείας τοῦ ἀνδρὸς ἦν ἀπέδειξατο πορὰ πάντα τὸν τοῦ βίου χρόνον, ἡ μετὰ θάνατον αὐτοῦ φανεῖσα ἀπορία. οὐδὲ γὰρ αὐτὰ τὰ εἰς τὴν ἐκκομιδὴν τοῦ σώματος καὶ ταφὴν, ὧν ἀνδρὶ πρασήκει τηλικούτῳ τυχεῖν, ἀρκοῦντα ἐν τοῖς ὑπάρχουσι κατέλιπεν· ἀλλ' ἐμέλλησαν αὐτὸν οἱ συγγενεῖς φαύλως πως, καὶ ὡς ἕνα τῶν ἐπιτυχόντων ἐκκομίσαντες ἐπὶ τῆς πόλεως καίειν τε καὶ θάπτειν· ἡ μέντοι βουλὴ μαθοῦσα ὡς εἶχεν αὐτοῖς τὰ πράγματα ἄπορος, ἐκ τῶν δημοσίων ἐψηφίσατο χρημάτων ἐπιχορηγηθῆναι τὰς εἰς τὴν ταφὴν δαπάνας, καὶ χωρίον ὅθεν ἐκαύθη καὶ ἐτάφη, μόνῳ τῶν μέχρις ἐμοῦ γενομένων ἐπιφα-

Digitized by Google

νῶν ἀνδρῶν, ἐν τῇ πόλει συνηγμένους τῆς ἀγορᾶς ἀπέδειξεν ὑπὸ ἑλίους· καὶ ἔστιν ὥσπερ ἱερὸν τοῦτο τοῖς ἐξ ἐκείνου τοῦ γένους ἐνθαπτεσθαι ἀνιμένοις, παντὸς πλούτου καὶ ἁπάσης βασιλείας κρεῖττον ἀγαθόν, εἴ τις μὴ ταῖς ἐπονειδίστοις ἡδοναῖς μετρεῖ τὴν εὐδαιμονίαν, ἀλλὰ τῷ καλῷ. Οὐαλέριος μὲν δὴ Ποπλικόλας οὐθὲν ἔξω τῆς εἰς τὰ ἀναγκαῖα δαπάνης κτήσασθαι προελόμενος, ὡς τῶν πολυχρημάτων τις βασιλέων, λαμπραῖς ὑπὸ τῆς πόλεως ἐκομίσθη ταφαῖς· καὶ αὐτὸν Ῥωμαίων αἱ γυναῖκες ἅπασαι συνεπάμεναι τὸν αὐτὸν τρόπον ὥσπερ Ἰούνιον Βροῦτον, ἀπροθέσει τε χρυσοῦ καὶ πορφύρας, ἐνιαύσιον ἐπένθησαν χρόνον, ὡς ἔθος ἐστὶν αὐταῖς πενθεῖν ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις τῶν συγγενῶν πήδεσι.

Spurio Cassio et Qp. Virginio cos. cum Sabinis debellatum.

XLIX. Μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ὕπατοι καθίστανται Σπάριος Κάσσιος, Οὐσκελῖνος ἐπικαλούμενος, καὶ Ὀπίτωρ Οὐεργίνιος, ὁ Τρικάστος· ἐφ' ὧν ὁ πρὸς Σαβίνους πόλεμος ὑπὸ θατέρου τῶν ὑπάτων Σπορίου κατελύθη, μάχης οὐ μικρᾶς γενομένης πλησίον τῆς Κυριτῶν πόλεως· ἐξ ἧς ἀπέθανον μὲν ἀμφὶ τοὺς μυρίους καὶ τριακοσίους Σαβίνων, αἰχμάλωτοι δ' ἐλήφθησαν ὀλίγον ἀπόδεοντες τετρακισχιλίων. ταύτῃ τῇ συμφορᾷ πταίσαντες οἱ Σαβῖνοι, πρέσβεις ἀπέστειλαν περὶ τὸν ὕπατον, διαλεξομένους περὶ φιλίας. ἀναβαλομένου δ' αὐτοὺς ἐπὶ τὴν βουλὴν τοῦ Κασσίου, παραγενηθέντες εἰς

Digitized by Google

Ῥώμην, σὺν πολλῇ δεήσει μόλις εὑρίσκονται διαλλαγὰς καὶ κατάλυσιν τοῦ πολέμου, σίτόν τε τῇ στρατιᾷ δόντες ὅσον ἐπέταξεν ὁ Κάσσιος, καὶ ἀργύριόν τι ταπτὸν κατ' ἄνδρα, καὶ γῆς πεφυτευμένης πλέθρα μύρια. Σπόριος μὲν δὴ Κάσσιος θριαμβον ἐκ τοῦ πολέμου κατήγαγε τοῦδε. ὁ δ' ἕτερος τῶν ὑπάτων Οὐεργίνιος ἐπὶ τὴν Καμαριναίων πόλιν ἐστράτευσεν, ἀφεστῶσαν [μὲν] ἀπὸ τῆς τῶν Ῥωμαίων συμμαχίας κατὰ τόνδε τὸν πόλεμον, ἄγων τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς, φράσας δ' οὐδενὶ ποῦ μέλλει πορεύεσθαι, καὶ διὰ νυκτὸς ἄνύσας τὴν ὁδὸν, ἵν' ἀπαρασκευάστοις καὶ μὴ προειδόσι τὴν ἔφοδον τοῖς ἔνδον ἐπίθηται. ὅπερ καὶ συνέβη. γενόμενος γὰρ πλησίον τοῦ τείχους ἅπαντας ἔλαθεν ἄρτι τῆς ἡμέρας διαυγώσης· καὶ πρὶν ἢ καταστρατοπεδεύεσθαι, κριοὺς προσέφερε, καὶ κλίμακας προσῆγε, καὶ πάσαις πολιορκίας ἐχρῆτο ἰδέαις. τῶν δὲ Καμαριναίων καταπλαγέντων τὸ αἰφνίδιον τῆς παρουσίας αὐτοῦ, καὶ τῶν μὲν ἀνοίγειν τὰς πύλας καὶ δέχεσθαι τὸν ὕπατον ἀξιούντων, τῶν δ' ἀμύνεσθαι πάσῃ δυνάμει καὶ μὴ ἐᾶν παριέναι τοὺς πολεμίους ἔσω, ἐν ᾧ τὸ ταραττόμενόν τε καὶ στασιάζον αὐτῶν ἐπεκράτει, τὰς πύλας ἐκπόψας καὶ τὰ βραχύτατα τῶν ἐρυμάτων κλίμακι καταλαβόμενος, κατὰ κράτος εἵλήφει τὴν πόλιν. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα φέριν τε καὶ ἄγειν τὰ χρήματα τοῖς σφετέροις ἐφῆκε· τῇ δ' ἑξῆς, συναχθῆναι τοὺς αἰχμαλώτους εἰς ἓν χωρίον κελεύσας, τοὺς μὲν βουλεύσαντας

Digitized by Google

τὴν ἀπόστασιν ἅπαντας ἀπώμνυσι, τὸν δ' ἄλλον ὄχλον ἀπέδοτο, τὴν δὲ πόλιν κατέσκαψεν.

Post. Cominio et T. Lartio cos. Latini rebellant, et servi conspirant.

L. Ἐπὶ δὲ τῆς ἑβδομηκοστῆς Ὀλυμπιάδος, ἣν ἔνικα στάδιον Νικαίας ὁ Λοκρὸς ἐξ Ὀποῦντος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Μύρου, παραλαμβάνουσι τὴν ὕπατον ἀρχὴν Πόστουμος Κομήνιος καὶ Τίτος Λάρκιος· ἐφ' ὧν ἀπέστησαν αἱ Λατίνων πόλεις ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων φιλίας, Ὀκταυΐου Μαμιλίου, τοῦ μεγίστου Ταρκυνίου, τοὺς ἐπιφανεστάτους ἐξ ἑκάστης πόλεως, τοὺς μὲν ὑποσχέσεσι δώρων, τοὺς δὲ θεήσεσι πείσαντος συμπρᾶξαι τοῖς φυγάσι τὴν κάθοδον. καὶ γίνεται κοινὴ τῶν συναγομένων εἰς Φερεντῖνον ἀγορά, πλὴν μιᾶς τῆς Ῥωμαίων πόλεως· ταύτην γὰρ οὐκ ἐπήγγειλαν μόνῃ, καθάπερ εἰώθεισαν, περεῖναι· ἐν ᾗ ψῆφον ἐνεγκεῖν ἔδει τὰς πόλεις περὶ τοῦ πολέμου, καὶ στρατηγοὺς ἀποδεῖξαι, καὶ περὶ τῶν ἄλλων βουλεύσασθαι παρασκευῶν. ἐτύγχανε δὲ πασὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀπεσταλμένος ὑπὸ Ῥωμαίων Μάρκος Οὐαλέριος πρεσβευτής, ἀνὴρ ὑπατικός, εἰς τὰς ἐμπόρους πόλεις, δεησόμενος αὐτῶν μηδὲν νεωτερίζειν· ἐλήστευον γὰρ ἐξ αὐτῶν τινες τοὺς ἐμπόρους ἀγροὺς, ὑπὸ τῶν δυνατῶν ἀποστελλόμενοι, καὶ πολλὰ τοὺς γεωργοὺς τῶν ἀγρῶν ἔβλαπτον· ὃς ἐπειδὴ τὴν κοινὴν σύνοδον ἔγνω τῶν πόλεων γενομένην, ἐπὶ τῷ διενεγκεῖν ἁπάσας τὴν περὶ τοῦ πολέμου ψῆφον, ἦλθεν ἐπὶ τὸν σύλλογον, καὶ λόγον αἰτησάμενος

Digitized by Google

παρὰ τῶν προίδρων, ἔλεξεν, ὅτι πεμφθείη μὲν ὑπὸ τῆς πόλεως προαγγελοῦς πρὸς τὰς ἀποστελλούσας τὰ λῃστήρια πόλεις, διηκόμενος αὐτῶν, τοὺς ἐνόχους τοῖς ἀδικήμασιν ἐξευρούσας ἐκδοῦναι σφίσι τιμωρίας ὑφέξοντας, κατὰ τὸν νόμον, ὃν ἐν ταῖς συνθήκαις ὥρισαν, ὅτε συνετίθεντο τὴν φιλίαν· καὶ τὸ λοιπὸν ἀξιώσων φυλάττειν, ἵνα μηδὲν ἁμάρτημα γίνηται κοινόν, ὃ διασώσει τὴν φιλίαν αὐτῶν καὶ τὴν συγγένειαν. ἑρῶν δὲ ἁπάσας συνελήλυθυίας τὰς πόλεις ἐπὶ τῷ κατὰ Ῥωμαίων πολέμῳ, καὶ τοῦτ' ἐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων καταλαμβανόμενος, μάλιστα δὲ ὅτι Ῥωμαίοις μόνοις οὐ παρήγγειλαν ἐπὶ τὴν ἀγορὰν παρεῖναι, γεγραμμένον ἐν ταῖς συνθήκαις ἁπάσας παρεῖναι τὰς πόλεις ταῖς κοιναῖς ἀγοραῖς, ὅσαι τοῦ Λατίνων εἰσὶ γένους, παραγγειλάντων αὐταῖς τῶν πρεσβύρων, θαυμάζειν τί δήποτε παθόντες, ἢ τί κατηγορεῖν ἔχοντες τῆς πόλεως οἱ σύνεδροι, μόνην ἐκείνην οὐ παρέλαβον ἐπὶ τὸν σύλλογον, ἣν πρώτην ἁπασῶν ἔθει παρεῖναι, καὶ πρώτην ἐρωτᾶσθαι γνώμην, ἡγεμονίαν ἔχουσαν τοῦ ἔθνους, ἧς ἔτυχε παρ' αὐτῶν ἑκόντων ἀντὶ πολλῶν καὶ μεγάλων εὐεργεσιῶν.

LI. Μετὰ τοῦτον Ἀρικηνοί τε λόγον αἰτησάμενοι, κατηγόρουν τῶν Ῥωμαίων, ὅτι τὸν Τυῤῥηνικὸν πόλεμον ἐπήγαγον σφίσιν ὄντες συγγενεῖς, καὶ παρέσχον, ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, ἁπάσας τὰς Λατίνων πόλεις ὑπὸ Τυῤῥηνῶν ἀφαιρεθῆναι τὴν ἐλευθερίαν· καὶ Ταρκύνιος ὁ βασιλεὺς ἀναπεισόμενος τὰς γενομένας αὐτῷ πρὸς τὸ κοινὸν τῶν πόλεων συνθήκας

περὶ φιλίας τε καὶ συμμαχίας, ἠξίου τὰς πόλεις ἐμπεδοῦν τοὺς ὅρκους, κατάγειν δ' αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἀρχήν· Καμαριναίων τε καὶ Φιδηναίων φυγάδες, οἱ μὲν τὴν ἅλωσιν καὶ τὴν φυγὴν τῆς πατρίδος, οἱ δὲ τὸν ἀνδραποδισμὸν καὶ τὴν κατασκαφὴν ὀδυρόμενοι, παρεκάλουν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον. τελευταῖος δὲ πάντων ὁ Ταρκυνίου κηδεστὴς Μαμίλιος, μέγιστον ἐν τοῖς τότε χρόνοις παρὰ τοῖς Λατίνοις δυνάμενος, ἀναστὰς, μακρὰν κατὰ τῆς πόλεως διεξῆλθε δημηγορίαν. ἀπολογουμένου δὲ πρὸς ἅπαντα τοῦ Οὐαλερίου, καὶ δοκοῦντος πεπεῖναι τοῖς δικαίοις, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν εἰς τὰ κατηγορήματα καὶ τὰς ἀπολογίας ἀναλώσαντες, οὐδὲν ἐπέθηκαν τῇ βουλῇ τέλος. τῇ δὲ κατόπιν οὐκέτι τοὺς πρεσβευτὰς τῶν Ῥωμαίων οἱ πρόεδροι προαγαγόντες ἐπὶ τὸν σύλλογον, ἀλλὰ Ταρκυνίῳ τε καὶ Μαμιλίῳ καὶ Μρικηνοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις βουλομένοις τῆς πόλεως κατηγορεῖν ἀποδόντες τὸν λόγον, ἐπειδὴ πάντων διήκουσαν, ψηφίζονται λελῦσθαι τὰς σπονδὰς ὑπὸ Ῥωμαίων, καὶ τοῖς περὶ Οὐαλέριον πρέσβεσιν, ἀπόκρισιν ἔδωκαν, ὅτι τὸ συγγενὲς ἐκείνων τοῖς ἀδικήμασι λελυκότων, βουλεύσονται κατὰ σχολὴν ὅντινα τρόπον αὐτοὺς ἀμύνεσθαι χρή. ἐν ᾧ δὲ ταῦτ' ἐπράττετο χρόνῳ, συνωμοσία κατὰ τῆς πόλεως ἐγένετο, δούλων συχνῶν συνειπαμένων τάς τ' ἄκρας καταλαβέσθαι, καὶ κατὰ πολλοὺς τόπους ἐμπρῆσαι τὴν πόλιν. μηνύσεως δὲ γενομένης ὑπὸ τῶν συνειδότων, αἱ πύλαι τ' εὐθὺς ὑπὸ τῶν ὑπάτων ἐκλείοντο, καὶ πάντα τὰ ἐρύματα τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν ἱππέων κατείληπτο·

Digitized by Google

καὶ αὐτίκα οἱ μὲν ἐξ οἰκιῶν συλληφθέντες, οἱ δ' ἐκ τῶν ἀγρῶν ἀναχθέντες, ὅσους ἀπέφαινον οἱ μηνυταὶ μετασχεῖν τῆς συνωμοσίας, μάστιξι καὶ βασάνοις αἰκισθέντες ἀνεσκολοπίσθησαν ἅπαντες. ταῦτα ἐπὶ τούτων ἐπράχθη τῶν ὑπάτων.

Ser. Sulpicio et M. Tullio coss. Fidenae obsessae.

LII. Σερουίου δὲ Σουλπικίου Καμερινοῦ καὶ Μανίου Τυλλίου Λόγγου τὴν ἀρχὴν παραλαβόντων, Φιδηναίων τινές, παρὰ Ταρκυνίων στρατιώτας μεταπεμψάμενοι, τὴν ἄκραν καταλαμβάνονται, καὶ τῶν μὴ τὰ αὐτὰ προαιρουμένων οὓς μὲν διαφθείραντες, οὓς δ' ἐξελάσαντες, ἀφιστᾶσιν αὖθις ἀπὸ Ῥωμαίων τὴν πόλιν· πρεσβείας τε Ῥωμαϊκῆς ἀφικομένης, ὡς πολεμίοις χρήσασθαι τοῖς ἀνδράσι. κωλυθέντες δὲ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, ἐξέβαλον αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πόλεως, οὔτε δοῦναι λόγον ἀξιοῦντες, οὔτε λαβεῖν. ταῦτα ἡ βουλὴ τῶν Ῥωμαίων μαθοῦσα, πρὸς μὲν τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων οὔπω τὸν πόλεμον ἐκφέρειν πρόθυμος ἦν, πυνθανομένη οὐ πᾶσιν εἶναι τὰ ψηφισθέντα ὑπὸ τῶν προβούλων κατὰ νοῦν· ἐν δ' ἑκάστῃ πόλει τοὺς δημοτικοὺς ἀναδύεσθαι τὸν πόλεμον, καὶ πλείους εἶναι τοὺς ἀξιοῦντας μένειν τὰς σπονδὰς τῶν διαλελῦσθαι λεγόντων· ἐπὶ δὲ τοὺς ἐν Φιδήνῃ τὸν ἕτερον ἐψηφίσαντο τῶν ὑπάτων Μάνιον ἀποστεῖλαι στρατιὰν ἄγοντα πολλήν· ὃς ἐπειδὴ τὴν χώραν αὐτῶν ἐδῄωσε κατὰ πολλὴν ἄδειαν, μηδενὸς ὑπὲρ αὐτῆς ἀμυνομένου, πλησίον τοῦ τείχους στρατοπεδευσάμενος, ἐφύλαττε μήτ' ἀγορᾶς εἰσά-

Digitized by Google

γεσθαι τοῖς ἔνδον, μήτε ὅπλα, μήτε ἄλλην βοήθειαν μηδεμίαν. Φιδηναῖοι μὲν δὴ τοιαῦτα ἐγένοντο, καὶ πρὸς τὰς Λατίνων ἐπιβαίνοντο πόλεις, δεόμενοι τοιαύτης συμμαχίας. οἱ δὲ πρεσβευταὶ τῶν Λατίνων, ἀγοράν ποιησάμενοι τῶν πόλεων, Ταρκυνίοις τε αὖθις ἀποδόντες λόγον, καὶ τοῖς παρὰ τῶν πολιορκουμένων ἥκουσιν, ἐκάλουν τοὺς συνέδρους εἰς ἀπόφασιν γνώμης, τίνα χρὴ πολεμεῖν Ῥωμαίοις τρόπον, ἀπὸ τῶν πρεσβυτάτων τε καὶ ἐπιφανεστάτων ἀρξάμενοι. πολλῶν δὲ ῥηθέντων λόγων, καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ πολέμου πρῶτον, εἰ δέοι αὐτὸν ἐπικυρῶσαι, οἱ μὲν παραχωλύστερον τῶν συνέδρων τὸν βασιλέα κατάγειν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἠξίουν, καὶ Φιδηναίοις βοηθεῖν παρῄνουν· ἐν ἡγεμονίαις βουλόμενοι γενέσθαι στρατιωτικαῖς κύριοι, καὶ πραγμάτων ἐφάψασθαι μεγάλων· μάλιστα δ' οἱ δυναστείας καὶ τυραννίδος ἐν ταῖς ἑαυτῶν πατρίσιν ἐρῶντες, ἣν κατασκευάσειν αὐτοῖς Ταρκυνίους ἐπείθοντο τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἀνακτησαμένους. οἱ δ' εὐπορώτατοί τε καὶ ἐπιεικέστατοι μένειν ἐν ταῖς σπονδαῖς ἠξίουν τὰς πόλεις, καὶ μὴ προχείρως ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρεῖν· καὶ ἦσαν οὗτοι τῷ πλήθει πιθανώτατοι. ἐξωθούμενοι δὴ πρὸς τῶν παραινούντων τὴν εἰρήνην ἄγειν οἱ τὸν πόλεμον ἐπισπεύδοντες, τοῦτό γε πείθουσι τὴν ἐκκλησίαν ποιῆσαι τελευτῶντες, πρεσβευτὰς εἰς Ῥώμην ἀποστεῖλαι τούς τε παρακαλέσοντας ἅμα καὶ συμβουλεύσοντας τῇ πόλει δέχεσθαι Ταρκυνίους καὶ τοὺς ἄλλους φυγάδας ἐπ' ἀδείᾳ καὶ ἀμνηστίᾳ, καὶ περὶ τούτων ὅρκια τεμόντας τῇ πατρίῳ ποσμεῖσθαι πο-

Digitized by Google

λιτείᾳ, καὶ τῆς Φιδηναίων πόλεως ἀπανιστάναι τὸν στρατόν, ὡς σφῶν οὐχ ὑπεροψυμένων συγγενεῖς καὶ φίλους ἀφαιρεθέντας τὴν πατρίδα· ἐὰν δὲ μηδέτερον τούτων ὑπομείνωσι πράττειν, τότε βουλεύεσθαι περὶ τοῦ πολέμου· οὐκ ἀγνοοῦντες μὲν, ὅτι τούτων οὐδέτερον ὑπομενοῦσι Ῥωμαῖοι πράττειν, προφάσεις δὲ τῆς ἔχθρᾶς βουλόμενοι λαβεῖν εὐπρεπεῖς, καὶ τοὺς ἐναντιουμένους ὀφίσι θεραπείαις ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ καὶ χάρισιν ἐπάξεσθαι νομίζοντες. ταῦτα ψηφισάμενοι, καὶ χρόνον ὁρίσαντες ἐνιαύσιον, Ῥωμαίοις μὲν βουλῆς, ἑαυτοῖς δὲ παρασκευῆς, καὶ πρεσβευτὰς ἀποδείξαντες οὓς Ταρκύνιος ἐβούλετο, διέλυσαν τὸν σύλλογον.

Legatio Latinorum, et conspiratio urbana.

LIII. Διασκεδασθέντων δὲ τῶν Λατίνων κατὰ πόλεις, ὁρῶντες οἱ περὶ Μαμίλιόν τε καὶ Ταρκύνιον, ὅτι ταῖς σπονδαῖς ἀναπεπτώκασιν οἱ πολλοὶ, τὰς μὲν ὑπεροψίους ἐλπίδας, ὡς οὐ πάνυ βεβαίους, ἀφεῖσαν· μεταθέμενοι δὲ τὰς γνώμας, τὸν πολιτικόν τε καὶ ἀφύλακτον ἐμηχανῶντο πόλεμον ἐξ αὐτῆς ἀναστῆσαι τῆς Ῥώμης, στάσιν εἰσάγοντες τοῖς πένησι πρὸς τοὺς εὐπόρους. ἦδη δ' ὑπεκινεῖτο τὸ παλαιὸν τοῦ δημοτικοῦ κράτος, καὶ ἐνόσει, μάλιστα δὲ τὸ ἄπορον καὶ ὑπὸ δανείων ἠναγκασμένον, μηκέτι τὰ κράτιστα τῷ κοινῷ φρονεῖν· οὐ γὰρ ἐμετρίαζον ἐν ταῖς ἐξουσίαις οἱ δανείζοντες, ἀλλ' εἰς δεσμοὺς τὰ τῶν ὑποχρέων ἀπῆγον σώματα, καὶ ὥσπερ ἀργυρωνήτοις οὕτως ἐχρῶντο. ταῦτα δὴ μαθὼν, ἔπεμψεν ὁ Ταρ-

Digitized by Google

κῦνες εἰς τὴν πόλιν ἅμα τοῖς πρέσβεσι τῶν Λατίνων ἔνυπόπτους τινὰς ἄνδρας, φέροντας χρυσίον. οἱ συνιόντες εἰς λόγους τοῖς ἄπόροις καὶ θρασυτάτοις, καὶ τὰ μὲν ἤδη διδόντες αὐτοῖς, τὰ δ', εἰ κατέλθοιεν οἱ βασιλεῖς, ἐπαγγελλόμενοι, πολλοὺς πάνυ τῶν πολιτῶν διέφθειραν· καὶ γίνεται συνωμοσία κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας οὐ μόνον ἐλευθέρων ἀπόρων, ἀλλὰ καὶ δούλων πονηρῶν ἐλευθερίας ἐλπίσιν ὑπαχθέντων, οἳ διὰ τοὺς κολασθέντας ὁμοδούλους ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ, δυσμενῶς καὶ ἐπιβούλως διακείμενοι πρὸς τοὺς δεσπότας, ἀπιστούμενοί τε ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἐν ὑποψίαις ὄντες, ὡς καὶ αὐτοὶ ἀφισιν ἐπιθησόμενοί ποτε, εἰ καιρὸν λάβοιεν, ἅμενοι τοῖς παρακαλοῦσι πρὸς τὴν ἐπίθεσιν ὑπήκουσαν. ὁ δὲ τῆς συνωμοσίας αὐτῶν τοιόσδ' ἦν λογισμός. τοὺς μὲν ἡγεμόνας τῆς ἐπιχειρήσεως ἔδει, φυλάξαντας νύκτα ἀσέληνον, τάς τε ἄκρας καὶ τοὺς ἐρυμνοὺς τόπους τῆς πόλεως καταλαβέσθαι· τοὺς δὲ θεράποντας, ὅταν αἴσθωνται κρατοῦντας ἐκείνους τῶν ἐπικαίρων χωρίων· ἀλαλαγμῷ δὲ τοῦτο ἔμελλεν αὐτοῖς γενήσεσθαι φανερόν· ἀποκτεῖναι τοὺς δεσπότας καθεύδοντας. ταῦτα διαπραξαμένους, τάς τ' οἰκίας διαρπάσαι τῶν εὐπόρων, καὶ τὰς πύλας τοῖς τυράννοις ἀνοῖξαι.

LIV. Ἡ δὲ ἐν παντὶ καιρῷ σώζουσα τὴν πόλιν, καὶ μέχρι τῶν κατ' ἐμὲ χρόνων παραμένουσα θεῖα πρόνοια, διεκάλυψεν αὐτῶν τὰ βουλεύματα, μηνύσεως θατέρῳ τῶν ὑπάτων γενομένης Σουλπικίῳ, ἣν ἐποίησαν ἀδελφοὶ δύο Ταρκύνιοι, Πόπλιος καὶ

Digitized by Google

Μάρκος, ἐκ Λαυρέντου πόλεως, κορυφαιότατοι τῶν μετασχόντων τῆς συνωμοσίας, ὑπὸ θείας ἀνάγκης βιαζόμενοι, ἐφίστασθαι γὰρ αὐτοῖς ὅτι κοιμηθεῖεν ὄψεις ὀνείρων φοβεραὶ, τιμωρίας ἐπαπειλοῦσαι μεγάλας, εἰ μὴ παύσαιντο καὶ ἀποσταῖεν τῆς ἐπιθέσεως· διώκεσθαί τε ὑπὸ δαιμόνων τινῶν, καὶ παίεσθαι, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττεσθαι, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ σχέτλια πάσχειν τελευτῶντες ἐδόκουν· ὑφ' ὧν περιφοβοι καὶ τρόμῳ παλλόμενοι διηγείροντο, καὶ οὐδὲ καθεύδειν διὰ ταῦτα τὰ δείματα ἐδύναντο. κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν ἀποτροπαίοις τισὶ καὶ ἐξιλαστηρίοις θυσίαις ἐπειρῶντο παραιτεῖσθαι τοὺς ἐνιστεμένους σφίσι δαίμονας· ὡς δ' οὐδὲν ἐπέραινον, ἐπὶ μαντείας ἐτράποντο, τὴν μὲν διάνοιαν τῆς ἐπιχειρήσεως ἀπόῤῥητον φυλάττοντες, τοῦτο δὲ μόνον μαθεῖν ἀξιοῦντες, εἰ καιρὸς ἤδη πράττειν ἃ βούλονται. ἀποκρωαμένου δὲ τοῦ μάντεως, ὅτι πονήραν καὶ ὀλέθριον βαδίζουσιν ὁδὸν, καὶ εἰ μὴ μεταθήσοιεν τὰ βουλεύματα, τὸν αἴσχιστον ἀπολοῦνται τρόπον, δείσαντες μὴ φθάσασιν αὐτοὺς ἕτεροι τὰ κρυπτὰ εἰς φῶς ἐξενεγκόντες, αὐτοὶ γίνονται μηνυταὶ πρὸς τὸν ἐνδημοῦντα τῶν ὑπάτων. ὁ δὲ ὕπατος ἐπαινέσας αὐτοὺς, καὶ πολλὰ ὑποσχόμενος τὴν ποιῆσαι, ἐὰν καὶ τὰ ἔργα ὁμοια τοῖς λόγοις ἐπιδείξωνται, τούτους μὲν ἔνδον παρ' ἑαυτῷ κατεῖχε μηδεμὴ φράσας· τοὺς δὲ Λατίνων πρέσβεις, ἀναβαλλόμενος τέως καὶ παρέλκων τὴν ἀπόκρισιν, τότ' εἰσαγαγὼν εἰς τὸ βουλευτήριον, κατὰ τὰ δόξαντα τοῖς συνέδροις ἀποκρίνεται πρὸς αὐτούς· „Ἄνδρες φίλοι

„τε καὶ συγγενεῖς, ἀπαγγέλλετε ἁπάντων πρὸς τὸ κοι-
„νὸν τῶν Λατίνων, ὅτι Ῥωμαίων δῆμος οὔτε πρότε-
„ρον Ταρκυνίτας ἀξιοῦσιν ἐχθροὺς εἶναι τὴν τῶν τυράν-
„νων κάθαρσιν, οὔθ' ὕστερον ἅπασι Τυρρηνοῖς, οὓς
„ἦγε βασιλεὺς Πορσίνας, ὑπὲρ τῶν αὐτῶν διομνύς,
„καὶ πόλεμον ἐπάγουσιν ἁπάντων παλέμων βαρύ-
„τατον, ἐνίκλινεν, ἀλλ' ἀνέσχετο γῆν τε κειρομένην
„ὁρῶν, καὶ αὐλὰς ἐμπιπραμένας, τειχήρης γενόμενος
„ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, καὶ τοῦ μηδὲν ὧν μὴ βούλεται
„πράττειν κελευσθείς. ὑμῶν τ', ὦ Λατῖνοι, τεθαυ-
„μάκαμεν, εἰ ταῦτα εἰδότες, οὐδὲν ἧττον δέχεσθαι
„τοὺς τυράννους, καὶ τὴν Φιλίαν τε πολιορκίαν λύ-
„σαι ἐπιτάττοντες ἥκετε, καὶ μὴ πειθομένους πάλι-
„μον ἀπειλεῖτε. παθόντες δὴ ψυχρὰς καὶ ἀπιθάνους παραβακλόμενοι προφάσεις τῆς ἔχθρας καὶ
„εἰ διὰ ταῦτα μέλλετε διαλύειν τὸ συγγενές, καὶ τὸν
„πόλεμον ἐπικυροῦν, μηθὲν ἔτι ἀναβάλλεσθε."

LV. Ταῦτα τοῖς πρέσβεσιν ἀποκριάμενος, καὶ προπέμψας ἐκ τῆς πόλεως, μετὰ τοῦτο φράζει τῇ βουλῇ περὶ τῆς ἀπορρήτου συνωμοσίας, ἃ παρὰ τῶν μηνυτῶν ἔμαθε· καὶ λαβὼν ἐξουσίαν παρ' αὐτῶν αὐτοκράτορα τοῦ διερευνᾶσθαι τοὺς μετασχόντας τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων, καὶ κολάσαι τοὺς εὑρεθέντας, οὐ τὴν αὐθάδη καὶ τυραννικὴν ἦλθεν ὁδόν, ὡς ἕτερος ἄν τις ἐποίησεν, εἰς τοσαύτην κατακλεισθεὶς ἀνάγκην· ἀλλ' ἐπὶ τὴν εὐλόγιστόν τε καὶ ἀσφαλῆ, καὶ τῷ σχήματι τῆς καθεστώσης τότε πολιτείας πρέπουσαν, [ἀκολουθῶν] ἐτράπετο. οὔτε γὰρ ἐκ τῶν οἰκίων συλλαμβανομένους ἄγεσθαι τοὺς

Digitized by Google

πολίτας ἐπὶ τὸν θάνατον, ἀποσπωμένους γυναικῶν τε καὶ παίδων καὶ πατέρων, ἐβουλήθη, τόν τ' οἶκτον ἐνθυμούμενος οἷος ἔστιν τῶν προσηκόντων ἑκάστοις παρὰ τὸν ἀποσπασμὸν τῶν ἀναγκαιοτάτων, καὶ δεδοικὼς μή τινες ἀπονοηθέντες ἐπὶ τὰ ὅπλα τὴν ὁρμὴν λάβωσι, καὶ δι' αἵματος ἐμφυλίου χωρήσῃ τὸ ἀνάγκασθὲν παρανομεῖν· οὔτε δικαστήρια καθέζειν αὐτοῖς ἄφετο δεῖν, λογιζόμενος ὅτι πάντες ἁρπήσονται, καὶ οὐθὲν ἔσται βέβαιον τοῖς δικασταῖς τεκμήριον οὐδ' ἀναμφίλεκτον ἔξω τῆς μηνύσεως, ἢ πιστεύσαντες θάνατον τῶν πολιτῶν καταψηφιοῦνται· κἀκεῖνο δέ τινα τρόπον ἀπάτης ἐξεῦρε τῶν νεωτεριζόντων, δι' οὗ πρῶτον μὲν αὐτοὶ μηδενὸς ἀναγκάζοντος εἰς ἓν χωρίον ἥξουσιν οἱ τῶν ἀποῤῥήτων βουλευμάτων ἡγεμόνες, ἔπειτ' ἀναμφιλέκτοις ἁλώσονται τεκμηρίοις, ὥστε μηδεμίαν αὐτοῖς ἀπολογίαν καταλείπεσθαι· πρὸς δὲ τούτοις οὐκ εἰς ἔρημον συναχθέντες τόπον, οὐδ' ἐν ὀλίγοις μάρτυσιν ἐξελεγχθέντες, ἀλλ' ἐν ἀγορᾷ, πάντων ὁρώντων γενόμενοι καταφανεῖς, ἃ προσήκει πείσονται, ταραχή τ' οὐδεμία γενήσεται κατὰ τὴν πόλιν, οὐδ' ἐπανάστασις ἑτέρων, οἷα συμβαίνειν φιλεῖ περὶ τὰς κολάσεις τῶν νεωτεριζόντων, καὶ ταῦτα ἐν ἐπισφαλέσι καιροῖς.

LVI. Ἄλλος μὲν δὴν ἄν τις ἀπορρῆναι ὑπέλαβεν αὐτὸ τὸ κεφάλαιον εἰπεῖν, ὅτι συλλαβὼν τοὺς μεταῤῥήτων τῶν ἀποῤῥήτων βουλευμάτων ἀπέκτεινεν ὡς ὀλίγης τοῖς πράγμασιν δηλώσεως δέον· ἐγὼ δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς συλλήψεως τῶν ἀνδρῶν ἱστορίας ἄξιον εἶναι νομίσας, ἔκρινα μὴ παρελθεῖν, ἐνθυμού-

Digitized by Google

μενος ὅτι τοῖς ἀναγινώσκουσι τὰς ἱστορίας οὐχ ἱκανὸν εἰς ὠφέλειαν, τὸ τέλος αὐτὸ τῶν πραχθέντων ἀκοῦσαι· ἀπαιτεῖ δ' ἕκαστος καὶ τὰς αἰτίας ἱστορῆσαι τῶν γινομένων, καὶ τοὺς τρόπους τῶν πράξεων, καὶ τὰς διαφορὰς τῶν πραξάντων, καὶ τὰ παρὰ τοῦ δαιμονίου συμπεφησάντα, καὶ μηδενὸς ἀνήκοος γενέσθαι τῶν πεφυκότων τοῖς πράγμασι παρακολουθεῖν· τοῖς δὲ πολιτικοῖς καὶ πάνυ ἀναγκαίαν ὑπάρχουσαν ὁρῶν τὴν τούτων μάθησιν, ἵνα παραδείγμασιν ἔχοιεν πρὸς τὰ συμβαίνοντα χρῆσθαι. ἦν δ' ὁ τρόπος τῆς συλλήψεως τῶν συνωμοτῶν, ὃν ἐξεῦρεν ὁ ὕπατος, τοιόσδε. τῶν μετεχόντων τοῦ βουλευτικοῦ συνεδρίου τοὺς ἀκμαιοτάτους ἐπιλεξάμενος, ἐπίλευσεν αὐτοῖς, ὅταν λάβωσι τὸ σύνθημα, μετὰ τῶν πιστοτάτων φίλων τε καὶ ἀνυχενῶν τοὺς ἐρυμνοὺς τῆς πόλεως καταλαβέσθαι τόπους, ἐν οἷς ἑτύγχανον ἕκαστοι τὰς οἰκήσεις ἔχοντες· τοῖς δ' ἱππεῦσι προεῖπε ταῖς ἐπιτηδειοτάταις τῶν περὶ τὴν ἀγορὰν οἰκιῶν παραμένειν, ἔχουσι ξίφη, καὶ ποιεῖν ὅ τι ἂν αὐτοῖς κελεύῃ. ἵνα δὲ μηδὲν ἐν τῇ συλλήψει τῶν πολιτῶν νεωτερίσωσι, οἱ πρασήκοντες αὐτοῖς, ἢ τῶν ἄλλων τινὲς πολιτῶν, μηδ' ἐμφύλιοι διὰ τὴν ταραχὴν γένωνται φόνοι, γράμματα πέμψας πρὸς τὸν ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ τῆς Φιδήνης τεταγμένον ὕπατον, ἐπίλευσεν ἀρχομένης τῆς νυκτὸς ἄγοντα τὸ κράτιστον τῆς στρατιᾶς, ἥκειν ἐπὶ τὴν πόλιν, καὶ πλησίον τοῦ τείχους ἐν ὀρεινῷ τόπῳ θέσθαι τὰ ὅπλα.

LVII. Παρασκευασάμενος δὲ ταῦτα, τοῖς μηνύσασι τὴν πρᾶξιν εἶπε, πρὸς τοὺς τῶν συνωμοτῶν

Digitized by Google

ἡγεμόνας ἦκειν εἰς τὴν ἀγορὰν περὶ μέσας νύκτας, ἄγοντας οἷς μάλιστα πιστεύουσι τῶν ἑταίρων, ὡς ἐκεῖ τάξιν τε καὶ χώραν καὶ συνθήματα ληψομένους, καὶ ἃ δεῖ πράττειν ἐπόψεσθαι παρόντας. ἐγένετο ταῦτα· καὶ ἐπειδὴ συνῆλθησαν οἱ προειρημένοι τῶν ἑταίρων ἅπαντες εἰς τὴν ἀγορὰν, ἅμα συνθημάτων ἀρθέντων ἐκείνοις, μεθ' οὓς αὐτοὶ ἄραι πλῆρεις ἐγίνοντο τῶν ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀνειλημμένων τὰ ὅπλα, καὶ τὰ περὶ τὴν ἀγορὰν ἐφοινίσσετο ὑπὸ τῶν ἐπὶ τὸν κίνδυνον, οὐδεμίαν τε κατελείποντο τοῖς ἀπιοῦσι βουλομένοις ἔξοδον. καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Μάνιος, ἀπὸ τῆς Φιδήνης ἀναστάς, παρῆν εἰς τὸ Πεδίον ἄγων τὴν δύναμιν. ὡς δ' ἡμέρα τάχιστα διέλαμψεν, ὑπάτοις περὶ αὐτοὺς ἔχουσι αἱ ὑπατοι, προῆλθον ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ θεὰ πάντων τῶν στενωπῶν τοῖς κήρυξι περιαγγεῖλαι κελεύσαντες ἦκειν τὸν δῆμον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, παντὸς τοῦ κατὰ τὴν πόλιν ὄχλου συνδραμόντος, δηλοῦσί τ' αὐτοῖς τὴν γενομένην ἐπὶ τῇ καθόδῳ τοῦ τυράννου συνωμοσίαν, καὶ τοὺς μηνυτὰς ἀναβιβάζονται. καὶ μετὰ τοῦτο ἀπολογεῖσθαι συγχωρήσαντες, εἴ τινες ἀμφισβητῶσι πρὸς τὴν μήνυσιν, ἐπειδὴ πρὸς ἄρνησιν οὐδεὶς ἐπεχείρησε τραπέσθαι, μεταστάντες ἐκ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸ βουλευτήριον γνώμην ὑπὲρ αὐτῶν διηρώτησαν τοὺς συνέδρους, καὶ γραψάμενοι τὰ δόξαντα αὐτοῖς, ἦγον αὖθις ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὸ προβούλευμα ἀνέγνωσαν. ἦν δὲ τοιόνδε· „Ταρκυ-„νίοις μὲν τοῖς μηνύσασι τὴν ἐπίθεσιν πολιτείαν „δεδόσθαι, καὶ ἀργυρίου μυρίας ἑκατέρῳ δραχμὰς,

Digitized by Google

„καὶ πλέθρα γῆς δημοσίας εἴκοσι· τοὺς δὲ μετα-
„σχόντας τῆς συνωμοσίας συνέβη ἅπαντας ἀποθανεῖν,
„ἐὰν τῷ δήμῳ ταῦτα δοκῇ." τοῦ δὲ συνελθόντος
ὄχλου κύρια ποιησάντος τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ, με-
τασῆναι κελεύσαντες ἐκ τῆς ἀγορᾶς τοὺς ἐπὶ τὴν
ἐκκλησίαν συνελθόντας, ἔπειτα παλέσαντες τοὺς
ὑπηρέτας ἔχοντας ξίφη, ἐκέλευσαν τοὺς συνωμότας
ἅπαντας κτεῖνειν· οἱ πάντας τοὺς ἐνόχους ταῖς αἰ-
τίαις, ἐν ᾧ συνελέσθησαν χωρίῳ, περιστάντες κατ-
ηκόντισαν. Οὐκ χρησάμενοι δὲ τούτοις, οὐκέτι παρ-
εδέξαντο μήνυσιν οὐδεμίαν κατ' οὐδενὸς τῶν ταῦ-
τα βουλευσαμένων, ἀλλὰ πάντας ἀφῆκαν τῶν ἐγκλη-
μάτων τοὺς θιασώτας τὴν ἐκ χειρὸς πόλασιν, ἵν'
ὅπαν ἐξαιρεθῇ ἐκ τῆς πόλεως τὸ ταραχῶδες. οἱ μὲν
δὴ συσκήσαντες τὴν συνωμοσίαν, τοιούτῳ τρόπῳ
διεφθάρησαν· ἡ δὲ βουλὴ καθαρθῆναι ψηφισαμένη
τοὺς πολίτας ἅπαντας, ὅτι πολιτικοῦ φόνου γνώμας
ἠναγκάσθησαν ἀποδεξάσθαι· ὡς οὐ θεμιτὸν αὐ-
τοῖς ἐφ' ἱερὰ πορεύεσθαι καὶ θυσιῶν κατάρχεσθαι,
πρὶν ἀφοσιώσασθαι τὸ μίασμα, καὶ τὴν συμφορὰν
λύσαι τοῖς εἰωθόσι καθαρμοῖς· ἐπειδὴ πᾶν ὅσον ἦν
ὅσιον ὑπὸ τῶν ἐξησυμένων τὰ θεῖα κατὰ τὸν ἐπι-
χώριον νόμον ἐπράχθη, θυσίας μὲν μετὰ τοῦτο χα-
ριστηρίους καὶ ἀγῶνας ἔκρινεν ἐπιτελεσθῆναι, καὶ
τρεῖς ἡμέρας ἔθηκεν εἰς ταῦτα ἱερὰς. Μανλου δὲ
Τυλλίου, θατέρου τῶν ὑπάτων, ἐν τοῖς ἱεροῖς καὶ
ἐπωνύμοις τῆς πόλεως ἄχθοις, κατὰ τὴν πομπὴν, ἐκ
τοῦ ἱεροῦ πεσόντος ἅρματος κατ' αὐτὸν τὸν ἱππό-
δρομον, καὶ τριχῇ μετὰ τὴν πομπὴν ταύτην ἡμέρᾳ

Digitized by Google

τελευτήσαντος, τὸν λειπόμενον χρόνον, βραχὺν ὄντα, τὴν ἀρχὴν μόνος ὁ Λουκρήτιος κατέσχεν.

P. Veturio et T. Aebutio coss. Fidenae obsessae. Signa defensa.

LVIII. Ὑπατοι δ' ὡς τὸν ἐπιόντα ἐνιαυτὸν ἀπεδείχθησαν Πόπλιος Οὐετούριος, καὶ Πόπλιος Αἰβούτιος Ἑλβίβας. τούτων ὁ μὲν Αἰβούτιος ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἐτάχθη πραγμάτων, φυλακὴς οὐ μικρᾶς δεῖσθαι δοκούντων, μή τις ἑτέρως νεωτερισθῇ πρᾶξις ἐκ τῶν πενήτων. Οὐετούριος δὲ τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς ἐπαγόμενος, τὴν Φιδηναίων γῆν ἐδῄου μηδενὸς κωλύοντος· καὶ προσπαθεζόμενος τῇ πόλει, προσβολὰς ἐποιεῖτο συνεχεῖς. οὐ δυνάμενος δὲ πολιορκίᾳ τὸ τεῖχος ἑλεῖν, ἀπεχαράκου τὰ πέριξ καὶ ἀπετάφρευεν, ὡς λιμῷ τοὺς ἀνθρώπους παραστησόμενος. ἤδη δὲ κάμνουσι τοῖς Φιδηναίοις ἦκεν ἐπικουρία Λατίνων, ἣν ἀπέστειλε Σέξτος Ταρκύνιος, καὶ αἴτιος, καὶ ὅπλα, καὶ τἄλλα τὰ εἰς πόλεμον ἐπιτήδεια. οἷς πιστεύσαντες, ἐβάρεσε προελθεῖν ἐκ τῆς πόλεως δύναμις οὐ μικρά, ποιοῦσα στρατόπεδον ἐν ὑπαίθρῳ. ὁ μὲν δὴ περιτειχισμὸς οὐκέτι τοῖς Ῥωμαίοις χρήσιμος ἦν, ἐδόκει δ' ἀγῶνος δεῖν· καὶ γίνεται πλησίον τῆς πόλεως μάχη μέχρι τινὸς ἀγχώμαλος· ἔπειτα ὑπὸ τοῦ ταλαιπώρου τῶν Ῥωμαίων, ὃ διὰ τὴν πολλὴν ἄσκησιν αὐτοῖς περιῆν, ἐκβιασθέντες οἱ Φιδηναῖοι, πλείους ὄντες ὑπ' ἐλαττόνων εἰς φυγὴν κατέστησαν. φόνος δ' οὐ πολὺς αὐτῶν ἐγένετο, τῆς ὑποχωρήσεως οὐ διὰ μακροῦ γινομένης,

Digitized by Google

καὶ τῶν ἐπὶ τοῖς τείχεσι τοὺς διώκοντας ἐποκρουσαμένων. μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον, οἱ μὲν ἐπίκουροι διασκεδασθέντες ἀπῆεσαν, οὐδὲν τοὺς ἔνδον ὠφελήσαντες· ἡ δὲ πόλις ἐν ταῖς αὐταῖς πάλιν ἐγεγόνει συμφοραῖς, καὶ τῇ σπάνει τῶν ἀναγκαίων ἐπόνει. κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, Σέξτος Ταρκύνιος ἄγων στρατιὰν Λατίνων ἐπὶ Σίγνειαν κατεχομένην ὑπὸ Ῥωμαίων ἐστράτευσεν, ὡς ἐξ ἐφόδου τὸ φρούριον παραληψόμενος. γενναίως δὲ τῶν ἔνδον ἀπομαχησαμένων, παρεσκεύαστο μὲν ὡς λιμῷ τοὺς ἀνθρώπους τὸ χωρίον ἐκλιπεῖν ἀναγκάσων, καὶ πολὺν αὐτόθι χρόνον οὐδὲν ἀξιόλογον πράττων διετέλει, ἀποτυχὼν δὲ καὶ ταύτης τῆς ἐλπίδος, ἀφικομένης τοῖς φρουροῖς ἀγορᾶς τε καὶ βοηθείας ἀπὸ τῶν ὑπάτων, λύσας τὴν πολιορκίαν ἀπῆγε τὰς δυνάμεις.

T. Largio et Q. Cloelio coss. Fidenae deditae.

LIX. Τῷ δ' ἑξῆς ἐνιαυτῷ Ῥωμαῖοι καθιστᾶσιν ὑπάτους Τίτον Λάρκιον Φλάβον καὶ Καΐντον Κλοίλιον Σικελόν. τούτων ὁ μὲν Κλοίλιος τὰ πολιτικὰ πράττειν ἐτάχθη ὑπὸ τῆς βουλῆς, τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς ἔχων, φυλακὴν ξένοις τῶν νεωτερίζόντων, ἐπιεικὴς τὴν φύσιν εἶναι δοκῶν καὶ δημοτικός. ὁ δὲ Λάρκιος ἐπὶ τὸν κατὰ Φιδηναίων πόλεμον ἐξηρτυμένην στρατιὰν ἄγων, καὶ τὰ ἐς πολιορκίαν ἐπιτήδεια παρασκευασάμενος, ᾤχετο. πονουμένοις τε τῷ μήκει τοῦ πολέμου τοῖς Φιδηναίοις, καὶ πάντων σπανίζουσι τῶν ἀναγκαίων, χαλεπὸς ἦν, ὑπορύττων τε τοὺς θεμελίους τῶν τειχῶν, καὶ χώματα ἐγείρων,

Digitized by Google

καὶ μηχανὰς προσφέρων, καὶ οὔθ' ἡμέρας οὔτε νυκτὸς τῆς πολιορκίας ἀφιστάμενος, ὀλίγου τε χρόνου κατὰ κράτος αἱρήσειν τὴν πόλιν ὑπολαμβάνων. οὐδὲ γὰρ αἱ Λατίνων πόλεις, αἷς οἱ Φιδηναῖοι μόναις πιστεύοντες ἀνείχοντο τὸν πόλεμον, ἱκαναὶ σώζειν αὐτοὺς ἔτι τότ' ἦσαν. οὐδεμία γὰρ πόλις ἀξιόχρεως ἦν ἀπαλλάξαι τῆς πολιορκίας αὐτούς· κοινῇ δ' ἐξ ὅλου τοῦ ἔθνους οὔπω συνειστήκει δύναμις, ἀλλὰ πολλάκις αὐτοῖς πρεσβευομένοις τὰς αὐτὰς ἐδίδουν οἱ προεστηκότες τῶν πόλεων ἀποκρίσεις, ὡς ἀφιξομένης σφίσιν ἐπικουρίας ἐν τάχει· ἔργον δ' οὐδὲν ἐγίνετο ταῖς ὑποσχέσεσιν ἕτοιμον, ἀλλὰ μέχρι λόγων αἱ περὶ τῆς συμμαχίας ἐλπίδες ἐχώρουν. οὐ μὴν παντάπασί γε τὰ παρὰ τῶν Λατίνων ἀπεγνώκεσαν οἱ Φιδηναῖοι, ἀλλὰ διεκαρτέρουν ἐπὶ ταῖς ἐκεῖθεν ἐλπίσι πάντα τὰ δεινὰ ὑπομένοντες. ἦν δ' ὑπὲρ πάντα ὁ λιμὸς ἄμαχον πρᾶγμα, καὶ πολλὴν οὗτος ἐποίησεν ἀνθρώπων φθοράν. ὡς δ' ἀπειρήκεσαν ἤδη τοῖς κακοῖς, πρεσβεύονται ὡς τὸν ὕπατον, ἀνοχὰς αἰτοῦντες εἰς τεταγμένον τινὰ ἡμερῶν ἀριθμὸν, ὡς ἐν τούτῳ βουλευσόμενοι τῷ χρόνῳ περὶ τῆς πρὸς Ῥωμαίους φιλίας, ἐφ' οἷς αὐτὴν ποιήσονται δικαίοις. ἦν δ' οὐ βουλῆς χάριν αἰτούμενος παρ' αὐτῶν ὁ χρόνος, ἀλλὰ παρασκευῆς τῶν συμμάχων, ὡς ἐδήλωσαν τῶν αὐτομόλων τινὲς ἔναγχος ἀφιγμένοι. τῇ γὰρ ἔμπροσθεν νυκτὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πολιτῶν, καὶ πλεῖστον ἐν ταῖς Λατίνων πόλεσι δυναμένους, ἀπεστάλκεσαν πρέσβεις πρὸς τὸ κοινὸν ἱκετηρίας φέροντας.

LX. Ταῦτα δὴ προεγνωκὼς ὁ Λάρκιος, τοῖς

Digitized by Google

μὲν αὐτοῦσι τὰς ἀνοχὰς ἐκέλευσεν τὰ ὅπλα ἀποθεμένους, καὶ τὰς πύλας ἀνοίξασι, τότε διαλέγεσθαι πρὸς αὐτόν· ἄλλως δ' οὔτε διαλλαγὰς, οὔτ' ἀνοχὰς, οὔτ' ἄλλο φιλάνθρωπον ἢ μέτριον οὐδὲν αὐτοῖς ὑπάρξειν ἔφη παρὰ τῆς Ῥωμαίων πόλεως. τοὺς δ' ἀποσταλέντας ἐπὶ τὸ πατίνων ἔθνος πρεσβευτὰς ἐφύλαττε μηκέτι παρελθεῖν ἐντὸς τείχους, ἁπάσας τὰς εἰς τὴν πόλιν ἀγούσας ὁδοὺς φρουραῖς ἐπιμελεστέραις διαλαβών· ὥστ' ἠναγκάσθησαν οἱ πολιορκούμενοι, τὰς συμμαχικὰς ἀπογνόντες ἐλπίδας, ἐπὶ τὰς τῶν πολεμίων δεήσεις καταφυγεῖν. καὶ συνελθόντες εἰς ἐκκλησίαν, ἔκριναν ὑπομεῖναι τὰς διαλλαγὰς, ἐφ' οἷς ὁ κρατῶν ἠξίου. οὕτω δ' ἄρα πολιτικὰ ἦν τὰ τῶν τότε ἡγεμόνων ἤθη, καὶ πλεῖστον ἀπέχοντα τυραννικῆς αὐθαδείας. ἣν ὑπάνιοί τινες τῶν καθ' ἡμᾶς ἡγεμόνων ἴσχυσαν, ἐξουσίας ἐπαρθέντες μεγέθει, διαφυγεῖν· ὥστε παραλαβὼν τὴν πόλιν ὁ ὕπατος, οὐδὲν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης ἔπραξεν, ἀλλ' ἀποθέσθαι τοὺς ἀνθρώπους κελεύσας τὰ ὅπλα, καὶ φρουρὰν ἐπὶ τὴν ἄκραν καταλιπὼν, αὐτὸς ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀπῄει, καὶ συναγαγὼν τὸ συνέδριον, ἀπέδωκεν αὐτοῖς σκοπεῖν, πῶς, ἢ τίνα χρηστέον τοῖς παραδοῦσιν ἑαυτοὺς τρόπον. ἐφ' οἷς ἀγασθέντες τῆς πρὸς αὐτοὺς τιμῆς τὸν ἄνδρα οἱ σύνεδροι, τοὺς μὲν ἐπιφανεστάτους Φιδηναίων, καὶ τῆς ἀποστάσεως ἄρξαντας, ἐδικαίωσαν οὓς ἂν ὁ ὕπατος ἀπεφήνατο, ῥάβδοις μαστιγωθέντας ἀποκοπῆναι τὰς κεφαλάς· περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἐπ' ἐκείνῳ τὴν ἐξουσίαν ἐποίησαν, ἅπαντα ὅσα πράττειν προῃρεῖτο. γενόμενος δὲ ὁ

Digitized by Google

Ἄρμιος ἁπάντων κύριος, ἀλίσκους μὲν τινὰς τῶν Φιδηναίων καταγορηθέντας ὑπὸ τῶν τὰ ἐναντία φρονούντων, ἐν τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς ἀπέκτεινε, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν ἐδήμευσε· τοὺς δ' ἄλλους ἅπασιν ἀπέδωκε τὴν τε πόλιν ἔχειν καὶ τὰ χρήματα· γῆν τ' αὐτῶν ἀπετάμετο τὴν ἡμίσειαν, ἣν ἐκληροῦχησαν οἱ καταλειφθέντες ἐν τῇ πόλει Ῥωμαῖοι φρουροὶ τῆς ἄκρας. ταῦτα διαπραξάμενος, ἀπῆγεν ἐπ' οἶκον τὴν στρατιάν.

Latinorum conspiratio.

LXI. Ὡς δ' ἀπηγγέλθη τοῖς Λατίνοις ἡ τῆς Φιδήνης ἅλωσις, ὀρθὴ καὶ περίφοβος πᾶσα πόλις ἦν, καὶ τοῖς προεστηκόσι τῶν κοινῶν ἅπαντες ἐχαλέπαινον, ὡς προδεδωκόσι τοὺς συμμάχους. συναχθείσης δ' ἀγορᾶς ἐν Φερεντίνῳ, πολλὴν ἐποιοῦντο τῶν ἀποσπευδόντων τὸν πόλεμον κατηγορίαν οἱ τε ὅπλα πείθοντες ἀναλαβεῖν· μάλιστα δὲ Ταρκύνιος καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ Μαμίλιος, καὶ οἱ προεστηκότες τῆς Ἀρικηνῶν πόλεως. ὑφ' ὧν ἐκδημαγωγηθέντες ὅσοι τοῦ Λατίνων μετεῖχον γένους, κοινῇ τὸν κατὰ τῶν Ῥωμαίων ἀναιροῦνται πόλεμον· καὶ ἵνα πόλις μηδεμία μήτε προδῷ τὸ κοινὸν, μήτε προκαταλύσηται τὴν ἔχθραν ἄνευ τῆς ἁπάντων γνώμης, ὅρκους ἔδοσαν ἀλλήλοις, καὶ τοὺς μὴ φυλάσσοντας τὰς ὁμολογίας, ἐκσπόνδους εἶναι καὶ κατηράτους ἐψηφίσαντο, καὶ πολεμίους ἁπάντων. οἱ δ' ἐγγραψάμενοι ταῖς συνθήκαις ταῦτα πρόβουλοι, καὶ τοὺς ὅρκους ὀμόσαντες, ἀπὸ τούτων τῶν πόλεων ἦσαν ἄνδρες, Ἀρ-

Digitized by Google

δεατῶν, Ἀρικηνῶν, Βοϊαλανῶν, Βουβεντανῶν, Κόρνων, Κορυεντανῶν, Γαβίων, Λαρατίνων, Λαουνίων, Λαβινιατῶν, Λαβικανῶν, Νωμεντανῶν, Μωρεανῶν, Πραινεστηνῶν, Παιδανῶν, Κορκοτουλανῶν, Σατρικανῶν, Σκαπτηνίων, Σητίνων, Τελληνίων, Τιβουρτίνων, Τυσκλανῶν, Τρικρίνων, Οὐελιτρανῶν· ἐκ τούτων πασῶν τῶν πόλεων τοὺς ἐν ἀκμῇ στρατεύειν, ὅσων ἂν δέῃ τοῖς ἡγεμόσιν, Ὀκταουΐῳ Μαμιλίῳ καὶ Σέξτῳ Ταρκυνίῳ· τούτους γὰρ ἀπέδειξαν στρατηγοὺς αὐτοκράτορας. ἵνα δ' εὐπρεπεῖς δόξωσι ποιεῖσθαι τὰς τοῦ πολέμου προαιρέσεις, πρεσβευτὰς ἐξ ἑκάστης πόλεως τοὺς ἐπιφανεστάτους εἰς Ῥώμην ἀπέστειλαν· οἳ καταστάντες ἐπὶ τὴν βουλὴν, ἔλεγον κατηγορεῖσθαι τὴν πόλιν αὐτῶν ὑπὸ τῆς πόλεως τῶν Ἀρικηνῶν, ὅτι πόλεμον ἐπιφερόντων Τυῤῥηνῶν Ἀρικηνοῖς, οὐ μόνον ἀσφαλεῖς παρεῖχον αὐτοῖς τὰς διόδους διὰ τῆς ἑαυτῶν χώρας, ἀλλὰ καὶ συνέπραξαν ὅσων αὐτοῖς εἰς τὸν πόλεμον ἔδει, καὶ τοὺς φυγόντας ἐκ τῆς τροπῆς ὑποδεξάμενοι, τραυματίας τε καὶ ἀνόπλους ὄντας ἅπαντας ἔσωσαν· οὐκ ἀγνοοῦντες ὅτι κοινὸν ἐπῆγον ἅπασι τοῖς ὁμοεθνέσι πόλεμον· καὶ εἰ τὴν Ἀρικηνῶν πόλιν ὑποχείριον ἔλαβον, οὐδὲν ἂν ἦν τὸ κωλῦσον αὐτοὺς καὶ τὰς ἄλλας καταδουλώσασθαι ἁπάσας. εἰ μὲν οὖν βουλήσονται αὐτῶν δίκας Ἀρικηνοῖς ὑπέχειν, ἐπὶ τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων ἀφικόμενοι δικαστήριον, καὶ εἴξουσι τοῖς ὑπὸ πάντων δικασθησομένοις, οὐδὲν αὐτοῖς ἔφασαν δεήσειν πολέμου· εἰ δὲ τὴν συνήθη φυλάξαντες αὐθάδειαν, οὐδὲν ἀξιώσουσι συγχωρήσειν τοῖς συγγενέσι τῶν

Digitized by Google

δικαίων καὶ μετρίων, ἡτοιμάσθω πολεμήσειν αὐτοῖς Λατίνους ἅπαντας ἐνὶ ψηφίσματι.

LXII. Ταῦτα προκαλουμένων τῶν πρεσβευτῶν, οὐκ ἀξιόπιστον ἐδόκει τοῖς Ἀρικηνοῖς ἡ βουλὴ, περὶ ὧν οἱ κατηγοροῦντες ἔμελλον κίνδυνοι κρίνεσθαι, καὶ οὐδὲ μέχρι νοῦν ἀρετὴν ἐᾶσθαι ὑπολαμβάνουσα τοὺς ἐχθροὺς, ἄλλα προσθήσειν ἔτι τούτων βαρύτερα ἐπιτάγματα, δέχεσθαι τὸν πόλεμον ἐψηφίσατο. τῆς μὲν οὖν ἀρετῆς ἕνεκα καὶ τῆς ἐμπειρίας τῶν ἀγώνων εὐδεμίαν ἐπελάμβανε κατὰ λήψεσθαι τὴν πόλιν συμφοράν· τὸ δὲ πλῆθος ὠφελήσει τῶν πολεμίων· καὶ πολλαχῇ διατέμνουσα πρόσβεις, παρεκάλει τὰς πλησιχώρους πόλεις ἐπὶ συμμαχίαν, ἀντιπορευομένων εἰς τὰς αὐτὰς πόλεις καὶ τῶν Λατίνων, καὶ πολλὰ τῆς Ῥώμης κατηγορούντων. Ἔρνικες μὲν οὖν κοινῇ συνελθόντες, ἔκοπτα καὶ οὐδὲν ὕγιες ἀμφοτέρωις ταῖς πρεσβείαις ἀπεκρίναντο, συμμαχήσειν μὲν αὐθετέροις λέγοντες κατὰ τὸ παρὸν, βουλεύσασθαι δ' ὁπότεροι δικαίστερα ἀξιοῦσι, κατὰ σχολὴν τῇ δὲ βουλῇ χρόνον ἐνιαύσιον ἀπευθύνειν. Ῥουτοῦλοι δὲ Λατίνοις μὲν ἐπικουρίαν πέμπειν ἄντικρυς ὑπέσχοντο· Ῥωμαίοις δ', ἂν βουληθῶσι καταλύσασθαι τὴν ἔχθραν, δεῖν ὑφ' ὧν μετριωτέρους παρέξειν Λατίνους ἔφασαν, καὶ τῆς συμβάσεις αὐτοῖς διαιτήσειν. Οὐολοῦσκοι δὲ καὶ θαυμάζειν ἔλεγον τὴν Ῥωμαίων ἀναισχυντίαν, οἳ συνειδότες ἑαυτοῖς ὅτι τἄλλα τ' ἠδικηκότες ἦσαν αὐτοὺς, καὶ τὰ τελευταῖα, [ὡς] τῆς χώρας τὴν πρασίστην αὐτοὺς ἀφελόμενοι κατεῖχον, οὐδὲν ἧττον ἐβάλλοντο

Digitized by Google

ἐπὶ συμμαχίαν ἐχθροὺς ὄντας σφᾶς παρακαλεῖν. συνεβούλευόν τ' αὐτοῖς ἀποδοῦσι τὴν χώραν, τότε παρὰ τῶν φίλων ἀπαιτεῖν τὰ δίκαια. Τυῤῥηνοὶ δ' ἀμφοτέροις ἐκποδὼν ἐγίνοντο, Ῥωμαίοις μὲν σπονδὰς γεγονέναι λέγοντες οὐ πρὸ πολλοῦ, πρὸς δὲ Ταρκυνίους συγγένειαν εἶναι σφίσι καὶ φιλίαν. τοιαῦτα τούτων ἀποκριναμένων, οὐδὲν οἱ Ῥωμαῖοι ταπεινωθέντες, ὃ παθεῖν εἰκὸς ἦν τοὺς μέγαν τε πόλεμον ἀναιρουμένους, καὶ πάσας ἀπεγνωκότας συμμαχικὰς ἐλπίδας· ἀλλὰ ταῖς οἰκείαις δυνάμεσι πιστεύοντες μόναις, πολλῷ προθυμότεροι πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐγίνοντο, ὡς διὰ τὴν ἀνάγκην ἄνδρες ἀγαθοὶ παρὰ τοὺς κινδύνους ἐσόμενοι, καὶ ἐὰν κατὰ νοῦν πράξωσι, ταῖς ἰδίαις ἀρεταῖς κατορθώσαντες τὸν πόλεμον, οὐδενὶ κοινωσόμενοι τῆς δόξης. τοσοῦτον αὐτοῖς φρονήματος καὶ τόλμης ἐκ τῶν πολλῶν ἀγώνων περιῆν.

Turbae intestinae ex inopi plebe.

LXIII. Παρασκευαζόμενοι δὲ τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτήδεια, καὶ τὰς δυνάμεις ἀρξάμενοι καταγράφειν, εἰς πολλὴν ἐνέπιπτον ἀμηχανίαν, οὐ τὴν αὐτὴν ἁπάντων προθυμίαν εἰς τὰ ἔργα παρεχομένων, οἱ γὰρ ἐνδεεῖς βίου, καὶ μάλιστα οἱ τὰ χρέα τοῖς συμβαλοῦσι διαλῦσαι οὐ δυνάμενοι, πολλοὶ σφόδρα ὄντες, οὐχ ὑπήκουον ἐπὶ τὰ ὅπλα καλούμενοι, οὐδ' ἐβούλοντο κοινωνεῖν οὐδενὸς ἔργου τοῖς πατρικίοις, εἰ μὴ ψηφίσαιντο αὐτοῖς χρεῶν ἄφεσιν· ἀλλὰ καὶ καταλείψειν τινὲς αὐτῶν τὴν πόλιν ἔλεγον, καὶ παρεκελεύοντο ἀλλήλοις μὴ φιλοχωρεῖν ἐν πόλει μηδενὸς αὐτοῖς ἀγαθοῦ μεταδιδούσῃ. τέως μὲν οὖν

παρακαλεῖν αὐτοὺς οἱ πατρίκιοι καὶ μεταπείθειν ἐπειρῶντο. ἐπεὶ δ' οὐδὲν ἐγίνοντο μετριώτεροι πρὸς τὰς παρακλήσεις, οὕτω δὴ συνελθόντες εἰς τὸ βουλευτήριον, ἐσκόπουν τίς εὐπρεπὴς πρόφασις λύσει τὴν πόλιν τῆς ταραχῆς. ὅσοι μὲν οὖν ἐπιεικεῖς τὴν φύσιν, καὶ μέτριοι τοῖς τιμήμασι τῶν βίων ἦσαν, παρῄνουν ἀφεῖναι τὰ χρέα τοῖς πένησι, καὶ πρίασθαι πολιτικὴν εὔνοιαν ὀλίγου διαφόρου, μεγάλα μέλλοντας ἐξ αὐτῆς κερδαίνειν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ.

Valerii de remittendis plebi debitis oratio.

LXIV. Ἦν δ' ὁ ταύτης ἡγούμενος τῆς γνώμης Μάρκος Οὐαλέριος, υἱὸς Μάρκου Οὐαλερίου, ἑνὸς τῶν καταλυσάντων τὴν τυραννίδα, Ποπλίου, τοῦ κληθέντος διὰ τὴν εἰς τὸ δημοτικὸν εὔνοιαν Ποπλικόλα, ἀδελφὸς, „Διδάσκων αὐτοὺς, ὅτι τοῖς μὲν „ὑπὲρ τῶν ἴσων ἀγωνιζομένοις ἔσαι φιλοῦσιν ἐμφύε„σθαι πρὸς τὰ ἔργα φιλοτιμίαι, τοῖς δὲ μηδενὸς ἀπο„λαύειν μέλλουσιν ἀγαθοῦ, οὐδὲν ἐπέρχεται φρονεῖν „γενναῖον· ἠρεθίσθαι τε λέγων ἅπαντας τοὺς ἀπό„ρους, καὶ περιϊόντας κατὰ τὴν ἀγορὰν λέγειν· Τί δ' „ἡμῖν ἔσται πλέον, ἐὰν νικήσωμεν τοὺς ἔξωθεν πολε„μίους, εἰ τοῖς δανεισταῖς ἀγώγιμοι πρὸς τὰ χρέα γε„νησόμεθα; καὶ τῇ πόλει τὴν ἡγεμονίαν κατασκευά„σαντες, αὐτοὶ μηδὲ τὴν ἐλευθερίαν τοῖς σώμασι „φυλάξαι δυνησόμεθα; κίνδυνόν τ' οὐ τοῦτον μό„νον ἐπαχθῆναι σφίσιν ἀποφαίνων, ἐὰν ἐκπολεμω„θῇ πρὸς τὴν βουλὴν ὁ δῆμος, μὴ καταλίπῃ τὴν „πόλιν ἐν τοῖς κινδύνοις, ὃ πάντας δράζωσθεῖν χρὴ

Digitized by Google

„τοὺς τὰ κοινὰ σώζεσθαι βουλομένους· ἀλλὰ κἀκεῖ-
„νον τὸν ἔτι τούτου χαλεπώτερον, μὴ ταῖς παρὰ
„τῶν τυράννων φιλανθρωπίαις ἐξαπατηθεὶς κατὰ
„τῶν πατρικίων ἄρῃ τὰ ὅπλα, καὶ συγκατάγῃ Ταρ-
„κύνιον ἐπὶ τὴν ἀρχήν. ἕως οὖν ἔτι λόγους καὶ
„ἀπειλὰς εἶναι, πονηρὸν δ' ἔργον οὐδὲν ὑπὸ τοῦ
„δήμου γεγονέναι, φθάσαι τῇ βοηθείᾳ ταύτῃ τὸν
„δῆμον εἰς τὰ πράγματα προοικειωσαμένους παρῄ-
„νει, οὔτε πρώτους τὸ πολίτευμα τοῦτο καθισταμέ-
„νους, οὔτ' αἰσχύνην τινὰ δι' αὐτὸ μεγάλην ὀφλή-
„σοντας, ἀλλὰ πολλοὺς ἔχοντας ἐπιδεῖξαι καὶ τοῦτο
„ὑπομείναντας, καὶ ἄλλα πολλῷ τούτου χαλεπώτερα,
„ὅταν τινὶ μηδὲν ἐξῇ πράττειν ἕτερον· τὰς γὰρ
„ἀνάγκας κρείττους εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως·
„καὶ τότε τὸ εὐπρεπὲς ἀξιοῦν ἅπαντας σκοπεῖν,
„ὅταν ἔχωσιν ἤδη τὸ ἀσφαλές.

LXV. „Ἐξαριθμησάμενος δὲ πολλὰ καὶ ἐκ
„πολλῶν πόλεων παραδείγματα, τελευταίαν παρέσχε-
„το τὴν Ἀθηναίων πόλιν, μεγίστου τότε τυγχάνου-
„σαν ὀνόματος ἐπὶ σοφίᾳ, οὐ πρὸ πολλῶν χρόνων,
„ἀλλὰ κατὰ τοὺς πατέρας αὐτῶν, ἄφεσιν χρεῶν ψη-
„φισαμένην τοῖς ἀπόροις, Σόλωνος προκαθηγησα-
„μένου, καὶ οὐδένα τῇ πόλει τοῦ πολιτεύματος
„τοῦδ' ἐπιτιμᾷν, οὐδὲ τὸν εἰσηγησάμενον αὐτὸ δη-
„μοκόπον καὶ πονηρὸν ἀποκαλεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς
„πεισθεῖσι πολλὴν φρόνησιν ἅπαντας μαρτυρεῖν,
„καὶ τῷ πείσαντι μεγάλην σοφίαν. Ῥωμαίοις δ', οἷς
„οὐ περὶ μικρῶν τὸν κίνδυνον εἶναι διαφόρων, ἀλλ'
„ὑπὲρ τοῦ μὴ παραδοθῆναι πάλιν ὠμῷ καὶ παντὸς

Digitized by Google

„χείρονι θηρίου τυράννῳ, τίς τῶν νοῦν ἐχόντων
„ἐπιτιμήσειεν ἄν, τῇ φιλανθρωπίᾳ ταύτῃ συμμά-
„χους ἀντὶ πολεμίων τῇ πόλει τοὺς πένητας κατα-
„σκευάσασι γενέσθαι; διεξελθὼν δὲ τὰ ξενικὰ πα-
„ραδείγματα, τελευταῖον τὸν ἐκ τῶν ἐπιχωρίων
„ἔργων προσελάμβανε λόγον, ὑπομιμνήσκων τὰς
„ἔναγχος αὐτοὺς κατασχούσας ἀνάγκας, ὅτε κρατου-
„μένης σφῶν τῆς χώρας ὑπὸ Τυῤῥηνῶν τειχήρεις
„γενόμενοι, καὶ εἰς πολλὴν τῶν ἀναγκαίων κατα-
„στάντες ἀπορίαν, οὐκ ἔσχον ἀνθρώπων μεμηνότων
„καὶ θανατώντων λογισμοὺς, ἀλλ' εἴξαντες τοῖς κατ-
„έχουσι καιροῖς, καὶ τὴν ἀνάγκην διδάσκαλον τῶν
„συμφερόντων λαβόντες, ὅμηρά τε δοῦναι τῷ βασι-
„λεῖ Πορσίνῳ τοὺς ἐπιφανεστάτους ὑπέμειναν παῖ-
„δας, οὔπω πρότερον τοῦτο ὑπομείναντες καὶ μέρει
„τῆς χώρας ζημιωθῆναι, τῶν Ἑπτὰ πάγων Τυῤῥη-
„νοῖς ἀποστάντες, καὶ δικαστῇ χρήσασθαι τῷ πο-
„λεμίῳ, περὶ ὧν αὐτοῖς ὁ τύραννος ἐνεκάλει, διδόν-
„τες καὶ ἀγορὰν καὶ ὅπλα, καὶ τἄλλα ὅσων ἐδέοντο
„Τυῤῥηνοὶ παρασχεῖν ἐπὶ τῇ καταλύσει τοῦ πολέ-
„μου. τούτοις δὴ τοῖς παραδείγμασι χρησάμενος, οὐ
„τῆς αὐτῆς φρονήσεως ἔργον ἀπέφαινεν εἶναι, τοῖς
„μὲν πολεμίοις περὶ μηδενὸς ὧν ἠξίωσαν ἀντειπεῖν,
„τοῖς δὲ ἑαυτῶν πολίταις περὶ μικροῦ πολεμεῖν δια-
„φόρου, οἳ πολέμους μὲν ἠγωνίσαντο πολλοὺς καὶ
„καλοὺς περὶ τῆς ἡγεμονίας, ὅτε κατεῖχον οἱ βασι-
„λεῖς τὰ κοινα, μεγάλην δὲ προθυμίαν εἰς τὸ συνε-
„λευθερῶσαι τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν τυράννων παρέ-
„σχοντο, ἔτι δὲ πλείονα παρέξεσθαι σπουδὴν ἔμελλον

Digitized by Google

„εἰς τὰ λοιπὰ ἔρχα παρακληθέντες, βίων μὲν σπα-
„νίζοντες, τὰ δὲ σώματα καὶ τὰς ψυχὰς, ἃ μόνα
„περιῆν αὐτοῖς, ἀφειδῶς εἰς τοὺς περὶ αὐτῆς κινδύ-
„νους ἐπιδιδόντες. ἔφη τε λέγων, ὡς εἰ καὶ μηδὲν
„ἐπεχείρουν ἐκεῖνοι τοιοῦτον ὑπ' ἀλαζόνος κρατού-
„μενοι λέγειν, μηδ' ἐπαγγέλλειν, τοὺς πατρικίους
„ἐχρῆν τὸν προσήκοντα λογισμὸν περὶ αὐτῶν λα-
„βόντας, ὧν ἤδεσαν δεομένους καὶ κοινῇ καὶ καθ'
„ἕνα ἕκαστον, ταῦτα ἑτοίμου χαρίζεσθαι, ἐνθυ-
„μουμένους ὅτι πρᾶγμα ὑπερήφανον ποιήσουσιν,
„αἰτοῦντες μὲν παρ' ἐκείνων τὰ σώματα, μὴ χαριζό-
„μενοι δ' αὐτοῖς τὰ χρήματα, καὶ λέγοντες μὲν πρὸς
„ἅπαντας, ὅτι τῆς κοινῆς ἐλευθερίας ἕνεκα πολε-
„μοῦσι, τῶν δὲ συγκατακτησαμένων αὐτὴν ἀφαι-
„ρούμενοι, οὐ πονηρίαν ἔχοντες αὐτοῖς ἐνεδείζειν,
„ἀλλ' ἀπορίαν, ἣν οἰκτείρεσθαι μᾶλλον, ἢ μισεῖσθαι
„προσῆκε."

App. Claudii dissuasio.

LXVI. *Τοιαῦτα τοῦ Οὐαλερίου λέγοντος, καὶ πολλῶν τὴν γνώμην ἐπαινούντων, Ἄππιος Κλαύδιος Σαβῖνος, ἐν τῷ προσήκοντι κληθεὶς τόπῳ, παρῆλθε διδάσκων τάναντία,* „Ὅτι τὸ στασιάζον οὐκ ἐξαι-
„ρεθήσεται τῆς πόλεως, ἂν ψηφίσωνται χρεῶν ἀπο-
„κοπάς, ἀλλ' ἔτι πονηρότεραν ἔσται μεταχθὲν ἀπὸ
„τῶν πενήτων εἰς τοὺς εὐπόρους. δῆλον γὰρ ἤδη
„πᾶσιν ὑπάρχειν, ὅτι χαλεπῶς οἴσουσιν οἱ μέλλοντες
„ἀποστερεῖσθαι τῶν χρημάτων, πολῖταί τ' ὄντες,
„καὶ ἐπίτιμοι, καὶ πάσας ἐστρατευμένοι τὰς ἐπιβα-

Digitized by Google

,,λούσας ὑπὲρ τῆς πόλεως στρατείας, οὐκ ἀξιοῦντας
,,ἃ κατέλιπον αὐτοῖς οἱ πατέρες, καὶ αὐτοὶ φιλερ-
,,γοῦντες καὶ σώφρονας ζῶντες ἐκτήσαντο, θημεύε-
,,σθαι τοῖς πονηροτάτοις καὶ ἀργοτάτοις τῶν πολι-
,,τῶν. πολλῆς δ' εἶναι μωρίας ἔργον, τῷ χείρονι μέ-
,,ρει τοῦ πολιτεύματος χαρίζεσθαι βουλομένους,
,,τοῦ κρείττονος ὑπερορᾶν· καὶ τοῖς ἀδεκαστάτοις
,,τῶν πολιτῶν τὰς ἀλλοτρίας θημεύοντας οὐσίας,
,,τῶν δικαίως αὐτὰς κτησαμένων ἀφαιρεῖσθαι. ἐν-
,,θυμεῖσθαί τ' αὐτοὺς ἠξίου, ὅτι οὐχ ὑπὸ τῶν πενή-
,,των καὶ οὐδεμίαν ἰσχὺν ἐχόντων αἱ πόλεις ἀπόλ-
,,λυνται, τὰ δίκαια ποιεῖν ἀναγκαζομένων, ἀλλ' ὑπὸ
,,τῶν εὐπόρων καὶ τὰ πολιτικὰ πράττειν δυναμένων,
,,ὅταν ὑπὸ τῶν χειρόνων ὑβρίζωνται, καὶ τῶν δι-
,,καίων μὴ τυγχάνωσιν. εἰ δὲ μηδὲν ἀγανακτήσειν
,,μέλλοιεν οἱ τῶν συμβολαίων ἀποστερούμενοι, πρά-
,,ως δέ πως καὶ ῥᾳθύμως οἴσειν τὰς βλάβας, οὐδ'
,,οὕτω καλῶς ἔφη ἔξειν σφίσιν αὐδ' ἀσφαλῶς, δω-
,,ρεὰν χαρίζεσθαι τοῖς πένησι τοιαύτην, δι' ἣν ἀσυ-
,,άλλακτος ὁ κοινὸς ἔσται βίος καὶ μισάλληλος, καὶ
,,τῶν ἀναγκαίων, ὧν χωρὶς οὐκ ἔστιν οἰκεῖσθαι τὰς
,,πόλεις, ἔνδεής, οὔτε τὴν χώραν σπειρόντων ἔτι καὶ
,,φυτευόντων τῶν γεωργῶν, οὔτε τὴν θάλασσαν
,,πλεόντων καὶ διαμειβομένων τὰς διαπορίους ἀγο-
,,ρὰς τῶν ἐμπόρων, οὐδ' ἄλλην δικαίαν ἐργασίαν
,,οὐδεμίαν ποιουμένων τῶν πενήτων. εἰς ἅπαντα
,,γὰρ ταῦτα, τοῖς δεσμένοις ἀφορμῆς, οὐδένα τῶν
,,εὐπόρων τὰ ἑαυτοῦ χρήματα προήσεσθαι· ἐκ δὲ
,,τούτων φθονηθήσεσθαι μὲν εὐπορίαν, καταλυ-

Digitized by Google

„θήσεσθαι δὲ φιλεργίαν· κρείττω δὲ μοῖραν ἕξειν „τοὺς ἀκολάστους τῶν σωφρόνων, τοὺς δ' ἀδίκους „τῶν δικαίων, καὶ τοὺς σφετεριζομένους τὰ ἀλλότρια „τῶν φυλαττόντων τὰ ἴδια. ταῦτα δ' εἶναι τὰ ποι„οῦντα διχοστασίας ἐν ταῖς πόλεσι, καὶ ἀλληλοφθο„ρίας ἀπαύστους, καὶ πᾶσαν ἄλλην κακῶν ἰδέαν, „ὑφ' ὧν αἱ μὲν εὐτυχέστατα πράξασαι τὴν ἐλευθε„ρίαν ἀφῃρέθησαν, αἱ δὲ τῆς χείρονος μοίρας τυ„χοῦσαι πανώλεθροι διεφθάρησαν.

LXVII. „Παντὸς δὲ μάλιστα σκοπεῖν αὐτοὺς „ἠξίου καινὴν καθισταμένους πολιτείαν, ὅπως μηδὲν „εἰς αὐτὴν πονηρὸν εἰσελεύσεται ἔθος· πολλὴν „ἀνάγκην εἶναι λέγων, ὁποῖα ἄττα ἢ τὰ κοινὰ τῶν „πόλεων ἐπιτηδεύματα, τοιούτους γίνεσθαι τοὺς „τῶν ἰδιωτῶν βίους. ἔθος δ' εἶναι οὐδὲν κάκιον „οὔτε πόλεσιν, οὔτ' οἴκοις, τοῦ καθ' ἡδονὰς ζῆν „ἕκαστον ἀεὶ, καὶ τοῦ πάντα συγχωρεῖσθαι ταῖς „ἥττοσιν ὑπὸ τῶν κρειττόνων, εἴτε πρὸς χάριν, εἴτε „πρὸς ἀνάγκην· οὐ γὰρ ἀποπληροῦσθαι τὰς ἐπιθυ„μίας τῶν ἀφρόνων, τυγχανούσας ὧν ἂν δεηθῶσιν, „ἀλλ' ἑτέρων εὐθὺς ὀρέγεσθαι μειζόνων, καὶ εἰς „ἄπειρον προβαίνειν· μάλιστα δὲ τοῦτο πάσχειν „τοὺς ὄχλους. ἃ γὰρ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος αἰσχύνε„ται πράττειν, ἢ δέδιεν ὑπὸ τοῦ κρείττονος κατειρ„γόμενος, ταῦτα ἐν κοινῷ γινομένους ἑτοιμότερον „παρανομεῖν, προσειληφότας ἰσχὺν ταῖς ἑαυτῶν „γνώμαις ἐκ τῶν τὰ ὅμοια βουλομένων. ἀπληρώτους „δὲ καὶ ἀορίστους ὑπαρχούσας τὰς τῶν πονήτων „ὄχλων ἐπιθυμίας, ἀρχομένας ἔφη δεῖν κωλύειν, ἕως

Digitized by Google

„εἰσὶν ἀσθενεῖς, οὐχ ὅταν ἰσχυρὰς καὶ μεγάλας μὴ „δύνωνται καθαιρεῖν. χαλεπωτέραν γὰρ ὀργὴν „ἅπαντας ἔχειν τῶν συγχωρηθέντων στερουμένους, „ἢ τῶν ἐλπιζομένων μὴ τυγχάνοντας. παραδείγμασί „τε πολλοῖς εἰς τοῦτο ἐχρήσατο, πόλεων Ἑλληνίδων „ἔργα διεξιὼν, ὅσαι μαλακισθεῖσαι διὰ καιροὺς τι„νας, καὶ πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων ἀρχὰς ἀφεῖσαι „παρελθεῖν, οὐκέτι παῦσαι καὶ ἀνελεῖν αὐτὰ δύνα„μιν ἔσχον· ἐξ ὧν εἰς αἰσχρὰς καὶ ἀνηκέστους ἠναγ„κάσθησαν ἐλθεῖν συμφοράς. ἐοικέναι τε τῷ καθ' „ἕνα τὸ κοινὸν ἔφη· ψυχῇ μὲν ἀνδρὸς ἀνάλογον „ἐχούσης τι τῆς βουλῆς, σώματι δὲ τοῦ δήμου. ἐὰν „μὲν οὖν βουλῆς τὸν ἄφρονα δῆμον ἄρχειν ἐῶσιν, „ὅμοια πείσεσθαι αὐτοὺς ἔφη τοῖς ὑποτάττουσι τὴν „ψυχὴν τῷ σώματι, καὶ μὴ κατὰ τὸν λογισμὸν, ἀλ„λὰ κατὰ τὰ πάθη ζῶσιν. ἐὰν δ' ἄρχεσθαί τε καὶ „ἄγεσθαι τὸν δῆμον συνεθίζωσιν ὑπὸ τῆς βουλῆς, „ταὐτὸ ποιήσουσι τοῖς ὑποτάττουσι τῇ ψυχῇ τὸ „σῶμα, καὶ πρὸς τὸ βέλτιστον, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ „ἥδιστον τοὺς βίους ἄχουσι. βλάβην δὲ μεγάλην „οὐδεμίαν ἀπέφαινε συμβήσεσθαι τῇ πόλει, ἐὰν οἱ „πένητες ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῷ μὴ συγχωρηθῆναι „σφίσι τὴν χρεοκοπίαν, μὴ θελήσωσιν ὑπὲρ αὐτῆς „τὰ ὅπλα ἀναλαβεῖν, ὀλίγους τινὰς λέγων εἶναι „παντάπασι τοὺς μηδὲν ὑπολειπομένους ἑαυτοῖς „ἔξω τοῦ σώματος, οὓς οὔτ' ὠφέλειάν τινα παρέξε„σθαι τῷ κοινῷ θαυμαστὴν ὅσην, παρόντας ταῖς „στρατιαῖς, οὔτε βλάβην, ἀπόντας ὑπομιμνήσκων „αὐτοὺς, ὅτι τὴν ἐσχάτην ἀπελάμβανον ἐν τοῖς στρ-

„μόνοις χώραν οἱ τὸ ἐλάχιστον ἔχοντες τοῦ βίου τι-
„μήμα, καὶ ὅτι προσθήκης μοῖραν ἐπεῖχον οὗτος
„τοῖς ἐν φόβῳ τεταγμένοις, καταπλήξεως ἕνεκα
„τῶν πολεμίων συνόντες, οἷα δὴ μηδὲν φέροντες
„ὄπλων; ὅτι μὴ σφενδόναι, ὧν ἐλάχιστον ἐν ταῖς
„μάχαις ἦν ὄφελος.

LXVIII. „Τοὺς δ' οἰκτείρειν τὴν πενίαν τῶν
„πολιτῶν ἀξιοῦντας, καὶ βοηθεῖν τοῖς μὴ δυναμέ-
„νοις διαλῦσαι τὰ χρέα παραινοῦντας, ἔφη δεῖν
„ἐξετάζειν, τί ποτε τὸ πεποιηκὸς ἦν αὐτοὺς ἀπό-
„ρους, κλήρους τε παραλαβόντας οὓς οἱ πατέρες αὐ-
„τῶν κατέλιπον, καὶ ἀπὸ τῶν στρατειῶν πολλὰ
„ἀφελησθέντας, καὶ τελευταῖον ἐκ τῆς δημευθείσης
„τῶν τυράννων οὐσίας τὴν ἐπιβάλλουσαν μοῖραν
„λαβόντας· ἐπειδὴ οὓς μὲν ἂν ὁρῶσι τῇ γαστρὶ καὶ
„ταῖς αἰσχίσταις ἡδοναῖς ἡδικότας, καὶ διὰ ταῦτα
„ἐκπεπτωκότας ἐκ τῶν βίων, αἰσχύνας τῆς πόλεως
„νομίζειν καὶ βλάβας, καὶ μέγα εἰς τὸ κοινὸν κέρδος
„ἀποφέρεσθαι, ἐὰν ἐκόντες ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπο-
„θάνωσιν· οὓς δ' ἂν αἴσθωνται διὰ πονηρὰν τύχην
„ἀπολωλεκότας τοὺς βίους, ἐκ τῶν ἰδίων τούτους εὖ
„ποιεῖν. ἄριστα δὲ καὶ τοῦτο καὶ γνώσκειν καὶ
„ποιήσειν ἔφησε τοὺς συμβεβληκότας αὐτοῖς, καὶ
„βοηθήσειν αὐτῶν ταῖς τύχαις αὐτοὺς ἐκείνους, οὐκ
„ἀναγκασθέντας ὑφ' ἑτέρων, ἀλλ' ἑκόντας, ἵν' αὐ-
„τοῖς ἡ χάρις ἀντὶ τῶν χρημάτων καλὸν ὀφείλημα
„παρῇ. κοινὴν δὲ ποιεῖν τὴν βοήθειαν ἅπασιν,
„ἧς ἐξ ἴσου μεθέξουσιν οἱ πονηροὶ τοῖς χρηστοῖς,
„καὶ μὴ ἐκ τῶν ἰδίων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀλλοτρίων τινὰς

Digitized by Google

,,εὖ ποιεῖν· καὶ ὧν τὰ χρήματα ἀφαιρεῖσθαι, τού-
,,τοις μηδὲ τὰς ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν καταλιπεῖν χά-
,,ριτας, ἥκιστα τῇ Ῥωμαίων ἀρετῇ προσήκειν. ὑπὲρ
,,ἅπαντα δὲ ταῦτα καὶ τὰ ἄλλα, δεινόν τι καὶ οὐκ
,,ἀνεκτὸν εἶναι Ῥωμαίοις τῆς ἡγεμονίας ἀντανοιου-
,,μένοις, ἣν διὰ πολλῶν πόνων οἱ πατέρες αὐτῶν
,,κτησάμενοι τοῖς ἐκγόνοις κατέλιπον, μὴ κατὰ
,,προαίρεσιν, μηδὲ πεισθέντας, μηδ' ἐν ᾧ προσῆκε
,,καιρῷ, τὰ βέλτιστα πράττειν καὶ τῷ κοινῷ συμφέ-
,,ροντα, ἀλλ' ὥσπερ ἑαλωκυίας τῆς πόλεως ἢ προσ-
,,δοκώσης τοῦτο πείσεσθαι, παρὰ τὸ δοκοῦν ἑαυτοῖς
,,πράττειν, ἐξ ὧν ὠφέλειαν μὲν οὐδεμίαν, ἢ μικράν
,,τινα κομιδῇ λήψονται, κακῶν δὲ πινδυνεύουσι
,,τὰ αἴσχιστα πωθεῖν· μακρῷ γὰρ αὐτοῖς εἶναι
,,κρεῖττον, ἃ κελεύουσι Λατῖνοι πράττειν ἢ με-
,,τριώτερα ὄντα, καὶ μηδ' εἰς πεῖραν ἐλθεῖν πολέ-
,,μου, ἢ τοῖς μηδαμῇ μηδὲν χρησίμοις συγχωρήσαν-
,,τας ἃ παρακαλοῦσιν, ἀνελεῖν τὴν πίστιν ἐκ τῆς
,,πόλεως, ἣν ἱεροῦ κατασκευῇ, καὶ θυσίαις δὴ καὶ
,,ταῖς ἐτησίοις οἱ πατέρες αὐτῶν ἔταξαν γεραίρεσθαι,
,,μέλλοντας σφενδονητῶν συμμαχίαν ἐπὶ τὸν πόλε-
,,μον προσλαμβάνειν. κεφάλαιον δὲ τῆς γνώμης ἦν
,,αὐτῷ τόδε· τοὺς μὲν θέλοντας τῶν πολιτῶν κοινω-
,,νεῖν τῆς ἐκ τοῦ πολέμου τύχης, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς
,,δικαίοις, οἷς καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον, παραλαμβά-
,,νειν ἐπὶ τὰ πράγματα· τοὺς δὲ κατὰ συνθήκας
,,ὁποίας δήποτε ἀξιοῦντας ἀναλαμβάνειν τὰ ὅπλα
,,ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ὡς οὐδὲν οὐδ' εἰ λάβοιεν,
,,ὠφελήσοντας, χαίρειν ἐᾷν. εἰ γὰρ τοῦτο μάθοιεν,

Digitized by Google

„ἦξειν αὐτοὺς ἔφη, καὶ παρῄνεσεν σφᾶς αὐτοὺς τοῖς „τὰ κράτιστα περὶ τοῦ κοινοῦ βουλεύουσιν ἐπέσ„θεῖς. εἰωθὸς γὰρ ἀεί πως τὸ ἀνόητον ἅπαν, ὅταν „μέν τις αὐτὸ κολακεύῃ, μεγάλα φρονεῖν· ὅταν δὲ „διδάττηται, σωφρονεῖν.“

S. C. de suspendendis exactionibus invalidum.

LXIX. Λύται μὲν αἱ πλεῖστα ἀλλήλων διαφέρουσαι γνῶμαι ἐλέχθησαν· ἕτεραι δέ τινες αἱ τὴν μεταξὺ τούτων ἔχουσαι χώραν, συχναὶ. οἱ μὲν γὰρ αὐτοὺς μόνον ἀφεῖσθαι τῶν χρεῶν τοὺς μηδὲν κεκτημένους ἠξίουν, τὰ χρήματα ποιοῦντες ἀγώγιμα τοῖς δανεισταῖς, οὐ τὰ σώματα· οἱ δὲ τὸ δημόσιον ὑπὲρ τῶν ἀδυνάτων διαλῦσαι τὰ συμβόλαια συνεβούλευον, ἵνα ἦν πίστις τῶν πενήτων ὑπὸ τῆς δημοσίας φυλαχθῇ χάριτος, καὶ οἱ ἀμφιβλήτητες αὐτοῖς μηδὲν ἀδικηθῶσιν. ἐδόκει δέ πισι καὶ τῶν ἐφεθῆ κατεχομένων πρὸς τὰ χρέα, καὶ τῶν μελλόντων ἀφαιρεθήσεσθαι τὴν ἐλευθερίαν, ῥύεσθαι τὰ σώματα, ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἕτερα τοῖς δανεισταῖς διαμεμαμένους ὑπὲρ αὐτῶν σώματα. τοιούτων δέ τινων λεχθέντων, ἡ νικῶσα ἦν γνώμη, μηδὲν ἐν τῷ παρόντι γενέσθαι περὶ αὐτῶν προβουλεύμα· ὅταν δὲ τὸ κράτιστον τέλος οἱ πόλεμοι λάβωσι, τότε πρόθεσιν εἶναι τοὺς ὑπάτους λόγου, καὶ ψῆφον ἀποδοῦναι τοῖς συνέδροις· τίνες δὲ μηδεμίαν αἰσχρὰν εἶναι, μήτε συμβολαίου μηδενός, μήτε κατα δίκης μηδαμῆς, ἀφίεσθαι δὲ καὶ τὰς ἄλλας ἀφαιρετήσεις πάσας, καὶ μήτε τὰ διαστήματα πάθζιν, μήτε τὰς πρὸς

Digitized by Google

διαγινώσκειν περὶ μηδενός, ἄξιον τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἀνηκόντων. τοῦτο τὸ προβούλευμα εἰς τὸν δῆμον ἐξενεχθὲν ἐμείωσε μέν τι τῆς πολιτικῆς ταραχῆς, οὐ μὴν ἅπαν γε τὸ στασιάζον ἐξεῖλεν ἐκ τῆς πόλεως. ἦσαν γάρ τινες ἐκ τοῦ θητικοῦ πλήθους, οἷς οὐκ ἐφαίνετο ἀποχρῶσα εἶναι βοήθεια ἡ παρὰ τῆς βουλῆς ἐλπὶς, φανερὸν οὐδὲ βέβαιον ἔχουσα οὐδέν· ἀλλὰ δυοῖν θάτερον ᾔξιουν αὐτὴν ποιεῖν, ἢ διδόναι σφίσιν ἤδη τὴν ἄφεσιν τῶν χρεῶν, εἰ βούλεται κενεωνοὺς τῶν κινδύνων ἔξειν, ἢ μὴ φενακίζειν εἰς ἕτερους ἀναβαλλομένην χρόνους· οὐ γὰρ ὁμοίας εἶναι τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων δεομένων τε καὶ ἀποπληρωθέντων ὅτου ἂν δεηθῶσιν.

S. C. de creando dictatore.

LXX. [2]Ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει τῶν κοινῶν ὑπαρχόντων, σκοποῦσα ἡ βουλὴ δι' οὗ μάλιστα διαπράξεται τρόπου, μηδὲν ἔτι νεωτερίσαι τοὺς δημοτικοὺς, ἔκρινε τὴν μὲν ὑπατικὴν ἐξουσίαν ἀνεῖλεν ἀπὸ τὸ παρὸν, ἑτέραν δέ τινα ἀρχὴν ἀποδεῖξαι, πολέμου τε καὶ εἰρήνης καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος κυρίαν, αὐτοκράτορα καὶ ἀνυπεύθυνον ὧν ἂν βούληται καὶ πρᾶξαι. χρόνου δ' εἶναι μέτρον τῇ νέᾳ ἀρχῇ μῆνας ἓξ, μετὰ δὲ τὸν ἐξάμηνον, αὖθις ἄρχειν τοὺς ὑπάτους. τὰ δ' ἀναγκάσαντα αὐτὴν ἐπὶ τῇ καταλύσει τὸν τυραννικὸν πόλεμον, αὐθαίρετον ὑπομεῖναι τυραννίδα, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἦν, ὑπὲρ ἅπαντα δὲ, ὃ κυρωθεὶς ὑφ' ἑνὸς τῶν ὑπάτων, Ποπλίου Οὐαλερίου, τοῦ κληθέντος Ποπλικόλα, νόμος

Digitized by Google

περὶ οὗ κατ' ἀρχὰς ἔφην, ὅτι τὰς τῶν ὑπάτων γνώμας ἀπύρους ἐποίησε, μὴ τιμωρεῖσθαι Ῥωμαίων τινὰ πρὸ δίκης ἐπιτρέψας, τοῖς δ' ἀγομένοις ἐπὶ τὰς κολάσεις ὑπ' αὐτῶν προκαλεῖσθαι ἐπὶ τὴν διάγνωσιν τὸν δῆμον, καὶ ἕως ἂν ἡ πληθὺς ἐνίσχῃ ψῆφον ὑπὲρ αὐτῶν, σώματι καὶ βίᾳ τὸ ἀσφαλὲς ἔχειν· τὸν δὲ παρὰ ταῦτά τι ποιοῦντα ἐπιχειροῦντα νηποινὶ τεθνᾶναι κελεύων. ἐλογίζετο δὴ μόνοντος μὲν κυρίου τοῦδε τοῦ νόμου, μηθὲν ὑπηρετήσειν ἀναγκαζομένους ταῖς ἀρχαῖς τοὺς πένητας, καταφρονοῦντας, ὡς εἰκός, τῶν τιμωριῶν, ἃς οὐ παραχρῆμα ὑφέξειν ἔμελλον, ἀλλ' ὅταν ὁ δῆμος αὐτῶν καταψηφίσηται· ἀναιρεθέντος δ' αὐτοῦ, κατὰ πολλὴν ἀνάγκην τὰ κελευόμενα ποιήσειν ἅπαντας. ἵνα δὲ μηδὲν ἐναντιωθεῖεν οἱ πένητες, εἴ τις αὐτῶν καταλύῃ τὸν νόμον ἐκ τοῦ φανεροῦ, τὴν ἰσοτύραννον ἀρχὴν ἔκρινεν ἐπὶ τὰ πράγματα παραγαγεῖν, ἣ πάντας ἔμελλεν ἕξειν ὑφ' ἑαυτῇ τοὺς νόμους, καὶ γράφει προβούλευμα, δι' οὗ παρακρουσαμένη τοὺς πένητας, καὶ τὸν βεβαιοῦντα τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῖς νόμον ἀνελοῦσα ἄλυσιν. ἦν δὲ τὸ προβούλευμα τοιόνδε· „Λάρκιον μὲν καὶ Κλοίλιον τοὺς τότε ὑπατεύοντας ἀποθέσθαι τὴν ἐξουσίαν, καὶ εἴ τις ἄλλος „ἀρχήν τινα εἶχεν, ἢ πραγμάτων κοινῶν ἐπιμέλειαν· „ἕνα δ' ἄνδρα ὃν ἂν ἥ τε βουλὴ προέληται, καὶ ὁ „δῆμος ἐπιψηφίσηται, τὴν ἁπάντων ἐξουσίαν παρα„λαβόντα ἄρχειν μὴ πλείονα χρόνον ἑξαμήνου, „κρείττονα ἐξουσίαν ἔχοντα τῶν ὑπάτων" τοῦτο ἐγνωκόσαν, ἣν ἔχει δύναμιν οἱ δημοτικοὶ ψηφίζαν-

Digitized by Google

ται κύρια εἶναι τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ· ἦν δ' ἄρα πρώτην ἀρχὴ τῆς κατὰ τοὺς νόμους τυραννίδος τήν τε αἵρεσιν τοῦ μέλλοντος ἄρχειν, τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου συνεχώρησαν αὐτοῖς ἐφ' ἑαυτῶν βουλευομένοις ποιήσασθαι.

LXXI. Μετὰ τοῦτο πολλὴ ζήτησις ἐνέπιπτε τοῖς πρεσβευταῖς τῆς βουλῆς, καὶ πρόνοια περὶ τοῦ παραληψομένου τὴν ἡγεμονίαν. ἔδοξεν γὰρ αὐτοῖς ὁραστηρίου τ' ἀνδρὸς εἰς τὰ πράγματα ὄντος, καὶ πολλὴν τῶν πολεμικῶν ἀγώνων ἐμπειρίαν ἔχοντος, πρὸς δὲ τούτοις, φρονίμου τε καὶ σώφρονος, καὶ μηδὲν ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἐξουσίας ἐπὶ τὸ ἀρύητον παραχθησομένου· ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα, καὶ τύλλα ὅσα δεῖ προσεῖναι στρατηλάταις ἀγαθοῖς, ἄρχειν ἐγκρατῶς εἰδότος, καὶ μηδὲν μαλακὸν ἐνδώσοντος τοῖς ἀπειθοῦσιν· οὗ μάλιστα ἐν τῷ παρόντι ἐδέοντο. ἅπαντα δὲ ὁρῶντες, ὅσα ἠξίουν, περὶ τὸν ἕτερον ὑπάρχοντα τῶν ὑπάτων Τίτον Λάρκιον· ὁ γὰρ Κλοίλιος ἐν ταῖς πολιτικαῖς ἀρεταῖς διάφορος ὤν, τὸ δραστήριον καὶ φιλοπόλεμον οὐκ εἶχεν, οὐδὲ τὸ ἀρχικὸν καὶ φοβερόν, ἀλλ' ἀπλικὴς ἦν τιμωρὸς τῶν ἀπειθούντων· ἡ δὲ βουλὴ δ' ἀπαρχῆς ἐλάμβανε, τοῦ μὲν ἀφελέσθαι τὴν ἀρχήν, ἣν κατὰ τοὺς νόμους εἶχε, τῷ δὲ χαρίσασθαι τὴν ἡμφοτέρων ἐξουσίαν μείζονα βασιλικοῦ σχήματος γινομένην· καί τι καὶ δέος αὐτὴν ὑπῆει, μὴ βαρεῖαν ὁ Κλοίλιος λογισάμενος τὴν ἀπαξίωσιν τῆς ἀρχῆς, ὃς ἠτιμασμένος ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἅπερ καὶ μεταθῆται τὴν προαίρεσιν ταῦ βίου, τοῦ δήμου γενόμενος προστάτης,

Digitized by Google

καὶ πάντα ἀνατρέψῃ τὰ κοινά. αἰδουμένων δ' ἁπάντων, ἃ φρονοῦντες ἐτύγχανον, εἰς μέσον ἐκφέρειν, καὶ μέχρι πολλοῦ τοῦτο ποιούντων, ὁ πρεσβύτατος καὶ τιμιώτατος τῶν ὑπατικῶν γνώμην ἀπεδείξατο, δι' ἧς ἀμφοτέρους ἐν λόγῃ τιμῇ τοὺς ὑπάτους φυλάξας, παρ' αὐτῶν ἐκείνων τὸν ἐπιτηδειότερον ἄρχειν εὕρατο· „Ἔφη γὰρ αὐτῷ δοκεῖν, ἐπειδὴ τὸ μὲν „τῆς ἀρχῆς κράτος ἥ τε βουλὴ διέγκωκε, καὶ ὁ δῆ„μος ἐψηφίσατο, ἑνὶ δοθῆναι· δύο δὲ καταλείπεται „βουλῆς καὶ φροντίδος δεόμενα οὐ μικρᾶς, τίς ὁ πα„ραληψόμενος τὴν ἰσοτύραννον ἀρχὴν ἔσται, καὶ „ὑπὸ τίνος ἀποδειχθεὶς ἐξουσίας νομίμου· ἐκ τῶν „τότε ὑπάτων ὄντων τὸν ἕτερον, εἴτε παραχωρήσαν„τος τοῦ συνάρχοντος, εἴτε κλήρῳ λαχόντα, ἑλέσθαι „Ῥωμαίων ὃν ὑπολαμβάνει κράτιστα καὶ συμφορώ„τατα τὰ τῆς πόλεως ἐπιτροπεύσειν. μεσοβασιλέων „δ' αὐτοῖς μηδὲν ἐν τῷ παρόντι δεῖν, οὓς ἐν ταῖς „μοναρχίαις ἀποδείκνυσθαι μονογνώμονας τῶν „μελλόντων ἄρξειν ἔθος ἦν, ἐχούσης τῆς πόλεως τὴν „ὅσιον ἀρχήν."

LXXII. Ἐπαινεσάντων δὲ τὴν γνώμην ἁπάντων, μετὰ τοῦτον ἀναστὰς ἕτερος, εἶπεν· „Ἐμοὶ δ', „ὦ βουλή, δοκεῖ καὶ τοῦτο ἔτι προσθεῖναι τῇ γνώ„μῃ, δυοῖν ἀνδρῶν κρατίστων εἰς τόδε χρόνου τὰ „κοινὰ διοικούντων, ὧν οὐκ ἂν εὕροιτε ἀμείνους, „τὸν μὲν ἕτερον αὐτῶν κύριον ἀποδειχθῆναι τῆς „ἀναῤῥήσεως, τὸν δ' ἕτερον ὑπὸ τοῦ συνάρχοντος „αἱρεθῆναι; διαγνόντων αὐτῶν ἐν ἀλλήλοις τὸν „ἐπιτηδειότερον· ἵν' αὐτοῖς περιγένηται σὺν τῷ

Digitized by Google

„τιμίῳ καὶ τὸ χαίρειν ἴσον, τῷ μὲν, ὅτι τὸν συνάρ„χοντα πράττοντα ἀπήγγειλε, τῷ δ', ὅτι πρὸς τοῦ „συνάρχοντος ἄριστος ἀκούει· ἡδὺ γὰρ καὶ παλὸν „ἐπίστεροι, οὐδὲν μὴν οὕτω, ὅτι καὶ μὴ παραπλήσιόν „τῇ γνώμῃ τοῦδε τοῦ μέρους, αὐτοῖς ἂν ἐφάνη τοῖς „ἀνδράσιν οὕτω ποιεῖν· κράτιστον δὲ τὸ μηδ' ὑμῶν „ἕτερόν τι βουλομένων." ἐδόκει τοῦτο κατὰ πολὺν ἅπασιν εἰρῆσθαι· καὶ οὐδενὸς ἔτι τῇ γνώμῃ προτεθέντος, ἐπικυροῦσαι τὸ δόγμα. οἱ δὲ παραλαβόντες τὴν ἐξουσίαν οἱ ὕπατοι τοῦ διαγνῶναι πότερος ἐξ αὐτῶν ἄρχειν ἐστὶν ἐπιτηδειότερος, θαυμαστόν τι καὶ παρὰ πάσας τὰς ἀνθρωπίνας ὑπολήψεις πρᾶγμα ἐποίουν. οὐ γὰρ ἑαυτῶν ἑκάτερος ἄξιον ἀπέφηνε τῆς ἡγεμονίας, ἀλλὰ τὸν ἕτερον· καὶ κατέκριναν ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τὰς ἀλλήλων ἀρετὰς ἐξαριθμούμενοι, καὶ λιπαροῦντες μὴ λαβεῖν αὐτοὶ τὴν ἀρχήν· ὥστ' ἂν πολλῇ γενέσθαι τοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ παρόντας ἀμηχανίᾳ. διαλυθείσης δὲ τῆς βουλῆς, οἱ προσήκοντες κατὰ γένος ἑκατέρῳ, καὶ τῶν ἄλλων βουλευτῶν οἱ ἐντιμότατοι, πρὸς τὸν Λάρκιον ἀφικόμενοι, πολλὰς ἐποιοῦντο τοῦ ἀνδρὸς ἄχρι πολλῆς νυκτὸς δεήσεις, διδάσκοντες ὡς ἐν ἐκείνῳ τὰς ἐλπίδας ἡ βουλὴ τίθεται πᾶσας, καὶ τὸ ἀσπούδαστον αὐτοῦ περὶ τὴν ἀρχὴν πονηρὸν εἶναι τῷ κοινῷ λέγοντες. ὁ δ' ἦν ἀτεγκτὴς, καὶ πολλὰ ἐν μέρει δεόμενός τε καὶ ἀντιβολῶν ἕκαστον διεστέλλετο. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ πάλιν εἰς συναθροισθέντος, ἐπειδὴ καὶ τότε διεμάχετο, καὶ πειθόμενος ὑπὸ πάντων αὖθις ἀφίστατο τῆς γνώμης, ἕνα-

Digitized by Google

ὑπὲρ ὃ Μολίων ἀναγορεύσας τὸν αὐτὸν, ὥσπερ μιᾶς θύειν ποιεῖν οἱ μυοβασιλεῖς, καὶ τὴν ὑπατείαν αὐτὸς ἄρχμενος.

Dionysius Halicarnassensis Lib. IV. T. Larcius.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ. Οὗτος πρῶτος ἐγὼ Ῥωμαίων μόναρχος ἀπεδείχθη, πολέμου τε καὶ εἰρήνης καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος αὐτοκράτωρ. ὀνομασθεὶς δὲ αὐτὴν τιμὴν τὴν Δικτατωρίαν, οὔτε δὴ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πολιτεύειν καὶ διατίθεσθαι ὅπῃ θέλει, τά τε δίκαια καὶ τὰ καλὰ τοῖς ἄλλοις, ὡς ἂν αὐτὸς δοκῇ· τὰ γὰρ ἐπιτάγματα καὶ τὰς διαγραφὰς τῶν ὑπαίων τε καὶ ἀδίκων. Ἐδίκτα δὲ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν εἴτε, ὡς τινες γράφασι, διὰ τὴν τότε γενομένην ἀναίδημον· ἐπειδὴ οὐ παρὰ τοῦ δήμου τὴν ἀρχὴν εὑρόμενος, κατὰ τοὺς πατρίους θεσμοὺς, ἔμελλεν ἔξειν ἀλλ' ὑπ' ἀνδρὸς ἀποδειχθεὶς ἑνός. οὐ γὰρ ἤνεγκε δῆτ' ἐπιφθονον ὄνομα καὶ βαρὺ θέσθαι ἀρχὴ πόλιν ἐλευθέραν ἐπιτρόπευοῦσῃ, ὧν τ' ἀρχομένων ἕνεκα, ἵνα μηδὲν ἐπὶ ταῖς μοναρχίαις προυνηγορίαις ἐκταράττωνται, καὶ τῶν παραλαμβανόντων τὰς ἀρχὰς προσοίσῃ, μὴ λήθωσί τι ἢ παθόντες ὑφ' ἑτέρων πλημμελές, ἢ δράσαντες αὐτοὶ τοὺς πέλας, ὧν φέρουσιν αἱ τοιαῦται δυσκατείαι· ἐπεὶ τό γε τῆς ἐξουσίας μέγεθος, ἧς ὁ δικτάτωρ ἔχει, ἴσασι δηλοῦσι ὑπὸ τοῦ ὀνόματος· ἔστι γὰρ οἱρετὴ τυραννὶς ἡ Δικτατωρία. δοκοῦσι δέ μοι καὶ τοῦτο παρ' Ἑλλήνων οἱ Ῥωμαῖοι τὸ ἀνώνυμον λαβεῖν· οἱ γὰρ Μυσημάτων καλοῦσιν αὖ Ἕλληνες τὸ ἀρχαῖον, ὡσὰν τοῖς περὶ

Digitized by Google

βασιλείας ἱστορεῖ Θεόφραστος, αἱρετοί τινες ἦσαν τύραννοι· ᾑροῦντο δ' αὐτοὺς αἱ πόλεις, οὔτ' εἰς ἀόριστον χρόνον, οὔτε συνεχῶς, ἀλλὰ πρὸς τοὺς καιροὺς, ὁπότε δόξειε συμφέρειν, καὶ εἰς πόσον χρόνον· ὥσπερ καὶ Μιτυληναῖοί ποτε εἵλοντο Πιττακὸν πρὸς τοὺς φυγάδας τοὺς περὶ Ἀλκαῖον τὸν ποιητήν.

LXXIV. Ἦλθον δ' ἐπὶ τοῦτο οἱ πρῶτοι διδαχθέντες τῇ πείρᾳ τὸ χρήσιμον. κατ' ἀρχὰς μὲν γὰρ ἅπασα πόλις Ἑλλὰς ἐβασιλεύετο, πλὴν οὐχ ὥσπερ τὰ βάρβαρα ἔθνη δεσποτικῶς, ἀλλὰ κατὰ νόμους τε καὶ ἐθισμοὺς πατρίους· καὶ κράτιστος ἦν βασιλεὺς ὁ δικαιότατός τε καὶ νομιμώτατος, καὶ μηδὲν ἐκδαιτώμενος τῶν πατρίων. δηλοῖ δὲ καὶ Ὅμηρος, δικασπόλους τε καλῶν τοὺς βασιλεῖς καὶ θεμιστοπόλους. καὶ μέχρι πολλοῦ διέμειναν ἐπὶ ῥητοῖς τισιν αἱ βασιλεῖαι διοικούμεναι, καθάπερ ἡ Λακεδαιμονίων· ἀρξαμένων δέ τινων ἐν ταῖς ἐξουσίαις πλημμελεῖν, καὶ νόμοις μὲν ὀλίγα χρωμένων, ταῖς δ' αὐτῶν γνώμαις τὰ πολλὰ διοικούντων, δυσχεράναντες ὅλον τὸ πρᾶγμα οἱ πολλοὶ, κατέλυσαν μὲν τὰς βασιλείας καὶ τὰ πολίτευμα, νόμους δὲ καταστησάμενοι, καὶ ἀρχὰς ἀποδείξαντες, ταύταις ἐχρῶντο τῶν πόλεων φυλακαῖς. ἐπεὶ δ' οὐκ αὐτάρκεις ἦσαν οὔτε οἱ τεθέντες ὑπ' αὐτῶν νόμοι βεβαιοῦν τὸ δίκαιον, οὔτε οἱ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐπιμελείας αὐτῶν λαμβάνοντες, βοηθεῖν τοῖς νόμοις, οἵ τε καιροὶ πολλὰ νεοχμοῦντες, οὐ τὰ κράτιστα τῶν πολιτευμάτων, ἀλλὰ τὰ πρεπωδέστατα, ταῖς κατα-

Digitized by Google

λεμβανούσας αὐτοὺς συντυχίας ἠνάγκαζον αἱρεῖσθαι, οὐ μόνον ἐν ταῖς ἀβουλήτοις συμφοραῖς, ἀλλὰ κἂν ταῖς ὑπερβαλλούσαις τὸ μέτρον εὐτυχίαις, διαφθειρομένων δὲ αὐτὰς τῶν πολιτικῶν νόμων, οἷς ἐπανορθώσεως ταχείας καὶ αὐτογνώμονος ἔδει, ἠναγκάζοντο παράγειν πάλιν τὰς βασιλικὰς καὶ τυραννικὰς ἐξουσίας εἰς μέσον, ὀνόμασι περικαλύπτοντες αὐτὰς εὐπροσηγορίαις. Θετταλοὶ μὲν γὰρ ἄρχοντας, Λακεδαιμόνιοι δὲ ἁρμοστὰς καλοῦντες, φοβούμενοι τυράννους ἢ βασιλεῖς αὐτοὺς καλεῖν· ὡς οὐδ' ὅσιον σφίσιν ὑπάρχον, ἃς κατέλυσαν ἐξουσίας ὅρκοις καὶ ἀραῖς ἐπιθεσπισάντων θεῶν, ταύτας πάλιν ἐμπεδοῦν. ἐμοὶ μὲν δὴ παρ' αὐτῶν Ἑλλήνων δοκοῦσι Ῥωμαῖοι τὸ παράδειγμα λαβεῖν, ὥσπερ ἔφην. Λικίνιος δὲ παρ' Ἀλβανῶν οἴεται τὸν δικτάτωρα Ῥωμαίους εἰληφέναι, τούτους λέγων πρώτους μετὰ τὸν Ἀμυλίου καὶ Νομίτορος θάνατον, ἐκλειπούσης τῆς βασιλικῆς συγγενείας, ἐνιαυσιαίους ἄρχοντας ἀποδείξαι, τὴν αὐτὴν ἔχοντας ἐξουσίαν τοῖς βασιλεῦσι, καλεῖν δ' αὐτοὺς δικτάτωρας. ἐγὼ δὲ τοὔνομα ζητεῖν οὐκ ἠξίουν, πόθεν ἡ Ῥωμαίων πόλις ἔλαβεν, ἀλλὰ τῆς ἐξουσίας τῆς περιλαμβανομένης τῷ ὀνόματι παράδειγμα. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων οὐδὲν ἂν εἴη τάχα προὔργου τὰ πλείω γράφειν.

Dictator primus quae et quomodo gesserit.

LXXV. Ὃν δὲ τρόπον ὁ Λάρκιος ἐχρήσατο τοῖς πράγμασι, δικτάτωρ πρῶτος ἀποδειχθείς, καὶ κόσμον οἷον περιέθηκε τῇ ἀρχῇ, συντόμως πειρᾶ-

Digitized by Google

σομαι διεξελθεῖν, ταῦτα ἡγούμενος εἶναι χρησιμώτατα τοῖς ἀναγνωσομένοις, ἃ πολλὴν εὐπορίαν παρέξει καλῶν καὶ συμφερόντων παραδειγμάτων νομοθέταις τε καὶ δημαγωγοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς πολιτεύεσθαί τε καὶ τὰ κοινὰ πράττειν βουλομένοις. οὐ γὰρ ἀζήλου καὶ ταπεινῆς πόλεως πολιτεύματα καὶ βίους, οὐδ' ἀνωνύμων καὶ ἀπερριμμένων ἀνθρώπων βουλεύματα καὶ πράξεις μέλλω διηγεῖσθαι, ὥστ' ὄχλον ἄν τινι καὶ φλυαρίαν φανῆναι τὴν περὶ τὰ μικρὰ καὶ φαῦλα ἡμῶν σπουδήν· ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἅπασι τὰ δίκαια καὶ καλὰ ὁριζούσης πόλεως, καὶ περὶ τῶν ἐν τούτῳ καταστησαμένων αὐτὴν τῷ ἀξιώματι ἡγεμόνων· ἃ τὶς οὐκ ἂν σπουδάσειε μὴ ἀγνοεῖν φιλόσοφος καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ ἀποδειχθήσεται. εὐθὺς μὲν οὖν ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἐξουσίαν, ἱππάρχην ἀποδείκνυσι Σπόριον Κάσσιον, τὸν ὑπατεύσαντα κατὰ τὴν ἑβδομηκοστὴν ὀλυμπιάδα. τοῦτο τὸ ἔθος ἕως τῆς κατ' ἐμὲ γενεᾶς ἐφυλάττετο ὑπὸ Ῥωμαίων, καὶ οὐδεὶς εἰς τόδε χρόνου δικτάτωρ αἱρεθεὶς χωρὶς ἱππάρχου τὴν ἀρχὴν διετέλεσεν. ἔπειτα τῆς ἐξουσίας τὸ κράτος ἐπιδεῖξαι βουλόμενος ὅσον ἐστὶ, καταπλήξεως μᾶλλον ἢ χρήσεως ἕνεκα, τοῖς ῥαβδούχοις ἐκέλευσεν ἅμα ταῖς δέσμαις τῶν ῥάβδων τοὺς πελέκεις διὰ τῆς πόλεως φέρειν· ἔθος ἐπιχώριον μὲν τοῖς βασιλεῦσιν, ἐκλειφθὲν δὲ ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ἐξ οὗ Οὐαλέριος Ποπλικόλας ὁ πρῶτος ὑπατεύσας ἐμείωσε τὸν φθόνον τῆς ἀρχῆς, αὐτὸς ἀνανεωσάμενος, καὶ καταπληξάμενος τούτῳ τε καὶ τοῖς ἄλλοις συμβόλοις τῆς

Digitized by Google

βασιλικῆς ἡγεμονίας τοὺς ταρακτικοὺς καὶ νεωτεριστάς, τὸ κράτιστον τῶν ὑπὸ Σερουίου Τυλλίου τοῦ δημοτικωτάτου βασιλέως καταστάθεντων νομίμων, πρῶτον ἐπίταξε Ῥωμαίοις ἅπασι ποιῆσαι, τιμήσεις κατὰ φυλὰς τῶν βίων ἐνεγκεῖν, προσγράφοντας γυναικῶν καὶ παίδων ὀνόματα, καὶ ἡλικίας ἑαυτῶν τε καὶ τέκνων. ἐν ὀλίγῳ δὲ χρόνῳ πάντων τιμησαμένων, διὰ τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας τήν τε γὰρ οὐσίαν ἀπολέσαι τοὺς ἀπειθήσαντας ἔδει, καὶ τὴν πολιτείαν· ἑπτακοσίοις πλείους εὑρέθησαν οἱ ἐν ἥβῃ Ῥωμαίων πεντεκαίδεκα μυριάδων. μετὰ τοῦτο διακρίνας τοὺς ἔχοντας τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ καταχωρίσας εἰς λόχους, διέπεμψε πεζούς τε καὶ ἱππεῖς εἰς τέτταρας μοίρας· ὧν μίαν μὲν τὴν κρατίστην περὶ αὑτὸν εἶχεν, ἐκ δὲ τῶν ὑπολειπομένων Κλοίλιον ἐκέλευσε, τὸν συνύπατον, ἣν αὐτὸς ἐβούλετο, λαβεῖν, τὴν δὲ τρίτην Σπόριον Κάσσιον τὸν ἱππάρχην, τὴν δὲ καταλειπομένην τὸν ἀδελφὸν Σπόριον Λάρκιον· αὕτη φρουρεῖν τὴν πόλιν ἐτάχθη σὺν τοῖς πρεσβυτέροις ἐντὸς τείχους μένουσα.

LXXVI. Ὡς δ' ἦν αὐτῷ πάντα τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτήδεια εὐτρεπῆ, προήγαγε τὰς δυνάμεις εἰς τὴν ὕπαιθρον· καὶ προτίθεται στρατόπεδα τρία, καθ' οὓς μάλιστα ὑπελάμβανε τόπους ποιήσασθαι τοὺς Λατίνους τὴν ἔφοδον, ἐνθυμούμενος δὲ ὅτι φρονίμων στρατηγῶν ἐστιν, οὐ μόνον τὰ ἑαυτῶν πράγματα ποιεῖν ἰσχυρά, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν πολεμίων ἀσθενῆ, καὶ μάλιστα μὲν ἄνευ μάχης καὶ

Digitized by Google

πόνου καταλύεσθαι τοὺς πολέμους, εἰ δὲ μή γε, σὺν ἐλαχίστῃ τοῦ στρατιωτικοῦ πλήθους δαπάνῃ, πολέμων τε ἁπάντων κακίστους ἡγούμενος, καὶ πλεῖστα λυπηρὰ ἔχοντας, οὓς πρὸς συγγενεῖς καὶ φίλους ἀναγκαζόμενοί τινες ἀναιροῦνται, ἐπιεικεστέρων μᾶλλον ἢ δικαιοτέρων ᾤετο δεῖν αὐτοῖς διαλύσεων. κρύφα τε δὴ πέμπων πρὸς τοὺς ἐπιφανεστάτους Λατίνων ἀνυπόπτους τινάς, ἔπειθε φιλίαν πρᾶττειν ταῖς πόλεσι· καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ πρεσβευόμενος κατὰ πόλεις τε καὶ πρὸς τὸ κοινὸν, οὐ χαλεπῶς ἐχειρώσατο μηκέτι τὴν αὐτὴν ἅπαντας ὁρμὴν ἔχειν πρὸς τὸν πόλεμον· μάλιστα δ' αὐτοὺς ἐξεθεράπευσε, καὶ διὰ τοιαύτης εὐεργεσίας διαστῆναι πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ἐποίησεν. οἱ δὲ τὴν αὐτοκράτορα παρειληφότες Λατίνων στρατηγίαν, Μαμίλιός τε καὶ Σέξτος, ἐν Τούσκλῳ πόλει τὰς δυνάμεις συνέχοντες, παρεσκευάζοντο μὲν ὡς ἐλάσοντες ἐπὶ τὴν Ῥώμην· ἐδαπάνων δὲ πολὺν εἰς τὸ μέλλειν χρόνον, εἴτε τὰς ὑστεριζούσας ἀναμένοντες πόλεις, εἴτε τῶν ἱερῶν αὐτοῖς οὐ γινομένων καλῶν. ἐν τούτῳ δὴ τῷ χρόνῳ τινὲς ἀποσκιδνάμενοι τοῦ στρατοπέδου, τὴν χώραν τῶν Ῥωμαίων ἐπάρθουν. τοῦτο μαθὼν ὁ Λάρκιος, ἀποστέλλει τὸν Κλοίλιαν ἐπ' αὐτοὺς, ἄγοντα τῶν ἱππέων τε καὶ ψιλῶν τοὺς ἀνδρειοτάτους. ὃς ἐπιφανεὶς αὐτοῖς ἀπροσδόκητος, ὀλίγους μέν τινας ἀποκτείνει μαχόμενος, τοὺς δὲ λοιποὺς αἰχμαλώτους λαμβάνει. τούτους δ' Λάρκιος ἐκ τῶν τραυμάτων ἀναλαβὼν, καὶ ταῖς ἄλλαις ἐκθεραπεύσας φιλανθρωπίαις, ἀπέστειλεν εἰς Τοῦσκλον ἄθρόους ἅπα-

Digitized by Google

λύτρων, πρεσβευτὰς σὺν αὐτοῖς πέμψας Ῥωμαίων τοὺς ἐπιφανεστάτους. οὗτοι διεπράξαντο καταλυθῆναι τὸ στράτευμα τῶν Λατίνων, καὶ γενέσθαι ταῖς πόλεσιν ἐνιαυσιαίους ἀνοχάς.

LXXVII. Ταῦτα διαπραξάμενος ὁ ἀνὴρ, ἀπῆγε τὰς δυνάμεις ἐκ τῆς ὑπαίθρου, καὶ πρὶν ἢ πάντα τὸν τῆς ἐξουσίας ἐκπληρῶσαι χρόνον, ὑπάτους ἀποδείξας, ἀπέθετο τὴν ἀρχὴν, οὔτ' ἀποκτείνας οὐδένα Ῥωμαίων, οὔτ' ἐξελάσας τῆς πατρίδος, οὔτ' ἄλλῃ συμφορᾷ βαρείᾳ περιβαλὼν οὐδεμιᾷ. οὗτος ὁ ζῆλος, ἀπ' ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς ἀρξάμενος, ἅπασι παρέμεινε τοῖς λαμβάνουσι τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν, ἄχρι τῆς τρίτης πρὸ ἡμῶν γενεᾶς. οὐδένα γοῦν ἐκ τῆς ἱστορίας παρειλήφαμεν, ὃς οὐ μετρίως αὐτῇ καὶ πολιτικῶς ἐχρήσατο, πολλάκις ἀναγκασθείσης τῆς πόλεως κατολῦσαι τὰς νομίμους ἀρχὰς, καὶ πάντα ποιῆσαι τὰ πράγματα ὑφ' ἑνί. καὶ εἰ μὲν ἐν τοῖς ἀθνείοις πολέμοις μόνον ἦσαν οἱ λαμβάνοντες τὴν δικτατωρίαν ἀγαθοὶ προστάται τῆς πατρίδος, μηδὲν ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἀρχῆς διαφθειρόμενοι, ἦν ἂν ἧττον θαυμαστόν· νῦν δὲ καὶ ἐν ταῖς ἐμφυλίοις διχοστασίαις, πολλαῖς καὶ μεγάλαις γενομέναις, καὶ ἐπὶ καταλύσει βασιλειῶν καὶ τυραννίδων ὑποπτευομένων, καὶ ἐπ' ἄλλων συμφορῶν κωλύσει μυρίων, ὅσοι τηλικαύτης ἔτυχον ἐξουσίας, ἅπαντες ἀνεπιλήπτους καὶ τῷ πρώτῳ λαβόντι τὴν ἀρχὴν ὁμοίους ἑαυτοὺς παρέσχοντο· ὥσθ' ἅπασι παρασκῆναι τὴν αὐτὴν δόξαν, ὅτι μία βοήθεια παντὸς ἐστιν ἀνιάτου κακοῦ, καὶ τελευταία σωτηρίας ἐλπὶς,

Digitized by Google

ὅταν ἀποῤῥαγῶσιν ἅπασαι διὰ καιρούς τινας, ἡ τοῦ δικτάτωρος ἀρχή. ἐπὶ δὲ τῆς κατὰ τοὺς πατέρας ἡμῶν ἡλικίας ὁμοῦ τι τετρακοσίων διαγενομένων ἐτῶν ἀπὸ τῆς Τ. Τίτου Λαρκίου δικτατωρίας, διεβλήθη καὶ μυηθὲν ἅπασιν ἀνθρώποις διεφάνη τὸ πρᾶγμα Λευκίου Κορνηλίου Σύλλα πρώτου καὶ μόνου πικρῶς καὶ ὠμῶς αὐτῇ χρησαμένου· ὥστε τότε πρῶτον αἰσθέσθαι Ῥωμαίους, ὃ τὸν ἄλλον ἅπαντα χρόνον ἠγνόουν, ὅτι τυραννίς ἐστιν ἡ τοῦ δικτάτωρος ἀρχή. βουλὴν τε γὰρ ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀνθρώπων συνέστησε, καὶ τὸ τῆς δημαρχίας κράτος εἰς ἐλάχιστον συνέστειλε, καὶ πόλεις ὅλας ἐξῴκισε, καὶ βασιλείας τὰς μὲν ἀνεῖλε, τὰς δ' αὐτὸς ἀπέδειξε, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ αὐθάδη διεπράξατο, περὶ ὧν πολὺ ἔργον ἂν εἴη λέγειν· πολίτας τε, χωρὶς τῶν ἐν ταῖς μάχαις ἀπολομένων, τοὺς παραδόντας αὐτῷ σφᾶς αὐτούς, οὐκ ἐλάττους τετρακισμυρίων ἀπέκτεινεν, ὧν τινὰς καὶ βασάνοις πρῶτον ἠκίσατο. εἰ μὲν οὖν ἀναγκαίως ἢ συμφερόντως τῷ κοινῷ ταῦτα πάντα ἔπραξεν, οὐχ ὅ παρὼν καιρὸς ἐξετάζειν. ὅτι δὲ διὰ ταῦτα ἐμισήθη, καὶ δεινὸν ἐφάνη τὸ τοῦ δικτάτωρος ὄνομα, τοῦτό μοι προῦκειτο ἐπιδεῖξαι. πέφυκε δ' οὐ ταῖς δυναστείαις τοῦτο μόναις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις συμβαίνειν τοῖς περιμαχήτοις καὶ θαυμαζομένοις ὑπὸ τοῦ κοινοῦ βίου πράγμασι. καλὰ μὲν γὰρ ἅπαντα καὶ συμφέροντα φαίνεται τοῖς χρωμένοις, ὅταν τις αὐτοῖς χρήσηται καλῶς· αἰσχρὰ δὲ καὶ ἀσύμφορα, ὅταν πονηροὺς λάβῃ προστάτας. τούτου δ' ἡ φύσις αἰτία, προσθεῖσα τοῖς ἀγαθοῖς

Digitized by Google

ἅπασι καὶ κῆρας τινας συμφύτους. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ἕτερος ἂν εἴη τοῖς λόγοις καιρὸς ἐπιτηδειότερος. οἳ δ' ἐν τῷ κατάπιν ἐνιαυτῷ τὴν ὕπατον ἀρχὴν παραλαβόντες, Αὖλος Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος καὶ Μάρκος Μινύκιος, ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ πρώτης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Τισικράτης Κροτωνιάτης, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἱππάρχου.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΪΚΗΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

A. Sempronio et M. Minucio coss. quies a bellis.

Οἱ δ' ἐν τῷ κατόπιν ἐνιαυτῷ τὴν ὕπατον ἀρχὴν παραλαβόντες, Αὖλος Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος καὶ Μάρκος Μινύκιος, ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ πρώτης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Τισικράτης Κροτωνιάτης, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἱππάρχου, ἄλλο μὲν οὐδὲν οὔτε πολεμικὸν, οὔτε πολιτικὸν ἱστορίας ἄξιον ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν ἀρχῆς ἔπραξαν· αἵ τε γὰρ πρὸς Λατίνους ἀνοχαὶ πολλὴν αὐτοῖς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν πολέμων παρέσχον εἰρήνην, ἥ τε τῆς ἀναπράξεως τῶν δανείων κώλυσις, ἣν ἐψηφίσατο ἡ βουλὴ, ἕως ἂν ὁ προσδοκώμενος πόλεμος εἰς ἀσφαλὲς

Digitized by Google

ἔλθῃ τέλος, ἔπαυσε τοὺς ἐντὸς τείχους νεωτερισμούς, οὓς ἐποιοῦντο οἱ πένητες, ἀφεῖσθαι τῶν χρεῶν ἀξιοῦντες δημοσίᾳ· δόγμα δὲ βουλῆς ἐκύρωσαν, ἐπιεικεστάτοις Ῥωμαίων καὶ λογίοις ἀνδράσιν εἴ τινες ἔτυχον ἐκ τοῦ Λατίνων ἔθνους γυνοικοῦσαι γυναῖκες, ἢ Ῥωμαῖαι Λατίνοις, ἑαυτῶν εἶναι κυρίως, ἐάντε μένειν θέλωσι παρὰ τοῖς γεγαμηκόσιν, ἐάντε μὴ, εἰς τὰς πατρίδας ἀναστρέφειν· τῶν δ' ἐγγόνων τὰ μὲν ἄῤῥενα παρὰ τοῖς πατράσι μένειν, τὰς δὲ θηλείας καὶ ἔτι ἀγάμους ταῖς μητράσιν ἕπεσθαι· ἐτύγχανον δὲ πολλαὶ πάνυ γυναῖκες εἰς τὰς ἀλλήλων πόλεις ἐκδεδομέναι, καὶ διὰ τὸ συγγενεῖς καὶ διὰ φιλίαν. αἳ τυχοῦσαι τῆς ἐκ τοῦ ψηφίσματος ἀδείας, ἐδήλωσαν ὅσην εἶχον ἐπιθυμίαν τῆς ἐν Ῥώμῃ διαίτης. αἵ τε γὰρ ἐν ταῖς Λατίνων πόλευι Ῥωμαῖαι μικροῦ δεῖν πᾶσαι καταλιποῦσαι τοὺς ἄνδρας, ὡς τοὺς πατέρας ἀνέστρεφαν· αἵ τε Ῥωμαίοις ἐκδεδομέναι Λατίνων, πλὴν ὀυσῖν, αἳ λοιπαὶ τῶν πατρίδων ὑπεριδοῦσαι, παρὰ τοῖς γεγαμηκόσιν ἔμειναν· οἰωνὸς εὐτυχὴς τῆς μελλούσης πόλεως ἐπικρατήσειν τῷ πολέμῳ. ἐπὶ τούτων φασὶ τῶν ὑπάτων τὸν νεὼν καθιερωθῆναι τῷ Κρόνῳ, κατὰ τὴν ἄνοδον τὴν εἰς τὸ Καπιτώλιον φέρουσαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, καὶ δημοτελεῖς ἀναδειχθῆναι τῷ θεῷ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἑορτάς τε καὶ θυσίας. τὸ δὲ προτοῦ βωμὸν αὐτόθι καθιδρύσθαι λέγουσιν ὑφ' Ἡρακλέους κατεσκευασμένον, ἐφ' οὗ τὰς ἐμπύρους ἀπαρχὰς ἔθνων Ἑλληνικοῖς ἔθεσιν οἱ τὰ ἱερὰ παρ' ἐκείνου παραλαβόντες· τὴν δὲ γραφὴν τῆς ἱδρύσεως τοῦ ναοῦ, τινὲς

Digitized by Google

μὲν ἱστοροῦσι λαβεῖν Τίτον Λάρκιον τὸν ὑπατεύσαντα τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ· οἱ δὲ, βασιλέα Ταρκύνιον τὸν ἐκπεσόντα τῆς ἀρχῆς· τὴν δὲ καθιέρωσιν τοῦ ναοῦ λαβεῖν Πόστουμον Κομίνιον, κατὰ ψήφισμα βουλῆς. τούτοις μὲν δὴ τοῖς ὑπάτοις εἰρήνης, ὥσπερ ἔφην, βαθείας ἐξεχέτο ἀπολαῦσαι.

A. Postumio et T. Virginio coss. redintegratum bellum Latinum. Dictator secundus A. Postumius.

II. Μετὰ δὲ τούτους παραλαμβάνουσι τὴν ἀρχὴν Αὖλος Ποστούμιος καὶ Τίτος Οὐεργίνιος· ἐφ' ὧν αἱ μὲν ἐνιαύσιοι ἀνοχαὶ πρὸς Λατίνους διελέλυντο. παρασκευαὶ δὲ πρὸς τὸν πόλεμον ὑφ' ἑκατέρων ἐγίνοντο μεγάλαι. ἦν δὲ τὸ μὲν Ῥωμαίων πλῆθος ἅπαν ἑκούσιον καὶ σὺν πολλῇ προθυμίᾳ χωροῦν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα· τὰ δὲ Λατίνων τὰ πλέον ἀπρόθυμον καὶ ὑπ' ἀνάγκης κατειργόμενον, τῶν μὲν δυναστευόντων ἐκ ταῖς πόλεσιν, ὀλίγου δεῖν πάντων, ὁρμαῖς τε καὶ ὑποσχέσεσιν ὑπὸ Ταρκυνίου καὶ Μαμιλίου διαφθαρμένων, τῶν δὲ δημοτικῶν, ὅσοις οὐκ ἦν βουλομένοις ὁ πόλεμος, ἀπελαυνομένων ἀπὸ τῆς τῶν κοινῶν φροντίδος· οὐδὲ γὰρ λόγος ἔτι τοῖς βουλομένοις ἀπεδίδοτο. ἠγανάκτουν δὴ καὶ παρῃνοῦντες ἐπὶ τούτῳ συχνοὶ καταλιπεῖν τὰς πόλεις, καὶ πρὸς Ῥωμαίους αὐτομολεῖν· κωλύειν γὰρ οὐκ ἠξίουν οἱ δὲ ἑαυτῶν πεποιημένοι τὰς πόλεις, ἀλλὰ πολλὴν τοῖς διαφόροις τῆς ἑκουσίου φυγῆς μέριν ἤδεσαν. ὑποδεχόμενοι δ' αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι, τοὺς μὲν ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀφικνουμένους,

Digitized by Google

εἰς τὰς ἐντὸς τείχους κατάπαυσιν ἀσφαλείας, τοῖς πολιτικοῖς ἐγκαταμιγνύντες λόχους· τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς τὰ περὶ τὴν πόλιν ἀποστέλλοντες φρούρια, καὶ ταῖς ἀποικίαις ἀπομερίζοντες, ἵνα μὴ τι νεωτερίσειαν, εἶχον ἐν φυλακῇ. ἅπαντα δὲ τὴν αὐτὴν γνώμην λαβόντων, ὅτι μιᾶς δεῖ πόλιν τοῖς πράγμασιν ἀφεμένης ἅπαντα διοικεῖν κατὰ τὸν αὐτῆς λογισμὸν ἀνυπευθύνου ἀρχῆς, δικτάτωρ ἀποδείκνυται τῶν ὑπάτων ὁ νεώτερος Αὖλος Ποστούμιος, ὑπὸ τοῦ συνάρχοντος Οὐεργινίου ἱππάρχην δὲ αὐτὸς ἑαυτῷ προσείλατο κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τῷ προτέρῳ δικτάτωρι Τίτον Λεβούτιον Ἔλβαν· καὶ καταγράψας ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοὺς ἐν ἥβῃ Ῥωμαίους ἅπαντας, καὶ διελὼν εἰς τέτταρα μέρη τὴν δύναμιν, μιᾶς μὲν αὐτὸς ἡγεῖτο μοίρας, ἑτέρας δὲ τὸν συνύπατον Οὐεργίνιον ἔταξεν ἄρχειν, τῆς δὲ τρίτης Λεβούτιον τὸν ἱππάρχην· ἐπὶ δὲ τῆς τετάρτης κατέλιπεν ἔπαρχον Αὖλον Σεμπρώνιον, ᾧ τὴν πόλιν φυλάττειν ἐπέτρεψεν.

III. Παρασκευασμένῳ δὲ τούτῳ πάντα τἀπιτήδεια πρὸς τὸν πόλεμον, ἦκον ἀγγέλλοντες οἱ σκοποὶ παναπρατιᾷ Λανίνους ἐλαηλυθότας· καὶ αὖθις ἕτεροι, δηλοῦντες ἐξ ἐφόδου τι καταληφθῆναι πρὸς αὐτῶν χωρίον ἔχυρον, Κορβιῶνα καλούμενον, ἐν ᾧ φρουρά τις ἦν Ῥωμαίων ἐνοικουροῦσα ὀλίγη· ἣν ἅπασαν διαφθείραντες, καὶ τὸ χωρίον αὐτῶν κατασχόντες, ὁρμητήριον ἐποιοῦντο τοῦ πολέμου· ἀνδράποδα δὲ καὶ βοσκήματα ὀλίγα καταλαμβανον ἐν τοῖς ἀγροῖς, χωρὶς τῶν ἐν τῷ Κορβιῶνι ἐγκατα-

Digitized by Google

ληφθέντων, προκατεσκευασμένων πρὸ πόλλοῦ τῶν γεωργῶν εἰς τὰ προσηκόντατα τῶν ἐρυμάτων, ὅσα δύναμις ἦν ἑκάστοις φέρειν τε καὶ ἄγειν· οἰκίας τ' αὐτοῖς ἐνεπίμπρασαν ἐρήμους ἀφειμένας, καὶ τὴν γῆν ἐδῄουν. ἀφίκετο δ' αὐτοῖς ἐξεστρατευμένοις ἤδη, ἐξ Ἀντίου, πόλεως ἐπιφανεστάτης τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους, στρατιά τε καινὴ καὶ ὅπλα καὶ σῖτος, καὶ ὗσαν ἄλλων εἰς τὸν πόλεμον ἐδέοντο. ἐφ' οἷς πάνυ θαῤῥήσαντες, ἐν ἐλπίσι χρηστοῖς ἦσαν, ὡς καὶ τῶν ἄλλων Οὐολούσκων συνοπλουμένων σφίσι τοῦ πολέμου, τῆς Ἀντιατῶν πόλεως ἀρξαμένης. ταῦτα μαθὼν ὁ Ποστούμιος ἐξεβοήθει διὰ ταχέων, πρὶν ἢ συνελθεῖν τοὺς πολεμίους ἅπαντας· ἀγαγὼν δ' ἐν νυκτὶ τὴν σὺν αὐτῷ στρατιὰν πορείᾳ συντόνῳ, πλησίον γίνεται τῶν Λατίνων ἑστρατοπεδευκότων παρὰ λίμνῃ Ῥηγίλλῃ καλουμένῃ, ἐν ἐχυρῷ χωρίῳ· καὶ τίθεται τὸν χάρακα κατὰ κεφαλῆς τῶν πολεμίων ἐν ὑψηλῷ λόφῳ καὶ δυσβάτῳ, ἐν ᾧ ὑπομένων, πολλὰ πλεονεκτήσειν ἔμελλεν.

IV. Οἱ δὲ τῶν Λατίνων ἡγεμόνες, Ὀκταούϊός τε ὁ Τουσκλανὸς, Ταρκυνίου τοῦ βασιλέως γαμβρὸς, ὡς δέ τινες γράφουσιν, υἱὸς τοῦ γαμβροῦ, καὶ Σέξτος Ταρκύνιος· ἔτυγχανον γὰρ ἤδη τηνικαῦτα χωρὶς ἀλλήλων ἑστρατοπεδευκότες· εἰς ἓν συνάγουσι τὰς δυνάμεις χωρίον· καὶ παραλαβόντες τοὺς χιλιάρχους καὶ λοχαγοὺς, ἐσκόπουν ὁπόστις ἔσται τρόπος τοῦ πολέμου· καὶ πολλαὶ γνῶμαι ἐλέχθησαν. οἱ μὲν γὰρ, ἐξ ἐφόδου χωρεῖν ἠξίουν ἐπὶ τοὺς ἅμα τῷ δικτάτωρι καταλαβομένους τὸ ὄρος, ἕως τινὲς

Digitized by Google

ἦσαν αὐτοῖς φοβερόν· οὐκ ἀσφαλείας σημεῖον εἶναι νομίζοντες τὴν τῶν ἐχυρῶν κατάληψιν, ἀλλὰ δειλίας· οἱ δὲ, τοὺς μὲν ἀποταφρεύσαντας ὀλίγῃ τινὶ καθείργειν φυλακῇ· τὴν δ' ἄλλην δύναμιν ἀναλαβόντας, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἄγειν ὡς ῥᾳδίαν ἁλῶναι, τῆς κρατίστης νεότητος ἐξεληλυθυίας. οἱ δὲ τὰς Οὐολούσηνων τε καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων βοηθείας ἀναμένειν συνεβούλευον, τὰ ἀσφαλέστερα πρὸ τῶν θρασυτέρων αἱρουμένους· Ῥωμαίους μὲν γὰρ οὐθὲν ἀπολαύσειν ἐκ τῆς τριβῆς τοῦ χρόνου, ἑαυτοῖς δὲ βραδυνόμενα κρείττω γενέσθαι τὰ πράγματα. ἔτι δ' αὐτῶν βουλευομένων, ἧκεν ἐκ Ῥώμης ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Τίτος Οὐεργίνιος ἔχων τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν, αἰφνιδίως ἐν τῇ κατόπιν νυκτὶ τὴν ὁδὸν διανύσας· καὶ στρατοπεδεύεται δίχα τοῦ δικτάτωρος ἐφ' ἑτέρας ῥάχεως ὄρεινῆς πάνυ καὶ ἐχυρᾶς· ὥστ' ἀμφοτέρων ἀποκεκλεῖσθαι τοὺς Λατίνους τῶν ἐπὶ τὴν πολεμίαν ἐξόδων· τοῦ μὲν ὑπάτου τῶν ἀριστερῶν προκαθημένου μερῶν, τοῦ δὲ δικτάτωρος τῶν δεξιῶν. ἔτι δὲ πλείονος ταραχῆς κατασχούσης τοὺς οὐδὲν πλέον τῶν ἀσφαλῶν προελομένους ἡγεμόνας, καὶ θείους, μὴ τὰ οἰκεῖα οὐ πολλὰ ὄντα δαπανᾶν ἀναγκάζωνται βραδύνοντες, μαθὼν ὁ Ποστούμιος ὅσον ἦν ἐν αὐτοῖς τὸ ἄπειρον στρατηγίας, πέμπει τὸν ἱππάρχην Τίτον Αἰβούτιον, ἄγοντα τοὺς ἀκμαιοτάτους ἱππῆς τε καὶ ψιλοὺς, καταλαβέσθαι κελεύσας ὄρος τι καλῶς ἐν παρόδῳ κείμενον ταῖς παρακομιζομέναις Λατίνοις ἀγοραῖς ὄπισθεν· καὶ φθάνει πρὶν αἰσθέσθαι τοὺς πολεμίους ἡ σὺν τῷ

Digitized by Google

ἱππάρχη πεμφθῆναι δύναμις νύκτωρ παρενεχθεῖσα, καὶ δι' ὕλης ἀτριβοῦς διελθοῦσα, καὶ γενομένη ἐγκρατὴς τοῦ λόφου.

V. Μαθόντες δ' οἱ στρατηγοὶ τῶν πολεμίων καταλαμβανόμενα καὶ τὰ κατὰ νώτου σφῶν ἐρυμνά, καὶ οὐδὲ περὶ τῆς οἴκοθεν ἀγορᾶς χρηστὰς ἔτι ἐλπίδας ἔχοντες, ὡς ἀσφαλῶς σφίσι παρακομισθησομένης, ἀποῤῥάξαι τοὺς Ῥωμαίους ἔγνωσαν ἀπὸ τοῦ λόφου, πρὶν ἢ χάρακι καὶ τάφρῳ κρατύνασθαι. ἀναλαβὼν δὲ τὴν ἵππον ἄτερος αὐτῶν Σέξτος ἤλαυνεν ἀνὰ κράτος αὐτὴν, ὡς οὐ δεξομένης αὐτὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἵππου. γενναίως δὲ τῶν Ῥωμαίων ἱππέων τοὺς ἐπιόντας ὑπομεινάντων, μέχρι μέν τινος ἀντεῖχεν ὑποστρίφων τε καὶ αὖθις ἐπάγων. ἐπεὶ δ' ἡ τοῦ φύσις τοῦ χωρίου τοῖς μὲν ἤδη κρατοῦσι τῶν ἄκρων μεγάλα πλεονεκτήματα παρεῖχε, τοῖς δὲ κάτωθεν ἐπιοῦσιν οὐδὲν ὅ τι μὴ πολλὰς πάνυ πληγὰς καὶ πόνους ἀνηνύτους ἔφερε, καὶ αὖθις ἑτέρα παρῆν δύναμις τοῖς Ῥωμαίοις, ἐπιλέκτων ἀνδρῶν ἐκ τῆς πεζικῆς φάλαγγος ἐπίκουρος, ἣν ὁ Ποστούμιος κατὰ πόδας ἀπέστειλεν, οὐδὲν ἔτι πράττειν δυνάμενος, ἀπῆγε τὴν ἵππον ἐπὶ τὸν χάρακα· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι βεβαίως κρατοῦντες τὸ χωρίον, προφανῶς κρατύνονται φυλακήν. μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον, τοῖς περὶ Μαμίλιον καὶ Σέξτον ἐδόκει μὴ πολὺν διὰ μέσου ποιεῖν χρόνον, ἀλλ' ὀξέως κρῖναι τὰ πράγματα μάχῃ. τῷ δὲ δικτάτορι τῶν Ῥωμαίων καταχὰς οὔτως ἔχοντι προαιρέσεως, ὡς ἀμαχητὶ καταλύσασθαι τὸν πόλεμον, καὶ πάντων μάλιστα διὰ τὴν ἀπορίαν τῶν

Digitized by Google

ἀντιστρατήγων τοῦτο ποιήσειν ἐλπίσαντι, τότ' ἐφάνη [αἴτιον] χωρεῖν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα. ἐάλωσαν γάρ τινες ὑπὸ τῶν φρουρούντων τὰς ὁδοὺς ἱππέων ἄγγελοι γράμματα φέροντες παρὰ Οὐολούσκων πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Λατίνων, δηλοῦντες ὅτι πολλαὶ δυνάμεις αὐτοῖς ἐπὶ συμμαχίαν ἥξουσιν εἰς ἡμέραν τρίτην μάλιστα, καὶ αὖθις ἑτέρα παρὰ Ἐρνίκων. τὰ μὲν δὴ παρασχόντα τοῖς ἡγεμόσιν αὐτῶν ταχεῖαν παρατάξεως ἀνάγκην τέως οὐ πρόαιρουμένοις, ταῦτα ἦν. ἐπειδὴ δὲ τὰ σημεῖα ἤρθη παρ' ἑκατέρων τῆς μάχης, προῆσαν εἰς τὸ μεταξὺ χωρίον ἀμφότεροι, καὶ ἐξέκλασσον τὰς δυνάμεις κατὰ τάδε· Σέξτος μὲν Ταρκύνιος ἐπὶ τοῦ λαιοῦ τῶν Λατίνων ἐτάχθη κέρατος, Ὀκταούϊος δὲ Μαμίλιος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ· τὴν δὲ κατὰ μέσον στάσιν εἶχεν ὁ ἕτερος τῶν Ταρκυνίου παίδων, Τῖτος, ἔνθα καὶ Ῥωμαίων οἵ τ' αὐτόμολοι καὶ οἱ φυγάδες ἐτάχθησαν. ἡ δὲ ἵππος, ἅπασα τριχῇ διαιρεθεῖσα, τοῖς κέρασιν ἀμφοτέροις προσενεμήθη, καὶ τοῖς κατὰ μέσην τεταγμένοις τὴν φάλαγγα. τῆς δὲ Ῥωμαίων στρατιᾶς τὰ μὲν ἀριστερὸν κέρας εἶχεν ὁ ἱππάρχης Τῖτος Λεβούτιος, ἐναντίως Σέξτῳ Ταρκυνίῳ· τὸ δὲ δεξιὸν Τῖτος Οὐεργίνιος ὁ ὕπατος, Ὀκταουΐῳ Μαμιλίῳ στάσιν ἐναντίαν ἐπέχων· τὰ δὲ μέσα τῆς φάλαγγος αὐτὸς ὁ δικτάτωρ Ποστούμιος ἐξεπλήρου, Τίτῳ Ταρκυνίῳ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν φυγάσι χωρήσων ὁμόσε· πλῆθος δὲ τῆς συνελθούσης δυνάμεως εἰς τὴν παράταξιν ἀφ' ἑκατέρου στρατεύματος, ἦν, Ῥωμαίων μὲν, ἐπὶ δισμυρίοις τε καὶ τετρακισχιλίοις πεζοῖς καὶ τρισχίλιοι ἱππεῖς· Λα-

Digitized by Google

τίνων δ', ἐπὶ τετρακισμυρίοις πεζοῖς καὶ τρισχίλιοι ἱππεῖς.

VI. Ὡς δ' εἰς χεῖρας ἥξειν ἔμελλον, οἵ τε τῶν Λατίνων στρατηγοὶ συγκαλέσαντες τοὺς σφετέρους, πολλὰ εἰς τὸ ἀνδρεῖον ἐπαγωγὰ, καὶ δεήσεις τῶν στρατιωτῶν μακρὰς διεξῆλθον, ὅ τε Ῥωμαῖος ὀῤῥωδοῦντας ὁρῶν τοὺς σφετέρους, ὅτι πλήθει συνοίσονται μακρῷ προὔχοντι τοῦ σφετέρου, ἐξελέσθαι τὸ δέος αὐτῶν ἐκ τῆς διανοίας βουλόμενος, συνεκάλει εἰς ἐκκλησίαν· καὶ παραστησάμενος τοὺς πρεσβυτάτους τῶν ἐκ τοῦ βουλευτικοῦ συνεδρίου καὶ τιμιωτάτους, ἔλεξε τοιάδε· „Θεοὶ μὲν ἡμῖν ὑπι„σχνοῦνται δι' οἰωνῶν τε καὶ σφαγίων καὶ τῆς ἄλ„λης μαντικῆς ἐλευθερίαν τῇ πόλει παρέξειν καὶ νί„κην εὐτυχῆ, ἀμοιβὰς ἡμῖν ἀποδιδόντες ἀγαθὰς „ἀνθ' ὧν αὐτοὺς σέβοντες καὶ τὰ δίκαια ἀσκοῦντες „ἐν παντὶ τῷ βίῳ ἡμῶν διετελέσαμεν· καὶ τοῖς „ἐχθροῖς ἡμῶν νεμεσῶντες κατὰ τὸ εἰκὸς, ὅτι πολλὰ „καὶ μεγάλα πεπονθότες ὑφ' ἡμῶν ἀγαθὰ, συγγε„νεῖς τ' ὄντες καὶ φίλοι, καὶ τοὺς αὐτοὺς ὀμωμοκό„τες ἕξειν ἐχθροὺς καὶ φίλους, ἁπάντων ὑπεριδόντες „τούτων, πόλεμον ἐπιφέρουσιν ἡμῖν ἄδικον, οὐχ „ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας, ὁποτέρους ἡμῶν μᾶλ„λον αὐτὴν ἔχειν προσῆκεν· ἧττον γὰρ ἂν ἦν δεινόν· „ἀλλ' ὑπὲρ τῆς Ταρκυνίων τυραννίδος, ἵνα δούλην „ἀντ' ἐλευθέρας τὴν πόλιν αὐτοῖς ποιήσωσι. χρὴ „δὲ καὶ ὑμᾶς, ἄνδρες λοχαγοί τε καὶ στρατιῶται, „μαθόντας ὅτι συμμάχους ἔχετε τοὺς θεοὺς, οἵπερ „αἰεὶ τὴν πόλιν σώζουσιν, ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέ-

Digitized by Google

„σθαι παρὰ τόνδε τὸν ἀγῶνα· ἐπισταμένους ὅτι τῆς „παρὰ θεῶν βοηθείας ὑπάρχει τυγχάνειν τοῖς γεν„ναίως ἀγωνιζομένοις, καὶ πάντα τὰ παρ' ἑαυτῶν „εἰς τὸ νικᾶν πρόθυμα παρεχομένοις, οὐ τοῖς φεύ„γουσιν ἐκ τῶν κινδύνων, ἀλλὰ τοῖς βουλομένοις „ὑπὲρ αὐτῶν ταλαιπωρεῖν. ὑπάρχει δ' ὑμῖν πολλὰ „μὲν καὶ ἄλλα πλεονεκτήματα πρὸς τὸ νικᾶν ὑπὸ „τῆς τύχης παρεσκευασμένα, τρία δὲ πάντων μά„λιστα καὶ φανερώτατα.

VII. „Πρῶτον μὲν τὸ παρ' ἀλλήλων πιστόν, οὗ „μάλιστα δεῖ τοῖς μέλλουσι τῶν ἐχθρῶν κρατήσειν. „οὐ γὰρ ἀρξαμένους ὑμᾶς τήμερον ἀλλήλοις εἶναι „βεβαίους φίλους δεῖ καὶ πιστοὺς συμμάχους, ἀλλ' „ἡ πατρὶς ἐκ πολλοῦ τοῦθ' ἅπασι παρεσκεύακε τὰ„γαθύν. καὶ γὰρ ἐτράφητε ὁμοῦ, καὶ παιδείας „ἐτύχετε κοινῆς, καὶ θεοῖς ἐπὶ τῶν αὐτῶν βωμῶν „ἐθύσατε, καὶ πολλῶν μὲν ἀγαθῶν ἀπολελαύκατε, „πολλῶν δὲ κακῶν πεπείρασθε κοινῇ, ἐξ ὧν ἰσχυραὶ „καὶ ἀδιάλυτοι πεφύκασι συγκεράννυσθαι πᾶσιν „ἀνθρώποις φιλίαι· ἔπειτα ὁ περὶ τῶν μεγίστων „κοινὸς ἅπασιν ὑπάρχει ἀγών. εἰ γὰρ ὑποχείριοι „γενήσεσθε τοῖς ἐχθροῖς, οὐχὶ τοῖς μὲν ὑμῶν ὑπάρ„ξει μηδενός πειραθῆναι δεινοῦ, τοῖς δὲ τὰ ἔσχατα „παθεῖν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἀξίωμα καὶ τὴν ἡγεμονίαν „καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἅπασιν ὁμοίως ἀπολωλεκέναι, „καὶ μήτε γυναικῶν, μήτε παίδων, μήτ' οὐσίας, „μήτ' ἄλλου τινὸς ὧν ἔχετε ἀπολαύσειν ἀγαθῶν· „τοῖς δὲ ἡγουμένοις τῆς πόλεως καὶ τὰ κοινὰ διοι„κοῦσι, τὸν οἰκτιστον μόρον ἀποθανεῖν σὺν αἰκίαις

Digitized by Google

„καὶ βασάνοις. ὅπου γὰρ οὐδὲν ὑποπτεύοντες ὑφ' „ἡμῶν κακὸν οὔτε μεῖζον, οὔτ' ἔλαττον, πολλὰ καὶ „παντοδαπὰ ἐξύβρισαν εἰς ἡμᾶς ἅπαντας, τί χρὴ „προσδοκᾶν ποιήσειν αὐτοὺς, ἂν νῦν κρατήσωσι „τοῖς ὅπλοις, μνησικακοῦντας ὅτι τῆς πόλεως μὲν „αὐτοὺς ἀπεσπάσατε, καὶ τὰς οὐσίας ἀφείλεσθε, „καὶ οὐδ' ἐπιβῆναι τῆς πατρῴας γῆς ἐᾶτε; τελευ- „ταῖον δὲ τῶν εἰρημένων, ὃ οὐδενὸς ἑτέρου φήσαιτ' „ἂν εἶναι πλεονεκτήματος ἔλασσον, ἐὰν ὀρθῶς σκο- „πῆτε, τὸ μὴ τοιαῦτα ἡμῖν ἀπηντῆσθαι παρὰ τῶν „πολεμίων, οἷα ὑπελάβομεν, ἀλλὰ πολλῷ τῆς δόξης „ἐνδεέστερα. ἔξω γὰρ τῆς Ἀντιατῶν ἐπικουρίας, οὐ- „δένας ἄλλους ὁρᾶτε κοινωνοὺς παρόντας αὐτοῖς τοῦ „πολέμου· ἡμεῖς δὲ ἅπαντας Ὁμολοΐσκους ἤξειν „αὐτοῖς ὑπελαμβάνομεν συμμάχους, καὶ Σαβίνων „τε καὶ Ἑρνίκων συχνούς· καὶ μυρίους ἄλλους διὰ „κενῆς ἀνεπλάττομεν ἡμῖν αὐτοῖς φύβους. πάντα δ' „ἦν ἄρα ταῦτα Λατίνων ὀνείρατα, ὑποσχέσεις „ἔχοντα κενὰς καὶ ἐλπίδας ἀτελεῖς. οἱ μέν γ' ἐγκα- „ταλελοίπασιν αὐτῶν τὴν ἐπικουρίαν, καταφρονή- „σαντες τῶν στρατηγῶν τῆς στρατηγίας. οἱ δὲ μελ- „λήσουσι μᾶλλον ἢ βοηθήσουσι, τρίβοντες ἐν ταῖς „ἐλπίσι τὸν χρόνον· οἱ δὲ νῦν ὄντες ἐν παρασκευ- „αῖς, ὑστερήσαντες τῆς μάχης, οὐδὲν ἔτι αὐτοῖς „χρήσιμοι γενήσονται.

VIII. „Εἰ δέ τινες ὑμῶν ταῦτα μὲν ὀρθῶς „εἰρῆσθαι νομίζουσιν, ὀρρωδοῦσι δὲ τὸ τῶν ἀντι- „πολεμίων πλῆθος, βραχεῖα διδαχῇ μαθέτωσαν τὰ „μὴ δεινὰ δεδιότες, μᾶλλον δ' ἀναμνήσει· πρῶτον

Digitized by Google

„μὲν, ἐνθυμηθέντες ὅτι πλεῖόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς τὸ
„ἠναγκασμένον τὰ ὅπλα καθ' ἡμῶν ἀναλαβεῖν, ὡς
„ἐκ πολλῶν ἡμῖν ἔζγων τε καὶ λόγων ἐδήλωσεν· τὸ δὲ
„ἑκούσιόν τε καὶ ἐκ προθυμίας ὑπὲρ τῶν τυράν-
„νων ἀγωνιζόμενον, πάνυ ὀλίγον, μᾶλλον δὲ πολ-
„λοστὸν μέρος τι τοῦ ἡμετέρου· ἔπειτα, ὅτι τοὺς
„πολέμους ἅπαντας οὐχ οἱ πλείους τοῖς ἀριθμοῖς κατ-
„ορθοῦσιν, ἀλλ' οἱ κρείττους ἀρετῇ. πολὺ ἔργον ἂν
„εἴη παραδείγματα φέρειν, ὅσα βαρβάρων τε καὶ
„Ἑλλήνων στρατεύματα ὑπερβάλλοντα πλήθει μικρᾷ
„πάνυ κατηγωνίσαντο δυνάμεις, οὕτως ὥστε μηδὲ
„πιστοὺς εἶναι τοῖς πολλοῖς τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους.
„ἐῶ τἄλλα· ἀλλ' ὑμεῖς αὐτοὶ πόσους κατωρθώκατε
„πολέμους μετ' ἐλάττονος ἢ ὅσης νῦν ἔχετε δυνάμεως,
„μείζοσιν ἢ χοσαῦταις παρασκευαῖς πολεμίων ἀντι-
„τάξαντες; φέρε, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἄλλοις φοβερὸν δι-
„τελεῖτε ὄντες, ὧν ἐκρατεῖτε μαχόμενοι· λατίνοις δ'
„ἄρα τούτοις καὶ τοῖς συμμάχοις αὐτῶν Οὐολούσκοις
„εὐκαταφρόνητοι, διὰ τὸ μήπω πειρᾶσθαί ποτε αὐ-
„τοὺς τῆς ὑμετέρας μάχης; ἀλλὰ πάντες ἴστε ὅτι ταῦτ'
„ἀμφότερα τὰ ἔθνη πολλαῖς ἐνίκων μάχαις οἱ πατέ-
„ρες ἡμῶν. ἆρα οὖν λόγον ἔχει, τὰ μὲν τῶν κρατη-
„θέντων πράγματα ἐπὶ ταῖς τοιαύταις συμφοραῖς
„κρείττονα εἶναι, τὰ δὲ τῶν κρατησάντων ἐπὶ ταῖς
„τηλικαύταις εὐπραγίαις χείρονα; καὶ τίς ἂν τοῦτο
„φήσειε νοῦν ἔχων; θαυμάσαιμι δ' ἂν εἴ τις ὑμῶν
„τὸ μὲν τῶν πολεμίων πλῆθος, ἐν ᾧ βραχὺ τὸ γεν-
„ναῖόν ἐστιν, ὀρρωδεῖ, τῆς δ' οἰκείας δυνάμεως οὕ-
„τω πολλῆς καὶ ἀγαθῆς οὔσης καταφρονεῖ, ἧς οὔτε

„ἀρετῇ κρειττων οὔτ' ἀριθμῷ πλείων συνήχθη ποτὲ
„ἡμῖν ἐν οὐδενὶ τῶν πρὸ τούτου πολέμων δύναμις.

IX. „Καὶ τόδε, ὦ πολῖται, τοῦ μήτ' ὀρθωθεῖν
„μήτ' ἐκτρέπεσθαι τὰ δεινὰ μέγιστον παρακέλευμα,
„ὅτι πάντες οἱ πρωτεύοντες τοῦ βουλευτικοῦ συνε-
„δρίου πάρεισιν, ὥσπερ ὁρᾶτε, κοινὰς ὑμῖν ποιη-
„σόμενοι τὰς τοῦ πολέμου τύχας, οἷς ὠφεῖσθαι στρα-
„τείας ὅ τε χρόνος ὁ τῆς ἡλικίας ἀποδέδωκε καὶ ὁ
„νόμος. οὐκοῦν αἰσχρὸν ὑμᾶς μὲν τοὺς ἐν ἀκμῇ
„φεύγειν τὰ δεινά, τούτους δὲ τοὺς ὑπὲρ ἡλικίαν
„διώκειν· καὶ τὸ μὲν τῶν γερόντων πρόθυμον, ἐπεὶ
„οὐκ ἀποκτεῖναί τινα δύναται τῶν πολεμίων, ἀπο-
„θνήσκειν γ' ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐθέλειν· τὸ δὲ
„ὑμέτερον ἀκμάζον, οἷς ἔξεστιν εὐτυχήσασι μὲν, ἀμ-
„φότερα σῶσαι καὶ νικᾶν ἀσφαλῶς, εἰ δὲ δεῖ, καὶ
„μετὰ τοῦ δρᾶσαί τι καὶ παθεῖν γενναῖον· μήτε τῆς
„τύχης πεῖραν λαβεῖν, μήτε τῆς ἀρετῆς δόξαν κατα-
„λιπεῖν; οὐ πρὸ ὑμῶν, ὦ ἄνδρες Ῥωμαῖοι, τὰ μὲν
„πολλὰ ὑπάρχει καὶ θαυμαστὰ ἔργα παρ' ἑτέροις,
„οὓς οὐδεὶς ὑμνήσει λόγος ἀξίως· πολλὰς δὲ καὶ
„περιβοήτους πράξεις οἰκείας τὸ ἐξ ὑμῶν καρπώσε-
„ται γένος, ἢν τοῦτον ἐπικατορθώσητε τὸν πόλε-
„μον; ἵνα δὲ καὶ τοῖς τὰ κράτιστα ὑμῶν ἐγνωκόσι
„τὸ γενναῖον μὴ ἀκερδὲς γένηται, καὶ τοῖς πέρα
„τοῦ δέοντος τὰ δεινὰ πεφοβημένοις μὴ ἀζήμιον ᾖ,
„πρὶν εἰς ταῦτα ἐλθεῖν, οἷων ἑκατέροις συμβήσεται
„τυχεῖν, ἀκούσατέ μου. ᾧ μὲν ἄν τι καλὸν ἢ γεν-
„ναῖον ἐν τῇ μάχῃ διαπραξαμένῳ μαρτυρήσωσιν οἳ
„τὰ ἔργα συνειδότες, τάς τ' ἄλλας ἀποδώσω παρα-

Digitized by Google

„χρῆμα τιμᾶς, ἃς ἐκ τῶν πατρίων ἐκείνῳ ἐθισμῶν
„ὑπάρχει φέρεσθαι, καὶ γῆς ἐπιπροσθήσω κλῆρον,
„ἐξ ἧς κέκτηται τὸ δημόσιον, καὶ ἱκανὸν ποιῆσαι
„ὡς μηδενὸς τῶν ἀναγκαίων δεηθῆναι· ᾧ δ' ἂν ἡ
„κακὴ καὶ θεοβλαβὴς διάνοια φυγῆς ἀσχήμονος
„ἐπιθυμίαν ἐμβάλῃ, τούτῳ τὸν φευγόμενον ἀγχοῦ
„παραστήσω θάνατον· κρείττων γὰρ ἑαυτῷ καὶ
„τοῖς ἄλλοις γένοιτο ὁ τοιοῦτος πολίτης ἀποθανών·
„καὶ περιέσται τοῖς οὕτως ἀποθανοῦσι μήτε ταφῆς
„μήτε τῶν ἄλλων νομίμων μεταλαβεῖν, ἀλλ' ἀτῆλοις,
„ἀκλαύστοις, ὑπ' οἰωνῶν τε καὶ θηρίων διαφθαρῆ-
„ναι. ταῦτα δὴ προεγνωκότες, ἴτε προθύμως ἅπαν-
„τες ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, λαβόντες καλὰς ἐλπίδας, ἔργων
„καλῶν ἡγεμόνας, ὡς ἐνὶ τῷ κινδύνῳ τὸ κράτιστον
„καὶ κατ' εὐχὴν ἅπασι τέλος λαβόντι, τὰ μέγιστα
„ἔχοντες ἀγαθά, φόβου τυράννων ὑμᾶς αὐτοὺς
„ἐλευθερώσοντες, πόλει τῇ γειναμένῃ τροφείων δι-
„καίας ἀπαιτούσῃ χάριτας ἀποδώσοντες, παῖδας
„ὅσοις εἰσὶν ὑμῖν ἔτι νήπιοι, καὶ γαμετὰς γυναῖκας
„οὐ περιοψόμενοι παθεῖν πρὸς ἐχθρῶν ἀνήκεστα,
„γηραιούς τε πατέρας τὸν ὀλίγον ἔτι χρόνον ἡδιστον
„βιῶναι παρασκευάσοντες. ὦ μακάριοι μὲν, οἷς ἂν
„ἐγγένηται τὸν ἐκ τοῦδε τοῦ πολέμου θρίαμβον
„καταγαγεῖν, ὑποδεχομένων ὑμᾶς τέκνων καὶ γυ-
„ναικῶν καὶ πατέρων· εὐκλεεῖς δὲ καὶ ζηλωτοὶ τῆς
„ἀρετῆς, οἱ τὰ σώματα χαριούμενοι τῇ πατρίδι.
„ἀποθανεῖν μὲν γὰρ πᾶσιν ἀνθρώποις ὀφείλεται,
„κακοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς· καλῶς δὲ καὶ ἐνδόξως μό-
„νοις τοῖς ἀγαθοῖς."

Digitized by Google

X. Ἔτι δ' αὐτοῦ λέγοντος τὰ εἰς τὸ γενναῖον ἐπαγωγὰ, θάρσος τι δαιμόνιον ἐμπίπτει τῇ στρατιᾷ, καὶ ὥσπερ ἐκ μιᾶς ψυχῆς ἅπαντες ἀνεβόησαν ἅμα· „Θάρσει τε καὶ ἄγε,“ καὶ ὁ Ποστούμιος ἐπαινέσας τὸ πρόθυμον αὐτῶν, καὶ τοῖς θεοῖς εὐξάμενος, ἐὰν εὐτυχὴς καὶ καλὸν τέλος ἀκολουθήσῃ τῇ μάχῃ, θυσίας τε μεγάλας ἀπὸ πολλῶν ἐπιτελέσειν χρημάτων, καὶ ἀγῶνας καταστήσεσθαι πολυτελεῖς, οὓς ἄξει ὁ Ῥωμαίων δῆμος ἀνὰ πᾶν ἔτος, ἅπιλυσεν ἐπὶ τὰς τάξεις. ὡς δὲ τὸ σύνθημα παρὰ τῶν ἡγεμόνων παρέλαβον, καὶ τὰ παρακλητικὰ τῆς μάχης αἱ σάλπιγγες ἐνεκελεύσαντο, ἐχώρουν ἀλαλάξαντες ὁμόσε, πρῶτον μὲν οἱ ψιλοὶ καὶ ἱππεῖς ἀφ' ἑκατέρων, ἔπειτα αἱ πεζαὶ φάλαγγες, ὁπλισμούς τε καὶ τάξεις ὁμοίους ἔχουσαι· καὶ γίνεται πάντων ἀναμὶξ μαχομένων κατερρὼς ἀγὼν, καὶ ἐν χερσὶ πᾶσα ἡ μάχη. ὡς δὲ πολὺ τὸ παράλογον ἀμφοτέροις τῆς δόξης· οὐδέτεροι γὰρ ἐλπίσαντες μάχης θεήσειν σφίσιν, ἀλλὰ τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ τοὺς πολεμίους ὑπολαβόντες φοβήσειν· Λατῖνοι μὲν τῷ πλήθει τῆς σφετέρας ἵππου πιστεύσαντες, ἧς οὐδὲ τὸ ῥύθιον ὤφελον τοὺς Ῥωμαίων ἱππεῖς ἀνέξεσθαι· Ῥωμαῖοι δὲ τῷ τολμηρῷ καὶ ἀπερισκέπτῳ ἐπὶ τὰ δεινὰ χωροῦντες, καταπλήξεσθαι τοὺς πολεμίους· ταῦτα ὑπὲρ ἀλλήλων καταδοξάσαντες ἐν ἀρχαῖς, τὰ ἐναντία ἰώρων γινόμενα. οὐκέτι δὲ τὸ τῶν ἀντιπολεμίων δέος, ἀλλὰ τὸ ἴδιον θάρσος ἑκάτεροι τοῦ τε σωθήσεσθαι καὶ τοῦ νικήσειν αἴτιον σφίσι νομίσαντες, ἀγαθοὶ μαχηταὶ καὶ ὑπὲρ δύναμιν ἐφά-

Digitized by Google

νησαν. ἐγίνοντο δὲ ποικίλαι καὶ ἀγχίστροφοι περὶ αὐτοὺς αἱ τοῦ ἀγῶνος τύχαι.

XI. Πρῶτον μὲν οὖν οἱ κατὰ μέσην τὴν φάλαγγα τεταγμένοι Ῥωμαίων, ἦθα ὁ δικτάτωρ Ποστούμιος ἦν λογάδας ἔχων περὶ αὐτὸν ἱππεῖς, καὶ αὐτὸς ἐν πρώτοις μαχόμενος, τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἐξωθοῦσι μέρος, τρωθέντος ὑσσῷ τὸν δεξιὸν ὦμον θατέρου τῶν Ταρκυνίου παίδων Τίτου, καὶ μηκέτι δυναμένου τῇ χειρὶ χρῆσθαι. (Δικίνιος μὲν γὰρ καὶ οἱ περὶ Γέλλιον, οὐδὲν ἑξηκοστὸς ὢν τῶν εἰκοτῶν οὔτε τῶν δυνατῶν, αὐτὸν εἰσάγουσι τὸν βασιλέα Ταρκύνιον ἀγωνιζόμενον ἐφ' ἵππου καὶ τιτρωσκόμενον, ἄνδρα ἐννενήκοντα ἔτεσι προσάγοντα.) πεσόντος δὲ Τίτου, μικρὸν ἀγωνισάμενοι χρόνον οἱ περὶ αὐτόν, καὶ τὸ σῶμα ἔμψυχον ἀράμενοι, γενναῖον οὐδὲν ἔτι ἔπραξαν, ἀλλ' ἐχώρουν ἁπιοῦσι τοῖς Ῥωμαίοις ἐπὶ πόδα· ἔπειτα αὖθις ἔστησάν τε καὶ εἰς ἀντίπαλα ἐχώρουν, θατέρου τῶν Ταρκυνίου παίδων Σέξτου μετὰ τῶν ἐκ Ῥώμης φυγάδων τε καὶ τῶν ἄλλων ἐπιλέκτων ἱππέων ἐπιβοηθησάντων αὐτοῖς. οὗτοι μὲν οὖν πάλιν ἀναλαβόντες αὐτοὺς, ἐμάχοντο· οἱ δὲ τῆς φαλάγγος ἑκατέρας ἡγεμόνες, Τίτος Αἰβούτιος καὶ Μαμίλιος Ὀκταούϊος, λαμπρότατα πάντων ἀγωνιζόμενοι, καὶ τρέποντες μὲν τοὺς ὑφισταμένους καθ' ὃ χωρήσειαν μέρος, ἀντικαθιστάντες δὲ τῶν σφετέρων τοὺς θορυβηθέντας, χωροῦσιν ἐκ προοιμίσεως δόμδε· καὶ συρράξαντες πληγὰς κατ' ἀλλήλων φέρουσιν ἰσχυράς, οὐ μὴν καιρίους, ὁ μὲν ἱππάρχης εἰς τὰ στέρνα τοῦ Μαμιλίου διὰ τοῦ θώ-

Digitized by Google

ρακος ἐλάσας τὴν αἰχμήν, ὁ δὲ Μαμίλιος μέσον περονήσας τὸν δεξιὸν ἐκείνου βραχίονα· καὶ πίπτουσιν ἀπὸ τῶν ἵππων.

XII. Ἀποκομισθέντων δ' ἀμφοτέρων ἐκ τῆς μάχης, ὁ τεταγμένος [αὖθις καὶ πρεσβύτερος] πρεσβευτὴς Μάρκος Οὐαλέριος τὴν τοῦ ἱππάρχου παρειληφὼς ἡγεμονίαν, ἐπιστὰς τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἱππεῦσιν ἐπὶ τοὺς κατὰ πρόσωπον, καὶ μικρὸν ἀντισχὼν χρόνον, ἐξωθεῖται τῆς τάξεως ἐπιπολύ· ἦκον δὲ καὶ τούτοις ἐκ τῶν φυγάδων τῶν ἐκ Ῥώμης ἱππέων τε καὶ ψιλῶν βοήθειαι, καὶ ὁ Μαμίλιος ἀνειληφὼς ἐκ τῆς πληγῆς ἑαυτόν, ἤδη παρῆν αὖθις, ἄγων πλῆθος ἱππέων τε καὶ ψιλῶν πεζῶν κρείττονα· ἐν τούτῳ τῷ ἀγῶνι ὁ πρεσβευτὴς Μάρκος Οὐαλέριος, ὁ τὸν κατὰ Σαβίνων πρῶτος εἰσαγαγὼν θρίαμβον, καὶ τὸ φρόνημα τῆς πόλεως τεταπεινωμένον ἐκ τοῦ Τυφρηνικοῦ πτώματος διαναστήσας, δόρατι πληγεὶς πίπτει, καὶ περὶ αὐτὸν ἄλλοι πολλοὶ Ῥωμαίων καλοί τε καὶ ἀγαθοί. περὶ δὲ τῷ πτώματι αὐτοῦ γίνεται κρατερὸς ἀγών, Ποπλίου καὶ Μάρκου τῶν Ποπλικόλα παίδων τὸν θεῖον ὑπερασπισάντων. ἐκεῖνον μὲν οὖν ἀσκύλευτόν τε καὶ μικρὸν ἔτι ἐμπνέοντα τοῖς ὑπασπισταῖς ἀναθέντες, ἀπέστειλαν ἐπὶ τὸν χάρακα, ἑαυτοὺς δ' εἰς μέσους τοὺς πολεμίους ὑπὸ λήματός τε καὶ προθυμίας ὠσάμενοι, καὶ πολλὰ τραύματα λαβόντες, ἀθρόων περιχυθέντων σφίσι τῶν φυγάδων, ἀποθνήσκουσιν ἅμα. ἐξωθεῖται δὲ μετὰ τοῦτο τὸ πάθος ἡ Ῥωμαίων φάλαγξ, καὶ ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν ἐπιπολὺ καὶ μέχρι τῶν μέσων

Digitized by Google

παρερρήγνυτο. ἔπειτα μαθὼν ὁ δικτάτωρ τὴν φυγὴν τῶν σφετέρων, ἐβοήθει κατὰ τάχος, ἄγων τοὺς περὶ αὐτὸν ἱππεῖς. κελεύσας δὲ τὸν ἕτερον πρεσβευτὴν, Τίτον Ἑρμήνιον, ἴλην ἱππέων ἄγοντα κατὰ νώτου χωρεῖν τῆς σφετέρας φάλαγγος, καὶ τοὺς φεύγοντας ἐπιστρέφειν, εἰ δὲ μὴ πείθοιντο, ἀποκτεῖναι, αὐτὸς ἅμα τοῖς κρατίστοις ἐπὶ τὸ στίφος ὠθεῖται. καὶ πειδὴ πλησίον τῶν πολεμίων ἐγένετο, πρῶτος εἰσελαύνει τὸν ἵππον ἀφειμένῳ τῷ χαλινῷ. ἀθρόας δὲ γενομένης καὶ καταπληκτικῆς τῆς ἐλάσεως, οὐ δεξάμενοι τὸ μανικὸν αὐτῶν καὶ τεθηριωμένον οἱ πολέμιοι, τρέπονται καὶ πίπτουσι συχνοί. ἐν δὲ τούτῳ καὶ ὁ πρεσβευτὴς Ἑρμήνιος ἀνειληφὼς τοὺς φοβηθέντας ἐκ τῆς τροπῆς τῶν σφετέρων, ἦγεν ἐπὶ τοὺς περὶ τὸν Μαμίλιον συνεστῶτας· καὶ συμπεσὼν αὐτῷ, μεγίστῳ τ' ὄντι καὶ ῥώμης ἀρίστῳ τῶν καθ' ἑαυτὸν τότε ἀνθρώπων, ἐκεῖνόν τ' ἀποκτείνει, καὶ αὐτὸς, ἐν τῷ σκυλεύειν τὸν νεκρὸν πληγεὶς ὑπό τινος ξίφει διὰ τῆς λαγόνος, ἀποθνήσκει. Σέξτος δὲ Ταρκύνιος, τοῦ λαιοῦ τῶν Λατίνων κέρατος ἡγούμενος, ἀντεῖχεν ἔτι τοῖς δεινοῖς, καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τῶν Ῥωμαίων κέρατος ἐξωθεῖ τῆς στάσεως. ὡς δὲ τὸν Ποστούμιον ἐθεάσατο σὺν τοῖς ἐπιλέκτοις ἱππεῦσιν ἐπιφαινόμενον, ἀπογνοὺς ἁπάσης ἐλπίδος, εἰς μέσους αὐτοὺς ἴεται· ἔνθα δὴ κυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἱππέων τε καὶ πεζῶν, καὶ βαλλόμενος πανταχόθεν, ὥσπερ θηρίον, οὐκ ἄνευ τοῦ πολλοὺς ἀποκτεῖναι τῶν ὁμόσε χωρησάντων, ἀποθνήσκει. πεσόντων δὲ τῶν ἡγεμόνων, ἀθρόα γίνεται πάντων αὐτίκα τῶν Λατίνων

Digitized by Google

φυχὴ, καὶ τοῦ χάρακος αὐτῶν ἐρήμου καταλειφθέντος ὑπὸ τῶν φυλάκων ἅλωσις· ὅθεν οἱ Ῥωμαῖοι πολλὰς καὶ καλὰς ἔλαβον ὠφελείας· συμφορά τε αὕτη μεγίστη Λατίνοις ἐγένετο, δι' ἣν ἐπὶ πλεῖστον ἐκακώθησαν, καὶ φθόρος σωμάτων ὅσος οὔπω πρότερον. ἀπὸ γὰρ τετρακισμυρίων πεζῶν, καὶ τρισχιλίων ἱππέων, ὥσπερ ἔφην, οἱ λειφθέντες ἐλάττους μυρίων, ἐσώθησαν ἐπὶ τὰ σφέτερα.

Cum Latinis debellatum.

XIII. Ἐν ταύτῃ λέγονται τῇ μάχῃ Ποστουμίῳ τε τῷ δικτάτορι καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν τεταγμένοις ἱππεῖς δύο φανῆναι, κάλλει τε καὶ μεγέθει μακρῷ πρείττους ὧν ἡ καθ' ἡμᾶς φύσις ἐκφέρει, ἐναρχόμενοι γενειᾶν, ἡγούμενοί τε τῆς Ῥωμαϊκῆς ἵππου, καὶ τοὺς ὁμόσε χωροῦντας τῶν Λατίνων παίοντες τοῖς δόρασι, καὶ προτροπάδην ἐλαύνοντες. καὶ μετὰ τὴν τροπὴν τῶν Λατίνων καὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ χάρακος αὐτῶν περὶ δείλην ὀψίαν, τότε τέλος λαβούσης τῆς μάχης, ἐν τῇ Ῥωμαίων ἀγορᾷ τὸν αὐτὸν τρόπον ὀφθῆναι δύο νεανίσκους λέγονται, πολεμικὰς ἐνδεδυκότες στολὰς, μήκιστοί τε καὶ κάλλιστοι, καὶ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν ἔχοντες, αὐτοί τε φυλάττοντες ἐπὶ τῶν προσώπων ὡς ἐκ μάχης ἥκοντες τὸ ἀγωνίσιον σχῆμα, καὶ τοὺς ἵππους ἰδρῶτι διαβρόχους ἐπαγόμενοι. ἅραντες δὲ τῶν ἵππων ἑκάτεροι, καὶ ἀνονίψαντες ἀπὸ τῆς λιβάδος, ἣ παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Ἑστίας ἀναδίδωσι, λίμνην ποιοῦσα ἐμβύθιον ὀλίγην, πολλῶν αὐτοὺς περιστάντων, καὶ εἴ τι φέρουσιν ἔτι καινὸν

Digitized by Google

ἀπὸ στρατοπέδου μαθεῖν ἀξιοῦντων, τήν τε μάχην αὐτοῖς φράζουσιν ὡς ἐγένετο, καὶ ὅτι νικῶσιν· οὓς μεταχωρήσαντας ἐκ τῆς ἀγορᾶς ὑπ' οὐδενὸς ἔτι λέγουσιν ὀφθῆναι, πολλὴν ζήτησιν αὐτῶν ποιουμένου τοῦ καταλειφθέντος τῆς πόλεως ἡγεμόνος. ὡς δὲ τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ τὰς παρὰ τοῦ ὑικτάτωρος ἐπιστολὰς ἔλαβον οἱ τῶν ἱππέων προεστῶτες, καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς ἐν τῇ μάχῃ γενομένοις καὶ τὰ περὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν δαιμόνων ἔμαθον, νομίσαντες τῶν αὐτῶν θεῶν εἶναι ἄμφω τὰ φάσματα, ὥσπερ εἰκός, Διοσκούρων ἐπίσθησαν εἶναι τὰ εἴδωλα. ταύτης ἐστὶ τῆς παραδόξου καὶ θαυμαστῆς τῶν δαιμόνων ἐπιφανείας ἐν Ῥώμῃ πολλὰ σημεῖα, ὅ τε νεὼς ὁ τῶν Διοσκούρων, ὃν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς κατεσκεύασεν ἡ πόλις, ἵνθα ὤφθη τὰ εἴδωλα, καὶ ἡ παρ' αὐτῷ πρήνη καλουμένη τε τῶν θεῶν τούτων ἱερά, καὶ εἰς τόδε χρόνου νομιζομένη, θυσίαι τε πολυτελεῖς, ἃς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὁ δῆμος ἐπιτελεῖ διὰ τῶν μεγίστων ἱππέων ἐν μηνὶ Κυϊντιλίῳ λεγομένῳ, ταῖς καλουμέναις εἰδοῖς, ἐν ᾗ κατώρθωσαν ἡμέρᾳ τόνδε τὸν πόλεμον· ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα, ἡ μετὰ τὴν θυσίαν ἐπιτελουμένη πομπὴ τῶν ἐχόντων τὸν δημόσιον ἵππον, οἳ κατὰ φυλάς τε καὶ λόχους κεκοσμημένοι, στοιχηδὸν ἐπὶ τῶν ἵππων ὀχούμενοι πορεύονται πάντες, ὡς ἐκ μάχης ἥκοντες. ἐστεφανωμένοι θαλλοῖς ἐλαίας, καὶ πορφυρᾶς φοινικοπαρύφους ἀμπεχόμενοι τηβέννας, τὰς καλουμένας τραβέας, ἀρξάμενοι μὲν ἀπὸ ἱεροῦ τινος Ἄρεως ἔξω τῆς πόλεως ἱδρυμένου, διεξιόντες δὲ τὴν τ' ἄλλην πόλιν διὰ

Digitized by Google

τῆς ἀγορᾶς, καὶ παρὰ τὸ τῶν Διοσκούρων ἱερὸν παρερχόμενοι, ἄνδρες ἔστιν ὅτε καὶ πεντακισχίλιοι, φέροντες ὅσα παρὰ τῶν ἡγεμόνων ἀριστεῖα ἔλαβον ἐν ταῖς μάχαις, καλὴ καὶ ἀξία τοῦ μεγέθους τῆς ἡγεμονίας ὄψις. ταῦτα μὲν ὑπὲρ τῆς γενομένης ἐπιφανείας τῶν Διοσκούρων λεγόμενά τε καὶ πρατιόμενα ὑπὸ Ῥωμαίων ἔμαθον· ἐξ ὧν τεκμήραιτο ἄν τις, ὡς θεοφιλεῖς ἦσαν οἱ τότε ἄνθρωποι, σὺν ἄλλοις πολλοῖς καὶ μεγάλοις.

XIV. Ὁ δὲ Ποστούμιος ἐκείνην μὲν τὴν νύκτα κατεστρατοπέδευσεν ἐν τῷ πεδίῳ· τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ στεφανώσας τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν τῇ μάχῃ, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους φυλάττεσθαι διαδοὺς, ἔθυε τὰ νικητήρια τοῖς θεοῖς. ἔτι δ' αὐτῷ τὸν στέφανον ἐπικειμένῳ, καὶ τὰς ὑπερπύρους ἀπαρχὰς τοῖς βωμοῖς ἐπιτιθέντι, σκοποί τινες, ἀπὸ τῶν μετεώρων καταδραμόντες, ἀγγέλλουσι πολέμιον ἐπὶ σφᾶς ἐλαύνειν στρατόν. ἦν δ' ἐκ τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους ἐπίλεκτος ἀκμὴ σύμμαχος ἀπεσταλμένη Λατίνοις, πρὶν ἢ τὴν μάχην αὐτῶν ἐπιτελεσθῆναι. ὡς δὲ ᾐσθάνετ' ἔγνω, χωρεῖν ἅπαντας ἐκέλευσεν ἐπὶ τὰ ὅπλα, καὶ μένειν ἐν τῷ χάρακι παρὰ ταῖς ἰδίαις ἕκαστον σημαίαις, φυλακὴν καὶ κόσμον φυλάττοντας, ἕως ἂν αὐτὸς ἃ χρὴ πράττειν παραγγείλῃ. οἱ δὲ τῶν Οὐολούσκων ἡγεμόνες ἐξ ἀπόπτου τοῖς Ῥωμαίοις παρεμβάλλοντες, ὡς εἶδον μεστὸν μὲν τὸ πεδίον νεκρῶν, ὀρθοὺς δὲ τοὺς χάρακας ἀμφοτέρους, προϊόντα δ' ἐκ τῶν ἐρυμάτων οὔτε πολέμιον οὔτε φίλιον οὐδένα, τέως μὲν ἐθαύμαζον, καὶ τίς ἡ κατειληφυῖα

Digitized by Google

τύχη τὰ πράγματα, ἀπόρως εἶχον συμβάλλειν. ἐπεὶ δὲ παρὰ τῶν ἀνασωζομένων ἐκ τῆς τροπῆς ἅπαντα τὰ περὶ τὸν ἀγῶνα ἔμαθον, ἐσκόπουν μετὰ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τί χρὴ πράττειν. τοῖς μὲν οὖν θρασυτάτοις αὐτῶν ἐδόκει πράτιστον εἶναι, χωρεῖν ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Ῥωμαίων ἐξ ἐφόδου, ἕως πολλοὶ μὲν ἔκαμον ὑπὸ τραυμάτων, ἀπειρήκεσάν τε ἅπαντες ὑπὸ κόπου, ὅπλα τ' ἄχρηστα τοῖς πλείστοις ἦν, τὰ μὲν ἀπεστομωμένα τὰς ἀκμάς, τὰ δὲ κατεαγότα, καὶ βοήθεια παρὰ τῶν οἴκοθεν ἀκραιφνὴς οὔπω παρῆν οὐδεμία αὐτοῖς· ἡ δὲ σφῶν αὐτῶν δύναμις, πολλή τ' οὖσα καὶ ἀγαθὴ καὶ ὡπλισμένη καλῶς, ἐμπειροπόλεμός τε καὶ οὐ προσδεχομένοις ἐξαπίναιος παροῦσα, φοβερὰ καὶ τοῖς εὐτυλμοτάτοις φανήσεσθαι ἔμελλε.

XV. Τοῖς δὲ σωφρονεστάτοις οὐκ ἀσφαλὲς τὸ κινδύνευμα εἶναι ἐφαίνετο, ἀνδράσιν ἀγαθοῖς τε τὰ πολέμια καὶ νεωστὶ τὴν Λατίνων τοσαύτην δύναμιν ἀραμένοις, ἄνευ συμμάχων ὁμόσε χωρεῖν μέλλοντας, τὸν ὑπὲρ τῶν μεγίστων κίνδυνον ἐν ἀλλοτρίᾳ ποιεῖσθαι γῇ, ἔνθα εἴ τι συμβαίη πταῖσμα, οὐδεμίαν ἕξουσι καταφυγὴν ἀσφαλῆ· τῆς δ' οἰκαδε σωτηρίας προνοεῖσθαι μᾶλλον ἠξίουν οὗτοι διὰ ταχέων, καὶ μέγα κέρδος ὑπολαμβάνειν, εἰ μηδὲν ἀπολαύσουσιν ἐκ τῆς στρατείας κακόν· ἑτέροις δὲ τούτων μὲν οὐδέτερον ἐδόκει χρῆναι ποιεῖν, νεανικὸν μὲν ἀποφαίνουσι τὸ πρόχειρον τῆς ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ὁρμῆς, αἰσχρὸν δὲ τὸ παράλογον τῆς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα φυγῆς ὡς κατ' εὐχὴν ληψομένων τῶν πολεμίων ὁπότερον ἂν

Digitized by Google

αὐτῶν ποιήσωσι. γνώμη δὲ τούτων ἦν, ἐν μὲν τῷ παρόντι κρατύνασθαι τὸν χάρακα καὶ τὰ πρὸς τὸν ἄχῶνα εὐτρεπίζεσθαι· πέμποντας δὲ πρὸς τοὺς ἄλλους Οὐολούσκους, δυεῖν θάτερον ἀξιοῦν, ἢ δύναμιν ἑτέραν πέμπειν ἀξιόμαχον ἐπὶ Ῥωμαίους, ἢ καὶ τὴν ἀπεσταλμένην μετακαλεῖν. ἡ δὲ πιθανωτάτη τοῖς πλείστοις φανεῖσα, καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τέλει κυρωθεῖσα γνώμη ταῦτα παρῆνει, πέμψαι τινὰς εἰς τὸν χάρακα τῶν Ῥωμαίων κατασκόπους, ὀνόματι πρεσβευτῶν ἔχοντας τὸ ἀσφαλὲς, οἳ δεξιώσονται τὸν ἡγεμόνα, καὶ φράσουσιν, ὅτι αὐμμαχοι Ῥωμαίων ἥκοντες ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Οὐολούσκων, ἄχθονται μὲν ὑστερήσαντες τῆς μάχης, ὡς οὐδεμίαν ἢ μικρὰν τινα τῆς προθυμίας χάριν οἰσόμενοι, τῇ δ' ἐξ ἐκείνων τύχῃ μέγαν ἀγῶνα δίχα συμμάχων κατωρθωκότων συνήδοντται. ἐξαπατήσαντες δ' αὐτοὺς τῇ φιλανθρωπίᾳ τῶν λόγων, καὶ πιστεύειν, ὡς φίλοις, σφίσι κατασκευάσαντες, ἅπαντα κατασκέψονται, καὶ δηλώσουσιν ἀφικόμενοι πλῆθός τ' αὐτῶν καὶ ὁπλισμοὺς καὶ παρασκευάς, καὶ εἴ τι κατὰ νοῦν ἔχουσι πράττειν. ὅταν δὲ ταῦτ' ἀκριβῶς σφίσι γένηται φανερά, τότε προθεῖναι βουλὴν, εἴτ' ἐπιχειρεῖν αὐτοῖς ἄμεινον εἴη, προσμεταπεμψαμένους δύναμιν ἑτέραν, εἴτε καὶ τὴν παροῦσαν ἀπάγειν.

XVI. Ὡς δὲ ταύτῃ προσέθεντο τῇ γνώμῃ, καὶ οἱ προχειρισθέντες ὑπ' αὐτῶν πρέσβεις, ἀφικόμενοι πρὸς τὸν δικτάτορα, παραχθέντες ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἐξηγοῦντο τοὺς ἐξαπατήσοντας λόγους· ὀλίγον δ' Ποστούμιος ἐπισχὼν χρόνον πρὸς αὐτοὺς εἶπε·

Digitized by Google

„Πονηρὰ βουλεύματα, ὦ Οὐαλούσιοι, χρηστοῖς ἀμ-
„φισαντες λόγοις ἤκετε· καὶ πολεμίων ἔργα πρᾶτ-
„τοντες, φίλων ἐξενέγκασθαι βούλεσθε δόξαν. ὑμεῖς
„γὰρ ἀπίσταλθε ὑπὸ τοῦ κοινοῦ Λατίνοις συμμαχή-
„σοντες καθ' ἡμῶν· ἐπεὶ δὲ ὕστεροι τῆς μάχης ἤκετε
„καὶ κρατουμένους αὐτοὺς ὁρᾶτε, παραπρούσασθαι
„βούλεσθε ἡμᾶς, τἀναντία ὧν ἐμέλλετε πράττειν λέ-
„γοντες. καὶ οὐδὲ ἡ φιλανθρωπία τῶν λόγων ἦν
„πλάττεσθε πρὸς τὸν παρόντα καιρόν, οὐδὲ τὸ
„προσποίημα ὑμῶν τῆς δύρο ἀφίξεως ὑγιές ἐστιν,
„ἀλλὰ μεστὸν δόλου καὶ ἀπάτης. οὐ γὰρ συνηθησό-
„μενοι τοῖς ἀγαθοῖς τοῖς ἡμετέροις ἐξαπίσταλθε,
„ἀλλὰ κατασκεψόμενοι πῶς ἡμῖν ἀσθενείας ἢ δυνά-
„μεως τὰ πράγματα ἔχει· καὶ ἐστε πρεσβευταὶ μὲν
„λόγῳ, κατάσκοποι δ' ἔργῳ." ἀρνουμένων δὲ πρὸς
ἅπαντα τῶν ἀνδρῶν, οὐ διὰ μακροῦ τὴν πίστιν
ἔφησεν αὐτοῖς παρέξεσθαι· καὶ αὐτίκα τὰς ἐπιστο-
λὰς αὐτῶν, ἃς ἔλαβε πρὸ τῆς μάχης τοῖς ἡγεμόσι
τῶν Λατίνων φερομένας, ἐν αἷς ὑπιαχνοῦντο αὐτοῖς
πίμπλειν ἐπικουρίαν, προήγαγε, καὶ τοὺς φέροντας
αὐτὰς προσήγαγεν. ἀναγνωσθέντων δὲ τῶν γραμμά-
των, καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἃς ἔλαβον ἐντολὰς διη-
γησαμένων, τὸ μὲν πλῆθος ὥρμησε βάλλειν τοὺς Οὐο-
λούσκους, ὡς ἁλωκότας ἐπ' αὐτοφώρῳ κατασκόπους·
ὁ δὲ Ποστούμιος οὐκ ᾤετο δεῖν ὁμοίους γίνεσθαι
τοῖς κακοῖς τοὺς ἀγαθούς· κρεῖττον εἶναι λέγων καὶ
μεγαλοψυχότερον εἰς τοὺς ἀποστείλαντας φυλάττειν
τὴν ὀργήν, ἢ εἰς τοὺς ἀποσταλέντας· καὶ διὰ τὸ
φανερὸν ὄνομα τῆς πρεσβείας ἀφεῖναι τοὺς ἄνδρας

Digitized by Google

μᾶλλον, ἢ διὰ τὸ ἀφανὲς τῆς κατασκοπῆς ἔργον ἀπολέσαι· ἵνα μήτε Οὐολούσκοις ἀφορμὴν παράσχωσιν εὐπρεπῆ τοῦ πολέμου, πρεσβευτῶν ἀνηρῆσθαι σώματα σκηπτομένοις παρὰ τὸν ἁπάντων νόμον, μήτε τοῖς ἄλλοις ἐχθροῖς πρόφασιν εἶναι εἰ καὶ ψεύδους, ἀλλ' οὐκ ἀλόγου γε, οὐδ' ἀπίστου.

De Latinis triumphus.

XVII. Ἐπισχὼν δὲ τὴν ὁρμὴν τοῦ πλήθους, ἀπιέναι τοὺς ἄνδρας ἐκέλευσεν ἀμεταστρεπτί, φυλακῇ παραδοὺς ἱππέων, οἳ προέπεμψαν αὐτοὺς ἐπὶ τὸν Οὐολούσκων χάρακα. ἐκβαλὼν δὲ τοὺς κατασκόπους, εὐτρεπίζεσθαι τὰ εἰς μάχην παρήγγελλε τοῖς στρατιώταις, ὡς ἐν τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ παρατεξόμενος· ἐδέησε δ' οὐδεμιᾶς αὐτῷ μάχης. οἱ γὰρ ἡγεμόνες τῶν Οὐολούσκων πολλῆς ἔτι νυκτὸς οὔσης ἀναστήσαντες τὴν στρατιάν, ᾤχοντο ἐπὶ τὰ σφέτερα. ἁπάντων δὲ χωρησάντων αὐτῷ κατ' εὐχήν, θάψας τοὺς οἰκείους νεκροὺς, καὶ τὴν στρατιὰν καθήρας, ἀνέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν εὐπρεπεῖ θριάμβῳ κοσμούμενος, ὅπλων τε σωρὸν ἐφ' ἁμάξαις πολλαῖς κομίζων, καὶ χρημάτων στρατιωτικῶν παρασκευὰς ἀφθόνους εἰσφέρων, καὶ τοὺς ἁλόντας ἐν τῇ μάχῃ πεντακοσίων ἀποδόσεντας ἑξακισχιλίους. ἐπαγόμενος. ἀπὸ δὲ τῶν λαφύρων ἐξελόμενος τὰς δεκάτας, ἀγῶνάς τε καὶ θυσίας τοῖς θεοῖς ἀπὸ τετταράκοντα ταλάντων ἐποίει, καὶ ναῶν κατασκευὰς ἐξεμίσθωσε Δήμητρι, καὶ Διονύσῳ, καὶ Κόρῃ, κατ' εὐχήν· ἐσπάνισαν γὰρ αἱ τροφαὶ τοῦ πολέμου κατ' ἀρχὰς, καὶ πολὺν αὖ-

Digitized by Google

τοῖς παρέσχον φόβον ὡς ἐπιλείψουσαι, τῆς τε γῆς ἀπάρπου γενομένης, καὶ τῆς ἔξωθεν ἀγορᾶς οὐκέτι παρακομιζομένης διὰ τὸν πόλεμον. διὰ τοῦτο τὸ θεῖος ἀνασκέψασθαι τὰ Σιβύλλεια τοὺς φύλακας αὐτῶν κελεύσας, ὡς ἔμαθεν ὅτι τούτους ἐξιλάσασθαι τοὺς θεοὺς οἱ χρησμοὶ κελεύουσιν, εὐχὰς αὐτοῖς ἐποιήσατο, μέλλων ἐξάγειν τὸν στρατὸν, ἐὰν εὐεπηρία γένηται κατὰ τὴν πόλιν ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς, οἷα πρότερον ἦν, ναούς τ' αὐτοῖς καθιδρύσεσθαι, καὶ θυσίας καταστήσεσθαι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν· οἱ δὲ ὑπακούσαντες, τήν τε γῆν παρεσκευάσαν ἀνιέναι πλουσίους καρποὺς, οὐ μόνον τὴν σπόριμον, ἀλλὰ καὶ τὴν δενδροφόρον, καὶ τὰς ἐπεισάκτους ἀγορὰς πάσας ἐπικλῦσαι μᾶλλον ἢ πρότερον. ἅπερ ὁρῶν αὐτὸς ὁ Ποστούμιος ἐψηφίσατο τὰς τῶν ναῶν τότε κατασκευάς. Ῥωμαῖοι μὲν δὴ τὸν τυραννικὸν ἀπωσάμενοι πόλεμον εὐνοίᾳ θεῶν, ἐν ἑορταῖς τε καὶ θυσίαις ἦσαν.

Latini pacem petunt.

XVIII. Ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις πρεσβεῖς ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Λατίνων ἦκον ὡς αὐτοὺς ἐξ ἁπασῶν τῶν πόλεων ἐπιλεχθέντες, οἷα τὴν ἐναντίαν ἔχοντες περὶ τοῦ πολέμου γνώμην, ἱκετηρίας καὶ στέμματα προεχόμενοι. οὗτοι παραχθέντες ἐπὶ τὴν βουλὴν, τῆς μὲν ἀρχῆς τοῦ πολέμου τοὺς δυναστεύοντας ἐν ταῖς πόλεσιν ἀπέφαινον αἰτίους· τὸ δὲ πλῆθος ἓν μόνον τοῦτο ἁμαρτεῖν ἔλεγον, ὅτι πονηροῖς ἐπείσθη δημαγωγοῖς ἴδια κέρδη παρεσκευασμέ-

Digitized by Google

νοις. ταύτης δὲ τῆς ἀπάτης, ἐν ᾗ τὸ πλεῖον ἀνάγκης μέρος ἦν, οὐ μεμπτὰς τετυκέναι δίκας ἑκάστην πόλιν ἔλεγον, τῆς κρατίστης νεότητος ἀναιρεθείσης, ὥστε μὴ ῥᾴδιον εἶναι πένθους καθαρὰν εὑρεῖν οἰκίαν. ἠξίουν τ' αὐτοὺς παραλαβεῖν σφᾶς ἐκέντας, οὔτε περὶ τῆς ἀρχῆς ἔτι διαφερομένους, οὔτε περὶ τῶν ἴσων φιλονεικοῦντας, συμμάχους τε καὶ ὑπηκόους ἅπαντα τὸν λοιπὸν χρόνον ἐσομένους, καὶ πᾶν ὅσον ὁ δαίμων ἀφεῖλετο τοῦ Λατίνων ἀξιώματος, τοῦτο τῇ Ῥωμαίων προσθήσοντας εὐποτμίᾳ. τελευτῶντες δὲ τοῦ λόγου, συγγένειαν ἐπεκαλοῦντο, καὶ συμμαχιῶν ἀπροφασίστων ποτὲ γενομένων ἐνεμίμησκον, καὶ συμφορᾶς ἀνέκλειον τὰς παραληψομένας τοὺς μηδὲν ἡμαρτηκότας, οἳ μακρῷ πλείους ἦσαν τῶν ἡμαρτηκότων, ὀδυρόμενοι παρ' ἕκαστα, καὶ τῶν γονάτων ἁπτόμενοι πάσης τῆς γερουσίας, καὶ τὰς ἱκετηρίας παρὰ τοῖς ποσὶ τοῦ Ποστουμίου τιθέντες· ὥστε παθεῖν τι πρὸς τὰ δάκρυα καὶ τὰς δεήσεις αὐτῶν τὸ συνέδριον ἅπαν.

XIX. Ὡς δὲ μετέστησαν ἐκ τοῦ βουλευτηρίου, καὶ λόγος ἀπεδόθη τοῖς εἰωθόσιν ἀποφαίνεσθαι γνώμας, Τίτος μὲν Λάρκιος ὁ πρῶτος ἀποδειχθεὶς δικτάτωρ ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ, τεταμιεῦσθαι τὴν τύχην αὐτοῖς συνεβούλευε, „Μέγιστον εἶναι, „λέγων, ἐγκώμιον, ὥσπερ ἑνὸς ἀνδρὸς, οὕτω καὶ πό„λεως ὅλης, εἰ μὴ διαφθαρήσεται ταῖς εὐπραγίαις, „ἀλλ' εὐμενῶς καὶ μετρίως φέροι τἀγαθά. πάσας „μὲν γὰρ τὰς εὐτυχίας φθονεῖσθαι, μάλιστα δ', „ὅσαις πρόσεστιν εἰς τοὺς ταπεινωθέντας καὶ ὑπὸ

Digitized by Google

„χεῖρα γενομένους ὕβρις καὶ βαρύτης· τῇ τύχῃ δ'
„οὐκ ἐῶν πιστεύειν, πολλάκις αὐτῆς πεῖραν εἰληφό-
„τας ἐπ' οἰκείοις κακοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς, ὡς ἀβέ-
„βαιός ἐστι καὶ ἀγχίστροφος· οὐδ' ἀνάγκην προσά-
„γειν τοῖς διαφόροις τὴν περὶ τῶν ἐσχάτων κινδύ-
„νων, δι' ἣν καὶ παρὰ γνώμην τολμηταὶ γίνονταί
„τινες καὶ ὑπὲρ δύναμιν μαχηταί· δέος δὲ σφίσιν
„εἶναι λέγων, μὴ κοινὸν μῖσος ἐπισπάσωνται παρὰ
„πάντων ὅσων ἀξιοῦσιν ἄρχειν, ἐὰν πικρὰς καὶ
„ἀπαραιτήτους ἀπὸ τῶν ἁμαρτόντων ἀναπράττων-
„ται δίκας, ὡς ἐκβεβηκότες ἐκ τῶν συνήθων ἐπιτη-
„δευμάτων, ἀφ' ὧν εἰς ἐπιφάνειαν προῆλθον ἐπι-
„λαθόμενοι, καὶ πεποιηκότες τυραννίδα τὴν ἀρχήν,
„ἀλλ' οὐχ ἡγεμονίαν, ὡς πρότερον ἦν, καὶ προστα-
„σίαν· τά τε ἁμαρτήματα μέτρια καὶ οὐ νεμεσητὰ
„λέγων εἶναι, εἴ τινες ἐλευθερίας περιεχόμεναι πό-
„λεις καὶ ἄρχειν ποτὲ μαθοῦσαι, τῆς παλαιᾶς
„ἀξιώσεως οὐ μεθίενται. εἰ δ' ἀνιάτως οἱ τῶν κρα-
„τίστων ὀρεχθέντες, ἐὰν διαμάρτωσι τῆς ἐλπίδος,
„ζημιωθήσονται, οὐδὲν ἔσεσθαι τὸ κωλῦον πάντας
„ἀνθρώπους ὑπ' ἀλλήλων ἀπολωλέναι· πᾶσι γὰρ
„εἶναι τὸν τῆς ἐλευθερίας πόθον ἔμφυτον· πολλῷ
„τε κρείττονα καὶ βεβαιοτέραν ἀποφαίνων ἀρχὴν,
„ἥτις εὐεργεσίαις, ἀλλὰ μὴ τιμωρίαις κρατεῖν βού-
„λεται τῶν ὑπηκόων· τῇ μὲν γὰρ εὔνοιαν ἀκολου-
„θεῖν, τῇ δὲ φόβον. ἀνάγκην δ' εἶναι φύσεως, μά-
„λιστα μισεῖσθαι τὰ φοβερὰ πάντα. τελευτῶν δὲ
„τοῦ λόγου, παραδείγμασιν αὐτοὺς ἠξίου χρῆσθαι
„τοῖς κρατίστοις τῶν προγόνων ἔργοις, ἐφ' οἷς ἐπαι-

Digitized by Google

„νων ἐτύγχανον ἐκεῖνοι, ἐπιλεγόμενος ὅσας ἀλούσας „κατὰ κράτος πόλεις οὐ κατασκάπτοντες, οὐδ' ἠβη„δὸν ἀναιροῦντες, οὐδ' ἐξανδραποδιζόμενοι, ἀλλ' „ἀποικίας τῆς Ῥώμης ποιοῦντες, καὶ τοῖς βουλομέ„νοις τῶν κρατηθέντων παρὰ σφίσι κατοικεῖν πολι„τείας μεταδιδόντες, μεγάλην ἐκ μικρᾶς ἐποιοῦντο „τὴν πόλιν. κεφάλαιον δ' αὐτοῦ τῆς γνώμης ἦν, „ἀνανεώσασθαι τὰς σπονδὰς πρὸς τὸ κοινὸν τῶν „Λατίνων, ἃς ἦσαν πεποιημένοι πρότερον, καὶ „μηδενὸς τῶν ἁμαρτημάτων μηδεμιᾷ πόλει μνησι„κακεῖν."

XX. Σερούϊος δὲ Σουλπίκιος περὶ μὲν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀνανεώσεως τῶν σπονδῶν οὐδὲν ἀντέλεγεν· „Ἐπειδὴ δὲ πρότερον τὰς σπονδὰς ἔλυσαν „Λατῖνοι, καὶ οὐχὶ τότε πρῶτον, ὥστε συγγνώμης „τινὸς αὐτοῖς δεῖν, ἀνάγκην καὶ ἀπάτην προβαλλο„μένοις, ἀλλὰ πολλάκις ἤδη καὶ πρότερον· ὥστε καὶ „διορθώσεως σφίσι δεῖν· τὴν μὲν ἄδειαν ἅπασι „συγκεχωρῆσθαι καὶ τὴν ἐλευθερίαν διὰ τὸ συγγε„νές, τῆς δὲ γῆς τὴν ἡμίσειαν αὐτοὺς ἀφαιρεθῆναι, „καὶ κληρούχους ἀποσταλῆναι Ῥωμαίων εἰς αὐτήν, „οἵ τινες ἐκείνην καρπώσονται, καὶ τοὺς ἄνδρας μη„δὲν ἔτι νεωτερίσαι φυλάξουσι." „Σπόριος δὲ Κάσ„σιος ἀνελεῖν τὰς πόλεις αὐτῶν συνεβούλευε, θαυ„μάζειν λέγων ἐπὶ ταῖς εὐηθείαις τῶν παραινούν„των ἀφεῖναι τὰς ἁμαρτίας αὐτοῖς ἀζημίους, εἰ μὴ „δύνανται καταμαθεῖν, ὅτι διὰ τὸν φθόνον τὸν „ἔμφυτόν τε καὶ ἀναφαίρετον, ὃν ἔχουσι πρὸς τὴν „πόλιν αὐτῶν αὐξομένην, ἄλλους ἐπ' ἄλλοις ἐπι-

Digitized by Google

„τεχνῶνται πολέμους, καὶ οὐδέποτε παύσονται
„τῆς ἐπιβούλου προαιρέσεως ἐκόντες, ἕως αὐτῶν
„τοῦτο ἐν ταῖς ψυχαῖς τὸ δύστηνον ἐνσικεῖ πάθος·
„οἵ γε τελευτῶντες ὑπὸ τυράννῳ ποιήσασθαι, θη-
„ρίων ἁπάντων ἀγριωτάτῳ, συγγενῆ σφῶν τὴν πό-
„λιν ἐπεχείρησαν, ἅπασα ἀνατρέψαντες τὰς ἐπὶ
„θεῶν ὁμολογίας, οὐκ ἄλλαις τισὶν ἐλπίσιν ἐπαρ-
„θέντες, ἀλλ' ὅτι, ἂν μὴ αὐτοῖς κατὰ γνώμην χω-
„ρήσῃ τὰ τοῦ πολέμου, δίκην οὐδεμίαν ὑφέξουσιν,
„ἤ τινα μικρὰν κομιδῇ. παραδείγμασί τε καὶ αὐτὸς
„ἠξίου χρῆσθαι τοῖς τῶν προγόνων ἔργοις, οἳ τὴν
„Ἀλβανῶν πόλιν, ἐξ ἧς αὐτοὶ ἀπῳκίσθησαν, καὶ
„Λατίνων πᾶσαι ὅλεις, ἐπειδὴ φθονοῦσαν ἔγνω-
„σαν τοῖς αὐτῶν ἀνθρώποις, καὶ τὴν ἄδειαν, ἣν ἐπὶ
„τοῖς πρώτοις ἁμαρτήμασιν εὗρατο, μείζονος ἐπι-
„βουλῆς ἀφορμὴν ποιησαμένην, ἐν ἡμέρᾳ καθελεῖν
„ἔγνωσαν μιᾷ· ἐν ἴσῳ δόξαντες εἶναι τὸ μηδένα
„οἰκτείρειν τῶν τὰ μέτρια ὑμαρτανόντων, τῷ μηδένα
„τιμωρεῖσθαι τῶν τὰ μέγιστα καὶ ἀδιόρθωτα ἀδι-
„κούντων. πολλῆς δ' εἶναι μωρίας καὶ ἀναλγησίας
„ἔργον· οὐ γὰρ δὴ φιλανθρωπίας οὐδὲ μετριότητος·
„τὸν τῶν ἀποικισάντων σφᾶς φθόνον, ἐπεὶ πέρα τοῦ
„δέοντος ἔδοξεν εἶναι βαρὺς καὶ ἀφόρητος, οὐκ
„ἀνασχομένους, τὸν τῶν δμογενῶν ὑπομένειν· καὶ
„τοὺς ἐν ἐλάττοσι πείραις ἐλεγχθέντας πολεμίους
„ἀφαιρέσει πόλεων ζημιώσαντας, παρὰ τῶν πολλά-
„κις τὸ μῖσος ἀδιάλλακτον ἀποδειξαμένων μηδεμίαν
„εἰσπράξασθαι δίκην. ταῦτ' εἰπὼν, καὶ τὰς ἀπο-
„στάσεις τῶν Λατίνων ἅπασας ἐξαριθμησάμενος,

Digitized by Google

„τῶν τ' ἀπολομένων ἐν τοῖς πρὸς αὐτοὺς πολέμοις „Ῥωμαίων τὸ πλῆθος ὅσον ἦν ἀναμνήσας, ἠξίου „τὸν αὐτὸν τρόπον χρήσασθαι, ὃν ἐχρήσαντο Ἀλβα„νοῖς πρότερον· τὰς μὲν πόλεις αὐτῶν ἀνελεῖν, καὶ „τὴν χώραν αὐτῶν τῇ Ῥωμαίων προσθεῖναι· τῶν δ' „ἀνθρώπων τοὺς μὲν εὐνοίαν τινα πρὸς αὐτοὺς „ἀποδειξαμένους, ἔχοντας τὰ σφέτερα, πολίτας „ποιήσασθαι· τοὺς δ' αἰτίους τῆς ἀποστάσεως, ὑφ' „ὧν αἱ σπονδαὶ διελύθησαν, ἀποκτεῖναι, ὡς προδό„τας· ὅσον δὲ τοῦ δήμου πτωχὸν καὶ ἄργὸν καὶ „ἄχρηστον, ἐν ἀνδραπόδων ποιήσασθαι λόγῳ."

Cum Latinis foedus renovatur.

XXI. Ταῦτα μὲν ἦν τὰ λεχθέντα ὑπὸ τῶν προεστηκότων τῆς βουλῆς. τοῦ δὲ δικτάτωρος τὴν Λαρκίου γνώμην προελομένου, καὶ οὐδενὸς ἔτι ἀντιλέξαντος τὰ ἐναντία, παρῆσαν εἰσκληθέντες εἰς τὸ συνέδριον οἱ πρέσβεις, τὰς ἀποκρίσεις ληψόμενοι· καὶ ὁ Ποστούμιος, ὀνειδίσας αὐτοὺς τῆς οὐδέποτε σωφρονισθῆναι δυναμένης κακίας· „Δίκαιον μὲν „ἦν, ἔφη, τὰ ἔσχατα παθεῖν, ἃ τε δὴ καὶ αὐτοὶ „πράττειν ἐμέλλετε, εἰ κατωρθώσατε ὧς πολλάκις „ἐμάθετε ἐπ' αὐτοὺς ὁδούς· οὐ μέντοι Ῥωμαίους „τὰ δίκαια πρὸ τῶν ἐπιεικῶν προελέσθαι, λογιζομέ„νους ὅτι συγγενεῖς εἰσι, καὶ ἐπὶ τὸν ἔλεον τῶν „ἀδικουμένων καταπεφεύγασιν· ἀλλὰ καὶ ταύτας „τὰς ἁμαρτίας αὐτοῖς ἀζημίους ἀφιέναι, θεῶν τε „δμογενίων ἕνεκα, καὶ τύχης ἀτεκμάρτου, παρ' ἧς „τὸ κράτος ἔσχον. νῦν μὲν οὖν, ἔφη, παντὸς ἡλευ-

Digitized by Google

„θερωμένοι, πορεύεσθε· ἐὰν δὲ τοὺς αἰχμαλώτους
„ἀπολύσητε, καὶ τοὺς αὐτομόλους παραδῶτε ἡμῖν,
„καὶ τοὺς φυγάδας ἐξελάσητε, τότε τοὺς περὶ φιλίας
„τε καὶ συμμαχίας διαλεξομένους πρέσβεις πέμπετε
„πρὸς ἡμᾶς, ὡς οὐδενὸς ἀτυχήσοντας τῶν μετρίων.“
ἀπῆεσαν οἱ πρέσβεις ταῦτας τὰς ἀποκρίσεις λαβόντες, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἦκον τούς τ' αἰχμαλώτους ἀφεικότες, καὶ τοὺς ἀλόντας τῶν αὐτομόλων δεσμίους ἄγοντες, καὶ τοὺς ἅμα Ταρκυνίῳ φυγάδας ἐξεληλακότες ἐκ τῶν πόλεων. ἀνθ' ὧν εὐρόν τε παρὰ τῆς βουλῆς τὴν ἀρχαίαν φιλίαν καὶ συμμαχίαν, καὶ τοὺς ὅρκους τοὺς ὑπὲρ τούτων ποτὲ γενομένους διὰ τῶν εἰρηνοδικῶν ἀνενεώσαντο. ὁ μὲν δὴ πρὸς τοὺς τυράννους συστὰς πόλεμος, τετρακαιδεκαέτης ἀπὸ τῆς ἐκπτώσεως αὐτῶν γενόμενος, τοιαύτης ἔτυχε τελευτῆς. Ταρκύνιος δ' ὁ βασιλεὺς, οὗτος γὰρ ἔτι λοιπὸς ἐκ τοῦ γένους ἦν, ὁμοῦ τι γεγονὼς ἐνενήκοντα ἔτη, κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, ἀπολωλεκὼς τὰ τέκνα, καὶ τὸν τῶν κηδεστῶν οἶκον, καὶ γῆρας ἄλεινὸν καὶ παρ' ἐχθροῖς διαντλῶν, οὔτε Λατίνων ὑποδεχομένων αὐτὸν ἔτι ταῖς πόλεσιν, οὔτε Τυρρηνῶν, οὔτε Σαβίνων, οὔτ' ἄλλης πλησιοχώρου πόλεως ἐλευθέρας οὐδεμιᾶς, εἰς τὴν Καμπανίδα Κύμην ᾤχετο πρὸς Ἀριστόδημον, τὸν ἐπικληθέντα Μάλακόν, τυραννοῦντα τότε Κυμαίων· παρ' ᾧ βραχύν τινα ἡμερῶν ἀριθμὸν ἐπιβιοὺς ἀποθνήσκει, καὶ θάπτεται ὑπ' αὐτοῦ. τῶν δὲ σὺν ἐκείνῳ φυγάδων οἱ μὲν ἐν τῇ Κύμῃ κατέμειναν, οἱ δ' εἰς ἄλλας τι-

Digitized by Google

νὰς πόλεις σκεδασθέντες, ἐπὶ ξένης τὸν βίον κατέστρεψαν.

Intestinae turbae recrudescunt.

XXII. Ῥωμαίοις δὲ καταλυσαμένοις τοὺς ὑπαίθρους πολέμους ἡ πολιτικὴ στάσις αὖθις ἐπανίσταται, τῆς μὲν βουλῆς ψηφισαμένης καθίζειν τὰ δικαστήρια, καὶ τὰς ἀμφισβητήσεις, ἃς διὰ τὸν πόλεμον ἀνεβάλοντο, κρίνεσθαι κατὰ τοὺς νόμους· τῶν δὲ περὶ τὰς συναλλαγὰς ἀμφισβητημάτων εἰς μεγάλους κλύδωνας καὶ δεινὰς προβεβηκότων ἀτοπίας τε καὶ ἀναισχυντίας, τῶν μὲν δημοτῶν ἀδυνάτους ἔχειν σκηπτομένων διαλύειν τὰ χρέα, χώρας τ' αὐτοῖς κεκωλυμένης ἐν τῷ πολυτελεῖ πολέμῳ, καὶ βοσκημάτων διεφθαρμένων, καὶ ἀνδραπόδων μυτομολίαις καὶ καταδρομαῖς σπανισθέντων, τῆς τε κατὰ πόλιν κτήσεως ἐξανηλωμένης ταῖς εἰς τὴν στρατείαν δαπάναις· τῶν δὲ δανειστῶν ταύτας μὲν τὰς συμφορὰς ὁμοίας ἅπασι γεγονέναι λεγόντων, καὶ οὐ μόνον τοῖς χρεωφειλέταις, οὐκ ἀνεκτὸν δὲ ἡγουμένων σφίσι μὴ μόνον, ἃ διὰ τὸν πόλεμον ἀφῃρέθησαν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ ἃ δεομένοις τισὶ τῶν πολιτῶν ἐν εἰρήνῃ συνήλλαξαν, ἀπολωλέναι· ἀξιούντων δ' οὔτε τῶν δανειστῶν οὐδὲν μέτριον ὑπομένειν, οὔτε τῶν χρεωφειλετῶν οὐδὲν ποιεῖν δίκαιον, ἀλλὰ τῶν μὲν οὐδὲ τοὺς τόκους ἀφιέναι, τῶν δὲ μηδ' αὐτὰ τὰ συναλλάγματα διαλύειν· ἐξ ὧν σύνοδοι μὲν ἤδη κατὰ συστροφὰς τῶν μὲν ταῖς ὁμοίαις ὄντων τύχαις ἐγίνοντο, καὶ ἀντιπαρατάξεις κατὰ τὴν ἀγοράν, ἔστι

Digitized by Google

δ' ὅτε καὶ χειρῶν ἄψιμαχίαι, καὶ συνεστάραπτο πᾶς ὁ πολιτικὸς κόσμος· ταῦτα ὁρῶν ὁ Ποστούμιος, ἐν ᾧ ἔτι τὸ τιμώμενον εἶχε παρὰ πάντων ὅμοιον, καλὸν ὑπενδῦναι πολέμῳ βαρεῖ τοὺς πολιτικοὺς χειμῶνας ἔγνω· καὶ πρὶν ἐκπληρῶσαι τὸν ἔσχατον τῆς αὐτοκράτορος ἀρχῆς χρόνον, τήν τε δικτατωρείαν ἐξωμόσατο, καὶ προθεὶς ἀρχαιρεσιῶν ἡμέραν, μετὰ τοῦ συνυπάτου τὰς πατρίους κατέστησεν ἀρχάς.

Ap. Claudio et P. Servilio coss. turbae domi et foris bellum cum Volscis.

XXIII. *Παραλαμβάνουσι δ' ὕπατοι πάλιν τὴν ἐνιαύσιόν τε καὶ νόμιμον ἀρχὴν Ἄππιος Κλαύδιος Σαβῖνος καὶ Πόπλιος Σερουίλιος Πρίσκος· οἳ τὸ μὲν ἀνωτάτω σύμφορον εἶδον ὀρθῶς, ὅτι δεῖ περισπᾶν τὸν ἐκτὸς τείχους θόρυβον ἐπὶ τοὺς ἔξω πολέμους· καὶ παρεσκευάζοντο κατὰ τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους τὸν ἕτερον σφῶν ἐξάγειν στρατιάν, τιμωρήσασθαί τ' αὐτοὺς προθυμούμενοι τῆς ἀποσταλείσης κατὰ Ῥωμαίων Λατίνοις συμμαχίας, καὶ προκαταλαβεῖν τὰς παρασκευὰς αὐτῶν ἔτι συνεσταλμένας. ἠγγέλλοντο γὰρ κἀκεῖνοι δυνάμεις ἤδη καταχράφειν ἁπάσῃ σπουδῇ, καὶ εἰς τὰ πλησίον ἔθνη πρεσβεύεσθαι, παρακαλοῦντες ἐπὶ τὴν συμμαχίαν, πυθόμενοι τοὺς δημοτικοὺς ἀφεστηκέναι τῶν πατρικίων, καὶ νομίσαντες οὐ χαλεπὸν εἶναι πόλιν οἰκείῳ πολέμῳ νοσοῦσαν ἅρασθαι. ἐπὶ τούτοις δὴ στρατιὰν ἐξάγειν βουλευσάμενοι, καὶ δόξαντες ἅπασι*

Digitized by Google

τοῖς συνέδροις ὀρθῶς βεβουλεῦσθαι, προεῖπον ἥκειν ἅπασι τοῖς ἐν ἀκμῇ, χρόνον ὁρίσαντες, ἐν ᾧ τὴν καταγραφὴν τῶν στρατιωτῶν ἔμελλον ποιεῖσθαι. ὡς δ᾽ οὐχ ὑπήκουον αὐτοῖς οἱ δημοτικοὶ καλούμενοι πολλάκις ἐπὶ τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον, οὐκέτι τὴν αὐτὴν ἑκάτερος εἶχε γνώμην· ἀλλ᾽ ἔνθεν ἀρξάμενοι, διεστήκεσάν τε καὶ τἀναντία πράττοντες ἀλλήλοις παρὰ πάντα τὸν τῆς ἀρχῆς χρόνον διετέλεσαν. Σερουΐλιῳ μὲν γὰρ ἐδόκει τὴν ἐπιεικεστέραν τῶν ὁδῶν πορεύεσθαι, τῇ Μανίου Οὐαλερίου γνώμῃ τοῦ δημοτικωτάτου προσθεμένῳ, ὃς ἠξίου τὴν ἀρχὴν ἰάσασθαι τῆς στάσεως, μάλιστα μὲν ἄφεσιν ἢ μείωσιν τῶν χρεῶν ψηφισαμένους. εἰ δὲ μήγε, κώλυσιν τῆς ἀπαγωγῆς τῶν ὑπερημέρων κατὰ τὸ παρόν, παραιτήσει τε μᾶλλον ἢ ἀνάγκῃ τοὺς πένητας ἐπὶ τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον ἄγειν, καὶ τὰς τιμωρίας κατὰ τῶν ἀπειθούντων μὴ χαλεπὰς ποιεῖσθαι καὶ ἀπαραιτήτους, ὡς ἐν ὁμονοούσῃ πόλει, μετρίους δέ τινας καὶ ἐπιεικεῖς· κίνδυνον γὰρ ἂν εἶναι μὴ πρὸς ἀπόνοιαν τράπωνται συνελθόντες εἰς ταὐτὸν ἄνθρωποι τῶν καθ᾽ ἡμέραν ἐνδεεῖς, ἀναγκαζόμενοί στρατεύεσθαι τέλεσιν οἰκείοις.

XXIV. Ἅππίου δ᾽ ἦν γνώμη τοῦ κορυφαιοτάτου τῶν προεστηκότων τῆς ἀριστοκρατίας αὐστηρὰ καὶ αὐθάδης, μηδὲν ἐνδιδόναι τῷ δήμῳ μαλακὸν, ἀλλὰ καὶ τῶν συναλλαγμάτων τὰς ἀναπράξεις ἐπιτρέπειν τοῖς δεδανεικόσιν, ἐφ᾽ οἷς ἔμελλον δικαίοις ποιεῖσθαι, καὶ τὰ δικαστήρια καθίζειν τὸν ἐν τῇ πόλει μένοντα τῶν ὑπάτων κατὰ τοὺς πατρίους

Digitized by Google

ἔθισμούς, καὶ τὰς τιμωρίας, ἃς κατὰ τῶν ἐκλιπόντων οἱ περὶ αὐτῶν νόμοι δεδώκασιν, ἀναπράττεσθαι, ἐκεῖν δὲ τοῖς δημοτικοῖς μηδὲν ὅ τι μὴ δίκαιον, μηδὲ δύναμιν αὐτοῖς συγκατασκευάζειν πονηράν. „Καὶ γὰρ νῦν, ἔφη, πέρα τοῦ μετρίου τρυφῶσι, τε„λῶν ἀφειμένοι, ὧν ἐτέλουν τοῖς βασιλεῦσι πρότε„ρον, καὶ τῶν εἰς τὸ σῶμα τιμωριῶν, αἷς ἐκολάζοντο „ὑπ' αὐτῶν, ὁπότε μὴ ταχέως ὑπηρετήσειάν τι τῶν „ἐπιταττομένων, ἐλεύθεροι γεγονότες. ἐὰν δέ τι „κινεῖν ἢ μετεωρίζειν προενεχθέντες ἐπιβάλωνται, „κατείργωμεν αὐτοὺς τῷ σωφρονοῦντι μέρει τῆς „πόλεως καὶ ὑγιαίνοντι, πλείονι τοῦ νοσοῦντος φυ„νησομένῳ. ὑπάρχει μέν γ' ἡμῖν οὐ μικρὰ ἰσχὺς „πρὸς τὰ πράγματα, καὶ ἡ τῶν πατρικίων νεότης „ἑτοίμη τὰ κελευόμενα ποιεῖν· μέγιστον δὲ πάντων „ὅπλῶν καὶ δυσκαταγώνιστον, ᾧ χρώμενοι ῥᾳδίως „ἐπικρατήσομεν τῶν δημοτικῶν, τὸ τῆς βουλῆς κράα„τος, ᾧ δεδιττόμεθα αὐτοὺς μετὰ τῶν νόμων ἱστά„μενοι. ἐὰν δὲ ὑποκατακλινώμεθα αὐτοῖς τῆς ἀξιώ„σεως, πρῶτον αἰσχύνην ὀφλήσομεν, εἰ παρὸν ἐν „ἀριστοκρατίᾳ πολιτεύεσθαι, δήμῳ τὰ κοινὰ ἐπι„τρέψομεν· ἔπειτ' ἂν εἰς κίνδυνον οὐ τὸν ἐλάχιστον „ἥξομεν, εἴ τις ἐκθεραπεύσας αὐτὸν, ἐξουσίαν „κρείττονα τῶν νόμων κατασκευάσαιτο τυραννικὸς „ἀνήρ, τὴν ἐλευθερίαν αὖθις ἀφαιρεθῆναι." Τοιαῦτα διαφερομένων τῶν ὑπάτων κατὰ σφᾶς αὐτοὺς, καὶ ὁπότε συναχθείη συνέδριον, καὶ συλλαμβανόντων πολλῶν ἑκατέρῳ, ἡ μὲν βουλὴ φιλονεικίας καὶ θορύβου καὶ λόγων ἀκόσμων, οἷς ἀλλήλους

Digitized by Google

προεπηλάκιζον, ἀκούσασα, σωτήριον δὲ βούλευμα οὐδὲν καθισταμένη, διελύετο.

XXV. Διατριβομένου δ' εἰς ταῦτα πολλοῦ χρόνου, ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Σερουίλιος· ἦν γὰρ ἡ στρατεία κατὰ κλῆρον ἐκείνῳ προσήκουσα· πολλῇ δρήσει καὶ θεραπείᾳ παρασκευασάμενος τὸ δημοτικὸν συνάρασθαι τοῦ πολέμου, δύναμιν ἔχων οὐκ ἐκ καταλόγου προσηναγκασμένην, ἀλλ' ἑκούσιον, ὡς οἱ καιροὶ παρεκάλουν, ἐξῆλθεν ἐπὶ τὸν πόλεμον, ἔτι τῶν Οὐολούσκων παρασκευαζομένων, καὶ Ῥωμαίους μὲν οὔτε προσδεχομένων μετὰ δυνάμεως ἥξειν ἐπὶ σφᾶς, οὔτως στασιωτικῶς πολιτευομένους, καὶ ἐχθρῶς ἔχοντας πρὸς ἀλλήλους, οὔτ' εἰς χεῖρας ἥξειν αὐτοῖς ἐπιοῦσιν οἰομένων· σφίσι δὲ πολλὴν ἐξουσίαν ὑπάρχειν, ὁπότε βούλοιντο τοῦ πολέμου ἄρχειν. ἐπειδὴ δ' ἥσθοντο, πολεμεῖν δέον, αὐτοὶ πολεμούμενοι, τότε δὴ καταπεπληγότες τὸ τῶν Ῥωμαίων τάχος, ἱκετηρίας ἀναλαβόντες ἐκ τῶν πόλεων οἵ γεραίτατοι, προῆσαν ἐπιτρέποντες τῷ Σερουΐλίῳ χρῆσθαι σφίσιν, ὡς ἡμαρτηκόσιν, ὅ τι βούλοιτο. ὁ δὲ τροφὰς τῷ στρατεύματι λαβὼν παρ' αὐτῶν, ἐσθῆτάς τε, καὶ τριακοσίους εἰς ὁμηρείαν ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἴκων ἐπιλεξάμενος, ᾤχετο, κελεύσθαι τὸν πόλεμον ὑπολαβών. ἦν δ' ἄρα τοῦτο οὐ λύσις, ἀναβολὴ δέ τις καὶ παρασκευῆς ἀφορμὴ τοῖς φθασθεῖσι τῷ παρ' ἐλπίδα τῆς ἐφόδου. ἀπελθόντος δὲ τοῦ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματος, ἐξήπτοντο πάλιν οἱ Οὐολοῦσκοι τοῦ πολέμου, τάς τε πόλεις φραξάμενοι, καὶ εἴ τι ἄλλο χωρίον ἐπιτήδειον ἦν ἀσφα-

Digitized by Google

λειαν σφίσι παρασχεῖν, διὰ φυλακῆς κρείττονος ἔχοντες· συνήπτοντο δ' αὐτοῖς τοῦ κινδύνου φανερῶς μὲν Ἕρνικες καὶ Σαβῖνοι, κρύφα δὲ καὶ τῶν ἄλλων συχνοί. Λατῖνοι δὲ, πρεσβείας πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ συμμαχίας αἰτήσιν ἀφικομένης, δήσαντες τοὺς ἄνδρας, εἰς Ῥώμην ἤγαγον. οἷς ἡ βουλὴ τῆς βεβαίου πίστεως χάριν ἀποδιδοῦσα, καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς εἰς τὸν ἀγῶνα προθυμίας· ἕτοιμοι γὰρ ἦσαν ἑκούσιοι συμπολεμεῖν· ὃ μάλιστα βούλεσθαι μὲν αὐτοὺς ᾤετο, δι' αἰσχύνης δ' ἔχειν αἰτήσασθαι, τοῦτ' αὐτοῖς ἐχαρίσατο, τοὺς ἐν ταῖς πολέμοις αὐτῶν ἁλόντας, ἐξακισχιλίων ὀλίγον ἀποδέοντας, προῖκα δωρησαμένη, καὶ, ὡς ἂν μάλιστα κόσμον ἡ δωρεὰ προσήκοντα τῇ συγγενείᾳ λάβοι, πάντας αὐτοὺς ἐσθῆσιν ἀμφιέσασα ἐλευθέροις σώμασι πρεπούσαις. τῆς δὲ συμμαχίας οὐδὲν αὐτῇ ἔφη δεῖν τῆς Λατίνων, ἱκανὰς λέγουσα εἶναι τὰς οἰκείας τῇ Ῥώμῃ δυνάμεις, ἀμύνασθαι τοὺς ἀφισταμένους. ταῦτ' ἐκείνοις ἀποκριναμένη, ψηφίζεται τὸν κατὰ Οὐολούσκων πόλεμον.

XXVI. Ἔτι δ' αὐτῆς ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καθεζομένης, καὶ τίνας εἶναι δυνάμεις τὰς ἐξελευσομένας σκοπούσης, εἰς τὴν ἀγορὰν ἀνὴρ πρεσβύτερος ἐφάνη, ῥάκος ἠμφιεσμένος, πώγωνα βαθὺν καθειεικὼς καὶ κόμην, βοῶν καὶ ἐπικαλούμενος θεὴν ἐξ ἀνθρώπων ἐπικουρίαν. συνδραμόντος δὲ τοῦ πλησίον ὄχλου, στὰς ὅθεν ἔμελλε πολλοῖς καταφανὴς ἔσεσθαι, ἔφη, „Γεννηθεὶς ἐλεύθερος, ἐστρατευμένος „τὰς ἐν ἡλικίᾳ στρατείας πάσας, καὶ δυεῖν δεούσας

Digitized by Google

„τριάκοντα μάχας ἀγωνισάμενος, καὶ ἀριστεῖα πολ-
„λάκις εἰληφὼς ἐκ τῶν πολέμων, ἐπειδὴ κατέσχον οἱ
„τὴν πόλιν εἰς τὰς ἐσχάτας ἄγοντες στενοχωρίας
„καιροὶ, χρέος ἀναγκασθεὶς λαβεῖν ἕνεκα τοῦ δια-
„λῦσαι τὰς εἰσπραττομένας εἰσφοράς· ὧς τὸ μὲν
„χωρίον οἱ πολέμιοι κατέδραμον, τὰ δὲ κατὰ πόλιν
„αἱ σιτοδεῖαι κατανάλωσαν· ὅθεν διαλῦσαί μου τὸ
„χρέος οὐκ ἔχων, ἀπήχθην δοῦλος ὑπὸ τοῦ δανει-
„στοῦ σὺν υἱοῖς δυσίν· ἐπιτάττοντος δὲ τοῦ δεσπό-
„του τῶν οὐ ῥᾳδίων ἔργων τι, ἀντειπὼν αὐτῷ, πλη-
„γὰς ἔλαβον μάστιξι πάνυ πολλάς.“ ταῦτα εἰπὼν,
ἐῤῥίπτει τὸ ῥάκιον, καὶ ἔδειξε τὸ σῆθος μεστὸν
τραυμάτων, τὰ δὲ νῶτα αἵματος ἐκ τῶν πληγῶν
ἀνάπλεω. κραυγῆς δὲ καὶ οἰμωγῆς ἐκ τῶν παρόντων
γενομένης, ἥ τε βουλὴ διελύθη, καὶ κατὰ τὴν πόλιν
ὅλην δρόμος ἦν τῶν ἀπόρων ἰδίαν τύχην ἀνακλαιο-
μένων, καὶ βοηθεῖν τοὺς πέλας ἀξιούντων· ἔξ τε τῶν
οἰκιῶν οἱ πρὸς τὰ χρέα δουλωθέντες, κομῶντες,
ἀλύσεις ἔχοντες οἱ πλεῖστοι καὶ πέδας, οὐδενὸς ἀντι-
λαμβάνεσθαι τολμῶντος αὐτῶν· εἰ δ' ἅψαιτο μό-
νον, ἐν χειρὸς νόμῳ διασπαραττόμενου. τοσαύτη
λύττα τὸν δῆμον ἐν τῷ τότε καιρῷ κατεῖχε, καὶ οὐ
μετὰ πολὺ μεστὴ τῶν ἐκφυγόντων τὰς ἀνάγκας ἦν
ἡ ἀγορά. ὁ μὲν οὖν Ἄππιος, δείσας τὴν ἐφ' ἑαυτὸν
ὁρμὴν τοῦ πλήθους, ἐπειδὴ τῶν κακῶν ἦν αἴτιος, καὶ
δι' ἐκεῖνον ἐδόκει ταῦτα γεγονέναι, φεύγων ἐκ τῆς
ἀγορᾶς ᾤχετο. ὁ δὲ Σερουίλιος ῥίψας τὴν περιπόρ-
φυρον ἐσθῆτα, καὶ προκυλισάμενος τῶν δημοτικῶν
ἑκάστου μετὰ δακρύων, μόλις αὐτοὺς ἔπεισεν ἐκείνην

Digitized by Google

μὲν τὴν ἡμέραν ἐπισχεῖν, εἰς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν ἥκειν, ὡς τῆς βουλῆς ἐπιμέλειάν τινα περὶ αὐτῶν ποιησομένης. ταῦτ' εἰπὼν, καὶ τὸν κήρυκα ἀνειπεῖν κελεύσας, μηδένα τῶν δανειστῶν ἐξεῖναι σῶμα πολιτικὸν πρὸς ἴδιον χρέος ἄγειν, ἕως ἂν ἡ βουλὴ περὶ αὐτῶν διαγνοίη, τοὺς δὲ παρόντας ὅποι βούλοιντο ἀδεῶς ἀπιέναι, διέλυσε τὸν θόρυβον.

XXVII. Τότε μὲν οὖν ᾠχοντο ἐκ τῆς ἀγορᾶς· τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ παρῆν οὐ μόνον ὁ κατὰ πόλιν ὄχλος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν σύνεγγυς ἀγρῶν τὸ δημοτικὸν πλῆθος, καὶ ἦν ἐξ ἐωθινοῦ πλήρης ἡ ἀγορά. τῆς δὲ βουλῆς συναχθείσης, ἵνα περὶ τούτων βουλεύσειεν ὅ τι χρὴ πράττειν, ὁ μὲν Ἄππιος δημοκόπον ἐκάλει τὸν συνάρχοντα, καὶ τῆς ἀπονοίας τῶν ἀπόρων ἡγεμόνα· ὁ δὲ Σερουίλιος ἐκεῖνον αὐστηρὸν καὶ αὐθάδη, καὶ τῶν παρόντων τῇ πόλει κακῶν αἴτιον· τέλος δ' οὐδὲν ἐγίνετο τῶν λόγων. ἐν δὲ τούτῳ Λατίνων ἱππεῖς, κατὰ σπουδὴν ἐλαύνοντες τοὺς ἵππους, πάρῃσαν εἰς τὴν ἀγοράν, ἐξεληλυθότας ἀγγέλλοντες τοὺς πολεμίους μεγάλῃ στρατιᾷ, καὶ ὄντας ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν ὁρίοις ἤδη. καὶ οἱ μὲν ταῦτα· οἱ δὲ πατρίκιοι, καὶ τὸ τῶν ἱππέων πλῆθος, τῶν τ' ἄλλων ὅσοι ἢ πλούτους ἢ δόξας προγονικὰς εἶχον, οἷα δὴ περὶ μεγάλων κινδυνεύοντες, ὡπλίζοντο διὰ τάχους· ὅσοι δ' ἦσαν αὐτῶν ἄποροι, μάλιστα δὲ οἱ τοῖς δανείοις πιεζόμενοι, οὔτε ὅπλων ἥπτοντο, οὔτ' ἄλλως παρεῖχοντο τοῖς κοινοῖς πράγμασιν ἐπικουρίαν οὐδεμίαν· ἡδόμενοι δὲ καὶ κατ' εὐχὴν δεχόμενοι τὸν ἔξωθεν πόλεμον, ὡς τῶν παρόντων σφᾶς κακῶν

Digitized by Google

ἐλευθερώσοντα· τοῖς [δὲ] δεσμένοις ἀμύνειν ἐπιδεικνύντες τὰς ἀλύσεις καὶ τὰς πέδας, ἐπικειρομοῦντες ἠρώτων εἰ τούτων φυλακῆς ἕνεκα τῶν ἀγαθῶν ἄξιον εἴη σφίσι πολεμεῖν. πολλοὶ δὲ καὶ λέγειν ἐτόλμων, ὡς ἄμεινον εἴη Οὐολούσκοις δουλεύειν μᾶλλον ἢ τὰς ὕβρεις τῶν πατρικίων ὑπομένειν. ἥ τε πόλις οἰμωγῆς καὶ θορύβου καὶ παντοίων γυναικείων ὀδυρμῶν ἐπίμπλατο.

XXVIII. Ταῦτα ὁρῶντες οἱ βουλευταὶ, τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων Σερουίλιον, ὃς ἐν τῷ παρόντι πιθανώτερος εἶναι τοῖς πολλοῖς ἐδόκει, βοηθεῖν ἐδέοντο τῇ πατρίδι. ὁ δὲ συγκαλέσας εἰς τὴν ἀγορὰν, τοῦ παρόντος καιροῦ τὴν ἀνάγκην ἐπεδείκνυεν οὐκέτι προσδεχομένην πολιτικὰς φιλονεικίας, καὶ ἠξίου νῦν μὲν ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις, κοινῇ γνώμῃ χρησαμένους, καὶ μὴ περιιδεῖν ἀνάστατον τὴν πατρίδα γενομένην, ἐν ᾗ θεοὶ πατρῷοι καὶ θῆκαι προγόνων ἑκάστοις ἦσαν, ἃ τιμιώτατά ἐστιν ἅπασιν ἀνθρώποις· γονέων τ' αἰδῶ λαβεῖν οὐχ ἱκανῶν ἐσομένων ἑαυτοῖς διὰ γῆρας ἀμύνειν, καὶ γυναικῶν ἔλεον τῶν αὐτίκα μάλα δεινὰς καὶ ἀποῤῥήτους ὕβρεις ἀναγκασθησομένων ὑπομένειν· μάλιστα δὲ παιδίων ἔτι νηπίων, οὐκ ἐπὶ τοιαύταις ἐλπίσιν ἀνατραφέντων, οἰκτεῖραι λώβας καὶ προπηλακισμοὺς ἀηλεεῖς· ὅταν δὲ τὸν παρόντα κίνδυνον ἅπαντες ὁμοίαις προθυμίαις χρησάμενοι παραλύσωνται, τότε δὴ σκοπεῖν τίνα τρόπον ἴσην καὶ κοινὴν καὶ σωτήριον ἅπασι τὴν πολιτείαν καταστήσονται, μήτε τῶν πενήτων ἐπιβουλευόντων ταῖς τῶν πλουσίων οὐσίαις,

Digitized by Google

μήτ' ἐκείνων προπηλακιζόντων τοὺς ταῖς τύχαις ταπεινοτέρους· ἥκιστα γὰρ εἶναι ταῦτα πολιτικά· ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπόροις ἐπικουρία τις ἔσται πολιτική, καὶ τοῖς συμβαλοῦσι τὰ χρέα βοήθεια μετρία, τοῖς γοῦν ἀδικουμένοις, καὶ τὸ κράτιστον τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν, καὶ πάσας φυλάττον ἐν ὁμονοίᾳ τὰς πόλεις, πίστις ἐπὶ συναλλαγαῖς, οὐχ ἅπασα καὶ διὰ παντὸς ἐκ μόνης ἀναιρεθήσεται τῆς Ῥωμαίων πόλεως. Ταῦτα, καὶ ὅσα ἄλλα ἐν τοιούτῳ καιρῷ λεχθῆναι προσῆκε, διεξελθὼν, τελευτῶν ὑπὲρ τῆς ἰδίας εὐνοίας, ἣν ἔχων διετέλει πρὸς τὸν δῆμον, ἀπελογεῖτο, καὶ ἠξίου συνφέρεσθαι τῆς στρατείας αὐτῷ ταύτης ἀνθ' ὧν πρόθυμος εἰς αὐτοὺς ἦν, τῆς μὲν κατὰ πόλιν ἐπιμελείας τῷ συνάρχοντι προσηκούσης, ἑαυτῷ δὲ τῆς ἡγεμονίας τῶν πολέμων ἀποδεδομένης· ταύτας γὰρ αὐτοῖς βραβεῦσαι τὰς τύχας τὸν κλῆρον. Ὑπεσχῆσθαι δ' αὐτῷ ἔφη τὴν βουλὴν ἐμπεδώσειν, ὅ τι ἂν διομολογήσηται τῷ πλήθει· αὐτὸν δ' ἐκείνους, πείσειν τοὺς δημότας μὴ προδώσειν τοῖς πολεμίοις τὴν πατρίδα.

XXIX. Ταῦτ' εἰπὼν, ἐκέλευσε τὸν κήρυκα ἀνειπεῖν, ὅσοι ἂν Ῥωμαίων ἐπὶ τὸν κατὰ Οὐολούσκων πόλεμον καταντῶντες ἐκστρατεύσωσι, τὰς τούτων οἰκίας μηδένα ἐξεῖναι μήτε κατέχειν, μήτε πωλεῖν, μήτ' ἐνεχυράζειν, μήτε γένος αὐτῶν ἀπάγειν πρὸς μηδὲν συμβόλαιον, μήτε κωλύειν τὸν βουλόμενον τῆς στρατείας κοινωνεῖν. ὅσοι δ' ἂν ἀπολειφθῶσι τῆς στρατείας, τὰς κατὰ τούτων πράξεις ὑπάρχειν τοῖς δανεισταῖς, ἐφ' οἷς ἕκαστοι συνέβα-

Digitized by Google

λον. ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσαν οἱ πένητες, αὐτίκα συνεγνωσάν τε, καὶ πολλῇ προθυμίᾳ πάντες εἰς τὸν πόλεμον ὥρμηντο, οἱ μὲν ὠφελειῶν ἐλπίσιν ἐπαρθέντες, οἱ δὲ τοῦ στρατηλάτου χάριτι, οἱ δὲ πλεῖστοι τὸν Ἄππιον καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει κατὰ τῶν ὑπομενόντων προπηλακισμοὺς φεύγοντες. παραλαβὼν δὲ ὁ Σερούϊλιος τὸ στράτευμα, σὺν πολλῇ σπουδῇ ἐλαύνει, διαλιπὼν οὐδένα χρόνον, ἵνα συμμίξῃ τοῖς πολεμίοις, πρὶν εἰς τὴν Ῥωμαίων χώραν αὐτοὺς εἰσβαλεῖν· καὶ καταλαβὼν περὶ τὸ Πωμεντῖνον χωρίον ἑστρατοπεδευκότας, καὶ τὴν Λατίνων χώραν πρανομεύοντας, ὅτι παρακαλοῦσιν αὐτοῖς οὐ συνῆραντο τοῦ πολέμου, περὶ δείλην ὀψίαν, παρὰ λόφον τινά, ὡς εἴκοσι στάδια τῆς στρατοπεδείας αὐτῶν ἀφεστῶτα, τίθεται τὸν χάρακα· καὶ αὐτοῖς νυκτὸς ἐπιτίθενται Οὐολοῦσκοι, ὀλίγους τε καταδοξάσαντες εἶναι, καὶ, ὡς ἐξ ὁδοῦ μακρᾶς, κατακόπους, προθυμίας τ' ἐνδρῶς ἔχοντας, διὰ τοὺς ἐκ τῶν πενήτων περὶ τὰ χρέα νεωτερισμούς, ἐν ἄκμῇ μάλιστα δοκοῦντας εἶναι. ὁ δὲ Σερούϊλιος, ἔτι νυκτὸς ἀπὸ τοῦ χάρακος ἀγωνισάμενος, ἐπειδὴ φῶς τ' ἤδη ἐγένετο, καὶ τοὺς πολεμίους ἔμαθεν ἀτάκτως προνομεύοντας, ἀνοῖξαι κελεύσας πυλίδας ἐκ τοῦ χάρακος ἀδήλως συχνάς, ἅφ' ἑνὸς παραγγέλματος ἐφῆκεν ἐπ' αὐτοὺς τὸ στράτευμα. ἐξαπιναίου δὲ τοῦ δεινοῦ καὶ παρὰ δόξαν τοῖς Οὐολούσκοις προσπεσόντος, ὀλίγοι μέν τινες ὑποστάντες πρὸς τῷ χάρακι μαχόμενοι κατεκόπησαν· οἱ δ' ἄλλοι φεύγοντες προτροπάδην, καὶ πολλοὺς τῶν σφετέρων ἀπο-

Digitized by Google

λέσαντες, τραυματίαι τε οἱ πλεῖστοι καὶ τὰ ὅπλα ἀπολωλεκότες, εἰς τὸν χάρακα διεσώζοντο. ἑπομένων δ' αὐτοῖς τῶν Ῥωμαίων ἐκ ποδὸς, καὶ περισχόντων τὸ στρατόπεδον, βραχύν τινα χρόνον ἀμυνάμενοι, παρέδοσαν τὸν χάρακα, πολλῶν ἀνδραπόδων τε καὶ βοσκημάτων καὶ ὅπλων καὶ τῆς εἰς τὸν πόλεμον παρασκευῆς γέμοντα. ἐάλω δὲ καὶ σώματα ἐλεύθερα συχνά, τὰ μὲν αὐτῶν Οὐολούσκων, τὰ δὲ τῶν αὐτοῖς συναγωνισαμένων ἐθνῶν· χρήματά τε, καὶ ὅσα χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ ἐσθῆς, ὥσπερ ἂν πόλεως τῆς κρατίστης ἁλούσης, πάνυ πολλά, τοῖς στρατιώταις ταῦτα ἐφιεὶς ὁ Σερούϊλιος, ὡς ἕκαστος ὠφεληθείη, μηδὲν δ' εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρων, ἀλλὰ διαρείμασθαι κελεύσας, καὶ τὸν χάρακα πυρὶ δοὺς, ἀναλαβὼν τὰς δυνάμεις, ἦγεν ἐπὶ τὴν ἐγγύτατα Σουέσσαν Πωμεντιανήν. μεγέθει τε γὰρ περιβόλου, καὶ πλήθεσιν οἰκητόρων, ἔτι δὲ δόξῃ καὶ πλούτῳ πολὺ ταύτας ὑπερέχειν ἐδόκει, καὶ ἦν ὥσπερ ἡγεμὼν τοῦ ἔθνους. περιστρατοπεδεύσας δ' αὐτὴν, καὶ οὔτε ἡμέρας οὔτε νυκτὸς ἀνακαλῶν τὸν στρατὸν, ἵνα μηδένα χρόνον οἱ πολέμιοι διαναπαύσαιντο, μήτε ὕπνον αἱρούμενοι, μήτε πολέμου παῦλαν δεχόμενοι, λιμῷ καὶ ἀμηχανίᾳ καὶ σπάνει συμμάχων παρατείνας, εἷλεν αὐτοὺς ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ, καὶ τοὺς ἐν ἥβῃ πάντας κατέσφαξεν. ἐπιτρέψας δὲ καὶ ὅσα ἦν ἐνταῦθα χρήματα τοῖς στρατιώταις φέρειν τε καὶ ἄγειν, ἐπὶ τὰς ἄλλας πόλεις ἀπῆγε τὴν δύναμιν, οὐδενὸς οὐκέτι τῶν Οὐολούσκων ἀμύνειν τι δυναμένου.

Digitized by Google

Servilius iniusu patrum de Volsciæ triumphat.

XXX. Ὡς δὲ τοῖς Ῥωμαίοις τετραπεισωμένα ἦν τὰ τῶν Οὐολούσκων πράγματα, προαγαγὼν τοὺς ὁμήρους αὐτῶν εἰς τὴν ἀγορὰν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Ἄππιος Κλαύδιος, ἄνδρας τριακοσίους, ἵνα δι' εὐλαβείας ἔχοιεν οἱ προσθέμενοι σφίσι πίστεις ὁμηρειῶν μὴ παρασπονδεῖν, μάστιξί τ' ἠτίμασε, πάντων ὁρώντων, καὶ τοὺς αὐχενας αὐτῶν ἐκέλευσεν ἀποκόψαι. ἀφικομένου δ' ἀπὸ τῆς στρατείας οὐ πολλαῖς ὕστεραν ἡμέραις τοῦ συνεπάτου, καὶ τὸν εἰωθότα δίδοσθαι θρίαμβον ἀπὸ τῆς βουλῆς τοῖς ἀγῶνα λαμπρὸν ἀγωνισαμένοις στρατηγοῖς ἀξιοῦντος λαβεῖν, ἐμποδὼν ἐγίνετο, στασιαστὴν ἀποκαλῶν, καὶ πολιτείας πονηρᾶς ἐραστήν· μάλιστα δ' αὐτοῦ κατηγορῶν, ὅτι ἐκ τῶν τοῦ πολέμου λαφύρων οὐδεμίαν μοῖραν εἰς τὸ δημόσιον ἀνήγαγεν, ἀλλ' οἷς αὐτὸς ἐβούλετο κατεχαρίσατο· καὶ ἔπεισε τὴν βουλὴν μὴ δοῦναι τῷ ἀνδρὶ τὸν θρίαμβον. ὁ δὲ Σερουίλιος ὑβρίσθαι δοκῶν ὑπὸ τοῦ συνεδρίου, εἰς αὐθάδειαν οὐκ εἰωθυῖαν Ῥωμαίοις ἐτράπετο. καλέσας γὰρ εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον ἐν τῷ πρὸ τῆς πόλεως πεδίῳ, καὶ διεξελθὼν τὰ πραχθέντα κατὰ τὸν πόλεμον, καὶ τοῦ αὐτάρχοντος τὸν φθόνον, καὶ τῆς βουλῆς τὸν προπηλακισμὸν διηγησάμενος, ἔφη παρὰ τῶν ἑαυτοῦ πράξεων καὶ τοῦ συναγωνισαμένου στρατεύματος ἔχειν τὴν τοῦ πομπεύειν ἐπὶ καλοῖς τε καὶ εὐτυχέσιν ἔργοις ἐξουσίαν. ταῦτ' εἰπὼν, στεφανώσασθαι τοὺς ἄνδρας ἐκέλευσεν, καὶ αὐτὸς

Digitized by Google

στεφανωσάμενος, ἔχων τὴν θριαμβικὴν ἐσθῆτα, προῆγεν εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τοῦ δήμου παντὸς προπεμπόμενος, ἕως εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνέβη, καὶ τὰς εὐχὰς ἀπέδωκε, καὶ τὰ σκῦλα ἀνέθηκεν. ἐκ δὲ τούτου φθόνον μὲν ἔτι μείζονα παρὰ τῶν πατρικίων ἐπεσπάσατο, οἰκεῖον δ' αὐτῷ παρεσκευάσατο τὸ δημοτικόν.

Sabinos feriarum tempore irruentes fundit et fugat idem Servilius.

XXXI. Ἐν τοιαύταις δ' ἀκαταστασίαις τῆς πόλεως οὔσης, ἐκεχειρία τις ἐν τῷ διὰ μέσου γενομένη θυσιῶν πατρίων ἕνεκα, καὶ πανηγύρεις ἐπιλαβοῦσαι λαμπραὶ ταῖς δαπάναις ἐπέσχον ἐν τῷ παρόντι τὴν τοῦ πλήθους διχοστασίαν. ἑορτάζουσι δ' αὐτοῖς ἐπιτίθενται πολλῇ δυνάμει Σαβῖνοι, τοῦτον ἐκ πολλοῦ φυλάξαντες τὸν χρόνον, ἀρχομένης ἔτι νυκτὸς ποιησάμενοι τὴν ἐπίστασιν, ἵνα πρὶν αἰσθέσθαι τοὺς ἔνδον, ἐν τῇ πόλει γένωνται· καὶ ῥᾷστα ἂν ἐκράτησαν αὐτῶν, εἰ μὴ τῶν ψιλῶν τινες, ἀποδυσθέντες τῆς φάλαγγος, αὐλαῖς ἐπιβαλόντες ἁρπαγῆς ἕνεκεν, θόρυβον εἰργάσαντο. βοή τε γὰρ εὐθὺς ἐγένετο, καὶ δρόμος τῶν γεωργῶν εἰς τὸ τεῖχος, πρὶν ἢ ταῖς πύλαις τοὺς πολεμίους προσελθεῖν. ὡς δ' ἔγνωσαν αὐτῶν τὴν ἔφοδον οἱ κατὰ τὴν πόλιν, θεωροῦντες μεταξὺ καὶ τοὺς στεφάνους ἐπικείμενοι, καταλιπόντες τοὺς ἀγῶνας, ἐπὶ τὰ ὅπλα ὥρμησαν· καὶ φθάνει τῷ Σερουΐλίῳ συναχθεῖσα δύναμις αὐτοκέλευτος ἱκανή· ἣν ἐκεῖνος ἔχων συντεταγμένην,

Digitized by Google

προσπίπτει τοῖς πολεμίοις ὑπό τ' ἀγρυπνίας καὶ κόπου τεταλαιπωρηκόσι, καὶ οὐ προσδεχομένοις τὴν Ῥωμαίων ἔφοδον. ὡς δὲ συνέτειναν εἰς χεῖρας, ἐγίνετο μάχη, τὸ μὲν ἐν τάξει καὶ κόσμῳ διὰ τὴν σπουδὴν ἑκατέρων ἀφῃρημένη· οἱ δ' ὡς ἀπὸ τύχης τινός, ἢ φάλαγξ φάλαγγι, ἢ λόχος λόχῳ, ἢ ἀνὴρ ἀνδρὶ συνέπεσον, ἵππεῖς τε καὶ πεζοὶ ἅμα πεφυρμένοι ἐμάχοντο. ἀρῳγοὶ δ' αὐτοῖς ἑκατέρωθεν ἐπῆσαν, οὐ διὰ μακροῦ τῶν πόλεων οὐσῶν· οἳ τὸ κάμνον ἀναθαῤῥύνοντες, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀντέχειν ταῖς ταλαιπωρίαις ἐποίουν. ἔπειτα οἱ Ῥωμαῖοι προσγενομένης σφίσι τῆς ἵππου, πάλιν νικῶσι τοὺς Σαβίνους. καὶ πολλοὺς ἀπέκτειναντες, ἀνέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν, ἄγοντες αἰχμαλώτους πάνυ συχνούς· τούς τε κατὰ τὴν πόλιν ὄντας Σαβίνων, οἳ κατὰ θέας πρόφασιν ἀφιγμένοι, προκαταλήψεσθαι τοῖς ἐπιοῦσι τὰ ἐρύματα τῆς πόλεως ἔμελλον, ὥσπερ αὐτοῖς συνετέτακτο, ἀναζητοῦντες εἰς τὰ δεσμωτήρια κατετίθεντο. τὰς δὲ θυσίας, αἷς ὁ πόλεμος ἐμποδὼν ἐγένετο, διπλασίας τῶν προτέρων ψηφισάμενοι, αὖθις ἐν εὐπαθείαις ἦσαν.

Aurunccos devincit idem Servilius.

XXXII. Ἔτι δὲ πανηγυρίζουσιν αὐτοῖς πρεσβευταὶ παρῆσαν ἐξ ἔθνους Ἀρούγκων, οἳ τῆς Καμπανῶν χώρας τὰ κάλλιστα πεδία κατεῖχον. οὗτοι καταστάντες ἐπὶ τὴν βουλὴν, ἠξίουν τὴν Οὐολούσκων, τῶν καλουμένων Ἐχετρανῶν, χώραν, ἣν ἀφελόμενοι τοὺς Ἐχετρανοὺς Ῥωμαῖοι κληροῦχους εἰς

Digitized by Google

φυλακὴν τοῦ ἔθνους ἐκπεμφθεῖσι διέλειμαν, ἀποδιδόναι σφίσι, καὶ τὴν φρουρὰν ἀπαγαγεῖν ἐξ αὐτῆς· ἐὰν δὲ μὴ ποιήσωσιν, Ἀρούγκους ἤξοντας ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων ὀλίγου χφῶνου, καὶ δίκας ληψομένους ὧν διέθεντο τοὺς ὁμόρους κακῶν. Ῥωμαῖοι δ' αὐτοῖς τάδ' ἀπεκρίναντο· „Ἀγγέλλετε, ὦ πρέσβεις, „Ἀρούγκοις, ὅτι ἡμεῖς οἱ Ῥωμαῖοι δικαιοῦμεν ὅσα „κτῆταί τις ἀρετῇ πολεμίους ἀφελόμενος, ταῦτα τοῖς „ἐγγόνοις ὡς οἰκεῖα παραδιδόναι. πόλεμον δ' οὐ δεί„δομεν τῶν Ἀρούγκων, οὔτε πρῶτον, οὔτε δεινότα„τον ἐσόμενον· ἀλλ' ἐν ἕθει ἡμῖν ὑπάρχει πᾶσι μά„χεσθαι περὶ τῆς ἡγεμονίας καὶ ἀρετῆς· ἐν ἀγωνι„σμῷ τ' ἐσόμενον ὁρῶντες αὐτὸν, ἀκαταπλήκτως „δεξόμεθα." μετὰ ταῦτ' Ἀρουγκοί τε πολλῇ στρατιᾷ ὁρμηθέντες ἐκ τῆς ἑαυτῶν, καὶ Ῥωμαῖοι τὰς οἰκείας δυνάμεις ἔχοντες, ἡγουμένου Σερουΐλιου, συντυγχάνουσιν ἀλλήλοις ἀγχοῦ πόλεως Ἀρικείας, ἣ διέχει σταδίους ἑκατὸν εἴκοσι τῆς Ῥώμης· καὶ στρατοπεδεύονται ἑκάτεροι ἐν ὄρεσιν ὀχυροῖς, ὀλίγον ἀλλήλων διεστῶτες. ἐπεὶ δὲ τοὺς χάρακας ἐκρατύναντο, προῆλθον εἰς τὸ πεδίον ἀγωνιούμενοι· καὶ συμπεσόντες ἐξ ἑωθινοῦ μέχρι μεσούσης ἡμέρας ἀντεῖχον· ὥστε πολὺν ἐξ ἀμφοτέρων γενέσθαι φόνον, φιλοπόλεμον γὰρ δὴ τὸ τῶν Ἀρούγκων ἔθνος ἦν, καὶ τῷ μεγέθει τε καὶ ῥώμῃ, καὶ ὄψεως δεινότητι πολὺ τὸ θηριῶδες ἔχούσῃ φοβερώτατον.

XXXIII. Ἐν τούτῳ λέγεται τῷ πολέμῳ τοὺς ἱππεῖς τῶν Ῥωμαίων κρατίστους γενέσθαι, καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν, Αὖλον Ποστούμιον Ἄλβον, ὃς

Digitized by Google

ἔσχε τὴν δικτάτωρος ἀρχὴν ἐν τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ. τὸ μὲν γὰρ χωρίον, ἔν ᾧ ἡ μάχη ἐγίνετο, ἡκιστ' ἱππάσιμον ἦν, κολωνούς τε πετρώδεις καὶ φάραγγας βαθείας εἶχεν, ὥστε μηδὲν ἑκατέρους τὴν ἵππον ὀίαν τ' εἶναι προσωφελεῖν. ὁ δὲ Ποστούμιος παρακελευσάμενος τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἵππων καταβῆναι, καὶ ποιήσας στίφος ἀνδρῶν ἐξακοσίων, ἐν οἷς μάλιστα χωρίοις ἔκαμνεν ὠθουμένη κατὰ πρανοῦς τοῖς Ῥωμαίοις ἡ φάλαγξ, ἐν τούτοις συνάπτει τοῖς πολεμίοις, καὶ αὐτίκα συνίστειλεν αὐτούς. ὡς δ' ἅπαξ ἀνεκόπησαν οἱ βάρβαροι, θάρσος ἐνέπεσε τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ φιλονεικία τοῖς πεζοῖς πρὸς τοὺς ἱππεῖς· καὶ καθ' ἓν ἀμφότεροι πυργηδὸν ἐξωθοῦσι τὸ δεξιὸν κέρας τῶν πολεμίων ἕως τοῦ λόφου· καὶ οἱ μὲν τοῖς πρὸς τὸν χάρακα φεύγουσιν ἑπόμενοι, πολλοὺς ἀπέκτειναν· οἱ δὲ τοῖς ἔτι μαχομένοις κατὰ νώτου ἐπῆγον. τρεψάμενοι δὲ κἀκείνους εἰς φυγὴν, ἐπίπονόν τε καὶ βραδεῖαν τὴν ἀποχώρησιν ποιουμένους, πρὸς ὀχθώδη χωρία ἐδίωκον, τένοντάς τε ὑποκόπτοντες ποδῶν, καὶ τὰς ἰγνύας πλαγίοις τοῖς ξίφεσι διαιροῦντες, ἕως ἐπὶ τὸν χάρακα αὐτῶν ἀφίκοντο. βιασάμενοι δὲ καὶ τούτου τοὺς φύλακας οὐ πολλοὺς ὄντας, ἐκράτησαν τοῦ στρατοπέδου, καὶ διήρπασαν· ὠφελείας μέντοι οὐ πολλὰς εὗρον, ὅτι μὴ ὅπλα καὶ ἵππους, καὶ εἴ τι ἄλλο πολεμιστήριον χρῆμα ἦν. ταῦτα οἱ περὶ Σερουίλιον καὶ Ἄππιον ὕπατοι ἔπραξαν.

Digitized by Google

A. Virginio Montano et T. Veturio Gemino coss. urbana plebis seditio exorta.

XXXIV. *Μετὰ ταῦτα παραλαμβάνουσι τὴν ὑπατικὴν ἀρχὴν Αὖλος Οὐεργίνιος Μοντανὸς, καὶ Τίτος Οὐετούριος Γέμινος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Θεμιστοκλέους, ἐξηκοστῷ καὶ διακοσιοστῷ μετὰ τὴν κτίσιν ἔτει, μελλούσης εἰς τοὐπιὸν τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ δευτέρας ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα δεύτερον Στησικράτης Κροτωνιάτης. ἐπὶ τούτων Σαβῖνοι πάλιν ἐπὶ Ῥωμαίους στρατιὰν ἐξάγειν μείζονα παρεσκευάζοντο· καὶ Μεδυλλῖνοι Ῥωμαίων ἀποστάντες, πρὸς τὸ Σαβίνων ἔθνος ὅρκους ἐποιήσαντο περὶ συμμαχίας. πυνθανόμενοι δὲ τὴν διάνοιαν αὐτῶν οἱ πατρίκιοι, παρεσκευάζοντο διατάξεων ἐξιέναι παντρατιᾷ· τὸ δὲ δημοτικὸν οὐχ ὑπήκουον αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμνησικάκουν τῆς ψευσθείσης αὐτοῖς πολλάκις ὑποσχέσεως περὶ τῶν ἐπικουρίας δεομένων ἀπόρων, ἀντιδιεπαγόντων δὲ τῶν ὑπὲρ ἐκείνους ψηφιζομένων, κατ' ὀλίγους δὲ συλλεγόμενοι, ὅρκοις ἀλλήλους κατελάμβανον ὑπὲρ τοῦ μηκέτι συνάρασθαι τοῖς πατρικίοις πολέμου μηδενός, καθ' ἕνα τε τῶν ἀπόρων πατισχόμενοι κοινῇ καὶ πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας βοηθήσοντες. καὶ ἐγίνετο πολλαχῇ μὲν καὶ ἄλλη τὸ τῶν συνωμοτῶν ἐν ἀψιμαχίαις λόγων τε καὶ ἔργων ἐμφανὲς, μάλιστα δ' ἐδηλοῦτο τοῖς ὑπάτοις. οἷς ἐπειδὴ οὐ προσήεσαν οἱ καλούμενοι πρὸς τὴν ἀπολογίαν, συναρπάσαι τινὰ τῶν ἐκ τοῦ δήμου κελευσάντων, οἳ πένητες ἄθροοι συστρα-*

Digitized by Google

φέντες, τόν τε φερόμενον ἁφῃροῦντο, καὶ τοὺς ὑπηρέτας τῶν ὑπάτων οὐ μεθιεμένους αὐτοὶ παίοντες ἀπήλαυνον, καὶ οὔθ' ἱππέων οὔτε πατρικίων, ὅσοι παρόντες τὰ γινόμενα κωλύειν ἠξίουν, ἐπείχοντο μὴ οὐ παίειν· καὶ δι' ὀλίγου πᾶσα ἡ πόλις ἦν ἀκοσμίας πλήρης καὶ θορύβου. ἅμα δὲ τῇ στάσει τῇ κατὰ τὴν πόλιν αὐξομένῃ, καὶ τὰ τῶν πολεμίων, πρὸς κατασκευὴν παρασκευαζόμενα, μείζω τὴν ἐπίδοσιν ἐλάμβανεν. Οὐολούσκων δὲ πάλιν ἀπόστασιν βουλευσαμένων καὶ τῶν καλουμένων Αἰκανῶν, πρεσβεία ἀπὸ πάντων τῶν Ῥωμαίων ὑπηκόων παρῆν, ἀξιούντων σφίσι συμμαχεῖν ἐν τρίβῳ τοῦ πολέμου κειμένοις. Λατῖνοι μὲν γὰρ ἔφασκον Αἰκανοὺς, ἐμβαλόντας εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, λεηλατεῖν τοὺς ἀγροὺς [αὐτῶν,] καὶ πόλεις τινὰς ἤδη διηρπακέναι· οἱ δ' ἐν Κρουστομερίᾳ φρουροὶ πλησίον εἶναι Σαβίνους ἀποφαίνοντες, καὶ πολλῇ χρωμένους προθυμίᾳ τὸ φρούριον πολεμεῖν· ἄλλοι δέ τι ἄλλο κακὸν ἀπαγγέλλοντες γεγονὸς, ἢ γενησόμενον, καὶ βοήθειαν διαταχέως αἰτησόμενοι. παρεγένοντο δ' ἐπὶ τὸ συνέδριον καὶ παρὰ Οὐολούσκων πρέσβεις, ἀξιοῦντες ἀπολαβεῖν ἣν ἁρπρέθησαν ὑπ' αὐτῶν χώραν, πρὶν ἄρξασθαι πολέμου.

XXXV. Συναχθείσης δὲ περὶ τούτων τῆς βουλῆς, κληθεὶς πρῶτος ὑπὸ τῶν ὑπάτων Τίτος Λάρκιος, ἀξιώσει τε προῦχειν δοκῶν καὶ φρονῆσαι τὰ δέοντα ἱκανώτατος, προελθὼν ἔλεξεν· „Ἐμοὶ, ὦ „βουλὴ, ἃ μὲν οἱ ἄλλοι δοκοῦσιν εἶναι φοβερὰ καὶ „παχείας δεύμενα βοηθείας, οὔτε φοβερὰ εἶναι δο-

Digitized by Google

„κεῖ, οὔτε πάνυ κατεπείγοντα, ὡς χρὴ τοῖς συμμά-
„χοις ἐπικουρῆσαι, ἢ καθ' ὃν τινα τρόπον τοὺς πο-
„λεμίους ἀμύνασθαι· ἃ δ' οὔτε μέγιστα τῶν κακῶν
„νομίζουσιν, οὔτ' ἀναγκαῖα ἐπὶ τῷ παρόντι, ἀμε-
„λείᾳ τ' αὐτὰ ὡς οὐδὲν ἡμᾶς βλάψοντα παραδόντες
„ἔχουσι, ταῦτα φοβερώτατά μοι φαίνονται, καὶ εἰ
„μὴ ταχέως αὐτὰ ἐπιστήσομεν, ἐσχάτης ἀνατροπῆς
„καὶ συγχύσεως τῶν κοινῶν αἴτια, ἥ τε τῶν δημοτι-
„κῶν ἀπείθεια τῶν οὐκ ἀξιούντων τὰ ἐπιτατόμενα
„ὑπὸ τῶν ὑπάτων πράττειν, καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἡ πρὸς
„τὸ ἀνήκοον αὐτῶν καὶ τὸ ἐλευθεριάζον χαλεπότης.
„οἶμαι δὲ μηδὲν ὑμᾶς δεῖν ἐν τῷ παρόντι σκοπεῖν,
„εἰ μὴ ὅπως ἐξαιρεθήσεται ταῦτα ἐκ τῆς πόλεως,
„καὶ μιᾷ ἅπαντες γνώμῃ τὰ κοινὰ πρὸ τῶν ἰδίων
„αἱρούμενοι πολιτευσόμεθα. ὁμονοοῦσα μὲν γὰρ ἡ
„τῆς πόλεως δύναμις, ἱκανὴ ἔσται καὶ φίλοις ἀσφά-
„λειαν παρασχεῖν, καὶ ἐχθροῖς δέος· στασιάζουσα
„δὲ, ὥσπερ νῦν, τοὐτων οὐδ' ἕτερον ἂν δύναιτο
„διαπράξασθαι. θαυμάσειμι δ' ἂν εἰ μὴ καὶ αὐτὴν
„διεργάσαιτο, καὶ παράσχοι τοῖς ἐχθροῖς δίκα πό-
„νου τὸ κράτος· ὃ, μὰ τὸν Δία καὶ τοὺς ἄλλους
„θεοὺς, οὐκ εἰς μακρὰν οἴομαι τοιαῦτα πολιτευομέ-
„νων ἡμῶν γενήσεσθαι.

XXXVI. „Διῳκίσμεθα γὰρ, ὡς ὁρᾶτε, καὶ δύο
„πόλεις ἔχομεν, τὴν μὲν μίαν ὑπὸ πενίας τε καὶ
„ἀνάγκης ἀρχομένην, τὴν δ' ὑπὸ κόρου καὶ ὕβρεως.
„αἰδὼς δὲ καὶ κόσμος καὶ δίκη, ὑφ' ὧν πᾶσα πολι-
„τικὴ κοινωνία σώζεται, παρ' οὐδετέρᾳ μένει τῶν
„πόλεων· τοιγάρτοι χειρὶ τὸ δίκαιον ἤδη παρ' ἀλλή-

Digitized by Google

„λων λαμβάνομεν, κἂν τῷ βιαιοτέρῳ τίθεμεν τὸ „δικαιότατον, ὥσπερ τὰ θηρία, τὸ ἀντίπαλον ἐξο„λέσαι μετὰ τοῦ σφετέρου κακοῦ βουληθέντες; ἢ τὸ „ἑαυτοῖς ἀσφαλὲς φυλάττοντες, μετὰ τοῦ διαφόρου „κοινῇ σεσῶσθαι. ὧν ἐγὼ ὑμᾶς ἀξιῶ πολλὴν πρό„νοιαν ποιήσασθαι, βουλὴν ὑπὲρ αὐτῶν τούτων „καθίσαντας, ἐπειδὰν ἀπολύσητε τὰς πρεσβείας. „ἃ δὲ ταῖς πρεσβείαις ἀποκρίνασθαι ἐν τῷ παρόντι „παραινεῖν ἔχω, ταῦτά ἐστιν· ἐπειδὴ γὰρ Οὐολοῦ„σκοι μὲν ἀπαιτοῦσιν ἡμᾶς ἃ ὅπλοις κρατήσαντες „ἔχομεν, καὶ πόλεμον ἀπειλοῦσι μὴ πειθομένοις, „τάδε λέγωμεν, ὅτι Ῥωμαῖοι καλλίστας ὑπολαμβά„νομεν κτήσεις εἶναι καὶ δικαιοτάτας, ἃς κατάσχω„μεν πολέμῳ λαβόντες καὶ νόμῳ, καὶ οὐκ ἂν ὑπο„μείναιμεν μωρίᾳ τὴν ἀρετὴν ἀφανίσαι, παραδόντες „αὐτὰς τοῖς ἀπολωλεκόσι· κοινωνητέον τε πᾶσι καὶ „τοῖς ἐκ τούτων γενομένοις καταλιπεῖν ἀγωνιού„μεθα· νῦν δὲ ὑπαρχόντων ἤδη στερησόμεθα, καὶ „ἑαυτοὺς ὅσα πολεμίους βλάψομεν. Λατίνων δὲ τὸ „εὖνουν ἐπαινέσαντες, ἀναθαρσύνωμεν τὸ δεδιός, „ὡς οὐκ ἐγκαταλείψομεν αὐτούς, ἕως ἂν τὸ πιστὸν „φυλάσσωσιν, ἐν οὐδενὶ δεινῷ γενομένους δι' ἡμᾶς, „ἀλλὰ δύναμιν ἱκανὴν ἀμύνειν αὐτοῖς πέμψωμεν οὐ „διὰ μακροῦ. ταύτας ἡγοῦμαι κρατίστας τε καὶ „δικαιοτάτας ἔσεσθαι ἀποκρίσεις. ἀπαλλαγεισῶν „δὲ τῶν πρεσβειῶν, πρώτην φημὶ χρῆναι βου„λὴν τοῖς κατὰ τὴν πόλιν θορύβοις ἡμᾶς ἀπο„δοῦναι, καὶ ταύτην οὐκ εἰς μακράν, ἀλλὰ τῇ „ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ."

Digitized by Google

XXXVII. Ταύτην ἀποφηναμένου τὴν γνώμην Λαρκίου, καὶ πάντων ἐπαινεσάντων, τότε μὲν αἱ πρεσβεῖαι, λαβοῦσαι τὰς εἰρημένας ἀποκρίσεις, ἀπηλλάγησαν· τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ συναγαγόντες τὴν βουλὴν οἱ ὕπατοι, περὶ τῆς ἐπανορθώσεως τῶν πολιτικῶν θορύβων προὔθέσαν σκοπεῖν. πρῶτος οὖν ἐρωτηθεὶς γνώμην Πόπλιος Οὐεργίνιος, ἀνὴρ δημοτικὸς, τὴν διὰ μέσου πορευόμενος ὁδὸν, ἔλεξεν· „Ἐπειδὴ τὸ δημοτικὸν πλῆθος ἐνεστῶ παρελθόντι „ἐνιαυτῷ προθυμίαν πλείστην εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς „πόλεως ἀγῶνας ἐπεδείξατο, Οὐολούσκοις καὶ „Ἀρούγκοις πολλῇ στρατιᾷ ἐπιοῦσιν ἀντιταξάμενον „ἐφ' ἡμῶν, οἶομαι δεῖν τοὺς συναραμένους ἡμῖν „τότε, καὶ τῶνδε τῶν πολέμων μετασχόντας, ἀφεῖ„σθαι, καὶ μηδενὸς αὐτῶν μήτε τὸ σῶμα, μήτε τὴν „οὐσίαν ὑπὸ τῶν δανειστῶν κρατεῖσθαι· τὸ δ' αὐτὸ „δίκαιον εἶναι καὶ γονεῦσι τοῖς τούτων ἄχρι καὶ „πάππων, καὶ παισὶν ἕως ἐγγόνων· τοὺς δ' ἄλλους „ἀγοχλίμους εἶναι τοῖς δεδανεικόσιν, ὡς ἕκαστοι „συνέβαλον." Μετὰ δὲ ταῦτα Τίτος Λάρκιος εἶπεν· „Ἐμοὶ δ', ὦ βουλὴ, δοκεῖ κράτιστον, μὴ μόνον τοὺς „ἐν τοῖς πολέμοις ἀγαθοὺς γενομένους, ἀλλὰ καὶ τὰν „ἄλλον ἅπαντα δῆμον ἐλεύθερον τῶν συμβολαίων „ἀφεῖσθαι. μόνως γὰρ ἂν οὕτως ὅλην τὴν πόλιν „ὁμονοοῦσαν ἐργασαίμεθα." Τρίτος δὲ παρελθὼν Ἄππιος Κλαύδιος, ὁ τὴν ὕπατον ἀρχὴν τῷ παρελθόντι ἔτει σχών, ἔλεξεν·

XXXVIII. „Ἀεὶ μέν, ὦ βουλὴ, ὁσάκις ὑπὲρ „τούτων προτέθῃ λόγος, ἐπὶ τῆς αὐτῆς εἶμι γνώμης,

Digitized by Google

„μὴ ἐπιτρέπειν τῷ δήμῳ μηδὲν τῶν ἀξιουμένων, ὃ
„τι μὴ νόμιμον, μήτε καλὸν, μήτε τὸ φρόνημα τῆς
„πόλεως ἐλαττοῦν· καὶ οὐδὲ νῦν μεταγινώσκω τῶν
„ἐξ ἀρχῆς μοι φανέντων οὐδέν· ἢ πάντων ἂν εἴην
„ἀνθρώπων ἄφρονέστατος, εἰ πέρυσι μὲν, ὕπατος
„ὤν, ἀντιπράττοντός μοι τοῦ συνυπάτου, καὶ τὸν
„δῆμον ἐπισείοντος, ἀντέσχον, καὶ διέμεινα ἐπὶ τῶν
„ἐρνωσμένων, οὔτε φόβῳ ἀποτραπεὶς, οὔτε δεήσει,
„οὔτε χάρισιν εἴξας· νῦν δ', ἰδιώτης ὤν, φίλαμαι
„ἐμαυτὸν, καὶ τὴν παῤῥησίαν καταπροδοίην· εἶτε
„μου τὸ ἐλεύθερον τῆς ψυχῆς ὑμῶν ἕκαστος βούλε-
„ται ἀποκαλεῖν εὐγενὲς, εἴτ' αὐθάδες, ὅσον ἂν ζῶ
„χρόνον, οὐκ ἀποστήσομαι τοῦ ἤδη καλῶς δεδο-
„γμένου, καὶ οὐδέποτ' εἰμάξῳ χαριζόμενος τοῖς κακοῖς
„χρεῶν ἀποκοπὰς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς εἰσάγοντας
„αὐτὰς ἀπάσῃ προθυμίᾳ χρώμενος, ὀμόσω χωρήσω·
„λογιζόμενος ὅτι πᾶσα κακία καὶ διαφθορὰ, καὶ
„συλλήβδην ἀνατροπὴ πόλεως ἀπὸ χρεοκοπίας ἄρ-
„χεται. καὶ εἴτε τις ἀπὸ νοῦ φρονίμου, εἴτε, νὴ Δία,
„μανίας τινὸς, ἐπειδὴ οὐ τὸ ἴδιον ἀσφαλὲς, ἀλλὰ τὸ
„τῆς πόλεως ἀξιῶ σκοπεῖν, εἴτε ὅπως δή ποτε οἰήσε-
„ται τάδε λέγεσθαι, συγχωρῶν αὐτῷ νομίζειν ὅπως
„βούλεται, μέχρι παντὸς ἐναντιώσομαι τοῖς μὴ τὰ
„πάτρια πολιτεύματα εἰσηγησαμένοις. ἐπειδὴ δ' οὐ
„τὰ χρέα ἀπαιτοῦσιν οἱ καιροὶ, μεγάλην δὲ βοήθει-
„αν, ὃ μόνον ἐστὶ τῆς διχοστασίας φάρμακον ἐν τῷ
„παρόντι φράσω, δικτάτωρα ἑλέσθαι κατὰ τάχος,
„ὃς ἀνυπευθύνῳ χρώμενος ἐξουσίᾳ καὶ τὴν βουλὴν
„καὶ τὸν δῆμον ἀναγκάσει τὰ κράτιστα τῷ κοινῷ

Digitized by Google

„φρονεῖν· ἄλλη γὰρ οὐκ ἔσται τηλικούτου κακοῦ „λύσις."

Manius Valerius dictator tertius.

XXXIX. Ταῦτ' εἰπόντος Ἀππίου, καὶ τῶν νέων ἐπιθορυβησάντων ὡς τὰ δέοντα εἰσηγουμένου, Σερουΐλιος μὲν ἀντιλέξων ἀνέστη καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν πρεσβυτέρων· ἠττῶντο δὲ ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ἐκ παρασκευῆς τ' ἀφικνουμένων καὶ βίᾳ πολλῇ χρωμένων· καὶ πέρας ἐνίκησεν ἡ Ἀππίου γνώμη. καὶ μετὰ ταῦτα οἱ ὕπατοι κοινῇ γνώμῃ χρησάμενοι, τῶν πλείστων οἰομένων Ἄππιον ἀποδειχθήσεσθαι δικτάτωρα, ὡς μόνον ἐπικρατῆσαι τῆς προστασίας δυνησόμενον, ἐκεῖνον μὲν ἀπήλασαν, Μάνιον δὲ Οὐαλέριον ἀδελφὸν Ποπλίου τοῦ πρώτου ὑπατεύσαντος, καὶ δημοτικώτατον δοκοῦντα ἔσεσθαι, καὶ ἄνδρα γηραιόν, ἀπέδειξαν, αὐτὸ τὸ φοβερὸν οἰόμενοι τῆς ἐξουσίας ἀποχρῆναι· ἀνδρὸς δὲ τὰ πάντα ἐπιεικοῦς τοῖς πράγμασι δεῖν, ἵνα μηδὲν ἐξεργάσηται νεώτερον.

XL. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν Οὐαλέριος, καὶ προσελόμενος ἱππάρχην Κόϊντον Σερουΐλιον, ἀδελφὸν τοῦ συνυπατεύσαντος Ἀππίῳ Σερουΐλίου, παρήγγειλε τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν παρεῖναι. συνελθόντος δ' ὄχλου συχνοῦ τότε πρῶτον ἐξ οὗ τὴν ἀρχὴν ὁ Σερούϊλιος ἀπέθετο, καὶ ὁ δῆμος ἀγόμενος ἐπὶ τὰς στρατείας εἰς φανερὰν ἀπόνοιαν ἐτράπετο, ἐλθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα ἔλεξεν· „Ὦ πολῖται, εὖ ἴσμεν „ὅτι βουλομένοις ὑμῖν ἐστιν ἀεί τινας ἐκ τοῦ Οὐα

Digitized by Google

„λερίων γένους ἄρχειν ὑμῶν, ὑφ' ὧν ἐλεύθεροι τυ-
„ραννίδος χαλεπῆς γεγονότες, οὐδενὸς τῶν μετρίων
„ἀτυχήσειν, οὐδὲ πάσχειν βίαν προσδοκᾶτε, ὑμᾶς
„αὐτοὺς ἐπιτρέψαντες τοῖς ἁπάντων δημοτικωτάτοις
„δυκοῦσι καὶ οὖσιν. ὥστ' οὐ διδαχῆς ὑμῖν δεομέ-
„νοις, ὅτι βεβαιώσομεν τῷ δήμῳ τὸ ἐλεύθερον, ὅπερ
„καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτῷ ἐδώκαμεν, οἱ λόγοι ἔσονται,
„ἀλλὰ παρακλήσεως μετρίας, ἵνα πιστεύητε ἡμῖν
„ὅ τι ἂν ὑποσχώμεθα ἐμπεδώσειν. ἡλικίας. τε γὰρ,
„ἣ τὸ φρενακίζειν ἥκιστα ἐπιδέχεται, ἐπὶ τὸ τέλειον
„ἥκομεν, καὶ ἀξιώσεως, ἥτις τοῦ ῥᾳδιουργεῖν ἐλάχι-
„στον φέρεται μέρος, ἀρκούντως ἔχομεν, χρόνον τ'
„οὐχ ἑτέρωθί που τὸν λειπόμενον βιοτεύσειν μέλλο-
„μεν, ἀλλ' ἐν ὑμῖν, δίκας ὧν ἂν ἐξαπατῆσαι δοκῶ-
„μεν ὑφέξοντες. ταῦτα μὲν οὖν, ὥσπερ ἔφην, ὡς οὐ
„μακρῶν δεόμενα λόγων πρὸς εἰδότας, ἐάσω. ὃ δέ
„μοι δοκεῖτε παθόντες ὑφ' ἑτέρων, εἰκότως ἐπὶ πάν-
„των ὑποπτεύειν, ὁρῶντες αἰεί τινα τῶν παρακα-
„λούντων ὑμᾶς ἐπὶ τοὺς πολεμίους ὑπάτων ὑπι-
„σχνούμενον, ὧν ἂν δέησθε, παρὰ τῆς βουλῆς δια-
„πράξεσθαι, μηδὲν δ' ἐπὶ τέλος ἄγοντα τῶν ὁμολο-
„γηθέντων· τοῦτο ὡς οὐ δικαίως ἂν ὑποπτεύοιτε
„καὶ περὶ ἐμοῦ, δυσὶν ἂν τοῖσδε μάλιστα πιστωσαί-
„μην, τῷ τε μὴ ἄν ἐμοὶ τὴν βουλὴν εἰς τοῦτο τὸ
„λειτούργημα, ἑτέρων ὄντων τῶν ἐπιτηδειοτέρων, τῷ
„φιλοδημοτάτῳ δοκοῦντι εἶναι, καταχρήσασθαι· καὶ
„τῷ μὴ ἂν αὐτοκράτορι κοσμῆσαι ἀρχῇ, δι' ἣν τὰ
„δόξαντά μοι κράτιστα εἶναι, καὶ δίκα ἐκείνης ἐπι-
„κυροῦν δυνήσομαι.

Digitized by Google

XLI. „Οὐ γὰρ δήπου συνεξαπατᾷν ὑμᾶς, ἐπι-
„στάμενον τὴν ἀπάτην, καὶ βουλευσάμενον μετὰ
„ταύτης, συγκακουργεῖν ὑπολαμβάνετε. εἰ γὰρ ταῦ-
„τα ὑμῖν εἰσέρχεται περὶ ἐμοῦ, ὡς ἁπάντων ἀνθρώ-
„πων κακουργοτάτῳ, ὅ τι βούλεσθε χρῶμενοί μοι,
„ταύτης μὲν τῆς ὑποψίας, ἐμοὶ πειθόμενοι, τὰς
„ψυχὰς ἐλευθερώσατε· ἐπὶ δὲ τοὺς πολεμίους τὴν
„ὀργὴν μετάθετε ἀπὸ τῶν φίλων, οἳ πόλιν τε ὑμᾶς
„ἀφελοῦμενοι ἥκουσι, καὶ ἀντ' ἐλευθέρων δούλους
„ποιήσοντες, καὶ τἆλλα, ὅσα δεινὰ ἐν ἀνθρώποις
„νενόμισται, διαθεῖναι σπεύδοντες, οὗ πρόφω τῆς
„χώρας εἶναι ἀγγέλλονται. προθύμως οὖν ἀποδύ-
„σασθε, καὶ δείξατε αὐτοῖς ὅτι καὶ στασιάζουσα ἡ
„Ῥωμαίων δύναμις κρείττων ἑτέρας ἐστὶν ὁμονοού-
„σης· ἢ γὰρ οὐχ ὑπομενοῦσιν ἡμᾶς ἐπιόντας ὁμο-
„θυμαδὸν, ἢ δίκας ὑφέξουσι τῆς τόλμης ἀξίας·
„ἐνθυμήθητε γάρ, ὅτι Οὐολοῦσκοι καὶ Σαβῖνοί
„εἰσιν, ὧν πολλάκις ἐκρατήσατε μαχομένων, οἳ τὸν
„πόλεμον ἐπάγοντες ἡμῖν, οὔτε σώματα νῦν μείζονα
„λαβόντες, οὔτε ψυχὰς τῶν προτέρων ἀλκιμωτέρας
„κτησάμενοι, ἀλλ' ὡς πρὸς ἀλλήλους ἐχόντων, κατα-
„φρονήσαντες ὑμῶν. ὅταν δὲ τοὺς πολεμίους τιμω-
„ρήσησθε, ἐγγυῶμαι ὑμῖν τὴν βουλὴν ἐγὼ τάς τε
„ὑπὲρ τῶν χρεῶν φιλονεικίας, καὶ ὅ τι ἂν ἄλλο παρ'
„αὐτῆς αἰτήσθε μέτριον, ἀξίως τῆς ἀρετῆς, ἣν ἂν
„παράσχησθε ἐν τῷ πολέμῳ, βραβεύσειν. τέως δὲ
„ἀφείσθω πᾶσα μὲν οὐσία, πᾶν δὲ σῶμα, πᾶσα δ'
„ἐπιτιμία πολίτου Ῥωμαίου ἀῤῥυσίαστος, ἀπό τε
„δανείου καὶ ἄλλου παντὸς συμβολαίου. τοῖς δὲ

Digitized by Google

„προθύμως ἀγωνισαμένοις κάλλιστος μὲν στέφανος „πόλις ἥδε ἡ γειναμένη στᾶσα ὀρθή, καλὸς δὲ καὶ „ὁ παρὰ τῶν συνόντων ἔπαινος ὑπάρξει· καὶ ὁ παρ' „ἡμῶν κόσμος ἱκανὸς οἰκόν τ' ἐπανορθῶσαι χρή- „μασι, καὶ γένος ἐπιλαμπρῦναι τιμαῖς. παράδειγμά „τε ὑμῖν ἀξιῶ γενέσθαι τὸ ἐμὸν εἰς τοὺς κινδύνους „πρόθυμον. ὑπεραγωνιοῦμαι γὰρ ὡς ὁ κράτιστα „ἐρρωμένος ὑμῶν."

Volsci profligati. Sabini devicti. Aequi domiti.

XLII. Ταῦτ' εἰπόντος αὐτοῦ, πᾶς ὁ δῆμος ἀσμένως ἀκούσας, ὡς οὐδὲν ἔτι φενακισθησόμενος, ὑπέσχετο συνάρασθαι τοῦ πολέμου, καὶ γίνεται δέκα στρατιωτικὰ τάγματα, ἐξ ἀνδρῶν τετρακισχιλίων ἕκαστον. τούτων τρία μὲν ἕκαστος τῶν ὑπάτων ἔλαβε, καὶ τῶν ἱππέων ὅσον ἑκάστῳ προσεμερίσθη· τὰ δὲ τέτταρα, καὶ τοὺς λοιποὺς ἱππεῖς, ὁ δικτάτωρ. καὶ αὐτίκα παρασκευασάμενοι, ᾖσαν διὰ τάχους, ἐπὶ μὲν Αἰκανοὺς Τίτος Οὐστούριος, ἐπὶ δὲ Οὐολούσκους Ἄβλος Οὐεργίνιος, αὐτὸς δὲ ὁ δικτάτωρ Οὐαλέριος ἐπὶ Σαβίνους. τὴν δὲ πόλιν ἅμα τοῖς γεραιτέροις καὶ ὀλίγῳ τινὶ στρατεύματι τῶν ἀκμαίων Τίτος Λάρκιος ἐφύλαττεν. ὁ μὲν οὖν Οὐολούσκων πόλεμος ταχεῖαν τὴν κρίσιν ἔλαβε· πλήθει γὰρ ὑπεραίρειν πολὺ νομίσαντες, τῶν προτέρων κακῶν ἀναμνησθέντες, ἀγωνισταὶ ταχίους ἢ φρονιμώτεροι ἀναγκασθέντες γενέσθαι, θᾶττον πρῶτοι ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους, ἡνίκα ὤφθησαν ἐν συνόψει στρατοπεδεύσαντες. γενομένης δὲ μάχης καρτερᾶς,

Digitized by Google

πολλὰ μὲν δράσαντες γενναῖα, πλείω δὲ τὰ δεινὰ ὑπομείναντες, εἰς φυγὴν τρέπονται· καὶ ὅ τε χάραξ αὐτῶν ἑάλω, καὶ πόλις ἐπιφανὴς ἐκ πολιορκίας παρέστη· Οὐέλιτραι δ' ὄνομα αὐτῇ. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ Σαβίνων φρούριμα ἐν ὀλίγῳ πάνυ ἐταπεινώθη χρόνῳ, μιᾷ παρασκάψει ἐξ ἀμφοτέρων βουληθέντων. ἔπειτα ἥ τε χώρα προσνομεύθη, καὶ πολίχναι τινὲς ἑάλωσαν, ἐξ ὧν πολλὰ καὶ σώματα καὶ χρήματα οἱ στρατιῶται ἔλαβον. Αἰκανοὶ δὲ τὰ τῆς ἀσθενείας αὐτῶν ὑφορῶντες, ἐπεὶ τὰ τῶν συμμάχων τέλος ἔχοντα ἐπύθοντο, χωρίοις τ' ἐχυροῖς ὑπεκάθηντο, καὶ εἰς μάχας οὐ προῆσαν, τάς τ' ἀποχωρήσεις, ὅση ἐδύναντο, δι' ὀρῶν ἢ θρυμῶν κορυφῶν ἐποιοῦντο, καὶ διέτριψαν μὲν ἄχρι τινὸς διαφέροντες τὸν πόλεμον· οὐ μέντοιγε διασώσασθαι αὐθῶον τὴν στρατιὰν ἐδυνήθησαν, ἐπιθεμένων αὐτοῖς τῶν Ῥωμαίων ἐν χωρίοις κρημνώδεσι τολμηρῶς, καὶ λαβόντων τὸ στρατόπεδον κατὰ κράτος. ἔπειτα φυγῇ τ' αὐτῶν ἐκ τῆς Λατίνων γῆς ἐγένετο, καὶ παραδόσεις τῶν πόλεων, ἃς ἔτυχον αὐτῶν τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ καταλαβόμενοι. εἰσὶ δ' ὧν καὶ, ἐκ φιλονεικίας αὖτε ἐκλιπόντων τὰς ἄκρας, ἁλώσεις.

Domesticae turbae recrudescunt.

XLIII. Οὐαλέριος δὲ κατὰ νοῦν χωρήσαντος αὐτῷ τοῦ πολέμου, τὸν εἰωθότα θρίαμβον ἀπὸ τῆς νίκης καταγαγὼν, ἀπέλυσε τὸν δῆμον ἀπὸ τῆς στρατείας, οὔπω τῆς βουλῆς καιρὸν εἶναι νομιζούσης, ἵνα μὴ τὰς ὑποσχέσεις ἀπαιτοῖεν οἱ ἄποροι· εἰς δὲ

Digitized by Google

τὴν δορίκτητον, ἣν Οὐαλούσκους ἀφείλοντο, κληρούχους ἀπέστειλεν, ἐπιλέξας ἄνδρας ἐκ τῶν ἀπόρων, οἳ τὴν τε πολεμίαν φρουρήσειν ἔμελλον, καὶ τὸ ἐν τῇ πόλει σταιάζον ἔλαττον ἀπολείψειν. ταῦτα διοικησάμενος, ἠξίου τὴν βουλὴν τὰς ὑποσχέσεις αὐτῷ βεβαιῶσαι, κεκομισμένην τὸ παρὰ τοῦ πλήθους πρόθυμον ἐν τοῖς ἀγῶσιν. ὡς δ' οὐ προσεῖχεν αὐτῷ τὸν νοῦν, ἀλλ' οἷπερ πρότερον ἠναντιοῦντο τῇ γνώμῃ συστρέψαντες ἑαυτοὺς νέοι καὶ βίαιοι, καὶ πλήθει τῶν ἑτέρων ἐπικρατοῦντες, οὗτοι καὶ τότε ἀντέπραττον, καὶ πολλῇ καταβοῇ ἐχρῶντο, τὴν οἰκίαν αὐτῶν δημοκόλακα ἀποφαίνοντες, καὶ νόμων πονηρῶν ἀρχηγόν, ᾧ δὲ μάλιστα ἠγάλλοντο οἱ ἄνδρες ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν δικαστηρίων πολιτεύμασι, τούτῳ πᾶσαν ἠφανικέναι τὴν τῶν πατρικῶν δυναστείαν αἰτιώμενοι· σχετλιάσας Οὐαλέριος πολλὰ, καὶ, ὅτι μὴ δίκαια πάσχοι διαβεβλημένος ὑπ' αὐτῶν πρὸς τὸν δῆμον, ἀνειδίσας, τήν τε μέλλουσαν καταλήψεσθαι ὀφρῦς τύχην, τοιαῦτα βουλευσαμένους, ἀνακλαυσάμενος, καὶ οἷα εἰκὸς ἐν τοιούτῳ καιρῷ, τὰ μὲν ἐκ πάθους, τὰ δ' ἀπὸ τοῦ πλεῖόν τι τῶν πολλῶν νοεῖν, ἀποθεσπίσας, ᾤχετο ἀπιὼν ἐκ τοῦ βουλευτηρίου· καὶ συγκαλέσας τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, ἔλεξε. „Πολλὴν χάριν ὑμῖν „εἰδὼς, ὦ πολῖται, τῆς τε προθυμίας, ἣν παρέσχε„σθέ μοι, δικούσιος συναράμενοι τοῦ πολέμου, καὶ „ἔτι μᾶλλον τῆς ἀρετῆς, ἣν ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἀπε„δείξασθε, μεγάλην μὲν ἐποιούμην σπουδὴν ἀμεί„ψασθαι ὑμᾶς τοῖς τ' ἄλλοις, καὶ τῷ μὴ ψεύσασθαι

Digitized by Google

„τὰς ὑποσχέσεις, ἃς ὑπὲρ τῆς βουλῆς ἐποιούμην „πρὸς ὑμᾶς, καὶ εἰς ὁμόνοιαν ἤδη ποτὲ καταστῆσαι „τὴν στάσιν ὑμῶν, σύμβουλος καὶ διαιτητὴς ἀμφοῖν „γενόμενος· κωλύομαι δὲ πράττειν αὐτὰ, διὰ τοὺς „οὐ τὰ βέλτιστα τῷ κοινῷ φρονοῦντας, τὰ δὲ σφίσιν „αὐτοῖς ἐν τῷ παρόντι κεχαρισμένα προαιρουμένους, „οἳ πλήθει τ' ἐπικρατοῦντες τῶν ἑτέρων, καὶ δυνά„μει, ἣν τὸ νέον αὐτοῖς παρέχεται μᾶλλον ἢ τὰ „πράγματα, ἐῤῥώνται. ἐγὼ δὲ γέρων τε δὴ, ὡς ὁρᾶ„τε, καὶ ἑτέρους τοιούτους ἔχω συμμάχους, ὧν ἡ ἐ„ἐν τῇ γνώμῃ οὖσα ἰσχὺς, ἀδύνατός ἐστιν ἔργῳ „ἐπεξελθεῖν, καὶ περιέστηκεν ἡ δοκοῦσα ἡμῶν τοῦ „κοινοῦ πρόνοια, ἰδίᾳ πρὸς ἑκάτερον μέρος ἀπίχθει„αν φερομένη. τῇ τε γὰρ βουλῇ δι' αἰτίας εἰμὶ ὡς „τὸ ὑμέτερον πλῆθος θεραπεύων, καὶ πρὸς ὑμᾶς „διαβέβλημαι ὡς ἐκείνῃ μᾶλλον τὴν εὔνοιαν ἀπο„δεικνύμενος.

XLIV. „Εἰ μὲν οὖν ὁ δῆμος εὖ προπαθὼν „ἐξέλιπε τὰς δι' ἐμοῦ τῇ βουλῇ γενομένας ὑποσχέ„σεις, ἐκεῖνά μοι ἀπολογητέα ἦν, ὅτι ἐψεύσασθε „ὑμεῖς, ἐν ἐμοὶ δ' οὐδὲν κακούργημα ἦν. ἐπεὶ δὲ τὰ „παρὰ τῆς βουλῆς ὁμολογηθέντα οὐ γέγονεν ὑμῖν „ἐπιτελῆ, πρὸς τὸν δῆμον ὁ λόγος ἤδη ἀναγκαῖος „γίγνεταί μοι, ὅτι οὐκ ἐμοὶ συνδοκοῦντα πεπόνθα„τε, ἀλλ' ὁμοίως πεφενακίσμεθα καὶ παραλελο„γίσμεθα ἀμφότεροι, καὶ μᾶλλον ὑμῶν ἐγὼ, ὃς γ' „οὐχ ἃ κοινῇ ἠπάτημαι μετὰ πάντων, μόνον ἀδι„κοῦμαι, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἰδίᾳ κακῶς ἀκήκοα, ὡς δὴ „τά τε παρὰ τῶν πολεμίων ἁλόντα, οὐ μετὰ κοινῆς

Digitized by Google

„γνώμης τοῦ συνεδρίου, τοῖς ἀπόροις ὑμῶν, βουλό-„μενος ἰδίαν ὠφέλειαν ποιήσασθαι, παρασχὼν, καὶ „πᾶς τῶν πολιτῶν οὐσίας δημεύειν ἀξιῶν, ἧς γε κω-„λυούσης, ἢ μὴ, παρανομεῖν τε στρατείας, ἐναντιου-„μένων τῶν βουλευτῶν, ἀφεικώς, δέον ὑπὸ ταῖς „ἀγραυλίαις καὶ πλάναις ἐν τῇ πολεμίᾳ κατέχειν „ὑμᾶς. ὠνείδισται δέ μοι καὶ ἡ τῶν κληρούχων εἰς „Οὐολούσκους ἐκπομπὴ, ὅτι γῆν πολλὴν καὶ ἀγα-„θὴν οὐ τοῖς πατρικίοις, οὐδὲ τοῖς ἱππεῦσιν ἐχαρι-„σάμην, ἀλλὰ τοῖς ἀπόροις ὑμῶν διένειμα· καὶ ὃ „μάλιστά μοι τὴν πλείστην ἀγανάκτησιν παρέσχεν, „ὅτι πλείους ἢ τετρακόσιοι ἄνδρες ἐκ τοῦ δήμου τοῖς „ἱππεῦσι προσκατελέγησαν ἐπὶ στρατολογίας, βίων „εὐπορήσαντες. εἰ μὲν οὖν ἀκμάζοντί μοι τὸ σῶμα „ταῦτα παρέπεσεν, δῆλον ἂν ἔργῳ ἐποίησα τοῖς „ἐχθροῖς, οἷον ὄντα με ἄνδρα προὐπηλάκισαν· ἐπεὶ-„δὴ δὲ ὑπὲρ ἑβδομήκοντα ἔτη γέγονα, καὶ οὐ δυνα-„τός ἔτι ἀμύνειν ἑαυτῷ εἰμι, ἀρῶν τε ὅτι οὔκ ἂν ἔτι „ὑπ' ἐμοῦ παύσαιτο ἡ στάσις ὑμῶν, ἀποτίθεμαι τὴν „ἀρχὴν, καὶ ἐπὶ τοῖς βουλομένοις τὸ σῶμα ἐμαυτοῦ „ποιῶ, εἴ τι οἴονται ὑπ' ἐμοῦ ἐξηπατῆσθαι, χρήσα-„σθαί μοι ὅτι ἂν δικαιῶσι."

Secessio in montem sacrum.

XLV. Ταῦτ' εἰπὼν, τὸ μὲν δημοτικὸν ἅπαν εἰς συμ-πάθειαν ὑπηγάγετο, καὶ προὔπεμψαν αὐτὸν ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀπιόντα· τὴν δὲ βουλὴν ἔτι χαλεπωτέραν αὐτῷ γενέσθαι ἐποίησεν. εὐθὺς δὲ μετὰ τοῦτο τάδ' ἐγίνετο· οἱ μὲν πένητες οὐκέτι κρύφα, οὐδὲ νύκτωρ,

Digitized by Google

ὡς πρότερον, ἀλλ' ἀναφανδὸν ἤδη συνιόντες, ἐβούλευον ἀπόστασιν ἐκ τῶν πατρικίων. ἡ δὲ βουλὴ κώλυειν διανοουμένη, τοῖς ὑπάτοις ἐπέταξε μήπω λύειν τὰ στρατεύματα. τῶν γὰρ ἱερῶν ταγμάτων ἔτι κύριος ἦν, τοῖς στρατιωτικοῖς ὅρκοις κατειργομένων, καὶ οὐδεὶς ἀποκείπεσθαι τῶν σημείων ἠξίου· τοσοῦτον ἴσχυσεν ὁ τῶν ὅρκων ἐν ἑκάστῳ φόβος. πρόφασις δὲ κατεσκευάσθη τῆς στρατείας, ὡς Αἰκανῶν καὶ Σαβίνων συνηλυθότων εἰς ἓν ἐπὶ τῷ κατὰ Ῥωμαίων πολέμῳ. ὡς δὲ προῆλθον ἔξω τῆς πόλεως οἱ ὕπατοι τὰς δυνάμεις ἔχοντες, καὶ τὰς παρεμβολὰς οὐ πρόσω ἀπ' ἀλλήλων ἔθεντο, συνελθόντες οἱ στρατιῶται εἰς ἓν πάντες, ὅπλων τε καὶ σημείων ὄντες κύριοι, Σικιννίου τινὸς Βέλλου παροξύναντος αὐτούς, ἀφίστανται τῶν ὑπάτων, ἁρπάσαντες τὰ σημεῖα· τιμιώτατα γὰρ Ῥωμαίοις ταῦτα ἐπὶ στρατείας, καὶ ὥσπερ ἱδρύματα θεῶν ἱερὰ νομίζονται· λοχαγούς τε ἑτέρους, καὶ περὶ ἁπάντων ἄρχοντα τὸν Σικίννιον ἀποδείξαντες, ὄρος τι καταλαμβάνονται πλησίον Ἀνίητος ποταμοῦ κείμενον, οὐ πρόσω τῆς Ῥώμης, ὃ νῦν ἐξ ἐκείνου Ἱερὸν ὄρος καλεῖται. τῶν δὲ ὑπάτων καὶ λοχαγῶν μετακαλούντων αὐτοὺς ἅμα δεήσει καὶ οἰμωγῇ, καὶ πολλὰ ὑπισχνουμένων, ἀπεκρίναντο ὁ Σικίννιος· „Τίνα γνώμην ἔχοντες, ὦ πατρίκιοι, οὓς ἀπηλάσατε ἐκ τῆς πατρίδος, καὶ ἀντ' „ἐλευθέρων δούλους ἐποιήσατε, νῦν μετακαλεῖτε; „ποίᾳ δὲ πίστει τὰς ὑποσχέσεις ἡμῖν ἐμπεδώσετε, ἃς „πολλάκις ἤδη ψευσάμενοι ἐλέγχεσθε; ἀλλ' ἐπειδὴ „μόνοι τὴν πόλιν ἀξιοῦτε κατέχειν, ἄπιτε μηδὲν ὑπὸ

Digitized by Google

„τῶν πενήτων καὶ ταπεινῶν ἐνοχλούμενοι· ἡμῖν δ' „ἀρκέσει πᾶσα γῆ, ἐν ᾗ ἂν τὸ ἐλεύθερον ἔχωμεν, „ὁποία ποτ' ἂν ᾖ, νομίζεσθαι πατρίς."

XLVI. Ὡς δ' ἠγγέλθη ταῦτα τοῖς ἐν ἄστει πόλει, πολὺς θόρυβος καὶ οἰμωγὴ ἦν, καὶ διὰ τῶν στενωπῶν δρόμος, τοῦ μὲν δήμου καταλιπεῖν τὴν πόλιν παρασκευαζομένου, τῶν δὲ πατρικίων ἀποτρέπειν ἀξιούντων, καὶ βίαν τοῖς μὴ βουλομένοις προσφέρειν· βοή τε περὶ τὰς πύλας καὶ πολὺς ἀνακλαυσμὸς ἦν, λόγοι τε κατ' ἀλλήλων ἐχθροὶ, καὶ ἔργα πολεμίων ἐγίνοντο, οὐκέτι διακρίνοντος οὐδενὸς οὔτε ἡλικίαν, οὔτε ἑταιρείαν, οὔτ' ἀξίωσιν ἀρετῆς. ἐπειδὴ δὲ οἱ ταχθέντες ὑπὸ τῆς βουλῆς φρουρεῖν τὰς ἐξόδους· ἦσαν γὰρ δὴ ὀλίγοι· οὐχ ἱκανοὶ ἔτι ἀντέχειν, ἐκβιασθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου, κατέλιπον τὴν φυλακὴν, τότε ἤδη τὸ δημοτικὸν πολὺ ἐξεχεῖτο, καὶ τὸ πάθος ἦν ἀλώσει πόλεως ἐμφερές, οἰμωγή τε τῶν ὑπομενόντων, καὶ κατάμεμψις ἀλλήλων ἐγίνετο ἐρημουμένην τὴν πόλιν ὁρώντων. μετὰ τοῦτο βουλαί τε συχναὶ καὶ κατηγορίαι τῶν αἰτίων τῆς ἀποστάσεως ἐγίνοντο. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ καιρῷ, καὶ τὰ πολέμια ἔθνη ἐπετίθητο αὐτοῖς, προνομεύοντα τὴν γῆν ἄχρι τῆς πόλεως. οἳ μέντοι ἀποστάται, τὸν ἀναγκαῖον ἐπισιτισμὸν ἐκ τῶν πλησίον ἀγρῶν λαμβάνοντες, ἄλλο δ' οὐδὲν τὴν χώραν κακουργοῦντες, ἔμενον ὑπαίθριοι, καὶ τοὺς προσιόντας ἐκ τῆς πόλεως καὶ τῶν περιξ φρουρίων ὑπελάμβανον, συχνοὺς ἤδη γινομένους. οὐ γὰρ μόνον οἱ τὰ χρέα καὶ τὰς κατακρίσεις καὶ τὰς προσδοκωμένας ἀνάγκας διαφυγεῖν

Digitized by Google

προαιροῦμενοι συνέφρεον ὡς αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὅσοις ὁ βίος ἦν ἀργὸς, ἢ ῥᾴθυμος, ἢ ταῖς ἐπιθυμίαις χορηγεῖν οὐχ ἱκανὸς, ἢ πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων ζηλωτὴς, ἢ φθονερὸς ταῖς ἑτέρων εὐτυχίαις, ἢ δι' ἄλλην τινὰ συμφορὰν ἢ αἰτίαν ἀλλοτρίως διακείμενος τῇ καθεστώσῃ πολιτείᾳ.

XLVII. Τοῖς δὲ πατρικίοις ἐν μὲν τῷ παρόντι ταραχὴ ἐνέπεσε πολλὴ καὶ ἔκπληξις, καὶ ὡς αὐτίκα δὴ μάλα τῶν ἀποστατῶν ἅμα τοῖς ἀλλοεθνέσι πολεμίοις ἐπὶ τὴν πόλιν ἡξόντων δέος. ἔπειτα ὡς ἐξ ἑνὸς παρακελεύματος ἁρπάσαντες τὰ ὅπλα, σὺν τοῖς οἰκείοις ἕκαστοι πελάταις, οἱ μὲν ἐπὶ τὰς ὁδοὺς, ἃς ἤξειν ἐνόμιζον τοὺς πολεμίους, παρεβοήθουν· οἱ δ' ἐπὶ τὰ φρούρια, φυλακῆς ἕνεκα τῶν ἐρυμάτων, ἐξῆσαν· οἱ δ' ἐν τοῖς προκειμένοις τῆς πόλεως πεδίοις ἐστρατοπεδεύοντο· ὅσοι δὲ διὰ γῆρας ἀδύνατοι τούτων τι δρᾶν ἦσαν, ἐπὶ τοῖς τείχεσιν ἐτάξαντο. ἐπεὶ δὲ τοὺς ἀποστάτας κατέμαθον οὔτε τοῖς πολεμίοις προστιθεμένους, οὔτε τὴν χώραν δῃοῦντας, οὔτ' ἄλλο βλάπτοντας οὐδὲν ὅ τι καὶ λόγου ἄξιον, τοῦ δέους ἐπαύσαντο· καὶ μεταθέμενοι τὰς γνώμας, ἐφ' οἷς διαλλαγήσονται πρὸς αὐτοὺς ἐσκόπουν· καὶ ἐλέχθησαν ὑπὸ τῶν ἡγουμένων τοῦ συνεδρίου λόγοι παντοδαποὶ, καὶ πλεῖστον ἀλλήλων διάφοροι, μετριώτατοι καὶ πρεπωδέστατοι ταῖς παρούσαις τύχαις, οὓς οἱ πρεσβύτατοι αὐτῶν ἔλεξαν, διδάσκοντες ὡς οὐδεμίᾳ κακίᾳ πεποίηται τὴν ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῶν ὁ δῆμος, ἀλλὰ τὰ μὲν ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων συμφορῶν βιασθεὶς, τὰ δὲ ὑπὸ τῶν συμβούλων

Digitized by Google

ἐξηπατημένος, ὀργῇ δὲ μᾶλλον ἢ λογισμῷ τὰ συμφέροντα κρίνων· οἷα ἐν ἀμαθίᾳ γίγνεσθαι φιλεῖ. ἔπειτα ὅτι συνοίδασιν αὐτοῖς κακῶς βουλευμένοις οἱ πλείους, καὶ ζητοῦσιν ἀναλύσασθαι τὰς ἁμαρτίας, εὐσχήμονας ἀφορμὰς λαμβάνοντες. τὰ γοῦν ἔργα δρῶσιν ἤδη μετεγνωκότων, καὶ εἰ λάβοιεν ἐλπίδα χρησιμὴν περὶ τοῦ μέλλοντος χρόνου, ψηφισαμένης αὐτοῖς ἄδειαν τῆς βουλῆς καὶ διαλλαγὰς ποιησαμένης εὐπρεπεῖς, ἀγαπητῶς τὰ σφέτερα δέξονται. ἠξίουν τε ταῦτα παραινοῦντες, μὴ χείρους ὀργὴν εἶναι τῶν κακιόνων τοὺς μετίοντας, μηδ' εἰς ἐκεῖνον ἀναβαλέσθαι τὸν χρόνον τὰς διαλλαγάς, ὅτ' ἢ νοῦν ἕξει ἀναγκασθήσεται τὸ ἀνόητον, ἢ τῷ μείζονι κακῷ τοὔλαττον ἰᾶσθαι, ὅπλων παραδόσει καὶ σωμάτων ἐπιτροπῇ τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθέν αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ· ταῦτα γὰρ ἐγγὺς εἶναι τοῦ ἀδυνάτου· μετρίως δὲ χρησαμένους, ἀρχηγοὺς τῶν συμφερόντων βουλευμάτων γενέσθαι, καὶ πρότερους ἐκείνων ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς χωρεῖν, ἐνθυμουμένους ὅτι τὸ μὲν ἄρχειν καὶ ἐπιτροπεύειν τοῖς πανουργικοῖς ὑπάρχει, φιλότητος δὲ καὶ εἰρήνης τοῖς ἀγαθοῖς. τὸ δ' ἄξιωμα τῆς βουλῆς οὐκ ἐν τῷδε μάλιστα ἐλαττώσεσθαι ἀπέφαινον, ἐν ᾧ [μάλιστα] τὰς ἀναγκαίας συμφορὰς γενναίως φέροντες ἀσφαλῶς πολιτεύσουσιν, ἀλλ' ἐν ᾧ δυσοργήτως ταῖς τύχαις ὁμιλοῦντες ἀνατρέψουσι τὸ κοινόν. ἀνοίας δ' ἔργον εἶναι, τοὺς εὐπρεπείας ὀρεγομένους, τῆς ἀσφαλείας ὑπερορᾶν· ἀγαπητὸν μὲν γὰρ, ἀμφοῖν τυγχάνειν· εἰ δ' ἐξεργοιτό τις θατέρου, τὰ σωτήρια τῶν εὐπρεπεστέρων

Digitized by Google

νομισέαν ἀναγκαιότερα τέλος δ' ἦν τῶν ταῦτα παρακούντων, πρέσβεις ἀποστέλλειν τοὺς διαλεξομένους τοῖς ἀφεστηκόσι περὶ φιλίας, ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ἡμάρτηται ἀνήκεστον.

XLVIII. Ἔδοκει ταῦτα τῇ βουλῇ· καὶ μετὰ ταῦτα προχειρισαμένη τοὺς ἐπιφανεστάτους, διεπέμψατο πρὸς τοὺς ἐπὶ τοῦ χάρακος, ἐντειλαμένη πυνθάνεσθαι παρ' αὐτῶν, τίνος δέονται, καὶ ἐπὶ τίσι δικαίοις ἀξιοῦσιν εἰς τὴν πόλιν ἀνασωθῆναι· εἰ γὰρ εἴη τι μέτριον καὶ δυνατὸν τῶν αἰτημάτων, οὐκ ἐναντιώσεσθαι σφίσι τὴν βουλήν. νῦν μὲν οὖν αὐτοὺς ἀποθεμένους τὰ ὅπλα, καὶ κατιοῦσιν εἰς τὴν πόλιν, ἄδειαν ὑπάρξειν τῶν ἡμαρτημένων, καὶ εἰς τὸν ἀπὸ τοῦδε χρόνον ἀμνηστίαν· ἐὰν δὲ πράττιστε δουλεύσωσι τῷ κοινῷ, καὶ προθύμως μνδνεύωσι περὶ τῆς πατρίδος, ἀμοιβὰς καλὰς καὶ λυσιτελεῖς. ταῦτας οἱ πρέσβεις τὰς ἐντολὰς κομισάμενοι, ἀπέδοσαν τοῖς ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου καὶ τὰ ἀπόλουθα διελέχθησαν. οὐ δεξαμένων δὲ τῶν ἀποστατῶν τὰς προκλήσεις, ἀλλ' ὑπεροψίαν καὶ βαρύτητα καὶ πολλὴν εἰρωνείαν τοῖς πατρικίοις ὀνειδισάντων, εἰ προσποιοῦνται μὲν ἀγροικεῖν ὧν ὁ δῆμος δεῖται, καὶ δι' ὃς ἀνάγκας ἀπ' αὐτῶν ἀπέστη· χαρίζονται δ' αὐτῷ τὴν ἄδειαν τοῦ μηδεμίαν ὑποσχεῖν τῆς ἀποστάσεως δίκην, ὥσπερ ἔτι κύριοι, τῆς βοηθείας τ' αὐτοὶ δεόμενοι τῆς πολιτικῆς ἐπὶ τοὺς ὀθνείους πολεμίους οὐκ εἰς μακρὰν ἐλευσομένους παστρατιᾷ, πρὸς οὓς αὐθ' ἁντῆρας δυνήσονται, οἳ οὐ σφέτερον ἡγοῦνται τὸ σωθῆναι ἀγαθὸν, ἀλλὰ τῶν συν-

Digitized by Google

ἀγωνιουμένων εὐτύχημα· τέλος δὲ τοῦτο προσθέντων τῷ λόγῳ, ὡς ἄμεινον ἤδη αὐτοὶ μαθόντες τὰς κατεχούσας τὴν πόλιν ἀπορίας, γνῶσονται πρὸς οἵους ἀντιπάλους αὐτοῖς ἔσται ὁ ἀγών, καὶ πολλὰς καὶ χαλεπὰς ἀπειλὰς ἐπανατεινομένων· οἱ μὲν πρόσβεις, οὐδὲν ἔτι πρὸς ταῦτα ἀντειπόντες, ἀπηλλάττοντο, καὶ τὰ παρὰ τῶν ἀποστατῶν τοῖς πατρικίοις ἐδήλωσαν. ἡ δὲ πόλις, ἐπειδὴ τὰς ἀποκρίσεις ταύτας ἔλαβεν, ἐν ταραχαῖς καὶ δείμασι πολλῷ χαλεπωτέροις ἢ πρόσθεν ἐγένετο, καὶ οὔτε ἡ βουλὴ πόρον εὑρεῖν οἷα τ' ἦν, οὔτ' ἀναβολάς, δυσφημιῶν δὲ καὶ κατηγοριῶν, ἃς οἱ προστηκότες αὐτῆς ἐποιοῦντο κατ' ἀλλήλων, ἐπὶ πολλὰς ἀκούουσα ἡμέρας, διελύετο· οὔτε τὸ δημοτικὸν πλῆθος, ὅσον ἔτι παρέμενεν εὐνοίᾳ τῶν πατρικίων, ἢ πόθῳ τῆς πατρίδος ἠναγκασμένον, ὅμοιον ἦν, ἀλλὰ καὶ τρύτου φανερῶς τε καὶ κρύφα πολὺ μέρος διέῤῥει, βέβαιον δ' οὐδὲν τῶν καταλειπομένων ἐδόκει εἶναι. τούτων δὲ γενομένων, οἱ μὲν ὕπατοι· καὶ γὰρ ἦν βραχὺς ὁ λειπόμενος αὐτοῖς ἔτι τῆς ἀρχῆς χρόνος· ἡμέραν ἔστησαν ἀρχαιρεσιῶν.

Postumus Cominius et Sp. Cassius coss. Menenii consilium de plebis reditu.

XLIX. Ὁ δὲ δῆμος, ἐπειδὴ παρῆν ὁ χρόνος, ἐν ᾧ τὰς ἀρχὰς ἐπικυροῦν ἔδει συνελθόντας εἰς τὸ πεδίον, οὐδενὸς οὔτε μετιόντος τὴν ὑπατείαν, οὔτε διδομένην ὑπομένοντος λαβεῖν, αὐτὸς ἀποδείκνυσιν ὑπάτους ἐκ τῶν εἰληφότων ἤδη τὴν ἀρχὴν ταύτην,

Digitized by Google

δήμῳ κεχαρισμένους ἄνδρας καὶ ἀριστοκρατίᾳ, Πόστουμον Κομίνιον, καὶ Σπόριον Κάσσιον, ὑφ' ὧν Σαβῖνοι καταπολεμηθέντες τῆς ἡγεμονίας ἀπέστησαν, ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ ἑβδόμης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Τιμοκράτης Κροτωνιάτης, ἄρχοντος Ἀθήνησι Διογνήτου. οὗτοι παραλαβόντες τὴν ἀρχὴν καλάνδαις Σεπτεμβρίαις, θᾶττον ἢ τοῖς πρότερος ἔθος ἦν, πρὶν ἢ τῶν ἄλλων τι διαπραξάσθαι, βουλὴν συγκαλέσαντες περὶ τῆς καθόδου τῶν δημοτικῶν, λέγειν ἠξίουν ἤν τινα διάνοιαν ἔχοι, πρῶτον ἀποφήνασθαι παρακαλοῦντες ἄνδρα ἡλικίας ἐν τῇ κρατίστῃ τότε ὄντα, καὶ συνέσει δοκοῦντα τῶν ἄλλων διαφέρειν, μάλιστα δ' ἐπὶ τῇ προαιρέσει τῶν πολιτευμάτων ἐπαινούμενον, ὅτι τῆς μέσης τάξεως ἦν, οὔτε τὴν αὐθάδειαν τῶν ἀριστοκρατικῶν αὔξων, οὔτε τῷ δήμῳ ὅσα βουληθείη πράττειν ἐπιτρέπων, Ἀγρίππαν Μενήνιον· ὃς ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς τὴν βουλὴν παρεκάλει, τάδε λέγων· „Εἰ μὲν ἅπαξιν, ὦ „βουλή, τοῖς παροῦσι τὴν αὐτὴν γνώμην συνέβαινεν „ἔχειν, καὶ μηδεὶς ἔμελλε ταῖς πρὸς τὸν δῆμον διαλ„λαγαῖς ἐμποδὼν ἔσεσθαι, ἐφ' οἷς διαλυσόμεθα „πρὸς αὐτούς, εἴτε δικαίοις οὔσιν, εἴτε μή, ὁμόσε „τε ταῦτα προὔκειτο μόνον σκοπεῖν, δι' ὀλίγων ἂν „ὑμῖν ἐδήλωσα λόγων, ἃ φρονῶ. ἐπειδὴ δὲ καὶ αὖ„τὸ τοῦτό τινες οἴονται βουλῆς ἔτι δεῖν, πότερον „ὑμῖν ἄμεινόν ἐστι συμβῆναι πρὸς τοὺς ἀφεστηκό„τας ἢ πολεμεῖν, οὐχ ἡγοῦμαι ῥᾴδιον εἶναί μοι δι„ὀλίγης δηλώσεως ὅ τι χρὴ πράττειν παραινέσαι, „ἀλλ' ἀνάγκη διὰ πλειόνων διεξάξαι λόγων τοὺς πρὸς

Digitized by Google

„τὰς διαλλαγὰς ἄλλως ἔχοντας ὑμῶν, ὅτι ταναντία „συμπείθουσιν, ἢ καὶ δεδίττεσθαι μέλλοντες ὑμᾶς, „τῷ φαυλάτατα τῶν χαλεπῶν καὶ ῥᾳδίως ἔχοντα τὰς „ἐπανορθώσεις ὀφρύωδοῦντες, τῶν μεγίστων τε καὶ „ἀνιάτων κακῶν ἀπερισκέπτως ἔχουσι. καὶ τοῦτο „πεπόνθασι παρ' οὐδὲν ἕτερον, ἢ ὥστε λογισμῷ μὴ „κρίνειν τὸ συμφέρον, ἀλλὰ θυμῷ καὶ μανίᾳ. πῶς „γὰρ ἂν οὕτοι λέγοιντο προορᾶσθαί τι τῇ διανοίᾳ „τῶν χρησίμων ἢ δυνατῶν, οἵ τινες ὑπολαμβάνουσι „τηλικαύτην πόλιν καὶ τοσούτων πραγμάτων κυρίαν, „ἤδη ἐπίφθονόν τε καὶ λυπηρὰν τοῖς περιοίκοις γι- „νομένην, ἢ δίχα τοῦ δημοτικοῦ κατέχειν τε καὶ „σώζειν δυνήσεσθαι τὰ ἔθνη ῥᾳδίως, ἢ ἕτερον „ἐπάξεσθαι δῆμον ἀντὶ τοῦ πονηροτάτου κρείττονα, „ὃς αὐτοῖς προπολεμήσει τε τῆς ἀρχῆς, καὶ κατὰ „πολλὴν ἡσυχίαν συμπολιτεύσεται, περέχων καὶ ἐν „εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμοις ἑαυτὸν μέτριον; οὐδὲν γὰρ „ἂν ἕτερον ἔχοιεν εἰπεῖν, ᾧ πιστεύοντες ἀξιώσουσιν „ἡμᾶς μὴ δέχεσθαι τὰς διαλλαγάς.

L. „Ὧν ἑκάτερον ὅσης ἐστὶ μεστὸν εὐηθείας, „ἐξ αὐτῶν ὑμῶς ἀξιώσαιμ' ἂν ἔγωγε τῶν ἔργων σκο- „πεῖν, ἀνθυμηθέντας ὅτι διαστασιασάντων πρὸς „ὑμᾶς τῶν ταπεινοτέρων διὰ τοὺς οὔτε πολιτικοὺς, „οὔτε μετρίως ταῖς ἀτυχίαις χρησαμένους, καὶ πα- „ραχωρησάντων μὲν ἐκ τῆς πόλεως, ἄλλο δὲ μηδὲν „ὑμᾶς δεινὸν μήτ' ἐργαζομένων, μήτε διανοουμένων, „ἀλλ' ὡς διαλλαγήσονται χωρὶς αἰσχύνης σκοπούν- „των, ἀγαπητῶς δεξάμενοι τὸ συμβὰν ἀπὸ τῆς τύ- „χης πολλοὶ τῶν οὐκ εὖ διανοουμένων πρὸς ὑμᾶς,

Digitized by Google

„ἀναπτεροῦνται ταῖς γνώμαις, καὶ τοῦτον οἴονται
„σφίσι παρεῖναι τὸν εὐκταῖον καιρὸν, ἐν ᾧ κατα-
„λύσουσιν ὑμῶν τὴν ἀρχήν. Αἰκανοὶ μὲν γὰρ καὶ
„Οὐολόσκοι, Σαβῖνοί τε καὶ τὸ Ἑρνίκων ἔθνος,
„πρὸς τῷ μηδένα χρόνον ἐξαίρετον πεποιῆσθαι πρὸς
„ἡμᾶς πολέμου, καὶ τοῖς ἔναγχος κακοῖς δυσανασχε-
„τοῦντες, δημεύουσιν ἡμῶν τοὺς ἀγροὺς. Καμπα-
„νίας δὲ καὶ Τυῤῥηνίας ὅσα ἐνδοιάστως ἡμῶν ἀφει-
„μένα διατελεῖ, τὰ μὲν ἐκ τοῦ φανεροῦ ἀφίστανται,
„τὰ δ' ἀφανῶς παρασκευάζεται. δοκεῖ τε οὐδὲ τὸ
„Λατίνων συγγενὲς ἔτι βέβαιον ἡμῖν διαμένειν φι-
„λίον εἰς πίστιν ἐλθόν, ἀλλὰ καὶ τοῦτον πολὺ μέρος
„διαγγέλλεται νοσεῖν, ἔρωτι κρατούμενον ἧς ἅπαντες
„γλίχονται μεταβολῆς. οἱ δὲ τέως ἐπιστρατοπεδεύ-
„οντες ἑτέροις, νῦν αὐτοὶ τειχήρεις ἔνδον καθήμεθα,
„γῆν τ' ἄσπορον ἀφεικότες, καὶ αὐλὶς διαρπαζομέ-
„νας ὁρῶντες, λείαν τ' ἀπελαυνομένην, καὶ θερά-
„πόντας αὐτομολοῦντας, οὐκ ἔχοντες ὅ τι χρησώ-
„μεθα τοῖς κακοῖς. καὶ ταῦτα πάσχοντες ἔτι διαλ-
„λαγήσεσθαι πρὸς ἡμᾶς ἐλπίζομεν τὸ δημοτικὸν,
„καὶ ἐφ' ἡμῖν ὑπάρχον εἰδότες, ἐνὶ καταλύσασθαι
„ψηφίσματι τὴν στάσιν.

LI. „Οὕτως δὲ κακῶς ἐχόντων ἡμῖν τῶν ὑπαι-
„θρίων, οὐδὲ τὰ ἐντὸς τείχους δεινὰ ἧττόν ἐστι
„φοβερά. οὔτε γὰρ ὡς πολιορκησόμενοι παρεσκευά-
„σμεθα ἐκ πολλοῦ τὰ συμμαχικὰ, οὔτε πλήθει αὖ-
„τοὶ ἀποχρῶντες ἐσμὲν, ὡς πρὸς τοσαῦτα πολεμίων
„ἔθνη. τοῦ δ' ὀλίγου καὶ οὐκ ἀξιομάχου πληρώμα-
„τος τὸ πλεῖόν ἐστι δημοτικὸν. θῆτες καὶ πελάται

Digitized by Google

„καὶ χειρώνακτες, οὐ πάνυ βέβαιοι τεταραγμένης „ἀριστοκρατίας φύλακες. αἵ τε νῦν αὐτομολίαι συν„ηχεῖς αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀφεστηκότας γινόμεναι, τὸ „σύμπαν ὕποπτον εἶναι παρασκευάκασιν. ὑπὲρ „ἅπαντα δὲ ταῦτα, ἡ τῶν ἐπιτηδείων φυγομιδὴ, „κρατουμένης ὑπὸ τῶν πολεμίων τῆς γῆς, ἀδύνατος „οὖσα, φοβεῖ μὲν ἤδη λιμόν· ἐπεὶ δ' ἂν ἐν τῷ ἀπό„ῤῥῳ γενώμεθα, ἔτι μᾶλλον φοβήσει. χωρὶς δὲ τού„των, ὁ μηδένα χρόνον ἡμᾶς εὐσταθεῖν ταῖς διανοί„αις ἐῶν πόλεμος. ἃ πάντα ὑπερβάλλει τὰ δεινά, „γύναια τῶν ἀποστατῶν καὶ παιδία νήπια καὶ γη„ραιοὶ γονεῖς, ἐν ἐσθῆσιν ἐλεεινοῖς καὶ σχήμασι „πενθίμοις περιφερόμενοι κατὰ τὴν ἀγορὰν καὶ „τοὺς στενωποὺς κλαίοντες, ἱκετεύοντες, ἁπτόμενοι „δεξιᾶς ἑκάστου καὶ γονάτων, ἀπολοφυρόμενοι τὴν „κατέχουσαν αὐτοὺς, καὶ ἔτι μᾶλλον καθέζουσαν „ἐρημίαν, δεινὴ καὶ ἀνυπομόνητος ὄψις. οὐδεὶς γοῦν „ἔστιν οὕτως ὠμὸς τὸν τρόπον, ὃς οὐκ ἀνατρέπεται „τὴν ψυχὴν, ὁρῶν ταῦτα, καὶ πάσχει τι πρὸς τὰς „ἀνθρώπων τύχας. ὡς τ' εἰ μέλλομεν ἀπίστως πρὸς „τὸ δημοτικὸν ἔχειν, ἀπαλλακτέον ἡμῖν καὶ ταῦτα „τὰ σώματα ἐκποδὼν, τὰ μὲν ὡς ἄχρηστα εἰς πο„λιορκίαν ἐσόμενα, τὰ δὲ ὡς οὐ διαμενοῦντα βε„βαίως φίλα. ἀπελαυνομένων δὴ καὶ τούτων, τίς ἡ „φυλάξουσα τὴν πόλιν ἔτι λειφθήσεται δύναμις; ἢ „τίνι πιστεύσαντες ἐπικουρίᾳ τὰ δεινὰ τολμήσομεν „ὑπομένειν; ἡ μέντοι οἰκεία καταφυγὴ ἡμῶν καὶ „μόνη βεβαία ἐλπὶς, ἡ τῶν πατρικίων ἀκμή, βρα„χεῖά ἐστιν, ὥσπερ ὁρᾶτε, καὶ οὐκ ἄξιον ἐπὶ ταύτῃ

Digitized by Google

„μέγα φρονεῖν, τί οὖν οἱ τὸν πόλεμον ὑπομένειν
„εἰσηγούμενοι ληροῦσι, καὶ φενακίζουσιν ἡμᾶς, ἀλλ'
„οὐχὶ φανερῶς παραινοῦσιν ἀναιμώτι καὶ δίχα πό-
„νου παραδιδόναι τοῖς ἐχθροῖς ἤδη τὴν πόλιν;

LII. „Ἀλλ' ἴσως ἔγωγε τετύφωμαι ταῦτα λέ-
„γων, καὶ τὰ μὴ δεινὰ ἀξιῶ δεδιέναι· τῇ πόλει δ'
„οὐδὲν ἕτερον ἤδη που κινδυνεύεται, ἢ μεταβολὴ
„πρᾶγμα οὐ χαλεπόν· κατὰ πολλὴν γ' ἂν ἡμῖν εὐ-
„πέτειαν ἐκ παντὸς ἔθνους καὶ τόπου θητά τε καὶ
„πελάτην ὄχλον εἰσδέξασθαι γένοιτο. τοῦτο γάρ
„ἐστιν ὃ πολλοὶ θρυλλοῦσι τῶν ἐναντιουμένων τῷ
„δημοτικῷ, καὶ μὰ Δί' οὐχ οἱ φαυλότατοι. εἰς τοῦ-
„το γὰρ ἤδη τινὲς ἦκουσιν εὐηθείας, ὥστε μὴ γνώ-
„μας εἰσηγεῖσθαι σωτηρίους, ἀλλ' εὐχὰς λέγειν ἀδυ-
„νάτους, οἷς ἡδέως ἂν ἐροίμην, ποῖα μὲν ἡμῖν χρή-
„νου δοθήσεται περιουσία περὶ ταῦτα τὰ πράγμα-
„τα γινομένοις, οὕτως ἐγγὺς ὄντων τῇ πόλει τῶν
„ἐχθρῶν· ποία δὲ συγχώμη τῷ χρονισμῷ καὶ τῇ
„μελλήσει τῶν ἐλευσομένων συμμάχων, ἐν οὐ χρονί-
„ζουσιν, οὐδὲ μέλλουσι δεινοῖς. τίς δὲ ὁ παρέξων τὸ
„ἀσφαλὲς ἀνὴρ ἢ θεός, καὶ κατὰ πολλὴν ἡσυχίαν
„συνάξων ἐκ παντὸς τόπου, καὶ παραπέμψων δεῦρο
„τὴν ἐπικουρίαν· ἔτι δὲ δή, οἱ τὰς ἑαυτῶν πατρίδας
„ἐκλείψοντες, καὶ πρὸς ἡμᾶς μεταναστησόμενοι,
„τίνες ἔσονται· πότερα οἱ οἰκήσεις τε καὶ ἐφέστια
„καὶ βίους, καὶ τὸ τιμᾶσθαι παρὰ τοῖς πολίταις
„διὰ πατέρων ἐπιφάνειαν, ἢ δόξαν οἰκείας ἀρετῆς,
„ἔχοντες; καὶ τίς ἂν ὑπομείνειε, τὰ οἰκεῖα παραλι-
„πὼν ἀγαθὰ, τῶν ἀλλοτρίων αἰσχρῶς μεταλαβεῖν

Digitized by Google

„μέρος· αἴσχρά τε γὰρ ἡ ὄψις ἂν γένοιτο τοῦ λειπο-
„μένου, καὶ ἡ φύσις οὐκ ἐπιτρέπει διαρκὴς· οὔτε πο-
„λιτικῆς κοινωνίας τὴν γοσοῦσαν ἐξεκαύνειν μοῖραν·
„οὐ γὰρ ἂν φθάνοι διὰ τῶν ἰδίων μερῶν τὸ σύμπαν
„ἀπόλλυμενον σὺν χρόνῳ· τῆς τ' ἀνάγκης ἐνθυμη-
„θέντες ὅσον τὸ κράτος, ἢ καὶ θεοῖς ἔοικουσι μόνῃ·
„μὴ χαλεπαίνετε πρὸς τὰς τύχας, μηθ' ὡς ἁπάντων
„ἡμῖν κατ' εὐχὴν ἐσομένων, αὐθαδείας ἐμπίπλασθε
„καὶ ἀμαθίας, ἀλλ' ἐπικλάσθητε καὶ ἔξετε, παρα-
„δείγμασι χρησάμενοι τῆς εὐβουλίας, μὴ τοῖς ὀθνεί-
„οις, ἀλλὰ τοῖς ὑμετέροις αὐτῶν ἔργοις.

LV. „Καὶ γὰρ ἄνδρα ἕνα καὶ πόλιν ὅλην ἐπὶ ταῖς
„καλλίσταις τῶν ἰδίων πράξεων φιλοτιμεῖσθαι χρὴ,
„καὶ τὰς λοιπὰς, ὅπως ὁμολογούμεναι ταύταις ἔσον-
„ται, σκοπεῖν. ὑμεῖς τοίνυν ἤδη πολλοὺς πολεμίους,
„ὑφ' ὧν τὰ μέγιστα ἠδικήθετε, ὑποχειρίους λα-
„βόντες, οὔτ' ἀνελεῖν, οὔτ' ἐκβαλεῖν ἐκ τῶν ἰδίων
„ἐβουλήθητε, ἀλλὰ καὶ οἴκους καὶ κλήρους αὐτοῖς
„ἀπέδοτε, καὶ πατρίδας οἰκεῖν, ἐξ ὧν ἔφυσαν, εἰά-
„σατε· ἰσοψήφοις τ' εἶναι καὶ πολίταις ὑμετέροις,
„ἤδη τισὶν ἐξ αὐτῶν ἐχαρίσασθε. τοῦτο δ' ἓν
„θαυμασιώτερον ἔργον ὑμῶν ἔχω λέγειν, ὅτι καὶ
„τῶν ὑμετέρων πολιτῶν πολλοὺς μεγάλα εἰς ὑμᾶς
„ἐξαμαρτάνοντας ἀφήκατε τῶν τιμωριῶν, εἰς αὐτοὺς
„μόνους ἀποσκήψαντες τοὺς αἰτίους τὴν ὀργήν, ὧν
„ἦσαν οἵ τ' Ἀντέμνας κληρουχήσαντες, καὶ Κορυ-
„στομερίαν, καὶ Μεβυλλίαν, καὶ Φιδήνην, καὶ ἄλ-
„λοι σύχνοι. τί γὰρ δεῖ πάντας ἐξαριθμεῖσθαι νυνὶ,
„οἵς ὑμεῖς καὶ ἐκ πολιορκίας κρατηθέντας μετρίως

Digitized by Google

„ἐνοοῦθετήσατε καὶ πολιτικῶς; καὶ οὐκ ἔσθ' ὅπως ἡ
„κίνδυνος διὰ ταῦτα κατέλαβε τὴν πόλιν, ἢ ψόγος,
„ἀλλ' ἐπαινεῖταί τε ὑμῶν τὸ ἐπιεικὲς, καὶ αὖδὲν
„ἠλάττωται τοῦ ἀσφαλοῦς. ἔπειτα οἱ τῶν πολεμίων
„φειδόμενοι, τοῖς φίλοις πολεμήσετε; καὶ οἱ τὰ
„ὑποχείρια γενόμενα μεθιέντες ἀζήμια, τοὺς συγκα-
„τακτησαμένους ὑμῖν τὴν ἀρχὴν ζημιώσετε; πόλιν τε
„τὴν ἑαυτῶν ὑμεῖς παρέχοντες ἅπασι τοῖς δεομένοις
„ἀσφαλῆ καταφυγὴν, ταύτης ἀπελαύνειν ὑπομενεῖ-
„τε τοὺς αὐθιγενεῖς, οἷς καὶ συνετράφητε, καὶ
„συνεπαιδεύθητε, καὶ πολλῶν ἐκοινωνήσατε κακῶν
„τε καὶ ἀγαθῶν ἐν εἰρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους;
„οὔκ, ἐὰν τά γε δίκαια καὶ τὰ προσήκοντα τοῖς
„ὑμετέροις ἤθεσι βούλησθε πράττειν, καὶ χωρὶς ὀρ-
„γῆς κρίνητε τὸ συμφέρον.

LVI. „Ἀλλ' ὅτι μὲν δεῖ καταλύσασθαι τὴν στάσιν,
„εἶποι τὶς ἄν, οὐχ ἧττον ἡμεῖς ἐγνώκαμεν, καὶ πολ-
„λὴν παρεσχήμεθα προθυμίαν· πῶς δ' ἂν κατα-
„λυσαίμεθα αὐτὴν, τοῦτο πειρῶ λέγειν. ὁρᾷς γὰρ
„ὅση περὶ τὸν δῆμόν ἐστιν αὐθάδεια, ὃς οὔτε πέμπει
„πρὸς ἡμᾶς περὶ διαλύσεων, αὐτὸς ἀδικῶν, οὔτε
„τοῖς ὑφ' ἡμῶν ἀποσταλεῖσιν ἀποκρίνεται πολιτικὰς
„καὶ φιλανθρώπους ἀποκρίσεις, ἀλλ' ὑπερηφανεῖ
„καὶ ἀπειλεῖ, καὶ εἰκάσαι ῥᾴδιον οὐκ ἔστιν ὅ τι
„βούλεται. πρὸς δὴ ταῦτα τί παραινῶ νῦν πράττειν,
„ἀκούσατέ μου. ἐγὼ τὸν δῆμον οὔτ' ἀδιαλλάκτως
„οἶμαι πρὸς ἡμᾶς ἔχειν, οὔτε θράσειν τι ὧν ἀπει-
„λεῖ· τεκμαιρόμενος ὅτι οὐκ ἔστιν ὅμοια τοῖς λό-
„γοις αὐτοῦ τὰ ἔργα· ποῖ δὲ μᾶλλον ἡμῶν ἐσπου-

Digitized by Google

„θανέναι περὶ τὰς διαλύσεις οἴομαι. ἡμεῖς μὲν γὰρ
„καὶ πατρίδα ἣν τιμιωτάτην κατοικοῦμεν, καὶ βί-
„ους, καὶ οἴκους, καὶ γονέας, καὶ πάντα τὰ πλεί-
„στου ἄξια ἐν ταῖς ἰδίαις ἐξουσίαις ἔχομεν· ὁ δ'
„ἄπολις καὶ ἀνέστιός ἐστι, καὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων
„αὐτῷ στερεῖται σωμάτων, βίου τε τοῦ καθ' ἡμέ-
„ραν οὐκ εὐπορεῖ. τίνος οὖν χάριν, εἴ τις ἔροιτό
„με, τὰς μὲν προκλήσεις οὐ δέχεται τὰς ἡμετέρας ὁ
„κακοπαθῶν, αὐτὸς δ' οὐδὲν ἐπιπρεσβεύεται πρὸς
„ἡμᾶς; ὅτι νὴ Δία, φαίην ἄν, ἄχρις οὗ γε λόγων
„ἀκούει παρὰ τῆς βουλῆς, ἔργον δ' οὐδὲν ὁρᾷ γι-
„νόμενον ἐξ αὐτῶν, οὔτε φιλάνθρωπον οὔτε μέ-
„τριον, ἐξηπατῆσθαί τ' οἴεται πολλάκις ὑφ' ἡμῶν
„ὑπισχνουμένων ἀεί τινα πρόνοιαν αὐτοῦ ποιήσα-
„σθαι, μηδὲν δὲ προνοουμένων. πρεσβείας δὲ πέμ-
„πειν οὐχ ὑπομένει διὰ τοὺς ἐνθάδε κατηγορεῖν εἰω-
„θότας αὐτοῦ, δεδοικώς τε μή τινος, ὧν ἀξιοῖ,
„διαμάρτῃ. τάχα δ' ἂν τι καὶ φιλοτιμίας ἀνοήτου
„περὶ αὐτὸν εἴη πάθος· καὶ οὐδέν γε θαυμαστόν·
„ἐπεὶ καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς εἰσί τινες, οἷς τὸ δύσερι
„τοῦτο καὶ φιλόνεικον ἐνοικεῖ, καὶ κινεῖ οὐκ ἀξιοῦν
„ἡττᾶσθαι τοῦ ἀντιπάλου, ἀλλ' ἐκ παντὸς ἀεὶ ζη-
„τοῦσι περιεῖναι τρόπου, καὶ μὴ πρότερον χαρί-
„ζεσθαί τι, ἢ λαβεῖν τὸ μέλλον εὖ πάσχειν ὑποχεί-
„ριον. ἐννοούμενος δὴ ταῦτα, οἶμαι δεῖν πρεσ-
„βείαν ἀποσταλῆναι πρὸς τοὺς δημοτικοὺς ἐκ τῶν
„μάλιστα πιστευομένων· τοὺς δ' ἀποσταλησομένους
„ἄνδρας αὐτοκράτορας εἶναι παραινῶ, διαλυσομέ-
„νους αὐτὴν τὴν στάσιν ἐφ' οἷς ἂν αὐτοὶ δικαιῶσι,

Digitized by Google

„καὶ μηδὲν ἔτι τῇ βουλῇ προσανηφέροντας. αὐτοὶ „γὰρ πείσονται τούτοις οἱ νῦν ὑπερφυεῖς δοκοῦν„τες εἶναι καὶ βαρεῖς, μαθόντες ὅτι ἀληθῶς σπου„δάζετε περὶ τὴν ὁμόνοιαν, καὶ εἰς ἐπιεικεστέρας „συγκαθήσουσιν αἱρέσεις, οὐδὲν ἀξιοῦντες οὔτε τῶν „αἰσχρῶν, οὔτε τῶν ἀδυνάτων. τὸ γὰρ ἠρεθισμέ„νον ἅπαν, ἄλλως τε κἂν ταπεινὸν ᾖ, πρὸς μὲν „τοὺς ὑπερηφανοῦντας ἀγριαίνεσθαι φιλεῖ, πρὸς „δὲ τοὺς θεραπεύοντας ἡμεροῦσθαι.“

LVII. Ταῦτ' εἰπόντος τοῦ Μενηνίου, θροῦς πολὺς ἐνέπεσε τῇ βουλῇ, καὶ διελάλουν ἕκαστοι κατὰ συμμορίας, οἱ μὲν οἰκείως διακείμενοι πρὸς τοὺς δημοτικοὺς, παρακαλοῦντες ἀλλήλους πᾶσαν εἰσφέρεσθαι προθυμίαν, ὅπως καταξώσει τὸν δῆμον εἰς τὴν πατρίδα, ἐπειδὴ προσειλήφεσαν ἡγεμόνα τῆς τότε γνώμης ἄνδρα τῶν ἀριστοκρατικῶν τὸν ἐπιφανέστατον. οἱ δ' ἀριστοκρατικοὶ καὶ περὶ παντὸς θέλοντες μὴ κινεῖσθαι ἐκ τοῦ πατρίου κόσμου τὴν πολιτείαν, ἀποροῦντες ὅ τι χρήσονται τοῖς παροῦσι, μεταθέσθαι μὲν οὐκ ἀξιοῦντες τὰς προαιρέσεις, μένειν δ' ἐπὶ τῶν ἐγνωσμένων οὐ δυνάμενοι· οἱ δ' ἀκέραιοί τε, καὶ τῶν στάσεων οὐδετέρᾳ συμφιλονεικοῦντες, εἰρήνην ἄγειν βουλόμενοι, καὶ ὅπως μὴ τειχήρεις γένωνται σκοπεῖν ἀξιοῦντες. σιωπῆς δὲ γενομένης, ὁ πρεσβύτερος τῶν ὑπάτων, ἐπαινέσας τὸν Μενήνιον τῆς γενναιότητος, καὶ τοὺς λοιποὺς ἀξιώσας ὁμοίους ἐκείνῳ γενέσθαι κηδεμόνας, λέγοντάς τι ὅσα φρονοῦσι μετὰ παῤῥησίας, καὶ πράττοντας δίχα ὄκνου τὰ δόξαντα, ἕτερον ἐκάλει τὸν

Digitized by Google

αὐτὸν τρόπον ἐξ ὑπάτου, ἀξιῶν γνώμην ἀποφήνασθαι, Μάνιον Οὐαλέριον ἀδελφὸν τοῦ συνελευθερώσαντος τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν βασιλέων, ἄνδρα παρ' ὁτιναοῦν τῶν ἀριστοκρατικῶν τῷ ὄντι κεχαριδμένον.

M. Valerii sententia.

LVIII. Ὃς ἀναστὰς, πρῶτον ὑπερέμνησε τὴν βουλὴν τῶν ἰδίων πολιτευμάτων, καὶ ὅτι πολλάκις αὐτοῦ προλέγοντος τὰ μέλλοντα συμβήσεσθαι δεινὰ, δι' ὀλιγωρίας ἐποιήσαντο τοὺς λόγους· ἔπειτα ἠξίου τοὺς ἐναντιουμένους ταῖς διαλλαγαῖς μὴ περὶ τοῦ μετρίου νῦν ζητεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν στάσιν οὐκ ἐάσαν ἐξαιρεθῆναι, ἡνίκα μικρὰ ἦν ἔτι τῇ πόλει τὰ διαφέροντα, νῦν γέ τοι σκοπεῖν ὅπως διὰ ταχέων παύσεται, μὴ προελθοῦσα ἔτι πορρώτερον λήξῃ τάχα μὲν ἄνλατος, εἰ δὲ μὴ, δυσίατος, καὶ πολλῶν αἰτία σφίσι γενομένη κακῶν· τήν τ' ἀξίωσιν τῶν δημοτικῶν οὐκέτι τὴν αὐτὴν ἀπέφαινεν ἐσομένην τῇ προτερᾷ, οὐδ' ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἔκαζε συμβήσεσθαι τὸν δῆμον, ἀπαλλαγὴν τῶν χρεῶν αἰτούμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ βοηθείας δεήσεσθαί τινος ἴσως, ἀφ' ἧς εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον ἀσφαλῆς διατελέσει· καταλελῦσθαι μὲν γὰρ, ἀφ' οὗ παρῆλθεν ἡ τοῦ δικτάτορος ἀρχὴ, τὸν φύλακα τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ νόμον, ὃς οὔτ' ἀποκτείνειν πολίτην ἄκριτον οὐδένα συνεχώρει τοῖς τοιούτοις, οὔτε γε παρὰ τὰς κρίσεις ἐλαττουμένους ὑπὸ τῶν πατρικίων δημοτικοὺς παραδίδοσθαι τοῖς καταδικασαμένοις, ἔφυσιν δὲ τοῖς

Digitized by Google

βουλομένοις ἐδίδου μεταφέρειν τὰς κρίσεις ἀπὸ τῶν πατρικίων ἐπὶ τὸν δῆμον· καὶ ὅ τι ἂν ὁ δῆμος γνῷ, τοῦτ' εἶναι κύριον· ἀφῃρῆσθαι δὲ καὶ τὴν ἄλλην ἐξουσίαν, τῶν δημοτικῶν ὀλίγου δεῖν πᾶσαν, ἧς ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις ἦσαν κύριοι, ὅπου γε καὶ τὸν ἐκ τῶν πολέμων θρίαμβον οὐκ ἐξεγένετο αὐτοῖς εὕρασθαι παρὰ τῆς βουλῆς ἀνδρὶ παρ' ὁντιναοῦν ἄλλον ἐπιτηδείῳ ταύτης τυχεῖν τῆς τιμῆς, Ποπλίῳ Σερουϊλίῳ Πρίσκῳ· ἐφ' οἷς εἰκός τι πάσχοντας τοὺς πολλοὺς ἀθυμεῖν, καὶ πονηρὰς ἔχειν ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας ἐλπίδας· ἐπειδὴ οὔτε ὑπάτῳ, οὔτε δικτάτωρι κήδεσθαι αὐτῶν βουλομένοις ἐξεγένετο, ἀλλὰ καὶ προσαπέλαυσε τῆς αὐτῶν ὕβρεως καὶ ἀτιμίας, διὰ τὴν ὑπὲρ τῶν πολλῶν σπουδὴν καὶ πρόνοιαν. ταῦτα δ' ἀπειργάσθαι συγκύψαντας, οὐ τοὺς χαριεστάτους τῶν πατρικίων, ὑβριστὰς δέ τινας καὶ πλεονέκτας περὶ χρηματισμὸν ἄδικον δεινῶς ἐσπουδακότας, οἳ πρὸς πολὺ διάφορον καὶ ἐπὶ μεγάλοις δανεισθὲν τόκοις, πολλὰ καταδουλωσάμενοι πολιτῶν σώματα, τούτοις τ' ὠμὰς καὶ ὑπερηφάνους ἀνάγκας προσφέροντες, ἀλλότριον ἐποίησαν γενέσθαι τῆς ἀριστοκρατίας ἅπαν τὸ δημοτικὸν, ἑταιρίαν τε συστησάμενοι, καὶ ταύτης ἀναδείξαντες Ἄππιον Κλαύδιον ἡγεμόνα, μισόδημον ἄνδρα, καὶ ὀλιγαρχικὸν, δι' ἐκείνου φύρουσι πάντα τὰ πράγματα τῆς πόλεως. οἷς εἰ μὴ τὸ σωφρονοῦν μέρος τῆς βουλῆς ἐμποδὼν στήσεται, κινδυνεύειν ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ τινος καὶ κατασκαφῆς τὴν πόλιν, τελευτῶν δ' ἀπεφήνατο, συνδοκεῖν τῇ Μενενίου χρῆσθαι γνώμῃ,

Digitized by Google

καὶ τὴν πρεσβείαν ἠξίου πέμπειν διὰ ταχέων· τοὺς δ' ἄνδρας ἀφικομένους πειρᾶσθαι μὲν, ὡς βούλονται, καταλύσασθαι τὴν στάσιν· εἰ δὲ μὴ διδοίη τις αὐτοῖς ἃ βούλονται, δέχεσθαι τὰ δεδομένα.

App. Claudii oratio.

LIX. Μετὰ τοῦτον ἀνέστη κληθεὶς Ἄππιος Κλαύδιος, ὁ τῆς ἐναντιουμένης τῷ δήμῳ στάσεως, ἀνὴρ μέγα φρονῶν ἐφ' ἑαυτῷ, καὶ τοῦτο οὐκ ἄνευ δικαίας πάσχων αἰτίας· ὅ τε γὰρ ἴδιος αὐτοῦ βίος ὁ καθ' ἡμέραν σώφρων καὶ σεμνὸς ἦν, ἥ τε προαίρεσις τῶν πολιτευμάτων εὐγενὴς, καὶ τὸ ἀξίωμα σώζουσα τῆς ἀριστοκρατίας· ὃς ἀφορμὴν λαβὼν τὴν τοῦ Οὐαλερίου δημηγορίαν, τοιούτοις ἐχρήσατο λόγοις· „Ἐν ἐλάττονι μὲν αἰτίᾳ Οὐαλέριος ἦν, εἰ „τὴν αὑτοῦ γνώμην ἀπεφήνατο μόνην, τῶν δὲ τὰ ἐναν„τία ἐγνωκότων μὴ κατηγόρει· περιῆν γὰρ ἂν αὐτῷ „μηδὲν ἀκοῦσαι τῶν προσόντων αὐτῷ κακῶν. ἐπεὶ „δ' οὐκ ἀπέχρησεν αὐτῷ τοιαῦτα συμβουλεύειν, ἐξ „ὧν οὐδὲν ἄλλ' ἢ τοῖς κακίστοις τῶν πολιτῶν δου„λεύσομεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐναντιουμένων αὐτῷ καθ„ήψατο, κἀμοῦ ἀψιμάχως ἐμνήσθη, πολλὴν ἀνάγκην „ὁρῶ κἀμοὶ περὶ τούτων εἰπεῖν, καὶ πρῶτον ἀπο„λύσασθαι τὰς κατ' ἐμαυτοῦ διαβολάς· ὠνείδισται „γάρ μοι πρὸς αὐτοῦ ἐπιτήδευμα, οὔτε πολιτικὸν, „οὔτ' εὐπρεπὲς, ὡς ἀπὸ παντὸς χρηματίζεσθαι προῄ„ρημαι τρόπου, καὶ πολλοὺς τῶν πενήτων ἀφῄρη„μαι τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ὡς ἡ ἀπόστασις τοῦ δή„μου δι' ἐμὲ οὐχ ἥκιστα γίγονεν. ὧν ὅτι οὐδὲν ἀλη-

Digitized by Google

„θές ἐστιν, οὐδ' ὑγιὲς, ῥᾴδιον ὑμῖν μαθεῖν. ἴθι „γάρ, εἰπέ ὦ Οὐαλέριε, τίνες εἰσὶν οὓς κατεδουλω„σάμην ἐγὼ πρὸς τὰ χρέα; τίνας ἐν δεσμοῖς πολίτας „ἔσχον, ἢ νῦν ἔχω; τίς τῶν ἀφεστηκότων διὰ τὴν „ἐμὴν ὠμότητα ἢ φιλοχρηματίαν στερεῖται τῆς ἑαυ„τοῦ πατρίδος; ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν. τοσού„του γὰρ δέω τινὰ τῶν πολιτῶν καταδεδουλῶσθαι „διὰ χρέος, ὥστε πολλοῖς πάνυ τὰ ἐμαυτοῦ προέμε„νος, οὐδένα τῶν ἀποστερησάντων μὲ πρόσθετον „ἐποιησάμην οὐδ' ἄτιμον, ἀλλὰ πάντες εἰσὶν ἐλεύ„θεροι, καὶ πάντες οἴδασί μοι χάριν, φίλων τε καὶ „πελατῶν ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις ἐξετάζονται. καὶ „οὐ λέγω ταῦτα κατηγορῶν τῶν μὴ τὰ παραπλησιά„μοι πεποιηκότων, οὐδ' εἴ τινες νόμῳ συγχωρούμε„νόν τι ἔδρασαν, ἀδικεῖν αὐτοὺς οἴομαι, ἀλλὰ τὰς „ἐμαυτοῦ διαβολὰς ἀπολύομαι.

LX. „Ἁ δ' εἰς χαλεπότητα καὶ πονηρῶν ἀνθρώ„πων προστασίαν ὠνείδισέ μοι, μισόδημόν τε καὶ „ὀλιγαρχικὸν ἀποκαλῶν; ὅτι τῆς ἀριστοκρατίας „περιέχομαι, κοινὰ πάντων ὑμῶν ἐστι κατηγορή„ματα, ὅσοι οὐκ ἀξιοῦτε κρείττονες ὄντες ὑπὸ χειρό„νων ἄρχεσθαι, οὐδ' ἣν παρελάβετε ὑπὸ τῶν προ„γόνων πολιτείαν ὑπὸ τῆς κακίστης τῶν ἐν ἀνθρώ„ποις πολιτειῶν δημοκρατίας ἀφαιρεθῆναι. οὐ γὰρ „ἂν οὗτος ὀλιγαρχίας ὄνομα θῆται τῇ τῶν κρατί„στων ἡγεμονίᾳ· καὶ δὴ τὸ πρᾶγμα, ὑπὸ τοῦ ὀνό„ματος διαβληθὲν, ἀφανισθήσεται· ἡμεῖς δὲ πολ„λῷ ἂν δικαιότερον ἐπενέγκαιμεν ὄνειδος καὶ ἀληθέ„στερον, δημοκοπίαν καὶ τυραννικῶν ἔργων ἐπιθυ-

Digitized by Google

„μίαν. οὐδενὶ γὰρ δὴ ἄδηλον ὅτι πᾶς τύραννος ἐκ „δημοκόλακος φύεται· καὶ ταχεῖα ὁδός ἐστι τοῖς „καταδουλοῦσθαι τὰς πόλεις βουλομένοις, ἡ διὰ „τῶν κακίστων ἄγουσα πολιτῶν ἐπὶ τὰς δυναστείας, „οὓς θεραπεύων αὐτὸς διατετέλεκε, καὶ οὐδὲ μέχρι „τοῦ παράκτος παύεται. εὖ γὰρ ἴστε, ὅτι οὐκ ἂν „ἐτόλμησαν οἱ φαῦλοι καὶ ταπεινοὶ τοιαῦτα ἐξαμαρ„τεῖν, εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ σεμνοῦ καὶ φιλοπόλιδος τού„του ἐξηγέρθησαν, ὡς δὴ ἀκίνδυνον αὐτοῖς τὸ ἔρ„γον ἐσόμενον, καὶ πρὸς τῷ μηδεμίαν ὑποσχεῖν „δίκην, κρείττονα μοῖραν τῆς προτέρας ἕξοντας. „μάθοιτε δ' ἂν ὡς ἀληθῆ ταῦτα ἐγὼ λέγω, μνησθέν„τες ὅτι δεδιττόμενος ὑπὲρ πολέμου, καὶ διαλλαγὰς „ἀναγκαίας ἀποφαίνων, ἅμα ἔφη καὶ ὡς οὐκ ἀγα„πήσουσιν οἱ πένητες ἀφεθέντες τῶν χρεῶν, ἀλλὰ „καὶ βοηθείας δεήσονταί τινος, καὶ οὐκ ἀνέξονται „ἔτι ὑφ' ὑμῶν ὡς καὶ πρότερον ἀρχόμενοι· τελευτῶν „δὲ ὑμᾶς ἠξίου στέργειν τὰ παρόντα, καὶ συγχωρεῖν „ὅ τι ἂν ὁ δῆμος ἐπὶ τῇ καθόδῳ δικαιώσῃ λαβεῖν, „μὴ διακρίναντας μήτ' ἀπὸ καλῶν αἰσχρά, μήτ' „ἀπὸ δικαίων ἄδικα. τοσαύτης ἄρα αὐθαδείας τὸ „ἀνόητον οὗτος ἐμπέπληκε τῆς πόλεως, ἀνὴρ πρεσβύ„τερος, καὶ πάσας κεκαρπωμένος τὰς παρ' ἡμῶν „τιμάς. ἆρα ἦν σοι ἄξιον, Οὐαλέριε, καθ' ἑτέρων „τὰ μὴ προσόντα ὀνείδη λέγειν, τοιαύταις ὄντι κατ„ηγορίαις ἐνόχῳ;

LXI. „Καὶ πρὸς μὲν τὰς ὑπὸ τούτου ῥηθείσας „διαβολὰς ἀρκεῖ τὰ εἰρημένα. ὑπὲρ δὲ ὧν βουλευ„σόμενοι συνεληλύθατε, δοκεῖ μοι δίκαιά τ' εἶναι

„καὶ τῆς πόλεως ἄξια καὶ συμφέροντα ὑμῖν, οὐ μό-
„νον ἃ ἐν ἀρχαῖς ἀπεφηνάμην, ἀλλὰ καὶ νῦν ἐπὶ
„τῆς αὐτῆς γνώμης ἐπιμένων ἀποφαίνομαι, μὴ
„συγχεῖν τὸν κόσμον τῆς πολιτείας, μηδὲ κινεῖν ἕδη
„πατέρων ἀκίνητα, μηδ' ἀναιρεῖν ἐξ ἀνθρώπων πί-
„στιν, ἱερὸν χρῆμα, μεθ' ἧς πᾶσα πόλις οἰκεῖται
„ἀσφαλῶς, δήμῳ τε μὴ ἔχειν ἀγνώμονι, ἀδίκων
„ἔργων καὶ ἀθεμίτων χρῄζοντι· καὶ οὐχ ὅπως ὑπο-
„κατακλίνομαί τι τῆς γνώμης φόβῳ τῶν διαφόρων,
„οἳ τὸ ἐν τῇ πόλει δημοτικὸν ἐπ' ἐμοὶ συνιστάντες
„ἔθεράπευσάν με, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἢ πρότερον ἐρ-
„ρώμαι τὴν ὀργήν, καὶ ἀγανακτῶ τοῖς αἰτήμασι τοῦ
„δήμου ἀπλῶς. ὑμῶν τ', ὦ βουλή, τὸ παρά-
„λογον τῆς γνώμης τεθαύμακα, ὅτι οὐκ ἐπιτρέψαν-
„τες αὐτῷ, ὅτε ὕπω φανερὸς ἦν πολέμιος, χρεῶν
„ἀποκοπὰς καὶ καταψηφισμάτων ἀφέσεις αἰτουμένῳ,
„νῦν ἐπεὶ ἐν τοῖς ὅπλοις ἐστὶ καὶ τὰ πολεμίων δρᾷ,
„ταῦτα εἰ συγχωρήσετε βουλεύεσθε, κἂν ὅ τι ἄλ-
„λο αὐτῷ δοκῇ. δόξει δὲ δήπου, καὶ πρῶτον
„ποιήσεται τῶν ἀξιουμένων ἀσέβημον εἶναι, καὶ τῶν
„αὐτῶν ἡμῖν μετέχειν. οὐκοῦν εἰς δημοκρατίαν με-
„ρισθήσετε, τὴν ἀμαθεστάτην, ὥσπερ ἔφην, τῶν
„ἐν ἀνθρώποις πολιτειῶν, καὶ ὑμῖν ἀσύμφορον τοῖς
„ἀξιοῦσιν ἄρχειν ἑτέρων; οὐκ, ἐάν γε σωφρονῆτε
„ὑμεῖς. ἢ πάντων ἂν εἴητε ἀφρονέστατοι, εἰ, πρὸς
„ἑνὸς ἄρχεσθαι ἀνδρὸς τυραννικοῦ οὐκ ἀνασχετὸν
„ἡγησάμενοι, δήμῳ, τυραννίδι πολυκεφάλῳ, σὺν
„ὑμῖν αὐτοὺς παραδώσαιτε, καὶ ταῦτα οὐ μετὰ
„χαρίτων αὐτῷ πείθοντι συγχωρήσαντες, ὑπὸ δ'

Digitized by Google

„ἀνάγκης κρατηθέντες, καὶ ὡς οὐκ ἔξὸν ἄλλό τι „δρᾶν ὑμῖν, παρὰ γνώμην εἴξαντες. ὅταν δὲ τὸ „ἀνόητον ἀντὶ τοῦ κολάζεσθαι, ἐφ' οἷς ἂν πλημμε„λήσῃ, καὶ τὸ τιμᾶσθαι δι' αὐτὰ προσλάβῃ, πῶς, „δοκεῖτε, αὖθαδες ἔσται καὶ ὑπερήφανον; μὴ γὰρ δὴ „ἐκείνῃ τῇ ἐλπίδι ἐπαίρεσθε, ὡς μετριάσει περὶ τὰς „ἐξιώσεις ὁ δῆμος, ἐὰν φανερὸν αὐτῷ γένηται, ὅτι „ὑμεῖς ἅπαντες ἐψηφίσασθε οὕτως.

LXII. „Ἀλλὰ πλεῖσον δὴ ἐν τούτῳ Μενήνιος „ἐφεύσθη τῆς δόξης, ἀπὸ σώφρων, [ὡς] καὶ ἐκ τῶν „ἑαυτοῦ τρόπων τεταμαρύσεως χρηστὰ ὑπὲρ ἐτέ„ρων. ἐγκείσεται γὰρ ὑμῖν πίστρα τοῦ δίοντος βαρὺς „ὑπό τ' αὐθαδείας, ἣ φιλεῖ περὶ τὰ κρατοῦν αἰεὶ „γίνεσθαι, καὶ ἀφροσύνης, ἧς πλεῖστον ὄχλος μετέ„χει μέρος· κἂν εἰ μὴ ἐν ἀρχαῖς, χρόνῳ γοῦν ὕστε„ρον ἐφ' ἑκάστῳ χρήματι, ἐν ᾧ ἂν δεηθεὶς μὴ τύχῃ, „τὰ ὅπλα λαβών, τὸν αὐτὸν τρόπον ὑμῶν σοβαρῶς „ἐπιθήσεται. ὥστ' εἰ τὰ πρῶτα συγχωρήσετε, συμ„φέροντα εἶναι νομίσαντες, ἕτερόν τι χεῖρον εὐθὺς „ἐπιταχθήσεσθε· καὶ αὖθις ἄλλο τούτου χαλεπώ„τερον, ὡς φόβῳ ὑποκοΐσαντες καὶ τὰ πρῶτα, ἕως „ἐβάλκωσιν ὑμᾶς τελευτῶντες τῆς πόλεως, ὡς ἐν „πολλαῖς ἄλλαις, καὶ τὰ τελευταῖα ἐν Συρακούσαις „οἱ γεωμόροι πρὸς τῶν πελατῶν ἐξηλάθησαν. εἰ δ' „ἐπ' ἐπείνῳ ἀγανακτήσαντες, ἐναντιώσεσθε τοῖς „αἰτήμασι, τί δὴ ποτ' οὐκ αὐτάρκην ἄρχεσθε ἐλεύ„θερα φρονήματα ἔχειν; πρεῖττον γὰρ ἀπ' ἐλάττο„νος αἰτίας ὀρμηθέντες, πρὶν βλαβῆναί τι, ἀπο„λέξασθαι τὸ γνησαῖον, ἢ πολλὰ ὑπομείναντας,

Digitized by Google

„τότ' ἀγανακτεῖν περὶ τῶν γεγονότων, καὶ μὴ ἐπι-
„τρέπειν τὰ λοιπά, καὶ ὄψε ἄρξασθαι νοῦν ἔχειν.
„φοβείτω δὲ ὑμῶν μηδένα μήτε ὁ τῶν ἀποστατῶν
„ἀνασεισμὸς, μήτε ὁ τῶν ἀλλοφύλων πόλεμος· μήτε
„καταγινώσκετε τῆς οἰκείας δυνάμεως ὡς οὐχ ἱκανῆς
„οὔσης διασῶσαι τὴν πόλιν. ἡ μὲν γὰρ τῶν φυγάδων
„βραχεῖά ἐστιν ἰσχὺς, καὶ οὔτε πολὺν ἀνθέξει χρό-
„νον διαμένουσα, ὥσπερ νῦν ὑπαίθριος μένει, ὑπὸ
„καλύβαις, ὥρᾳ ἔτους χειμερίῳ, πορίζεσθαί τε τὰ
„ἐπιτήδεια οὐχ ὅπως δι' ἁρπαγῆς ἔτι δυνησομένη,
„ἐπειδὰν τὰ ὄντα ἀναλώσῃ, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἄλλοθεν
„ὠνητὰ ἐπεισάγεσθαι διὰ πενίαν, οἷς οὔτ' ἰδίᾳ,
„οὔτ' ἐν κοινῷ χρήματά ἐστιν· οἱ δὲ πόλεμοι ταῖς
„περιουσίαις τῶν χρημάτων ὡς τὰ πολλὰ ἀντέχου-
„σιν· ἀναρχία τ' αὐτοῖς, ὡς εἰκὸς καὶ στάσις ἐκ τῆς
„ἀναρχίας ἐμπεσοῦσα, ταχὺ διαχέει καὶ διαλύει τὰ
„βουλεύματα. οὐ γὰρ δὴ ἀξιώσουσιν οὔτε Σαβῖνοις,
„οὔτε Τυρρηνοῖς, οὔτ' ἄλλοις τισὶ τῶν ἀλλοφύλων
„παραδόντες σφᾶς αὐτοὺς, ἐκείνοις δουλεύειν, ὧν
„καὶ αὐτοί ποτε ἀφείλοντο τὴν ἐλευθερίαν σὺν
„ἡμῖν· καὶ μάλιστα οὐδὲ πιστευθήσονται πρὸς αὖ-
„τῶν οἱ κακῶς αὑτῶν τὴν πατρίδα καὶ αἰσχρῶς
„ἀπολέσαι προθυμηθέντες, μὴ οὐχὶ ὁμοία δράσειν
„τὴν ὑποδεξαμένην. ἀριστοκρατεῖται δὲ καὶ τὰ ἔθνη
„τὰ περιξ ἡμῶν ἅπαντα, καὶ τὸ δημοτικὸν ἐν οὐδε-
„μιᾷ πόλει μεταποιεῖται τῶν ἴσων. ὥστ' οὐ δή που
„οἱ προὔχοντες ἐν ἑκάστῃ πόλει, τὸν οἰκεῖον οὐκ
„ἐῶντες παρακινεῖν ὄχλον, τοῦτον εἰσδέξονται τὸν
„ἔπηλυν καὶ στασιαστὴν εἰς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα·

Digitized by Google

„μὴ, μεταδόντες αὐτοῖς τῶν ὁμοίων, σὺν χρόνῳ
„στερήσονται τῶν ἴσων. εἰ δ' ἄραχε γνώμης ἁμάρ-
„τοιμι, καὶ παραδέξωιτό τις αὐτοὺς πόλις, ἐνταῦθ'
„ἤδη διαγινώσκοιντ' ὡς ἂν πολέμιοί τ' ὄντες, καὶ
„τὰ πολεμίων πεισόμενοι. ἔχομεν δ' αὐτῶν ὅμηρα
„καὶ γαμετὰς καὶ πατέρας καὶ τὴν ἄλλην συγγένει-
„αν· ὧν οὐδ' ἂν εὐχόμενοι κρείττονα παρὰ θεῶν
„αἰτησαίμεθα· οὓς ἐν ὄψει τῶν συγγενῶν κτήσαν-
„τες ἀπολοῦμεν, εἰ τολμήσαιεν ὁμόσε χωρεῖν, ὡς
„ταῖς ἐσχάταις λώβαις διαχρησόμενοι. καὶ αὐτοὺς,
„εἰ τοῦτο μάθοιεν, εὖ ἴστε ὅτι λήψεσθε ἀντιβο-
„λοῦντας, ὀλοφυρομένους, παραδιδόντας σφᾶς αὐ-
„τοὺς ὑμῖν δίχα τῶν ὅπλων, ἅπαντα ὑπομένοντας.
„δεινὰ γὰρ αἱ τοιαίδε ἀνάγκαι καὶ πάντας τοὺς
„αὐθάδεις λογισμοὺς κλᾶσαι, καὶ καταβαλεῖν εἰς τὸ
„μηδέν.

LXIII. „Ὧν μὲν δὴ χάριν τὸν ἐκ τῶν φυγάδων
„πόλεμον οὐκ ἀξιῶ δεδιέναι, ταῦτά ἐστι. τὰ δ' ἐκ
„τῶν ἀλλοεθνῶν φοβερὰ οὐ νῦν πρῶτον ἐξητάσθη-
„σαν μέχρι λόγου τοιαῦτα ὄντα, ἀλλὰ καὶ πρότερον,
„ὁσάκις ἡμῖν πεῖραν ἑαυτῶν ἔδωκαν, ἐλάττω τῆς
„δόξης διεφάνη. ὅσοι δ' οὐχ ἱκανὴν οἴονται εἶναι
„δύναμιν τὴν τῆς πόλεως οἰκείαν, καὶ τῇδε μάλιστα
„ῥᾳδίως τὸν πόλεμον, μαθέτωσαν οὐχ ἱκανῶς
„αὐτῆς ἠσθημένοι. πρὸς μέν γε τοὺς ἀφεστηκότας
„τῶν πολιτῶν ἀντίπαλον χεῖρα ἕξομεν, εἰ βουλοί-
„μεθα τῶν θεραπόντων ἐπιλεξάμενοι τοὺς ἀκμαιο-
„τάτους ἐλευθερῶσαι. κρεῖττον γὰρ τὴν ἐλευθερίαν
„χαρίσασθαι τούτοις, ἢ τὴν ἡγεμονίαν ὑπ' ἐκείνων

Digitized by Google

„ἀφαιρεθῆναι. ἔχουσι δὲ τῶν πολεμικῶν ἐμπειρίαν „ἱκανὴν, πολλάκις ἡμῖν παραγενόμενοι κατὰ τὰς „στρατείας. πρὸς δὲ τοὺς ἔξωθεν πολεμίους αὐτοί „τε χωρῶμεν ἁπάσῃ προθυμίᾳ, καὶ τοὺς πελάτας „ἅπαντας ἐπαγώμεθα. καὶ τοῦ δημοτικοῦ τὸ περιὸν „ἵνα πρόθυμον ᾖ πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ἄφεσιν αὐτῷ „χαρισώμεθα τῶν χρεῶν, μὴ κοινὴν, ἀλλὰ κατ' ἄν„δρα. εἰ γάρ τι δεῖ τοῖς καιροῖς εἴξαντας μετριάσαι, „μὴ πρὸς τοὺς πολεμίους τῶν πολιτῶν τοῦτ' ἔστω „τὸ μέτριον, ἀλλὰ πρὸς τοὺς φίλους, οἷς οὐκ ἀναγ„καζόμενοι τὰς χάριτας δόξομεν διδόναι, ἀλλὰ πει„θόμενοι. ἐὰν δὲ καὶ ἄλλης ἐπιδέῃ βοηθείας, ὡς „ταύτης οὐκ οὔσης ἱκανῆς, τούς τ' ἐκ τῶν φρουρίων „μεταπεμπώμεθα, καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἀποικίαις ἀνα„καλῶμεν. τοῦτο δ' ὅσον ἐστὶ πλῆθος, ἐκ τῆς „ἔγγιστα γενομένης τιμήσεως μαθεῖν ῥᾴδιον ἂν εἴη, „τρισκαίδεκα μυριάδες εἰσὶ Ῥωμαίων τῶν ἐν ἥβῃ „τετιμημένων· ὧν οὐκ ἂν εἴη μέρος ἕβδομον τὸ φυ„γαδικόν. οὐ λέγω δὲ τὰς Λατίνων τριάκοντα πό„λεις, αἳ μετὰ πολλῆς εὐχῆς δέξαιντ' ἂν τοὺς ὑπὲρ „ἡμῶν ἀγῶνας διὰ τὸ συγγενὲς, ἐὰν ψηφίσησθε „αὐταῖς ἰσοπολιτείαν μόνον, ἧς αἰεὶ διατελοῦσι „δεόμεναι.

LXIV. „Ὁ δὲ πάντων ἐστὶ κράτιστον ἐν τοῖς „πολέμοις, καὶ οὔτε ὑμεῖς αὐτὸ ἐνεθυμήθητέ πω, „οὔτε τῶν συμβούλων οὐδεὶς λέγει, τοῦτο προσθεὶς „παύσομαι. οὐδενὸς οὕτως δεῖ τοῖς μέλλουσιν εὐτυ„χὲς ἕξειν τὸ τῶν ἀγώνων τέλος, ὡς στρατηγῶν „ἀγαθῶν, τούτων ἡ μὲν ἡμετέρα πλουτεῖ πόλις,

Digitized by Google

„αἱ δὲ τῶν ἀντιπάλων σπανίζουσιν. αἱ μὲν οὖν πο-
„λυσχολοῦσαι δυνάμεις, ὅταν λάβωσιν ἡγεμόνας οὐκ
„εἰδότας ἄρχειν, ἀμηχανοῦσι, καὶ περὶ αὐταῖς
„σφάλλονται τὰ πλεῖστα, καὶ τοσαύτῳ μᾶλλον κα-
„κοπαθοῦσιν, ὅσῳ περ ἂν μείζονα ἔχωσι πόρον. οἱ
„δ' ἀγαθοὶ στρατηλάται, κἂν μικρὰς λάβωσι δυνά-
„μεις, ταχέως ποιοῦσιν αὐτὰς μεγάλας. ὥστ' ἄχρις
„ἂν ἡγεῖσθαι δυναμένους ἄνδρας ἔχωμεν, οὐκ ἀπο-
„ρήσομεν τῶν ἄρχεσθαι βουλομένων. ἐνθυμούμενοι
„δὴ ταῦτα καὶ τῶν ἔργων τῆς πόλεως μεμνημένοι,
„μηδὲν ταπεινὸν, μηδ' ἀγενὲς, μηδ' ἀνάξιον ὑμῶν
„αὐτῶν ψηφίσησθε. τί οὖν, εἴ τις ἔροιτό με, τί
„πράττειν ὑμῖν παραινῶ; τοῦτο γὰρ ἴσως πάλαι
„γνῶναι σπεύδετε. μηδενὰ μήτε πρεσβείαν πέμπειν
„πρὸς τοὺς ἀφεστηκότας, μήτ' ἄφεσιν ψηφίσασθαι
„τῶν χρεῶν, μήτ' ἄλλο ποιεῖν μηδὲν, ὅ τι δόξειεν ἂν
„φόβου τεκμήριον εἶναι καὶ ἀμηχανίας· ἐὰν δὲ κα-
„ταθέμενοι τὰ ὅπλα κατέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν, καὶ
„παράσχωσιν ὑμῖν βουλεύσασθαι περὶ σφῶν αὐτῶν,
„καθ' ἡσυχίαν ἐξετάσαντας, χρῆσθαι μετριότητι
„πρὸς αὐτοὺς, εἰδότας ὅτι πᾶν τὸ ἀνήκτον, ἄλλως
„τε κἂν ὄχλος ᾖ, πρὸς μὲν τοὺς ταπεινοὺς εὔθε-
„δες γενέσθαι φιλεῖ, πρὸς δὲ τοὺς αὐθάδεις τα-
„πεινοῦσθαι."

LXV. *Παυσαμένου δὲ τοῦ Κλαυδίου, μεγάλη φωνὴ καὶ θόρυβος ἐξαίσιος ἄχρι πολλοῦ χρόνου κατεῖχε τὸ συνέδριον. οἱ μὲν γὰρ ἀριστοκρατικοὶ δοκοῦντες εἶναι, καὶ τὰ δικαιότερα πρὸ τῶν ἰδίων οἰόμενοι δεῖν σκοπεῖν, τῇ Κλαυδίου γνώμῃ προσε-*

Digitized by Google

τίθεντο, καὶ τοὺς ὑπάτους ἠξίουν μάλιστα μὲν τῇ κρείττονι προσχωρῆσαι μερίδι, διαλογιζομένους ὅτι βασιλικὸν ἔχουσι τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος, οὐ δημοτικόν· εἰ δὲ μή γε, φυλάττειν αὐτοὺς ἴσους, καὶ μὴ κατισχύειν μηδετέραν τῶν στάσεων, διαριθμησαμένους δὲ τὰς γνώμας τῶν συνέδρων, ταῖς πλείοσι γνώμαις στοιχεῖν. εἰ δὲ τούτων ἀμφοτέρων ὑπερϊδόντες, αὐτοκράτορας αὐτοὺς ποιήσωνται τῶν διαλύσεων, οὐκ ἐπιτρέψειν αὐτοῖς ἔλεγον, ἀλλ' ἐναντιώσεσθαι πάσῃ προθυμίᾳ, λόγοις τ', ἄχρις ἂν ἐξῇ, χρώμενοι, καὶ ὅπλοις, ὅταν ἀνάγκη γένηται· ἦν δὲ τοῦτο στίφος καρτερὸν, καὶ σχεδὸν ἅπασα τῶν πατρικίων ἡ νεότης ταύτης εἴχετο τῆς προαιρέσεως. οἱ δὲ τῆς εἰρήνης ἐπιθυμοῦντες, τῇ Μενινίου τε καὶ Οὐαλερίου γνώμῃ προσετίθεντο, καὶ μάλιστα οἱ προβεβηκότες ταῖς ἡλικίαις, ἐνθυμούμενοι τὰς συμφορὰς ὅσαι καταλαμβάνουσι τὰς πόλεις ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων. ἐξηττώμενοι δὲ τῆς πραυγῆς τῶν νέων καὶ τῆς ἀκοσμίας, τό τε φιλότιμον αὐτῶν ὑφορώμενοι καὶ τὸν ἐπιπολασμὸν, ὃν ἐποιοῦντο κατὰ τῶν ὑπάτων, δεδιότες ὡς οὐ πρόσω χειροπρασίας ἐλευσόμενον, εἰ μή τις αὐτοῖς εἴξειεν, εἰς δάκρυα καὶ δεήσεις τῶν ἐναντιουμένων τελευτῶντες ἐτράποντο.

Consulum sententia.

LXVI. Ἀωφήσαντος δὲ τοῦ θορύβου καὶ σιωπῆς γενομένης σὺν χρόνῳ, διαλεχθέντες ἔτι πρὸς αὐτοὺς οἱ ὕπατοι, τέλος ἐξήνεγκαν τῆς ἑαυτῶν γνώμης τοιόνδε· „Ἡμεῖς, ὦ βουλὴ, μάλιστα μὲν ἠξιοῦμεν

Digitized by Google

„ἅπαντας ὑμᾶς ὁμογνωμονεῖν, [ἄλλως τε] καὶ ταῦ-
„τα περὶ κοινῆς σωτηρίας βουλευομένους· εἰ δὲ μή,
„τοῖς πρεσβυτέροις ὑμῶν εἶκειν τοὺς νεωτέρους, καὶ
„μὴ φιλονεικεῖν, ἐνθυμουμένους ὅτι κἀκείνοις εἰς
„ταύτην ἐλθοῦσι τὴν ἡλικίαν τῆς ἴσης ὑπάρξει τυγ-
„χάνειν τιμῆς παρὰ τῶν ἐγγόνων. ἐπεὶ δ' ὁρῶμεν
„εἰς ἔριν ὑμᾶς ἐκπεπτωκότας ὀλεθριωτάτην τῶν ἀν-
„θρωπείων νόσων, καὶ πολλὴν τὴν αὐθάδειαν ὑμῶν
„ὁμιλοῦσαν τῷ νέῳ, νῦν μὲν ἐπεὶ βραχὺ τὸ λειπό-
„μενόν ἐστι τῆς ἡμέρας, καὶ οὐκ ἂν δύναιτο τέλος
„ἐν τούτῳ λαβεῖν τὰ δόξαντα ὑμῖν, ἅπιτε ἐκ τοῦ
„συνεδρίου· εἰς δὲ τὸν ἐπιόντα σύλλογον ἥξετε μι-
„τριώτεροι γενόμενοι, καὶ γνώμας ἔχοντες ἀμείνους.
„εἰ δὲ παραμένοι τὸ φιλόνεικον ὑμῖν, νέοις μὲν οὔτε
„δικασταῖς οὔτε συμβούλοις ἔτι τῶν συμφερόντων
„χρησόμεθα· ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ λοιπὸν ἀνείρξομεν αὐ-
„τῶν τὴν ἀκοσμίαν νόμῳ, τάξαντες ἀριθμὸν ἐτῶν,
„ὃν δεήσει τοὺς βουλεύσοντας ἔχειν· τοῖς δὲ πρεσ-
„βυτέροις ἀποδόντες λόγον αὖθις, ἐὰν μηδὲν συμ-
„φέρωνται ταῖς γνώμαις, ταχείᾳ τὴν φιλονεικίαν
„αὐτῶν λύσομεν ὁδῷ, ἣν ἄμεινόν ἐστιν ὑμῖν προα-
„κοῦσαι καὶ μαθεῖν. ἴστε δήπου κόμον ἡμῖν ὑπάρ-
„χοντα ἐξ οὗ τήνδ' οἰκοῦμεν τὴν πόλιν, πάντων
„εἶναι κυρίαν τὴν βουλήν, πλὴν ἀρχὰς ἀποδεῖξαι,
„καὶ νόμους ψηφίσαι, καὶ πόλεμον ἐξενεγκεῖν, ἢ
„τὸν συνεστῶτα καταλῦσασθαι· τούτων δὲ τῶν
„τριῶν τὸν δῆμον ἔχειν τὴν ἐξουσίαν, ψῆφον ἐπιφέ-
„ροντα. ἐν δὲ τῷ παρόντι οὐχ ὑπὲρ ἑτέρου τινὸς ἢ
„πολέμου καὶ εἰρήνης βουλευόμεθα· ὥστε πολλὴ

Digitized by Google

„ἀνάγκη τὸν δῆμον ἐπικυρῶσαι τὰς ἡμετέρας γνώ-
„μας, ψήφου γενόμενον κύριον. παραγγείλαντες δὴ
„τῷ πλήθει παρεῖναι κατὰ τόνδε τὸν νόμον εἰς τὴν
„ἀγοράν, ἐπειδὰν ὑμεῖς ἀποδείξησθε τὰς γνώμας,
„ἀποδώσομεν αὐτῷ τὴν ψῆφον, οὕτως ἂν μάλιστα
„νομίσαντες ἀρθῆναι τὴν ἔριν ὑμῶν· ὅ τι δ' ἂν οἱ
„πλείους ψηφίσωνται, τοῦθ' ἡγησόμεθα κύριον.
„ἄξιοι δὲ δήπου ταύτης εἰσὶ τῆς τιμῆς τυγχάνειν οἱ
„διαμένοντες εὔνοι τῇ πόλει, καὶ μέλλοντες ἰσομοι-
„ρεῖν ἡμῖν κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν."

LXVII. *Ταῦτ' εἰπόντες διέλυσαν τὸν σύλλο-*
γον· ταῖς δ' ἑξῆς ἡμέραις παραγγεῖλαι κελεύσαντες
ἅπασι τοῖς κατὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ φρούρια παρ-
εῖναι, καὶ τῇ βουλῇ προαγορεύσαντες ἥκειν εἰς τὴν
αὐτὴν ἡμέραν, ἐπειδὴ κατέμαθον ὄχλου μεστὴν
οὖσαν τὴν πόλιν, καὶ τὰς γνώμας τῶν πατρικίων
ἐξηπτωμένας τῶν δεήσεων, ἃς ἐποιοῦντο σὺν οἰμωγῇ
καὶ ὀδυρμῷ πατέρες τε καὶ νήπια τέκνα τῶν ἀπο-
στατῶν, τῇ κυρίᾳ τῶν ἡμερῶν ἐξῆσαν ἐπὶ τὴν ἀγο-
ρὰν στενοχωρουμένην ἐκ πολλῆς ἔτι νυκτὸς ἅπασαν
ὄχλῳ παντοδαπῷ. καὶ παρελθόντες ἐπὶ τὸ ἱερὸν τοῦ
Ἡφαίστου, ἔνθα ἦν ἔθος αὐτοῖς τὰς ἐκκλησίας
ἐπιτελεῖν, πρῶτον μὲν ἐπῄνεσαν τὸν δῆμον ἐπὶ τῇ
σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ τῆς κατὰ πλῆθος ἀφίξεως·
ἔπειτα παρεκάλεσαν ἐκδέχεσθαι μεθ' ἡσυχίας, ἕως
ἂν γένηται τὸ προβούλευμα τῆς βουλῆς· τοῖς δ' οἰ-
κείοις τῶν ἀποστατῶν ἀγαθὰς παρῄνουν ἐλπίδας
ἔχειν, ὡς οὐ διὰ μακροῦ κομιουμένοις τὰ φίλτατα.
μετὰ τοῦτο παρελθόντες εἰς τὸ συνέδριον, αὐτοί τέ

Digitized by Google

διελέχθησαν ἐπιεικεῖς καὶ μετρίους λόγους, καὶ τοὺς ἄλλους ἠξίουν χρηστὰς καὶ φιλανθρώπους ἀποδείκνυσθαι γνώμας. πρῶτον δὲ τῶν ἄλλων ἐκάλουν τὸν Μενίσιον· ὃς ἀναστὰς τοῖς αὐτοῖς ἐχρήσατο λόγοις οἷς καὶ πρότερον, ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς παρακαλῶν τὴν βουλήν· καὶ γνώμην ἀπεφήνατο τὴν αὐτήν, ἀξιῶν πρεσβείαν ἀποστέλλειν πρὸς τοὺς ἀφεστηκότας διὰ ταχέων, αὐτοκράτορα τῶν διαλλαγῶν.

LXVIII. Μετὰ τοῦτον ἀνίστανται καθ' ἡλικίαν καλούμενοι οἱ τὴν ὑπατικὴν ἐσχηκότες ἀρχήν· οἷς ἅπασιν ἐδόκει τῇ Μενινίου κεχρῆσθαι γνώμῃ, ἕως ἂν καθῆκεν ὁ λόγος εἰς τὸν Ἅππιον. ὁ δ' ἀναστὰς, „Ὁρῶ μέν, ἔφησεν, ὅτι καὶ τοῖς ὑπάτοις ἐστὶ „κεχαρισμένον, ὦ βουλή, καὶ τοῖς ἄλλοις ὑμῖν ὀλέ„γου δεῖν πᾶσι, κατάγειν τὸν δῆμον ἐφ' οἷς ἂν αὐ„τὸς ἀξιοῖ· καὶ μόνος ἐξ ἁπάντων ἐγὼ λείπομαι τῶν „ἐναντιωθέντων πρὸς τὰς διαλύσεις, ἐκείνοις τ' „ἀπεχθὴς διαμένων, καὶ ὑμῖν οὐδὲν ἔτι χρήσιμος „ὤν. οὐ μὴν διὰ ταῦτά γ' ἀποστήσομαι τῶν ἐξ ἀρ„χῆς ἐγνωσμένων, οὐδὲ καταλείψομαι τὴν γνώμην „τῆς πολιτείας ἐκών. ὅσῳ δ' ἂν ἐρημότερος γένωμαι „τῶν τὰ αὐτά μοι προελομένων, τοσούτῳ τιμιώτερος „ὑμῖν ἔσομαί ποτ' ἐν χρόνῳ, καὶ περιέσται μοι „ζῶντι μὲν ἔπαινος, τελευτήσαντι δὲ ἡ παρὰ τῶν „ἐπιγινομένων μνήμη. εἴη μὲν οὖν, ὦ Καπιτώλιε „Ζεῦ, καὶ θεοὶ πόλεως ἐπίκοποι τῆς ἡμετέρας, „ἥρωές τε καὶ δαίμονες, ὅσοι γῆν τὴν Ῥωμαίων „ἐφορᾶτε, καλὴ καὶ συμφέρουσα πᾶσιν ἡ τῶν φυ„γάδων κάθοδος, καὶ ψευσθείην ἐγὼ τῶν ἐλπίδων,

Digitized by Google

„ἂς ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος ἔχω χρόνου. ἐὰν δέ τι δει-
„νὸν ἐκ τούτων καταλάβοι τῶν βουλευμάτων τὴν
„πόλιν· ἔσται δὲ τοῦτο φανερὸν οὐκ εἰς μακράν·
„τούτοις μὲν ταχεῖαν ἐπανόρθωσιν αὐτοὶ δοίητε,
„καὶ σωτηρίαν τοῖς πράγμασιν ἀσφαλῆ· ἐμοὶ δ',
„ὃς οὔτ' ἐν ἄλλῳ καιρῷ πώποτε τὰ ἥδιστα εἱλόμην
„λέγειν ἀντὶ τῶν ὠφελιμωτάτων, οὔτε νῦν προδί-
„δωμι τὸ κοινόν, ἰδίαν καταπραττόμενος ἀσφάλειαν,
„εὐμενεῖς εἴητε καὶ μειλίχιοι. θεοῖς μὲν δὴ ταῦτα
„εὔχομαι· λόγων γὰρ οὐδὲν ἔτι δεῖ· γνώμην δ', ἣν
„καὶ πρότερον, ἀποφαίνομαι, τοὺς μὲν ἐν τῇ πόλει
„διαμένοντας τῶν δημοτικῶν ἀφεῖσθαι χρεῶν, τοῖς
„δ' ἀποστάταις πολεμεῖν ἁπάσῃ προθυμίᾳ, ἕως ἂν
„ἔτι διαμένωσιν ἐν τοῖς ὅπλοις."

Legati ex S. C. ad secessores missi.

LXIX. Ταῦτ' εἰπὼν ἐπαύσατο. ἐπεὶ δ' αἱ τῶν πρεσβυτέρων γνῶμαι τῇ Μενινίου προσέθεντο, καὶ καθῆκεν ὁ λόγος ἐπὶ τοὺς νεωτέρους, ὀρθῆς ἁπάσης τῆς βουλῆς οὔσης, ἀνίσταται Σπόριος Ναύτιος, οἰκίας ἐν ταῖς πάνυ λαμπροτάταις διάδοχος· (ὁ γὰρ ἡγεμὼν αὐτῶν τοῦ γένους Ναύτιος, ἀπὸ τῶν σὺν Αἰνείᾳ στειλάντων τὴν ἀποικίαν, [ὃς] ἦν Ἀθηνᾶς ἱερεὺς Πολιάδος, καὶ τὸ ξόανον ἐπηνέγκατο τῆς θεᾶς μετανιστάμενος, ὃ διεφύλαττον ἄλλοι παρ' ἄλλων μεταλαμβάνοντες οἱ τοῦ γένους ὄντες τῶν Ναυτίων·) ὃς ἐδόκει καὶ διὰ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν λαμπρότατος εἶναι τῶν νέων, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας τεύξεσθαι. ἀρξάμενος δ' ἀπολο-

Digitized by Google

γεῖσθαι κοινὴν ἀπολογίαν ὑπὲρ ἁπάντων τῶν νέων, ὡς οὔτε φιλονεικίᾳ τῇ πρὸς τοὺς πατέρας, οὔτ' αὐθαδείᾳ χρησαμένων, ὅτε τὴν ἐναντίαν ἔσχον ἐν τῇ προτέρᾳ βουλῇ προαίρεσιν, ἀλλ', εἴπερ ἄρα ἡμάρτανον, διὰ τὴν ἡλικίαν γνώμῃ σφαλέντων, τελευτῶν ἔφη τὸ πιστὸν τούτου παρέξειν τὴν μεταβολήν. συγχωρεῖν γοῦν αὐτοῖς, ὡς ἄμεινον φρονοῦσιν, ἐπιψηφίζεσθαι πῶν ὅ τι ἂν ἡγῶνται τῷ κοινῷ συμφέρειν, ὡς οὐδὲν σφῶν γε πρὸς ταῦτα ἐναντιωσομένων, ἀλλὰ πεισομένων τοῖς πρεσβυτέροις. ὅμοια δὲ τούτῳ καὶ τῶν ἄλλων νέων ἀποφηναμένων, ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν πάνυ, τῶν Ἀππίου συγγενῶν, ἐπαινέσαντες τὴν εὐκοσμίαν αὐτῶν οἱ ὕπατοι, καὶ παρακαλέσαντες εἰς πάντα τὰ κοινὰ τοιούτους εἶναι, πρεσβευτὰς εἵλοντο δέκα τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πρεσβυτέρων, ἐκτὸς ἑνὸς ἅπαντας ὑπατικούς. οἱ δ' ἀποδειχθέντες ἦσαν οἵδε· Ἀγρίππας Μενήνιος Γαΐου υἱός, Πόπλιος Σερουΐλιος Ποπλίου υἱός, Ποστούμιος Κοΐντου υἱὸς Τούβερτος, Τίτος Αἰβούτιος Τίτου υἱὸς Φλαούϊος, Σέρβιος Σουλπίκιος Ποπλίου υἱὸς Καμερῖνος, Αὖλος Ποστούμιος Ποπλίου υἱὸς Βάλβος, Αὖλος Οὐεργίνιος Αὔλου υἱὸς καὶ Νωμεντανός. μετὰ ταῦτα τῆς βουλῆς διαλυθείσης, οἱ μὲν ὕπατοι προελθόντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸ δόγμα τῆς βουλῆς ἀνέγνωσαν, καὶ τοὺς πρεσβευτὰς προήγαγον. ἁπάντων δ' ἀξιούντων τὰς ἐντολὰς, ἃς ἔδωκαν αὐτοῖς, μαθεῖν, εἶπον ἐν τῷ φανερῷ, πράττειν ὅτῳ ἂν τρόπῳ δύνωνται φιλίαν τῷ δήμῳ συνθέσθαι πρὸς τοὺς πατρικίους, ἄτερ δόλου καὶ ἀπάτης,

Digitized by Google

καὶ κατάγειν τοὺς φεύγοντας ἐπὶ τὰ σφέτερα ἐν τάχει.

LXX. Ταύτας οἱ πρέσβεις [αὐτῶν] λαβόντες παῖς ἐντολάς, αὐθημερὸν ἐξήεσαν. φθάσασα δὲ τὴν παρουσίαν αὐτῶν ἡ φήμη, διήγγειλε τοῖς ἐπὶ στρατοπέδου πάντα τὰ ἐν τῇ πόλει γινόμενα· καὶ αὐτίκα πάντες ἐκλιπόντες τὸ ἔρυμα, ὑπήντων ἔτι καθ' ὁδὸν οὖσι τοῖς πρεσβευταῖς. ἦν δέ τις ἐν τῷ στρατοπέδῳ πάνυ ταραχώδης καὶ στασιαστὴς ἀνὴρ, ὀξὺς τῇ γνώμῃ προϊδεῖν τι τῶν ἐσομένων ἐκ πολλοῦ, καὶ εἰπεῖν ὅ τι νοήσοι, ὡς λάλος καὶ κωτίλος, οὐκ ἀδύνατος δὲ ἐκαλεῖτο μὲν Λεύκιος Ἰούνιος, ὁμωνύμως τῷ κατελύσαντι τοὺς βασιλεῖς· ἐκπληρῶσαι δὲ τὴν ὁμωνυμίαν βουλόμενος, ἠξίου καὶ Βροῦτος ἐπικαλεῖσθαι. τοῖς δ' ἄρα πολλοῖς γέλως ἐπὶ τῇ κενοσπουδίᾳ τοῦ ἀνδρὸς εἰσήρχετο, καὶ ὅτε βουλεύειν ἐπισκώπτειν αὐτὸν, Βροῦτον ἐπεκάλουν. οὗτος ὁ ἀνὴρ τὸν ἡγεμόνα τοῦ στρατοπέδου Σικίνιον διδάξας, ὡς οὐκ ἄμεινον εἴη τῷ δήμῳ ῥᾳδίως ἑαυτὸν ἐπιτρέπειν τοῖς προτεινομένοις, ἵνα μὴ ἀπ' ἐλάττονος ἀξιώσεως ἀτιμωτέραν εὕρηται τὴν κάθοδον, ἀλλ' ἐναντιοῦσθαι μέχρι πολλοῦ, καὶ τραγῳδίαν τινὰ ἐπιθεῖναι τοῖς πράγμασι προσποιητήν, ὑποσχόμενός τ' αὐτὸς ἀναλήψεσθαι τὸν ὑπὲρ τοῦ δήμου λόγον, τά τ' ἄλλα ὑποθέμενος, ἃ χρὴ πράττειν ἢ λέγειν, ἔπεισε τὸν Σικίνιον. καὶ μετὰ τοῦτο ὁ μὲν Σικίνιος, συγκαλέσας εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον, ἐκάλεσε τοὺς πρεσβευτὰς ὑπὲρ ὧν ἥκουσι λόγων.

Digitized by Google

Valerii legati oratio.

LXXI. Παρελθὼν δὲ Μάνιος Οὐαλέριος, ὅσπερ ἦν αὐτῶν πρεσβύτατός τε καὶ δημοτικώτατος, ἐπιμαρτυρήσαντος αὐτῷ τοῦ πλήθους τὴν προθυμίαν εὐμενεστάταις φωναῖς καὶ προσηγορίαις, ἐπειδὴ σιωπῆς ἔτυχε, τοιούτους ἐχρήσατο λόγους· „Οὐδὲν „ὑμῖν ἔτι κωλῦον ἐστὶν, ὦ δημόται, κατιέναι πάλιν „ἐπὶ τὰ ὑμέτερα, καὶ διαλλάττεσθαι πρὸς τοὺς πατέ„ρας. ἐψηφίσαντο γὰρ ἡ βουλὴ καλὴν καὶ συμφέ„ρουσαν ὑμῖν καθ' ὅλα, καὶ γνώμην πεποίηται μη„δενὸς τῶν γεγονότων μεμνησικακεῖν· ἡμᾶς τε, οὓς „ἐγίνωσκε φιλοδημοτάτους ὄντας, καὶ πρὸς ὑμᾶς „τὰ δίκαια τιμωμένους, πρεσβευτὰς ἀπέστειλεν, „αὐτοκράτορας ἀποδείξασα τῶν διαλύσεων, ἵνα μὴ „δόξαις μηδ' εἰκαιμοίρι χρώμενοι περὶ τῆς ὑμετέρας „γνώμης, ἀλλὰ παρ' αὐτῶν ὑμῶν ἀκούσαντες ἐφ' οἷς „ἀξιοῦτε καταλύσασθαι τὰς διχοστασίας, ἂν ᾖ μέ„τριόν τι τῶν αἰτημάτων, καὶ μήτε τῷ ἀδυνάτῳ, „μήτε ὑπ' ἄλλης αἰσχύνης ἀπηκίστου κωλύηται, „συγχωρῶμεν ὑμῖν, μηκέτι τὴν τοῦ συνεδρίου γνώ„μην ἐκδεχόμενοι, μηδ' εἰς χρόνους μακροὺς καὶ „φθόνους ἀντιπάλων ἀναβάλλοντες τὰ πράγματα. „ταῦτα δὲ τῆς βουλῆς ἐπεψηφισμένης, δέχεσθε „ἅσμενοι τὰς χάριτας αὐτῶν, ὦ δημόται, μετὰ πά„σης προθυμίας καὶ σπουδῆς, ἐν μεγάλῳ τιθέμενοι „τὴν τοσαύτην εὐτυχίαν, καὶ πολλὴν ταῖς θεοῖς χά„ριν εἰδότες αὐτῆς, εἴ πόλις ἡ Ῥωμαίων, ἡ τοσούτων „ἄρχουσα ἀνθρώπων, καὶ συνέδριον, ὃ τὴν ἡγεμο

Digitized by Google

„νίαν ἔχει πάντων τῶν ἐν ταύτῃ καλῶν, οὐκ ὂν αὐ-
„τοῖς πάτριον οὐδενὶ τῶν ἀντιπάλων εἶκειν, ὑμῖν
„μόνοις ὑποκατακλίνοντας τῆς ἀξιώσεως ἑκόντες,
„καὶ οὔτ' ἀκριβολογεῖσθαι περὶ τῶν καθηκόντων
„ἐκατέροις ἠξίωσαν, ὡς ὑποδεεστέροις κρείττονες,
„ἀλλ' αὐτοὶ πρότεροι περὶ διαλύσεως ἐπρεσβεύσαν-
„το οὔτε τὰς αὐθάδεις ὑμῶν ἀποκρίσεις, ἃς ἐποιή-
„σασθε πρὸς τοὺς πρότερους πρέσβεις, πρὸς ὀργὴν
„ἐδέξαντο, ἀλλ' ὑπέμειναν ὑμῶν τὸ σοβαρὸν τοῦτο
„καὶ μειρακιῶδες τῆς αὐθαδείας βάρος, ὥσπερ ἂν
„παίδων ἀφρόνων χρηστοὶ πατέρες· καὶ πάλιν ἑτέ-
„ραν πρεσβείαν ἀποστέλλειν ἤξιουν δεῖν, καὶ τῶν
„δικαίων μειονεκτεῖν, καὶ πάντα ὑπομένειν, ὦ πολῖ-
„ται, τὰ μέτρια. ἐπὶ δὴ τοσαύτης βεβηκότες εὐτυ-
„χίας, μὴ μέλλετε λέγειν, ὦ δημόται, τίνων χρήζετε,
„μηδ' ἐντρυφᾶτε ἡμῖν· καταλυσάμενοι δὲ τὴν στά-
„σιν, ἄπιτε χαίροντες εἰς τὴν γειναμένην τε καὶ
„θρεψαμένην ὑμᾶς πόλιν, ἣ τροφεῖά τε καὶ χάριτας
„οὐ χρηστὰς ἀπεδίδοτε, καταλιπόντες αὐτὴν, τὸ
„γοῦν ἐφ' ὑμῖν, ἔρημον εἶναι καὶ μηλόβοτον. εἰ δὲ
„παρήσετε τὸν καιρὸν τοῦτον, εὔξασθ' ὧν πολλάκις
„ὅμοιον εὑρεῖν ἕτερον."

L. Iunii Bruti responsio.

LXXII. Παυσαμένου δὲ τοῦ Οὐαλερίου, παρ-
ελθὼν ὁ Σικίννιος, οὐκ ἐξ ἑνὸς ἔφη δεῖν λόγου τὸ
συμφέρον ἐξετάζειν τοὺς εὖ βουλευομένους, ἀλλ'
ὑποτίθεσθαι τὸν ἐναντίον αὐτοῖς λύγον, ἄλλως τε
καὶ περὶ τηλικούτων πραγμάτων σκοποῦντας· ἡξίου

Digitized by Google

τε λέγειν πρὸς ταῦτα τοὺς βουλομένους, ἅπασαν αἰδῶ καὶ εὐλάβειαν ἀποθεμένους· οὐ γὰρ ἐπιτρέπειν τὰ πράγματα σφίσιν εἰς τοιαύτας ἀνάγκας κατακεκλεισμένοις, οὔτ' ὄπνῳ, οὔτ' αἰσχύνῃ ἔχειν. ὁιωπῆς δὲ γενομένης, ἐπειδὴ πάντες εἰς ἀλλήλους ἀπέβλεπον, ἐπιζητοῦντες τὸν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ λέξοντα, ἐφαίνετο δ' οὐδείς· ὁ γὰρ Σικίννιος τοῖς αὐτοῖς πολλάκις ἐχρῆτο λόγοις· προσέρχεται κατὰ τὰς ὑποσχέσεις Λεύκιος Ἰούνιος ἐκεῖνος, ὁ βουλόμενος ἐπικαλεῖσθαι Βροῦτος· καὶ τυχὼν ἐπισημασίας παρὰ τοῦ πλήθους ἀῤῥάς, τοιαύτην διέθετο δημηγορίαν· „Τὸ δέος ὑμᾶς, ὦ δημόται, τὸ τῶν πα„τρικίων, ἐντετηκὸς ἔτι ταῖς ψυχαῖς, ἐκπλήσσειν „ἔοικε· καὶ διὰ τοῦτο τεταπεινωμένοι, φέρειν τοὺς „λόγους εἰς μέσον, οἷς εἰώθατε χρῆσθαι πρὸς ἀλλή„λους, ὄκνεῖτε. οἶεται δ' ἴσως ἕκαστος ὑμῶν τὸν „πλησίον ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ λέξειν, καὶ πάντας μᾶλ„λον, εἴ τι κινδύνευμά ἐστιν, ὑπομένειν· αὐτὸς δ' „ἐν τῷ ἀσφαλεῖ βεβηκὼς, ὅ τι ἂν ἐκ τοῦ τολμηροῦ „χρηστὸν περιγένηται, τούτου τὸ μέρος ἕξειν ἀδεῶς· „κακῶς εἰδώς. εἰ γὰρ ἅπαντες τοῦτο ὑπολάβοιμεν, „ἡ καθ' ἕνα ἡμῶν ἕκαστον ἀταλμία κοινὴ πᾶσιν „ἔσται βλάβη, καὶ ἐν ᾧ τὸ ἴδιόν τις ἀποσκοπεῖ „ἀσφαλὲς, τὸ μετὰ πάντων κοινὸν ἀπολεῖ. ἀλλ' εἰ „καὶ μὴ πρότερον ἔγνωτε ὅτι λέλυται τὸ δέος ὑμῶν, „καὶ τὸ ἐλεύθερον ἅμα τοῖς ὅπλοις βεβαίως ἔχετε, „νῦν γ' ἤδη μάθετε, διδασκάλοις χρησάμενοι τού„τοις. οἱ γὰρ ὑπερήφανοι καὶ βαρεῖς, οὐκ ἐπιτάτ„τοντες ἡμῖν, ὡς πρότερον, ἤκουσιν, οὐδ' ἀπειλοῦν-

Digitized by Google

„τες, ἀλλὰ δεόμενοι καὶ παρακαλοῦντες ἐπὶ τὰ ἡμέ-
„τερα ἡμᾶς κατιέναι, καὶ ὡς ἐλευθέροις ἐξ ἴσου ἤδη
„ἄρχονται ὁμιλεῖν. τί οὖν ἔτι καταπέπληχθε αὐτοὺς,
„καὶ σιωπᾶτε; ἀλλ' οὐκ ἐλεύθερα φρονεῖτε, καὶ
„διαῤῥῆξαντές ποτ' ἤδη τοὺς χαλινοὺς, λέγετε εἰς
„τὸ κοινὸν ἃ πεπόνθατε πρὸς αὐτῶν; ὦ σχέτλιοι, τί
„δεδοίκατε μὴ πάθητε, ἡγεμόνι τῆς ἐλευθεροστα-
„μίας ἐμοὶ χρώμενοι; κινδυνεύσω γὰρ ὑπὲρ ὑμῶν
„εἰπεῖν τὰ δίκαια μετὰ παῤῥησίας ἐγὼ πρὸς αὐτούς,
„καὶ οὐδὲν ἀπορρύψομαι. καὶ ἐπειδὴ Οὐαλέριος
„οὐδὲν ἔφησεν εἶναι τὸ κωλῦον ἀναστρέφειν ὑμᾶς,
„ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, τῆς βουλῆς διδούσης τὴν κάθοδον,
„καὶ προσεψηφισμένης τὸ μὴ μνησικακεῖν, ταῦτα
„ἀποκρινόμενος πρὸς αὐτὸν, ἅπερ ἐστὶν ἀληθῆ καὶ
„ἀναγκαῖα εἰρῆσθαι.

LXXIII. „Ἡμᾶς, ὦ Οὐαλέριε, πολλὰ μὲν καὶ
„ἄλλα τὰ κωλύοντά ἐστιν ἀποθεμένους τὰ ὅπλα,
„ἐφ' ὑμῖν γενέσθαι· τρία δὲ τὰ μέγιστα καὶ φανε-
„ρώτατα. πρῶτον μὲν ὅτι ἐγκαλοῦντες ἡμῖν ὡς ἡμαρ-
„τηκόσιν ἥκετε, καὶ ἐν εὐεργεσίας οἴεσθε μέρει δι-
„δόναι τὴν κάθοδον· ἔπειθ', ὅτι οὐδὲν ὑποδηλοῦτε
„παρακαλοῦντες ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς, ἐφ' οἷς αὐτὰς
„δικαίοις ἢ φιλανθρώποις ποιησόμεθα· τὸ δὲ τε-
„λευταῖον, ὅτι βέβαιον ἡμῖν ὧν ἂν ὑπόσχησθε οὐδὲν
„ἐστιν, ἀλλὰ πολλάκις ἐξαπατῶντές τε καὶ φενακί-
„ζοντες ἡμᾶς διατετελέκατε. ἐρῶ δὲ ὑπὲρ ἑκάστου
„χωρὶς, ἀπὸ τοῦ δικαίου ἀρξάμενος· καὶ γὰρ ἰδίᾳ
„καὶ ἐν κοινῷ λέγοντας, ἀπὸ τοῦ δικαίου χρὴ ἄρχε-
„σθαι. ἡμεῖς τοίνυν εἰ μὲν ἀδικοῦμεν ὑμᾶς, οὐδὲν

Digitized by Google

„δεόμεθα οὔτ' ἀδείας, οὔτ' ἀμνηστίας· καίτοι γ' οὐκ
„ἀξιοῦμεν οὐδὲ κοινωνεῖν ἴσα τῆς πόλεως, ἀλλ' ἐπι-
„μενοῦμεν ἅπερ πρὸ' ἂν ἡμᾶς ἄγῃ τὸ χρεών, τύχῃ
„καὶ δαίμοσιν ἐπιτρέψαντες ἡγεμόσιν. εἰ δ' ἀδικού-
„μενοι πρὸς ὑμῶν, ταύτης ἠναγκάσμεθα τῆς τύχης
„πειραθῆναι, ἐν ᾗ ἔσμεν, τί οὐχ ὁμολογεῖτε, κακοὶ
„περὶ ὑμᾶς αὐτοὶ γενόμενοι, συγγνώμης δεῖσθαι
„καὶ ἀμνηστίας; νῦν δ', ἣν αἰτεῖσθε, ταύτην διδό-
„ναι λέγετε· καὶ ὃς ἀφεῖσθαι ζητεῖτε ὀργῆς, ταύτης
„ὡς ἀφιέντες μεγαληγορεῖτε, αυχχόντες τὴν τῆς
„ἀληθείας φύσιν, καὶ τὴν τῶν δικαίων ἀξίωσιν ἀνα-
„στρέφοντες. ὅτι δ' οὐκ ἀδικεῖσθε, ἀλλ' ἀφικεῖτε,
„καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα εὐεργετηθέντες ὑπὸ τοῦ δή-
„μου, τὰ μὲν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, τὰ δ' εἰς τὴν ἡγε-
„μονίαν, οὐ καλὰς ἀποδεδώκατε αὐτῷ τὰς ἀμοιβάς,
„μάθετε· ποιήσομαι δ' ἀφ' ὧν ἴστε καὶ αὐτοὶ
„πραγμάτων τοὺς λόγους, καί, πρὸς θεῶν, ἐάν τι
„ψεῦδος εἴπω, μὴ ἀνάσχησθε, ἀλλ' αὐθὶς ἐλέγχετε.

LXXIV. „Ἡμῖν τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα ἦν μο-
„ναρχία, καὶ μέχρι γενεᾶς ἑβδόμης ταύτῃ χρώμενοι
„διετελέσαμεν τῇ πολιτείᾳ· καὶ παρὰ πάσας τὰς
„ἡγεμονίας ταύτας οὐδὲν ὁ δῆμος ἠλαττώθη πώπο-
„τε ὑπὸ τῶν βασιλέων, καὶ πάντων ἥκιστα ὑπὸ τῶν
„τελευταίων. ἐῶ γὰρ λέγειν ὅτι πολλὰ καὶ μεγάλα
„ἀγαθὰ ἐκ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἐκαρπώσατο. χωρὶς γὰρ
„τῆς ἄλλης θεραπείας, ἣ κολακεύοντες αὐτὸν, οἱ-
„κεῖον μὲν ἀφίσιν, ἐχθρὸν δὲ ὑμῖν ἐβούλοντο εἶναι-
„ὃ ποιοῦσιν ἅπαντες οἱ τυραννικῶς ἐξάγοντες τὰς
„δυναστείας· κρατήσαντες πολέμῳ μακρῷ Σουέσ-

Digitized by Google

σης, πόλεως πάνυ εὐδαίμονος, ἔὸν αὐτοῖς μηδενὶ κοινοῦσθαι τῶν λαφύρων, ἀλλ' αὐτοὶ κατασχεῖν, καὶ πάντας ὑπερβαλέσθαι πλούτῳ βασιλέων, οὐκ ἠξίωσαν, ἀλλὰ φέροντες εἰς μέσον ἔθηκαν ἅπασαν τὴν ὠφέλειαν· ὅσῃ ἡμᾶς, χωρὶς ἀνδραπόδων καὶ βοσκημάτων, καὶ τῆς ἄλλης κτήσεως, πολλῆς οὔσης, καὶ καλῆς, ἀργυρίου πέντε μνᾶς κατ' ἄνδρα διανείμασθαι. ὧν ἡμεῖς ἀμελήσαντες, ἐπειδὴ τυραννικώτερον ἐχρῶντο ταῖς ἐξουσίαις, οὐκ εἰς τὸν δῆμον πλημμελοῦντες, ἀλλ' εἰς ὑμᾶς, δυσανασχετοῦντες ἐπὶ τοῖς γινομένοις, τῆς μὲν τῶν βασιλέων εὐνοίας ἀπέστημεν, ὑμῖν δὲ προσεθέμεθα· καὶ συνεπαναστάντες αὐτοῖς μεθ' ὑμῶν, οἵ τε ἐν τῇ πόλει καὶ οἱ ἐπὶ στρατοπέδου, τοὺς μὲν ἐξηλάσαμεν, ὑμῖν δὲ φέροντες ἀνεθήκαμεν τὴν ἐκείνων ἀρχήν. πολλάκις τε γενόμενον ἐφ' ἡμῖν μεταθέσθαι πρὸς τοὺς ἐξελθόντας μεγάλαις δωρεαῖς, ἃς ὑπέτεινον ἡμῖν, ἵνα δὴ τὸ πρὸς ὑμᾶς πιστὸν ἐγκαταλίπωμεν, οὐχ ὑπεμείναμεν, ἀλλὰ πολλοὺς καὶ μεγάλους καὶ συνεχεῖς κινδύνους καὶ πολέμους δι' ὑμᾶς ἠντλήσαμεν· καὶ μέχρι τοῦ παρόντος ἔτος ἑπτακαιδέκατον ἤδη τριβόμεθα, πᾶσιν ἀνθρώποις μαχόμενοι περὶ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας. ἀκαταστάτου μὲν γὰρ ἔτι τῆς πολιτείας οὔσης· οἷα γίνεσθαι φιλεῖ περὶ τὰς μεταβολὰς τὰς αἰφνιδίως γινομένας, δυσὶ τοῖς ἐπιφανεστάταις πόλεσι Τυῤῥηνῶν, Ταρκυνίταις τε καὶ Οὐεϊεντανοῖς κατάγειν βουλομένοις τοὺς βασιλεῖς μεγάλῃ στρατιᾷ, παρακινδυνεύσαντες, ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς διηγωνίσμεθα, καὶ μεγίστην ἀποδειξάμε-

Digitized by Google

„νοι προθυμίαν, τοὺς τ' ἀντιταχθέντας μάχῃ νικήσαντες ἀπωσάμεθα, καὶ τῷ περιόντι τῶν ὑπάτων διεσώσαμεν τὴν ἀρχήν. οὐ πολλοῖς δὲ χρόνοις ὕστερον, Πορσῖνον Τυρρηνῶν βασιλέα, κατάγειν καὶ αὐτὸν ἀξιοῦντα τοὺς φυγάδας, τῇ τ' ἐξ ἁπάσης Τυρρηνίας, ἣν αὐτὸς ἐπήγετο, δυνάμει, καὶ ταῖς ὑπ' ἐκείνων ἐκ πολλοῦ συναχθείσαις, οὐκ ἔχοντες ἀξιόμαχον χεῖρα, καὶ διὰ τοῦτο κατακλεισθέντες εἰς πολιορκίαν τε καὶ ἀμηχανίαν, καὶ παντὸς πράγματος ἀπορίαν, τῷ πάντα ὑπομεῖναι τὰ δεινὰ, φίλον γενόμενον ἠναγκάσαμεν ἀπελθεῖν. τὰ δὲ τελευταῖα, τρίτην κάθοδον τῶν βασιλέων παρασκευασαμένων διὰ τοῦ Λατίνων ἔθνους, καὶ τριάκοντα πόλεις ἐπαγομένων, ἀντιβολοῦντας ὑμᾶς ὁρῶντες, καὶ ὀλοφυρομένους, καὶ ἕνα ἕκαστον ἐπιβοωμένους, ἑταιρίας τε καὶ συντροφίας καὶ ὁμαιχμίας ἀναμιμνήσκοντας, οὐχ ὑπεμείναμεν ἐγκαταλιπεῖν· ἡγησάμενοι δὲ κάλλιστον εἶναι καὶ λαμπρότατον ἀγῶνα τὸν ὑπὲρ ὑμῶν, ὁμόσε τοῖς δεινοῖς ἐχωρήσαμεν, μέγιστον ἤδη κίνδυνον ἀναῤῥίψαντες ἐκεῖνον, ἐν ᾧ πολλὰ μὲν τραύματα λαβόντες, πολλὰ δὲ σώματα συγγενῶν τε καὶ ἑταίρων καὶ ὁμοσκήνων ἀποβαλόντες, ἐνικήσαμεν τοὺς πολεμίους, καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν ἀπεκτείναμεν, καὶ τὴν βασιλικὴν συγγένειαν ἅπασαν διεφθείραμεν.

LXXV. „Ἃ μὲν δὴ εἰς τὸ συνελεύθερῶσαι ὑμᾶς ἀπὸ τῶν τυράννων, παρεσχόμεθα ὑπὲρ δύναμιν τὸ ἑαυτῶν πρόθυμον, οὐχ ὑπὸ τοῦ ἀναγκαίου

Digitized by Google

„μᾶλλον εἰς αὐτὸ καταστάντες, ἢ ἀπ' ἀρετῆς, ταὐτά
„ἐστιν. ἃ δ' εἰς τὸ τιμᾶσθαί τε καὶ ἄρχειν ἑτέρων,
„δυναστείαν τε περιβαλέσθαι μείζω ἢ κατὰ τὴν ἐξ
„ἀρχῆς δόκησιν, ἀκούσατε, καὶ ὅπως, ἐάν τι παρα-
„τρέψω τὸν λόγον ἔξω τοῦ ἀληθοῦς, ὥσπερ καὶ
„ἀρχόμενος εἶπον, ἐναντιώσεσθέ μοι. ὑμῖν γὰρ
„ἐπειδὴ τὸ ἀσφαλὲς τῆς ἐλευθερίας ἔδοξεν εἶναι βέ-
„βαιον, οὐκ ἀπέχρησεν ἐπὶ τούτῳ μένειν, ἀλλ' ἐπὶ
„τὸ τολμᾶν καὶ νεωτεροποιεῖν ὁρμήσαντες, ἐχθρὸν
„δι' ἴσης ἅπαν ἡγούμενοι τὸ περιεχόμενον ἐλευθε-
„ρίας, καὶ μικροῦ δεῖν πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους
„πόλεμον ἀναδείξαντες, εἰς ταῦτα τὰ κινδυνεύματα,
„καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς πλεονεξίας ταύτης ἀγῶνας τοῖς
„ἡμετέροις ὤεσθε δεῖν καταχρῆσθαι σώμασιν. ὅσας
„μὲν οὖν πόλεις κατὰ μίαν καὶ δύο πολεμούσας
„ὑμῖν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, τὰς μὲν ἐκ παρατάξεως
„χειρωσάμενοι, τὰς δὲ τειχομαχίαις ἑλόντες, ὑπηκό-
„ους ἐποιήσαμεν, ἐῶ. τί γὰρ δεῖ κατὰ μικρὸν λέγειν
„τὰς πράξεις, τοσαύτην ἔχοντας λόγων ἀφθονίαν;
„ἀλλὰ Γαλλίαν ἅπασαν εἰς δώδεκα νενεμημένην
„ἡγεμονίας, καὶ πολλῇ μὲν τῇ κατὰ γῆν, πολλῇ δὲ
„τῇ κατὰ θάλατταν δυναστείᾳ περιουσιάζουσαν,
„τίνες ἦσαν οἱ συγκατακτησάμενοι καὶ ποιήσαντες
„αὐτὴν ὑμῖν ὑπήκοον; Σαβῖνος δὲ τοντουσὶ,
„ἔθνος τηλικοῦτον, οἷς διὰ παντὸς ὁ περὶ τῶν πρω-
„τείων πρὸς ὑμᾶς ἦν ἀγών, ποῖα παρέσχεν ὑμῖν
„βοήθεια μηκέτι διαμιλλᾶσθαι περὶ τῶν ἴσων; τί
„δὲ; αἱ τῶν Λατίνων τριάκοντα πόλεις, οὐ μόνον
„μεγέθει ἐπαιρομένας δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ

Digitized by Google

„δικαιότερα ἀξιοῦν μεγαλοφρονούσας, τίνες ἦσαν οἱ „καταδουλωσάμενοι, καὶ παρασχόντες ὑπὲρ ἀνδρα„ποδισμοῦ καὶ κατασκαφῆς τῶν πόλεων δεομένας „καταφυγεῖν ἐφ' ὑμᾶς;

LXXVI. „Ἐῶ τἄλλα, ὅσα οὔπω διαστασιά„ζοντες πρὸς ὑμᾶς, καὶ αὐτοὶ μέν τι μεταποιούμε„νοι τῶν ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐλπίδων, συνεκινδυνεύσαμεν „ὑμῖν. ἀλλ' ἐπειδὴ φανερῶς ἤδη τυραννίδα περι„βεβλημένοι τὴν ἀρχὴν, καὶ ἡμῖν ὥσπερ δούλοις „παραχρώμενοι ἐξηλέγχθητε, ἡμεῖς τ' οὐκέτι ὅμοιοι „ταῖς πρὸς ὑμᾶς διανοίαις διαμένοντες, ἐν δὲ τούτῳ, „καὶ τὰ ὑπήκοα ὀλίγου δεῖν πάντα ἐπανέστατο, „ἀρξάντων μὲν τῆς ἀποστάσεως Οὐολούσκων, ἀκο„λουθησάντων δ' αὐτοῖς Αἰκανῶν, Ἑρνίκων, Σαβί„νων, ἄλλων συχνῶν, ἐδόκει τε οἷος οὐχ ἕτερος εἶναι „καιρὸς, εἰ βουλομένοις ἡμῖν ἦν, δυοῖν ἐξεργάσα„σθαι θάτερον, ἢ καταλύσασθαι τὴν ἀρχὴν ὑμῶν, „ἢ πρὸς τὸ λοιπὸν ἀποδεῖξαι μετριωτέραν· ἆρα „μέμνησθε εἰς οἷαν ἀπόγνωσιν τῆς ἀρχῆς ἤλθετε, „καὶ ὡς ἐν παντὶ δι' ἀθυμίαν ἐγένεσθε, εἴτε μὴ „συναροίμεθα τῶν ἀγώνων ὑμῖν, εἴτε ὀργῇ ἐφέντες „ὡς τοὺς πολεμίους τρεψοίμεθα, καὶ ὅσας δεήσεις „καὶ ὑποσχέσεις ἐποιήσασθε; τί οὖν οἱ ταπεινοὶ „καὶ πρὸς ὑμῶν ὑβρισμένοι τότ' ἐποιήσαμεν; ἡτυη„θέντες τῶν δεήσεων, καὶ πεισθέντες ταῖς ὑποσχέ„σεσιν, αἷς ὁ βέλτιστος οὑτοσὶ Σερουίλιος ὑπατεύ„ων τότε πρὸς τὸν δῆμον ἐποιήσατο, οὐθὲν μὲν „ἐμνησικακήσαμεν ὑμῖν τῶν πάλαι, χρηστὰ δὲ περὶ „τοῦ μέλλοντος ἐλπίσαντες χρόνου, παρέσχομεν ὑμῖν

Digitized by Google

„ἑαυτοὺς, καὶ πάντα τὰ πολέμια ἐν ὀλίγῳ κατεργα-
„σάμενοι χρόνῳ, παρῆμεν ἄγοντες αἰχμαλώτους
„πολλοὺς καὶ λείας καλάς. ἀνθ' ὧν τίνας ἡμῖν χά-
„ριτας ἀπεδώκατε; ἆρά γε δικαίας καὶ τῶν κινδύ-
„νων ἀξίας; πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. διεψεύσα-
„σθε μέν γε καὶ τὰς ὑποσχέσεις, ἃς ἐκελεύσατε τὸν
„ὕπατον ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ποιήσασθαι. αὐτὸν δὲ
„τουτονὶ τὸν βέλτιστον, ᾧ κατεχρήσασθε πρὸς τὸν
„φενακισμὸν, ἄμοιρον ἐποιήσατε τῶν θριάμβων,
„πάντων μάλιστα ἀνθρώπων ἄξιον ὄντα τῆς τιμῆς
„ταύτης τυχεῖν· οὐκ ἄλλου τινὸς προσθέντες αὐτῷ
„τὴν ὕβριν, ἀλλ' ὅτι τὰ δίκαια ποιεῖν ὑμᾶς, ὡς
„ὑπέσχεσθε, ἠξίου, καὶ ἀγανακτῶν ἐπὶ τῷ φενα-
„κισμῷ δῆλος ἦν.

LXXVII. „Ἔναγχος δὲ δὴ τοῦ χρόνου· τουτὶ
„γὰρ ἔτι προσθεὶς τῷ περὶ τοῦ δικαίου λόγῳ, παύ-
„σομαι· ὅθ' ἡμῖν Αἰκανοί τε καὶ Σαβῖνοι καὶ Οὐο-
„λοῦσκοι, μιᾷ γνώμῃ χρησάμενοι, αὐτοί τ' ἐπανί-
„σταντο, καὶ τοὺς ἄλλους παρεκάλουν, οὐκ ἐφ' ἡμᾶς
„ἠναγκάσθητε καταφυγεῖν τοὺς ταπεινοὺς καὶ φαύ-
„λους οἱ σεμνοὶ καὶ βαρεῖς, πάντα ὑπισχνούμενοι
„τῆς τότε σωτηρίας; καὶ ἵνα μὴ ἐξαπατᾷν ἡμᾶς
„αὖθις δόξητε, ὃ πολλάκις ἐποιήσατε, προκάλυμμα
„τῆς ἀπάτης Μάνιον Οὐαλέριον τουτονὶ, τὸν φιλο-
„δημότατον ἄνδρα, εὕρεσθε· ᾧ πιστεύσαντες ἡμεῖς,
„ὡς οὐκ ἂν ὑπὸ δικτάτωρός τε, καὶ ταῦτα χρηστοῦ
„περὶ ἡμᾶς ἀνδρὸς, φενακισθησόμενοι, συνῳράμεθα
„ὑμῖν καὶ τοῦδε τοῦ πολέμου, καὶ τοὺς ἐχθροὺς
„ἐνικῶμεν, οὐ μικροὺς, οὐδ' ὀλίγους, οὐδ ἀφανεῖς

Digitized by Google

„ὑπομείναντες ἀγῶνας. θᾶττον δ' ἢ κατὰ τὴν „ἁπάντων ἐλπίδα τέλος εἰληφότος κάλλιστον τοῦ „πολέμου, τοσοῦτον ἀπέσχετε τοῦ χάριν, καὶ πολ„λὴν, εἰδέναι τῷ δήμῳ, ὥστε κατέχειν ἡμᾶς ἔτι „ἠξιοῦτε ἄκοντας ὑπὸ τιῶν σημαίαις ἐν τοῖς ὅπλοις, „ἵνα παρέλθητε τὰς ὑποσχέσεις, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς „διέγνωτε. οὐχ ὑπομένοντος δὲ τοῦ ἀνδρὸς τὸν φε„νακισμὸν, οὐδὲ τὴν αἰσχύνην τοῦ ἔργου, ἀλλ' „εἰσενέγκαντος εἰς τὴν πόλιν τὰ σημεῖα, καὶ διαφέν„τος ἐπὶ τὰ οἰκεῖα τὰς δυνάμεις, πρόφασιν ποιησά„μενοι ταύτην τοῦ μὴ τὰ δίκαια ποιεῖν, τοῦτον „ὑβρίσατε, τῶν δὲ πρὸς ἡμᾶς ὁμολογιῶν οὐδεμίαν „ἐφυλάξατε, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ τρία τὰ μέγιστα παρ„ενομήσατε, τὸ ἀξίωμα τῆς βουλῆς καταλύσαντες, „καὶ τὴν πίστιν τοῦ ἀνδρὸς διαφθείραντες, καὶ τοῖς „εὐεργέταις ἀνόνητον ποιήσαντες τὴν χάριν τῶν πό„νων. ταῦτα δὴ καὶ ἄλλα πρὸς τούτοις ὅμοια πολλὰ „ἔχοντες λέγειν πρὸς ὑμᾶς, οὐκ ἠξιοῦμεν, ὦ πατρί„κιοι, πρὸς ἱκεσίας καὶ δεήσεις ὑμῶν τραπέσθαι, „οὐδ' ὥσπερ οἱ τὰ δεινὰ δεδρακότες, ἐπ' ἀδείᾳ καὶ „ἀμνηστίᾳ κάθοδον λαμβάνειν. οὐ μὴν ἀκριβολο„γεῖσθαί γε περὶ τούτων ἐν τῷ παρόντι οἰόμεθα „χρῆναι, ἐπειδὴ περὶ ὁμονοίας διαλεξόμενοι συνελη„λύθαμεν. ἀλλ' ἀμελείᾳ καὶ λήθῃ παραδόντες αὐτὰ „φέρομεν.

LXXVIII. „Ἐφ' οἷς δὲ πρεσβεύετε, καὶ τίνων „δεύμενοι ἥκετε, τί οὐ λέγετε φανερῶς; ἐπὶ ποίαις „ἡμῖς ἐλπίσιν εἰς τὴν πόλιν κατελθεῖν ἀξιοῦτε; ποί„αν ἡγεμόνα τῆς ἀδοῦ λαβόντα, τύχην; τίνος ὑπο-

Digitized by Google

„δεξομένης εὐθυμίας ἢ χαρᾶς; οὐδὲν γὰρ ἄχρι τοῦ-
„δε φιλάνθρωπον ὑμῶν. ἢ χρηστὸν προτεινομένων
„ἀκούομεν, οὐ τιμᾶς, οὐκ ἀρχᾶς, οὐκ ἐπανορθωσιν
„ἀπορίας, οὐκ ἄλλο ἁπλῶς οὐδ' ὁτιοῦν. καίτοι οὐ
„λέγειν ὑμᾶς ἐχρῆν ἃ μέλλετε ποιεῖν, ἀλλὰ ποιήσαν-
„τας λέγειν, ἵνα προειληφότες ἥδη τι ἔργον ἀπ' εὐ-
„νοίας γενόμενον, καὶ τὰ λοιπὰ τοιαῦτα ἔσεσθαι
„εἰκάσωμεν. οἶομαι τοίνυν πρὸς ταῦτα ἐρεῖν αὖ-
„τοὺς, ὅτι περὶ πάντων ἥκουσιν αὐτοκράτορες,
„ὥσθ' ὅ τι ἂν πείσωμεν ἀλλήλους, τοῦτ' ἔσται κύ-
„ριον. ἔστω ταῦτα ἀληθῆ· γιγνέσθω τὰ ἀκόλουθα
„τούτοις· οὐδὲν ἀντιλέγω. βούλομαι δὲ τὰ μετὰ
„ταῦτ' ἐσόμενα παρ' αὐτῶν μαθεῖν, ἐπειδὰν εἴπωμεν
„ἡμεῖς, ἐφ' οἷς ἀξιοῦμεν ποιεῖσθαι τὴν κάθοδον,
„καὶ συγχωρηθῇ ταῦτα, τούτων τίς ἐγγυητὴς ἔσται
„τῶν ὁμολογιῶν ἡμῖν; τίνι πιστεύσαντες ἀσφαλεία
„τὰ ὅπλα θήσομεν ἐκ τῶν χειρῶν, καὶ καταστήσο-
„μεν αὖθις εἰς τὴν τούτων ἐξουσίαν τὰ σώματα;
„πότερον τοῖς ψηφίσμασι τῆς βουλῆς τοῖς ὑπὲρ
„τούτων γραφησομένοις; οὐ γὰρ δὴ γεγραμμένοις,
„καὶ τί πάλιν κωλύσει ἑτέροις ἀκυρωθῆναι ταῦτα
„ψηφίσμασιν, ὅταν Ἀππίῳ καὶ τοῖς τὰ ὅμοια φρο-
„νοῦσιν ἐκείνῳ φανῇ; ἢ τοῖς ἀξιώμασι τῶν πρεσ-
„βευτῶν, οἷς τὰς ἑαυτῶν παρέχονται πίστεις; ἀλλὰ
„διὰ τῶν ἀνδρῶν τούτων καὶ πρότερον ἡμᾶς ἐξη-
„πάτησαν. ἢ ταῖς ἐπὶ τῶν θεῶν ὁμολογίαις δὲ ὅρ-
„κων τὰ πιστὰ κυρωσάμενοι παρ' αὐτῶν; ἀλλ'
„ἔχωγε ὑπὲρ ἅπασαν πίστιν ἀνθρωπίνην ταύτην
„δείδοικα, ἣν ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ὄντων

Digitized by Google

„καταφρονουμένην ὁρῶ· καὶ τὰς ἀκουσίους συμ-
„βάσεις τοῖς ἄρχειν ἀξιοῦσι πρὸς τοὺς ἐλευθερίας
„μεταποιουμένους, οὐ νῦν πρῶτον, ἀλλὰ καὶ πολλά-
„κις ἤδη καταμαθών, ἐπίσταμαι τοσοῦτον ἰσχυού-
„σας χρόνον, ὅσον ἂν αὐτῶν αἱ ἀνάγκαι κρατῶσι.
„τίς οὖν ἡ τοιαύτη φιλία καὶ πίστις, ἐν ᾗ καὶ παρὰ
„γνώμην ἀλλήλους θεραπεύειν ἀναγκασθησόμεθα,
„φυλάττοντες τοὺς οἰκείους ἑκάτεροι καιρούς; ὑπο-
„ψίαι δὲ δὴ τότε μετὰ τοῦτο, καὶ διαβολαὶ συνεχεῖς
„κατ' ἀλλήλων, φθόνοι τε καὶ μίσηι, καὶ πᾶσα ἄλλη
„κακῶν ἰδέα, καὶ πολὺς ὁ περὶ τοῦ φθάσαι διολέ-
„σαντας τὸ ἀντίπαλον ἀγών, ὡς ἐν τῷ μέλλειν κει-
„μένου τοῦ παθεῖν.

LXXIX. „Πολέμου δὲ πολιτικοῦ, ὡς ἅπαντες
„ἴσασι, κάκιον χρῆμα οὐδέν, ἐν ᾧ τὰ μὲν κρατηθέν-
„τα ἀτυχεῖ, τὰ δὲ κρατήσαντα φθείρει, καὶ περίεστι
„τοῖς μὲν ὑπὸ τῶν φιλτάτων ἀπόλλυσθαι, τοῖς δὲ
„τὰ φίλτατα διολέσαι. ἐπὶ τοιαύταις δὴ τύχαις καὶ
„συμφοραῖς οὐκ εὐκταίαις, μήτε ὑμᾶς, ὦ πατρίκιοι,
„καλεῖτε ἡμᾶς, μήτε ἡμεῖς αὐτοὺς ὑπακούωμεν, ὦ
„δημόται, ἀλλ' ὡς διῄρηκεν ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων ἡ
„τύχη, στέργωμεν. ἐκείνωσαν μὲν οὗτοι τὴν πόλιν
„ἔλιπον, καὶ καρπούσθωσαν ἡμῶν δίχα, καὶ τῶν ἄλ-
„λων ἀγαθῶν ἁπάντων ἀπολαυέτωσαν μόνοι, τοὺς
„ταπεινοὺς καὶ ἀδόξους δημότας ἐκβαλόντες ἐκ τῆς
„πατρίδος. ἀπαλλαττώμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς ὅποι ποτ'
„ἂν ἡμᾶς ὁ δαίμων ἄγῃ, τόπον ἀλλότριον ἐκλιπεῖν
„νομίσαντες, οὐ πόλιν ἰδίαν. οὔτε γὰρ ἡμῶν τινι
„ἐνθάδε ὑπολείπεται κλῆρος γῆς, οὔτε πατρῷον

Digitized by Google

„ἐφέστιον, οὔτε ἱερὰ κοινά, οὔτε ἄξιόμα ὡς ἐν πα-
„τρίδι, ὧν περιεχόμενοι φιλοχωροῖμεν ἂν καὶ παρὰ
„γνώμην μένειν, ἀλλ' οὐδ' ἡ μετὰ τῶν ὅπλων τοῖς
„σώμασι μετὰ πολλῶν πόνων ἐλευθερία· ἐπεὶ τὰ
„μὲν οἱ πάλεμοι διέφθειραν, τὰ δὲ ἡ τῶν καθ' ἡμέ-
„ραν σπάνις ἀναγκαίων ἐξανάλωσε, τὰ δ' ὑπὸ τῶν
„ὑπερηφάνων δανειστῶν τούτων ἁρπρέθημεν· οἷς
„τελευτῶντες ἠναγκαζόμεθα τοὺς ἑαυτῶν κλήρους οἳ
„δείλαιοι γεωργεῖν, σκάπτοντες, φυτεύοντες, ἀροῦν-
„τες, ποίμνια νέμοντες, ἁμόδουλοι τοῖς ἑαυτῶν δο-
„ριπτήτοις ἀνδραπόδοις ὄντες, οἳ μὲν ἁλύσει δεθέν-
„τες, οἳ δὲ πέδαις, αἳ δὲ ὥσπερ τὰ χαλεπώτατα τῶν
„θηρίων, πλοιοῖς καὶ μύδροις. αἰκίας δὲ δὴ καὶ προ-
„πηλακισμοὺς, καὶ μάστιγας, καὶ πόνους ἐκ νυκτὸς
„εἰς νύκτα, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀνάγκης ὠμότητα, καὶ
„ὕβριν καὶ ὑπερηφανίαν, ἣν ὑπεμείναμεν, ἕως τοσ-
„οῦτων οὖν καὶ τηλικούτων ἀπηλλαγμένοι κακῶν
„ὑπὸ τοῦ δαίμονος, ὅση σπουδὴ καὶ δύναμις ἑκά-
„στῳ πάρεστι, φεύγωμεν ἀπ' αὐτῶν ἅσμενοι, τύχην
„καὶ θεὸν, οἵπερ ἡμᾶς σώζουσιν, ἡγεμόνας τῆς ὁδοῦ
„ποιησάμενοι, πατρίδα νομίζοντες τὴν ἐλευθερίαν
„καὶ πλοῦτον τὴν ἀρετὴν. πᾶσα γὰρ ἡμᾶς ὑποδέξ-
„εται γῆ κοινωνοὺς, τὰ μὲν ἀλύπους ἐσομένους τοῖς
„ὑποδεξομένοις, τὰ δ' ὠφελίμους.

LXXX. „Παραδείγματα δὲ τούτων γενέσθω-
„σαν ἡμῖν πολλοί τε Ἕλληνες πολλοί τε βάρβαροι,
„μάλιστα δ' οἱ τούτων τε καὶ ἡμῶν πρόγονοι· ὧν
„οἱ μὲν, μετ' Αἰνείου συναναστάντες ἐκ τῆς Ἀσίας
„εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐν τῇ Λατίνων γῇ πόλιν ᾤκισαν·

Digitized by Google

„οἱ δ' ὕστερον ἐξ Ἄλβας ἀναστάντες, Ῥωμύλου τὴν „ἀποικίαν ἄγοντος, ἐν τοῖσδε τοῖς τόποις ἱδρύσαντο „τὴν ὑφ' ἡμῶν ἐκλειπομένην. ὑπάρχει τε ἡμῖν δύνα„μις οὐκ ὀλίγῳ πλείων μόνον τῆς ἐκείνοις γενομένης, „ἀλλὰ καὶ τριπλασία, καὶ πρόφασις δικαιοτέρα τῆς „μετανασταίσεως. οἱ μέντοιγε ἐξ Ἰλίου μετανασταν„τες, ὑπὸ πολεμίων ἐξηλαύνοντο· ἡμεῖς δ' αὐτόθεν „ὑπὸ φίλων· ἐλεεινότερον δὲ δήπου πρὸς τῶν ἀκεί„νων, ἢ τῶν ἀλλοτρίων ἐλαύνεσθαι. οἱ δὲ Ῥωμύλῳ „συναράμενοι τῆς στρατείας, ἐπὶ τῷ κτήσασθαι „κρείττονα γῆν, ὑπερεῖδον τῆς πατρῴας· ἡμεῖς δὲ „τὸν ἄπολιν καὶ ἀνέστιον ἐκλείποντες βίον, οὔτε „θεοῖς ἐπίφθονον, οὔτ' ἀνθρώποις λυπηρὰν, οὔτε „γῇ τινὶ βαρεῖαν στέλλομεν ἀποικίαν, [ἀλλ'] οὐ δι' „αἵματος καὶ φόνων ἐμφυλίων ἐλθόντες πρὸς τοὺς „ἀπελαύνοντας ἡμᾶς, οὐδὲ πυρὶ καὶ σιδήρῳ κατώ„σαντες τὴν ἐκλειπομένην γῆν, οὐδ' ἄλλο μνημόσυ„νον οὐδὲν αἰωνίου καταλιπόντες ἔχθρας, ὡς ταῖς „παρεσπονδημέναις φυλαῖς καὶ εἰς ἀβουλήτους „ἀνάγκας κατακλεισθείσαις ἔθος ἐστὶ δρᾶν· θεοὺς „δ' ἐπιμαρτυράμενοι καὶ δαίμονας, οἳ τὰ θνητὰ „πάντα κατὰ δίκην ἄγουσι, καὶ καταλιπόντες ἐκεί„νους ἀναπράξασθαι τὰς ὑπὲρ ἡμῶν δίκας, ἐκεῖνο „μόνον ἀξιοῦμεν, οἷς ἐστιν ἡμῶν ἐν τῇ πόλει τέκνα „νήπια καὶ γονεῖς, καὶ εἴ τινες ἄρα γυναῖκες ἡμῶν „ἐθελήσουσι κοινωνεῖν τῆς τύχης, τὰ σώματα ἀπο„λαβεῖν. ταῦτα ἡμῖν ἀπόχρη λαβεῖν, καὶ οὐκέτ' „ρύδενὸς ἄλλου δεόμεθα· τῶν ἐκ τῆς πατρίδος. „ἀλλ' εὐτυχεῖτε καὶ ζῆτε βίον, ὃν ὑμῖν προαιρήσθε,

Digitized by Google

„οὕτως ἀπολίτευτα καὶ ἀκοινώνητα πρὸς τοὺς τα-
„πεινοτέρους φρονοῦντες."

Ad crimina objecta respondet T. Lartius.

LXXXI. Ὁ μὲν δὴ Βροῦτος τοιούτους εἰπὼν λόγους, ἐπαύσατο· τοῖς δὲ παροῦσιν ὅσα τε περὶ τῶν δικαίων εἶπεν, ἀληθῆ εἶναι ἐδόκει, καὶ ὅσα τῆς ὑπεροψίας τοῦ συνεδρίου κατηγόρησε, μάλιστα δ' ἐν οἷς τὸ ἀσφαλὲς τῶν δημολογιῶν δόλου μεστὸν ἀπέδεικνυε καὶ ἀπάτης. ἐπεὶ δὲ τὰς ὕβρεις τελευτῶν διῆλθεν, ἃς ἦσαν ὑβρισμένοι ὑπὸ τῶν δανειστῶν, καὶ τῶν οἰκείων ἕκαστον ἀνέμνησε κακῶν, οὐδεὶς ἦν στερρὸς οὕτως τὴν διάνοιαν, ὃς οὐκ ἐξεχεῖτο τοῖς δάκρυσι, καὶ ἀνεκλαίετο τὰς κοινὰς συμφοράς· καὶ τοῦτ' οὐκ αὐτοῖς μόνοις συνέβαινε παθεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς παρὰ τῆς βουλῆς ἥκουσιν. οὐδὲ γὰρ οἱ πρέσβεις τὰ δάκρυα κατασχεῖν ἴσχυσαν, ἐνθυμούμενοι τὰς ἐκ τοῦ διοικισμοῦ τῆς πόλεως ἀτυχίας· καὶ πολὺς ἦν χρόνος, ἐν ᾧ κατηφεῖς καὶ δεδακρυμένοι, καὶ τί χρὴ λέγειν ἀποροῦντες, εἱστήκεσαν. ἐπειδὴ δὲ ὅ τε πολὺς θρῆνος ἐπαύσατο, καὶ σιωπὴ κατέσχε τὴν ἐκκλησίαν, παρῆλθεν ἀπολογησόμενος πρὸς ταῦτα, ἅπερ ἐδόκει τῶν ἄλλων πολιτῶν ἡλικίᾳ τε προῦχειν καὶ ἀξιώσει, Τίτος Λάρκιος, ὃς δὶς ἀποδειχθεὶς ὕπατος, δυνασteίας τῆς καλουμένης δικτατωρίας, ἣ κράτιστα πάντων ἀνθρώπων χρησάμενος, ἱερὰν καὶ σεβασμοῦ μεστὴν ἐποίησε νομισθῆναι τὴν ἐπίφθονον ἀρχήν. ἐπιβαλόμενος δὲ τοὺς περὶ τοῦ δικαίου ποιῆσθαι λόγους, καὶ τὰ μὲν τοῖς δανειστικοῖς

Digitized by Google

ἐγκαλῶν, ὡς ὠμὰ καὶ ἀπάνθρωπα διαπεπραγμένοις· τὰ δὲ τῶν πενήτων καθαπτόμενος, ὡς οὐ δίκαια ἀξιούντων, βίᾳ μᾶλλον ἀφεῖσθαι τῶν ὀφειλημάτων, ἢ χάριτι, καὶ ὡς τὴν βουλὴν οὐκ ὀρθῶς δι' ὀργῆς ἐχόντων ἐπὶ τῷ μηθενὸς τῶν μετρίων παρ' αὐτῆς τυγχάνειν, μᾶλλον ἢ οὐχὶ τοὺς αἰτίους· πειρώμενός τ' ἀποφαίνειν βραχὺ μὲν ὑπάρχον τοῦ δήμου τὸ μὴ κατὰ γνώμην ἀδικοῦν, ὑπὸ δὲ μήκους ἀπορίας ἠναγκασμένον αἰτεῖσθαι τὴν ἄφεσιν, τὸ δὲ πλεῖον, ἀκολασίᾳ καὶ ὕβρει καὶ τῷ καθ' ἡδονὰς ζῆν ἐφεικός, καὶ δι' ἁρπαγῆς ὑπηρετεῖν ἐκ τῶν ἀλλοτρίων ταῖς ἐπιθυμίαις παρεσκευασμένον, διακρίνεσθαί τ' οἰόμενος δεῖν ἀπὸ τῶν ἐλεεινῶν τὰ πονηρά, καὶ ἀπὸ τῶν φιλανθρωπίας δεομένων τὰ μίσους ἄξια, καὶ τοιούτους τινὰς ἄλλους καθιστάμενος λόγους, ἀληθεῖς μὲν, οὐχ ἅπασι δὲ τοῖς ἀκούουσι κεχαρισμένους, οὐκ ἔπειθεν, ἀλλὰ θροῦς ἦν ἐφ' ἑκάστῳ πολὺς, καὶ τῶν μὲν ἀγανακτήσεις, ὡς ἐξαιμάττοντος τὰς λύπας, τῶν δὲ ἐξομολογήσεις, ὡς οὐδὲν τῶν ἀληθῶν ἀποκρυπτομένου. ἔλαττον δὲ πολλῷ τοῦτ' ἦν θατέρου τὸ μέρος, ὥστ' ἠφανίζοντο τῷ πολλῷ, καὶ περιῆν ἡ τοῦ ἀγανακτοῦντος βοή.

Sicinii responsio.

LXXXII. Ὀλίγα δὲ τούτοις ἔτι προσθέντος τοῦ Λαρκίου, καὶ τῆς ἐπαναστάσεως αὐτῶν καὶ τῆς προπετείας τῶν βουλευμάτων καθαψαμένου, παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ τοῦ δήμου προιστηκὼς τότε Σικίννιος, ἔτι μᾶλλον ἐτράχυνε τὰς ὀργὰς αὐτῶν, λέ-

Digitized by Google

γων· „Ὡς ἐκ τούτων ἂν μάλιστα δύναιντο τῶν λό-
„γων καταμαθεῖν, οἷαι τιμαὶ καὶ χάριτες αὐτοὺς
„ὑποδέξονται κατελθόντας εἰς τὴν πατρίδα. οἷς γὰρ
„ἐν ἀκμῇ τῶν δεινῶν οὖσι, καὶ δεομένοις τῆς παρὰ
„τοῦ δήμου βοηθείας, καὶ ἐπὶ τοῦτο ἤκουσιν, οὐδὲ
„νῦν ἐπίρχεται μετρίους καὶ φιλανθρώπους ποιεῖσθαι
„λόγους, τίνα χρὴ δοκεῖν παραστήσεσθαι διάνοιαν,
„ὅταν αὐτοῖς κατ' ἐλπίδα χωρήσῃ τὰ πράγματα, καὶ
„γένηται τὰ νῦν ὑβριζόμενα τοῖς λόγοις ὑποχείρια
„τοῖς ἔργοις; ποίας ὑπερηφανίας αὐτοὺς ἀφέξεσθαι,
„ποίας αἰκίας, ποίας ὠμότητος τυραννικῆς; ἀλλ' εἰ
„μὲν ὑμῖν ἀπόχρη δουλεύειν πάντα τὸν τοῦ βίου
„χρόνον δεδεμένους καὶ μαστιγουμένους, καὶ πυρὶ,
„καὶ σιδήρῳ, καὶ λιμῷ, καὶ πάσῃ λώβῃ ἀπολλυμέ-
„νους, μὴ τρίβετε τὸν χρόνον, ἀλλὰ τὰ ὅπλα ῥίψαν-
„τες καὶ τὼ χεῖρε περιαγαγόντες, ἀκολουθεῖτε αὖ-
„τοῖς. εἰ δὲ τῆς ἐλευθερίας ἔνεστιν ὑμῖν τις πόθος,
„μὴ ἀνάσχεσθε αὐτῶν. ὑμεῖς τ', ὦ πρέσβεις, ᾗ
„λέγετε ἐφ' οἷς καλεῖτε ἡμᾶς δικαίοις, ἢ μὴ λέγον-
„τες, ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἄπιτε· οὐ γὰρ ἂν ἔτι μετα-
„θοίημεν ὑμῖν λόγου."

Agrippae Menenii oratio.

LXXXIII. Ὡς δ' ἐπαύσατο, πάντες οἱ παρόντες ἐπεθορύβησαν, ὡς τὰ δέοντα λελογισμένῳ συγκατατιθέμενοι. καὶ μετὰ τοῦτο, ἡσυχίας γενομένης, Μενήνιος Ἀγρίππας, ὅσπερ καὶ τοὺς ἐν τῇ βουλῇ λόγους ὑπὲρ τοῦ δήμου διέθετο, καὶ τοῦ πεμφθῆναι τὴν αὐτοκράτορα πρεσβείαν γνώμην

Digitized by Google

ἀποφηνάμενος, αἰτιώτατος ἦν, διεσήμαινεν ὅτι βούλεται καὶ αὐτὸς εἰπεῖν. τοῖς δὲ κατ' εὐχὴν τὸ πρᾶγμα ἐφάνη, καὶ νυνί γέ τοι λόγων ὑπέλαβον ἀκούσεσθαι συμβάσεις ἀληθινὰς, καὶ γνώμας σωτηρίας ἀμφοῖν ἐχόντων. καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπερρόθησαν ἅπαντες βοῇ μεγάλῃ, λέγειν κελεύοντες· ἔπειτα ἐπέσχον, καὶ σιγὴ τοσαύτη κατέλαβε τὴν ἐκκλησίαν, ὥστε μηδὲν διαλλάξαι τὸν τόπον ἐρημίας. ὁ δὲ τά τ' ἄλλα, ὡς οἷόν τ' ἦν, πιθανωτάτοις ἔδοξε χρήσασθαι λόγοις, καὶ τοῦ βουλεύματος τῶν ἀκουόντων ἐστοχασμένος· τελευτῶν δὲ τῆς δημηγορίας λέγεται μῦθόν τινα εἰπεῖν εἰς τὸν Αἰσώπειον τρόπον συμπλάσας, πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ πράγματα ἔχοντα, καὶ τούτῳ μάλιστα αὐτοὺς ἐλεῖν· ὅθεν καὶ μνήμης ἀξιοῦται ὁ λόγος, καὶ φέρεται ἐν ἁπάσαις ταῖς ἀρχαίαις ἱστορίαις. ἦν δὲ τὰ λεχθέντα ὑπ' αὐτοῦ τοιάδε. „Ἡμεῖς ἀπεστάλημεν „ὑπὸ τῆς βουλῆς, ὦ δημόται, πρὸς ὑμᾶς, οὔτ' „ἀπολογησόμενοι ὑπὲρ ἐκείνης, οὔθ' ὑμῶν κατ„ηγορήσοντες· οὐ γὰρ ἐδόκει ταῦτα καιρὸν ἔχειν, „οὐδ' εἶναι ταῖς κατεχούσαις τὸ κοινὸν τύχαις πρόσ„φορα· ἀλλὰ διαλύσοντες ἅπάσῃ προθυμίᾳ καὶ „μηχανῇ τὴν στάσιν, καὶ καταστήσοντες εἰς τὸν ἐξ „ἀρχῆς κόσμον τὴν πολιτείαν ἔχοντες δὲ τούτου τὴν „ἐξουσίαν αὐτοκράτορα. ὥστε περὶ μὲν τῶν δικαίων „οὐδὲν ἂν οἰόμεθα δεῖν, ὅπερ Ἰούνιος ἐποιήσεν „οὗτος, εἰς μακρὸν ἐκμηκύνειν χρόνον· ἐφ' οἷς δὲ „φιλανθρώποις οἰόμεθα δεῖν λῦσαι τὴν στάσιν, καὶ „τίς ἡ βεβαιώσουσα τὰς ὁμολογίας ἡμῶν ἔσται πί-

Digitized by Google

„στις, περὶ τούτων, ἃ διεγνώκαμεν ἐροῦμεν πρὸς „ἡμᾶς. ἡμῖν ἐνθυμουμένοις ὅτι πᾶσα θεραπεύεται „στάσις ἐξ ἁπάσης πόλεως, ὅταν ἐξαιρεθῶσιν αἱ „παρασχοῦσαι τὴν διαφορὰν αἰτίαι, ἀναγκαῖον „ἔδοξεν εἶναι τὰς ἀρχηγοὺς τῆς δικυστασίας προφά„σεις γνῶναί τε καὶ παῦσαι. εὑρόντες δὲ τὰς ἀπο„τόμους τῶν δανείων ἀναπρίξεις τῶν παρόντων κα„κῶν αἰτίας γεγονυίας, οὕτως αὐτὰς διορθούμεθα „τοὺς ὀφείλοντας χρέα καὶ μὴ δυναμένους διαλύσα„σθαι, πάντας ἀφεῖσθαι τῶν ὀφειλημάτων δικαιοῦμεν. „καὶ εἴ τινων ἤδη τὰ σώματα ὑπερημέρων ὄντων ταῖς „νομίμοις προθεσμίαις κατέχεται, καὶ ταῦτα ἐλεύ„θερα εἶναι κρίνομεν· ὅσοι τε δίκαις ἁλόντες ἐδού„αις, παρεδόθησαν τοῖς καταδικασαμένοις, καὶ „τούτους ἐλευθέρους εἶναι βουλόμεθα, καὶ τὰς κα„ταγνώσεις αὐτῶν ἀκύρους ποιοῦμεν. περὶ μὲν οὖν „τῶν ἐκ τοῦ παρεληλυθότος χρόνου συμβολαίων, ἃ „τὴν ἀπόστασιν ὑμῖν ἔδοξε ποιῆσαι, τοῦτον ἐπαν„ορθούμεθα τὸν τρόπον. περὶ δὲ τῶν ὕστερον „ἐσομένων, ὡς ἂν ὑμῖν τε, τῷ δήμῳ, καὶ τοῖς ἐκ „τοῦ συνεδρίου κοινῇ βουλευσαμένοις φανῇ, νόμου „κυρωθέντος, οὕτως ἐχέτω. οὐχὶ ταὐτὰ μέντοι τὰ „διαστήσαντα ὑμᾶς ἦν ἀπὸ τῶν πατρικίων, ὦ δη„μόται· καὶ τούτων εἰ τύχοιτε, ἀποχρῆν ὑμῖν ᾤεσθε, „καὶ οὐδενὸς ἄλλου ὠρέγεσθε; δίδοται νῦν ὑμῖν· „ἄπιτε ἤδη χαίροντες εἰς τὴν πατρίδα.

LXXXIV. „Αἱ δὲ βεβαιώσουσι τὰς ὁμολογίας „ταύτας, καὶ τὸ ἀσφαλὲς ὑμῖν παρέξουσαι πίστεις, „ἔσονται αἱ πᾶσι νόμιμοί τε καὶ ἐν ἔθει τοῖς διαλυο-

Digitized by Google

„μένοις τὰς ἔχθρας. ἐπιψηφιεῖται μὲν ἡ βουλὴ
„ταῦτα, καὶ νόμου τάξιν ἀποδώσει τοῖς γραφησο-
„μένοις· μᾶλλον δ' ὑφ' ἡμῶν ἐνθάδε γραφέσθω τὰ
„δόξαντα, καὶ ἡ βουλὴ τούτοις πείσεται. τοῦ δὲ
„μένειν βέβαια τὰ συγχωρούμενα νῦν, καὶ μηδὲν
„ὕστερον ἐναντίον αὐτοῖς ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐξενε-
„χθήσεσθαι, πρῶτον μὲν ἡμεῖς οἱ πρέσβεις ἀνάδο-
„χοι, διδόντες ὑμῖν σώματα καὶ ψυχὰς καὶ γενεὰς
„τὰς ἑαυτῶν, ἐνέχυρα· ἔπειτα οἱ ἄλλοι βουλευταὶ,
„ὅσοι τῷ ψηφίσματι συνεγγραφήσονται. οὐ γὰρ δή
„ποτ' ἀκόντων ἡμῶν γραφήσεταί τι κατὰ τοῦ δή-
„μου. οἱ γὰρ ἡγούμενοι τοῦ συνεδρίου, καὶ πρῶ-
„τοι τὰς αὐτῶν γνώμας ἀποφαινόμενοι τῶν ἄλλων,
„ἡμεῖς ἐσμέν. τελευταία δὲ πίστις ἅπασίν ἐστιν ἀν-
„θρώποις Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, ἣν οὐδεὶς πώ-
„ποτ' ἀναιρήσει χρόνος, ἡ δὲ ὅρκων καὶ σπονδῶν
„ἐγγυητὰς θεοὺς ποιουμένη τῶν συμβάσεων, ὑφ' ἧς
„πολλαὶ μὲν ἰδιωτῶν ἔχθραι μικραὶ, πολλοὶ δὲ
„πόλεμοι πόλεσι πρὸς πόλεις συστάντες, διηλλάγη-
„σαν. καὶ ταύτην εἴ γε λαμβάνετε τὴν πίστιν, εἴτ'
„ὀλίγοις ἐπιτρέπετε, τοῖς ἡγεμόσι τοῦ συνεδρίου,
„περὶ ὅλης ὑμῖν δοῦναι τῆς βουλῆς τοὺς ὅρκους,
„εἴτε πάντας ἀξιοῦτε τοὺς ἐπιγραφομένους τοῖς
„δόγμασιν ὀμνύειν καθ' ἱερῶν, ἢ μὴν βέβαια
„τὰ συγκείμενα φυλάξειν. δεξιὰς δὲ καὶ σπον-
„δὰς καὶ πίστεις ἐπὶ θεῶν γενομένας μήτε σὺ διά-
„βαλλε, Βροῦτε, μήτ' ἀναίρει τὸ κάλλιστον ἐπι-
„τήδευμα τῶν ἀνθρωπίνων, μηδὲ ὑμεῖς ἀνάσχη-
„σθε αὐτοῦ λέγοντος ἀνοσίων καὶ τυραννικῶν ἀν-

Digitized by Google

„Θρώπων πονηρεύματα, ἃ τῆς Ῥωμαίων ἀρετῆς „πολὺ ἀπέχει.

LXXXV. „Μίαν εἰπὼν ἔτι τὴν οὔτ' ἀγνοου- „μένην ὑπ' οὐδενὸς ἀνθρώπων, οὔτ' ἀμφισβητου- „μένην, παύσομαι. τίς δ' ἐστὶν αὕτη; ἡ τὸ κοι- „νὸν συμφέρον εἰσάγουσα, καὶ δι' ἀλλήλων ἀμφό- „τερα ποιοῦσα σώζεσθαι τὰ μέρη. αὕτη μέντοι „πρώτη καὶ μόνη συνῆγέ τε ἡμᾶς εἰς τὸ αὐτό, καὶ „οὐκ ἐάσει ποτὲ δίχα ἀλλήλων γενέσθαι. δεήσεται „γὰρ ἀεὶ, καὶ οὐδέποτε παύσεται δεόμενον, τὸ „μὲν ἀμαθὲς πλῆθος ἔμφρονος ἡγεμονίας· τὸ δ' „ἡγεῖσθαι δυνάμενον βουλευτήριον τῶν ἄρχεσθαι „βουλομένων ὄχλων. καὶ οὐ δόξῃ τοῦτο μόνον εἰ- „κάσαντες, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ πειραθέντες ἴσμεν. τί „οὖν δεδιττόμεθα πράγματα παρέχοντες ἀλλήλοις; „τί δὲ λόγους πονηροὺς λέγαμεν, χρηστὰ πράγματα „ἔχοντες ἐν χερσίν; ἀλλ' οὐκ ἀναπτύξαντες αὐτοὺς, „καὶ τῷ χεῖρε περιβαλόντες ἀλλήλοις, ἄπιμεν εἰς „τὴν πατρίδα, παλαιὰν τέρψιν τῶν ἡδίστων, καὶ „πάθον ἅπάντων γλυκύτατον ἀπολῃψόμενοι· ἀλλ' „ἐπιζητοῦμεν ἀσφαλείας ἀγενήτους, καὶ πίστεις „ἀπίστους, ὥσπερ οἱ πολεμιώτατοι καὶ πάντα ὑπ- „οπτεύοντες ἐπὶ τὸ χεῖρον; ἡμῖν μὲν, ὦ δημόται, „τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου μία πίστις ἀπόχρη, περὶ „τοῦ μὴ ἄν ποτε ὑμᾶς γενέσθαι περὶ ἡμᾶς, εἰ κατ- „ελύσιτε, κακοὺς, τροφάς τε ὑμῶν ἀγαθὰς εἰδόσι, „καὶ ἐπιτηδεύματα νόμιμα, τήν τ' ἄλλην ἀρετὴν, ἣν „πολλάκις ἐπεδείξασθε καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ κατὰ πολε- „μους. καὶ εἴ τι δὲ ἀνάγκην τῆς πίστεως καὶ ἐλπίδος τὸ

„συμβόλαια κοινῆς ἐπανορθώσεως τύχοι, τὰ γοῦν „ἄλλα πιστεύομεν ὑμῖν ἕξεσθαι ἀγαθά, καὶ οὐδὲν „δεόμεθα οὔτε ὅρκων, οὔτε ὁμήρων, οὔτ' ἄλλης „πίστεως παρὰ τοῦ πλήθους οὐδεμιᾶς· ὑμῖν μέν„τοιγε πρὸς οὐδὲν τῶν ἀξιουμένων ἐναντιωσόμεθα. „καὶ περὶ μὲν τῆς πίστεως, ἐφ' ᾗ διαβάλλειν ἡμᾶς „Βροῦτος ἐπεχείρει, ταῦτα ἱκανά· εἰ δέ τις ὑμῖν „φθόνος οὐ δίκαιος ἐγκάθηται, πονηρὰ περὶ τῆς „βουλῆς διανοεῖσθαι πείθων, βούλομαί τινα καὶ „πρὸς τοῦτον εἰπεῖν λόγον, ὦ δημότα· καί μου „πρὸς θεῶν μετ' ἡσυχίας καὶ προσοχῆς ἀκούσατε.

LXXXVI. „Ἔοικέ πως ἄνθρωπείῳ σώματι „πόλις. σύνθετον γάρ, καὶ ἐκ πολλῶν μερῶν ἐστιν „ἑκάτερον· καὶ οὔτε δύναμιν ἔχει ἕκαστον τὴν αὐ„τὴν τῶν ἐν αὐτοῖς μερῶν, οὔτε χρείας παρέχεται „τὰς ἴσας. εἰ δὴ λάβοι τὰ μέρη τοῦ ἀνθρωπείου „σώματος ἰδίαν αἴσθησιν καθ' αὑτὰ καὶ φωνήν, „ἔπειτα στάσις ἐν αὐτοῖς ἐμπέσοι καθ' ἣν γενομένοις „τοῖς ἄλλοις ἅπασι πρὸς τὴν γαστέρα μόνην, καὶ „λέγοιεν οἱ μὲν πόδες, ὅτι πᾶν ἐπ' αὐτοῖς τὸ σῶμα „ἐπίκειται· αἱ δὲ χεῖρες, ὅτι τὰς τέχνας ἐργάζον„ται, καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐκποφίζουσι, καὶ μάχονται „πολεμίοις, καὶ ἄλλα πολλὰ ὠφελήματα παρέχουσιν „ἁς τὸ κοινόν· οἱ δ' ὦμοι, ὅτι τὰ ἄχθη πάντα „ἐπ' αὐτοῖς κομίζεται· τὸ δὲ στόμα ὅτι φθέγγεται, ἡ „δὲ κεφαλή, ὅτι ὁρᾷ καὶ ἀκούει καὶ τὰς ἄλλας αἰ„σθήσεις περιλαβοῦσα ἁπάσας ἔχει, δι' ὧν σώζεται „τὸ πρᾶγμα· ἔπειτα φαῖεν πρὸς τὴν γαστέρα· „Σὺ δ', ὦ χρηστὴ, τί τούτων ποιεῖς; ἢ τίς ἐστιν

Digitized by Google

„, ἡ σὴ χάρις ἡμῖν καὶ ὠφέλεια; ἀλλὰ σύ γε τοσοῦτον
„ἀπέχεις τοῦ πράττειν καὶ συγκατορθοῦν ἡμῖν τῶν
„τι κοινῇ χρησίμων, ὥστε καὶ ἀντιπράττεις καὶ
„ἐνοχλεῖς, καὶ εἰ πρᾶγμα ἀφόρητον, ὑπηρετεῖν ἀναγ-
„κάζουσα, καὶ φέρειν ἁπανταχόθεν εἰς τὴν ἐκ-
„πλήρωσιν τῶν σεαυτῆς ἐπιθυμιῶν. φέρε, τί οὐ
„μεταποιούμεθα τῆς ἐλευθερίας, καὶ τῶν πολλῶν
„ἀφιέμεθα πραγματειῶν, ἃς ἕνεκα ταύτης ὑπομέ-
„νομεν; εἰ δὴ ταῦτα δόξειεν αὐτοῖς, καὶ μηδὲν ἔτι
„δρᾷη τὰ ἑαυτοῦ ἔργον, ἔσθ' ὅπως ἂν ἐπὶ πολὺ
„διαρκέσαι δυνηθείη τὰ σῶμα, ἀλλ' οὐκ ἂν ἐντὸς
„ὀλίγων ἡμερῶν τῷ κακίστῳ τῶν μόρων ἁναλωθείη,
„λιμῷ; οὐκ ἂν ἔχοι ἄλλως τις εἰπεῖν. τὸν αὐτὸν δὴ
„τρόπον ὑπολάβετε καὶ περὶ τῆς πόλεως. πολλὰ
„γὰρ δὴ καὶ ταύτην τὰ συμπληροῦντα ἔθνη, καὶ
„οὐδὲν ἀλλήλοις ἐοικότα· ὧν ἕκαστον ἰδίαν τινὰ
„τῷ κοινῷ χρείαν, ὥσπερ τὰ μέλη τῷ σώματι, παρέ-
„χεται. οἱ μὲν γὰρ τοὺς ἀγροὺς γεωργοῦσιν, οἱ δὲ
„μάχονται περὶ αὐτῶν πρὸς τοὺς πολεμίους, οἱ δ'
„ἐμπορεύονται πολλὰς διὰ θαλάσσης ὠφελείας, οἱ
„δὲ τὰς ἀναγκαίας ἐργάζονται τέχνας. εἰ δὲ ταῦτα
„πάντα τὰ ἔθνη πρὸς τὴν βουλὴν τὴν ἐκ τῶν ἀρί-
„στων συγκειμένην διαστασιάσειε, καὶ λέγοι· Σὺ δὲ
„ἡμῖν, ὦ βουλή, τί ποιεῖς ἀγαθόν; καὶ ἀντὶ ποίας
„αἰτίας ἄρχειν τῶν ἄλλων ἀξιοῖς; οὐδὲν γὰρ ἂν εἰ-
„πεῖν ἔχοις· ἔπειτα οὐκ ἀπαλλαγησόμεθά σου τῆς
„τυραννίδος ταύτης ἤδη ποτὲ, καὶ δίχα ἡγεμόνος
„οἰκήσομεν; εἰ δὴ ταῦτα διανοηθέντες, τῶν συνή-
„θων ἐπιτηδευμάτων ἀποσταῖεν, τί κωλύσει ταύτην

Digitized by Google

„κακὴν κακῶς ἀπολέσθαι τὴν πόλιν, ὑπὸ λιμοῦ τι
„καὶ πολέμου, καὶ παντὸς ἄλλου κακοῦ; μαθόντες
„οὖν, ὦ δημόται, ὅτι καθάπερ ἐν τοῖς σώμασι
„ἡμῶν ἡ λοιδορουμένη κακῶς ὑπὸ τῶν πολλῶν τρέ
„φει τὸ σῶμα τρεφομένη, καὶ σώζει σωζομένη, κα
„ἔστιν ὡσεί τις ἑστίασις κοινὴ, τὸ πρόσφορον ἅπά
„των καὶ τῆς διαμονῆς αἴτιον ἀποδιδοῦσα· οὕτι
„ἐν ταῖς πόλεσιν ἡ διοικοῦσα τὰ κοινά, καὶ τὸ
„προσήκοντος ἑκάστῳ προνοουμένη βουλή, πάντ
„σώζει καὶ φυλάττει καὶ ἐπανορθοῖ· παύσασθε τὸ
„ἐπιφθόνους κατ' αὐτῆς φωνὰς λέγοντες, ὡς ἔξε
„βλήθητε τῆς πατρίδος, ὡς ἀλῆται καὶ πτωχοὶ πε
„ρίερχεσθε δι' αὐτήν. οὐδὲν γὰρ ὑμᾶς εἴργαστο
„κακὸν, οὐδ' ἂν ἐργάσαιτο· ἀλλ' αὐτὴ καλεῖ κα
„ἀντιβολεῖ, καὶ τὰς χεῖρας ὑμῖν ὅμα ταῖς πύλαι
„ἀναπετάσασα, ὑποδέχεται."

Bruti postulata.

LXXXVII. Τοιαῦτα λέγοντος τοῦ Μενινίου, πολλαὶ καὶ ποικίλαι παρ' ὅλην τὴν δημηγορίαν ἐγί-γοντο ἐκ τῶν παρόντων φωναί. ἐπειδὴ δὲ τελευτῶν τοῦ λόγου, πρὸς ὀλοφυρμοὺς ἐτράπετο, καὶ τὰς μελλούσας καθέξειν συμφορὰς, τούς τε ὑπομένον-τας ἐν τῇ πόλει καὶ τοὺς ἀπελαυνομένους, καὶ τὰς ἀμφοῖν ἀπεκλαύσατο τύχας, δάκρυά τε ἁπάντων ἐξεχέετο, καὶ μιᾷ βοῇ συμφρονήσαντες ἀνεβόησαν ἀπάγειν σφᾶς εἰς τὴν πόλιν, καὶ μὴ τρίβειν τὸν χρόνον· ὀλίγου τε πάνυ ἐδέησαν ἀπεῖναι διὰ τά-χους ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ἅπαντα τὰ πράγματα τοῖς

Digitized by Google

πρεσβευταῖς ἐπιτρέψαντες, καὶ μηδὲν ἄλλο τῶν εἰς ἀσφάλειαν πραγματευσάμενοι, εἰ μὴ παρελθὼν ὁ Βροῦτος ἐπίσχε τὰς ὁρμὰς αὐτῶν· „Τὰ μὲν ἄλλα καλῶς ἔχειν τῷ δήμῳ, λέγων, ὅσα ἡ βουλὴ ὑπισχνεῖτο, καὶ πολλὴν αὐτῇ τῶν συγχωρηθέντων χάριν ἔχειν ἀξιῶν· δεδοικέναι μέντοι τὸν ἅπαντα χρόνον φάσκων, καὶ τοὺς αὖθίς ποτε τυραννικοὺς ἄνδρας ἐπιχειρήσοντας, εἰ τύχοι, περὶ τῶν γεγονότων τῷ δήμῳ μνησικακεῖν· μίαν δ' εἶναι μόνην ἀσφάλειαν πᾶσι τοῖς δεδοικόσι τοὺς κρείττονας ταύτην, εἰ γένοιτο αὐτοῖς φανερὸν, ὅτι τοῖς βουλομένοις αὐτοὺς ἀδικεῖν, οὐχ ὑπάρξει δύναμις· ἕως δ' ἂν παρῇ τὸ δύνασθαι πονηρὰ δρᾶν, οὐκ ἐλλείψει τοῖς πονηροῖς τὸ βούλεσθαι. ταύτης οὖν εἰ τύχοιεν τῆς ἀσφαλείας, οὐδὲν αὐτοῖς ἔτι δεήσει." ὑποτυχόντος δὲ τοῦ Μενηνίου, καὶ κελεύσαντος λέγειν τὴν ἀσφάλειαν, ἧς ἔτι τὸν δῆμον οἴεται δεῖσθαι, „Συγχωρήσατε, φησὶν, ἡμῖν ἄρχοντας „ἀποδεικνύναι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐξ ἡμῶν ὅσους „δή τινας, οἵτινες ἄλλου μὲν οὐδενὸς ἔσονται κύριοι, τοῖς δ' ἀδικουμένοις ἢ κατισχυομένοις τῶν „δημοτῶν βοηθήσουσι, καὶ οὐ περιόψονται τῶν „δικαίων ἀποστερούμενον οὐδένα· τοῦτο ὑμᾶς ἀν„τιβολοῦμεν καὶ δεόμεθα πρὸς τοῖς ἄλλοις οἷς δε„δώκατε, εἰ μὴ λόγος, ἀλλ' ἔργον εἰσὶν αἱ διαλλα„γαὶ, δοῦναι καὶ χαρίσασθαι."

LXXXVIII. Ὁ μὲν οὖν δῆμος, ὡς τούτων ἤκουσε, μεγάλῃ βοῇ καὶ μέχρι πολλοῦ κατεχούσῃ τόν τ' ἄνδρα ἐπῄνει, καὶ τοὺς πρεσβευτὰς παρεκά-

Digitized by Google

„κακὴν κακῶς ἀπολέσθαι τὴν πόλιν, ὑπό τε λιμοῦ τε „καὶ πολέμου, καὶ παντὸς ἄλλου κακοῦ; μαθόντες „οὖν, ὦ δημόται, ὅτι καθάπερ ἐν τοῖς σώμασιν „ἡμῶν ἡ λοιδορουμένη κακῶς ὑπὸ τῶν πολλῶν τρέ„φει τὸ σῶμα τρεφομένη, καὶ σώζει σωζομένη, καὶ „ἔστιν ὡσεί τις ἑστίασις κοινὴ, τὸ πρόσφορον ἁπάν„των καὶ τῆς διαμονῆς αἴτιον ἀποδιδοῦσα· οὕτως „ἐν ταῖς πόλεσιν ἡ διοικοῦσα τὰ κοινὰ, καὶ τοῦ „προσήκοντος ἑκάστῳ προνοουμένη βουλὴ, πάντα „σώζει καὶ φυλάττει καὶ ἐπανορθοῖ· παύσασθε τὰς „ἐπιφθόνους κατ' αὐτῆς φωνὰς λέγοντες, ὡς ἔξε„βλήθητε τῆς πατρίδος, ὡς ἁλῆται καὶ πτωχοὶ πε„ριέρχεσθε δι' αὐτήν. οὐδὲν γὰρ ὑμᾶς εἴργασται „κακὸν, οὐδ' ἂν ἐργάσαιτο· ἀλλ' αὐτὴ καλεῖ καὶ „ἀντιβολεῖ, καὶ τὰς χεῖρας ὑμῖν ὅμα ταῖς πύλαις „ἀναπετάσασα, ὑποδέχεται."

Bruti postulata.

LXXXVII. *Τοιαῦτα λέγοντος τοῦ Μενηνίου, πολλαὶ καὶ ποικίλαι παρ' ὅλην τὴν δημηγορίαν ἐγίνοντο ἐκ τῶν παρόντων φωναί. ἐπειδὴ δὲ τελευτῶν τοῦ λόγου, πρὸς ὀλοφυρμοὺς ἐτράπετο, καὶ τὰς μελλούσας καθέξειν συμφορὰς, τούς τε ὑπομένοντας ἐν τῇ πόλει καὶ τοὺς ἀπελαυνομένους, καὶ τὰς ἀμφοῖν ἀπεκλαύσατο τύχας, δάκρυά τε ἅπασιν ἐξεχεῖτο, καὶ μιᾷ βοῇ συμφρονήσαντες ἀνεβόησαν ἀπάγειν σφᾶς εἰς τὴν πόλιν, καὶ μὴ τρίβειν τὸν χρόνον· ὀλίγου τε πάνυ ἐδέησαν ἀπεῖναι διὰ τάχους ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ἅπαντα τὰ πράγματα τοῖς*

Digitized by Google

πρεσβευταῖς ἐπιτρέψαντες, καὶ μηδὲν ἄλλο τῶν εἰς ἀσφάλειαν πραγματευσάμενοι, εἰ μὴ παρελθὼν ὁ Βροῦτος ἐπέσχε τὰς ὁρμὰς αὐτῶν· „Τὰ μὲν ἄλλα „καλῶς ἔχειν τῷ δήμῳ, λέγων, ὅσα ἡ βουλὴ ὑπε„σχνεῖτο, καὶ πολλὴν αὐτῇ τῶν συγχωρηθέντων χά„ριν ἔχειν ἀξιῶν· δεδοικέναι μέντοι τὸν ἅπαντα „χρόνον φάσκων, καὶ τοὺς αὖθίς ποτε τυραννικοὺς „ἄνδρας ἐπιχειρήσοντας, εἰ τύχοι, περὶ τῶν γεγο„νότων τῷ δήμῳ μνησικακεῖν· μίαν δ' εἶναι μόνην „ἀσφάλειαν πᾶσι τοῖς δεδοικόσι τοὺς κρείττονας „τοιαύτην, εἰ γένοιτο αὐτοῖς φανερὸν, ὅτι τοῖς βου„λομένοις αὐτοὺς ἀδικεῖν, οὐκ ὑπάρξει δύναμις· „ἕως δ' ἂν παρῇ τὸ δύνασθαι πονηρὰ δρᾶν, οὐκ „ἐλλείψει τοῖς πονηροῖς τὸ βούλεσθαι. ταύτης οὖν „εἰ τύχοιεν τῆς ἀσφαλείας, οὐθὲν αὐτοῖς ἔτι δεή„σει." ὑποτυχόντος δὲ τοῦ Μενηνίου, καὶ κελεύσαντος λέγειν τὴν ἀσφάλειαν, ἣν ἔτι τὸν δῆμον οἴεται δεῖσθαι, „Συγχωρήσατε, φησὶν, ἡμῖν ἄρχοντας „ἀποδεικνύναι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐξ ἡμῶν ὅσους „δή τινας, οἵτινες ἄλλου μὲν οὐδενὸς ἔσονται κύ„ριοι, τοῖς δ' ἀδικουμένοις ἢ κατισχυομένοις τῶν „δημοτῶν βοηθήσουσι, καὶ οὐ περιόψονται τῶν „δικαίων ἀποστερούμενον οὐδένα· τοῦτο ὑμᾶς ἀν„τιβολοῦμεν καὶ δεόμεθα πρὸς τοῖς ἄλλοις οἷς δε„δώκατε, εἰ μὴ λόγος, ἀλλ' ἔργον εἶσιν αἳ διαλλα„γαὶ, δοῦναι καὶ χαρίσασθαι."

LXXXVIII. Ὁ μὲν οὖν δῆμος, ὡς τούτων ἤκουσε, μεγάλῃ βοῇ καὶ μέχρι πολλοῦ κατεχούσῃ τόν τ' ἄνδρα ἐπῄνει, καὶ τοὺς πρεσβευτὰς παρεκά-

Digitized by Google

λει συγχωρῆσαι σφίσι καὶ τοῦτο. οἱ δὲ πρέσβεις μεταστάντες ἐκ τῆς ἐκκλησίας, καὶ διαλεχθέντες ὀλίγα πρὸς ἀλλήλους, παρῆσαν οὐ διὰ μακροῦ. σιωπῆς δὲ γενομένης, παρελθὼν ὁ Μενήνιος, εἶπε· „Τὸ μὲν „πρᾶγμα, ὦ δημόται, μέγα καὶ πολλῶν μεστὸν „ὑποψιῶν ἀτόπων· δέος τε καὶ φροντὶς ἡμᾶς εἰσέρ„χεται, μή ποτε δύο πόλεις ποιήσωμεν ἐν μιᾷ „πλήν, τό γ' ἐφ' ἡμῖν εἶναι μέρος, οὐδὲ πρὸς ταύ„την ἐναντιούμεθα τὴν δέησιν ὑμῶν. τοῦτο μέ„τοι χαρίσασθε ἡμῖν, ὃ καὶ ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν „ἐπιτρέψατε τῶν πρεσβευτῶν τρισὶν εἰς τὴν πόλιν „ἀφικομένοις δηλῶσαι τῇ βουλῇ ταῦτα· καὶ γὰρ ἡ „κὴν ἐξουσίαν παρ' αὐτῆς ἔχομεν, ὅπως ἂν βουλώ„μεθα, ποιήσασθαι τὰς διαλλαγάς, αὐτοκράτορες „ὄντες τῶν ὑποσχέσεων· αὐτοί γέ τοι οὐ δικαιοῦ„μεν τοῦτο λαβεῖν· ἀλλ' ἐπειδὴ παρὰ δόξαν ἡμῖν „ἀπήντηται πρᾶγμα καινόν, οἷα ἀφελόμενοι τὴν „ἰδίαν ἐξουσίαν, τῷ συνεδρίῳ φέροντες ἀναθήσο„μεν· πεπεῖσμεθα μέντοι κἀκεῖνο ταῦτα δόξειν „ἅπερ ἡμῖν. ἐγὼ μὲν οὖν ἐνθάδε μενῶ, καὶ σὺν „ἐμοί τι μέρος τῆς πρεσβείας· Οὐαλέριος δὲ πορεύ„σεται, καὶ οἱ λοιποὶ σὺν αὐτῷ." ἔδόκει ταῦτα· καὶ κατὰ σπουδὴν ἀναβάντες ἐπὶ τοὺς ἵππους, ἤλαυνον εἰς τὴν πόλιν οἱ μέλλοντες δηλώσειν τῇ βουλῇ τὰ γενόμενα. προθέντων δὲ τῶν ὑπάτων λόγον τοῖς συνέδροις, Οὐαλέριον μὲν ἦν γνώμη, διδόναι καὶ ταύτην τῷ δήμῳ τὴν χάριν· Ἄππιος δὲ, ὅσπερ ἐξ ἀρχῆς ἠναντιοῦτο ταῖς διαλλαγαῖς, καὶ τότ' ἐκ τοῦ φανεροῦ ἀντέλεγε, βοῶν καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυρόμε

Digitized by Google

νος, καὶ ὅσων μέλλοι σπέρμα κακῶν βαλεῖν τῇ πολιτείᾳ προλέγων. ἀλλ' οὐκ ἔπειθε τοὺς πολλούς, ὡρμηκότας, ὥσπερ εἶπον, διαλύσασθαι τὴν στάσιν: γίνεται δὴ ψήφισμα τῆς βουλῆς, τά τ' ἄλλα, ὅσα οἱ πρέσβεις ὑπέσχοντο τῷ δήμῳ, εἶναι κύρια, καὶ τὴν ἀσφάλειαν, ἣν ᾔτειτο, ἐπιτρέπειν. ταῦτα οἱ πρέσβεις διοικησάμενοι, τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ παρῆσαν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, καὶ τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ διεσάφησαν. μετὰ τοῦτο Μενινίου παραινέσαντος τοῖς δημόταις ἀποστεῖλαί τινας εἰς τὴν βουλήν, οἷς τὰ πιστὰ δώσει, πέμπεται Λεύκιος Ἰούνιος Βροῦτος, ὑπὲρ οὗ πρότερον εἴρηκα, καὶ σὺν αὐτῷ Μάρκος Λέκιος, καὶ Σπόριος Ἰκίλιος. τῶν δὲ παρὰ τῆς βουλῆς ἀφιγμένων, οἱ μὲν ἡμίσεις ἅμα τοῖς περὶ τὸν Βροῦτον εἰς τὴν πόλιν ἀπεστάλησαν· Ἀγρίππας δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν κατέμεινεν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου, διαγράψαι παρακληθεὶς τὸν νόμον τοῖς δημοτικοῖς, καθ' ὃν ἀποδείξουσι τὰς ἀρχάς.

Tribuni plebis.

LXXXIX. Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ παρῆσαν μὲν οἱ περὶ τὸν Βροῦτον, πεποιημένοι τὰς πρὸς τὴν βουλὴν συνθήκας διὰ τῶν ἐρηνοδικῶν, οὓς καλοῦσι Ῥωμαῖοι Φητιάλεις· νεμηθεὶς δ' ὁ δῆμος εἰς τὰς τότε οὔσας φρατρίας, ἢ ὅπως βούλεταί τις αὐτὰς προσαγορεύειν, ἃς ἐκεῖνοι καλοῦσι κουρίας, ἄρχοντας ἐνιαυσιαίους ἀπέδειξε τοὺς περὶ Λεύκιον Ἰούνιον Βροῦτον, καὶ Γάϊον Σικίνιον Βελλούτον, οὓς καὶ τέως εἶχον ἡγεμόνας· καὶ ἔτι πρὸς

Digitized by Google

τούτοις, Γάϊον καὶ Πόπλιον Λικιννίους, καὶ Γάϊον Ἰουλίλιον Ῥουγανόν. οὗτοι τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν πρῶτοι παρέλαβον οἱ πέντε ἄνδρες, ἡμέρᾳ τετάρτῃ πρὸ τριῶν εἰδῶν Δεκεμβρίων, ὥσπερ καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου γίνεται. τελεσθέντων δὲ τῶν ἀρχαιρεσίων, τοῖς μὲν παρὰ τῆς βουλῆς ἤκουσι καλῶς ἔχειν ἐδόκει πάντα περὶ ὧν ἀπιστάλησαν· ὁ δὲ Βροῦτος ἐκκλησίαν συναγαγὼν, συνεβούλευε τοῖς δημόταις ἱερὰν καὶ ἄσυλον ἀποδεῖξαι τὴν ἀρχὴν, νόμῳ τε καὶ ὅρκῳ βεβαιώσαντας αὐτῇ τὸ ἀσφαλές. ἐδόκει ταῦτα πᾶσι, καὶ γράφεται πρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν συναρχόντων ὅδε ὁ νόμος· „ὅτι δήμαρχον ἄκον„τα, ὥσπερ ἕνα τῶν πολλῶν, μηδεὶς μηδὲν ἀναγκα„ζέτω δρᾶν, μηδὲ μαστιγούτω, μηδὲ ἐπιτατέτω „μαστιγοῦν ἑτέρῳ, μηδὲ ἀποκτιννύτω, μηδὲ ἀπο„κτίνειν κελευέτω. ἐὰν δέ τις τῶν ἀπηγορευμένων „τι ποιήσῃ, ἔξάγιστος ἔστω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ „Δήμητρος ἱερά· καὶ ὁ κτείνας τινὰ τῶν ταῦτα „εἰργασμένων, φόνου καθαρὸς ἔστω." καὶ ἵνα μὴ μηδ' εἰς τὸ λοιπὸν τῷ δήμῳ ἐξουσία γένηται καταπαῦσαι τόνδε τὸν νόμον, ἀλλ' εἰς πάντα τὸν χρόνον ἀκίνητος διαμείνῃ, πάντας ἐτάχθη Ῥωμαίους ὀμόσαι καθ' ἱερῶν, ἢ μὴν χρήσεσθαι τῷ νόμῳ καὶ αὐτοὺς καὶ ἐγγόνους τὸν ἀεὶ χρόνον. ἀρά τε τῷ ὅρκῳ προσετέθη, τοῖς μὲν ἐμπεδοῦσι τοὺς θεοὺς τοὺς οὐρανίους ἵλεως εἶναι, καὶ δαίμονας τοὺς καταχθονίους· τοῖς δὲ παραβαίνουσιν, ἐναντία καὶ τὰ παρὰ θεῶν γίνεσθαι, καὶ τὰ παρὰ δαιμόνων, ὡς ἄγει τῷ μιγίστῳ ἐνόχοις. ἐκ τούτων κατ-

Digitized by Google

ἐστη τοῖς Ῥωμαίοις ἔθος, τὰ τῶν δημάρχων σώματα ἱερὰ εἶναι καὶ παναγῆ, καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου διαμένει.

Aediles plebis.

XC. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐψηφίσαντο, βωμὸν κατεσκεύασαν ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας, ἐν ᾗ κατιστρατοπέδευσαν, ὃν ἐπὶ τοῦ κατασχόντος αὐτοὺς δείματος τότε ὠνόμασαν, ὡς ἡ πάτριος αὐτῶν σημαίνει γλῶσσα, Διὸς Δειματίου. ᾧ θυσίας ἐπιτελέσαντες, καὶ τὸν ὑποδεξάμενον αὐτοὺς τόπον ἱερὸν ἀνέντες, κατῆεσαν εἰς τὴν πόλιν ἅμα τοῖς πρέσβεσιν. ἀποδόντες δὲ καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει θεοῖς χαριστήρια, καὶ τοὺς πατρικίους πείσαντες ἐπικυρῶσαι τὴν ἀρχὴν, ψῆφον ἐπενέγκαντας, ἐπειδὴ καὶ τούτου παρ' αὐτῶν ἔτυχον, ἐδεήθησαν ἔτι τῆς βουλῆς ἐπιτρέψαι σφίσιν ἄνδρας ἐκ τῶν δημοτικῶν δύο καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποδεικνύναι, τοὺς ὑπηρετήσοντας τοῖς δημάρχοις ὅσων ἂν δέωνται, καὶ δίκας, ἃς ἂν ἐπιτρέψωνται ἐκεῖνοι, κρινοῦντας, ἱερῶν τε καὶ δημοσίων τόπων καὶ τῆς κατὰ τὴν ἀγορὰν εὐθετηρίας ἐπιμελησομένους. λαβόντες δὲ καὶ τοῦτο τὸ συγχώρημα παρὰ τῆς βουλῆς, ἀποδεικνύουσιν ἄνδρας, οὓς ὑπηρέτας τῶν δημάρχων καὶ συνάρχοντας, καὶ δικαστὰς ἐκάλουν. νῦν μέντοι κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν ἀφ' ἑνὸς, ὧν πράττουσιν, ἔργων, ἱερῶν τόπων ἐπιμεληταὶ καλοῦνται, καὶ τὴν ἐξουσίαν οὐκέθ' ὑπηρετικὴν ἑτέρων ἔχουσιν, ὡς πρότερον. ἐπιτέτραπται δ' αὐτοῖς πολλὰ καὶ μεγάλα, καὶ σχε-

Digitized by Google

δὸν ἐοικασί πως κατὰ τὰ πλεῖστα τοῖς παρ' Ἕλλησιν ἀγοραιόμοις.

Volsci debellati.

XCI. Ἐπεὶ δὲ κατέστη τὰ πράγματα, καὶ τὸν ἀπ' ἀρχῆς κόσμον ἐκομίσατο ἡ πόλις, ἐπὶ τοὺς ἔξω πολέμους ἐπὸ τῶν ἡγεμόνων στρατιὰ κατελέγετο, πολλὴν εἰσενεγκαμένου προθυμίαν τοῦ δήμου, καὶ δι' ὀλίγου χρόνου πάντα τὰ εἰς πόλεμον ἐπιτήδεια εὐτρεπῆ ποιήσαντος. τῶν δ' ὑπάτων διακληρωσαμένων περὶ τῆς ἐξουσίας, ὡς ἔστιν αὐτοῖς ἔθος, Σπόριος μὲν Κάσσιος, ὃς ἔλαχε τὴν τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐπιμέλειαν, ὑπέμεινε, μέρος τῆς κατειλεγμένης δυνάμεως λαβὼν τὸ ἀρκοῦν· Πόστουμος δὲ Κομήνιος ἐξῆγε τὴν λοιπὴν στρατιὰν, Ῥωμαίων τ' αὐτῶν ἀξιόχρεων ἄγων μοῖραν, καὶ Λατίνων τὸ συμμαχικὸν, οὐκ ὀλίγον ὄν. κρίνας δὲ Οὐολούσκοις ἐπιχειρεῖν πρώτοις, πόλιν αὐτῶν Λογγόλαν ἐξ ἐφόδου καταλαμβάνεται, ἐπιβαλλομένων μὲν τῶν ἐν αὐτῇ μεταποιεῖσθαί τινος ἀρετῆς, καὶ τινα στρατιὰν ὕπαιθρον ἀποστειλάντων, ἢ τοὺς ἐπιόντας ἀνείρξειν ἐπίστευον, αἰσχρῶς δ' ἀναγκασθέντων φυγεῖν, πρὶν ἢ λαμπρόν τι ἔργον ἀποδείξασθαι, καὶ οὐδ' ἐν τῇ τειχομαχίᾳ γενναῖον οὐδὲν ἀποδειξαμένων. μιᾷ γοῦν ἡμέρᾳ τῆς τε γῆς αὐτῶν Ῥωμαῖοι ἐκράτησαν ἅπασης, καὶ τὴν πόλιν οὐ πολλὰ πραγματευθέντες κατὰ κράτος ἔλαβον. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς τά τ' ἐγκαταληφθέντα χρήματα διαρπάσαι τοῖς στρατιώταις ἐφεὶς, καὶ φρουρὰν ἐν τῇ πόλει καταλι-

Digitized by Google

πρὸς, ἔξηγε τὴν δύναμιν ἐφ' ἑτέραν πόλιν τῶν Οὐολούσκων, ἣ καλεῖται μὲν Πολούσκα, διάστημα δ' οὐ πολὺ τῆς Λογγόλας ἀπέχει. οὐδενὸς δ' αὐτῷ τολμήσαντος ὑπαντῆσαι, διανύσας τὴν χώραν κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν, προσέβαλε τοῖς τείχεσι· τῶν δὲ στρατιωτῶν οἱ μὲν τὰς πύλας διακόψαντες, οἱ δὲ διὰ κλιμάκων ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβάντες, αὐθημερὸν γίνονται καὶ ταύτης τῆς πόλεως κύριοι, ὡς δὲ παρέλαβε τὴν πόλιν, ὀλίγους μὲν τινας ἐπιλέξας, τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστάσεως, ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ λοιποὺς χρημάτων ἀφαιρέσει ζημιώσας, καὶ ὅπλα ἀφελόμενος, Ῥωμαίων εἶναι τὸ λοιπὸν ἠνάγκασεν ὑπηκόους.

XCII. Καταλιπὼν δὲ καὶ ταύτῃ βραχεῖαν τῆς στρατιᾶς μοῖραν ἕνεκα φυλακῆς, τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ τὴν δύναμιν ἀναλαβὼν, προῆγεν ἐπὶ Κοριόλαν, πόλιν ἐπιφανῆ σφόδρα, καὶ ὥσπερ ἂν μητρόπολιν τῶν Οὐολούσκων· ἔνθα καὶ δύναμις ἦν συνειλεγμένη κραταιὰ, καὶ τὸ τεῖχος οὐ ῥᾴδιον ἁλῶναι, τά τε πρὸς τὸν πόλεμον ἐπιτήδεια παρεσκευασμένα τοῖς ἔνδον ἐκ πολλοῦ. ἐπιχειρήσας δὲ τῇ τειχομαχίᾳ μέχρι δείλης ὀψίας, ἀποκρούεται πρὸς τῶν ἐναντίων, πολλοὺς τῶν οἰκείων ἀπολέσας. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ κριούς τε καὶ γέφυρα καὶ κλίμακας εὐτρεπισάμενος, παρεσκευάζετο μὲν, ὡς πάσῃ τῇ δυνάμει πειρασόμενος τῆς πόλεως. ἀκούσας δὲ ὅτι πολλῇ χειρὶ μέλλουσιν Ἀντιάται βοηθεῖν τοῖς Κοριολάνοις κατὰ τὸ συγγενὲς, καὶ εἶσιν οἱ πεμφθέντες ἐν ὁδῷ ἤδη, μερίσας τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν, τῷ μὲν ἡμίσει τειχομαχεῖν

Digitized by Google

ἔγνω, Τίτον Λάρκιον ἐπ' αὐτοῖς καταλιπὼν, τῷ δὲ λοιπῷ κωλύειν τοὺς ἐπιόντας διενοεῖτο. καὶ γίνονται δύο τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀγῶνες· Ῥωμαῖοι δ' ἐνίκων, πάντων μὲν προθύμως ἀγωνισαμένων, ἑνὸς δὲ ἀνδρὸς ἄπιστον ἀρετὴν καὶ παντὸς λόγου κρείττονας ἀποδειξαμένου πράξεις. ὃς ἦν μὲν ἐκ τοῦ γένους τῶν πατρικίων, καὶ οὐκ ἀσήμων πατέρων. ἐκαλεῖτο δὲ Γάϊος Μάρκιος· σώφρων δὲ τὸν καθ' ἡμέραν βίον ὁ ἀνὴρ, καὶ φρονήματος ἐλευθέρου μεστός. ἐγένετο δ' ὁ τρόπος τῆς ἑκατέρας μάχης τοιόσδε· ὁ μὲν Λάρκιος ἐξαγαγὼν τὴν στρατιὰν ἅμα ἡμέρᾳ, προσῆγε τοῖς τείχεσι τῆς Κοριόλας, καὶ κατὰ πολλοὺς τόπους ἐποιεῖτο τὰς προσβολάς· οἱ δὲ Κοριολάνοι, μεγαλοφρονοῦντες ἐπὶ τῇ παρὰ τῶν Ἀντιατῶν βοηθείᾳ, ἣν οὐ διὰ μακροῦ σφίσι παρέσεσθαι ἐπίστευον, ἀνοίξαντες πάσας τὰς πύλας, ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀθρόοι. Ῥωμαῖοι δὲ τὴν μὲν πρώτην ἔφοδον αὐτῶν ἐδέξαντο, καὶ πολλὰς πληγὰς τοῖς ὁμόσε χωροῦσιν ἔδοσαν. ἔπειτα πλειόνων ἐπιόντων, ὠθούμενοι κατὰ πρανοῦς χωρίου, ἐνέκλιναν. τοῦτο κατιδὼν ὁ Μάρκιος, ὑπὲρ οὗ πρότερον ἔφην, ἵσταται σὺν ὀλίγοις, καὶ δέχεται τὸ ἐπιφερόμενον τῶν πολεμίων στῖφος· καταβαλὼν δὲ συχνοὺς αὐτῶν, ὡς ἐνέκλιναν οἱ λοιποὶ, καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἔφευγον, ἠκολούθει, κτείνων ἀεὶ τοὺς ἐν χερσὶ, καὶ ἐπικελευόμενος τοῖς φεύγουσιν ἀεὶ τῶν σφετέρων, ἀναστρέφειν τε καὶ θαῤῥεῖν, καὶ αὐτῷ ἕπεσθαι. οἱ δ' αἰδεσθέντες ἐπὶ τῷ ἔργῳ, ἀνέστρεφον αὖθις, καὶ τοῖς καθ' ἑαυτοὺς ἐπέκειντο παίοντες καὶ διώκοντες,

Digitized by Google

καὶ δι' ὀλίγου χρόνου τοὺς συμπλακέντας ἕκαστοι τρεψάμενοι, προσέκειντο τοῖς τείχεσι· καὶ ὁ Μάρκιος θρασύτερον ἤδη κινδυνεύων, προσωτέρω μᾶλλον ἐχώρει· καὶ πρὸς αὐταῖς γενόμενος ταῖς πύλαις, συνεισέπιπτε τοῖς φεύγουσιν εἰς τὸ τεῖχος. συνεισπεσόντων δ' αὐτῷ καὶ ἄλλων συχνῶν, κατὰ πολλὰ μέρη τῆς πόλεως φόνος ἐγίνετο ἐξ ἀμφοῖν πολύς· τῶν μὲν ἀνὰ τοὺς στενωποὺς, τῶν δὲ περὶ ταῖς ἁλισκομέναις οἰκίαις μαχομένων. συνελάμβανον δὲ τοῦ ἔργου τοῖς ἔνδον καὶ αἱ γυναῖκες, ἀπὸ τῶν στεγῶν βάλλουσαι τοὺς πολεμίους τοῖς καλυπτῆρσι· καὶ καθ' ὅσον ἑκάστῳ τις ἰσχὺς καὶ δύναμις ἦν, προθύμως ἐβοήθουν τῇ πατρίδι. οὐ μέντοι ἐπὶ πολὺν γε χρόνον τοῖς θεινοῖς ἀντεῖχον, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν παραδοῦναι σφᾶς αὐτοὺς τοῖς κεκρατηκόσι. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἁλούσης τῆς πόλεως, οἱ μὲν ἄλλοι Ῥωμαῖοι πρὸς ἁρπαγὴν τῶν ἐγκαταληφθέντων ἐτράποντο, καὶ μέχρι πολλοῦ διετέλουν, προσκείμενοι ταῖς ὠφελείαις, χρημάτων τε πολλῶν ὑπαρχόντων καὶ ἀνδραπόδων.

XCIII. Ὁ δὲ Μάρκιος ὁ πρῶτος καὶ προϋποστὰς τοὺς πολεμίους, καὶ λαμπρότατος ἁπάντων γενόμενος Ῥωμαίων ἔν τε τῇ τειχομαχίᾳ καὶ τοῖς ἐντὸς τείχους ἀγῶσι, λαμπρότερος ἐν τῷ δευτέρῳ ἀγῶνι τῷ συστάντι πρὸς τοὺς Ἀντιάτας ἐφάνη. οὐδὲ γὰρ ταύτης ἐδικαίωσεν ἀπολειφθῆναι τῆς μάχης· ἀλλ' ἅμα τῷ κρατηθῆναι τὴν πόλιν, ὀλίγους τοὺς ἀκολουθῆσαι δυναμένους ἐπαγόμενος, ἐχώρει δρόμῳ, καὶ καταλαβὼν παρατεταγμένας ἤδη τὰς συνά-

Digitized by Google

ἔγνω, Τίτον Λάρκιον ἐπ' αὐτοῖς καταλιπών, τῷ δὲ λοιπῷ κωλύειν τοὺς ἐπιόντας διενοεῖτο. καὶ γίνονται δύο τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀγῶνες· Ῥωμαῖοι δ' ἐνίκων, πάντων μὲν προθύμως ἀγωνιαμένων, ἑνὸς δὲ ἀνδρὸς ἄπιστον ἀρετὴν καὶ παντὸς λόγου κρείττονας ἀποδειξαμένου πράξεις. ὃς ἦν μὲν ἐκ τοῦ γένους τῶν πατρικίων, καὶ οὐκ ἀσήμων πατέρων. ἐκαλεῖτο δὲ Γάϊος Μάρκιος· σώφρων δὲ τὸν καθ' ἡμέραν βίον ὁ ἀνὴρ, καὶ φρονήματος ἐλευθέρου μεστός. ἐγένετο δ' ὁ τρόπος τῆς ἑκατέρας μάχης τοιόσδε· ὁ μὲν Λάρκιος ἐξαγαγὼν τὴν στρατιὰν ἅμα ἡμέρᾳ, προσῆγε τοῖς τείχεσι τῆς Κοριόλας, καὶ κατὰ πολλοὺς τόπους ἐποιεῖτο τὰς προσβολάς· οἱ δὲ Κοριολάνοι, μεγαλοφρονοῦντες ἐπὶ τῇ παρὰ τῶν Ἀντιατῶν βοηθείᾳ, ἣν οὐ διὰ μακροῦ σφίσι παρέσεσθαι ἐπίστευον, ἀνοίξαντες πάσας τὰς πύλας, ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀθρόοι. Ῥωμαῖοι δὲ τὴν μὲν πρώτην ἔφοδον αὐτῶν ἐδέξαντο, καὶ πολλὰς πληγὰς τοῖς ὁμόσε χωροῦσιν ἔδοσαν. ἔπειτα πλειόνων ἐπιόντων, ὠθούμενοι κατὰ πρανοῦς χωρίου, ἐνέκλιναν. τοῦτο κατιδὼν ὁ Μάρκιος, ὑπὲρ οὗ πρότερον ἔφην, ἵσταται σὺν ὀλίγοις, καὶ δέχεται τὸ ἐπιφερόμενον τῶν πολεμίων στῖφος· καταβαλὼν δὲ συχνοὺς αὐτῶν, ὡς ἐνέκλιναν οἱ λοιποὶ, καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἔφευγον, ἠκολούθει, κτείνων ἀεὶ τοὺς ἐν χερσὶ, καὶ ἐπικελευόμενος τοῖς φεύγουσιν ἀεὶ τῶν σφετέρων, ἀναστρέφειν τε καὶ θαῤῥεῖν, καὶ αὐτῷ ἕπεσθαι. οἱ δ' αἰδεσθέντες ἐπὶ τῷ ἔργῳ, ἀνέστρεφον αὖθις, καὶ τοῖς καθ' ἑαυτοὺς ἐπέκειντο παίοντες καὶ διώκοντες.

Digitized by Google

καὶ δι' ὀλίγου χρόνου τοὺς συμπλακέντας ἕκαστοι τρεψάμενοι, προσέκειντο τοῖς τείχεσι· καὶ ὁ Μάρκιος ὑρασύτερον ἤδη κινδυνεύων, προσωτέρω μᾶλλον ἐχώρει· καὶ πρὸς αὐταῖς γενόμενος ταῖς πύλαις, συνεισέπιπτε τοῖς φεύγουσιν εἰς τὸ τεῖχος. συνεισπεσόντων δ' αὐτῷ καὶ ἄλλων συχνῶν, κατὰ πολλὰ μέρη τῆς πόλεως φόνος ἐγίνετο ἐξ ἀμφοῖν πολύς· τῶν μὲν ἀνὰ τοὺς στενωποὺς, τῶν δὲ περὶ ταῖς ἁλισκομέναις οἰκίαις μαχομένων. συνελάμβανον δὲ τοῦ ἔργου τοῖς ἔνδον καὶ αἱ γυναῖκες, ἀπὸ τῶν στεγῶν βάλλουσαι τοὺς πολεμίους τοῖς καλυπτῆρσι· καὶ καθ' ὅσον ἑκάστῳ τις ἰσχὺς καὶ δύναμις ἦν, προθύμως ἐβοήθουν τῇ πατρίδι. οὐ μέντοι ἐπὶ πολὺν γε χρόνον τοῖς δεινοῖς ἀντεῖχον, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν παραδοῦναι σφᾶς αὐτοὺς τοῖς κεκρατηκόσι. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἁλούσης τῆς πόλεως, οἱ μὲν ἄλλοι Ῥωμαῖοι πρὸς ἁρπαγὴν τῶν ἐγκαταληφθέντων ἐτράποντο, καὶ μέχρι πολλοῦ διετέλουν, προσκείμενοι ταῖς ὠφελείαις, χρημάτων τε πολλῶν ὑπαρχόντων καὶ ἀνδραπόδων.

XCIII. Ὁ δὲ Μάρκιος ὁ πρῶτος καὶ προϋποστὰς τοὺς πολεμίους, καὶ λαμπρότατος ἁπάντων γενόμενος Ῥωμαίων ἔν τε τῇ τειχομαχίᾳ καὶ τοῖς ἐντὸς τείχους ἀγῶσι, λαμπρότερος ἐν τῷ δευτέρῳ ἀγῶνι τῷ συστάντι πρὸς τοὺς Ἀντιάτας ἐφάνη. οὐδὲ γὰρ ταύτης ἐδικαίωσαν ἀπολειφθῆναι τῆς μάχης· ἀλλ' ἅμα τῷ κρατηθῆναι τὴν πόλιν, ὀλίγους τοὺς ἀκολουθήσαι δυναμένους ἐπαγόμενος, ἐχώρει ὁρμῇ, καὶ καταλαβὼν παρατεταγμένας ἤδη τὰς δυνά-

Digitized by Google

μεις, καὶ μελλούσας εἰς χεῖρας ἰέναι, τήν τε ἅλωσιν τῆς πόλεως πρῶτος ἀναγγέλλει τοῖς σφετέροις, τεκμήριον ἀποδεικνὺς τὸν καπνόν, ὃς ἀπὸ τῶν ἐμπρησθεισῶν οἰκιῶν πολὺς ἐφέρετο, καὶ δεηθεὶς τοῦ ὑπάτου, κατὰ τὸ καρτερώτατον τῶν πολεμίων ἐλίττει. καὶ ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἤρθη τῆς μάχης, πρῶτος ὁμόσε τοῖς ἐναντίοις ἐχώρει, καὶ πολλοὺς τῶν εἰς χεῖρας ἐλθόντων ἀποκτείνας, εἰς μέσην αὐτῶν τὴν φάλαγγα ὠθεῖται. οἱ δ' Ἀντιᾶται συστάδην μὲν οὐκέτι μάχεσθαι πρὸς αὐτὸν ὑπέμενον, ἀλλ' ἐξέλιπον τὰς τάξεις καθ' οὓς γένοιτο ἐπιών, κύκλῳ δὲ περιΐσταντο ἀθρόοι καὶ ἔβαλλον ὑποχωροῦντες ἐπιόντα καὶ ἑπόμενοι. ὁ δὲ Ποστούμιος ὡς ἔγνω τοῦτο, δείσας μή τι μονωθεὶς ὁ ἀνὴρ πάθῃ, τοὺς κρατίστους τῶν νέων ἀρωγοὺς αὐτῷ πέμπει· καὶ ἐκεῖνοι ποιήσαντες πυκνοὺς τοὺς λόχους, ἐμβάλλουσι τοῖς πολεμίοις. οὐ δεξαμένων δ' αὐτοὺς τῶν κατὰ μέτωπον, ἀλλ' εἰς φυγὴν τραπέντων, προσωτέρω ὑποχωροῦντες εὑρίσκουσι τὸν Μάρκιον τραυμάτων μεστὸν, καὶ περὶ αὐτὸν ὁρῶσι νεκρούς τε πεπτωκότας πολλοὺς καὶ ἡμιθανεῖς. μετὰ τοῦτ' ἤδη κοινῶς ἐχώρουν, ἡγεμόνα τὸν Μάρκιον ἔχοντες, ἐπὶ τοὺς ἔτι διαμένοντας ἐν τάξει, κλείνοντες τοὺς ὑφισταμένους, καὶ ὥσπερ ἀνδραποδώδεις παραχρώμενοι. ἄξιοι μὲν δὴ λόγου καὶ ἄλλοι Ῥωμαῖοι ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ ἐγένοντο· πράτιστοι δ' αὐτῶν οἱ προασπίσαντες τὸν Μάρκιον. ὑπὲρ ἅπαντας δ' αὐτὸς ὁ Μάρκιος, ὃς καὶ τῆς νίκης ἀναμφιλόγως αἰτιώτατος ἦν. ἐπὶ δὲ συνεσκότασεν ἤδη, οἱ μὲν Ῥωμαῖοι ἀνεχώρουν ἐπὶ τὸ στρα-

Digitized by Google

τόπεδον, μέγα ἐπὶ τῇ νίκῃ φρονοῦντες, καὶ πολλοὺς μὲν ἀνῃρηκότες τῶν Ἀντιατῶν, πολλοὺς δ' αἰχμαλώτους ἄγοντες.

XCIV. Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ συγκαλέσας ὁ Ποστούμιος εἰς ἐκκλησίαν τὸν στρατόν, ἔπαινον τοῦ Μαρκίου διεξῆλθε πολὺν, καὶ στεφάνοις αὐτὸν ἀριστείας ἀνέδησεν, ἀμφοτέρων χαριστήρια τῶν ἀγώνων ἀποδιδούς. ἐδωρήσατο δ' αὐτὸν ἵππῳ πολεμιστῇ, στρατηγικοῖς ἐπισήμοις κεκοσμημένῳ, καὶ δέκα σώμασιν αἰχμαλώτοις, ἐπ' ἐκείνῳ ποιήσας οὓς βούλοιτο λαβεῖν, ἀργυρίῳ δ' ὅσον ἂν ἐξενέγκασθαι δύναιτο αὐτὸς, καὶ ἀπὸ τῆς ἄλλης λείας πολλαῖς καὶ καλαῖς ἀπαρχαῖς. βοῆς δὲ γενομένης ἐξ ἁπάντων μεγάλης, ὡς ἂν ἐπαινούντων τε καὶ συνηδομένων, παρελθὼν ὁ Μάρκιος, τῷ τε ὑπάτῳ χάριν εἰδέναι μεγάλην ἔφη, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, ἐπὶ ταῖς τιμαῖς, ὧν αὐτὸν ἠξίουν· οὐ μέντοι καταχρήσεσθαί γ' αὐταῖς, ἀρκεσθήσεσθαι δὲ τῷ τε ἵππῳ, τῆς λαμπρότητος τῶν σημείων ἕνεκεν, καὶ ἑνὶ αἰχμαλώτῳ, ὃς ἔτυχεν αὐτῷ ξένος ὤν. οἱ δὲ στρατιῶται καὶ πρότερον ἀγάμενοι τὸν ἄνδρα τῆς γενναιότητος, ἔτι μᾶλλον ἐθαύμασαν τῆς ὑπεροψίας τοῦ πλούτου, καὶ ὅτι μετρίως ἤνεγκε τὴν τοιαύτην εὐτυχίαν. ἐκ τούτου Κοριολάνος ἐπεκλήθη τοῦ ἔργου, καὶ πάντων ἐγεγόνει τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν ἐπιφανέστατος. τῆς δὲ πρὸς τοὺς Ἀντιάτας μάχης τοῦτο λαβούσης τὸ τέλος, αἱ λοιπαὶ τῶν Οὐολούσκων πόλεις διελύοντο τὴν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἔχθραν, καὶ ὅσοι τὰ ὅμοια ἐκείνοις ἐφρόνουν· αἵ τ' ἐν τοῖς ὅπλοις ἤδη ὄντες,

Digitized by Google

καὶ οἱ παρασκευαζόμενοι τὸν πόλεμον, ἐπέπαυντο. οἷς ἅπασιν ὁ Ποστούμιος ἐπιεικῶς χρησάμενος, ἀνέστρεψεν ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, καὶ διαφῆκε τὴν στρατιάν. Κάσσιος δὲ ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, ὁ καταλειφθεὶς ἐν τῇ Ῥώμῃ, τόν τε νεὼν τῆς Δήμητρος καὶ Διονύσου καὶ Κόρης ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ καθιέρωσεν, ὃς ἐστιν ἐπὶ τοῖς τοῦ μεγίστου ἱπποδρόμου τέρμασιν, ὑπὲρ αὐτὰς ἱδρυμένος τὰς ἀφέσεις, εὐξαμένου μὲν αὐτὸν Αὔλου Ποστουμίου τοῦ δικτάτορος ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀναθήσειν τοῖς θεοῖς, καθ' ὃν χρόνον ἔμελλεν ἀγωνίζεσθαι πρὸς τὴν Λατίνων στρατιάν, τῆς τε βουλῆς μετὰ τὸ νίκημα τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ ψηφισαμένης ἐκ τῶν λαφύρων ποιήσασθαι πᾶσαν, τότε δὲ τοῦ ἔργου λαβόντος τὴν συντέλειαν.

Pace cum Volecis inita, cum Latinorum populis foedus renovatur.

XCV. Ἐγένοντο δ' ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, καὶ πρὸς τὰς τῶν Λατίνων πόλεις ἁπάσας συνθῆκαι καιναὶ μεθ' ὅρκων, ὑπὲρ εἰρήνης καὶ φιλίας· ἐπειδὴ παρακινῆσαί τ' οὐδὲν ἐπεχείρησαν ἐν τῇ στάσει, καὶ συνηδόμενοι τῇ καθόδῳ τοῦ δήμου φανεροὶ ἦσαν, τοῦ τε πολέμου τοῦ πρὸς τοὺς ἀποστάτας ἑτοίμως ἐδόκουν συνάρασθαι. ἦν δὲ τὰ γραφέντα τοιάδε ἐν ταῖς συνθήκαις· „Ῥωμαίοις καὶ ταῖς Λατίνων πό„λεσιν ἁπάσαις εἰρήνη πρὸς ἀλλήλους ἔστω, μέχρις „ἂν οὐρανός τε καὶ γῆ τὴν αὐτὴν στάσιν ἔχωσι· καὶ „μήτ' αὐτοὶ πολεμείτωσαν πρὸς ἀλλήλους, μήτ' ἄλ„λοθεν πολεμίους ἐπαγέτωσαν, μήτε τοῖς ἐπιφέρου-

Digitized by Google

„σι πόλεμον ὁδοὺς παρεχέτωσαν ἀσφαλεῖς· βοηθεί-
„τωσάν τε τοῖς πολεμουμένοις ἁπάσῃ δυνάμει, λα-
„φύρων τε καὶ λείας τῆς ἐκ τῶν κοινῶν πολέμων τὸ
„ἴσον λαγχανέτωσαν μέρος ἀμφότεροι· τῶν τ' ἰδιω-
„τικῶν συμβολαίων αἱ κρίσεις ἐν ἡμέραις γιγνέσθω-
„σαν δέκα, παρ' οἷς ἂν γίνηται τὸ συμβόλαιον.
„ταῖς δὲ συνθήκαις ταύταις μηδὲν ἐξέστω προσθεῖ-
„ναι, μήτ' ἀφελεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅτι ἂν μὴ Ῥωμαίοις
„τε καὶ Λατίνοις ἅπασι δοκῇ." ταῦτα μὲν δὴ Ῥω-
μαῖοί τε καὶ Λατῖνοι συνέθηκαν πρὸς ἀλλήλους,
ὀμόσαντες καθ' ἱερῶν. ψηφίσατο δὲ καὶ θυσίας
ἀποδοῦναι τοῖς θεοῖς ἡ βουλὴ χαριστηρίους ἐπὶ
ταῖς πρὸς τὸν δῆμον διαλλαγαῖς, προσθεῖσα μίαν
ἡμέραν ταῖς καλουμέναις Λατίναις ἑορταῖς, δυσὶν
οὔσαις. τὴν μὲν πρώτην ἀνιερώσαντος βασιλέως
Ταρκυνίου, καθ' ὃν χρόνον ἐνίκησαν Τυρρηνούς·
τὴν δ' ἑτέραν τοῦ δήμου προσθέντος, ὅτε τοὺς
βασιλεῖς ἐκβαλὼν ἐλευθέραν τὴν πόλιν ἐποίησεν·
αἷς ἡ τρίτη προσενεμήθη τῆς καθόδου τῶν ἀπο-
στατῶν ἕνεκα. τὴν δὲ προστασίαν καὶ τὴν ἐπιμέ-
λειαν τῶν ἐν αὐταῖς γινομένων θυσιῶν τε καὶ
ἀγώνων, οἱ τῶν δημάρχων ὑπηρέται παρέλαβον,
οἱ τὴν νῦν ἀγορανομικὴν ἔχοντες ἐξουσίαν, ὥσπερ
ἔφην, κοσμηθέντες ὑπὸ τῆς βουλῆς πορφύρᾳ καὶ
θρόνῳ ἐλεφαντίνῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπισήμοις, οἷς
εἶχον οἱ βασιλεῖς.

XCVI. Οὐ πολλῷ δ' ὕστερον χρόνῳ τῆς ἑορ-
τῆς, τῶν ὑπατικῶν εἷς, Μενήνιος Ἀγρίππας, ἐτελεύ-
τησε τὸν βίον, ὁ νικήσας Σαβίνους, καὶ τὸν ἀπ'

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

APR 28 1936

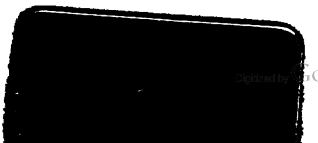

Digitized by Google